שבוע פרשת ויצא

ה' - י"א כסלו ה'תשפ"ז (15 - 21 November 2026)

ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקווייי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום שני בערב, ז' כסלו

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יונה שי'

שלום וברכה!

... מ"ש כת"ר במכתבו אודות התעמולה בלימוד ההלכה וכו', הנה בקשר לזה הנני להביע תמיהתי על כל אלה שיכולים לעשות בהבא לקמן, והוא:

ברובא דרובא חסרה הידיעה דהלכות הצריכות בחיי **היום יומים**, והיינו כפשוטו בהלכות ברכות הנהנין, הפסק בתפלה, מוקצה בשבת כו' וכו', ולדאבון הרב וביני לבינו ככל אשר תגדל ידיעת הבחור או האברך בתורה תמעט אצלו הידיעה בהנ"ל. והרי ידוע פסק משנה שלא המדרש עיקר אלא המעשה, ובפרט מעשה בענינים הבאים לאדם מדי יום ביומו ואשר ברובא, המציאות דהלכות הנ"ל אין פנאי לעיין בספר אלא צריך להחליט על אתר. ולמרות כל זה לא ראינו משתדלים בלימוד הלכות אלו, ולא רק שאין משתדלים בזה אלא שנעשה זה ענין של מהיכי תיתי, וכחלק התורה המשתייך לעמי הארצים ולנשים, אף שידוע ומפורסם שזה הי' מתקנת משה רבנו הראשונות, ללמוד הלכות חג בחג ולפני החג שהוא מפני טעמים הנ"ל. ועיין בשו"ע רבנו הזקן ריש סימן תכ"ט ובהלכות ת"ת סוף פרק א' ולשונו של רבינו הזקן באגה"ק בסופו.

ויה"ר שיתחילו בזה בהקדם ככל האפשרי כי הרי כל יומא ויומא עביד עבידתי'.

בכבוד ובברכה.

מפתח

מאמר	התוועדות	לקוטי שיחות	אגרות קודש
ד"ה ויצא יעקב מבאר שבע ה'תשכ"ו / 5	ש"פ ויצא ה'תשכ"ו / 16 ש"פ ויצא ה'תשנ"ב / 22	י' כסלו, כרך כה / 36 ויצא, כרך ל, א / 42	עמודים 3, 93, 96, 178, 195, 211, 253

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאינו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 52	ראשון / 81	ראשון / 94	ראשון / 101	ראשון / 156	ראשון / 179
שני / 56	שני / 83	שני / 94	שני / 109	שני / 158	שני / 179
שלישי / 60	שלישי / 84	שלישי / 94	שלישי / 118	שלישי / 161	שלישי / 179
רביעי / 64	רביעי / 86	רביעי / 95	רביעי / 126	רביעי / 164	רביעי / 180
חמישי / 67	חמישי / 88	חמישי / 95	חמישי / 133	חמישי / 166	חמישי / 180
שישי / 72	שישי / 89	שישי / 95	שישי / 143	שישי / 170	שישי / 180
שבת קודש / 77	שבת קודש / 92	שבת קודש / 96	שבת קודש / 150	שבת קודש / 174	שבת קודש / 180

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 184	ראשון / 196	ראשון / 227
שני / 185	שני / 200	שני / 227
שלישי / 186	שלישי / 204	שלישי / 227
רביעי / 188	רביעי / 208	רביעי / 228
חמישי / 190	חמישי / 212	חמישי / 228
שישי / 191	שישי / 216	שישי / 229
שבת קודש / 193	שבת קודש / 220	שבת קודש / 229

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן
שולחן ערוך עם הערות וציונים / 226
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 227
תורה אור / 230

אדמו"ר האמצעי
תורת חיים / 233

אדמו"ר ה'צמח צדק'
דרך מצוותיך / 234

אדמו"ר המהר"ש
תורת שמואל תרל"ג / 236

אדמו"ר הרש"ב
ספר המאמרים - המשך תער"ב / 238

אדמו"ר הריי"צ
ספר המאמרים תרפ"ט / 238
לקוטי דיבורים / 239
ספר הזכרונות / 240
אגרות קודש / 242

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 49
נקודות בעניני גאולה ומשיח / 51
הלכה יומית לעיון ברמב"ם / 97
פרק בנביאים וכתובים / 182
עין יעקב - מסכת שבת / 194
נקודה מעובדת משיחת קודש / 243
חומש לקריאה בציבור / 244
לוח זמנים / 254

נקודות משיחות קודש

"וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא" / הכנות לשינה, זמנה והפרעות בה / 244

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. שבת פרשת ויצא, יו"ד כסלו, ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

ביאור בדרך אפשר

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה[1], וּמְסַיֵּם[2], בסיום העניין יעקב אבינו חותם את דברי תפילתו לה'

וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְגו' כאשר אשוב

הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה כעת בצאתי לחרן **יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ.** וידועים רבוי הַדִּיּוּקִים השאלות

הרבות הנובעות מדיוק בלשון הפסוקים

שֶׁיֵּשְׁנָם בְּפָרָשָׁה זוֹ בִּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ, מאמרי החסידות של **נְשֵׁי"אֵינוּ, הָחֵל מֵאַדְמוּ"ר הַזָּקֵן וְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי[3], וּמֵהֶם,** חלק מהדיוקים הללו הם **דְּצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּכוּת** הקשר התוכני בין **הָעִנְיָנִים שֶׁבִּפְסוּקִים אֵלּוּ** (**וַיֵּצֵא** יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע **וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו'** וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו'). והולך ומבאר מדוע צריך לומר שיש קשר כזה **דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁפָּתוּב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, הוּא לֹא רַק תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ,** אף שגם זו סיבה לקשר בין פסוק זה לכל ענייני הפרשה **אֶלָּא גַּם תְּחִלַּת עִנְיָן פְּרָטִי זֶה** נושא מסויים **שֶׁסִּיּוּמוֹ הוּא** של העניין הזה בפרט **וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו' וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וְגו',** כך שבוודאי יש למצוא קשר תוכני בין הדברים **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַשַּׁיָּכוּת** והקשר התוכני **דְּתְחִלַּת הָעִנְיָן (וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה) לְסִיּוּם הָעִנְיָן (וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו' וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וְגו'). גַּם** צָרִיךְ לְהָבִין לגופו של עניין **מַה שֶּׁפָּתוּב** בסיום הקטע **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, דְּלִכְאוֹרָה, אֵינָהּ תִּהְיֶה הָאֶבֶן** שלכאורה היא אבן פשוטה ללא חשיבות יתירה **בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁתִּהְיֶה נִקְרֵאת "בֵּית אֱלֹקִים".?**

וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת יו"ד עָקֵב[4], שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה, החכמה העליונה (הדרגה הגבוהה והנעלית שבספירת החכמה העליונה) **שֶׁהוּא בְּחִינַת יו"ד,** כמבואר בקבלה וחסידות שהאותיות של שם הוי' (יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א) הן כנגד עשר הספירות, והיו"ד היא כנגד ספירת החכמה. ו"יעקב", חיבור בין "יו"ד ו"עקב", הוא המשכת החכמה העליונה **לְמַטָּה מַטָּה, גַּם בִּבְחִינַת עֲקֵבִים** כשם שבגוף האדם העקב הוא החלק הנמוך ביותר, כך ברוחניות "עקב" היא בחינה נחותה ביותר. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בפסוק **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, שֶׁבְּחִינַת יַעֲקֹב הוּא הַמַּמְשִׁיךְ** ומוריד ומגלה מלמעלה למטה **מִבְּחִינַת בְּאֵר שֶׁבַע, שֶׁהִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר,** ומכוונת כנגד שבע המידות העליונות **עַד לְמַטָּה מַטָּה לַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָרָן, חֲרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם**[5].

ביאור בדרך אפשר

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, דְּלִכְאוֹרָה, אֵינָהּ תִּהְיֶה הָאֶבֶן בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁתִּהְיֶה נִקְרֵאת 'בֵּית אֱלֹקִים'.

וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת יו"ד עָקֵב[4], שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יו"ד, לְמַטָּה מַטָּה, גַּם בִּבְחִינַת עֲקֵבִים. וְזֶהוּ וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, שֶׁבְּחִינַת יַעֲקֹב הוּא הַמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת בְּאֵר שֶׁבַע, שֶׁהִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, עַד לְמַטָּה מַטָּה לַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָרָן, חֲרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם[5]. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁפָּתוּב[6]

1) ריש פרשתנו (כח, יו"ד). 2) שם, כא־כב. 3) תו"א ותו"ח ריש פרשתנו. 4) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. 5) ראה פרש"י ס"פ נח. 6) תהלים מד, ה.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם הפירוש הפנימי של **מַה שֶּׁכָּתוּב**[6] **צַוַּיְהוּ יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, "יְשׁוּעוֹת" הֵם ש"ע (אוֹ שע"ה) נְהוֹרִין עִלָּאִין**[7], אורות עליונים **שֶׁזֶּהוּ**[8] **רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת חָכְמָה, אוֹ לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת הַכֶּתֶר (עַתִּיק וְאֲרִיךְ),** האור האלוקי היורד ונשפע מלמעלה למטה נמשך בצורה הדרגתית, מדרגה לדרגה, כך שבסיום דרגה אחת מתחילה דרגה אחרת והוא נקרא 'השתלשלות' כמשל לשלשלת (שרשרת) בעלת חוליות רבות שכל אחת נוגעת בחברתה, והאורות העליונים הרמוזים בביטוי "ישועות" מתייחסים לדרגה העליונה ב'השתלשלות' הוא החכמה, ראשית הספירות. וכן יש לפרש גם שהכוונה לאורות עליונים שלמעלה מהשתלשלות שמקורם מבחינת 'כתר עליון' שלמעלה מהחכמה, כשם שהכתר הוא מעל לראשו של האדם (והכוונה לשתי הבחינות שבכתר – 'עתיק יומין' היינו שנעתק ונבדל מ'יום' וגילוי, 'אריך אנפין', פנים ארוכות, היינו דרגה גבוהה ו'ארוכה' – כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות, ובאופן כללי 'עתיק' הוא פנימיות הכתר ונמשל לעניין התענוג שבנפש האדם, 'אריך' הוא חיצוניות הכתר ונמשל לעניין הרצון שבנפש האדם) **וְגַם "יְשׁוּעוֹת" הוּא מִלְּשׁוֹן שָׁעָה, דְּהַיְנוּ פְּנִיָּה (אַ קֶעער)**[9], **שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּנִיָּה** וההתייחסות **הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** העצמיות של הקדוש ברוך הוא שמצד עצמו הוא נעלה ורם ונישא ממציאות העולמות והנבראים לאין שיעור, והביטוי "ישועות" מלשון שעה ופניה מתפרש על ההתייחסות הראשונה של עצמותו **לִהְיוֹת יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹרוֹ לְמַטָּה מַטָּה. וְעַל זֶה** המשכת והתגלות האורות העליונים מלמעלה מעלה עד למטה מטה **נֶאֱמַר צַוַּיְהוּ יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, "צַוַּיְהוּ" הוּא מִלְּשׁוֹן צַוָּתָא וְחִבּוּר, וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲקֹב הוּא הַמְחַבֵּר וּמַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת** שהם כאמור אורות עליונים **לְמַטָּה.**

ביאור בדרך אפשר

1 צַוַּיְהוּ יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, "יְשׁוּעוֹת" הֵם ש"ע (אוֹ
2 שע"ה) נְהוֹרִין עִלָּאִין[7], שֶׁזֶּהוּ[8] רֵאשִׁית
3 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת חָכְמָה, אוֹ לְמַעְלָה
4 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת הַכֶּתֶר (עַתִּיק וְאֲרִיךְ), וְגַם
5 "יְשׁוּעוֹת" הוּא מִלְּשׁוֹן שָׁעָה, דְּהַיְנוּ פְּנִיָּה (אַ
6 קֶעער)[9], שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּנִיָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל עַצְמוּתוֹ
7 יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹרוֹ לְמַטָּה מַטָּה.
8 וְעַל זֶה נֶאֱמַר צַוַּיְהוּ יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, "צַוַּיְהוּ" הוּא
9 מִלְּשׁוֹן צַוָּתָא וְחִבּוּר, וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲקֹב הוּא הַמְחַבֵּר
10 וּמַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת לְמַטָּה. וְתַכְלִית הַכְּוָנָה
11 בִּיצִיאַת יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע לַחָרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם
12 הִיא, כְּדֵי לַעֲסֹק בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
13 נַעֲשֶׂה עִלּוּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְזֶהוּ עִנְיַן וְהָאֶבֶן הַזֹּאת
14 גו' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְגו'.

15 ב) **וְיוּבָן** זֶה בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב[10] כּוֹס
16 יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, דְּ"כוֹס" הַיְנוּ בְּחִינַת
17 הַכְלִי לְקַבֵּל אֶת הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת, וְעַל
18 זֶה נֶאֱמַר "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא", שֶׁבִּכְדֵי שֶׁהַכּוֹס
19 יוּכַל לִהְיוֹת כְּלִי לְקַבֵּל אֶת בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת,
20 צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה ("אֶשָּׂא"). וְהָעִנְיָן
21 בָּזֶה, כַּמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי
22 (בַּעַל הַגְּאוּלָה) בְּעִנְיַן גְּבִיעַ הַכֶּסֶף[11], שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ
39 וְתַכְלִית הַכְּוָנָה בִּיצִיאַת יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע דרגה נעלית ביותר
40 ברוחניות לַחָרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם דרגה נמוכה ביותר ברוחניות הִיא,
41 כְּדֵי לַעֲסֹק בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, בתוך הדברים הגשמיים הנחותים יש
42 ניצוצות של קדושה, וכאשר האדם בא במגע עם הגשמיות ומשתמש בענייני
43 העולם לצורך התורה והמצוות ועבודת
44 ה', הוא מפריד בין הטוב והרע
45 המעורבים בהם ומברר את הטוב מן
46 הרע ומעלה אותו לקדושה שֶׁעַל־
47 יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה בניצוצות שירדו
48 ו'נפלו' למטה עִלּוּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר,
49 כי הם עוברים משליטת ה'קליפות'
50 התחתונות לתחום הקדושה הנעלית
51 וְזֶהוּ עִנְיַן וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו'
52 יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְגו' היינו
53 שכתוצאה מ"עבודת הבירורים", אבן
54 פשוטה לכאורה שאין בה מעלה
55 מיוחדת, מתעלית להיות בדרגה גבוהה
56 ביותר, "בית אלוקים".

57 ב) **וְיוּבָן** זֶה בְּהַקְדִּים מַה
58 שֶּׁכָּתוּב[10] כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא,
59 דְּ"כוֹס" הַיְנוּ בְּחִינַת הַכְלִי
60 לְקַבֵּל אֶת הַמְשָׁכַת בְּחִינַת
61 הַיְשׁוּעוֹת, האור האלוקי היורד
62 ונשפע מלמעלה למטה בא באמצעות
63 'אורות' (ההשפעה וההתגלות עצמה)
64 ו'כלים' (שבמובן מסוים מעלימים על
65 האור ומגבילים אותו, אך הם האמצעי
66 דרכו האורות נמשכים ומאירים) וְעַל
67 זֶה על הכלים לקליטת וקבלת האורות
68 העליונים נֶאֱמַר "כּוֹס יְשׁוּעוֹת
69 אֶשָּׂא", שֶׁבִּכְדֵי שֶׁהַכּוֹס יוּכַל
70 לִהְיוֹת כְּלִי לְקַבֵּל ולקלוט
71 אֶת בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת, שיאירו בו
72 ובאמצעותו צָרִיךְ לִהְיוֹת תחילה בכוס עצמו
73 עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה
74 ("אֶשָּׂא") כמבואר בגמרא ובהלכה שאחד מדיני 'כוס של ברכה' שאומרים
75 עליו קידוש, ברכת המזון וכד' הוא שכאשר אומרים עליו את הברכה צריך
76 להגביהו, כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי (בַּעַל הַגְּאוּלָה שיצא ממאסר ביום יו"ד כסלו) בְּעִנְיַן גְּבִיעַ הַכֶּסֶף[11], אודות

---

7) בתו"א שם: "ש"ע נהורין עילאין". בתו"ח שם: "שע"ה נהורין כמ"ש בזוהר". ובתניא אגה"ק ס"ג (קד, סע"ב): "דש"ע נהורין שבזוה"ק". – ראה זהר ח"א ד, ב. ח"ג קלג, סע"ב. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' שנב. 8) ראה גם אוה"ת פרשתנו קצב, סע"א ואילך. 9) ראה פרש"י בראשית ד, ד. 10) תהלים קטז, יג. 11) נדפס בס' מאמרים יקרים, חמ"ד, תרכ"ד. דפוס צילום – נ.י. תשל"ו. ואח"כ – במאמרי אדמו"ר האמצעי מקץ ע' רעט ואילך (הובא באוה"ת בא ע' שמא). וראה גם אוה"ת מקץ שמב, א ואילך. שמה, סע"א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

המשמעות הפנימית של המושג 'גביע הכסף' הנזכר ביוסף ואחיו **שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין "כּוֹס יְשׁוּעוֹת", שֶׁבּוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה**, וכדי שאכן ישמש כלי לקליטת האור האלוקי צריכה להיות בו עצמו הגבהה **לְ"גְּבִיעַ הַכֶּסֶף"**, הגביע של יוסף, **שֶׁבּוֹ אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה** כפי שהולך ומבאר.

דְּהַגְבָּהָה[12], **"כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל בְּחִינָתוֹ** הדרגה שלו עצמו **שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, דְּכֵיוָן שֶׁרַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת**[13], **לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהּ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה** (אֶשָּׂא) **כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת כְּלִי לְקַבֵּל אֶת בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת** (כּוֹס יְשׁוּעוֹת). **אָמְנָם, בַּכּוֹס דְּיוֹסֵף** (גְּבִיעַ הַכֶּסֶף) **לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַהַגְבָּהָה, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁיּוֹסֵף הוּא בְּחִינַת יְסוֹד דַּאֲצִילוּת, צַדִּיק עֶלְיוֹן**[14], **שֶׁבּוֹ וְעַל־יָדוֹ נִמְשָׁכוֹת כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15] **וְיוֹסֵף גּוֹ' הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ, וְהַרְבֵּה אֲמִתִּית עִנְיָן הַמַּשְׁפִּיעַ הוּא בְּאֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד מִמַּדְרֵגַת הַמְקַבֵּל אֶל מַדְרֵגַת הַמְקַבֵּל כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ אֶת הַהַשְׁפָּעָה בְּהִיוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ, וְכֵיוָן שֶׁאֵין בּוֹ עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה, לָכֵן לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה, לִהְיוֹתוֹ גָּבוֹהַּ מִצַּד עַצְמוֹ, וְכִמְרֻמָּז גַּם בַּשֵּׁם "גְּבִיעַ" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כּוֹס גָּבוֹהַּ, וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י**[16] בפרשת מקץ על הפסוק "ואת גביעי, גביע הכסף" שגביע הוא **כּוֹס אָרֹךְ דַּוְקָא.** היינו כוס שיש לו גובה.

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר'[17] **בִּכְתַב־יַד־קֹדֶשׁ אַדְמוּ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּעַצְמוֹ בְּעִנְיַן הַכְּרוּבִים,** עליהם נאמר בתורה שהיו שני כרובים "כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה" וכתב על כך רבנו הזקן **שֶׁכְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] **הוּא קְצֵה אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבְּזְעֵיר־אַנְפִּין,** "זעיר אנפין" (מילולית: פנים זעירות) הוא כינוי לששת המידות שבספירות העליונות (שלעומת המוחין יש בהם אור מועט ו'קטן') והאור האלוקי האינסופי שלמעלה מהעולמות יורד עד ז"א שבעולם האצילות כדי להאיר אחר־כך לעולמות שלמטה מאצילות, וההארה היא על ידי ספירת המלכות

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד מִמַּדְרֵגַת הַמְקַבֵּל אֶל מַדְרֵגַת הַמְקַבֵּל כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ אֶת הַהַשְׁפָּעָה, אֶלָּא מַשְׁפִּיעַ לוֹ אֶת הַהַשְׁפָּעָה בְּהִיוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ, כי בדרך זו ההשפעה מהמשפיע היא כפי שהוא מצד עצמו (בשונה מהשפעה בדרך שבה המשפיע יורד ממקומו וממילא מצמצם את כמות ואיכות ההשפעה שהיא השפעה מוגבלת ולא "אמיתית עניין ההשפעה") **וְכֵיוָן שֶׁאֵין בּוֹ** במשפיע **עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה,** אלא הוא משפיע מהדרגה שלו עצמו מבלי לרדת לדרגה של המקבל וקולט את ההשפעה **לָכֵן לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה** מיוחדת לצורך ההשפעה, **לִהְיוֹתוֹ גָּבוֹהַּ מִצַּד עַצְמוֹ, וְכִמְרֻמָּז גַּם בַּשֵּׁם "גְּבִיעַ" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כּוֹס גָּבוֹהַּ, וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י**[16] בפרשת מקץ על הפסוק "ואת גביעי, גביע הכסף" שגביע הוא **כּוֹס אָרֹךְ דַּוְקָא.** היינו כוס שיש לו גובה.

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר'[17] **בִּכְתַב־יַד־קֹדֶשׁ אַדְמוּ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּעַצְמוֹ בְּעִנְיַן הַכְּרוּבִים, שֶׁכְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] **הוּא קְצֵה אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבְּזְעֵיר־אַנְפִּין, וּכְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] **הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּמִזֶּה מוּבָן**

ו"כרוב אחד מקצה מזה" הוא הקצה והסוף של האור־אין־סוף המאיר בז"א **וּכְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] בקצה השני **הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** העולמות הבאים לאחר עולם האצילות שבהם כבר אין הארה של אור האין־סוף כמו בעולם האצילות

כְּמבואר בקבלה וחסידות שספירת היסוד שבספירת הנהי"ם עניינה להמשיך ולגלות ולהוריד למטה את האור שקיים בספירות שמעליה (הם בעיקר המוחין חכמה בינה ודעת, והמידות חסד גבורה ותפארת) וההשפעה בפועל היא באמצעות ספירת המלכות **וְהַרְבֵּה אֲמִתִּית עִנְיָן הַמַּשְׁפִּיעַ הוּא בְּאֹפֶן**

---

12) ראה גם לקו"ת דרושים לסוכות פ, ג. 13) משלי ה, ה. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ. 14) ראה זהר פרשתנו קנג, ב. תו"א תרומה פ, ד. לקו"ת מסעי צ, ב. 15) מקץ מב, ו. 16) שם מד, ב. 17) ס"פ תרומה (פא, א־ב). 18) תרומה כה, יט. ויקהל לז, ח.

ביאור בדרך אפשר

וּמִזֶּה מוּבָן הַחִלּוּק ההבדל שֶׁבֵּין בְּחִינַת יְסוֹד (בְּחִינָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף) שבה כאמור לא נדרשת הגבהה כדי להשפיע לִבְחִינַת מַלְכוּת (בְּחִינָתוֹ שֶׁל דָּוִד) שבה כן נדרשת הגבהה כדי להשפיע. שֶׁבְּחִינַת הַיְסוֹד, עִם הֱיוֹתָהּ הַדַּרְגָּא הָאַחֲרוֹנָה דִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, שהרי ספירת היסוד היא הספירה האחרונה והתחתונה בששת המידות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד) מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא קָצֶה אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבִּזְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁכָּל הַדַּרְגּוֹת שֶׁבּוֹ, רֵאשִׁיתוֹ וְאֶמְצָעִיתוֹ וְתַחְתִּיתוֹ, וכלול זה גם ה׳קצה׳ והסוף שלו הֵם בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וְלָכֵן הֲרֵי הוּא בְּמַדְרֵגַת הָעֶלְיוֹן הוא האין־סוף עצמו. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, לְהְיוֹתָהּ הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כי השפעת האין־סוף באופן של ירידה לברוא עולמות בדרגה שלמטה מהאצילות היא על ידי ספירת המלכות הֲרֵי הִיא בְּמַדְרֵגַת הַתַּחְתּוֹן ולכן נאמר על שני הכרובים שהם נמצאים בשני קצוות שונים.

וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק שֶׁבֵּין "גְּבִיעַ הַכֶּסֶף" של יוסף, בחינת היסוד לְ"כוֹס יְשׁוּעוֹת", של דוד בחינת המלכות, שֶׁבְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת" כדי שיהיה כלי לקליטת השפע צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה (אֶשָּׂא), לִהְיוֹתוֹ בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה, כאמור שמידת המלכות דאצילות עם היותה חלק מעולם האצילות, בכל זאת היא "במדרגת התחתון" מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף, בְּחִינַת יְסוֹד, לא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה, והיא משפיעה גם ללא ההגבהה אֶלָּא אַדְרַבָּה, והוא משפיע גם ללא ההגבהה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] שיוסף הורה לאיש אשר על ביתו וְאֶת גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטָן, הַיְינוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה דַּוְקָא והשפעתו יורדת ונמשכת עד לדרגות הכי נמוכות.

וּכְלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ ההבדל בֵּין נְשִׂיאַת הַכּוֹס וּגְבִיעַ הַכֶּסֶף בַּעֲבוּרַת הָאָדָם, ההבדל האמור בין השפעה שמחייבת בהגבהה והתעלות מצד מקבל השפע, להשפעה שבה הדבר לא נדרש, קיים גם בעבודת ה׳ ברוחניות הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ ההבדל בֵּין תְּפִלָּה לְתוֹרָה, ששניהם פועלים התקרבות של האדם עם הקדוש ברוך הוא, אבל באופנים שונים שֶׁתְּפִלָּה עִנְיָנָהּ הַעֲלָאַת היינו התעלות של הָאָדָם מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] לְדָוִד אֵלֶיךָ חֲנֵנִי, נַפְשִׁי אֶשָּׂא, וכאשר האדם מתפלל הוא מגביה ומנשא את נפשו להתקרב לאלוקות שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא", שהוא השפעה באמצעות הגבהה, כאמור, וּגְבִיעַ הַכֶּסֶף הוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה והתגלות האלוקית מִלְמַעְלָה לְמַטָּה על האדם עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה שניתנה מלמעלה.

וְכַיָּדוּעַ[20] הַמָּשָׁל המובא בחסידות לביאור ההבדל בין ׳המשכה׳ ו׳העלאה׳ לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁהֶאָחַד עוֹמֵד לְמַעְלָה וְהָאֶחָד לְמַטָּה, שֶׁיִּחּוּדָם ההתאחדות שלהם וְקֵירוּבָם זֶה עִם זֶה הוּא בִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים, אִם שֶׁהַתַּחְתּוֹן יַעֲלֶה לְמַעְלָה וזה משל להתקרבות לאלוקות בדרך ׳העלאה׳ מלמטה למעלה אוֹ שֶׁהָעֶלְיוֹן יֵרֵד לְמַטָּה, וזהו משל להתקרבות לאלוקות כתוצאה מהמשכה והתגלות מלמעלה למטה וְכָךְ הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תְּפִלָּה לְתוֹרָה שעניינה הוא ׳המשכה׳[21].

1 הַחִלּוּק שֶׁבֵּין בְּחִינַת יְסוֹד (בְּחִינָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף)
2 לִבְחִינַת מַלְכוּת (בְּחִינָתוֹ שֶׁל דָּוִד). שֶׁבְּחִינַת
3 הַיְסוֹד, עִם הֱיוֹתָהּ הַדַּרְגָּא הָאַחֲרוֹנָה דִּבְחִינַת
4 זְעֵיר־אַנְפִּין, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא קָצֶה אוֹר־אֵין־
5 סוֹף שֶׁבִּזְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁכָּל הַדַּרְגּוֹת שֶׁבּוֹ, רֵאשִׁיתוֹ
6 אֶמְצָעִיתוֹ וְתַחְתִּיתוֹ, הֵם בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וְלָכֵן
7 הֲרֵי הוּא בְּמַדְרֵגַת הָעֶלְיוֹן. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת
8 הַמַּלְכוּת, לִהְיוֹתָהּ הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
9 הֲרֵי הִיא בְּמַדְרֵגַת הַתַּחְתּוֹן. וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק
10 שֶׁבֵּין "גְּבִיעַ הַכֶּסֶף" לְ"כוֹס יְשׁוּעוֹת", שֶׁבְּ"כוֹס
11 יְשׁוּעוֹת" צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה (אֶשָּׂא),
12 לִהְיוֹתוֹ בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּגְבִיעַ
13 הַכֶּסֶף, בְּחִינַת יְסוֹד, לא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל
14 הַגְבָּהָה, לִהְיוֹתוֹ בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית מִצַּד עַצְמוֹ.
15 וְעוֹד זֹאת בִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא
16 צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה, אֶלָּא אַדְרַבָּה,
17 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] וְאֶת גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי
18 אַמְתַּחַת הַקָּטָן, הַיְינוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה דַּוְקָא.
19 וּכְלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נְשִׂיאַת הַכּוֹס וּגְבִיעַ
20 הַכֶּסֶף בַּעֲבוּרַת הָאָדָם, הוּא עַל־דֶּרֶךְ
21 הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תְּפִלָּה לְתוֹרָה, שֶׁתְּפִלָּה עִנְיָנָהּ
22 הַעֲלָאַת הָאָדָם מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]
23 לְדָוִד אֵלֶיךָ חֲנֵנִי, נַפְשִׁי אֶשָּׂא, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ
24 הָעִנְיָן דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא", וּגְבִיעַ הַכֶּסֶף הוּא
25 עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה.
26 וְכַיָּדוּעַ[20] הַמָּשָׁל לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁהָאֶחָד עוֹמֵד
27 לְמַעְלָה וְהָאֶחָד לְמַטָּה, שֶׁיִּחּוּדָם וְקֵירוּבָם זֶה עִם
28 זֶה הוּא בִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים, אִם שֶׁהַתַּחְתּוֹן יַעֲלֶה
29 לְמַעְלָה אוֹ שֶׁהָעֶלְיוֹן יֵרֵד לְמַטָּה, וְכָךְ הוּא
30 הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תְּפִלָּה לְתוֹרָה[21].

ביאור בדרך אפשר

42 וְעוֹד זֹאת בִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא צָרִיךְ לִהְיוֹת

19) תהלים כה, א. 20) לקו״ת דרושים לר״ה נה, סע״ג. 21) מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ג ח״ב ע׳ תרסח (הובא באוה״ת שם

ביאור בדרך אפשר

ג) **וּבֵאוּר** עִנְיַן הַהַגְבָּהָה דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" שנתבאר לעיל בכללות (היינו שכדי שהכלים יוכלו לקלוט ולהכיל בתוכם את אור הספירות העליונות נדרשת בהם הגבהה ורוממות והתעלות מלמטה למעלה וזהו גם עניינו של דוד המלך, ספירת המלכות, ועניינה של עבודת התפלה בעבודת האדם שהיא בדרך התעלות מלמעלה

למטה) **בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהַגְבָּהָה נוֹסָף עַל ב' הָאוֹפַנִּים הַנַּ"ל** במשל שני האנשים שהאחד מהם נמצא למטה והשני נמצא למטה וברצונם להתקרב זה לזה **בְּחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, אִם עַל־יְדֵי יְרִידַת הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה** שהיא משל לעניין המשכת האלוקות מלמעלה למטה **אוֹ עַל־יְדֵי עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה,** שהיא משל לעניין התעלות האדם מלמטה למעלה **יֶשְׁנוֹ אֹפֶן** נוסף של התקרבות בין העליון והתחתון והוא **שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ** אבל הירידה היא **כַּמָּה מַעֲלוֹת, וְגַם הַתַּחְתּוֹן צָרִיךְ לַעֲלוֹת מִמַּדְרֵגָתוֹ כוּ',** לפחות במידה מסויימת **וְאָז יָמְשֵׁךְ מֵהָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן** היינו שמדובר בהתקרבות בין העליון לתחתון בדרך המשכה מלמעלה למטה, אבל יחד עם זאת גם התחתון מגביה את עצמו כדי להתקרב אל העליון.

וְזֶהוּ עִנְיַן כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּמְשֵׁךְ מֵהַבְּחִינָה דְּ"יְשׁוּעוֹת" הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה דְּ"יְשׁוּעוֹת" שהם אורות עליונים ביותר, כאמור, **בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת (כּוֹס),** שהיא הספירה התחתונה ביותר, **לֹא מַסְפִּיק שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ כַּמָּה מַעֲלוֹת,** ויש קירוב מצידו אל התחתון **אֶלָּא צָרִיכָה לִהְיוֹת גַּם עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגְבָּהַת הַכּוֹס,** וזו המשמעות הפנימית של ההלכה להגביה כוס של ברכה מלמטה למעלה, להעלות את התחתון כדי לקרבו על העליון **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל** התחתון **לְקַבֵּל אֶת הַהַמְשָׁכָה מֵהָעֶלְיוֹן לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר יָרַד** העליון

ביאור בדרך אפשר

מִמַּדְרֵגָתוֹ אבל ללא הגבהה מסויימת מצד התחתון לא יהיה בכוחו לקלוט את האור מהעליון.

וְהִנֵּה, מְקוֹם הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן בָּעִנְיָן דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" המקום שבו האדם והאלוקות 'נפגשים', כביכול, (בדומה למקום שבין המעלה והמטה שבו העליון והתחתון נפגשים כאשר העליון יורד כמה דרגות והתחתון עולה כמה דרגות) **הוּא בִּבְחִינַת הַיְסוֹד, וְהַיְנוּ, שֶׁעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת)** מלמטה **הִיא לִבְחִינַת הַיְסוֹד** ולא יותר גבוה, **וִירִידַת הָעֶלְיוֹן (בְּחִינַת יְשׁוּעוֹת) הִיא עַד לִבְחִינַת הַיְסוֹד** ולא יותר נמוך, **וּבוֹ (בִּבְחִינַת הַיְסוֹד) נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "כִּי כֹל בַּשָּׂמַיִם וּבָאָרֶץ", דְּאָחִיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא**[22] על הפסוק "כי כל בשמים ובארץ" נאמר בתרגום "דאחיד בשמיא ובארעא", היינו שמאחד (ומקשר) בשמים ובארץ, ואמרו על כך בזוהר שענין זה הוא התוכן של ספירת היסוד שבמידות היא חיבור והתקשרות בין המשפיע והמקבל, ולכן ספירת היסוד היא הדרגה שבה יש התאחדות בין העליון (שמים) והתחתון (ארץ). **וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְגָבְיַע יוֹסֵף, שֶׁלְּהְיוֹתוֹ בְּחִינַת הַיְסוֹד שָׁם הוּא מְקוֹם הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, לָכֵן לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיַן הַהַגְבָּהָה** כי האמור לעיל על הצורך שגם התחתון מצידו יתעלה ויתקרב אל העליון מדבר בספירת המלכות, אבל בספירת היסוד יש אפשרות לחיבור ואיחוד בין התחתון והעליון גם ללא הגבהה של התחתון, ומשום כך "כוס ישועות" כן צריך הגבהה, ואילו "גביע הכסף" לא צריך הגבהה.

ג) **וּבֵאוּר** עִנְיַן הַהַגְבָּהָה דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהַגְבָּהָה נוֹסָף עַל ב' הָאוֹפַנִּים הַנַּ"ל בְּחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, אִם עַל־יְדֵי יְרִידַת הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה אוֹ עַל־יְדֵי עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה, יֶשְׁנוֹ אֹפֶן שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ כַּמָּה מַעֲלוֹת, וְגַם הַתַּחְתּוֹן צָרִיךְ לַעֲלוֹת מִמַּדְרֵגָתוֹ כוּ', וְאָז יָמְשֵׁךְ מֵהָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן. וְזֶהוּ עִנְיַן כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּמְשֵׁךְ מֵהַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה דְּ"יְשׁוּעוֹת" בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת (כּוֹס), לֹא מַסְפִּיק שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ כַּמָּה מַעֲלוֹת, אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגְבָּהַת הַכּוֹס, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לְקַבֵּל אֶת הַהַמְשָׁכָה מֵהָעֶלְיוֹן לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר יָרַד מִמַּדְרֵגָתוֹ. וְהִנֵּה, מְקוֹם הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן בָּעִנְיָן דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" הוּא בִּבְחִינַת הַיְסוֹד, וְהַיְנוּ, שֶׁעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת) הִיא לִבְחִינַת הַיְסוֹד, וִירִידַת הָעֶלְיוֹן (בְּחִינַת יְשׁוּעוֹת) הִיא עַד לִבְחִינַת הַיְסוֹד, וּבוֹ (בִּבְחִינַת הַיְסוֹד) נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "כִּי כֹל בַּשָּׂמַיִם וּבָאָרֶץ", דְּאָחִיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא[22]. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְגָבְיַע יוֹסֵף, שֶׁלְּהְיוֹתוֹ בְּחִינַת הַיְסוֹד שָׁם הוּא מְקוֹם הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, לָכֵן לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיַן הַהַגְבָּהָה.

ד) **וְהִנֵּה** הָאָמוּר לְעֵיל בַּחלוּק שֶׁבֵּין "כּוֹס יְשׁוּעוֹת" לְ"גְּבִיעַ הַכֶּסֶף", שֶׁ"כּוֹס יְשׁוּעוֹת" (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת) הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה

ד) **וְהִנֵּה** הָאָמוּר לְעֵיל בַּחלוּק שֶׁבֵּין "כּוֹס יְשׁוּעוֹת" לְ"גְּבִיעַ הַכֶּסֶף", שֶׁ"כּוֹס יְשׁוּעוֹת" (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת) הוּא

שמז, ריש ע"ב). 22) דברי הימים־א כט, יא ובתרגום. וראה זהר ח"א לא, א. ח"ב קטז, א. ח"ג רנז, סע"א. זוהר חדש קג, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מ״גְּבִיעַ הַכֶּסֶף״ (בְּחִינַת יְסוֹד), שֶׁלָּכֵן בגלל היותו בדרגה נמוכה **צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיַן הַהַגְבָּהָה,** ולולי זאת אין בכוחו לקבל השפעה **הֲרֵי זֶה רַק בַּזְּמַן הַזֶּה,** בזמן הגלות **שֶׁיֵּשְׁנוֹ הַסֵּדֶר דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל,** כאשר נקבע שהשפעה והארה מדרגה לדרגה, מעליון לתחתון, היא בדרך ׳משפיע׳ ו׳מקבל׳ **דְּכַר וְנוּקְבָא,** זכר ונקבה, **בְּאֹפֶן שֶׁכֹּחַ הַזָּכָר** המשפיע **הוּא הָרְבֵּה יוֹתֵר** נעלה **מִכֹּחַ הַנְּקֵבָה,** המקבל, **שֶׁלָּכֵן הָאִישׁ דַּוְקָא דָּרְכּוֹ לִכְבֹּשׁ**[23] כדברי חכמינו ז״ל שמצות פרו ורבו היא חובתו של האיש, והאשה איננה מצווה על כך כי נאמר בתורה ״פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה״ ורק האיש דרכו לצאת למלחמה ולכבוש ואילו האישה אין דרכה לכבוש, ומבחינת התוכן הרוחני הדבר נובע מכך שהאיש הוא בחינת ״משפיע״ והאשה היא בחינת ״מקבל״. **וְעִנְיָנוֹ** משמעותו של עניין משפיע ומקבל **בָּעֲבוֹדָה,** בעבודת ה׳ של האדם, הוא **שֶׁפְּלוּת עִנְיַן הַבְּרוּרִים נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי שֵׁם מ״ה דַּוְקָא,** כַּיָּדוּעַ[24] **שֶׁמַּ״ה מְבָרֵר בַּ״ן,** שם הוי׳ יכול להיות נכתב בצורות שונות של מילוי. וכאשר הוא במילוי ה׳, היינו יו״ד, ה״ה, ו״ן, ה״ה הרי הוא עולה בגימטריא 52 ונקרא שם ב״ן. ואילו כאשר שם הוי׳ נכתב במילוי אל״ף, היינו יו״ד, ה״א, ו״ו, ה״א, הרי הוא עולה בגימטריא 45 ונקרא שם מ״ה. ומבואר בחסידות ששם מ״ה הוא המברר והמפריד את הטוב מן הרע והמעלה את הטוב מתוך שם ב״ן (והבירור הוא על ידי שם מ״ה בגלל שהוא עניין הביטול, כמו שכתוב ״ונחנו מה״, לשון ביטול) ועל פי הקבלה שם מ״ה הוא עניין הזכר, משפיע, ושם ב״ן הוא עניין הנקבה, מקבל. ובדרך כלל סדר ההשפעה הוא שהזכר משפיע אל הנקבה בדרך המשכה מלמעלה למטה. **וְגַם בַּאֲשֶׁר הַבְּרוּר הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם בַּ״ן,** בדרך של ההתקרבות לקדושה ואלוקות **הוּא** התעלות המקבל (הנקבה) אל המשפיע (הזכר) **הֲרֵי זֶה נַעֲשֶׂה גַּם כֵּן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה**[25], בפועל הבירור של הטוב מן הרע הוא על־ידי שם מ״ה **הֵן בְּבְרוּר רִאשׁוֹן, וּבִפְרָט בְּבְרוּר שֵׁנִי**[26] מבואר בחסידות שבדרך כלל פעולת הבירור היא, כאמור, על ידי שם מ״ה המברר ומעלה את ניצוצות הקדושה ש׳נפלו׳ וסדר הבירור הוא שתחילה צריך להיות ׳בירור

ביאור בדרך אפשר

1 מ״גְּבִיעַ הַכֶּסֶף״ (בְּחִינַת יְסוֹד), שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ
2 לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיַן הַהַגְבָּהָה, הֲרֵי זֶה רַק בַּזְּמַן הַזֶּה,
3 שֶׁיֵּשְׁנוֹ הַסֵּדֶר דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, דְּכַר וְנוּקְבָא,
4 בְּאֹפֶן שֶׁכֹּחַ הַזָּכָר הוּא הָרְבֵּה יוֹתֵר מִכֹּחַ הַנְּקֵבָה,
5 שֶׁלָּכֵן הָאִישׁ דַּוְקָא דָּרְכּוֹ לִכְבֹּשׁ[23]. וְעִנְיָנוֹ
6 בָּעֲבוֹדָה, שְׁפָלוּת עִנְיַן הַבְּרוּרִים נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי
7 שֵׁם מ״ה דַּוְקָא, כַּיָּדוּעַ[24] שֶׁמַּ״ה מְבָרֵר בַּ״ן, וְגַם
8 כַּאֲשֶׁר הַבְּרוּר הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם בַּ״ן, הֲרֵי זֶה
9 נַעֲשֶׂה גַּם כֵּן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה[25], הֵן בְּבְרוּר
10 רִאשׁוֹן, וּבִפְרָט בְּבְרוּר שֵׁנִי[26]. אָמְנָם, לֶעָתִיד
11 לָבוֹא, בְּגִמַר הַבְּרוּרִים, אֲזַי תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת
12 הַמַּלְכוּת וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לְקַבֵּל מִבְּחִינַת זְעֵיר־
13 אַנְפִּין, כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין בְּקוֹמָתָן. וְיִתֵּרָה מִזֶּה,
14 שֶׁהַמַּלְכוּת תִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מִזְּעֵיר־אַנְפִּין,
15 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[27] נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר, וְאָז יִהְיֶה שֵׁם
16 בַּ״ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה[26]. וְזֶהוּ שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא
17 יִהְיֶה הָעִקָּר הַכּוֹס דְּדָוִד דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
18 ז״ל[28] עָתִיד הַקָּבָ״ה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים כוּ׳
19 לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין נוֹתְנִין לוֹ לְאַבְרָהָם
20 אָבִינוּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאוֹמֵר לָהֶן אֵינִי
ראשון׳ ולאחר מכן ישנו בירור שני (ותוכן הענינים בקצרה הוא שגם לאחר הבירור וההעלאה של שם ב״ן בבירור הראשון יש המשכה נוספת מלמעלה והארה של שם מ״ה בשם ב״ן, היינו שלאחר ההעלאה מלמטה שהיא הבירור הראשון יש המשכה מלמעלה שהיא הבירור השני, כמבואר ב׳תורה אור׳ פרשת וישב: ״אף־על־פי שנתבררו הניצוצות... אי אפשר להם להתייחד ממש באלוקותו ית׳ עד שיומשך עליהם גילוי שם מ״ה דאצילות ועל ידי זה יתבררו בירור שני והוא העיקר״... כי הבירור הראשון היה רק שיהי׳ בהם בחינת ביטול היש וזהו רחוק עדיין מאלוקות... אלא על ידי שנמשך בהם... הארת שם מ״ה לבררם אז נכללו בביטול אמיתי באלוקות. וכמשל באדם שמברר בירורים על ידי שאוכל ושותה ואחר כך מתפלל באהבה ויראה על ידי כוח זה שאכל ושתה, שנמצא נכללו החיות של המאכלים והמשקים... בבחינת האהבה רבה שלו ועם כל זה הוא עדיין רחוק... אלא כשעל־ידי... אהבה ויראה שלו נמשכו לו דחילו ורחימו [יראה ואהבה] מלמעלה מאת ה׳... אז יוכללו באהבה ויראה זו שנמשכים מלמעלה מבחינת אלוקות ממש, ועל־דרך־זה הוא בירור שני״).

אָמְנָם, לֶעָתִיד לָבוֹא, בְּגִמַר הַבְּרוּרִים, כשיסתיים בירור והעלאת כל ניצוצות הקדושה **אֲזַי תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת** היא המקבל, לדרגה עליונה ביותר **וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לְקַבֵּל מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין,** המשפיע **כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין בְּקוֹמָתָן** לאחר שהמקבל עלה ונתעלה לדרגת המשפיע. **וְיִתֵּרָה מִזֶּה,** לא זו בלבד שהמלכות תהיה בדרגה שוה לז״א (המידות) אלא **שֶׁהַמַּלְכוּת תִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מִזְּעֵיר־אַנְפִּין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[27] שלעתיד־לבוא **נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר,** הנביא ירמיהו אומר כי בעוד שכיום בדרך כלל הגבר הוא המנהיג והשולט, לעתיד־לבוא הנקבה היא זו שתנהיג ו׳תסובב׳ את האיש **וְאָז יִהְיֶה שֵׁם בַּ״ן** בחינת נקבה **לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה**[26] בחינת זכר.

וְזֶהוּ שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה הָעִקָּר הַכּוֹס דְּדָוִד דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[28] **עָתִיד הַקָּבָ״ה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים כוּ׳ לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין נוֹתְנִין לוֹ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאוֹמֵר לָהֶן אֵינִי מְבָרֵךְ כוּ׳ לְיִצְחָק כוּ׳ לְיַעֲקֹב**

---

23) יבמות סה, ב. 24) ראה עץ חיים שער ה (שער טנת״א) ספ״א. לקו״ת בחוקותי מז, ג. ובכ״מ. 25) ראה גם ד״ה בראשית ברא דש״פ בראשית פ״ג (סה״מ תשכ״ו ע׳ מ). 26) ראה תו״א ויחי מז, ד ואילך. 27) ירמי׳ לא, כא. 28) פסחים קיט, ב.

ביאור בדרך אפשר

וכו', אומֵר לוֹ לְדָוִד טֹל וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶן, אֲנִי אֲבָרֵךְ וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ, הרי שכוס הברכה של דוד יהיה העיקרי והחשוב ביותר אפילו ביחס לאבות אברהם יצחק ויעקב **וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁלָּעָתִיד־לָבֹא יִמְשְׁכוּ בְּסִפְרַת הַמַּלְכוּת** שכיום היא הספירה הנחותה ביותר **כָּל הַגְּלוּיִים** של האורות האלוקיים **הַיּוֹתֵר נַעֲלִים, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּגִמָ"א[29] שֶׁכּוֹס דְּדָוִד לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה** גדול מאד **מַחֲזִיק** מכיל כשיעור **רכ"א לוּגִין, שֶׁנֶּאֱמַר[30] כּוֹסִי רְוָיָה, רְוָיָה בְּגִימַטְרִיָּא רכ"א, בְּחִינַת אֲרִיךְ[31]**, 'אריך אנפין' שהיא בחינה ב'כתר' שלמעלה מעשר הספירות וגם המספר רכ"א אותיות 'ארך' מורה על בחינה זו **שֶׁיִּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה אָז בְּבְחִינַת הַמַּלְכוּת** תוספת האורות האלוקיים הנעלים הללו.

ה) **וְיוּבָן** בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר הַנַּ"ל דִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף (שֶׁנִּמְצָא בִּכְתַב־יָד, וַעֲדַיִן לֹא נִדְפַּס[32]), לגבי הבדל נוסף בין הזמן הזה, זמן הגלות, לבין לעתיד־לבוא **שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה שַׁיָּךְ עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לְרָאוּבֵן, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף[33]** כדברי חכמינו ז"ל שיעקב העביר את הבכורה מראובן ליוסף. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** לפי המשמעות הפנימית **דְּהָנָּה, הַחִלּוּק** ההבדל **בֵּין רְאוּבֵן לְיוֹסֵף הוּא שֶׁרְאוּבֵן הוּא בְּכוֹר לְאָב, בנו הראשון של יעקב אבינו **וְיוֹסֵף הוּא בְּכוֹר לְאֵם** בנה הראשון של רחל אמנו. **וְלָכֵן, בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁהַסֵּדֶר הוּא בְּאֹפֶן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל,** של התגלות והמשכת האור האלוקי מלמעלה למטה **וְהַדָּכָר הוּא עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לִרְאוּבֵן,** שהוא מעלה וחשיבות **לִרְאוּבֵן, שֶׁהוּא בְּכוֹר לָאָב, הַיְנוּ שמעלת הבכורה שלו נובעת מאביו, המשפיע, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁאָז "נִקְבָּה תְּסוֹבֵב גָּבֶר",** והמקבל יהיה בדרגה יותר גבוהה מהמשפיע **אֲזַי יִהְיֶה עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף, שֶׁהוּא בְּכוֹר לָאֵם** בחינת נקבה שאז ה'בכורה' והמעלה תהיה אצלה ולא אצל האב.

ביאור בדרך אפשר

1 מְבָרֵךְ כוֹ' לְיִצְחָק כוֹ' לְיַעֲקֹב וְכוֹ', אוֹמֵר לוֹ לְדָוִד
2 טֹל וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶן, אֲנִי אֲבָרֵךְ וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ,
3 וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁלֶּעָתִיד לָבֹא יִמְשְׁכוּ בְּסִפְרַת
4 הַמַּלְכוּת כָּל הַגְּלוּיִים הַיּוֹתֵר נַעֲלִים, שֶׁזֶּהוּ מַה
5 שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[29] שֶׁכּוֹס דְּדָוִד לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה
6 מַחֲזִיק רכ"א לוּגִין, שֶׁנֶּאֱמַר[30] כּוֹסִי רְוָיָה, רְוָיָה
7 בְּגִימַטְרִיָּא רכ"א, בְּחִינַת אֲרִיךְ[31], שֶׁיִּמְשַׁךְ
8 וְיִתְגַּלֶּה אָז בְּבְחִינַת הַמַּלְכוּת.
9 ה) **וְיוּבָן** בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר עַל־פִּי הַמְבֹאָר
10 בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר הַנַּ"ל דִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף
11 (שֶׁנִּמְצָא בִּכְתַב־יָד, וַעֲדַיִן לֹא נִדְפַּס[32]), שֶׁבַּזְּמַן
12 הַזֶּה שַׁיָּךְ עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לִרְאוּבֵן, וּלְעָתִיד־לָבֹא
13 יִהְיֶה עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף[33]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה,
14 הַחִלּוּק בֵּין רְאוּבֵן לְיוֹסֵף הוּא שֶׁרְאוּבֵן הוּא בְּכוֹר
15 לְאָב, וְיוֹסֵף הוּא בְּכוֹר לָאֵם. וְלָכֵן, בַּזְּמַן הַזֶּה
16 שֶׁהַסֵּדֶר הוּא בְּאֹפֶן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, וְהַדָּכָר הוּא
17 הָעִקָּר, שַׁיָּךְ עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לִרְאוּבֵן, שֶׁהוּא בְּכוֹר
18 לְאָב, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁאָז "נִקְבָּה
19 תְּסוֹבֵב גָּבֶר", אֲזַי יִהְיֶה עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף,
20 שֶׁהוּא בְּכוֹר לָאֵם.
21 **וְזֶהוּ** גַּם מַה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיְתָה הָעֲבוֹדָה
22 בִּבְכוֹרוֹת[34], וּלְאַחֲרֵי כֵן נִטְלָה הָעֲבוֹדָה
23 מֵהַבְּכוֹרוֹת וְנִתְּנָה לַכֹּהֲנִים [בִּגְלַל חֵטְא הָעֵגֶל[35],
24 שֶׁקָּשׁוּר עִם חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁסִּפְּתוּ הוּא עִנְיַן
25 מְעוּט הַלְּבָנָה, שֶׁנַּעֲשָׂה מִצַּד 'שְׁבִירַת הַכֵּלִים
26 דְּתֹהוּ' (כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר
27 בְּמַאֲמָרֵי י"ב־י"ג תַּמּוּז[36]). וּבְמָקוֹם אַחֵר[37] מְבֹאָר
28 שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם מַחֲלֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁלּוּלֵי
29 זֹאת הָיוּ הַבְּכוֹרִים מְשָׁרְתִים לַכֹּהֲנִים, וּכְדֵי לְתַקֵּן
30 הַמְּעָוֶת דְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁרָצוּ הַלְוִיִּם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים,
31 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיְתָה הָעֲבוֹדָה
32 בִּבְכוֹרוֹת[34], וּלְאַחֲרֵי כֵן נִטְלָה הָעֲבוֹדָה מֵהַבְּכוֹרוֹת
33 וְנִתְּנָה לַכֹּהֲנִים [בִּגְלַל חֵטְא הָעֵגֶל[35], שֶׁקָּשׁוּר
34 עִם חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁסִּפְּתוּ הוּא עִנְיַן מְעוּט
35 הַלְּבָנָה, שֶׁנַּעֲשָׂה מִצַּד 'שְׁבִירַת הַכֵּלִים דְּתֹהוּ'
36 (כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר בְּמַאֲמָרֵי י"ב־י"ג תַּמּוּז[36]). וּבְמָקוֹם אַחֵר[37] מְבֹאָר
37 שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם מַחֲלֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁלּוּלֵי
38 זֹאת הָיוּ הַבְּכוֹרִים מְשָׁרְתִים לַכֹּהֲנִים, וּכְדֵי לְתַקֵּן
39 הַמְּעָוֶת דְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁרָצוּ הַלְוִיִּם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים,
40 שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁכַּן בִּבְכוֹרוֹת[34], וּלְאַחֲרֵי כֵן
41 נִטְלָה הָעֲבוֹדָה מֵהַבְּכוֹרוֹת וְנִתְּנָה לַכֹּהֲנִים [בִּגְלַל חֵטְא
42 הָעֵגֶל[35], שֶׁהַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי לֹא
43 הִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ שֶׁקָּשׁוּר עִם חֵטְא
44 עֵץ הַדַּעַת, שֶׁסִּפְּתוּ של חטא עץ
45 הדעת הוּא עִנְיַן מְעוּט הַלְּבָנָה,
46 שבגללו נוצרה נתינת מקום לענין של
47 חטא וחסרון בעולם שֶׁנַּעֲשָׂה מיעוט
48 מִצַּד 'שְׁבִירַת הַכֵּלִים דְּתֹהוּ'
49 כמבואר בחסידות שהעולמות
50 במתכונתם הנוכחית, עם 'סדר
51 השתלשלות' הדרגתי ומסודר ועשר
52 ספירות שהאורות שלהם מלובשים
53 בתוך כלים ראויים לקליטתם, נקראים
54 'עולם התיקון', אך ל'תיקון' קדם 'עולם
55 התוהו' בו היו אורות מרובים וכלים
56 מועטים, מצב שגרם ל'שבירת הכלים'
57 ו'נפילה' של ניצוצות קדושה ואלוקות
58 לתחומים שמחוץ לגבולות הקדושה
59 (כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר כ"ק מו"ח
60 אַדְמוּ"ר בְּמַאֲמָרֵי י"ב־י"ג
61 תַּמּוּז[36]).
62 וּבְמָקוֹם אַחֵר[37] מְבֹאָר שֶׁעִנְיָן
63 זֶה שבתחילה נעשתה העבודה במשכן
64 על ידי הבכורים ואחר־כך ניטלה
65 מהבכורים וניתנה לכהנים קָשׁוּר עִם
66 מַחֲלֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁלּוּלֵי
67 זֹאת הָיוּ הַבְּכוֹרִים מְשָׁרְתִים
68 לַכֹּהֲנִים, וּכְדֵי לְתַקֵּן הַמְּעָוֶת
69 דְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁרָצוּ הַלְוִיִּם
70 לִהְיוֹת כֹּהֲנִים, ובקשו להקטיר קטורת

29) יומא עו, א. 30) תהלים כג, ה. 31) ראה תו"א תולדות יט, רע"א. סידור עם דא"ח נב, ב. 32) נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר האמצעי הנ"ל ע' שג ואילך. וראה גם אוה"ת שם שמג, ב ואילך. 33) ראה גם ב"ב קכג, א. ב"רפצ"ח, ד. 34) משנה זבחים קיב, ב. במדב"ר פ"ו, ב. 35) במדב"ר שם. 36) ד"ה על כן יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ תרצ"א ע' שיז ואילך). 37) אוה"ת קרח ע' תשכו ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' שמו.

ביאור בדרך אפשר

1 **לִהְיוֹת כֹּהֲנִים**, וכדי לתקן את טעותם **נִתְחַלְּפוּ** התפקידים. ובמקום
2 שהבכורים ישרתו את הכהנים, נקבעו התפקידים **לִהְיוֹת הַלְוִיִּם**
3 **מְשָׁרְתִים וּטְפֵלִים לַכֹּהֲנִים** כתיקון על כך שחלק מבני לוי התנגדו
4 לכהונה].

5 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יֵשׁ הֶפְרֵשׁ**
6 הבדל **בֵּין יְחוּס הַכֹּהֲנִים לְיִחוּס**
7 **הַבְּכוֹרִים, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִמְשָׁךְ**
8 **לָהֶם עִנְיַן הַכְּהוּנָה מֵהָאָב,**
9 **וְאִלּוּ בְּנוֹגֵעַ לְהָאֵם אֵין נִפְקָא־**
10 **מִינָהּ אִם הִיא כֹּהֶנֶת אוֹ**
11 **יִשְׂרְאֵלִית, שֶׁהֲרֵי יִשְׂרְאֵלִית**
12 **אוֹ לְוִיָּה שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, הַבֵּן**
13 **הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב**[38]. והוא כהן.
14 **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן הַבְּכוֹרִים**
15 **הֲרֵי זֶה לְהֵפֶךְ, שֶׁקְּדֻשַּׁת**
16 **הַבְּכוֹר תְּלוּיָה וְנִמְשֶׁכֶת מֵהָאֵם**
17 **דַּוְקָא, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹר**
18 **לְאִמּוֹ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב**[39] **קַדֶּשׁ לִי**
19 **כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם גו׳** הרי
20 מפורש שהחשיבות והקדושה של
21 הבכור נובעת מהעובדה שהוא בכור
22 לאימו (״פטר רחם״).

23 **וְלָכֵן, בַּזְּמַן הַזֶּה** כאשר יש בעולם
24 תערובת של טוב ורע **שֶׁהָעֲבוֹדָה**
25 **הִיא בְּעִנְיַן הַבְּרוּרִים,** שנועדו
26 להפריד את הטוב מהרע ולהעלותו
27 לקדושה, ואופן הבירור הוא (כמבואר
28 לעיל) **שֶׁמַּ״ה** בחינת הזכר, המשפיע
29 **מְבָרֵר בַּ״ן,** בחינת המקבל הנקבה
30 **לְפִי שֶׁהָעִקָּר הוּא הַדִּבּוּר,** הזכר
31 המשפיע. **וְהַנּוֹקְבָא** הנקבה, המקבל
32 **טְפֵלָה לוֹ, אֲזַי הָעֲבוֹדָה הִיא**
33 **בַּכֹּהֲנִים שֶׁמִּתְיַחֲסִים אַחַר**
34 **הָאָב** ומעלתם וקדושתם נובעת
35 מהיותם בנים לאביהם, הזכר המשפיע.
36 **אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא**[40], **כְּשֶׁיִּשְׁלַם**
37 **הַבְּרוּר,** וכבר לא יהיה צורך
38 ב׳עבודת הבירורים׳ **וְהַנּוֹקְבָא** שכיום
39 היא טפלה אל הזכר שהוא העיקר
40 **תִּתְעַלֶּה לִהְיוֹת ״נְקֵבָה תְּסוֹבֵב**

ביאור בדרך אפשר

41 **גְּבֶר״, אֲזַי תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים שֶׁקְּדֻשָּׁתָם תְּלוּיָה**
42 **וְנִמְשֶׁכֶת מֵהָאֵם** ונובעת מהנקבה, המקבל.

43 **ו) אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה,** אַף שֶׁקְּדֻשַּׁת
44 הַבְּכוֹר תְּלוּיָה וְנִמְשֶׁכֶת מֵהָאֵם, מִכָּל־
45 מָקוֹם בְּכוֹר לְנַחֲלָה הוּא בְּכוֹר מֵהָאָב דַּוְקָא[41],
46 **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[42 כִּי הוּא רֵאשִׁית אוֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט
47 הַבְּכוֹרָה (לְטוֹל פִּי שְׁנַיִם), וַהֲרֵי גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא
48 יִהְיֶה כֵּן, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת לֹא יִבָּטְלוּ
49 לֶעָתִיד־לָבוֹא, דְּהַתּוֹרָה הַזֹּאת לֹא תִּהְא
50 מֻחְלֶפֶת[43], וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֶּר הַכָּתוּב[44] כִּי תִהְיֶיךָ
51 לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת אֲהוּבָה (כְּמוֹ רָחֵל)
52 וְהָאַחַת שְׂנוּאָה (כְּמוֹ לֵאָה) גו׳ וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר
53 לַשְׂנוּאָה (רְאוּבֵן, שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאָבִיו) גו׳, לֹא יוּכַל
54 לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה (יוֹסֵף,
55 שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ) עַל פְּנֵי
56 בֶּן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכוֹר (לְאָבִיו)
57 והלכה זו תשאר בכל תקפה גם
58 לעתיד־לבוא. **וְצָרִיךְ לְהָבִין,**
59 **דְּכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא תִּתְעַלֶּה**
60 **הַנּוֹקְבָא דַּוְקָא,** ומעלתה תהיה
61 יותר גדולה ויותר נעלית ממעלת הזכר
62 **שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה**
63 **בַּבְּכוֹרִים שֶׁקְּדֻשָּׁתָם תְּלוּיָה**

38) משנה קידושין סו, ב. 39) בא יג, ב. 40) ראה גם לקוטי תורה להאריז״ל יחזקאל. 41) משנה רפ״ח דבכורות. 42) תצא כא, יז. 43) עיקר הט׳ מי״ג העיקרים (פירוש המשניות להרמב״ם סנהדרין הקדמה לפרק חלק). וראה רמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ט. הל׳ מלכים פי״א סוף ה״ג. 44) תצא שם, טו־טז.

ביאור בדרך אפשר

בָּאִם, ולא בכהנים שקדושתם נובעת מהאב **אִם** בֵּן, **לָמָּה יִהְיֶה דִּין** בְּכוֹר **לְנַחֲלָה תָּלוּי בָּאָב** דַּוְקָא והרי האם תהיה העיקר ולא האב?. **וְהַבֵּאוּר בָּזֶה**, שֶׁעִנְיַן הַיְרוּשָׁה מאב לבן **לֶעָתִיד־לָבֹא הוּא תַּשְׁלוּם שָׁכָר עַל כְּלָלוּת הֶעָבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְכֵיוָן** שֶׁהֶעָבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה בְּעִנְיַן הַבְּרוּרִים הָיְתָה עַל־יְדֵי שֵׁם מַ"ה דַּוְקָא, מִצַּד מַעֲלַת הַדְּכַר, אִישׁ דִּרְכּוֹ לְכְבֹּשׁ (כַּנַּ"ל), לָכֵן, גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁתִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא ומעלתה תהיה יותר גדולה ממעלת הזכר (שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה אָז הֶעָבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים שֶׁקִּדַּשְׁתָּם תְּלוּיָה בָּאֵם דַּוְקָא), בכל זאת יִהְיֶה עִנְיַן הַנַּחֲלָה תָּלוּי בַּבְּכוֹר לָאָב, לִהְיוֹתוֹ תַּשְׁלוּם שָׁכָר עַל הֶעָבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה בִּכְחַ הַדְּכַר דַּוְקָא.

ז) **וְהִנֵּה** בְּעִנְיַן עֲלִיַּת ה'נּוּקְבָא' לֶעָתִיד־לָבֹא גּוּפָא, יֶשְׁנָן כַּמָּה דְּרָגוֹת. וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּים הַבֵּאוּר בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[45] עֲתִידָה אִשָּׁה שֶׁתֵּלֵד בְּכָל יוֹם, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב' פְּרוּשִׁים. פְּרוּשׁ הָא', שֶׁלְּאַחֲרֵי בִּיאָה אַחַת תּוֹסִיף וְתֵלֵד בְּכָל יוֹם[46]. וּפְרוּשׁ הַב', שֶׁתֵּלֵד בְּכָל יוֹם לְלֹא בִּיאָה כְּלָל[47], אֲפִילּוּ לֹא בִּיאָה אַחַת. וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[45] עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מִילַת, הֵיינוּ, שֶׁהָאָרֶץ תּוֹצִיא מֵעַצְמָהּ, לְלֹא חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת (אֶרֶץ) תִּתְעַלֶּה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לְמַשְׁפִּיעַ כְּלָל. וּשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים אֱמֶת, כַּיָּדוּעַ[48] שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב' תְּקוּפוֹת, וְאִם כֵּן, בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה תֵּלֵד אִשָּׁה בְּכָל יוֹם מִבִּיאָה אַחַת, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁתִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא כוּ', כבר בתקופה הראשונה מִכָּל־מָקוֹם עֲדַיִן תִּצְטָרֵךְ לְמַעֲלַת הַדְּכַר, הזכר המשפיע אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה מַסְפִּיק בִּיאָה אַחַת ללידות רבות. אָמְנָם, בַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה תִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לִדְכַר כְּלָל ותלד בכוח עצמה. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁבַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גַּם דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאֵם (וְלֹא מִן הָאָב), שֶׁהֲרֵי הָאֵם תּוֹלִיד בְּכחַ עַצְמָהּ לְלֹא הַשְׁפָּעַת הָאָב כְּלָל כך שלא תהיה שום מעלה וחשיבות של בכור לאב שהרי הלידה תהיה מכוחה של האם ללא האב. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא עדיין תהיה חשיבות לבכורה מן האב (אף שגם אז כבר תתגלה מעלת האם על האב) כי בתקופה הראשונה יִהְיֶה עִנְיַן הַיְרוּשָׁה כְּמוֹ שֶׁהוּא תַּשְׁלוּם

ביאור בדרך אפשר

תִּצְטָרֵךְ לְמַשְׁפִּיעַ כְּלָל וכך גם לגבי לידה בכל יום, שתהיה ללא כל צורך במשפיע זכר. **וּשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים אֱמֶת, כַּיָּדוּעַ**[48] **שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב' תְּקוּפוֹת,** תקופה ראשונה שבה עדיין יהיו בימות המשיח דברים דומים לזמן הגלות ותקופה שניה שבה מצב העולם יתעלה לאין ערוך **וְאִם כֵּן, בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה תֵּלֵד אִשָּׁה בְּכָל יוֹם מִבִּיאָה אַחַת, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁתִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא כוּ', כבר בתקופה הראשונה מִכָּל־מָקוֹם עֲדַיִן תִּצְטָרֵךְ לְמַעֲלַת הַדְּכַר, הזכר המשפיע אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה מַסְפִּיק בִּיאָה אַחַת ללידות רבות. אָמְנָם, בַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה תִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לִדְכַר כְּלָל ותלד בכוח עצמה. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁבַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גַּם דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאֵם (וְלֹא מִן הָאָב), שֶׁהֲרֵי הָאֵם תּוֹלִיד בְּכחַ עַצְמָהּ לְלֹא הַשְׁפָּעַת הָאָב כְּלָל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה עִנְיַן הַיְרוּשָׁה כְּמוֹ**

45) שבת ל, ב. 46) ראה גם תניא אגה"ק סכ"ו (קמג, ריש ע"ב), ובשיעורים לספר התניא שם. לקו"ש חי"ב ע' 178. 47) מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' שז. ויקרא ח"ב ע' תערב. ביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תתכח. 48) ראה גם לקו"ש חט"ו ס"ע 141 ואילך. חכ"ז ע' 198 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שָׁכָר עַל הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְלָכֵן יִהְיֶה דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה
מִן הָאָב, כֵּיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה הָיְתָה בְּכֹחַ הַדְּכוּרָא,
מ״ה שֶׁמְּבָרֵר בַּ״ן וכאמור השכר הוא מעין העבודה עצמה. אֲבָל
לְאַחֲרֵי־זֶה עם סיום התקופה הראשונה הזו יִהְיֶה זְמַן (וְיִתֵּירָה מִזֶּה
— לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַזְּמַן)
נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מֵהָעִנְיָן
דְּהִשְׁתַּוְּמוּת שָׂכָר עַל הָעֲבוֹדָה
בַּזְּמַן הַזֶּה, ובעוד שההתגלות
מלמעלה בתקופה הראשונה תהיה
בהתאם לעבודה בזמן הגלות ובתור
תשלום שכר עליה, הרי בתקופה
השנייה של ימות המשיח ההתגלות
האלוקית תהיה מעל ומעבר למה
שהעבודה בזמן הזה יכולה לגרום
אֶלָּא תּוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאִתִּי
תֵּצֵא[49], וְאָז יִהְיֶה גַּם בְּכוֹר
לְנַחֲלָה מִן הָאֵם (כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה
הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים מִן הָאֵם),
שֶׁזּוֹהִי גַּם מַעֲלַת הַבְּכוֹרָה
דְּיוֹסֵף, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ,
לְגַבֵּי הַבְּכוֹרָה דִּרְאוּבֵן, שֶׁהָיָה
בְּכוֹר לְאָבִיו, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁאָז
יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן
לְמַעְלָה מִשֵּׁם מ״ה.
אָמְנָם מַעֲלָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיא (לֹא מִצַּד עַצְמוֹ,
אֶלָּא) רַק מִצַּד הֱיוֹתוֹ בְּכוֹר לְאִמּוֹ, וְהַיְנוּ,
דְּכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא תִּגְדַּל מַעֲלַת הָאִמָּהוֹת בְּאֹפֶן
שֶׁ״נְּקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר״, לָכֵן תִּגְדַּל מַעֲלַת יוֹסֵף
שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ לְגַבֵּי רְאוּבֵן שֶׁהוּא בְּכוֹר
לְאָבִיו. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲלַת הַשְּׁבָטִים מִצַּד עַצְמָם,
חֲרֵי גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא שְׁיוֹסֵף יִהְיֶה בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית
בְּיוֹתֵר, יִהְיֶה עִנְיַן הַמַּלְכוּת (לֹא אֶצֶל יוֹסֵף, אֶלָּא)
אֶצֶל שֵׁבֶט יְהוּדָה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] וְדָוִד
עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁלֶּעָתִיד־
לָבֹא תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, בְּחִינָתוֹ שֶׁל דָּוִד[51],
יוֹתֵר מִבְּחִינַת יְסוֹד, בְּחִינָתוֹ
שֶׁל יוֹסֵף, כמבואר לעיל באריכות
שבזמן הזה עליית המלכות היא
לבחינת יסוד, אבל לעתיד־לבוא
העלייה של המלכות תהיה למעלה
ממעלת היסוד שֶׁזֶּהוּ הָעִלּוּי דְּשֵׁם
בַּ״ן יוֹתֵר מִשֵּׁם מ״ה, וְכַנַּ״ל
(סעיף ד) שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה
״כּוֹס יְשׁוּעוֹת״ שֶׁל דָּוִד
לְמַעְלָה מִ״גְּבִיעַ הַכֶּסֶף״ שֶׁל
יוֹסֵף, וְלָכֵן יֹאמַר דָּוִד דַּוְקָא
אֲנִי אֶבְרֵךְ וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ בכוס
של ברכה המיוחד והנעלה שלו
(כאמור לעיל).
ח) וּבָזֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, וְשָׁיְכוּתוֹ
לְסִיּוּם הָעִנְיָן, וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳ יִהְיֶה בֵּית
אֱלֹקִים. דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עֲבוֹדַת יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע לִיעִיאָתוֹ לְחָרָן, הִיא עֲבוֹדַת הַבִּרוּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בֵּרוּר
חֲרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בֵּרוּר שֵׁם בַּ״ן עַל־יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, כמתחייב מכך שהוא בכור לאימו ואז תתגלה
מעלת האם על האב, בכל זאת יִהְיֶה עִנְיַן הַמַּלְכוּת (לֹא אֶצֶל יוֹסֵף,
אֶלָּא) אֶצֶל שֵׁבֶט יְהוּדָה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] וְדָוִד עַבְדִּי
נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁלֶּעָתִיד־ שהוא משבט יהודה לבני ישראל
לָבֹא תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, בְּחִינָתוֹ שֶׁל דָּוִד[51],
יוֹתֵר מִבְּחִינַת יְסוֹד, בְּחִינָתוֹ
שֶׁל יוֹסֵף, כמבואר לעיל באריכות
שבזמן הזה עליית המלכות היא
לבחינת יסוד, אבל לעתיד־לבוא
העלייה של המלכות תהיה למעלה
ממעלת היסוד שֶׁזֶּהוּ הָעִלּוּי דְּשֵׁם
בַּ״ן יוֹתֵר מִשֵּׁם מ״ה, וְכַנַּ״ל
(סעיף ד) שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה
״כּוֹס יְשׁוּעוֹת״ שֶׁל דָּוִד
לְמַעְלָה מִ״גְּבִיעַ הַכֶּסֶף״ שֶׁל
יוֹסֵף, וְלָכֵן יֹאמַר דָּוִד דַּוְקָא אֲנִי אֶבְרֵךְ וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ.
ח) וּבָזֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, וְשָׁיְכוּתוֹ
לְסִיּוּם הָעִנְיָן, וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳ יִהְיֶה בֵּית
אֱלֹקִים. דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עֲבוֹדַת יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע לִיעִיאָתוֹ לְחָרָן, הִיא עֲבוֹדַת הַבִּרוּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בֵּרוּר שֵׁם בַּ״ן עַל־יְדֵי
חֲרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם, מקום נחות ביותר, הִיא עֲבוֹדַת הַבִּרוּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בֵּרוּר

49) ישעי׳ נא, ד. ויק״ר פי״ג, ג. 50) יחזקאל לז, כה. 51) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

שָׁם בַּ״ן המקבל, התחתון, עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה המשפיע, העליון. אַךְ בִּגְמַר הַבְּרוּרִים לעתיד־לבוא תושלם ותסתיים עבודת הבירורים וכל ניצוצות הקדושה שבעולם כבר יתעלו יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן המקבל, הנקבה לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה המשפיע, הזכר. וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בדברי יעקב אבינו וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ׳ שהיא אבן פשוטה לכאורה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, דְּהִנֵּה שֵׁם אֶבֶן המורכב מהאותיות א׳ב׳ן׳ מוֹרֶה שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִשֵּׁם אלוקי וכוח רוחני הָעוֹלֶה בַּ״ן בְּמִסְפָּרוֹ, וְעוֹד אֶלֶף נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחַר לְטַעַם הַיָּדוּעַ לְיוֹצְרָהּ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא[52]). וְהַיְנוּ, שֶׁ״אֶבֶן״ קְשׁוּרָה עִם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר שֵׁם בַּ״ן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה. וְעַל זֶה על ההתעלות של האבן, מאבן פשוטה ונחותה להיות ׳בית אלוקים׳ נעלה ביותר נֶאֱמַר[53] אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים לרוב הפשטות והנחיתות שלה הָיְתָה בסופו של דבר לְרֹאשׁ פִּנָּה וזכתה לחשיבות גדולה ביותר, ובפנימיות הדברים הכוונה לספירת המלכות הַיְינוּ, שֶׁבְּזְמַן הַזֶּה שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת לְבָרֵר בְּרוּרִים בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֲזַי אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים, אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא ״לְרֹאשׁ פִּנָּה״, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָעֲלִיָּה דְּשֵׁם בַּ״ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה. וְכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה, לָכֵן הָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ, ב׳ עִשּׂוּרִין, דְּקָאֵי עַל ב׳ הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּכֶּתֶר, אֲרִיךְ וְעַתִּיק[54], שֶׁיִּמְשְׁכוּ וְיִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁתִּתְעַלֶּה עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁיֵּאִירוּ בָּהּ אוֹרוֹת מ׳כתר׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה דָּוִד עַבְדִּי שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא סְפִירַת הַמַּלְכוּת נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם.

ביאור בדרך אפשר

חיות (״מות״) והיא יורדת להביא השפעה למקומות הנחותים ביותר על מנת לְבָרֵר בְּרוּרִים בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֲזַי אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים, אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא בִּגְמַר הַבְּרוּרִים תִּהְיֶה הָאֶבֶן הזו עצמה ״לְרֹאשׁ פִּנָּה״, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָעֲלִיָּה דְּשֵׁם בַּ״ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה. וְכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה, לָכֵן הָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ, ב׳ עִשּׂוּרִין, דְּקָאֵי עַל ב׳ הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּכֶּתֶר, אֲרִיךְ וְעַתִּיק[54], שֶׁיִּמְשְׁכוּ וְיִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה דָּוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם.

52) שער היחוד והאמונה ספ״ז. 53) תהלים קיח, כב. וראה גם לקו״ת ברכה צט, ד ואילך. 54) תו״א פרשתנו כב, ד.

המשך ביאור למס׳ ערכין ליום חמישי עמ׳ ב

בית דין כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב העבד לרבו שְׁטָר חוב עַל חֲצִי דָּמָיו, שישלם לו כאשר יהיה לו ממון. וְחָזְרוּ בֵּית הִלֵּל מדבריהם לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. ואם כן לפי משנה אחרונה, מי שחציו עבד הרי הוא במשוחרר, שמאחר שכופים את רבו לשחררו, הרי הדבר מסור לידינו ואין לרבו רשות עליו, ואין לו אדון אחר מלבד ה׳, וחייב בראייה.

שנינו בברייתא: הַכֹּל חַיָּבִין בְּתִקְרַעַת שׁוֹפָר בראש השנה. שואלת הגמרא: לְאִיתּוּיֵי מַאי. משיבה הגמרא: לְאִיתּוּיֵי קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְגִיל חִינּוּךְ, שאף הוא חייב בשופר, וכמו דְּתָנַן (ר״ה לב:),

אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַקָּטָן [ושלא הגיע לחינוך] מִלְּתְקוֹעַ בְּיוֹם טוֹב של ראש השנה אף אם חל בשבת, וכן שנינו שם שקטן שהגיע לחינוך אף מתעסקים עמו ללמדו משום חינוך, ואף שתקיעה בשבת היא איסור שבות. ואם כן מוכח שקטן שהגיע לחינוך חייב בשופר.

שנינו בברייתא: הַכֹּל חַיָּבִין בְּמִקְרָא מְגִילָה בפורים, וכן שנינו (מגילה יט:) הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָה ולהוציא את האחרים ידי חובתם. שואלת הגמרא: לְאִיתּוּיֵי

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויצא, יו"ד כסלו, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. יו"ד כסלו הוא יום הגאולה של אדמו"ר האמצעי, וכיון ש"בתר רישא גופא אזיל"[1], הרי הגאולה של אדמו"ר האמצעי היא גם גאולתנו אנו, שלכן אין אנו אומרים תחנון ביו"ד כסלו (וכשחל בשבת – אין אומרים "אב הרחמים" ו"צדקתך צדק").

ובפרטיות יותר:

הגאולה בפועל היתה ביו"ד כסלו, שחל אז ביום א' פרשת וישלח (כמו שכתוב ברשימת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[2]), ובשורת הגאולה הגיעה ביום שלפניו – יום השבת־קודש פרשת ויצא, ט' כסלו, לאחרי חצות היום, בשעה שאדמו"ר האמצעי אמר מאמר חסידות דיבור־המתחיל אתה אחד (כמסופר בשיחת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[3]).

ובקביעות שנה זו נפגשים ב' הענינים יחדיו – שיום הגאולה, יו"ד כסלו, חל ביום השבת־קודש פרשת ויצא.

ולהעיר, שגם ענינו של יום יו"ד (כסלו) קשור עם ענין הגאולה[4]:

רבינו הזקן כותב באגרת הידועה[5] אודות גאולתו ביום י"ט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב: "כשקריתי בספר תהלים בפסוק[6] פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום".

ומבאר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[7], ש"בהיות הוד כבוד־קדושת רבנו הזקן במאסר, הוסיף להגיד שיעור תהלים ביחוד (אמירת תהלים בשופי) בשביל מצבו בהוה [נוסף על "הסדר המסודר אצל הוד כבוד־קדושת רבנו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים .. שהיו אומרים שיעור תהלים כמו שנחלק לימי החודש", וכפי שנתפרסמה אחר־כך תקנת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[8], שכל החסידים, וכל בני ישראל, עד כל אשר בשם ישראל יכונה[9], יאמרו בכל יום שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש], ושיעור זה היה כמו שהתהלים נחלק לימי השבוע", ובשיעור תהלים דיום השלישי בשבוע (שבו חל י"ט כסלו, כנזכר לעיל) ישנו הפסוק "פדה בשלום נפשי".

ומעשה אבות סימן לבנים[10] – שגם גאולת אדמו"ר האמצעי היתה קשורה עם אמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי", כיון שפסוק זה הוא בשיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש (שנהגו רבותינו נשיאינו לאמרו, כנ"ל) – בשיעור דיום העשירי בחודש.

ב. אך צריך להבין הקשר והשייכות דיום הגאולה של אדמו"ר האמצעי לפרשת השבוע – פרשת ויצא, דלכאורה אינו מובן: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"[11], היציאה מבאר שבע בארץ ישראל וההליכה לחרן שבחוץ לארץ, "חרון אף של מקום בעולם"[12] – הרי זה ענין של גלות, היפך הגאולה?!

1) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
2) "התמים" ח"ב ע' פד.
3) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' רצב. וש"נ.
4) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 160 ואילך. וש"נ.
5) אג"ק שלו ח"א ע' צח ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).
6) נה, יט.
7) אג"ק שלו ח"ג ע' תעג ואילך. וש"נ.
8) ראה בארוכה "קובץ מכתבים" (אודות גודל ערך אמירת תהלים)– בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק.
9) לשון מכתבו באג"ק שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.
10) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.
11) ריש פרשתנו.
12) פרש"י ס"פ נח.

ובפרטיות יותר – על־פי המבואר בדרושי רבותינו נשיאינו (החל מדרושי רבינו הזקן ב'תורה אור', וכן בדרושי אדמו"ר האמצעי, בעל הגאולה, ב'תורת חיים', ובדרושי ה'צמח צדק' (שהשנה היא שנת המאה להסתלקות־הילולא שלו) ב'אור התורה') על הפסוק "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", שיש בזה ב' פירושים[13]:

א) "באר שבע" קאי על ספירת הבינה, שממנה נמשכות שבעת המדות (שלכן נקראת "אם הבנים"[14], וכמבואר בתניא[15] ש"חב"ד נקראו אמות ומקור למדות ("שבעת ימי הבנין") כי המדות הן תולדות חב"ד"), ו"חרנה" קאי על ספירת המלכות, ש"רגליה יורדות גו'"[16], כי "חרן" הוא מלשון "נחר גרוני"[17], שזהו לפי שהקול אינו מאיר בדיבור, והיינו, שדבר הוי' הוא בהעלם כו'.

ב) "באר שבע" קאי על ספירת המלכות, שמקבלת משבעת המדות [וכפי שמבאר בעל הגאולה[18] ש"פירוש באר שבע, היינו שמקבלת (כמו "באר" כפשוטה) משבע, ולא שמשפעת לשבע, ובחינת מלכות מקבלת מז' המדות .. אבל בחינת בינה מקור למדות"], ו"(וילך) חרנה" קאי על (המשכת המלכות ב)עולמות בריאה־יצירה־עשיה.

והצד השוה לב' הפירושים הנ"ל – ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא ענין של ירידה מלמעלה למטה. ולכאורה, מהי השייכות לענין הגאולה?

ג. ויובן בהקדים פירוש נוסף בענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", שלפירוש זה הרי זה ענין של עליה מלמטה למעלה:

איתא במדרש[19]: "מבאר שבע .. מבארה של שבועה, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקינך, נמצאתי משהה בשמחת בני שבעה דורות" (שהרי על־ידי השבועה של אברהם לאבימלך נתעכבה כניסת בני־ישראל לארץ במשך שבעה דורות, כדאיתא במדרש[20] "אמר לו הקדוש־ברוך־הוא (לאברהם) אתה נתת שבע כבשות בלי רצוני, חייך שאני משהה בשמחת בניך ז' דורות").

ובפירוש 'מתנות כהונה' (פירוש שהובא בדרושי חסידות) – מפרש בב' אופנים:

א) "שבעה דורות היו מאברהם עד יהושע, שאז חילקו עיקר הארץ, אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה. ואם ישבע יעקב גם הוא יעכבם ז' דורות. ויצחק לא נשבע מחדש, רק אמר לו, השבועה הקדומה שהיא בינותינו מאביך, תהא בינותינו, ואל תפר אותה".

ב) "וגם יש לומר שמשבועת אברהם עד כיבוש ארץ סיחון ועוג .. ז' דורות, ומשבועת יצחק עד כיבוש יהושע גם המה ז' דורות", והיינו, ששבועת יצחק עיכבה את הכניסה לארץ דור נוסף, ויעקב חשש שאם ישבע, יעכבם עוד דור נוסף[21].

ונמצא, ש"ויצא יעקב מבאר שבע", "מבארה של שבועה", הוא ענין של גאולה – כי על־ידי־זה שלא נשבע (יצא מ"בארה של שבועה") הוקדמה הגאולה שבכניסה לארץ ז' דורות או על־כל־פנים דור אחד (לפי ב' הפירושים הנ"ל).

ועל־פי־זה יש לפרש גם "וילך חרנה" למעליותא – חרן מלשון חירות[22], שרומז על לימוד התורה, שעל ידה נעשה "בן חורין", כמאמר רז"ל[23] "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

---

13) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' יח ואילך. וש"נ.
14) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד. וש"נ.
15) רפ"ג.
16) משלי ה, ה. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תקסד ואילך).
17) תהלים סט, ד. וראה ל"ת להאריז"ל עה"פ (וישב לט, ז) ויהי אחר הדברים האלה.
18) ביאוה"ז פרשתנו יז, סע"ד.
19) ב"ר פס"ח, ז.
20) שם פנ"ד, ד.
21) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 88 ובהערה 3 (משיחה זו).
22) קה"י ערך חרן.
23) אבות פ"ו מ"ב.

ד. ופירוש זה (ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא למעליותא, מלמטה למעלה) אינו בסתירה לפירוש הפשוט ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא ענין של גלות (מלמעלה למטה) – כי:

הצורך לפעול ענין של גאולה וחירות ("חרן" מלשון חירות) הוא – דוקא כאשר נמצאים ב"חרן" כפשוטו, במקום ששייך בו ענין של גלות ושעבוד, ולכן צריך לשלול ולהבהיר שכאשר יהודי קשור עם התורה, הרי הוא "בן חורין", ולא שייך אצלו ענין של גלות ושעבוד.

וכדברי כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[24]: "רק גופותינו ניתנו בגלות ובשעבוד מלכיות, אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושעבוד מלכיות .. כל מה שנוגע לדתנו, לתורת ישראל ומצוותיו ומנהגיו, אין מישהו שיכפה עלינו דעתו, ואין שום כח של כפיה רשאי לשעבדנו".

ויש לומר מקור לפתגם זה בנגלה דתורה[25]: "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם" – "שטרי קודם"[26], ולכן לא שייך אצל בני־ישראל ענין של עבדות.

– ובנוגע להעבדות להקדוש־ברוך־הוא ("עבדי הם"), הרי לאמיתו של דבר אין זה ענין של עבדות ושעבוד, אלא אדרבה: על־ידי־זה נעשה יהודי בן־חורין בתכלית השלימות, כיון שיש לו שייכות אל המלך, ועד כדי כך ש"עבד מלך מלך" (כפירוש רש"י על הפסוק[27] "עד הנהר הגדול נהר פרת", "מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול, משל הדיוט אומר עבד מלך מלך"), ועד לדרגת המלך שהרוממות וההתנשאות שלו היא (לא מצד ענין של עבודה ויגיעה, אלא) רוממות והתנשאות עצמית (כמבואר בדרושי חסידות[28]). –

אלא, שהתגלות מציאותו האמיתית של יהודי שהוא "בן חורין" – היא על־ידי לימוד התורה.

ולהעיר, שגם התורה מצד עצמה היא למעלה מענין של גלות ושעבוד, העלמות והסתרים וקושיות שבאים מצד הלעומת־זה, ורק כאשר נמשכת למטה, "במחשכים הושיבני"[29], ששם שייך ענין השעבוד כו' מצד הלעומת־זה, יש צורך לפעול ולגלות בה את ענין החירות.

ועל־דרך־זה בנדון־דידן, שדוקא ב"חרן", שהוא ענין של גלות, צריך לפעול ענין של גאולה – שזהו תוכן פירוש המדרש הנ"ל שיעקב יצא "מבארה של שבועה", שעל־ידי־זה הוקדם ענין הגאולה (ז' דורות או דור אחד, כנ"ל).

* * *

ה. נוסף על האמור לעיל (ס"ב) שיש ב' פירושים ב"באר שבע", בינה או מלכות – ישנו פירוש שלישי, שלעת־עתה מצאתיו רק במקום אחד:

ב'תורת חיים'[30] כותב אדמו"ר האמצעי, בעל הגאולה, בענין "באר שבע": "יש ג' מדריגות בזה. א' באר שבע שנזכר באברהם, שהוא בז' מדות דחכמה, ובאר שבע דיצחק, שהוא בבחינת בינה, ובאר שבע דיעקב, שהוא בבחינת המלכות".

והיינו, שמלבד ב' הפירושים הנ"ל שבאר שבע קאי על בינה או על מלכות (ובלשון בעל הגאולה: באר שבע דיצחק – בינה, או באר שבע דיעקב – מלכות), ישנו פירוש נוסף – שקאי על חכמה, באר שבע דאברהם, וכמרומז גם בשמו: "אב רם", שכל הנעלם מכל רעיון[31].

ולהעיר, שגם מפשטות הכתובים משמע שמדובר כאן אודות "באר שבע" דאברהם:

24) סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.
25) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ה ס"ע 169. וש"נ.
26) בהר כה, נה ובפרש"י.
27) דברים א, ז.
28) ראה המשך תער"ב ח"א פקכ"ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ז ע' 357. וש"נ.
29) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.
30) פרשתנו כה [קסו], ב.
31) ראה תו"א ותו"ח ר"פ לך לך. וש"נ.

על הפסוק[32] "ויקרא אותה שבעה על כן שם העיר באר שבע" – כתב ה'ספורנו' (והובא בדרושי חסידות[33]): "באר שֶׁבע (בסגול), מורה על השבועה ועל מספר שבעה (ש"קרא את הבאר שבעה, מפני שהיה מקום שביעי שבו חפרו באר"), אבל בימי אברהם היה שם העיר באר שָׁבע (בקמץ), על שם השבועה בלבד" (כמו שכתוב[34] "על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם", ולא על שם "שבע כבשות .. לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת"[35]).

וכיון שכאן נאמר "ויצא יעקב מבאר שָׁבע" (בקמץ) – הרי מוכח שהכוונה היא לבאר שבע דאברהם.

ו. והנה, ג' פירושים הנ"ל (באר שבע דאברהם – חכמה, באר שבע דיצחק – בינה, ובאר שבע דיעקב – מלכות) הם כנגד ג' הפירושים שמצינו במדרש[19] בפירוש "ויצא יעקב מבאר שבע":

א) "מבארה של שבועה, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקינך כו'" – כנגד באר שבע דאברהם, שהרי מדובר אודות השבועה דאברהם (ובפרט על־פי הידוע שענין השבועה הוא למעלה מטעם ודעת[36], והרי גם ענינו של אברם הוא שכל הנעלם מכל רעיון, בחינת החכמה שבכתר; אלא שמשם נמשך ומתגלה גם בבחינת חכמה הגלויה).

ב) "מבארה של בכורה, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי עשו ויערער על הבכורה ויאמר לי כך היית מרמה בי ונוטל את בכורתי כו'" – כנגד באר שבע דיצחק שהוא בבחינת בינה (בחינת החכמה כפי שנמשכת בבינה).

ג) "מבארה של ברכות, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי עשו ויאמר לי כך היית מרמה בי ונוטל את הברכות, ונמצאתי מאבד אותה יגיעה שיגעה בי אמי" – רבקה (שהשתדלה שיעקב יקבל את הברכות, באמרה "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים וגו' ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו וגו'"[37]), בחינת נוקבא, מלכות – כנגד באר שבע דיעקב, שהוא בבחינת המלכות.

ז. המשך השיחה, ביאור הטעם שרק יעקב חשש מהשבועה לאבימלך, ולא אברהם ויצחק, לפי שאברהם ויצחק פעלו רק שהקליפה לא תפריע לקדושה (ולכן לא ביררו את ישמעאל ועשו, שיצאו מהם), ואילו יעקב פעל בירור והפיכה לקדושה (ועל־דרך החילוק שבין צדיקים לבעלי תשובה)[38], ולכן אברהם ויצחק היו יכולים לכרות ברית עם אבימלך, שלא יפריע להם כו', מה־שאין־כן יעקב לא היה יכול לכרות ברית עם אבימלך כפי שהוא בציורו; ודוקא על־ידי עבודת הבירורים דיעקב באה גאולת ובניסת בני־ישראל לארץ ישראל, וכן הגאולה העתידה[39] ובנין בית המקדש השלישי, כיעקב שקראו בית[40] – הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י עמוד 88 ואילך.

32) תולדות כו, לג.
33) אוה"ת ריש פרשתנו (קעב, א).
34) וירא כא, לא.
35) שם, ל.
36) ראה גם אוה"ת שם.
37) תולדות כז, ט־טז.
38) וזהו הטעם שדוקא אצל יעקב הי' ענין הגלות גם במקום – שהלך חרנה כו', משא"כ אצל אברהם ויצחק, שגם אצלם הי' ענין של גלות בכמה ענינים, אבל לא בנוגע למקום.
39) לאחרי גמר בירור הרע והפיכתו לקדושה בכל העולם כולו, שלכן יצאו כל בנ"י מהגלות, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ג ע' 237. וש"נ) שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות, ולא רק כמו ביצי"מ, שלאחרי' היו עוד גלויות: בבל, יון, פרס ומדי ורומי, אלא גאולה שלימה שאין אחרי' גלות. וזוהי גם המעלה דמשיח לגבי משה (אף ש"גואל ראשון הוא גואל אחרון") – שמשה הוציא אמנם את בנ"י מגלות מצרים, אבל מי יודע* אם הי' יכול להוציאם משאר הגלויות, ואילו משיח יוציא את בנ"י מכל הגלויות.
40) ולהעיר ממ"ש ביעקב "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" (וישלח לג, יז) – שהוא בעצמו ישב ב"בית", ובעצם לא היתה לו שייכות לעניני עוה"ז, "מקנהו", ומה שהתעסק בהם הרי זה רק כדי לבררם (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות תכ"ח ריש ע' 186. וש"נ).

*) ולהעיר מהסיפור הידוע (ראה תורת מנחם – התוועדויות חמ"ד ע' 32 הערה 8. וש"נ) אודות דברי רבינו הזקן ע"ד החילוק שבין משה למשיח בנוגע לענין הנסיון בפועל ("אין חכם כבעל הנסיון").

ח. וכאמור לעיל (ס"ד) שפירוש המדרש ש"ויצא יעקב מבאר שבע גו'" קשור עם ענין הגאולה, אינו בסתירה לפירוש הפשוט שזהו ענין של ירידה וגלות, כיון שדוקא שם צריך לפעול ענין הגאולה.

ובעומק יותר: אף שבפשטות הוא ענין של ירידה, הרי ירידה זו היא צורך עליה, ויתירה מזה: כיון שהכוונה בזה היא בשביל העליה, הרי לאמיתתו של דבר אין זו ירידה, כי־אם עליה. ועל־דרך שמצינו לענין איסור מלאכה בשבת, ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה"[41], ולכן אזלינן בתר המחשבה, וכמו סותר על מנת לבנות, דכיון שהמחשבה והכוונה היא לטובה, אזי גם המעשה בפועל הוא טוב. ועל־דרך־זה בענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" – שכיון שהכוונה בזה היא בשביל ענין הגאולה (כנ"ל), הרי גם ענין זה גופא אינו ענין של גלות, אלא ענין של גאולה.

ועל־דרך־זה בנוגע לענין ד"חרנה", שמורה על ענין החירות שנעשה על־ידי לימוד התורה (ס"ג), שאין זה בסתירה להענין ד"חרנה" כפשוטו, ואדרבה, עיקר העילוי והשלימות דלימוד התורה הוא בחרן דוקא.

ועל־דרך המבואר בהמשך תרס"ו[42] במשל בן המלך שאביו שולח אותו למקום רחוק – שדוקא בהיותו בריחוק מקום מן המלך מתגלית מעלתו האמיתית של בן המלך, והיינו, שאף שגם בהיותו בבית המלך יש לו מעלות רבות, שמבין ומשיג כו', ידען וחסדן וכו', מכל־מקום כדי לגלות מעלות אלו לאמיתתם, לבוריים ולעמקם, ועד למעלותיו העצמיות, יש צורך לשלחו למקום רחוק דוקא.

וזהו גם הטעם שבג' הקוין דתורה עבודה וגמילות חסדים, הנה אברהם ויצחק ענינם גמילות חסדים ועבודה[43], ודוקא יעקב ענינו תורה, כמו שכתוב[44] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל", אף שגם "אברהם זקן ויושב בישיבה היה" וכן יצחק[45] – כי לימוד התורה של יעקב היה בחרן, למטה דוקא, במקום שיש העלמות והסתרים וקושיות כו' שמצד הלעומת־זה, ושם דוקא מתגלה ענין התורה לאמיתתו.

וההוראה מזה – שצריך לעסוק בעבודת הבירורים, שנעשית על־ידי התורה בכלל, ובפרט על־ידי לימוד החסידות, פנימיות התורה, שנקראת "אילנא דחיי"[46], שאין בה קושיות, העלמות והסתרים כו', ועל זה נאמר[47] "וחי לעולם", היינו, שעל ידה נמשך חיות בעולם, ובאופן שהחיות הוא "לעולם", חיים עצמיים.

* * *

ט. מאמר דיבור־המתחיל ויצא יעקב גו'.

לאחרי המאמר אמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, שמאמר זה מיוסד על חלק ממאמר בעל הגאולה דיבור־המתחיל ואת גביעי גביע הכסף, ובקרוב יצא לאור בדפוס יחד עם המאמר דיבור־המתחיל להבין ענין ברכת חתנים[48], אשר בשניהם מדובר בארוכה אודות העילוי דלעתיד לבוא – "אשת חיל עטרת בעלה"[49], ובאופן ש"משמח חתן עם הכלה"[50]. וסיים, שמעין זה יש גם עכשיו כו'.

* * *

41) ביצה יג, סע"ב. וש"נ.
42) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ז ע' 252. וש"נ.
43) ראה מג"ע אופן רנ בסופו. מג"ע עה"ת ר"פ לך לך. ועוד.
44) תהלים עח, ה.
45) יומא כח, ב.
46) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.
47) בראשית ג, כב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ח ע' 286. וש"נ.
48) יש לציין שקונטרס זה שהוכן לדפוס (כמו קונטרס "מאמרים יקרים" – חמ"ד, תרכ"ד) – לא נדפס בפועל. מאמרים אלו נדפסו לאחר"ז במאמרי אדהאמ"צ (בראשית ע' רעט ואילך – ד"ה ואת גביעי גביע הכסף; דרושי חתונה ח"א ע' קסח ואילך – ד"ה להבין ענין ברכת חתנים). – המו"ל.
49) משלי יב, ד.
50) ראה תו"א ס"פ ויגש. ובכ"מ.

י. נזכר לעיל (סעיף א) שכאשר הגיעה בשורת הגאולה ביום השבת־קודש ט' כסלו, היה אדמו"ר האמצעי באמצע אמירת מאמר חסידות דיבור־המתחיל אתה אחד כו' ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ.

והנה ידוע פתגם רבינו הזקן[51] בענין "גוי אחד בארץ"[52], שבני־ישראל הם "גוי" שממשיך ה"אחד" "בארץ", שזהו כללות ענין עבודת הבירורים, כנ"ל בארוכה.

והרי זהו גם תוכן הענין שקורין בתפלת מנחה[53]: "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו גו'".

ובענין זה יש לימוד והוראה מפירוש רש"י, "וישלח יעקב מלאכים — מלאכים ממש":

ידוע הפתגם[54] שיעקב שלח לעשו רק את ה"ממש" של המלאכים. ולהעיר, שיעקב חשב שעשו נתברר כבר כו'[55], ואף־על־פי־כן, כששלח מלאכים לעשו — אפילו כפי שעשו היה במחשבתו של יעקב — שלח לו רק את ה"ממש" של המלאכים.

והענין בזה[56] — שההתעסקות בעבודת הבירורים (השליחות לעשו) צריכה להיות רק עם ה"ממש", שהוא ענין הפועל ממש בלבד, ואילו עצם הנפש צריך להיות למעלה כו'.

ולאידך גיסא — "מלאכים ממש": בנוגע ל"מלאכים" מצינו שגם כחות הטבע נקראים בשם "מלאכים", כמו שכתב הרמב"ם[57]. ולכן מדגישים "מלאכים ממש", להורות שעל־ידי כחות הטבע בלבד אי אפשר לפעול בעבודת הבירורים, אלא יש צורך ב"מלאכים ממש", דהיינו, כחות רוחניים, אהבה ויראה וכו'.

ונמצא, שההוראה ד"וישלח .. מלאכים ממש" היא בשתים: מחד גיסא — צריכים להשקיע בעבודת הבירורים את הכחות הרוחניים כו', "מלאכים ממש", ולאידך גיסא — רק את ה"ממש" (ממשות) שלהם, ואילו עצם הנפש צריך להיות למעלה כו'[58].

ועל־ידי־זה נעשית עבודת הבירורים באופן המתאים, ועד שזוכים לקיום היעוד[59] "ועלו מושיעים גו' לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", שיומשך ויתגלה בעולם ש"אין עוד מלבדו"[60].

51) ראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.
52) שמואל־ב ז, כג. ועוד.
53) ר"פ וישלח.
54) סה"ש תש"ג ע' 155.
55) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח. ובכ"מ.
56) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חל"ה ע' 236 ואילך. וש"נ.
57) מו"נ ח"ב פ"ו ואילך.
58) בענין זה נזכר גם ע"ד קביעות עתים לתורה באופן של קביעות בנפש, כך, שגם כאשר עוסק בענייני העולם אזי תורתו היא בבחי' "קבוע לא בטיל" (ראה תורת מנחם — התוועדויות חכ"ד ע' 310. וש"נ), ובאופן ש"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" (תניא פכ"ה), וכך נמשך גם למטה.
59) עובדי' בסופו.
60) ואתחנן ד, לה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' א

הבית על ידי שהפריש בעין רעה שהיא אחד משישים במקום אחד מחמשים, **תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה**. ומוכח ממשנה זו, שגם כשהשליח מוסיף ותורם תרומתו תרומה, ואין אומרים שהשלידות בטילה והתרומה אינה תרומה מחמת שתרם יותר ממה שהבעלים רוצה לתרום.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי** חכמים לחלק בין דינים אלו, **הָתָם** לגבי תרומה, **כֵּיוָן דְּאִיכָּא דְּתָרֵים** – שיש מי שתורם **בְּעַיִן יָפָה, וְאִיכָּא דְּתָרֵים בְּעַיִן רָעָה**, מועילה הפרשת השליח על אף שטעה, כיון שעשה כן לקיים את שליחות הבעלים, ובאופן זה **אָמַר** השליח לבעלים, **לְהָכִי אֲמַדְתִּיךְ** – כך שיערתי שרצונך לתרום. אבל **הָכָא** לגבי מעשר בהמה, קריאת שם 'עשירי' לטלה אחר, **טָעוּתָא הִיא**, ובאופן זה **אָמַר** הבעלים לשליח, **לֹא אִיבָּעֵי לָךְ לְמִיטְעֵי** – לא היה לך לטעות, אלא היה לך לעשות את שליחותי ולקרוא 'עשירי' רק לעשירי, וכיון שלא עשה השליח כרצון הבעלים, לא חלה עלידם קדושה כלל, ויכול הבעלים לשוחטם ולאוכלם מיד.

הדרן עלך מעשר בהמה וסליקא לה מסכת בכורות

בס"ד. משיחות ש"פ ויצא, ט' כסלו ה'תשנ"ב.

– תרגום מאידית –

א. בנוגע לאדמו"ר האמצעי – בעל יום ההולדת[1] ובעל ההילולא[2] של יום זה, ט' כסלו – מוצאים אנו חידוש, שיום ההולדת שלו ויום ההילולא שלו חלים באותו יום (ט' כסלו). ועוד חידוש אצלו – שמיד למחרת יום ההולדת שלו (יום ההילולא) – ביום יו"ד כסלו – חל חג הגאולה שלו[3], שבו נשתחרר מבית האסורים.

ועל־פי הידוע[4], שלמועדי השנה יש שייכות לפרשיות התורה שבהן חלים המועדים הללו, מובן, שבפרשה של שבת זו – פרשת ויצא, ובפרשת וישלח (שמתחילים לקרוא בתפלת המנחה, ושחג הגאולה בשנה זו חל ביום ראשון של פ' וישלח[5]), יכולים למצוא לימודים הקשורים עם בעל יום ההולדת ויום ההילולא ובעל הגאולה.

כולל ובעיקר – להוציא מזה לימוד בענין שהזמן גרמא בדורנו זה ובזמננו זה – הגאולה האמיתית והשלמה על־ידי משיח צדקנו, כפי שדובר פעמים רבות לאחרונה, שעתה כבר סיימו את כל הענינים וצריך רק לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש.

ב. החידוש בכך שיום ההולדת ויום ההילולא של צדיק חלים באותו היום – מובא בחז"ל: על דברי משה רבינו[6] "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", אומרת הגמרא[7] "מה ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך שהקב"ה יושב וממלא[8] שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר[9] את מספר ימיך אמלא".

הפירוש בזה בפשטות הוא, שאצל צדיק ישנה השלימות, שהקב"ה "ממלא" את ימי חייו – "את מספר ימיך אמלא" – שיחי' מספר שנים "עגול" ומלא, מיום הולדתו עד יום הסתלקותו, עד לדיוק של יום אחד[10].

אבל צריך ביאור – במה מתבטאת המעלה והשלימות בזה? שלימות עבודת הצדיק הרי היא שלימות ברוחניות – דבר שלכאורה אינו קשור ואינו תלוי בשלימות ימיו הגשמיים, כידוע[11] ש"חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי אם חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כו'", וממילא מובן, שאצל צדיק יכולה לכאורה להיות שלימות העבודה (ברוחניות), אפילו כאשר שנותיו (הגשמיים) אינם ממולאים "מיום ליום" – וכפי שרואים אצל רוב הצדיקים, שהסתלקותם אכן לא היתה ביום הולדתם.

ג. ויש לומר: שלימות עבודת הצדיק היא בשעה שהשלימות הרוחנית משתקפת גם בשלימות גשמית – שלימות בזמן עבודתו, בשנים ובימים הגשמיים שלו. ובלשון חז"ל[12]: "יודע ה' ימי תמימים[13] .. כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים".

והטעם לזה הוא, כיון שתכלית ושלימות העבודה דתורה ומצוות של יהודי (שהרי זוהי

1) בשנת תקל"ד.

2) בשנת תקפ"ח. – ע"ד הסתלקותו, ראה הקדמה לתו"ח בראשית. "בית רבי" ח"ב פ"ו.

3) בשנת תקפ"ז. – ע"ד גאולתו, ראה בארוכה "התמים" חוברת ב ע' עז [פו, א]. שם ע' פא [פח, א] ואילך. מבוא לקונטרס "בד קודש". "בית רבי" ח"ב פרקים ד־ה (נעתקו גם בקיצור לשון בהוספה לקונטרס הנ"ל ע' 20 ואילך).

4) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א).

5) כבשנת הגאולה עצמה. ולהעיר שלפי המסורת בבית הרב (הובאה בהוספה לקונטרס הנ"ל ע' 22 בהערה), באה בשורת הגאולה בש"פ ויצא, ט' כסלו.

6) וילך לא, ב.

7) ר"ה יא, א. סוטה יג, ב. קידושין לח. א.

8) בסוטה שם: הקב"ה משלים.

9) משפטים כג, כו.

10) ראה יפה תואר לב"ר רפנ"ח.

11) תניא אגה"ק ביאור לסי' ז"ך (קמו, ב).

12) ב"ר וביפה תואר שם.

13) תהלים לז, יח.

עבודת הצדיק – תכלית ושלימות העבודה[14]) מתבטאת בזה, שיברר ויזכך את גופו הגשמי, באופן שאין שום חלקים נפרדים בחייו שאליהם אין עבודת השם שלו מגעת ח"ו (אין שום "הפסק" ו"פירוד", שום הפרדה בין נשמתו לגופו, בין רוחניותו לגשמיותו), אלא כל הפרטים בחייו חדורים ברוחה של נשמתו והרוחניות שלו. עד אשר הגשמיות נעשית טפלה ובטלה לנשמה ולרוחניות (עושים נפשם עיקר וגופם טפל[15]), באופן שכל הגשמיות היא כמו "כלי" ו"לבוש" – ועד כמו מרכבה[16] – שמשקפת ומבטאת את שלימות עבודתו הרוחנית.

כלומר, אף־על־פי ש"חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי אם חיים רוחניים", הרי שלימות עבודתו היא, כאשר החיים הרוחניים חודרים ומאירים גם בתוך חייו הבשריים, עד שחייו הבשריים הם בבחינת "כלי", ויתירה מזה – המשך והתפשטות של החיים הרוחניים; הם מתאחדים עם החיים הרוחניים, באופן שהם נעשים דבר אחד ממש – אדם אחד (צדיק), ששלימותו הרוחנית בחיים רוחניים, מתבטאת ומשתקפת במלואה בשלימות גשמית בחיים בשריים, באופן שבחיים הבשריים אין שום דבר מיותר וגם לא חסר דבר (לא פחות ולא יותר) לגבי השלימות בחיים הרוחניים. החיים הבשריים שלו (כולל ימיו ושנותיו הגשמיים) הם המשך והשתקפות של חייו הרוחניים.

ואדרבה: דוקא על־ידי זה שהשלימות מתבטאת גם בגשמיות, נפעל עילוי אפילו לגבי השלימות הרוחנית מצד עצמה (כדלקמן).

ולכן "הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום" – כיון ששלימות העבודה של צדיק חודרת ומשתקפת (גם) בשלימות של גשמיותם (בהתאם לשלימותם ברוחניות), שהרי גדר העולם הזה הגשמי מורכב מזמן (ומקום)[17], מתחלק לימים[18], ימי השנה – כמאמר חז"ל[19] "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש־חודש של גאולה". זאת אומרת, שקביעות ה"שנים" קשורה ב"עולמו"[20] (גשמיות העולם), בניגוד לקביעת "ראש־חודש של גאולה", שקשורה עם "בחר ביעקב ובניו" (הכוונה הרוחנית בבריאת העולם); ושנה (מלשון שינוי[21] ומלשון משנה[22]) מקיפה וכוללת בתוכה את כל שינויי הזמן – ולכן מתבטאת שלימות העבודה (הרוחנית) של צדיק ("כשם שהן תמימים") בזה שגם שנותיו תמימות ("כך שנותם תמימים"), ש"הקב"ה יושב וממלא שנותיהם .. מיום ליום", וכל יום הוא ניצל בשלימותו (ע"י בירור ה"לבוש" שכנגד אותו יום, כידוע[23] ש"אי חסרא יומא חדא חסר לבושא חדא", וימי האדם קצובים לו בהתאם לשיעור הלבושים שהוא צריך להשלים ולתקן)[24], כך שהשלימות והתמימות של הצדיק היא ברוחניותו ובגשמיותו (ימים ושנים גשמיים) בשווה. התמימות שלו בשני חייו הגשמיים היא המשך אחד לתמימות בעבודתו הרוחנית – "כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים".

[ויש לומר, שכיון שלשון הגמרא הוא, "הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום", והיא לא מזכירה בענין שום תנאים והגבלות בצדיקים – צריך לומר, שהשלימות קיימת אצל כל צדיק ברוחניות הענינים[25] (אפילו אצל זה שנסתלק

14) ראה ספר הערכים־חב"ד מערכת אותיות – אות צדי"ק ס"ח. וש"נ.
15) ראה תניא פל"ב.
16) ראה תניא פכ"ג. ועוד.
17) תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

18) ועיקר התחלקות הזמן הוא לימים. כמרז"ל (נזיר ז, א) "יומי מפסקי מהדדי". וראה אוה"ת בלק ס"ע תתקמח ואילך.
19) שמו"ר פט"ו, יא.
20) ויש לומר ש"בחר הקב"ה בעולמו" קאי על בחירת ה' (נתאוה הקב"ה) לעשות לו ית' דירה בתחתונים (ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו. ובכ"מ). "בעולמו".
21) רמ"ז לזח"ג רעז, ב. שרש ישע ערך שנה. עבוה"ק ח"ד פי"ט. וראה אוה"ת מקץ שלח, סע"א. תתקעו, א.
22) ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן ג'נאח ולהרד"ק ערך שנה. רמ"ז שם. וראה אוה"ת מקץ שם.
23) ראה בכ"ז אוה"ת משפטים ע' א'קכב. שבועות ע' צא. בלק שם. פינחס ע' א'קצט. ד"ה ואברהם זקן תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"א ע' רפט ואילך). וראה לקו"ש ח"ד ע' 1194.
24) ויש לומר, שכיון שבשנה (מלשון שינוי) נכללים כל השינויים, לכן, השלימות של הלבושים (ימים) היא בסיום השנה (מזמן הולדת האדם). ועפ"ז "ממלא שנותיהם מיום ליום" (שגמר עבודת הצדיק ביום הסתלקותו הוא ביום הולדתו) מורה על שלימות עבודתו בבירור הימים (הלבושים) שניתנו לצדיק זה.
25) כמובן שגם בענין השלימות גופא – כמה דרגות. [וכפי

ביום אחר מיום הולדתו)[26]; אבל מובן על־פי הנ"ל (שהשלימות היא כאשר זה מתבטא בגשמיות הימים), שנוספת שלימות – ואדרבה השלימות בזה בגלוי היא דוקא – כאשר זה מתבטא גם ב"ממלא שנותיהם מיום ליום" בגשמיות הימים, אצל הצדיקים שיום הסתלקותם הוא באותו יום בגשמיות שבו חל יום הולדתם].

ושלימות זו היתה בגלוי אצל האבות (ש"מ"ד בניסן נולדו בניסן מתו כו'"[27]), ואצל משה רבינו ("היום מלאו ימי ושנותי"), ש"בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד"[28] (נוסף לזה ששנותיו היו מלאים – מאה ועשרים שנה[29]) – כיון שבהיותם רועי ישראל הראשונים, ובפרט משה – ה"רעיא מהימנא" של ישראל[30], הרי אצלם התבטאה השלימות של עבודת הצדיק, כפי שהיא משתקפת ב"מלאו ימי ושנותי".

ועל־דרך זה התבטא הדבר בגלוי אצל אדמו"ר האמצעי, משה רבינו שבדורו[31], וכדלקמן.

ד. הביאור בזה יובן בהקדים השייכות עם פרשיות השבוע – ויצא, וישלח (שמתחילים במנחה), שבהן מוצאים דבר פלא:

עיקר הסיפור בתורה על עבודתו של יעקב אבינו, היא לא בפרשת תולדות, שבה מדובר איך יעקב הי' בבית אביו בארץ ישראל (בבאר שבע), אלא בפרשת ויצא, שבה מדובר על "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"[32] – על יציאת יעקב מבאר שבע אל חרן, "חרון[33] אף של מקום (בעולם[34])", אל לבן הארמי, עם כל הענינים הבלתי רצויים הקשורים בזה – ירידה הכי גדולה – שלכן פחד יעקב (ונזקק להבטחתו של הקב"ה "ושמרתיך גו'"[35])!

יתר על כן: דוקא בחרן נישא יעקב והקים את ביתו (רובם ככולם של השבטים[36]) – היסוד של עם ישראל!

אפילו לאחר שיעקב השלים את עבודתו אצל לבן בחרן והוא מתכונן לשוב אל בית אביו – כפי שביקש "ושבתי בשלום אל בית אבי"[37], ואחר־כך נצטווה על־ידי הקב"ה "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך"[38] – הרי במקום שיעקב יקיים את הציווי, ותיכף ומיד ישוב לארץ ישראל, מתחיל רק אז הסיפור של יעקב עם עשו, "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום"[39], עם כל הפרטים שבפ' וישלח (ורק לאחר פ' וישלח, חוזרת התורה לספר ש"וישב יעקב בארץ מגורי אביו"[40])!

שהרי לכאורה, עיקר הסיפור על עבודת יעקב אבינו – בתור אחד מ"האבות הן הן המרכבה"[41], ואדרבה – "בחור שבאבות"[42] – הי' צריך להיות על עבודתו הקדושה בארץ ישראל (ורק בקיצור –

שהוא גם בצדיק שנתמלאו שנותיו בגשמיות, שאפ"ל השלימות בזה שהסתלקותו היא באותו יום בחודש דלידתו*, או גם שהיא באותו יום בשבוע דיום הולדתו (שזוהי שלימות נעלית יותר. וראה חדא"ג מהרש"א קידושין לח, א)]. וע"ד ההפרש בין "שבע שבתות תמימות" (אמור כג, טו) סתם לגבי התמימות כשהתחלת ספירת העומר היא "ממחרת השבת" גם כפשוטו [כבקביעות שנה זו], ש"אז השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית" (קה"ר פ"א, ג ומת"כ שם. ועוד).

26) ויש לומר בב' אופנים: (א) אף שבסיבוב שנותיו הגשמיים חסרים ימים משנה שלימה, הרי במספר ימים מועטים נגמרה עבודת הצדיק של שנה שלימה, באופן שהמועט (בזמן) מחזיק את המרובה (ברוחניות). ע"ד שמצינו בנוגע לר' בון (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ח. שהש"ר פ"ו, ג), ורבי אלעזר בן עזרי' (משנה ברכות יב, סע"ב, ובגמ' שם כח, רע"א). (ב) נוסף לעבודת הצדיק במילוי שנותיו מיום ליום, ניתוספו לו ימים יתרים על שנה שלימה.

27) ר"ה שם.

28) קידושין שם.

29) כמ"ש (בראשית ו, ג) "והיו ימיו מאה ועשרים שנה".

30) ומשה הוא "כללות כולם" של כל ה"שבעה רועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות ישראל" (תניא פמ"ב).

31) להעיר מהשייכות דמשה לאדמו"ר האמצעי – כמודגש גם באושפיזין דחג הסוכות, ששניהם באים ביחד ביום ד' דחג.

*)ולהעיר שבר"ה יא, א נקט בנוגע להאבות רק **חודש** לידתם והסתלקותם (ניסן או תשרי).

32) ריש פרשתנו (כח, יו"ד).

33) פרש"י ס"פ נח. וראה לקו"ש חט"ו ע' 63 ואילך.

34) כ"ה בכמה דפוסי רש"י. וראה לקו"ש שם הערה 7.

35) פרשתנו שם, טו.

36) מלבד בנימין שנולד בארץ ישראל.

37) פרשתנו שם, כא.

38) שם לא, ג.

39) ר"פ וישלח (לב, ד).

40) ר"פ וישב (לז, א).

41) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

42) שם רפע"ו. וראה גם זח"א קיט, ב. שער הפסוקים תולדות כז, כה.

אם בכלל – על עניניו ו"עסקיו" עם לבן הארמי ועשו הרשע, כפי שזה בנוגע לסיפור בתורה אודות עבודת אברהם ויצחק (שעיקר הסיפור הוא על עבודתם בארץ ישראל)?!

ה. והביאור בזה:

על־פי הידוע ש"מעשה אבות סימן לבנים"[43], מובן שהסיפור בתורה על "מעשה" יעקב אבינו עם לבן ועם עשו (בפרשיות ויצא, וישלח), הוא "סימן" והוראה לבנים, בעבודתם של ישראל.

באמצעות הסיפור בתורה על יעקב אבינו ("ויצא יעקב" ו"וישלח יעקב") – שזוהי הפעם הראשונה בתורה שבה מדובר באריכות ובפרטיות על העבודה (של האבות) בעולם – מלמדת התורה – תורה מלשון הוראה[44], הוראה לדורות – שתכלית העבודה של יהודי היא לפעול בעולם, והתורה גם מלמדת אותו את סדר העבודה בזה בפרטיות:

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" מסמל בכללות את ירידת הנשמה בגוף[45]. נשמתו של כל יהודי – "נשמה שנתת בי טהורה היא"[46] – יוצאת מ"באר שבע", ספירת הבינה (מקור (באר) של שבע מדות דאצילות), והיא יורדת למלכות[47], "חרנה", עד לירידה (של המלכות) לעולמות בי"ע[48] – "אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה בי"[46], עד לעולם הזה הגשמי והחומרי, "חרון אף של מקום", שהוא "מלא קליפות וסט"א"[49], המעלימים ומסתירים על אלקות, ועל קדושתה ורוחניותה של הנשמה, ועוד יותר – ביכולתם ר"ל להזיק ליהודי (כפי שיעקב פחד[50]).

אבל הכוונה בירידה הגדולה היא, שאדרבה, שיהודי (יעקב) יתגבר על כל ההעלמות וההסתרים שמצד חומריות וגשמיות העולם ("חרנה"), ואדרבה – (דוקא) שם יקים בית בישראל, עד לאופן של "מטתו שלימה"[51].

דבר זה נעשה עי"ז שבהיותו נשמה בגוף, הוא מגלה – על־ידי קיום התורה והמצוות – את אור נשמתו, ועל־ידי זה הוא מהפך את החומריות לגשמיות, ופועל בהגשמיות שתהי' בטלה וטפלה ועד לכלי לרוחניות (הנשמה שלו), עד שגופו הגשמי מתאחד עם נשמתו.

כפי שזה מרומז מיד בתחילת יציאת וירידת יעקב – "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה": דוקא על־ידי "חרנה" – ירידת הנשמה למטה – נעשה ונפעל "וילך" בנשמה עצמה, כמו שכתוב[52] "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". ועוד יותר, נאמר "וילך חרנה" ולא "לחרן", כיון שהעבודה למטה פועלת את ענין ההליכה ("וילך") גם במציאות של "חרנה" ("חרון אף של מקום") עצמה. ולכן לא נאמר "וילך לחרן", שאז היתה הכוונה רק שיעקב הלך אל חרן (אבל ההליכה וחרן נשארים שני דברים נפרדים), אלא – "וילך חרנה", שמרמז שההליכה (רוחנית) נמשכת גם אל מציאותה ובתוך מציאותה של חרן עצמה.

ויש להוסיף, שדבר זה מרומז גם בתוספת ה"א של חרנה (ולא "לחרן") – כמאמר חז"ל[53] "נברא העולם הזה בה"י". כלומר, על־ידי היציאה מבאר שבע לחרן, מגלים בחרן – את ה"א (של שם הוי') שבה נברא העולם הזה, דהיינו, הכח והחיות האלוקי שמחי' את הבריאה, ובלשון הידוע – את "כח הפועל בנפעל", שמבחינים ומכירים ב"נפעל" (גשמיות העולם) את ה"כח הפועל" (חיות האלקי) ועד שה"נפעל" הוא רק ביטוי של "כח הפועל" (אשר מתבטא בציור הנפעל)[54].

---

43) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. וראה לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

44) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

45) אוה"ח פרשתנו כח, יד. הובא ונת' בקיצורים והערות לתניא ע' נז. ד"ה ויצא תר"ל (ע' כט ואילך).

46) נוסח ברכות השחר.

47) כפירוש הא' בפסוק ויצא יעקב גו' – ראה בארוכה ד"ה ושבתי בשלום תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קנח ואילך). וש"נ.

48) כפי' הב' בפסוק זה – שם.

49) תניא פל"ו.

50) ב"ר פרשתנו פס"ח, יא. הובא בפרש"י שם כח, יא.

51) תנחומא (באבער) פרשתנו ד. ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא. וראה פסחים נו, א. תו"כ בחוקותי כו, מב. ספרי ואתחנן ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה לג, ב. ב"ר פרשתנו שם.

52) זכרי' ג, ז. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. לקו"ת שה"ש כ, ב. ובכ"מ.

53) מנחות כט, ב.

54) להעיר מהידוע (ראה ע"ח ש"נ פ"א־ב. מאו"א מערכת א סכ"ד) שד' עולמות אבי"ע הם כנגד דצח"מ. ועפ"ז מובן, שגילוי כח הפועל בנפעל דעולם העשי' (שיש בו כל הד' ענינים

ו. "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא"[55]:

כאשר נשמתו של יהודי יורדת למטה להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה הגשמי, "עולם" מלשון "העלם"[56] – מיד יש "כי בא השמש", העלם על הגילוי של "שמש ומגן הוי' אלקים"[57], שכתוצאה מזה נעשה "וישכב במקום ההוא" – שענין השכיבה מסמל[58], ש"ראש" האדם (המעלה שבו) משתווה אל "רגל" האדם (המטה שבו) [כדלקמן סעיף ז], על־ידי ההעלם וההסתר של "עולם הזה הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחושך כפול ומכופל"[49] [ובפרט בחושך וליל הגלות[59], כאשר "אותותינו לא ראינו"[60], ובמיוחד בעקבתא דמשיחא, כאשר מצויים במצב של שינה ושכיבה, כשהכוחות הגלויים נמצאים בהעלם, וממילא הראש והרגל שווים].

ועוד יותר[61] – עולם הזה התחתון הוא "מלא קליפות וסט"א שהן נגד ה' ממש"[49] (מורדים), שלכן צריך להיות "ויקח מאבני המקום" – "שירא מפני חיות רעות"[62].

אבל דוקא על־ידי הירידה, נפעל גילוי והתגברות הרוחניות (הנשמה) גם בגשמיות הגוף, שגם במצב ירוד של "וילן שם כי בא השמש גו' וישכב", שראשו בהשוואה עם גופו, הוא ממשיך את קדושת הנשמה גם בתוך גופו; ועוד יותר, שנעשה "וישכב" למעליותא, שהגוף הגשמי מתאחד עם הנשמה, ועל־ידי זה נפעלת שלימות נעלית יותר באין־ערוך גם בנשמה, כדלקמן.

ז. ויובן זה בהקדים השאלה (כפי ששואלים המפרשים[63]) על מה שמסופר בפסוק – "ויפגע במקום גו' וישכב במקום ההוא:

לכאורה, כיצד מתאים שדוקא "במקום ההוא" – מקום המקדש – שכב יעקב[64] לישון[65]? דאף־על־פי ש"שקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם"[66], הרי אומרים חז"ל[67] על המילים "וישכב במקום ההוא" עצמן – "כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהי' טמון בבית עבר לא שכב[68] ("שהי' עוסק בתורה"[69]) .. כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב", ודוקא כשלן במקום בית המקדש, שכב יעקב לישון[70]!

מזה גופא מובן, שהשכיבה היא (גם) ענין למעליותא, ואדרבה – ענין הכי נעלה, וענין זה מתגלה דוקא במקום המקדש[71].

ויש לומר הביאור בזה:

ההבדל בגשמיות בין עמידה וישיבה לשכיבה, הוא: בעת עמידה ו(אפילו) ישיבה, ניכר בגלוי החילוק בין החלק העליון (הראש והאמצע) של האדם לחלקו התחתון (הרגל); שזהו ה"עליון"

דדצח"מ), כולל, נוסף על כח הפועל (דעולם העשי'), גם כח הנוצר וכח הבורא וכח האצילות.

ועפ"ז נמצא, שע"י בירור וזיכוך הגשמיות, מתגלה בו נוסף על כח העצמות (שהוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין – תניא אגה"ק ס"כ), כדלקמן, גם (במילא) כל הגילויים דעולמות אבי"ע.

55) פרשתנו כח, יא.

56) לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

57) תהלים פד, יב.

58) ראה גם מכתב כ"ה מנ"א תש"ח*. סה"מ מלוקט ח"ד ע' קסג.

59) כידוע ש"ויצא יעקב גו'" מרמז על גלות עם ישראל (ראה ב"ר פרשתנו פס"ח, יג. זהר פרשתנו קמט, ב. של"ה רצב, ב). וראה לקו"ש חכ"ה ס"ע 153 ואילך. וש"נ.

60) תהלים עד, ט.

61) ראה לקו"ש שם ע' 429 הערה 52.

62) פרש"י עה"פ (ד"ה וישם מראשותיו).

63) דברי דוד להט"ז שם.

64) אף שיעקב עצמו לא ידע ע"ד קדושת המקום, כמ"ש לקמן (כח, טז) "ואנכי לא ידעתי", ובפרש"י "שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה". והשאלה שבפנים היא על זה שהקב"ה הזמין שכן תהי' הנהגת יעקב בפועל.

65) בדברי דוד שם מתרץ, דעי"ז ששקעה חמה שלא בעונתה הרגיש יעקב שזהו סימן שרצון הקב"ה הוא שישכב שם. אבל להעיר מפרש"י שבהערה הקודמת.

66) פרש"י עה"פ ד"ה כי בא השמש.

67) ב"ר שבהערה 50.

68) "פי' שלא הי' ישן ומעכב אלא מתנמנם שינת עראי .. ראשו בין ברכיו" (נחלת יעקב לפרש"י כאן. וראה גם משכיל לדוד שם. דברי מהרי"א עה"פ).

69) פרש"י עה"פ ד"ה וישכב במקום ההוא.

70) שינת קבע, שהיא באופן דשכיבה דוקא (ראה דברי מהרי"א שם).

71) ומה שאמר יעקב "שאם ידעתי לא ישנתי כו'" (כנ"ל הערה 64) – מובן ע"פ המבואר לקמן ס"ח.

*) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' שנא. המו"ל.

שמנהיג את ה"תחתון". מה־שאין־כן בשעה שהאדם ישן, שאז החלק העליון והחלק התחתון שלו הם בהשוואה[72].

וברוחניות הענינים: החלק העליון של האדם מסמל את תוכנו ומהותו הרוחניים. החלק התחתון שלו מסמל בעיקר את גשמיותו.

מזה מובן, שאף־על־פי שבפשטות ובגלוי, ענין השכיבה – כשה"מעלה" (רוחניות) משתווה עם ה"מטה" (גשמיות) – הוא ירידה גדולה ביותר (בבחינת הגילויים), בכל זאת, בשורש ובפנימיות הענין, יש בזה עילוי גדול ביותר, שדוקא במצב זה נמצא ה"מעלה" יחד עם ה"מטה" בהשוואה גמורה, שזה בא מצד גילוי עצמותו ומהותו ית', שבהיותו "למעלה" מכל הגדרים של מעלה ומטה, הרי שניהם בהשוואה גמורה ממש. ועל דרך הידוע[73], שהפשיטות של איש פשוט (שאצלו לא מאיר השכל שבראש) קשור עם פשיטות העצמות.

ודבר זה נמשך אחר־כך גם כאשר הוא קם ממצב השכיבה, שגם שם, במקום שמורגשים הגדרים והחילוקים שבין מעלה ומטה (שזהו "מעלה" וזהו "מטה") – נמשך ומתגלה עצמותו ית'; ואז מתבטא החילוק שבין מעלה ומטה רק ב"ציור" שלהם, אבל ב"מהותם" הרי הם ענין אחד ויחיד – גילוי עצמותו ית'.

זאת אומרת, שבעבודתו של יהודי, ביציאתו מבאר שבע והליכתו "חרנה", יש שני ענינים: (א) נוסף על ההתגברות של גילוי הרוחניות על העלם הגשמיות, באופן שגשמיות אינה מעלימה, אלא היא "כלי" לרוחניות [שאז הגשמיות, כפי שהיא בגדרי מציאותה, היא למרות הכל העלם והסתר על רוחניות], נפעלת גם (ב) השתוות והתאחדות בין גשמיות ורוחניות (גם בתוך גדרי מציאותם) על־ידי גילוי העצמות שלמעלה משניהם.

ח. על־פי זה תובן הנהגתו של יעקב ב"וישכב במקום ההוא" – שהרי אדרבה: דוקא מצד זה שזהו מקום המקדש, אשר שם (היתה אחר כך) תכלית ושלימות המשכת וגילוי אלקות, עד לגילוי העצמות (בבית המקדש, ובפרט בקודש הקדשים, שבו הי' מונח הארון שמקומו אינו מן המדה[74]) – דבר זה הביא ל"וישכב" למעליותא, להתאחדות גמורה של מטה ומעלה[75] על־ידי גילוי העצמות.

וזהו מה שהפסוק ממשיך תיכף[76] – "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, והנה ה' ניצב עליו וגו'", החיבור והאיחוד בין "ארצה" ו"השמימה" על־ידי עצמותו ומהותו, ובדרך ממילא נמצאים שם גם כל המלאכים.

ויש לומר, שזהו גם הביאור בפנימיות הענינים, על שכש"ויקץ יעקב משנתו" אזי "ויאמר אכן יש הוי' במקום הזה ואנכי לא ידעתי"[77] – שהגילוי דשם "הוי'" (שם העצם[78]) הוא למעלה מבחינת ה"ידיעה"[79], כיון שידיעה הוא גדר של "מעלה" (ידיעה הרי קשורה עם מוחין שבראש, שניכר ומתגלה בשעת עמידה וישיבה), מה־שאין־כן מצד עצמות ומהות, מעלה ומטה שווים ממש (כנ"ל).

ובהמשך לזה – "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים"[80], בית ודירה לו ית', והדר בדירה מתגלה שם בכל עצמותו[81].

---

72) ואף שע"ד הרגיל משימים כר תחת הראש (וראה תוד"ה כל – תענית ל, ריש ע"ב. ועוד), הרי אין זה מוכרח ע"פ הלכה. ונמצא, שענין השינה ע"פ תורה הוא – בהשוואה בין הראש והרגל.

73) ראה שיחת י"ב תמוז תש"ז – לקו"ד ח"ג תצא, ב. וראה גם סה"מ תש"ז ע' 256 ואילך.

74) יומא כא, א. וש"נ.

75) שהרי גם אופן שכיבתו של יעקב היתה בהשוואה בין הראש והרגל, מכיון שלא שם אבן תחת ראשו, כדיוק לשון רש"י עה"פ, "עשאן כמין מרזב סביב לראשו"* (אף שממשיך "עלי יניח צדיק את ראשו כו") – כמבואר במפרשי רש"י (ראה רא"ם (בפי' הב'), משכיל לדוד, גו"א, דברי מהרי"א ועוד, לפרש"י שם. אבל בחדא"ג מהרש"א חולין צא, ב. בנחלת יעקב, ובבאר בשדה לפרש"י שם פירשו שיעקב שם אבן גם תחת ראשו. וכ"ה בכ"מ).

76) פרשתנו כח, יב־יג.

77) שם, טז.

78) כס"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שי"ט. מו"נ ח"א פס"ח ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

79) ראה פנים יפות כאן.

80) פרשתנו שם, יז.

81) ראה המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ – נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32.

*) ובפרט **שמשנה** מלשון המדרש (ב"ר שבהערה 50) "נתן **תחת** ראשו". – ולהעיר שגם בפרש"י לב"ר שם משמע שהפירוש במדרש הוא סביב ראשו (אבל ראה חדא"ג שבפנים ההערה). וכן מפורש ביפ"ת לב"ר שם.

וכל זה הביא אחר־כך [לאחר הקמת המציבה כדלקמן ס"י] את יעקב לנדור את נדרו, עד סיומו — "כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך"[82] על־ידי גילוי העצמות, נתגלה ש"כל אשר תתן לי" — גשמיות ורוחניות גם יחד — הרי הם בבחינת "עשר אעשרנו", ספירת הכתר[83], ועוד יותר — "לך" לעצמותך, כיון שכל המציאות של "כל אשר תתן לי" היא רק "לך", גילוי עצמותו ית'[84].

ט. על־פי הנ"ל יובן גם הענין של "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא":

על "וישם מראשותיו" מפרש רש"י: "עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות[85], התחילו מריבות זו את זו זאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת כו'"[86].

אף־על־פי שלכאורה "מה מועיל המרזב סביב לראשו הלא יוכלו חיות רעות לשלוט בשאר גופו"[87] — מסבירים המפרשים[88], שאמנם כוונת רש"י שיעקב הקיף את כל גופו באבנים, ולכן גם דייק בלשונו[85] "מרזב", שזהו[89] "שם[90] צינור קטן שיצא מן המזחילה .. לא שייך מרזב אלא כשיש שם מזחילה"[91].

אבל עדיין צריך להבין: א) לפי הנ"ל, מדוע מדגיש הפסוק (וכן בפירוש רש"י) "וישם מראשותיו"[92]? ב) בגוף הענין: במה מתבטאת ההצלה מהחיות על־ידי עשיית מרזב, הרי החיות הרעות יכולות לקפוץ מעל המרזב[93], כנראה במוחש?

י. ויש לומר הביאור בזה — על־דרך החסידות[94]:

פעולתו של יעקב ב"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" היתה עבודה רוחנית — הוא המשיך וגילה במציאותו הגשמית את אור הנשמה בתוקף גדול, שזהו ענין האבנים (תוקף). וכאשר מתגלית במציאות הגשמית מציאותה האמיתית (הנשמה), אזי אין להעלם והסתר של הגשמיות שום תפיסת מקום, ממילא לא יכולות חיות רעות להזיק ליעקב[95].

והיות ש"מקום משכן נפש האלקית הוא במוחין שבראש, ומשם מתפשטת לכל האיברים"[96] — לכן עיקר גילוי תוקף הנשמה והרוחניות — "אבנים" — דוקא ב"מוחין שבראש", "מראשותיו".

וזהו שרש"י ממשיך — "התחילו מריבות זו את זו זאת אומרת עלי יניח צדיק ראשו וזאת אומרת עלי יניח":

המריבה היתה (כפי שמסבירים המפרשים[97]) בין האבנים שבמרזב, אשר היו "סביב ראשו", עם האבנים שבמזחילה, שהיו סביב גופו. ותוכן המריבה הי' — "עלי יניח צדיק את ראשו כו'". כלומר, שתוקף (ענין האבנים) גילוי הקדושה בחלק הגוף של יעקב יהי' כמו תוקף (אבנים) הגילוי בחלק הראש של יעקב, "מקום משכן נפש האלקית".

---

82) פרשתנו שם, כב.

83) ראה תו"א פרשתנו כב, ד. ובכ"מ.

84) עפ"ז י"ל עוד פירוש ב"ויצא יעקב מבאר שבע וילך גו'" (נוסף לב' האופנים בהפירוש שזה קאי על ירידה מלמעלמ"ט: מבינה למלכות, ממלכות לבי"ע) – הליכה ועלי' מלמטה למעלה: מבחי' המלכות או בחי' הבינה (באר שבע) לבחי' הכתר ועד לעצומ"ה (שלמעלה מבאר שבע ומחרנה). שמגיעים לזה דוקא ע"י "וילך חרנה".

ויש לומר שב' פירושים אלו הם בהתאם לב' הענינים שבפנים: בתחלה העבודה למטה (חרנה) היא בדרך מלמעלה למטה, גילוי הנשמה בהגוף, שעושה נשמתו עיקר וגופו טפל, ואח"כ מגלים המעלה דכח העצמות שבהגוף, שעי"ז נעשית עלי' גם בהנשמה, וזהו ע"ד "ויצא גו'" מלמטלמ"ע.

85) מב"ר שבהערה 50.

86) מחולין צא, ב.

87) ל' הדברי דוד (להט"ז) לפרש"י כאן (הובא באוה"ת פרשתנו קעג, סע"א. ש"ח כאן). וכן הקשה במשכיל לדוד שם. יפ"ת לב"ר שבהערה 50. דברי מהרי"א עה"ת שם. וראה גם באר בשדה לפרש"י כאן.

88) דברי דוד, משכיל לדוד, ודברי מהרי"א עה"ת שם.

89) ראה משנה ב"ב נח, ב ובפרש"י.

90) ל' המשכיל לדוד שם.

91) ובבאר בשדה שם, ש"גופו אפשר שכסהו במידי אחרינא .. אבל ראשו הוצרך להניח תוך המרזב כדי שיוכל להנשים". וביפ"ת שם, ש"לא חשש פן תקרבנה החיות לשאר גופו כי אז ירגיש בהן ויקום כנגדן כו'". ולכאורה דוחק הוא. ואכ"מ.

92) וראה מ"ש בדברי דוד שם. ואכ"מ.

93) כמו שהקשה בס' מאור ושמש עה"ת כאן.

94) ראה גם הביאור באוה"ת שם (אלא שאינו מבאר בפירוש השייכות לראשו דוקא). וראה (באו"א) לקו"ש ח"א ע' 61 ואילך.

95) וע"ד משאחז"ל דכשניכר צלם האלקים על האדם אין החיות יכולות להזיקו (ראה זח"א קצא, א. וראה אוה"ת מטות ע' א'רסב ואילך. וש"נ).

96) תניא פ"ט.

97) משכיל לדוד שם (וראה במפרשי רש"י הנ"ל עוד ביאורים בזה).

"מיד עשאן הקב"ה אבן אחת" – גילוי תוקף הקדושה (אבנים) הי' שווה בחלק הראש של יעקב כמו בחלק הגוף של יעקב, תכלית ושלימות החיבור וההתאחדות של "מעלה" ו"מטה" בתור "אבן אחת", על־ידי גילוי העצמות, שאז הי' "וישכב במקום ההוא", השתוות הראש והרגל. [ופשיטא שאז אין נתינת מקום כלל להיזק החיות, ואדרבא[98]].

ומכיון שגילוי העצמות נעשה דוקא על־ידי ה(ירידה ל)"מטה" [כיון שגילוי אלקות ב"מעלה" הרי הוא גם מצד בחינת הגילויים, ודוקא ה"מטה" – היות שגדרו הוא "העלם" – מעורר המשכת וגילוי העצמות שאינו מוגדר בגדרים של העלם וגילוי], לכן נפעל תוקף הקדושה האמיתי (גילוי העצמות) על־ידי אבנים, בחינת "דומם". וזה נעשה אחר כך "מצבה" – "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים"[82], בית ודירה לו ית' לעצמות.

יא. על־פי כל הנ"ל מובן הכח המיוחד שהי' ליעקב בבואו לחרן, שעל־ידו הי' ביכולתו להתגבר על ההעלם של חרן, ועוד יותר – לחבר ולאחד מעלה ומטה, נשמה וגוף, על־ידי גילוי העצמות.

והיות שחידוש זה נפעל על־ידי הירידה בחרן, לכן העמיד יעקב את י"ב השבטים דוקא בחרן, ועד לאופן ש"מטתו שלימה".

ולהוסיף, שעל־פי הנ"ל מובן דיוק לשון חז"ל[51] "מטתו שלימה" (ולא "תולדותיו" וכיוצא בזה) – גם מלשון וענין "מטה" (תחתון), שגם ה"מטה" (תחתון) בשלימות, ועד יתירה מזה – שגם במצב השכיבה (על המטה), שאז הרי ראשו וגופו ורגלו בהשוואה, הוא מגלה כיצד "(מטתו) שלימה" – שלימות גילוי העצמות, המשווה קטן וגדול. ודבר זה נפעל דוקא בחרן (מטה)[99].

ו"מעשה אבות סימן לבנים" – ההשתוות בין חלקו העליון עם חלקו התחתון, באופן שגם ה"מטה" הוא – (בלשון הכתוב[100] בנוגע למשה) "מטה האלקים בידו", שעל־ידו הוא פועל את כל האותות ומופתים בארץ מצרים – מלשון מיצר וגבול[101], ש"מן המיצר קראתי י"ה"[102], נעשה "ענני במרחב י"ה"[102] – גילוי מרחב העצמי דעצמות ומהות, כיון ששלימות הבירור של המטה נפעלת דוקא על־ידי גילוי העצמות שלמעלה ממעלה ומטה; פשיטות העצמות הקשורה ומאוחדת עם פשיטותו של יהודי, ובלשון הידוע[103] – "ישראל וקוב"ה כולא חד" (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני זה[104]).

יב. כיון שעיקר עבודת יעקב בחרן המסופרת בפרשת ויצא היתה בנוגע לעצמו – גילוי והתאחדות הנשמה והגוף, "מטתו שלימה" – והרי הפעולה האמורה צריכה להיות בשלימות גם בנוגע לעולם[105] – באים בהמשך לזה לפרשת "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום", המדברת בעיקר על בירור העולם (עשו) על־ידי יעקב:

מבואר בחסידות[106], שיעקב הוא בחינת תיקון ועשו בחינת תהו, ויעקב שלח מלאכים לעשו כיון שחשב שעשו נתברר כבר, וממילא יכול להיות החיבור וההתאחדות של אורות מרובים (וכלים) דתהו (עשו), עם (אורות ו)כלים מרובים דתיקון, שזהו שלימות הבירור של גשמיות העולם, שנעשה "כלי", ויותר מזה – שמתאחד באחדות גמורה עם הרוחניות, על־ידי גילוי העצמות שלמעלה מתהו ותיקון, שכל ענינם הוא גילוי עצמותו ית', שמצד בחינה זו הרי הם דבר אחד ממש.

[אלא שבפועל עשו לא הי' מוכן אז; שזהו

98) ולהעיר מהיעוד דלע"ל "וגר זאב עם כבש גו' לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה את ה' גו'" (ישעי' יא, ו ואילך).

99) ויש להמתיק זה – ע"פ משנ"ת לעיל ס"י שזהו"ע התאחדות האבנים יחד – כדאיתא במדרש (תנחומא עה"פ) "כיון שהשכים בבוקר מצא (יעקב) את האבנים כולם אבן אחת, נתבשר שמטתו שלימה .. כשם שהאבנים האלו נעשו כולן אחת כך בניך כולם צדיקים". וראה גם ב"ר שבהערה 50. פדר"א פל"א (הובא ברמב"ן פרשתנו כח, יז).

100) שמות ד, כ.

101) ראה תו"א וארא נז, ב ואילך. בשלח סד, א־ב. יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ.

102) תהלים קיח, ה.

103) ראה זח"ג עג, א.

104) שיחת ש"פ תולדות שנה זו.

105) ראה אוה"ת ר"פ וישלח (רלא, א), שבירור לבן (בפ' ויצא) הוא ק"נ, ובירור עשו (בפ' וישלח) – גקה"ט. וראה סד"ה וישלח תרס"ו. תרע"ג. ד"ה עם לבן גרתי תשמ"ב.

106) תו"א ר"פ וישלח. ובארוכה – תו"ח שם. ובכ"מ.

דוקא בזמן הגאולה האמיתית והשלימה, כמו שכתוב[107]: "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" – "ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר[108] ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"[109] וכדלקמן סעיף יח].

יג. שתי פרשיות הנ"ל (ויצא, וישלח) בעבודת יעקב אבינו – שהם המקומות הראשונים בתורה בהם נתבאר סדר העבודה למטה – מגלות את תוכן ותכלית כללות העבודה בתורה ומצוות (ובפרט לאחר מתן תורה): כדי לברר ולזכך את גשמיות הגוף והעולם, ולעשותה "כלי" לרוחניות הנשמה, עד שהגשמיות עצמה מגלה את הכח הפועל בנפעל ונעשית דבר אחד והמשך אחד של הרוחניות, ועד – דירה לו יתברך בתחתונים, לו לעצמותו.

כפי שיהי' בשלימות הגילוי בגאולה האמיתית והשלימה, "שאז יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה'"[49], "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"[110], הבשר עצמו יראה אלקות[111], מכיון שתהי' שלימות גילוי כח הפועל בנפעל, עד אשר אדרבה – "אבן מקיר תזעק גו'"[112], הנפעל הגשמי (דומם (אבן), צומח[113] וחי, ועל־אחת כמה־וכמה גוף האדם[114]), גשמיות עצמה (שעל־ידה מתגלה כח העצמות) תגלה בקול צעקה את כח הפועל (הרוחני) ורצון העליון[115] בכל העולם, על־דרך "נקבה[116] תסובב גבר"[117], נשמה ניזונית מן הגוף[118].

יד. תכלית זו של תורה ומצוות בכלל – לפעול החיבור בין רוחניות וגשמיות – התחזקה עוד יותר על־ידי גילוי תורת החסידות, שענינה הוא – לפעול ולגלות את החיבור והיחוד של אלקות עם העולם:

על־ידי גילוי פנימיות התורה – סתים דאורייתא[103] – כפי שנתגלה בתורת החסידות, נפעל החיבור של סתים דקוב"ה עם סתים דישראל[103], וזה גם נותן את הכח להפך את המטה של גשמיות העולם, שיהי' כלי לגילוי אלקות, לגליא דקוב"ה, וגם לסתים דקוב"ה.

ובמיוחד – על־ידי גילוי תורת חסידות חב"ד [שהיא מגלה את עצם פנימיות התורה[119]], שמביאה אלקות בהתלבשות בהבנה והשגה של חכמה, בינה ודעת, באופן של "יתפרנסון מיני'"[120], שיובן גם בשכל האדם (הנברא הנוצר והנפעל), ועד שגם בשכל של נפש הבהמית ("חרנה"), ועד שיובן גם בשכל של אומות העולם ("עשו"). ובלשון הידוע[121] – "יפוצו מעינותיך חוצה", שמעינות החסידות (של הבעש"ט) עצמם יתפשטו

---

107) וישלח לג, יד.
108) עובדי' א, כא.
109) פרש"י וישלח שם.
110) ישעי' מ, ה.
111) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 63. ובכ"מ.
112) חבקוק ב, יא. וראה תענית יא, א. חגיגה טז, א.
113) ראה מדרש תהלים עג בסופו. יל"ש ירמי' רמז שטו בסופו. – ואף שבמקומות אלו ושבהערה הקודמת התוכן הוא בענין בלתי רצוי, הרי מובן במכ"ש וק"ו שמרובה מדה טובה (ראה סוטה יא, א. ועוד) – בגילוי כח הפועל בנפעל ורצון ה' לטוב.
114) וראה מדרש תהלים שם שלפני דרשה זו מבאר הענין ד"נקבה תסובב גבר".
115) ועד שמ"אבן" נעשה "בית אלקים" (כנ"ל בפנים), ומ"קיר" נעשה קיר דקדושה (ראה ספר הליקוטים־דא"ח צ"צ ערך קיר, וש"נ), ע"ד "ויסב חזקי' פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'" (ישעי' לח, ב. ועד"ז במלכים־ב כ, ב), הקשור עם גילוי המשיח (ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח"* (סנהדרין צד, ב), ותפלת חזקי' היתה ג' ימים לפני מפלת סנחריב (רש"י ומצו"ד מלכים וישעי' שם)), ו"קיר" הוא בגימטריא ש"י – שע"י קיר הגשמי (יש הגשמי שמתאחד עם יש האמיתי) נמשכות כל ההמשכות הרוחניים בהש"י עולמות, "שי" גם מלשון מתנה, היינו ההמשכות הכי נעלות שבאים מלמעלה בדרך מתנה.
116) ירמי' לא, כא.
117) ראה תענית וחגיגה שם ש"אבריו של אדם" מעידים על האדם. וע"פ המבואר בפנים (ובהערה 113) שלע"ל תגלה גשמיות בכלל רצון העליון, יש לתווך זה עם הפירוש ש"אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו". – ולהעיר, שהובאו שם עוד ב' דיעות: "מלאכי השרת המלוין לו לאדם", "נשמתו של האדם".
118) המשך וככה תרל"ז פצ"א־ב. וראה גם ס' השיחות תורת שלום ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ.
119) דברי כ"ק אדנ"ע י"ט כסלו עטר"ת. הובא ונת' בד"ה פדה בשלום תרפ"ה (ע' עט).
120) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.
121) משלי טז, ה. אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

*)ובקשתו ורצונו של הקב"ה (שמחשבתו חשיבא מעשה) בודאי מתקיימת בפועל. ער"ז שחזקי' מתחבר ומתאחד עם דוד מלכא משיחא (שהוא הי' מזרענו). — ולהעיר ממה שאמר חזקי' "אני ישן על מטתי" (איכ"ד פתיחתא ל. שם פ"ד, טו. וראה גם זח"א קצח, ב).

(עד לאופן של "יפוצו") בחוצה[122], עד לחוצה שאין חוצה ממנו, שגם טבע העולם וגם "חוצה" יהיו כלי, ועד אשר יתאחדו עם אלקות.

ויש לומר, שלכן עיקר גילוי תורת החסידות הוא בחודש כסלו, כידוע[123] שכסלו, החודש השלישי מחודשי החורף, הוא כנגד וקשור עם חודש סיון, החודש השלישי של חודשי הקיץ, ששלישי הרי הוא קשור עם מתן־תורה: חודש סיון (ירחא תליתאי[124]) הוא הזמן של מתן תורה, גילוי תורת הנגלה, וחודש כסלו (השלישי בחורף) הוא הזמן של גילוי פנימיות התורה.

בחודש הזה ישנם כמה ימים מיוחדים בדברי ימי החסידות: י"ט כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר הזקן, מייסד תורת חסידות חב"ד (נוסף על זה שהוא יום ההילולא של המגיד), הוא "ראש השנה לחסידות"[125], וכידוע[126] שאז ("לאחרי פטרבורג") החל עיקר הענין של "יפוצו מעינותיך חוצה". ט' כסלו – יום ההולדת ויום ההילולא של הנשיא השני של חב"ד, אדמו"ר האמצעי. יו"ד כסלו – חג הגאולה שלו. וגם לחנוכה בסוף חודש כסלו יש שייכות מיוחדת עם גילוי פנימיות התורה חוצה, כיון שעיקר נס חנוכה הוא נס פך השמן, ושמן שבתורה הוא רזין דרזין דאורייתא[127], וצריך להדליקו "על פתח ביתו מבחוץ"[128], באופן שהגילוי של הרזין דרזין ב"ביתו", יאיר (דרך פתח ביתו) גם ב"חוץ".

והביאור בזה (השייכות של כסלו עם גילוי פנימיות התורה):

החילוק בין חודש כסלו (השלישי בחודשי החורף) וחודש סיון (השלישי בחודש הקיץ), הוא[129]: חודשי החורף הם ימי הגשמים (בהם אומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם"), והרי[130] גשמים קשורים עם עבודת האדם למטה, וכמו שכתוב[131] "כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה, ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה", מה־שאין־כן חודשי הקיץ (אשר באים לאחר ימי הגשמים), הם קשורים בעיקר בענין הטל, אשר יורד מלמעלה, טל[132] לא מיעצר[133].

דוקא בענין הגשמים – שבא על־ידי עבודת המטה, ב(גשמים גם מלשון) גשמיות העולם – מודגשת שלימות החיבור של מעלה ומטה: "ואד יעלה מן הארץ" – מן הארץ עולה למעלה "אד" (יסוד דק), דבר המוכיח שהוא קשור ובערך לגדרי התחתון, "והשקה את כל פני האדמה", מלמעלה למטה, הגשמים יורדים מענני שמיא (למעלה), אבל באופן ש"והשקה את כל פני האדמה", הם משקים את כל הארץ, את כל הגשמיות (וגם את "פני האדמה" – את הפנימיות של גשמיות הארץ), וכפי שטבע המשקה (מים) הוא, שהמציאות אשר הוא נוגע בה, נעשית ספוגה לגמרי במשקה.

ובזה מתבטאת המעלה של (אין מים אלא תורה[134] בכלל, ובמיוחד) גילוי תורת החסידות (בחודש כסלו) – ששכל האדם (הנברא) והמציאות הגשמית של העולם יהיו חדורים באלקות, "מי הדעת הטהור"[135], "דע את אלקי אביך"[136], עד לאופן של "כולה משקה"[137], שכל העולם (גשמיות) כולו יהי' חדור וספוג באלקות (רוחניות), "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[138], כפי שיהי' בגלוי בגאולה האמיתית

122) ראה לקו"ש ח"ה ע' 432. ח"י ע' 106 ואילך. חט"ו ע' 283. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1119 ואילך. ועוד.
123) ראה שיחת י"ט כסלו (ליל ב') תרפ"ט. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה. ע' ריז. ועוד.
124) שבת פח, א.
125) מכתב כ"ק אדמו"ר (אגרות קודש שלו ח"א ע' רנט, וש"נ. "היום יום" בתחלתו). וראה לקו"ד ח"ד תשנט, ב ואילך.
126) ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.
127) ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. ועוד.
128) שבת כא, ב.
129) ראה סה"מ עזר"ת ע' לח. תרע"ח ס"ע לז ואילך.
130) ראה גם לקו"ת האזינו עג, א ואילך. ובכ"מ.
131) בראשית ב, ה־ו (וראה פרש"י שם).
132) תענית ג, א.
133) וזהו בהתאם לזה שחודש סיון הוא חודש השלישי מניסן, שענינו – עבודה מלמעלה למטה (ע"ד עבודת הצדיקים). וכסלו הוא חודש השלישי מתשרי, שענינו – עבודה בדרך מלמטה למעלה (ע"ד עבודת התשובה) – לקוטי לוי"צ שם.
134) ב"ק יז, א. וש"נ.
135) רמב"ם סוף הל' מקואות.
136) דה"א כח, ט. תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו, ב).
137) תורת אדה"ז – המשך וככה תרל"ז פמ"ו.
138) ישעי' יא, ט. רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

והשלימה (שבאה על־ידי "יפוצו מעינותיך חוצה").

ויש להוסיף, שדבר זה מרומז גם במלה "כסלו", אותיות "כס לו"[139] – שהדרגות באלקות שהן בבחינת "כס" (מלשון מכוסה), מכוסות מצד עצמן (בהיותן מסתים דקוב"ה), יתגלו למטה ב"לו" (בגימטריא "אלה", המורה על שלימות הגילוי) – במדות האדם המתחלקות לשש פעמים שש, שלימות גילוי המדות בפרטיות (שש פעמים שש = לו).

טו. בגילוי תורת החסידות בחודש כסלו עצמו – נפעל החיבור של רוחניות וגשמיות באופן מיוחד על־ידי אופן גילוי החסידות של אדמו"ר האמצעי[140]:

ידוע שגילוי תורת חסידות חב"ד הי' באופן מסודר, וכל אחד מרבותינו נשיאינו גילה ופעל עוד שלב ודרך בגילוי, בהתאם לסדר ההתגלות של שכל חדש [אף־על־פי שמיהו זה ואיזהו להיכנס ולחלק בין מאורות החסידות, אבל רבותינו נשיאינו עצמם גילו את הדרגות]: אדמו"ר הזקן הוא דרגת חכמה של תורת החסידות – הוא גילה את ענייני החסידות באופן של נקודה. אחריו אדמו"ר האמצעי – דרגת הבינה – הביא את הנקודה (נקודת החכמה) בביאור רחב בהבנה והשגה, עד להתפשטות והתרחבות, "רחובות הנהר" של בינה[141], בדוגמת מי הנהר (בינה) הנמשכים ממעין (חכמה), אלא שבנהר הם מתרחבים ומתפשטים. וכפי שרואים בדרושי החסידות שלו, שעניני החסידות של אדמו"ר הזקן, באים אצלו בגילוי רב, בהתפשטות ובהתרחבות[142].

בכדי לפעול בשלימות את יחוד השכל עם המושכל, ובנידון דידן – יחוד שכל האדם עם "דיעה את ה'" על־ידי לימוד תורת החסידות – נדרשת בנוסף להשגה בנקודת החכמה, גם הבנה של בינה, באופן של התרחבות.

ועל דרך זה מובן גם בנוגע ליחוד של רוחניות וגשמיות (אלקות והעולם) שנעשה על־ידי חסידות, שהשלימות בזה נפעלת על־ידי־זה שבנוסף לחכמה יש גם בינה [כפי שהדבר מתבטא גם בחייו הבשריים של אדמו"ר האמצעי – כידוע[143] דברי הצמח־צדק עליו: "באם היו חותכים לחותני אצבע, לא הי' פורץ דם כי אם חסידות", דהיינו, שחייו הגשמיים – הדם שלו, "הדם הוא הנפש"[144] עצמו – הי' חסידות (רוחניות)][145].

ויש לומר, שהטעם לזה הוא משום ש"רחובות הנהר" של בינה (אינם רק התפשטות ולמטה מנקודת החכמה, אלא משום שהם) נמשכים משורש הבינה (שלמעלה מחכמה), במרחב העצמי, לכן יש בכוחם לחבר רוחניות וגשמיות, בהיותם למעלה משניהם. [ואדרבה: הגילוי של המרחב העצמי בא דוקא על־ידי העבודה למטה, "מן המיצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה", כנ"ל].

ויש לומר, שזהו גם הרמז בשם התואר שלו – "האדמו"ר האמצעי": אמצעי מציין שהוא בא בין הראשון לשלישי, והוא מחבר אותם. האדמו"ר האמצעי – בהיותו בדרגת הבינה – מחבר את הנשיא שלפניו עם הנשיא שלאחריו, אדמו"ר הזקן (חכמה), ואדמו"ר הצמח־צדק (דעת), באופן שבו נכללים ג' ראשי ואבות החסידות (כנגד חב"ד), כיון שבו מתבטאת כללות הפעולה של גילוי חסידות חב"ד, לחבר אלקות עם העולם.

---

139) לקוטי לוי"צ אגרות־קודש ע' רה. ע' רכב. וראה שיחות ליל ה' פ' תולדות וש"פ תולדות שנה זו ס"ג (לעיל ע' 312 ואילך).

140) בהבא להלן, ראה לקו"ש חכ"ה ע' 349. וש"נ.

141) ראה זח"ג קמב, א. ועוד.

142) גם אצל הצמח־צדק מצינו הרחבה גדולה בתורת החסידות, אבל עיקר חידושו הוא (בספירת הדעת –) החיבור דנגלה וחסידות, ההשואה ותיווך של עניני חסידות בדרושי אדה"ז וכו' עם תורת הנגלה כו', ואילו החידוש של אדמו"ר האמצעי הוא, התרחבות גדולה וביאור רחב בהנקודות המובאות בדרושי אדה"ז, כנראה בפועל.

143) ס' השיחות תש"ד ע' 79. הביאור בזה ע"ד הקבלה – לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שלט.

144) פ' ראה יב, כג.

145) וכן מודגש בפעולתו על החסידים, כידוע פתגמו, כי רצונו שכאשר שני אברכים נפגשים יחדיו בשוק, ידברו חסידות (ס' השיחות תש"א ע' 52), בענין אריך ועתיק ("בית רבי" ח"ב פ"א הערה ה' (השני')). וב' השיחות תש"ג (ע' 13): "שאברכים יבינו בכתר כמו בחמשת האצבעות, יהי' לו מכך סיפוק". היינו, נוסף על זה שילמדו חסידות (בשכל), ידברו בזה גם בשוק, ויבינו בזה כמו בהה' אצבעות הגשמיות שביד – כי בכח הבינה לחבר בשלימות חסידות (אלקות) ועולם, רוחניות וגשמיות.

טז. על־פי הנ"ל מובן מדוע דוקא אצל אדמו"ר האמצעי מוצאים את החידוש והשלימות, שימי חייו הגשמיים היו "מיום ליום" (שנסתלק ביום שנולד – ט' כסלו)[146], כיון שאצלו מודגש החיבור של רוחניות וגשמיות (הבא מכח העצמות, מרחב העצמי), שהשלימות בעבודה הרוחנית מתבטאת ו"משקה" ("והשקה את פני האדמה") גם את ימיו ושנותיו הגשמיים, שגם הם תמימים ושלימים ("ממלא שנותיהם .. מיום ליום").

ועל־פי־זה יש לומר גם הטעם מדוע יום זה (ט' כסלו) הוא גם ערב והכנה ליו"ד כסלו, חג הגאולה שלו (שנקבע לחג בשנה הראשונה (תקפ"ח), יום לאחרי ההסתלקות[147]) – כיון ששלימות החיבור של שלימות עבודת הצדיק ברוחניות עם שלימות בגשמיות (בימיו ושנותיו) היא הכנה מתאימה הנותנת מיד את הכח לפעול את ענין "הגאולה" בענין "יפוצו מעינותיך חוצה" (כידוע שגאולתו של אדמו"ר האמצעי, על־דרך גאולת אדמו"ר הזקן, היא בעיקר גאולה לענין הפצת מעיינות החסידות חוצה, על מה שקודם לכן הי' קטרוג), שאפילו בערך לאופן גילוי החסידות של אדמו"ר האמצעי (באופן של "רחובות הנהר") עד למאסר והגאולה, באה גם בזה גופא "גאולה" – גאולה ופריצת גדר שלמעלה ממדידה והגבלה, המוסיפה כוחות חדשים, עד שלא בערך, לחבר עליון ותחתון (ע"ד החידוש של ביטול הגזירה בין עליונים לתחתונים במתן תורה[148] (של נגלה דתורה בגלוי)).

ועד ליתירה מזה – שהגאולה של יו"ד כסלו נעשית ההתחלה וההקדמה לגאולה של י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות"[149].

יז. ולהוסיף, שבכל זה ישנה הדגשה יתירה בקביעות שנה זו, כאשר ט' כסלו חל ביום השבת:

ביום השבת נמשכת הקדושה הרוחנית של עונג שבת (שלמעלה מעולם) בגשמיותו של יהודי – באכילתו, שתייתו ושינתו, על־ידי המצווה לענגו בעונג אכילה ושתי'[150], ושינה בשבת תענוג[151]. עד אשר הנשמה יתירה שנמשכת בשבת[152] פועלת שינוי גם בטבע הנפש הבהמית[153], ועד בטבע הגוף[154] הגשמי[155], וגם בגשמיות העולם[156].

יח. כל האמור לעיל שייך ונוגע ליהודים בכל הדורות. על־אחת־כמה־וכמה בדורנו זה ובזמננו זה – שעל־פי סימני חז"ל (במסכת סנהדרין, במדרשים ובכ"מ) עומדים כבר על סף הגאולה

146) משא"כ הבעש"ט שנולד בח"י אלול ונסתלק ביום א' דחגה"ש [ובנוגע להרב המגיד לא ידוע יום הולדתו, ויום ההילולא שלו הוא בי"ט כסלו], ואדה"ז שנולד בח"י אלול ונסתלק בכ"ד טבת. וכן ברבותינו נשיאינו ממלאי מקומו של אדהאמ"צ: אדמו"ר הצ"צ – ערב ר"ה־י"ג ניסן, אדמו"ר מהר"ש – ב' אייר־י"ג תשרי, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – כ' חשון־ ב' ניסן, וכ"ק מו"ח אדמו"ר – י"ב תמוז־ יו"ד שבט.

ויש לומר, שכיון שרבותינו נשיאינו הם המשך ושלשלת אחת, ועד שהם בבחי' "מאור" (שבזה לא שייך שלשלת – ראה שיחת ש"פ ויצא, ט' כסלו תשי"א תו"מ ח"ב ע' 106), היינו שהם מציאות אחת (ובפרט שכל נשיא נקרא "ממלא מקומו" של הנשיא שלפניו, היינו שהוא ממלא כל המקום והמעלה שלו, נוסף על ההוספה משלו מצד "מעלין בקודש", וגם ההוספה של עבודת כל נשיא המיוחדת לו ולדורו) – הרי השלימות באחד מהנשיאים נמשכת בכולם, אלא שבגלוי ה"ז בנשיא ההוא וממנו נמשך לכולם. ע"ד הידוע בנוגע לענין ד"מצוה דהוי זהיר בי' טפי", שמצוה זו היא ה"שער" שע"י עולים שאר המצוות.

147) אלא שבגלל ההסתלקות לא חגגו הגאולה בשנה הראשונה ב"רעש", כידוע. אבל בשנים שלאחרי זה, חגיגת הגאולה (ביו"ד כסלו) היא בכל הרעש, ובפרט שהיא באה למחרת ט' כסלו, יום ההולדת ויום ההילולא שלו.

148) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

149) כידוע הפתגם, שיו"ד כסלו הוא יום ההולדת של חסיד*, וי"ט כסלו הוא יום הברית (לקו"ד ח"ג תפח, ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 799 ואילך). וראה שיחת י"ט כסלו תש"ד (ע' 49). שיו"ד כסלו הוא ע"ד יום א' דחג הסוכות וי"ט כסלו הוא ע"ד שמחת תורה.

150) שו"ע אדה"ז או"ח ריש הל' שבת.

151) סידור קול יעקב במקומו. ועוד. וראה לקו"ש חי"ב ע' 254 הערה 50.

152) תענית כז, ב. ועוד.

153) ולכן עם־הארץ אינו משקר בשבת (ירושלמי דמאי רפ"ד. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1038 הערה 24).

154) וכמחז"ל שאינו דומה אור פניו של אדם בשבת כו' (ב"ר פי"א, ב. מכילתא יתרו כ, ט. וראה נ"כ שו"ע אה"ע סס"ב ס"ח).

155) "כמו שהעיד ע"ז אחד מן גדולי חכמי הרופאים, שבליל שבת ויומו יש שינוי גדול בדופק שביד הישראל, מחמת הארת אור העונג העצמי' דיחידה כו'" (תורת חיים – לבעל יום ההולדת וההילולא והגאולה – ויקהל תרלב, א).

156) כמובן מהא ש"סמבטיון יוכיח" (סנהדרין סה, ב. ב"ר פי"א, ה), ועוד – ראה קה"י ע' שבת בתחלתו.

*)ולהעיר מהשייכות לט' כסלו (ערב יו"ד כסלו), יום ההולדת של אדמו"ר האמצעי.

ממש, וכמדובר כמה פעמים לאחרונה, שלאחר הריבוי המופלג של מעשינו ועבודתינו במשך כל הדורות, ובפרט לאחר עבודתם של רבותינו נשיאינו, החל מאבות החסידות וימי גאולם (בי"ט כסלו ויו"ד כסלו) וימי הולדתם וההילולא שלהם (בט' כסלו, בכ"ד טבת וכו'), ומאז כבר עברו כמה דורות ושנים, עד לעבודתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – כבר סיימו את כל הבירורים, כולל גם הבירור של "עשו הוא אדום"[157], ומכל־שכן וקל־וחומר, שהרי אפילו בזמן יעקב, סבר יעקב וחשב שעשו נתברר כבר (ומצד דרגתו של יעקב אמנם כך הי'), כנ"ל, על־אחת־כמה־וכמה לאחרי ריבוי העבודה מאז, הרי עשו כבר נתברר לגמרי, כפי שרואים זאת גם בהנהגה בזמן הזה (בגלות אדום) של אומות העולם המתייחסים ל"עשו הוא אדום", בדרך מלכות של חסד (והנהגה זו מתפשטת גם בעוד מדינות, כפי שראו ורואים בפרט לאחרונה) – הרי מובן, שעתה נמצאים כבר במצב בו הגוף הגשמי ואפילו גשמיות העולם כבר נתבררו ונזדככו לגמרי, והרי הם "כלי" מוכן לכל האורות והענינים הרוחניים, כולל ובעיקר – אורו[158] של משיח צדקנו, אור הגאולה האמיתית והשלימה, ועד גם לגילוי פשיטות העצמות של עצמות ומהות ית', כפי שזה מתגלה בפשיטות העצמות של משיח צדקנו (שלמעלה מבחינת יחידה ומכל השמות והדרגות והשפעות כו'), ועל־ידי זה – מתגלה הדבר גם בפשיטות של כל יהודי,

והדבר היחיד שחסר הוא – שיהודי יפקח את עיניו כדבעי, ויראה איך הכל כבר מוכן לגאולה! יש כבר את ה"שולחן ערוך", יש כבר את הלויתן ושור־הבר ויין המשומר[159], ויהודים כבר יושבים סביב השולחן – "שולחן אביהם"[160] (מלך מלכי המלכים הקב"ה), יחד עם משיח צדקנו (כפי שכתוב בספרים[161] שבכל דור ודור ישנו "א' מזרע יהודה שהוא ראוי להיות משיח"), ובדורנו נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר; ולאחרי ארבעים שנה מאז הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר יש כבר גם "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"[162];

כעת צריך רק להיות, שיפתחו את ה"לב לדעת", ויפקחו את ה"עינים לראות", ויפתחו את ה"אזנים לשמוע", ועל־דרך זה, לנצל את כל רמ"ח האברים ושס"ה הגידים הגשמיים – נוסף על לימוד התורה וקיום המצוות בכלל (רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח אברים[163] ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה גידים[164]) – ללימוד פנימיות התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות וקיום הוראות רבותינו נשיאינו, כולל – ללמוד בעניני הגאולה, באופן שזה יפתח את הלב והעינים והאזנים – ושיבינו, יראו וירגישו בפשטות ממש בגשמיות העולם – את הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש, וללמוד תורתו של משיח (פנימיות התורה) באופן של ראי', שכל זה כבר ישנו מן המוכן, צריך רק לפקוח את העינים ואז יראו זאת!

יט. ובאותיות פשוטות בנוגע למעשה בפועל:

כיון שחיבור הנשמה וגוף, ורוחניות וגשמיות, כבר ישנם בשלימות (כנ"ל), והכל כבר מוכן לגאולה – צריך לעשות דברים שיגלו זאת בפועל ממש.

ולכל לראש בענין שהזמן גרמא – ביום ההולדת (כאשר מזלו גובר[165]) ויום ההילולא של אדמו"ר האמצעי, להוסיף בלימוד תורתו, דוקא באופן של "רחובות הנהר" דבינה (שמחברת רוחניות וגשמיות כנ"ל בארוכה).

והלימוד בזה שייך לכל יהודי ויהודי, אנשים ונשים (כמדובר כמה פעמים שלימוד החסידות והפצת המעינות חוצה שייכים בפשטות גם לנשי ובנות ישראל, ובפרט כשעל־ידי זה אתי מר דא מלכא משיחא).

ו"תלמוד גדול שמביא לידי מעשה"[166] – להביא

157) וישלח לו, א.
158) זח"ג לד, ב. הובא ונת' בלקוטי לוי"צ לזח"ג ע' ריט ואילך.
159) ראה ברכות לד, ב. ב"ב עה, א. ויק"ר פי"ג, ג. ועוד.
160) ברכות ג, סע"א.
161) פי' הברטנורא למגילת רות. וראה גם שו"ת חת"ס חו"מ (ח"ו) בסופו (סצ"ח). וראה שד"ח פאת השדה מע' האל"ף כלל ע'. ועוד.
162) תבוא כט, ג.
163) מכות כג, סע"ב.
164) זח"א קע, ב.
165) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע.
166) מגילה כו, א.

זאת למעשה ועבודה בפועל, וללמוד מאדמו"ר האמצעי, אשר אצלו באה לידי ביטוי שלימות עבודתו בתורת החסידות בגשמיות הגוף והעולם (בזמן ומקום), "ממלא שנותיהם מיום ליום" – שאצל כל אחד תהי' השתדלות מיוחדת לבטא את הרוחניות וה"חסידישקייט" שלו בגשמיות שלו, שבעניניו הגשמיים, ובזמן ובמקום הגשמיים שלו, יורגשו החמימות והחיות הנובעות מה"אידישקייט" שלו ומה"חסידישקייט" שלו, עד לאופן שלא יהי' ביניהם כל פירוד כלל, אלא יהיו דבר אחד ממש.

נוסף לזה – שיראו לארגן בכל מקום ומקום התוועדויות חסידיות, החל בחג הגאולה של יו"ד כסלו, ולדבר וללמוד שם בתורתו של בעל הגאולה, ולקבל החלטות טובות בעניינים הנ"ל, כולל גם – החלטות מתאימות לקבוע התוועדויות חסידיות, והתוועדויות גדולות, בי"ט כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר הזקן, ולראות לעשותן בכל מקום ומקום בכל קצווי תבל, עד אפילו בפינה נידחת – באופן שכל פינה בעולם (גשמיות העולם) בה מצויים יהודים, תהי' חדורה באור ובחום החסידי של י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות".

וכן גם להמשיך את ההתוועדויות החסידיות במשך חודש כסלו, ובפרט בימים המיוחדים הקשורים עם תורת החסידות ודרכי החסידות, ועד גם – בסיום חודש כסלו – לערוך התוועדויות במשך ימי החנוכה, וברוח זו של הארת עצמו והסביבה בנרות החנוכה "על פתח ביתו מבחוץ", ובאופן דמוסיף והולך ואור מיום ליום[128]. כולל – כמנהג רבותינו נשיאינו[167] – לקיים מסיבות לבני הבית בימי חנוכה, ולחלק "דמי חנוכה" לבני הבית[168], ובפרט לילדים, לבנים ובנות. כי כאשר כל אחד מקיים מנהג זה – בפרסום המתאים – ועוד בהוספה והרחבה על־ידי הוספה בנתינת "דמי החנוכה" בריבוי (שעל־ידי זה מתוסף בענין השמחה אצל הילדים) – מתקשרים עוד יותר (על־ידי קיום מנהג זה) עם רבותינו נשיאינו, שזה נותן תוספת כח להחדיר את תורתם, הוראותיהם, ומנהגיהם אל תוך חיי היום־יום הפרטיים.

כולל ובמיוחד – גם מנהג ישראל אשר הולך ומתפשט בזמננו זה ללמוד עניני גאולה ועניני משיח, כדי להתכונן ולהכין אחרים לגילוי של הגאולה האמיתית והשלימה, כנ"ל.

כ. ויהי רצון, שמהדיבור וקבלת החלטות טובות עתה בענינים אלו – יביא הדבר תיכף ומיד בגלוי את הגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, לעיני בשר של כל יהודי ושל כל ישראל, ותיכף ומיד ממש הולכים כל ישראל – "ארו עם ענני שמיא"[169] – יחד עם כל מעשינו ועבודתינו, יחד עם כל הרכושים הגשמיים ("כספם וזהבם אתם"[170]), ביחד עם הבתי "מקדש מעט"[171], וכן הבתים הפרטיים (במילא ילכו כולם ברצונם הטוב...) – אשר נעשו חדורים לגמרי באור החסידות וקדושת הנשמה (כנ"ל), "ושכנתי בתוכם"[172] – לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, בבית המקדש השלישי [ויש לומר שהבתי מקדש מעט והבתים פרטיים שמעין מקדש מעט – מתחברים ומתדבקים[173] ל"מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[174]], בקודש הקדשים, ששם נמצאת אבן השתי', שממנה הושתת העולם[175],

ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

---

167) "היום יום" כח כסלו.
168) ראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 163. וש"נ.

169) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.
170) ישעי' ס, ט.
171) ראה מגילה כט, א.
172) תרומה כה, ח.
173) ראה קונטרס בענין "מקדש מעט זה בית רבינו שבבבל" (לקמן ע' 414 ואילך). וש"נ.

לקוטי שיחות

י' כסלו

כרך כה

מתורגם ללשון הקודש

א.
"ושבתי בשלום"

יו"ד כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר האמצעי[1], חל פעמים רבות בשבוע של פרשת ויצא[2] (ולפעמים – כבקביעות שנה זו*[2] – בש"פ ויצא עצמה). ולפי דבריו הידועים של ה"של"ה"[3], שה"מועדים של כל השנה .. בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן", מובן, שניתן ללמוד מפרשתנו בענין הגאולה של אדמו"ר האמצעי, ואף יותר מכך – שהיא עצמה נרמזת בפרשה זו[4].

תוכנה הכללי של פרשת ויצא הוא – גלות וגאולה: הפרשה פותחת בירידתו של יעקב לגלות[5] – "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", היציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ, ובחוץ לארץ עצמה – "חרנה", ל"חרון אף של מקום"[6], ויותר מכך, אל לבן הארמי, ועד כדי "עבוד עבדתיך"[7]. ובסיום הפרשה מסופר אודות ה"גאולה" מגלות זו[8] – כיצד ניצל יעקב מלבן הארמי ו"הלך לדרכו"[9] אל ארץ ישראל[10].

ולגבי הקשר המיוחד לגאולת אדמו"ר האמצעי, יש לומר:

אחת ממשאלותיו של יעקב בהליכתו לחרן היתה "ושבתי בשלום אל בית אבי"[11], וההדגשה בכך היא, שלא זו בלבד שיחזור שלם[12] לבית אביו, אלא אופן חזרתו יהיה "בשלום" – באופן של שלום ומנוחה[13]. וכפי שהיה בפועל, שלמרות שלבן רדף אחריו למטרות שליליות – וכפי שהוא אמר בעצמו "יש לא־ל ידי לעשות עמכם רע"[14] – בכל זאת עברו הדברים בשלום, ללא מלחמה וכדומה.

וזהו הקשר לגאולת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי, שהייתה באופן דומה לכך, כידוע, שגאולתו קשורה לפסוק[15] "פדה בשלום נפשי", ובמיוחד לפי המסופר בסיפורי חסידים[16], שבשורת הגאולה נאמרה "כשאמר תלים[17] פסוק פדה בשלום נפשי" – כשהמשמעות של פדה בשלום נפשי" היא[18], שלא זו בלבד שנפדים מהאויב, אלא שאופן הפדייה הוא "בדרך שלום בלא מלחמה כלל" – בדומה ל"ושבתי בשלום".

---

1) בשנת תקפ"ז*.
ולהעיר, שגם יום ההולדת (בשנת תקל"ד) ויום ההילולא שלו (בשנת תקפ"ח) – ט' כסלו – חל ברוב השנים בשבוע דפ' ויצא (וכפי שהי' בשנת ההולדת ושנת ההילולא עצמן שחל (בשתיהן) ביום ד' לפ' ויצא).

2) וגם כשחל בפ' וישלח (כבשנת הגאולה עצמה – שחל בא' דפ' וישלח**) – מתברך הוא מש"פ ויצא. ולהעיר, שלפי המסורת בבית הרב (הובאה בהוספה לס' בד קודש ע' 22 בהערה), בשורת הגאולה באה בשבת (פ' ויצא) ט' כסלו.

*2) תשמ"ו.

3) ר"פ וישב. ושם, שכ"ה גם ב"מועדי דרבנן".

4) להעיר ממחז"ל (תענית כט, א) שמגלגלין זכות ליום זכאי. וראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 131 ואילך. ח"י ע' 99.

5) ראה זהר ריש פרשתנו (קמז, א). ב"ר פס"ח, יג. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 262. וש"נ. לעיל ס"ע 174.

6) רש"י ס"פ נח.

7) ראה פרשתנו ל, כו. כט. לא, ו. מא.

8) וכן מסופר ע"ד הנ"ל שנעשית ע"י הירידה בגלות – "ויפרוץ האיש מאד מאד" (פרשתנו ל, מג) שאת כל זה לקח יעקב עמו "לבוא אל יצחק אביו ארצה כנען" (לא, יח). וראה בארוכה לקו"ש שם (ע' 262 ואילך) הביאור בעבודה רוחנית.

9) לב, ב.

10) כפרש"י שם: מלאכים של א"י כו' לקוותו לארץ. וברא"ם שם שמחנים היא בא"י. וראה השקו"ט ברמב"ן ומפרשי רש"י שם. לעיל ע' 170 הערה 4.

11) כח, כא.

12) כפרש"י "שלם מן החטא כו'". וראה רש"י וישלח לג, יח: שלם בגופו כו' בממונו כו' בתורתו כו' (משבת לג, סע"ב. ועוד). לקמן ע' 192 ואילך.

13) להעיר מב"ר פרשתנו (פע"ג, ג. מדרש תהלים נה, יט) "פדה בשלום נפשי .. זה יעקב" – ראה לקמן בפנים בפירוש "פדה בשלום נפשי".

14) פרשתנו לא, כט.

15) תהלים נה, יט.

16) בית רבי ח"ב ספ"ה בהערה. אבל ראה לעיל הערה 2.

17) כפי שנחלק לימי החודש. וראה לקמן סעיף ב.

18) מאמרי אדה"ז – הקצרים (ע' רטז). ובארוכה ד"ה פדה בשלום לבעל הגאולה (בס' שע"ת ח"א) פי"א. ובכ"מ. וראה לקמן ע' 226.

---

*) כ"ה מסורת בית הרב (ראה רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר במבוא לס' בד קודש). ובבית רבי (ח"ב ספ"ד בהערה) – שנת תקפ"ז. וראה שיחת יו"ד כסלו תש"א בתחילתה.

**) כ"ה לפי שתי הנוסחאות שבשוה"ג להערה הקודמת.

ב.
"פדה בשלום נפשי"

ולמרות שלגבי גאולת אדמו"ר הזקן מודגש יותר הקשר שלה עם אמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי", כפי שכותב אדמו"ר הזקן במכתבו הידוע[19] "וכשקריתי בספר תהילים בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום" – בכל זאת אנו רואים שהקשר של הפסוק "פדה בשלום נפשי" ליו"ד כסלו, יום גאולת אדמו"ר האמצעי, הוא באופן חזק יותר, בנקודה עיקרית, מאשר ליום י"ט כסלו, יום גאולת אדמו"ר הזקן:

ידוע הסיפור וביאורו של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר[20], שאדמו"ר הזקן אמר בעת גאולתו את הפסוק "פדה בשלום נפשי", למרות שפסוק זה אינו נכלל בשיעור התהילים של יום י"ט בחודש, משום שבמשך ימי המאסר הוסיף אדמו"ר הזקן באמירת תהילים (אמר תהילים "בשופי"), כלומר, הוא אמר גם את שיעורי התהילים כפי שהם נחלקים לימי השבוע. וכיון שי"ט כסלו חל אז ביום השלישי בשבוע, הוא אמר את מזמור נ"ה בתהילים, שנכלל בשיעור של יום שלישי בשבוע.

לפי זה יוצא, שבאופן גלוי, ובאמירה, הרי הקשר של "פדה בשלום נפשי" לגאולת אדמו"ר הזקן מתבטא (א) רק בשנים שבהן חל י"ט כסלו ביום שלישי בשבוע. (ב) גם אז רק אצל מי שאומר תהילים "בשופי", ולא אצל כל אחד ואחד, אשר אצלם קיים הקשר רק במחשבה[21], מצד תוכן הענין[22].

ואילו הקשר של "פדה בשלום נפשי" ליו"ד כסלו הוא באופן שפסוק זה נאמר ביום הגאולה על ידי כל אחד בכל שנה ושנה, כי הפסוק "פדה בשלום נפשי" נכלל בשיעור התהילים של יום יו"ד בחודש, בהתאם לתקנה של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר[23], שכל אחד יאמר בכל יום את שיעור התהילים כפי שהוא נחלק לימי החודש, והדגיש בכך[24] שזהו עניין השווה לכל נפש.

וזוהי הוכחה, שהמשמעות של "פדה בשלום נפשי" גלויה יותר, בענין עיקרי, בגאולת אדמו"ר האמצעי יותר מאשר בגאולת אדמו"ר הזקן.

ג.
פנימיות התורה – פדייה בדרך שלום

הדברים יובנו לפי ההסבר אודות הקשר שבין "פדה בשלום נפשי" לבין גאולתם של אדמו"ר הזקן ושל אדמו"ר האמצעי:

ב"פדה בשלום נפשי" יש, כדלעיל, משמעות כפולה: עצם הפדייה מן האויב, ואופן הפדייה בדרך שלום.

שני אופני הפדייה – פדייה בדרך מלחמה ופדייה בדרך שלום – קיימים בתורה. ובאופן כללי, זהו ההבדל בין הנגלה שבתורה לבין פנימיות התורה:

פנימיות התורה היא "אילנא דחיי דלית תמן לא קשיא... ולא מחלוקת"[25]. ולעומת זאת, בנגלה שבתורה, יש דיונים רבים, קשיא ורמינהו..., והיא דומה לפדייה בדרך מלחמה – "מלחמתה של תורה"[26]: כדי לגלות את אור ההלכה ואת המסקנה של התורה יש להילחם נגד ההעלם וההסתר[27] של הקושיות, השקלא וטריא וכו'.

הענין דומה להבדל שאנו מוצאים בתורת הנגלה עצמה בין התלמוד הבבלי לבין התלמוד הירושלמי[28]: על התלמוד הבבלי נאמר[29] "במחשכים הושיבני", כי ענייני התורה מופיעים שם באופן שכדי להגיע לביאור הענין, אל המסקנה, יש לעבור דיונים רבים, שקלא וטריא, קושיות ודומה – "במחשכים", ולעומת זאת, בתלמוד הירושלמי אין כל כך הרבה קושיות ודיונים, שם מופיעים ענייני התורה מלכתחילה באופן ברור יותר, כך שאפשר להגיע מהר יותר אל המסקנה.

אך למרות זאת, כיון שגם התלמוד הירושלמי הוא תורת הנגלה, שמדובר בה על ענייני העולם – "אילנא דטוב ורע"[25] – המסתירים את האמת שבתורה, לכן יש גם

19) נדפס בבית רבי ח"א פי"ח. אגרות קודש שלו סי' לח (וש"נ).
20) במכתבו (קובץ מכתבים שבסו"ס תהלים אהל י"י ע' 14 (200) ואילך. אגרות קודש שלו ח"ג ע' תעג ואילך. וש"נ).
21) או ע"י ניגון (ששייך יותר לענין המחשבה – קולמוס הלב (ראה לקו"ד ח"ג תקי, סע"ב. ועוד)).
22) ראה לקמן סעיף ג.
23) וגם לפני תקנה זו – מובן בפשטות, שאמירת תהלים כפי שנחלק לימי החודש שייכת יותר לכאו"א – מאמירתו כפי שנחלק לימי השבוע.
24) ראה קובץ מכתבים הנ"ל (ע' 191 ואילך; ע' 210). אגרות קודש שלו ח"ב ע' פא; ע' תקכג ואילך (ובהנסמן בריש האגרות שם). ובכ"מ.
25) רע"מ נשא (קכד, ב), הובא ונתבאר באגה"ק סכ"ו.
26) ל' חז"ל – מגילה טו, ב (וש"נ). חגיגה יד, א. ועוד.
27) ראה רע"מ שם: קשיא מסטרא דרע .. מחלוקת מרוח הטומאה. וראה אגה"ק שם (קמד, ב ואילך).
28) בהבא לקמן – ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. ד"ה אמר רבא תש"ח פי"א. ובכ"מ. ולהעיר ממחז"ל (סנהדרין כד, א) ת"ח שבא"י שמנעימין זל"ז בהלכה כו' ת"ח שבבבל שמחבלים זל"ז כו': נוחין כו' מרורין כו'.
29) איכה ג, ו. סנהדרין שם.

בתלמוד הירושלמי ההסתר של – במידה מועטת לפחות – קושיות וכו'.

ואילו בפנימיות התורה – "לית תמן לא קשיא... ולא מחלוקת". כי בפנימיות התורה עוסקים בגלוי בעניינים רוחניים ואלוקיים, הנעלים גם בגלוי[30] מהעלם והסתר העולם, ולכן אין שם מקום לקושיות וכו'. זוהי פדייה בדרך שלום, "פדה בשלום נפשי"[31].

וזהו הקשר של גאולת אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי עם אמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי" – כי גאולתם לא היתה רק גאולה פרטית, אלא גאולה כללית, גם של התורה, גאולה של תורת החסידות, פנימיות התורה, שמהותה היא, כדלעיל, הענין של "פדה בשלום" בתורה עצמה.

ד.
חכמה ובינה בגילוי החסידות

ידוע[32] שגילוי תורת החסידות היה באופן מסודר, בהתאם לסדר ההתגלות של רעיון שכלי חדש, שבתחילה מתגלית תמצית הרעיון (חכמה), הנקודה הכללית, הנעלית מפרטים, ולאחר מכן יורדת הנקודה לבינה, בהבנה והשגה, שהרעיון נעשה מובן על כל פרטיו.

וכפי שמוצאים בסדר ההתגלות של הנגלה שבתורה: בתחילה באה "משנה", שהיא "דבר קצר וכולל עניינים רבים"[33], ורק לאחר מכן באים הדיונים במשנה (לגמור ואחר כך לסבור[34]), ואף בפשטות – דורות התנאים והמשנה, ומאוחר יותר דורות האמוראים והגמרא, שבה מתבאר בהרחבה ובאריכות "קוצר מילי"[33] של המשנה.

וכך גם סדר הגילוי של תורת החסידות, בתחילה על ידי אדמו"ר הזקן ולאחר מכן על ידי אדמו"ר האמצעי:

אדמו"ר הזקן גילה את ענייני החסידות באופן שהפרטים עדיין כלולים בתמצית – דרגת החכמה של תורת החסידות. ואדמו"ר האמצעי גילה אותם בביאור נרחב, בהתפשטות של אורך ורוחב של בינה. כפי שרואים במאמרי החסידות שלו, שיש בהם הרחבה בביאורים רבים וכו'.

ועל ידי כך שאדמו"ר האמצעי גילה את ענייני החסידות בהתרחבות והתפשטות של בינה, הבנה והשגה, הגיעו ענייני תורת החסידות לתוכן כזה שכל אחד יכול להשיג אותם עוד יותר בשכלו[35].

בדומה להבדל הכללי של חכמה לבינה אצל האדם: בחכמה "נתפסת" הנקודה הכללית של השכל, הנעלית מכלי ההשגה וההבנה. רק כאשר היא יורדת ל"בינה", שתפקידה לפרט את הרעיון לפרטיו, דבר דבור על אופניו, יכול האדם לתפוס את הרעיון, והוא מתאחד אצלו עם כלי ההשגה השכלית.

וזהו ההסבר לכך מדוע דווקא בגאולת אדמו"ר האמצעי מודגש הקשר לאמירת הפסוק "פדה בשלום" על ידי כל אחד ואחד, כדלעיל – כי בכך מתבטא החידוש של גילוי תורת החסידות על ידי אדמו"ר האמצעי לעומת הגילוי על ידי אדמו"ר הזקן, שאדמו"ר האמצעי גילה את תורת החסידות, שהיא "פדה בשלום" שבתורה, באופן שהיא תוכל להיקלט בהבנה ובהשגה של כל אחד ואחד.

ה.
שני אופני השלום

ויש להסביר ביתר עומק:

הענין של "פדה בשלום נפשי" מופיע באופן גלוי יותר בקשר לגאולת אדמו"ר האמצעי, משום שבכך נוצרה שלמות נעלית יותר בענין של "פדה בשלום"[36]. ההבדל אינו רק עד כמה גלוי הענין של "פדה בשלום" – אם הוא מופיע רק בתמצית, או גם בהתפשטות אצל כל אחד ואחד, אלא יש הבדל גם באופן ובאיכות השלום.

וגם ענין זה נרמז בפרשת ויצא – בפסוק שהוזכר לעיל "ושבתי בשלום אל בית אבי":

אדמו"ר הזקן מבאר בתורה אור[37], שהמשמעות של "ושבתי בשלום" היא – "ב' שלום", שיש שני אופנים של

30) כי התורה בכלל – קדמה אלפיים שנה לעולם (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד וש"נ. זח"ב מט, א) – לעולם כפי שנברא על מילואו ואפילו לג"ע שבו.

31) ראה גם סד"ה פדה בשלום העת"ר (בהמשך תער"ב ח"ב) ושנת עזר"ת.

32) בהבא לקמן – ראה בלקו"ש שבהערה 4 (ובהנסמן שם). ועייג"כ לקוטי לוי"צ – אגרות־קודש (ס"ע שלג ואילך).

33) ל' הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ (רד"ה אחרי כן ראה להסתפק).

34) שבת סג, א.

35) וי"ל שלכן עסק וביותר בהדפסת ספרי חסידות, ובאופן שיגיעו לכאו"א בנקל כו', ועד שהשתדל להדפיסם באופן שגם עניים יוכלו לקנותם (ראה אגרות קודש שלו – קונטרס המילואים (קה"ת תשמ"א) ע' יג ואילך. ח"ב ע' פא ואילך).

36) ולהעיר, שבדרך כלל הי' מאסרו של אדמו"ר האמצעי קל יותר מאשר מאסרו של אדה"ז (שיחת י' כסלו תש"א (ס"ע 50 ואילך). וראה ס' תולדות אדמו"ר האמצעי (קה"ת תשל"ג ושלאח"ז) פ"ח).

37) פרשתנו כא, סע"ג ואילך. שם כב, ג. וראה גם תו"ח שם כו, א ואילך.

שלום: "שלום מלמעלה למטה" (השלום שבא מצד ה"מעלה") ו"שלום ממטה למעלה" (שהשלום בא מצד ה"מטה"). והכוונה בפסוק "ושבתי בשלום אל בית אבי" היא, שיעקב התפלל, שיהיו אצלו שני אופני השלום, "שלום מלמעלה למטה" ו"שלום ממטה למעלה"[38].

וכפי שהיה לאחר מכן למעשה, שה"שלום" בינו לבין לבן לא התרחש רק "מלמעלה למטה" – "ויבא אלוקים אל לבן... השמר לך..."[39], מצד הקדוש־ברוך־הוא, אלא גם "ממטה למעלה" – מצד לבן עצמו, כריתת ברית ושלום, שלבן אמר בעצמו[40] "לכה נכרתה ברית אני ואתה...".

וכך יש לומר בענינינו, שזהו החידוש של גאולת אדמו"ר האמצעי – שקשורה לגילוי החסידות באופן של "בינה", על פני גאולת אדמו"ר הזקן: בענין של "פדה בשלום" של אדמו"ר האמצעי קיימת בגלוי גם המעלה של האופן השני של שלום, "שלום ממטה למעלה".

ו.
"שלום" בין "רבים"

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

משמעותה של המילה "שלום" מצביעה על כך, שבתחילה יש מצב של פירוד וניגוד, בפועל או לפחות בכוח, אשר מתבטל והופך למצב הפכי באמצעות ענין ה"שלום" – משתררים שלום ואחדות בין הדעות המנוגדות.

– אם מלכתחילה אין פירוד וניגוד או דעות חלוקות, אין כלל מקום לענין ה"שלום".

זהו גם אחד מן ההסברים[41] לפסוק "פדה בשלום נפשי... כי ברבים היו עמדי": "ברבים" מצביע על דעות מנוגדות, אשר אין ביניהן מלכתחילה שלום ואחדות, אלא פירוד ומחלוקת, "רבים". והסיבה לכך שהפדייה היא בדרך שלום – "פדה בשלום נפשי" – היא משום "ברבים היו עמדי": גם ה"רבים", המנוגדים, נעשים "עמדי", בדומה לדברי חז"ל[42] על הפסוק, שאנשי אבשלום התפללו לניצחונו של דוד.

לפי זה יש לבאר את הקשר של "פדה בשלום נפשי" דווקא לחסידות חב"ד.

בתורת החסידות הכללית, שבה הדגש העיקרי הוא על אמונה, אין מתאים עניין ה"שלום", כי באמונה אין מלכתחילה מקום לשתי דעות או יותר, באמונה מאירה האמת[43] ללא ההעלם וכדומה, עד לאופן של אחדות פשוטה.

החידוש בחסידות חב"ד הוא, שמביאים את ענייני החסידות לעולם השכל, ולכאורה, זהו דבר והיפוכו: באופן טבעי קיימות בשכל האדם דעות רבות – אין דעותיהן שוות[44]. השכל[45] מאפשר ניגודים ומחלוקת. ובדומה לכך הסדר להשגת רעיון שכלי הוא על ידי מעבר של קושיות והעלם וכדומה עד שמבינים את המסקנה כראוי[46] – וביחד עם זאת מושגים בשכל העניינים של פנימיות התורה, אשר "לית תמן לא קשיא... ולא מחלוקת" – השכל קולט את העניינים בלי קושיות[47] ובלי מחלוקת.

ויוצא מכך, שבאמצעות תורת חסידות חב"ד משכינים "שלום" בתוך ה"רבים".

ז.
אופנים שונים להשכנת שלום

אך עצם המשכת ה"שלום" בתוך ה"רבים", כך שיהיו "עמדי", יכולה להיעשות בשני אופנים:

דרך אחת היא – "מלמעלה למטה", ש"ממשיכים" את האחדות למקום שיש בו ריבוי והתחלקות. הדרך השנייה היא – "שלום ממטה למעלה", שאין ממשיכים שלום ואחדות למקום של רבים, אלא שהשלום נוצר מצד הרבים – "מטה" – עצמם. וזהו, כמובן, חידוש נעלה הרבה יותר, שהריבוי עצמו הופך לאחדות.

---

38) כי זהו עיקר החידוש ב"ושבתי בשלום אל בית אבי", וכפי שהוא בפשטות שה"שבתי" הוא מלמטה למעלה, מחרן לבית אביו. וראה תו"ח שם ש"ושבתי בשלום" הו"ע התשובה, שזהו"ע השלום מלמטה למעלה כמ"ש בתו"א שם. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 268 שזהו עיקר הכוונה בהעלי' שע"י הירידה בגלות. ע"ש.

39) פרשתנו לא, כד. וכן בדברי לבן ליעקב (שם, כט).

40) שם מד.

41) ראה אוה"ת (יהל אור) עה"פ (ע' רח). סה"מ תרנ"ט ע' קעו. סה"מ תרס"ה ע' שיב. סה"מ תש"ד ע' 141. ועוד.

42) ירושלמי סוטה פ"א סה"ח (ובקרבן העדה שם).

43) ושרש התיבות אחד הוא.

44) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. ועוד.

45) גם שכל דקדושה, וכמחז"ל (מדרש תהלים יב, ז. וראה ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"א־ב) שלא ניתנו דברי תורה חתוכין כו' אלא כו' מ"ט פנים כו'". ואלו ואלו דא"ח (עירובין יג, ב. וש"נ).

46) וכמדובר כמ"פ שגם קס"ד וקושיא בתורה – תורה היא, ומחוייבים לברך לפני לימוד הקושיא (גם אם אין לומדים באותו הזמן התירוץ) ברכת התורה.

47) וי"ל כי הקושיות שישנן בלימוד פנימיות התורה הן מצד האדם הלומד ולא מצד התורה עצמה. – כידוע הצ"ע שגם בזהר כו' מצינו דיעות חלוקות וכן קשיות וכו'. ואכ"מ.

דוגמא לשני אופנים אלו בהלכה קיימת בפסק דין של סנהדרין:

בסנהדרין צריכים להיות דווקא "רבים"[48], ועל־פי טבע יש לכל אחד מהם גישה ודרך שונה בהבנה ובמחשבה – אין דעותיהן שוות. ומשום כך "אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד"[49], כי מלכתחילה יש להם שיטה שווה באופן המחשבה[50], ולכן אין דעותיהם נחשבות כשתי דעות שונות.

אך מצד שני, כדי לפסוק דין, צריכות כל הדעות השונות להגיע לידי אחדות ולפסוק באותו אופן. וזאת על ידי הכלל "אחרי רבים להטות"[51], ובאופן שהדיינים של המיעוט החולק מוכרחים לבטל את דעתם כלפי דעת הרוב.

אך גם בכך יש שני אופנים, כמבואר בדברי ה"אחרונים"[52]:

אופן אחד הוא, שלמרות שהדיינים שבדעת המיעוט סוברים אחרת מצד עצמם, בכל זאת, ביודעם את דברי התורה "אחרי רבים להטות", הם מבטלים את דעתם כלפי דעת הרוב. באופן זה, אין ה"אחדות" באה מצד דעתם שלהם, אלא מצד דברי התורה (אחרי רבים) ומצד הרוב.

האופן השני הוא, שלאחר שמכריעים כדעת הרוב, הופכת דעה זו לפסק של כל חברי הסנהדרין, כי לאחר מכן מסכימים כולם לדעת הרוב: ביודעם את דברי התורה "אחרי רבים להטות", הם מעיינים שוב בענין הנידון, עד אשר דעתם שלהם משתנה ומסכימה לדעת הרוב, וסוברת כמוהו. באופן זה בא ה"שלום" מצד ה"רבים" עצמם.

ח.
"שלום עליכם" "עליכם שלום"

הסבר זה לשני האופנים של "שלום" מבהיר את מנהג ישראל, שכאשר נפגשים שני יהודים ושואלים בשלום, אומר הראשון "שלום עליכם", והשני משיב "עליכם שלום"[53].

ולכאורה, אין מובן: (א) מדוע אומרים אפילו ליחיד "שלום עליכם", ולא "עליך"[54], כפי שמוצאים בגמרא[55] את הניסוח "שלום עליך רבי ומורי"? (ב) מדוע משיב השני "עליכם שלום" – בסדר הפוך[56] לעומת הפותח[57]?

ויש לומר, שההסבר לכך הוא[58]: כאשר שני יהודים נפגשים, הרי זו מציאות של רבים – מיעוט רבים שנים[59] – אשר "אין דעותיהן שוות", והעבודה הנדרשת מהם באותה שעה היא ליצור אחדות בין ה"רבים". לפיכך אומרים "שלום עליכם" – צריך להשכין שלום ואחדות ("שלום" הוא שמו של הקדוש־ברוך־הוא[60], אחדות פשוטה) ב"עליכם" – רבים.

אך באחדות זו בין הנפגשים יש שני שלבים[61]:

כאשר ה"פותח" אומר "שלום עליכם" ידוע רק זאת שהוא מוכן לשלום, ויש צורך שגם השני יענה לשלום. אך אם המשיב יענה באותו ניסוח כפותח – "שלום עליכם" – ניתן יהיה לחשוב שאין הוא עונה לשלום מצד עצמו,

48) להעיר ממרז"ל (מדרש תהלים עה"פ. וראה יפה מראה ועמודי ירושלים לירוש' סוטה שם) "כי ברבים היו עמדי אלו סנהדרין".

49) סנהדרין לו, סע"א. רמב"ם הל' סנהדרין פי"א ה"ז.

50) ראה רש"י סנהדרין שם ריש ע"ב.

51) משפטים כג, ב. וראה מדרש תהלים וירושלמי שבהערה 45.

52) בהבא לקמן – ראה צפע"נ כללי התוהמ"צ (ערך רוב ומיעוט. וש"נ). כללים שבסו"ס גט פשוט (להר"מ חביב) כלל א'. וראה לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 125 ואילך ובהערות 31, 33 שם. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 727.

53) וכ"ה נוסח קידוש לבנה בסידורים [למרות שלשון הטור (או"ח סו"ס תכו. ובב"ח שם: כך הוא בנוסחאות מדוייקות), רמ"א (שם ס"ב) ועוד הוא – "שלום עליך"]. וראה לקוטי דיבורים ח"א ג, א. ס' השיחות תש"ג ע' 25.

54) ובשער הכולל (פל"ג אות ז) מתרץ ע"פ דברי המט"מ (סקנ"ד. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סקפ"ט ס"ה) שאפילו יחיד המתפלל לעצמו אומר "ואמרו אמן" – כי הוא "להמלאכים המלוין את האדם כו'". וראה לקוטי מהרי"ח סדר ר"ח עוד תירוצים.

55) ברכות ג, א. ובריבוי מקומות. וראה לעיל הערה 53 הדיעות בנוסח קידוש לבנה.

56) ודלא כבברכות שם (ועוד) שגם החזרת שלום היא בלשון "שלום עליך".

57) ראה ס' טעמי מנהגים (בליקוטים שבסוף הספר אות לב־לג) – כמה טעמים ע"ז.

– וידועה ה"צחות" בזה, דמכיון שחבירו אומר "שלום עליכם" אומר איפכא מסתברא (עליכם שלום)...

וע"פ המבואר לקמן בפנים מתורץ, שיש בצחות זו ענין טוב, שהעונה רוצה להוסיף על דברי הפותח. כדלקמן.

58) בהבא לקמן – להעיר מלקו"ת ראה (כו, ב). מאמרי אדה"ז – תק"ע (ס"ע קכח; ס"ע רי ואילך). ד"ה שלום עליכם באוה"ת פרשתנו (קצט, ב. אוה"ת סידור ע' שמ).

59) נסמן בלקו"ש שם ע' 124 הערה 21.

60) שבת י, ריש ע"ב.

61) עיין ספר השיחות שם ע"ד עבודת אברהם לגלות אשר "ער ב"ה איז אלץ, אלץ איז ער ב"ה (הוא ברוך־הוא, הוא הכל, והכל, הוא ברוך־הוא)" – שהם "ב' אופני היחוד" (סה"מ ה'ש"ת ריש ע' 141), היחוד מלמעלה למטה והיחוד מלמטלמ"ע (ראה ע"ד ב' אופנים אלו בלקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 245 ואילך ובמקומות שנסמנו בהערה 71 שם).

אלא הוא רק מסכים ומאשר את דברי הפותח בשלום. לפיכך הוא משנה מדברי הפותח ומשיב "עליכם שלום" – כדי להדגיש, שלא זו בלבד שהוא "מסכים" ל"שלום עליכם" של חברו, אלא הוא חפץ בשלום גם מצד עצמו.

וזוהי הסיבה להבדל בסדר בין המילים:

הראשון אומר "שלום עליכם", "שלום" לפני "עליכם", כי הוא הפותח בשלום, השלום בא ממנו, הוא ה"דורש" שישרור שלום "עליכם" – "שלום מלמעלה למטה".

כאשר השני משיב בשלום, ובכך הוא קובע שהשלום אינו נובע רק מצד הפותח, אלא גם מצד המשיב – הוא אומר "עליכם שלום". כי בענייתו לשלום התחדש, שהרבים עצמם יוצרים שלום – ה"עליכם" הופכים ל"שלום" – שלום ממטה למעלה.

ט.
"פדה בשלום" באופן של חכמה או בינה

לפי כל האמור לעיל ניתן להבין, בדרך אפשרית, בעניינו, לגבי שני האופנים של "פדה בשלום" – אצל אדמו"ר הזקן (חכמה), ואצל אדמו"ר האמצעי (בינה):

העובדה שתכונתו של השכל קשורה ל"ריבוי", כפי שהוסבר לעיל בסעיף ו', נובעת בעיקר מצד ה"בינה". כלומר, מצד ריבוי הפרטים וההתחלקות של הרעיון השכלי. שהרי, ההתחלקות לפרטים מאפשרת חילוקי דעות ומחלוקת. וכן, משום ריבוי הפרטים מתעוררות קושיות וסתירות בענין.

לעומת זאת, ב"חכמה" יש גילוי של הנקודה והתמצית של הרעיון השכלי שמעל לפרטים, ולכן אין כל כך מקום למחלוקת ולקושיות וכדומה.

וזהו ההבדל בין ה"שלום" הנוצר באמצעות החכמה, לבין ה"שלום" הנוצר באמצעות הבינה:

כאשר מאירה הנקודה והתמצית של הרעיון השכלי – חכמה, חשים שכל הקושיות בענין זה מתבטלות, למרות שאין ידועה עדיין התשובה עליהן. וזאת משום שהנקודה היא ה"כלל" והאמת של הסברה השכלית, שבאמצעותו מתאחדים כל פרטי הרעיון. יוצא מכך, שגם באמצעות "חכמה" נוצר "שלום" בפרטיו של הרעיון – "רבים" – אבל ה"שלום" הזה אינו נובע מפרטי הרעיון השכלי עצמם, אלא מצד נקודת השכל – "שלום מלמעלה למטה".

לעומת זאת בדרגה של בינה כל פרט כשלעצמו מוסבר ומובן, כך שה"שלום" ברעיון השכלי נוצר מצד עצם ריבוי הפרטים – "שלום ממטה למעלה".

וכך גם לגבי גילוי תורת החסידות – שעניינה הוא "פדה בשלום", באופן של שלום ומנוחה, אשר "לית תמן לא קושיא...", כאמור לעיל:

בגילוי תורת החסידות שעל ידי אדמו"ר הזקן, באופן של "חכמה", ה"שלום" הוא בדרך של מלמעלה למטה.

וה"פדה בשלום" שנוצר באמצעות גילוי החסידות של אדמו"ר האמצעי, בדרך של הבנה והשגה בדרגת הבינה – זהו "שלום מלמטה למעלה", שכלי ההבנה וההשגה השכלית של ה"מטה" מקבלים ו"תופסים" עניינים של פנימיות התורה, ומשום כך ריבוי הפרטים של השכל עצמו מתאחד והופך ל"פדה בשלום".

(משיחות יו"ד כסלו תשד"מ, תשמ"ה; ד"ה ושבתי בשלום תשל"ח*)

*) המאמר בשלימותו נדפס בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קנו. המו"ל.

לגרוע מהסדר נגלה שלו המתאים לסדרי הישיבה – מובן אשר לא יעשה כן. וילמוד בכל זמנים הפנויים תורת החסידות. ויצליח בנגלה ובחסידות

ממכתב י"ח כסלו, תשי"ט

לקוטי שיחות

פרשת ויצא

כרך ל, א

א. בסוף הלכות שבת כתב הרמב"ם: וכל השומר[1] את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא, שנאמר[2] אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר.

במפרשים[3] מציינים שמקור דברי הרמב"ם הוא מאמר ר' יוחנן משום רבי יוסי במס' שבת[4] "כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' (ומפרש בגמ') לא כאברהם שכתוב בו[5] קום התהלך בארץ לארכה וגו' ולא כיצחק שכתוב בו[6] כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל אלא כיעקב שכתוב בו[7] ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

אבל לפי זה אינו מובן מדוע שינה הרמב"ם מדרשת רז"ל:

א) בהגדרת מעשה האדם שעבורו מקבל שכר זה – בגמ' נאמר "כל המענג את השבת", והרמב"ם כתב "כל השומר את השבת כהלכתה[8] ומכבדה ומענגה כפי כחו". והיינו שהשכר לפי הרמב"ם אינו עבור זה שמענג (את השבת) בלבד, אלא ע"ז שמקיים כל מצות שבת כהלכתה[9].

ב) בהגדרת השכר – כתב רק "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא", אבל השמיט אופן השכר – "נותנין לו נחלה בלי מצרים", וכמפורט אח"כ שהיא נחלת יעקב (לא כאברהם וכיצחק).

ולכאורה משמע מזה, שאין כוונת הרמב"ם כאן לדרשת הגמרא, אלא לפירוש הכתוב כפשוטו[10] [דפירוש הגמרא "כל המענג כו' נותנין לו נחלה בלי מצרים" י"ל שהוא דרש, ואילו כוונת הרמב"ם שכתב "מפורש" היא שזהו פשט הכתוב, וכמו שמצינו בכ"מ שהרמב"ם מפרש כתוב לפי פשוטו, ולא כפי שדרשוהו חז"ל[11]].

---

1) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובכת"י (הובא במהדורת פרענקל "ילקוט שינויי נוסחאות") "כל המשמר". וראה שבת קיח, ב "כל המשמר שבת כהלכתו כו'". וראה לקמן הערה 8.

2) ישעי' נח, יד.

3) מגדל עוז כאן. וכן משמע בסמ"ג סוף מ"ע ל, שכ' "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בפ' כל כתבי כל השומר כו'", ומעתיק לשון הרמב"ם כאן! והרי לא מצינו גירסא כזו בגמ' (לפנינו), ועכצ"ל שמפרש שדברי הרמב"ם מיוסדים על מרז"ל זה.

4) קיח, סע"א ואילך.

5) לך יג, יז.

6) תולדות כו, ג.

7) פרשתנו כח, יד.

8) והוא הלשון דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דלהלן בגמ' שם: כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז [כדור] אנוש כו'. וראה לקמן הערה 38.

9) ואף שגם בדברי הגמ' "כל המענג את השבת" הכוונה בפשטות ששומר שבת כהלכתה וגם מענג את השבת (קיום מצות שבת כהלכתה בשלימות)* – הרי מפורש בגמ' "כל המענג את השבת", שהשכר (נחלה בלי מצרים) הוא על הפרט של עונג שבת (ולא עבור כללות קיום מצות שבת). וראה ב"י או"ח ר"ס רמב בשם הרי"א "דנותנין לו נחלה בלי מצרים הוא מדה כנגד מדה שכשם שהוא מפזר מעות בלא שיעור לצורך שבת כן יתנו לו נחלה בלא שיעור". וראה גם ב"ח שם.

10) וכן משמע משינוי הלשון בשו"ע אדה"ז או"ח שם "שכרו מפורש בקבלה כו' ובדברי רז"ל כו'". אלא שאדה"ז לא העתיק לשון הרמב"ם, כי אם "כל המענג את השבת" כבגמ'. ושם עה"ג נסמן "שבת קיח, ע"ב (ע"ש)". ואכ"מ.

11) להעיר ממה שמצינו בכללי הרמב"ם שהרמב"ם נוקט הדרשה היותר פשוטה אף שלא נאמרה בגמ' (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד').

*) וכן משמע בשו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב סוס"א שכ' "כל המענג את השבת שכרו מפורש בקבלה אז תתענג על ה' וגו' ובדברי רז"ל שמוחזקין לו על כל עונותיו וניצול מדינה של גיהנום", והרי בדברי רז"ל (שבת קיח, ב) זה שמוחזקין לו על כל עונותיו נאמר על "כל המשמר שבת כהלכתו", וזה דניצול מדינה של גיהנום מפורש (שם קיח, א) לענין "כל המקיים שלש סעודות בשבת". ומשמע דהמענג את השבת כולל הכל. וכן משמע בלבוש שם שמעתיק כל דרשות רז"ל בשבת שם "המענג את השבת . . (ומסיים) לגלות שכר השומר שבת כהלכתו בכלליו ובפרטיו". ע"ש. אבל מובן, שפרטי השכר תלויים בפרטי הענשי', כבפנים ההערה.

וי"ל שלכן כתב "כל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו" (ולא (בקיצור) "כל המענג את השבת") — כי הכתוב "אז תתענג על ה'" בא בהמשך להפסוק שלפניו[12], "אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר (וע"ז ממשיך) אז תתענג גו'", שההבטחה ד"אז תתענג על ה' גו'" באה בהמשך לכל הנאמר לפנ"ז[13] (ובפרט שהבבא ד"וקראת לשבת עונג" הוא לא בסיום הכתוב), והיינו (כדברי הרמב"ם) "השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו"[14].

ולכאורה יש לעיין, מדוע נטה הרמב"ם מדרשת הגמרא והביא פירוש הכתוב (רק) לפי פשוטו.

ב. ויש לבאר זה בהקדם ביאור לשון הרמב"ם "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" — שדורש ביאור: הרי כבר כתב הרמב"ם בהלכות תשובה[15] שעיקר שכר המצוות הוא בעוה"ב, ואמאי הוצרך להדגיש ענין זה כאן?

והנה במדרש[16] איתא (בהמשך לכמה מעלות בשמירת שבת) "ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעולם הזה אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לך לעוה"ב שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר". ומבואר במפרשים[17], שכוונת המדרש ששבת היא בכלל הדברים שאדם אוכל פירותיהן גם בעוה"ז (והא שלא נזכר במשנת[18] "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו'" הוא משום דתנא ושייר).

ולכאורה י"ל שזהו מקור דברי הרמב"ם כאן[19], וכוונתו, ששבת הוי בכלל מצות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה. ולפ"ז, הפירוש בדברי הרמב"ם "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא שנאמר כו'" הוא, שבפסוק "אז תתענג גו'" נכללים שני הענינים, השכר בעולם הזה והשכר הצפון לעולם הבא: "אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ" — "שכרו בעוה"ז"; "והאכלתיך נחלת יעקב אביך" — "השכר הצפון לעולם הבא"[20].

אבל קשה לומר שזוהי כוונת הרמב"ם כאן — כי [מלבד זאת שאינו מיושב (היטב) מה שהוצרך להוסיף "יתר על השכר הצפון לעולם הבא", דפשיטא שעיקר השכר הוא בעוה"ב, כמבואר בארוכה בהלכות תשובה[15], והחידוש הוא רק שישנו שכר פירותיהן גם בעוה"ז, וא"כ הול"ל "שכרו בעולם הזה" (ואנא ידענא שזהו "יתר על השכר הצפון לעולם הבא") — הרי]:

א) את"ל שכוונת הרמב"ם היא לדברי המדרש הנ"ל, הרי העיקר חסר מן הספר, דהו"ל להרמב"ם להדגיש את החילוק דשני סוגי השכר, שהשכר בעולם הזה הוא (רק) בגדר "אכילת פירות" ואילו השכר בעוה"ב הוא ה"קרן" (שזהו חילוק עיקרי ויסודי); אבל הרמב"ם כתב רק באופן סתמי "מפורש . . שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא", שאין במשמעות לשון זו שיש הפרש ביניהם במהות השכר.

ב) ועיקר: בפירוש המשניות להרמב"ם[21]

---

12) ישעי' נח, יג. וראה רד"ק שם.

13) פסוק שכבר הובא ברמב"ם לפנ"ז במצות ודיני שבת — הל' שבת פכ"א הכ"ט. פכ"ד ה"א. שם ה"ה. פ"ל ה"א. וראה גם להלן הל' שביתת יו"ט פ"ו הט"ז.

14) ועוד: בדברי הרמב"ם "וכל השומר את השבת כו' כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה כו' שנאמר אז תתענג על ה' גו'" מוכח, שכל הכתוב, גם (תחלתו) "אז תתענג על ה'", קאי על השכר של שמירת וכבוד ועונג שבת, כפשטות הכתוב ד"אז תתענג גו'" הוא השכר על הפעולות והמעשים שבפסוק שלפנ"ז; אבל בדרשת הגמרא יש מפרשים (ראה הרי"ף לע"י שבת שם), שהתיבות "אז תתענג על ה'" הן חלק מהגדרת מעשה האדם — "המענג את השבת", והשכר הוא בהמשך וסיום הפסוק — "והאכלתיך נחלת יעקב אביך" ("נותנין לו נחלה בלי מצרים"). ודוחק.

15) פ"ח ורפ"ט.

16) שמו"ר ספכ"ה.

17) יפה תואר שם.

18) ריש פאה.

19) ידועה השקו"ט האם ראה הרמב"ם השמו"ר (וראה הקדמת מהר"ץ חיות למד"ר), אבל מ"מ י"ל שמקור הרמב"ם הוא מהמדרש שממנו שאב בעל השמו"ר כו'. ואכ"מ.

20) וכן הוא לפי מפרשי המדרש, דתחלת הכתוב "אז תתענג על ה'" קאי בהפירות שאוכל בעוה"ז, ו"והאכלתיך נחלת יעקב אביך" — הקרן קיימת לעוה"ב (וראה גם במפרשים לישעי' עה"פ. מפרשי הע"י שבת שם. ובענף יוסף שם בשם עוללות אפרים).

בפי' מהרז"ו ש"דורש שהנחלה היא הקרן והאכלתיך הפירות מן הנחלה . . כאילו כתיב והנחלתיך נחלת יעקב אביך והאכלתיך הפירות". אבל פשיטא שא"א לפרש כן בלשון הרמב"ם "שכרו מפורש בעוה"ז יתר על השכר הצפון לעולם הבא".

21) פאה שם.

מבואר הטעם שבמשנת "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וכו'" נקט התנא דוגמאות ד"כבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו'", כי רק ב"חלק השני במצות התלויות בתועלת בני אדם" אומרים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז (כיון שעל ידן "ימצא טובה בעוה"ז"), והרי שמירת שבת אינה בכללן (וכמפורש ברמב"ם שם, ששבת היא מ"חלק האחד במצות . . שיש בינו ובין הקב"ה"). ודוחק לומר שהרמב"ם נקט כאן להלכה כדברי המדרש (שגם בשבת אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז) נגד משנה מפורשת[22].

ג. ויש לומר הביאור בזה:

בדיוק לשונו "שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" בא הרמב"ם להשמיענו, שיש חידוש עיקרי בשכרה של מצות שבת, שלא מצינו דוגמתו בשכרן של כל מצוות התורה.

דהנה בענין שכר מצוות ביאר ה־רמב"ם בארוכה (בהלכות תשובה[23]), שיש שני סוגי שכר: (א) "סוף מתן שכרן של מצות" הוא "חיי העולם הבא", שרק חיים אלה ראויים הם להיות תכלית השכר על קיום התורה ומצוות[24]. (ב) יעודים גשמיים, שאין הם סוף מתן שכרן של מצוות, וכל ענינם הוא רק כדי לאפשר לאדם לקיים את המצוות כדבעי (בלי בלבולים), "שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא".

וי"ל שבזה שונה מצות שבת משאר כל המצוות: "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא", והיינו שהשכר בעוה"ז אינו כמו היעודים הגשמיים (שאינם אלא הסרת המניעה כדי לאפשר את קיום המצות וכו' כדבעי)[25], אלא השכר בעוה"ז הוא באותו האופן והגדר דהשכר הצפון לעולם הבא, והיינו שכר ממש[26].

וזהו מה שכתב הרמב"ם "כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא שנאמר אז תתענג על ה' גו'", שבפסוק זה מודגש, שהשכר על שמירת שבת בעוה"ז (אינו שכר הדומה ליעודים גשמיים שמצינו בכל התורה כולה[27], אלא) הוא שכר שגדרו הוא מעין עוה"ב, וכמפורש "אז תתענג על ה'", שזהו בדוגמת ומעין שכר דעוה"ב, ש"נהנין מזיו השכינה" (וכמ"ש הרמב"ם אודות "הטובה הצפונה לצדיקים . . חיי העולם הבא"[28], שהיא[28*] מה ש"צדיקים יושבים כו' ונהנין מזיו השכינה", וכמבואר שם בארוכה)[29].

וגם בהמשך הכתוב "והרכבתיך על במותי ארץ", מבואר ומודגש שאין הכוונה כאן ליעודים גשמיים — "שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה (את התורה) כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום וריבוי כסף וזהב"[30], כי יעודים אלה הרי הם בגדר "ארץ", היינו דברים דארץ הלזו

22) וכבר נת' במ"א (לקו"ש חי"ט ע' 204 ואילך. וש"נ) דגם לדעת הרמב"ם בספר היד שכתב (בהל' תשובה שם) ש"מתן שכרן של מצות . . היא חיי העוה"ב", י"ל שס"ל כסתם משנה דריש פאה דבמצות שבין אדם לחבירו אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז.

23) פ"ט.

24) כמו שהאריך בפ"ח שם.

25) וגם לא בגדר אכילת פירות (כהמצות שבין אדם לחבירו).

26) ועפ"ז יומתק מ"ש בכתבי האריז"ל (ס' הליקוטים פ' תצא, הובא בנחל קדומים תצא כד, טו) ש"ביומו תתן שכרו" ר"ת שבת, כי זהו החידוש בשבת ושייך לעצם גדר שבת, כדלקמן בפנים (סעיף ד).

27) וי"ל שלכן דייק הרמב"ם וכתב "כבר מפורש בקבלה שכרו", כי ה"שכר" ש"כתוב בכל התורה כולה" (היינו בחמשה חומשי תורה) כבר ביאר בהל' תשובה שאי"ז בתור שכר, אלא להסיר המניעות וכו' — משא"כ השכר המבואר ב"קבלה", שבו אפשר לפרש שהכוונה לשכר מצות ממש.

28) הל' תשובה רפ"ח.

*28) שם ה"ב.

29) ע"פ המבואר במ"א (לקמן ע' 177 ואילך) במרז"ל (ל' רש"י ר"פ וישב) "ביקש יעקב לישב בשלוה כו' אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז", שבקשת יעקב היתה לשלוה רוחנית, ע"ד השלוה דעוה"ב שיושבין ונהנין מזיו השכינה (וע"ש שסוף־סוף נתקיימה בקשתו, וישב בשלוה אמיתית דעוה"ב גם בעוה"ז (ראה זח"א קפ, סע"א. ועוד), אלא שבא לאחרי שקפץ עליו רוגזו של יוסף. ע"ש בארוכה) —

יובן ויומתק זה שמייחסים שכר זה ליעקב דוקא, נחלת יעקב אביך (אף שבנוגע לכל האבות אמרו (ב"ב טז, סע"ב ואילך) שהטעימן מעין עוה"ב. וראה ברכות יז, א), כי ענין זה, שלימות התענוג על ה' (דעוה"ב) בעוה"ז, הי' אצל יעקב דוקא. וראה לקמן הערה *42. 43.

30) שם פ"ט.

ה־גשמית, אלא שהם השלימות דארץ ועניני עוה"ז; משא"כ תוכן השכר ד"הרכבתיך על במותי ארץ" היינו למעלה גם מהשלימות דעוה"ז (במתי ארץ), והוא התענוג "על ה'", הנאה מזיו השכינה, שהוא למעלה מגדרי ארץ ותענוגי עוה"ז, כפי שהאריך בהל' תשובה שם[31].

ד. וע"פ הנ"ל יבואר היטב הטעם שפירש כאן הרמב"ם את הכתוב לפי פשוטו, ולא הביא דרשת רז"ל הנ"ל:

במס' שבת בא המאמר "כל המענג את השבת" בהמשך הסוגיא העוסקת (לא במעלת כללות הענין דשמירת שבת, אלא) במעלות בענינים פרטיים דשבת: "כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול כו'", "כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו", "כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כו' מוחלין לו", ועוד כיו"ב – ולכן הובאה שם דרשה דידן המבארת שכר מסויים ("נחלה בלי מצרים") על פרט מסויים בשבת ("המענג את השבת");

אבל הרמב"ם הביא כתוב זה בסיום וחותם כל הלכות שבת, כי כוונתו לענין כללי במצות שבת. ולכן נקט הרמב"ם במעשה הגברא (שעבורו מקבלים השכר) "כל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כו'" (ולא רק "המענג את השבת"), כיון שכוונתו לתוכן הכללי דשמירת שבת, לכל פרטי'. וכן סתם וכתב "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" (ולא נקט השכר ד"נותנין לו נחלה בלי מצרים") – כי כוונתו כאן (לא לשכר פרטי, אלא) להחידוש הכללי בשכר מצות שבת, לגבי שכר שאר כל המצות כולן, שעל ידי שמירת שבת מקבל האדם שכר בעוה"ז מעין השכר דעוה"ב.

ויש לומר, שלכן מדייק הרמב"ם "וכל השומר את השבת כו' ומכבדה ומענגה כפי כחו" (דלכאורה, היכן מרומז פרט זה בכתוב?): הטעם שמצות שבת מיוחדת מכל מצות התורה בזה ששכרה (האמיתי) הוא (גם) בעוה"ז, הוא מפני שעצם השבת (וקדושת שבת) הוי מעין עוה"ב[32]. והיינו, ששכר זה הוא בגדר תוצאה טבעית, שכאשר האדם מתאחד עם השבת, זוכה בדרך ממילא ל"מעין עולם הבא" בעוה"ז. ולכן מדייק הרמב"ם, ששכרו בעוה"ז תלוי בזה שהאדם "שומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו", שבזה מודגש שיש אצל האדם שלימות קדושת שבת, הן מצד החפצא דשבת, שיש אצלו כל פרטי קיום מצות השבת, "שומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה", והן מצד הגברא – שמכניס בזה כל חיי נפשו ("כפי כחו")[33], שאז השבת והאדם מתאחדים ביחוד גמור.

ה. בדרך זו יש לבאר גם המשך הענינים בהלכה זו ברמב"ם:

תחילת ההלכה היא "השבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז ושניהם כגויים[34] לכל דבריהם לפיכך משבח הנביא ואומר[35] אשרי אנוש כו'", וע"ז מסיים "וכל השומר את השבת כהלכתה כו' כי פי ה' דבר".

בהלכה זו משמיענו הרמב"ם עיקר גדול בגדר מצות שבת, והוא, שהשבת אינה כשאר מצות התורה שקיומן הוי רק תוספת קדושה, נוסף לקדושת ישראל שבו, ובמילא בהעדר קיומם הרי

31) פ"ח ה"ו.

32) ראה מכילתא (ומדרש הגדול) תשא (לא, יג) "כי אני ה' מקדשכם לעולם הבא כגון קדושת שבת בעולם הזה נמצינו למדין שהוא מעין קדושת העולם הבא כו'". וראה ברכות נז, ב. ר"ה לא, א. מדרש לקח טוב תשא שם. אוה"ח שם. ועוד.

33) דדוחק לומר שכוונת הרמב"ם ב"כפי כחו" היא להגביל החיוב, שאינו חייב יותר מדי (וע"ד לשון הסמ"ג (מ"ע ל) "ומענגה לפי כחו אבל אינו חייב לעשות יותר מדי". וראה רמב"ם שם פ"ל ה"ז וה"י)* – כי למאי נפק"מ כאן הגבלה זו? ולכן מסתבר שכוונת הרמב"ם היא להיפך, כבפנים. וע"ד משנ"ת במ"א (הדרן על הרמב"ם – לקו"ש חכ"ז ע' 241) בפירוש דברי הרמב"ם סוף הל' מלכים "כפי כח האדם".

34) כ"ה במהדורת פרענקל, ע"פ דפוסים הראשונים כו'. ולפנינו "כעובדי כוכבים ומזלות", והוא שינוי הצענזור, כבכ"מ.

35) ישעי' נו, ב.

*) אבל בב"י או"ח שם (סרמ"ב), שלפי הטור אע"פ שהשעה דחוקה לו יכין צרכי שבת יותר מכדי יכולתו. וראה ב"ח שם. קו"א לשו"ע אדה"ז שם סק"ג. ואכ"מ.

הוא ("רשעי ישראל" –) עדיין בכלל ישראל, לא כן הוא אלא דהוי כמו ע"ז, שנוגע לגוף קדושת ישראל[36], ולכן המחלל שבת הוא כעובד עבודה זרה, "ושניהם כגויים לכל דבריהם"[37].

וע"ז ממשיך, דכשם שהוא בהשלילה, שהמחלל שבת הרי הוא כגוי[38], כן הוא גם בצד החיוב, ששמירת שבת אינה כדבר נוסף על גדר ישראל שבו, אלא ששייכת לעצם קדושת ישראל[39]. וזהו מ"ש אודות השכר דשמירת שבת, "כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא שנאמר אז תתענג על ה' גו'", שכוונתו בזה (כנ"ל) שיש לו שכר בעוה"ז מעין השכר דעוה"ב – כי גדר שכר עוה"ב (כמבואר ברמב"ם הל' תשובה) הוא גמר ושלימות הקשר ודביקות ישראל בבורא (שלכן "כמה דוד והתאוה לחיי העולם הבא"[40] (וכן נתאוו לזה כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם כו'[41])) – וע"י שמירת שבת מקבל שכר זה[42], היינו שמוסיף תוקף בעצם קדושת ישראל שבו[42]* (דביקות בבורא מעין שלימות הדביקות בעוה"ב)[43].

36) ראה גם זח"ב רה, ריש ע"ב.

37) עפ"ז יומתק לשון הרמב"ם "ושניהם כגויים לכל דבריהם", דלכאורה אין כאן מקום ההלכה שעובד ע"ז הוי כגוי כ"א רק דמחלל שבת בפרהסיא הוי כגוי, והול"ל "הרי הוא כעובד ע"ז וכגוי לכל דבר",

אלא שאז יש מקום לפרש דזה שמחלל שבת בפרהסיא הוא כעובד ע"ז וכגוי לכל דבר, היינו בעונשו, אבל במהותו אין מחלל שבת שווה לעובד ע"ז, ולכן כתב הרמב"ם "ושניהם כגויים לכל דבריהם", שגדר אחד לשניהם.

38) וי"ל שזהו ההמשך "לפיכך משבח הנביא ואומר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו וגו'", דלכאורה אינו מובן מהו ההמשך כאן, ומהו "לפיכך"? והרי מצינו בכ"מ שהנביאים משבחים עושי מצות? אלא שיש בפסוק זה הדגשה מיוחדת על מעלת האדם עצמו, שבתחילה כותב "אשרי אנוש גו' ובן אדם גו'" ורק אח"כ מבאר הכתוב מהות המצוה, שרק בשבילה משבחו "יעשה זאת" ("שומר שבת גו'") – שלא כברוב המקומות (א) שמפרש השבח על המעשה בלבד, (ב) בלי ההדגשה (כבפסוק הנ"ל) שהוא רק בשביל זאת (כמו אשרי כל חוכי לו (ישעי' ל, יח), אשרי האיש אשר לא הלך (תהלים בתחלתו), אשרי כל חוסי בו (שם ב, יב) וכיו"ב) – כי המעשה דשמירת שבת נוגע בעצם האדם.

ויתירה מזו: מזה שמדגיש בכתוב "אשרי אנוש . . ובן אדם", מוכח שאין המדובר באיש המעלה מצ"ע (כי שם "אנוש" מורה על חלישות ופחיתות בדרגת האדם*, וכן "בן אדם" המדגיש שכל מעלתו היא רק בזה שהוא בן אדם הראשון**), ומזה שמשבח איש כזה שאין בו מעלה ושלימות רק מצד זה ש"שומר שבת מחללו וגו'", מובן, ששמירת שבת אינה רק הוספה במעלות ותוארים פרטיים של איש ישראל, אלא נוגעת לעצם מציאותו בתור אדם מישראל. ועצ"ע.

39) ראה מכילתא (ומדרש לקח טוב ומדרש הגדול) תשא לא, יד: "כי קודש היא לכם מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל כו'".

*) כמובא בכ"מ הראי' לזה מהכתוב (ירמי' יז, ט) "עקוב הלב מכל ואנוש הוא". וראה גם ישעי' כד, ו. נא, ז. תהלים ח, ה. קמד, ג (ובכ"מ) ובמפרשים שם.

**) וגם שם "אנוש" י"א שנקרא כן ע"ש אנוש בן בנו של אדה"ר. וראה שבת (קיח, ב) "כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז [כדור] אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו כו'". אבל דוחק לומר שלזה מרמז הרמב"ם כאן, וע"פ מ"ש בריש הל' ע"ז דטעות ע"ז הותחלה מדור אנוש (וכמבואר בארוכה בחדא"ג ומפרשי הע"י שבת שם. לבוש ונ"כ שר"ע או"ח שם), וע"י שמירת שבת יבוא לאמונת ההשגחה ויחזור מטעותו. וראה ט"ז או"ח שם (בריש הסימן). אהבת איתן לע"י שם. ועוד.

40) ל' הרמב"ם שם פ"ח ה"ז.

41) רמב"ם שם פ"ט ה"ב. ואף ש"אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה כו' כדי שאקבל כל הברכות כו' או כדי שאזכה לחיי העולם הבא כו' אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה" (רמב"ם שם רפ"י) – כבר נתבאר במ"א, שזה שנתאוו החכמים והנביאים הוא לא לעוה"ב בתור שכר אלא בתור גמר דביקות בבורא (ראה בארוכה לקו"ש חל"ג ס"ע 87 ואילך).

42) ויש לומר, דבזה שהוסיף הרמב"ם "ומכבדה ומעננה כפי כחו" ולא הסתפק בלשון כללי "שומר את השבת כהלכתה", קמ"ל, דאף שכבוד ועונג אינם מן התורה אלא מדברי סופרים (שנתפרשו ע"י הנביאים), כמ"ש בתחילת הפרק (פ"ל), הרי קיומם הוא חלק מגוף ועצם קיום מצות שבת שמדאורייתא*, ועד שעי"ז נתוסף בעצם גדר קדושת ישראל שבשבת. ומזה מובן גם לאידך, שכאשר חסר בכבוד או עונג שבת**, אין זה רק חסרון במצוה ופרט דשבת (שמד"ס), או הידור המצוה, אלא חסר בגוף ועצם קדושת ישראל הנעשה על ידי השבת, שהיא אות ביני וביניכם. אף שמובן שלהלכה הא דמחלל שבת הוא כע"ז הוא רק במחלל שבת כפשוטו וזה גופא דוקא "בפרהסיא".

*42) ועפ"ז יומתק ל' הכתוב "נחלת יעקב אביך", כי גמר קדושת ישראל אצל האבות באופן של נחלה, שקדושת ישראל נמשכת לבניהם אחריהם עד עולם, הוא ביעקב (דלכן יעקב מטתו שלימה – ויק"ר פל"ו, ה. רש"י ויחי מז, לא. ובכ"מ).

43) ע"פ הנ"ל יש לומר עוד (באו"א), שלפי הרמב"ם זהו פירוש דברי הגמ' "נותנין לו נחלה בלי מצרים", כי שכר זה ד"תתענג על ה'" שהאדם זוכה בעוה"ז, אינו במצרים וגבול כעניני ותענוגי עוה"ז אלא בלי מיצרים וגבול (ראה בארוכה חדא"ג מהרש"א שבת שם. ובעוד מפרשי הע"י שם), שהוא תענוג על ה' [ומ"ש בגמ' "לא כאברהם כו' ולא כיצחק כו' אלא כיעקב" כו', י"ל שהרמב"ם מפרש שאין הכוונה לשכר גשמי או אפילו ירושת הארץ, אלא כדוגמא שנחלת יעקב היא נחלה בלי מצרים (שלא כנחלת אברהם ויצחק), אבל ענין השכר הוא שכר ותענוג

*) וראה שו"ת חת"ס או"ח סקס"ח, דס"ל שלדעת הרמב"ם הוי דאורייתא. וכ"ה לכמה דיעות. אבל ראה שו"ע אדה"ז ר"ס רמ"ב ובקו"א שם.

) להעיר מדיוק לשון הרמב"ם בפ"ל שם "ארבעה דברים** נאמרו בשבת" (ורק אח"כ מפרט: שנים כו' ושנים כו').

ו. ע"פ כ"ז יש להוסיף ביאור במה שהביא הרמב"ם גם סיום הכתוב "כי פי ה' דבר", שלא הובא בגמרא. בפשטות י"ל שתיבות אלו ("כי פי ה' דבר") באו להורות שכיון שזוהי הבטחה מפורשת מאת ה' בדיבור, הרי בודאי תתקיים[44], וכמ"ש הרמב"ם בהל' יסודי התורה[45] דכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר. אבל צ"ב מדוע הודגש זה דוקא בשכר זה, דבר שלא מצינו בשאר עניני שכר?

וע"פ הנ"ל מובן: בשאר עניני שכר ויעודים גשמיים שהקב"ה משפיע בעולם הזה, ה"ה דברים שבגדר עולם ומנהגו של עולם, ואפילו שלימות הטובות והמעלות שתהי' בעולם הזה לימות המשיח, הרי כ' הרמב"ם[46] שלא יבוטל דבר ממנהגו של עולם.

אבל שכר שמירת שבת, להתענג על ה', שהוא שכר הצפון לעולם הבא, אינו דבר בסוג גדר העולם, כפי שהאריך הרמב"ם בהל' תשובה[47] ("אותה הטובה גדולה עד מאד . . עד אין חקר ואין לה ערך ודמיון . . אין כח באדם להשיגה על בורי' כו', ושכל הטובות שמתנבאים בהם הנביאים לישראל אינן אלא לדברים שבגוף שנהנין בהן ישראל כו' אבל טובת חיי העוה"ב אין לה ערך ודמיון ולא דמוה הנביאים כו'"), ולכן מוסיף ומדגיש בזה "כי פי ה' דבר", דדבר זה שלא השיגוהו "ולא דמוה הנביאים", ניתן לשומר שבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו.

ז. ומזה הוראה לכאו"א מישראל, בלשון הרמב"ם[47*] "לתקן הדעות וליישר כל המעשים" — ע"ד הוספה והתחזקות בלימוד פנימיות התורה, שענינה "דע את אלקי אביך"[48], שעי"ז דוקא בא לדביקות בבורא ולהתענג על ה', וכמ"ש הרמב"ם בסוף הלכות תשובה "לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ובתבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג",

ובפרט בעבודת התפלה, כדאיתא בשו"ע[49] בנוגע לחסידים הראשונים שהיו שוהין[50] שעה אחת שלימה בכל תפלה משלש התפלות, ש"לא היו חוששין לביטול תורה אף שת"ת כנגד כולם מפני שהיו מקשרים דעתם לאדון הכל ב"ה ביראה ואהבה עזה ודביקות אמיתית עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ומצות הדביקות האמיתית ביראה ואהבה היא גדולה ממצות ת"ת וקודמת אלי'".

ובאמת ה"ז שייך לגוף ענין השבת, וכמובא במגיד משנה כאן[51] "וטעם השבת לפי שהוא מורה על החדוש וכופר בחדוש כופר בכל התורה כולה ולפיכך צריך להאמין ולקבוע בנפשו אמונת החדוש ולשמור השבת שהוא אות נאמן עליו".

והרי פרטי אמונת החידוש ועומקה באים על ידי לימוד והתבוננות בפנימיות התורה, שבה מבוארים הדברים בהרחבת הביאור ולכל פרטי'.

וקביעותה היא על ידי עבודת התפלה, וכמפורש ברמ"א[52] "ויחשוב קודם התפלה מרוממות הא-ל יתעלה ובשפלות האדם ויסיר כל תענוגי האדם מלבו", ודוקא עי"ז יכול לבוא בתפלה לדביקות בבורא,

וידוע[53] שהתפלה היא (ע"ד) בחי' שבת,

ועי"ז שבנ"י שומרים את השבת כהלכתה הן בפנימיות והן בחיצוניות השבת[54], הרי מיד הן

של עוה"ב (וראה חדא"ג שם)], וכיון שעוה"ב הוא השכר האמיתי עבור קיום כל התורה ומצוות, צ"ל דמ"ש בגמ' שעבור עונג שבת (דוקא) נותנין לו נחלה בלי מצרים, הכוונה בזה היא שנותנין לו שכר זה גם בעוה"ז. וראה לעיל הערה 29.

44) כמ"ש ברד"ק ומצו"ד ישעי' עה"פ.

45) פ"י ה"ד.

46) ספ"ט מהל' תשובה. רפי"ב מהל' מלכים.

47) פ"ח ה"ו-ז. ועוד.

*47) סוף הל' תמורה.

48) דה"א כח, ט.

49) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ה. וש"נ. וראה טושו"ע ודאדה"ז או"ח סצ"ח.

50) ברכות לב, ב.

51) וראה חינוך מצוה לא-לב. רמב"ן עה"ת יתרו כ, ח. ועוד. וראה בארוכה לבוש או"ח סרמ"ב.

52) או"ח סצ"ח ס"א.

53) ראה כוזרי מאמר ג אות ה. וראה תו"א נח ט, ריש ע"ב. ויקהל פח, א. לקו"ת בהר מא, א. האזינו עב, ג. ועוד.

54) ראה תניא בסופו.

נגאלין[55], ואז יתגלה לעין כל איך ש"מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך"[56], "מאתך ממש"[57], בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ ויק"פ תשמ"ז)

55) בבבלי שבת שם (קיח, ב) "שתי שבתות". ובירושלמי (תענית פ"א סה"א. וכ"ה בשמו"ר שם – פכ"ה, יב) שבת אחת. וראה לקו"ת בהר שם (מא, א ואילך) ועוד, דאין סתירה בין שני מרז"ל אלו. ע"ש.

56) נוסח תפלת עמידה דמנחת שבת.

57) ראה בארוכה ד"ה אתה אחד לאדמו"ר האמצעי – בעל הגאולה והשמחה דשבת זו (יו"ד כסלו) ויום ההולדת והסתלקות דעש"ק (ט' כסלו) – ע' 8 ואילך (מאמרי אדהאמ"צ – קונטרסים ע' יו"ד ואילך), החילוק בין מנוחת שבת לשאר המצות. וראה לקו"ש חט"ו (ע' 227 ואילך) הביאור עפ"ז במרז"ל כל המענג את השבת כו'.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

שאם היה כתוב 'איש כי יפליא נדר בערכך נפש', היה משמע שאין לי אלא איש שהערין בין איש בין אשה, שנתחייב, אך אשה שהעריכה איש, ואשה שהעריכה אשה, מנין שמתחייבת, תלמוד לומר 'בערכך נפשות', לומר שכל נפש יכולה להעריך. הגמרא מבארת את המשך הברייתא: דבר אחר, 'נפשות' בלשון רבים נצרך לחביא [–לרבות] שמנוול ומוכה שחין נערכים, שכן היה מקום למעטם מהיקש 'נדר בערכך' כמבואר לעיל. מקשה הגמרא: והא אפקיתיה להנך – והרי כבר הוצאת תיבת 'נפשות' לרבות אחד שהערין מאה ואשה שהעריכה. משיבה הגמרא: הנך לא צריכי קרא – דרשות אלו אינן צריכות את הפסוק 'נפשות', מאי מעמא אינן צריכות, שקול הוא ויבואו כולם, כלומר, די בתיבת 'נפש' ללמד שלש דרשות אלו, אבר שהנשמה תלויה בו ואחד שהעריך מאה ואשה שהעריכה, וגם אין צריך לכך ג' פעמים 'נפש' שכן הדרשות שקולות בשוה ויש ללמוד את שלשתן מתיבת 'נפש' אחת, ולכן כי איצטריך קרא – מה שנצרך 'נפשות', לרבות שיש ערך למנוול ומוכה שחין הוא דאצטריך.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: 'והיה ערכך' בא לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים, שהם נידרים אף שאינם נערכים, ואינם מתמעטים מהיקש 'נדר בערכך' כמבואר לעיל. מקשה הגמרא: דמים למה לי קרא – מדוע נצרך פסוק לחייב את האומר עליו 'דמיו עלי', הרי אף אם לא יהא דינו אלא כדמי דיקלא – דקל, יש לנודר להתחייב בדמיו, שהרי אילו אמר 'דמי דיקלא עלי', מי לא יהיב – האם אינו נותן, וודאי שדין טומטום ואנדרוגינוס אינו גרוע מדין דקל, שנידר אף שאינו נערך. מתרצת הגמרא: אמר רבא, הפסוק אמנם לא נצרך ללמד שנידרים, אלא לומר שניהן בכבודו – שמי שנדר דמי אחד מאבריהם שכבודם תלוי בו, כלומר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר 'דמי ראש טומטום [או אנדרוגינוס] זה עלי', נתחייב בדמי כולו. ונצרך לזה פסוק, שכן סלקא דעתך אמינא – היה עולה בדעתך לומר שכיון ש'נדר בערכך' כתיב, הקיש הכתוב נדרים לערכין, שכמו שבערכין נידון בכבודו כך בדמים נידון בכבודו, ואם כן כל ששנו בפרשת ערכין ישנו בדין שניהן בכבודו בנדרים וכל ששנינו בערכין [כגון טומטום ואנדרוגינוס] אינו נידון בכבודו בנדרים, לכן מלמד הפסוק שאף מי שאינו בערכין [כטומטום ואנדרוגינוס], נידון בכבודו בנדרים.

אביי מקשה על דברי רבא: אמר ליה אביי לרבא, ודלא איתיה – ומי שאינו בערכין, מי – וכי נידון בכבודו, והתניא – והרי שנינו בברייתא, האומר 'ראש עבד זה שלי הקדש', הרי הוא [–הבעלים] והקדש שותפין בו בעבד, כלומר חל ההקדש על חציו. והאומר לחבירו 'ראש עבד זה מכור לך', משמנין ביניהם – עושים שומא כמה שוה העבד ויחלקו דמיו. וכן האומר 'ראש חמור זה הקדש', הרי הוא [–הבעלים] והקדש שותפין בו, והאומר לחבירו 'ראש חמור זה מכור לך', משמנין ביניהם. אך האומר 'ראש פרה זו מכור לך', לא מכר אלא ראשה של פרה, ולא עוד, אלא אפילו באומר 'ראש פרה זו הקדש', אין להקדש אלא את ראשה. ואמר רב פפא, טעם החילוק בין פרה לבין עבד וחמור, דהא מזדכן רישא דתורא בבי מטבחא – שהרי ראש פרה הוא דבר הנמכר בפני עצמו בבית המטבחיים, ואם כן ודאי כוונתו למכור ולהקדיש רק את הראש, אך ראש עבד או חמור אין דרך למכור, וודאי כוונתו למכור ולהקדיש חציו. מסיים אביי את הקושיא: והא חמור ופרה ליתנהו – אינם בערכין, ומבואר כאן שאין הם בדין נידון בכבודו, שהרי אם היו בדין זה היה המקדיש את ראשם מתחייב בדמי כולם. משיב רבא לאביי: ולימעמך – ואף לשיטתך, שמי שישנו בערכין נידון בכבודו ומי שאינו בערכין אינו נידון בכבודו, תיקשי לך מדין עבד שהוזכר בברייתא שהבאת, דאיתיה – שישנו בערכין (ב.) ואין נידון בכבודו כמבואר בברייתא שלא חל ההקדש על כולו. אלא ודאי קושיא זו וכן קושייתך לא קשיא, שכן הא – מה ששנינו שאין עבד חמור ופרה נידונים בכבודם, וזהו בקדשי מזבח – כשהקדיש 'ראש עבד [או חמור] זה לדמי עולה', והא – מה שפירשתי בברייתא לעיל שאף מי שאינו בערכין [כטומטום ואנדרוגינוס] נידון בכבודו זהו בקדשי בדק הבית – שאמר 'דמי ראש טומטום זה לבדק הבית', שכן הפסוק 'נפשות' שממנו למדנו לעיל את דין נידון בכבודו, כתוב לגבי ערכין שהם קדשי בדק הבית, ולכן אף הדין שבנדרים נידון בכבודו הוא רק בנדרי בדק הבית.

מקשה אביי על תירוצו של רבא: במאי אוקימתה – היאך העמדת את הברייתא 'ראש עבד זה' וכו', בקדשי מזבח, אם כן אימא סיפא – אמור ופרש את הסיפא של ברייתא זו, ששנינו ולא עוד אלא אפילו אמר 'ראש פרה זו הקדש', אין להקדש בה אלא ראשה, אלמא – האם לא שנינו בברייתא, האומר 'ראש עבד זה הקדש', הרי הוא [–הבעלים] והקדש שותפין בו, והאומר לחבירו 'ראש חמור זה מכור לך', לא מכר אלא ראשה של פרה, ולא עוד, אלא אפילו באומר 'ראש פרה זו הקדש', אין להקדש אלא את ראשה. ואמר רב פפא, טעם החילוק בין פרה לבין עבד וחמור, דהא מזדכן רישא דתורא בבי מטבחא – שהרי ראש פרה הוא דבר הנמכר בפני עצמו בבית המטבחיים, ואם כן ודאי כוונתו למכור ולהקדיש רק את הראש, אך ראש עבד או חמור אין דרך למכור, וודאי כוונתו למכור ולהקדיש חציו. מסיים אביי את הקושיא: והא חמור ופרה ליתנהו – אינם בערכין, ומבואר כאן שאין הם בדין נידון בכבודו, שהרי אם היו בדין זה היה המקדיש את ראשם מתחייב בדמי כולם. משיב רבא לאביי: ולימעמך – ואף לשיטתך, שמי שישנו בערכין נידון בכבודו ומי שאינו בערכין אינו נידון בכבודו, תיקשי לך מדין עבד שהוזכר בברייתא שהבאת, דאיתיה – שישנו בערכין (ב.) ואין נידון בכבודו כמבואר בברייתא שלא חל ההקדש על כולו. אלא ודאי קושיא זו וכן קושייתך לא קשיא, שכן הא – מה ששנינו שאין עבד חמור ופרה נידונים בכבודם, וזהו בקדשי מזבח – כשהקדיש 'ראש עבד [או חמור] זה לדמי עולה', והא – מה שפירשתי בברייתא לעיל שאף מי שאינו בערכין [כטומטום ואנדרוגינוס] נידון בכבודו זהו בקדשי בדק הבית – שאמר 'דמי ראש טומטום זה לבדק הבית', שכן הפסוק 'נפשות' שממנו למדנו לעיל את דין נידון בכבודו, כתוב לגבי ערכין שהם קדשי בדק הבית, ולכן אף הדין שבנדרים נידון בכבודו הוא רק בנדרי בדק הבית.

מקשה אביי על תירוצו של רבא: במאי אוקימתה – היאך העמדת את הברייתא 'ראש עבד זה' וכו', בקדשי מזבח, אם כן אימא סיפא – אמור ופרש את הסיפא של ברייתא זו, ששנינו ולא עוד אלא אפילו אמר 'ראש פרה זו הקדש', אין להקדש בה אלא ראשה, אלמא – מדוע אין להקדש בה אלא ראשה, הרי צריך להיות הדין שתפשוט קדושה בכולה – בכל הפרה, שהרי פרה ראויה להקרבה, ומי לא תניא – האם לא שנינו בברייתא, האומר

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות לג, כג - והסרתי את כפי וראית את אחרי ופני לא יראו

עא

ביאור הקשר, דמשה – דעל ידו ניתנה התורה – ראה האות "ד" דקשר דתפילין של ראש (מנחות לה, ב)

הנה תורה[1] היא מחכמה כמא'[2] אורייתא מחכמה נפקת, והיינו מיסוד[3] אבא, והיא בחי' מוחין, והוא הד' מוחין[4] חכמה ובינה חסד וגבורה דדעת[5] היוצאים מיסוד אבא . .

1) בסימן זה מבאר כמה ענינים, והם:
א) מהו ביאור מאחז"ל (מנחות לה, ב) "וראית את אחורי מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין"?
ב) בקשר דתפילין של ראש יש ציור של אות "ד" גדול, מהו הרמז בזה?
ג) מהו הקשר בין ה"ציור" של הקשר דתפילין של ראש, שהוא בצורת אות "ד" רבתי, עם ה"אות" "ד" רבתי של תיבת "אחד"?
ד) מהו הקשר ל"משה" שע"י ניתנה התורה עם האות "ד" רבתי?

2) זהר ח"ב דף קכא, א. ראה סה"מ ה'תשל"ח (מאמר ד"ה משה קיבל דמוצאי ש"פ נשא) עמוד ש, וז"ל: והענין הוא, כמבואר [בסה"מ ה'תער"ב] שם*, דמה שנמשך מתורה שבכתב (חכמה עילאה) לתורה שבע"פ (חכמה תתאה) הוא מבחי' המדות שבחכמה, וזהו שאמרו אורייתא מחכמה נפקת, דשרש התורה הוא בבחי' חכמה, אבל לשון נפקת הוא שיצאה בגילוי מהעלם דחכמה עילאה כו', והן בחי' מדות שבחכמה שהן בחי' הגילוי כו'. עיי"ש.
וראה תורה אור תולדות יט, ד.
*) ח"ג (הוצאת תשנ"ב) עמוד א'שפ. א'שפה.

3) מיסוד אבא: ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תש"כ עמוד עד וז"ל: יסוד הו"ע ההשפעה וכו' ויש בזה ריבוי מדריגות, בחי' יסוד ז"א המשפיע במלכות, ולמעלה יותר בחי' יסוד אבא, שעל ידו היא ההשפעה מספירת החכמה שהיא ראשית האצילות. ולמעלה יותר בחי' יסוד אריך שהו"ע ההשפעה מבחי' הכתר שלמעלה מהשתלשלות. עיי"ש.
וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' פז.

4) "ולכן ניתנה התורה למ' יום לנגד הד' מוחין שכ"א כלול מי"" (תורת לוי יצחק כאן). ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' קיז.

5) חכמה ובינה חסד וגבורה דדעת: ראה תניא פרק מא (דף נו, ב) וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלובש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

וכל מוח ומוח מהד' מוחין כלול מכל הד' מוחין,

והיינו מה שמשה שע"י ניתנה התורה כתיב בי' וראית[6] את אחורי שראה הד' דקשר[7] דתפילין של ראש. זהו

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלובשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל וליכלל בחי' הדעת שבנפשו הכולל חסד וגבורה שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חסד וגבורה המלובש בפרשת שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'. עיי"ש.
וראה הביאור בזה – סידור עם דא"ח ז, א [ובהוצאת תשע"ט – ט, סוף עמוד ד ואילך]. מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סימן מג הערה 17.

6) מנחות לה, ב. "והסרותי את כפי וראית את אחורי (כי תשא לג, כג). אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין." ראה לעיל סי' ע.

7) דקשר דתפילין של ראש: ראה אור התורה דרושים לשבועות (במדבר כרך א) ע' קיט וז"ל: מרע"ה דגם ששרשו הי' מח"ע כמ"ש מן המים משיתיהו עכ"ז לא נגלה לו בחי' פנימי' ח"ע כמו שהוא בבחי' גילוי עצמות אוא"ס ממש וכמ"ש וראית את אחורי ופני לא יראו בחי' אחוריים דח"ע שירדה בירידת המדריגה לברר בירורים דנוגה והוא המלובש בהלכות שבתורה כשר פסול טמא טהור כו' אבל פנימי' ח"ע שבתורה לא יראו זהו שארז"ל מלמד שהראה לו קשר של תפילין שמאחוריו, וזה פלא לכאורה למה קשר של תפילין ולא תפילין עצמם. אך הענין כידוע בשרש ענין התפילין שהן ד' מוחין דז"א שמתחלקים מצד הארת קוצא דשערי דאריך אנפין המכה באחורי הדעת כו' (וכמ"ש בזהר פ' ואתחנן ומבואר במ"א), ויש בזה ב' מדריגות, הא' בחי' פנימי' הארה המאיר בבחי' הפנימי' דמוחין חו"ב שבפנים לחלק לד' מוחין והן ענין ד' הפרשיות דתפילין כידוע דחו"ב הן פ' קדש והי' כי כו', ובפ' קדש יאיר מבחי' פנימי' ח"ע דמ"ס דא"א כו' ומלובש באותיות הללו הכתובי' בקלף זה בלא נגיעת אות בחברתה כו', וכן בפ' והי' כי יביאך כו' מבחי' פנימי' בינה עילאה דאריך אנפין ועתיק יומין כו'.
אבל ברצועות שנמשכי' מתפילין של ראש אחורי הראש עד קשר של תש"ר הוא רק בחי' חיצוניות ההארה מחיצוניות המוחין דז"א שהן ד' בתים דתפילין שנמשך ג"כ מבחי' אחוריים דדעת שנחלק מצד הארת קוצא דשערי הנ"ל. והוא מדריגה הב' שבחיצוני' . . וזהו שאמר וראית את אחורי דוקא שהוא רק קשר של תפילין שנמשך מחיצוניות ח"ע שבמוחין דתפילין אבל בחי' פנים שהוא בחי' פנימי' ח"ע שבפ' קדש כו' לא יראו לפי שפנימי' ח"ע שבתורה לא נגלה גם למשה עיי"ש.

הי"ו[8] ברייתות[9] שעל כל מצוה ומצוה שבתורה, הוא לנגד בחי' דתורה כמו שנמשכה ללאה[10] הד' רבתי דאחד[11].

והיינו מה שזכו ישראל לק"ש שהוא שמע כו' אחד ממתן תורה, כדאיתא במד"ר פ'[12] ואתחנן ע"ש.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד נא–נב

---

8) פירוש: דהאות ד' רבתי, הוא שיעור אות ד' פעמים ד' (4 × 4 = 16) היינו י"ו. ראה פרי עץ חיים שער הק"ש פי"ג וז"ל: צריך לכתוב ד' גדולה ועבה, ושיעור העובי כמו ד' דלתין מהקטנות וכו'. [ע"ש הביאור עפ"י קבלה].

9) סוטה לז, א: תנו רבנן ([שנו חכמים]: בברכות ובקללות של כי תבוא פרק כז, יש) "ברוך" בכלל (על המקיים את דברי התורה כולם), ו"ברוך" בפרט (על כל אחד מן הדברים המפורטים בפרשת הברכות והקללות. וכן) "ארור" בכלל (למי שלא יקיים את כל דברי התורה), ו"ארור" בפרט, (ובכל אחת מהברכות והקללות יש) ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הרי ארבע (מצוות נפרדות לכל מצוה ומצוה), ארבע וארבע (שבכלל שבפרט) הרי שמונה, שמונה ושמונה (של "ברוך" ושל "ארור") הרי שש עשרה.

ובפרש"י: ברוך בכלל ברוך בפרט. כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט, ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ארור אשר לא יקים הרי בכלל, וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור, ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה, וכן כולן: ללמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצות כולן טעונות ארבעה אלה ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו' הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה, ועל ארבעתן נמסרו ארור וברוך בכלל ופרט, ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו, וכן ללמד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחד ארבע בריתות, ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט, ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: ארבע וארבע. ארבע בריתות ללמוד וארבע ללמד הרי שמנה: שמנה ושמנה. הא איכא עוד שמנה לשמור ולעשות:

10) ללאה: ראה הביאור לעיל סי' ע. לקמן סי' קטז הערה 4. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' קטז הערה 20. חלק ד סי' צו. צז. קטז. קכה. קלא. חלק ה סי' מו. פג. לקוטי שיחות חלק יד ע' 426.

11) הד' רבתי דאחד: ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' קטז הערה 22. ועיין גם שם חלק ב' סי' כ. צב. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' רנז. רצד. ועוד.

וראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק חלק ה' [תנ"ך ומאחז"ל וכו'] סימן רסה.

12) דברים רבה פ"ב, כב. וז"ל: ומהיכן זכו ישראל לקרות שמע א"ר פנחס בר חמא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע. כיצד את מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה אלא בדבר זה. אמר להן שמע ישראל אנכי ה' אלהיך. נענו כולן ואמרו ה' אלהינו ה' אחד. עיי"ש.

ובפי' עץ יוסף לשם וז"ל: ומהיכן זכו ישראל לק"ש כו'. קשה, הא קריאת שמע היא ממצות עשה ומה זכות צריך לזה יותר מלשאר מ"ע. עיי"ש.

וי"ל דזהו כוונת התורת לוי יצחק לתרץ שאלה זו, דכוונת המדרש "ומהיכן זכו ישראל לקרות ק"ש", הוא להאות ד' רבתי דאחד דהוא שיעור י"ו, כנגד הכריתות ברית במ"ת מספר י"ו כנ"ל.

וזהו הקשר בין משה – שעל ידו ניתנה התורה – שראה הקשר של התפילין בצורת אות ד' רבתי וד"ל.

כדאי להשתדל כפי האפשרי שתהיה החתונה בחודש גאולתנו ופדות נפשנו ירחא תליתאי מתחילת השנה

ממכתב יו"ד כסלו, תשט"ו

למותר לעוררו להכנה בעריכת התוועדות מתאימה ביום הבהיר י"ט כסלו הוא יום גאולת רבנו הזקן וגאולתנו ופדות נפשנו

ממכתב ז' כסלו, תשט"ו

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הַגְּאֻלָּה נִקְרֵאת עַל שֵׁם גּוֹמְרָהּ

"אֵין הַמִּצְוָה נִקְרֵאת אֶלָּא עַל שֵׁם גּוֹמְרָהּ" (סוֹטָה יג, ב). הֶוֵי אוֹמֵר: אַף שֶׁתּוֹרָתָם וַעֲבוֹדָתָם שֶׁל הָ"רִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים" (שַׁבָּת קיב, ב) נַעֲלִים בְּאֵין־עֵרֶךְ מֵעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל דּוֹרֵנוּ זֶה, הִנֵּה "אֵין הַגְּאֻלָּה נִקְרֵאת אֶלָּא עַל שֵׁם גּוֹמְרָהּ" דַּוְקָא, שֶׁכֵּן, הַגְּאֻלָּה תָּבוֹא בִּזְכוּת עֲבוֹדָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדוֹרֵנוּ זֶה, שֶׁעַל יָדָהּ נִגְמֶרֶת וְנִשְׁלֶמֶת עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת.

(לקוטי שיחות יט. מתוך לקראת שבת)

הָעֲלִיָּה הָרִאשׁוֹנָה

הַטַּעַם לְכָךְ שֶׁבַּעֲלִיָּה לַתּוֹרָה, הַסֵּדֶר הוּא שֶׁ"כֹּהֵן קוֹרֵא רִאשׁוֹן וְאַחֲרָיו לֵוִי וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל" הוּא "מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם" (גִּטִּין פֶּרֶק ה מִשְׁנָה ח), שֶׁאִם לֹא כֵּן הֲרֵי "כָּל אֶחָד יֹאמַר אֲנִי תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל מִמְּךָ" (תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב שָׁם).

וְיֵשׁ לָדוּן לְגַבֵּי בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יַסְכִּימוּ שֶׁמָּשִׁיחַ הוּא הַגָּדוֹל וְהֶחָשׁוּב מִכֻּלָּם, וְלָכֵן יֵשׁ לִתֵּן לוֹ אֶת הָעֲלִיָּה הָרִאשׁוֹנָה, אוּלָם לְאִידָךְ יֵשׁ סְבָרָא לוֹמַר שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁנֶּהֱגוּ בִּזְמַן הַגָּלוּת לְהַקְדִּים כֹּהֵן וְלֵוִי לְיִשְׂרָאֵל, יַמְשִׁיךְ סֵדֶר זֶה גַּם לְאַחֲרֵי בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(ע"פ תו"מ תנש"א ח"א ע' 277. מתוך לקראת שבת)

כָּל הָעֵסֶק - לָדַעַת אֶת ה'

דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן בָּרַמְבַּ"ם "לֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה'" - שׁוֹלֵל גַּם עֵסֶק כָּזֶה שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה חַיָּבִים בּוֹ עַל פִּי תּוֹרָה, וּכְפִי שֶׁפּוֹסֵק הָרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה (פֶּרֶק ג הֲלָכָה ט), שֶׁגַּם מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אָמָּנוּתוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה "בְּכָל יוֹם מֵעֵט כְּדֵי חַיָּיו".

וּבִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, לֹא יִהְיֶה צֹרֶךְ אֲפִלּוּ בְּעֵסֶק מוּעָט זֶה.

(לקו"ש חכ"ז עמ' 238. מתוך לקראת שבת)

צְרוּף כָּל הַפְּעֻלּוֹת

אֵין לְהִתְפַּעֵל מִכָּךְ שֶׁרוֹאִים, שֶׁאַתְמוֹל וְשִׁלְשׁוֹם נַעֲשׂוּ כַּמָּה וְכַמָּה פְּעֻלּוֹת בְּעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹותֶיהָ וַעֲדַיִן לֹא נוֹשַׁעְנוּ - כִּי מִכֵּיוָן שֶׁהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה נִפְעֶלֶת בְּצֵרוּף כָּל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת, נִמְצָא שֶׁכָּל פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה מִהַוָּה בְּנִין "לְבֵנָה נוֹסֶפֶת" בְּעִנְיַן הַגְּאֻלָּה, וְכַאֲשֶׁר מִצְטָרֶפֶת לְבֵנָה לִלְבֵנָה וְנִדְבָּךְ לְנִדְבָּךְ וְכוּ' - זוֹכִים לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה.

(משיחת ש"פ בשלח תשד"מ. מתוך לקראת שבת)

ה"בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ" שֶׁבִּלְמוּד הַתּוֹרָה

"הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם" (אָבוֹת ו, ו), כְּלוֹמַר, כַּאֲשֶׁר לִמּוּד הַתּוֹרָה (הַ"דָּבָר") הוּא בְּאֹפֶן שֶׁנִּכָּר שֶׁזּוֹהִי תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה ("בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ"), הֲרֵי הוּא מַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְעַל יְדֵי זֶה "מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם" - תְּמוּרַת הַגָּלוּת וְהַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הָעוֹלָם.

(משיחת ש"פ בלק תשמ"ג. מתוך לקראת שבת)

מִיהוּ הַכּוֹכָב?

עַל הַפָּסוּק "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב" (בָּלָק כד, יז) מְבֹאָר בְּיִרוּשַׁלְמִי תַּעֲנִית (פֶּרֶק ד הֲלָכָה ה) שֶׁהַכַּוָּנָה לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּבְיִרוּשַׁלְמִי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פֶּרֶק ד הֲלָכָה ו) מְבֹאָר שֶׁהַכַּוָּנָה לְכָל יְהוּדִי (כַּמִּסְפָּר שָׁם שִׁגּוּי אֶחָד חָלַם שֶׁבִּלְעָם כּוֹכָב, וּפִתְרוֹן הַחֲלוֹם הָיָה שֶׁהָרַג יְהוּדִי, הַנִּמְשָׁל לְכוֹכָב).

אוּלָם שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד, וְזֹאת כֵּיוָן שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֶשְׁנוֹ נִיצוֹץ מָשִׁיחַ.

(לקוטי שיחות ב עמ' 599. מתוך לקראת שבת)

הַשְּׁלֵמוּת תְּלוּיָה בְּ"פַּכִּים קְטַנִּים"

יֶשְׁנָם הַשּׁוֹאֲלִים - הַדּוֹרוֹת שֶׁקָּדְמוּ לָנוּ בִּצְעוּ אֶת רֻבָּהּ כְּכֻלָּהּ שֶׁל עֲבוֹדַת עַם יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם כֵּן - אֵיזֶה עֵרֶךְ יֵשׁ לַ"קַּטְנוּת" שֶׁעָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת וּלְהוֹסִיף בְּדוֹרֵנוּ זֶה?

- אַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִים לָדַעַת, שֶׁבְּ"פַּכִּים קְטַנִּים" אֵלּוּ תְּלוּיָה הַשְּׁלֵמוּת שֶׁל עֲבוֹדַת כָּל הַדּוֹרוֹת שֶׁקָּדְמוּ לָנוּ. דַּוְקָא "קַטְנוּת" זוֹ הִיא הִיא שֶׁתָּבִיא אֶת עֲבוֹדָתָם שֶׁל הַדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים לְתַכְלִיתָהּ וּלְשִׁלְמוּתָהּ, וְאָז תָּבוֹא הַגְּאֻלָּה.

(לקוטי שיחות ה עמ' 34. מתוך לקראת שבת)

חומש יומי

פרשת ויצא

~ יום ראשון ה' כסלו ~

כח (י) **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:**

רש"י ◄ **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב** • עַל־יְדֵי שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁרָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו, הָלַךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל, הִפְסִיק הָעֹנֶן בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּכְתִיב: "וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ וְגוֹ'" וּמִשְּׁגָּמַר, חָזַר לָעֹנֶן הָרִאשׁוֹן. **וַיֵּצֵא** • לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא "וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה", וְלָמָּה הִזְכִּיר יְצִיאָתוֹ? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רֹשֶׁם. שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא הוֹדָהּ, הוּא זִיוָהּ, הוּא הֲדָרָהּ. יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה הוֹדָהּ, פָּנָה זִיוָהּ, פָּנָה הֲדָרָהּ. וְכֵן (רות א) "וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם", הָאָמוּר בְּנָעֳמִי וְרוּת. **וַיֵּלֶךְ חָרָנָה** • יָצָא לָלֶכֶת לְחָרָן.

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: (יא)

רש"י ◄ **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם** • לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם, אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר, הוּא הַר הַמּוֹרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: (לעיל כב) "וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק". **וַיִּפְגַּע** • כְּמוֹ (יהושע ט"ז:) "וּפָגַע בִּירִיחוֹ", (שם יט) "וּפָגַע בְּדַבָּשֶׁת". וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (ברכות כז) לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: (ירמיה ז) "וְאַל תִּפְגַּע בִּי", וְלָמְדָנוּ שֶׁתִּקֵּן יַעֲקֹב תְּפִלַּת עַרְבִית, וְשִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא כָּתַב 'וַיִּתְפַּלֵּל', לְלַמֶּדְךָ שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפֶרֶק 'גִּיד הַנָּשֶׁה' (חולין צא). **כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ** • הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וַיָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּלֶן שָׁם". "כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ", מַשְׁמָע שֶׁשְּׁקָעָה לוֹ הַחַמָּה פִּתְאֹם שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּלִין שָׁם. **וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו** • עֲשָׂאָן כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שֶׁיִּרְאֶה מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת. הִתְחִילוּ מְרִיבוֹת זוֹ עִם זוֹ, זֹאת אוֹמֶרֶת: 'עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ', וְזֹאת אוֹמֶרֶת: 'עָלַי יָנִיחַ', מִיָּד עָשָׂאָן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶבֶן אַחַת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו". **וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא** • לְשׁוֹן מְעוּט, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב, אֲבָל י"ד שָׁנִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית עֵבֶר לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: (יא)

בעל הטורים

כח (י) **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב.** יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ סְתוּמָה, וְהַטַּעַם לְפִי שֶׁיָּצָא בַּסֵּתֶר וּבָרַח בְּהֶחְבֵּא. לְעֵיל מִינֵּיהּ כְּתִיב "לוֹ לְאִשָּׁה", וְסָמִיךְ לֵיהּ "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב". שֶׁיָּצָא לִישָׂא אִשָּׁה. **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע.** בְּגִימַטְרִיָּא: **פָּנָה זִיוָהּ פָּנָה הֲדָרָהּ.** **יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: עֵבֶר. שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית עֵבֶר. **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **אַרְבַּע. מִבְּאֵר שָׁבַע** וְשִׁי"ן שֶׁל שָׁבַע — עֶשֶׂר. שֵׁי"ד שָׁנִים נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר. **מִ'בְּאֵר שָׁ'בַע** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: שֶׁם, שֶׁגַּם נִטְמַן בְּבֵית שֶׁם. **וַיֵּלֶךְ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בּוֹ בַּיּוֹם.** תורה יא (יא) **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם.** שָׁלֹשׁ פְּעָמִים כְּתִיב 'מָקוֹם' בַּפָּסוּק. רֶמֶז לְשָׁלֹשׁ רְגָלִים שֶׁיַּעֲלוּ בָּנָיו לַמָּקוֹם הַהוּא. **כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **כָּבָה.** שֶׁכָּבָה מְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתוֹ. תורה יב

הפניות לשיחות קודש

ויצא יעקב מבאר שבע: ביאור בדברי המדרש שיעקב לא רצה לכרות שבועה עם אבימלך, הרי אברהם ויצחק כרתו עם אבימלך, עבודתו של יעקב להפוך את הרע, ולא לכרות עמו ברית – לקו"ש ח"י ע' 88. **יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה**: הרי יצחק היה בבאר שבע, ומדוע בגלל יציאתו של יעקב פנה הודה וכו' – לקו"ש חל"ה ע' 119. **וישכב במקום ההוא**: ביאור דברי המדרש שבדרכו לחרן יעקב אמר את ט"ו פרקי שיר המעלות, הכוח שנתן ליעקב להתגבר על הגלות – לקו"ש ח"כ ע' 124.

~ נקודות משיחות קודש ~

שינה נעלית

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם גו' וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (כח, יא)

יְדוּעָה שְׁאֵלַת הַמְפָרְשִׁים: אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁדַּוְקָא "בַּמָּקוֹם הַזֶּה", מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, שָׁכַב יַעֲקֹב לִישֵׁן? וְאַף שֶׁיַּעֲקֹב עָצְמוֹ לֹא יָדַע עַל קְדֻשַּׁת הַמָּקוֹם, עֲדַיִן קָשֶׁה מַדּוּעַ סִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיַּעֲקֹב יִשְׁכַּב לִישֵׁן בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כָּזֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הַפְּנִימִיּוּת:

בָּאָדָם יֶשְׁנָם שְׁנֵי חֲלָקִים: הַחֵלֶק הָעֶלְיוֹן, הַכּוֹלֵל אֶת רֹאשׁוֹ, לִבּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהַחֵלֶק הַתַּחְתּוֹן, הַכּוֹלֵל אֶת רַגְלָיו וְכוּ'. וּבְרוּחָנִיּוּת, חֶלְקוֹ הָעֶלְיוֹן שֶׁל הָאָדָם הוּא תָּכְנוֹ וּמַהוּתוֹ הָרוּחָנִיִּים, וְחֶלְקוֹ הַתַּחְתּוֹן הוּא גַּשְׁמִיּוּתוֹ.

וְהַהֶבְדֵּל בֵּין עֲמִידָה וִישִׁיבָה לִשְׁכִיבָה הוּא, שֶׁבְּעֵת עֲמִידָה וִישִׁיבָה נִכָּר בְּגָלוּי הַהֶבְדֵּל בֵּין הַחֵלֶק הָעֶלְיוֹן שֶׁל הָאָדָם לְחֶלְקוֹ הַתַּחְתּוֹן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדָם שׁוֹכֵב, הַחֵלֶק הָעֶלְיוֹן וְהַחֵלֶק הַתַּחְתּוֹן הֵם בְּהַשְׁוָאָה.

וְהִנֵּה, אַף שֶׁבְּפַשְׁטוּת מַצַּב הַשְּׁכִיבָה, שֶׁבּוֹ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן הֵם בְּהַשְׁוָאָה, הוּא מַצָּב יָרוּד בְּיוֹתֵר, בִּפְנִימִיּוּת הַדְּבָרִים הוּא מַצָּב נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. כְּלוֹמַר, שֶׁמַּצַּב הַשְּׁכִיבָה מוֹרֶה עַל הִתְגַּלּוּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא נַעֲלֶה מִכָּל גְּבוּל וּמִכָּל גְּדָרֵי "מַעְלָה" וְ"מַטָּה", וְלָכֵן לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ מִשְׁתַּוִּים הַ"מַּעְלָה" וְהַ"מַּטָּה" בְּהַשְׁוָאָה גְּמוּרָה מַמָּשׁ.

וְעַל פִּי זֶה מוּבָן הֵיטֵב עִנְיַן שְׁכִיבָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב בִּמְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, כִּי דַּוְקָא מְשׁוּם שֶׁזֶּהוּ מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁר שָׁם יֶשְׁנוֹ גִּלּוּי אֱלוֹקוּת בִּשְׁלֵמוּת - נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ "וַיִּשְׁכַּב" בְּאֹפֶן נַעֲלֶה, שֶׁהָיוּ אָצְלוֹ הַ"מַּטָּה" וְהַ"מַּעְלָה" בְּהַשְׁוָאָה גְּמוּרָה.

(ע"פ ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 140 ואילך)

(יב) **וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:**

יב **וַחֲלַם וְהָא סֻלְמָא נָעִיץ בְּאַרְעָא וְרֵישֵׁהּ מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא וְהָא מַלְאָכַיָּא דַיְיָ סָלְקִין וְנָחֲתִין בֵּהּ:**

רש"י ◄ **עֹלִים וְיֹרְדִים** • עוֹלִים תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יוֹרְדִים, מַלְאָכִים שֶׁלְּווּהוּ בָּאָרֶץ אֵין יוֹצְאִים חוּצָה לָאָרֶץ, וְעָלוּ לָרָקִיעַ - וְיָרְדוּ מַלְאֲכֵי חוּצָה לָאָרֶץ לְלַוּוֹתוֹ.

(יג) **וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ:**

יג **וְהָא יְקָרָא דַיְיָ מְעַתַּד עִלָּוֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ וֵאלָהֵהּ דְּיִצְחָק אַרְעָא דִּי אַתְּ שָׁרֵי עֲלַהּ לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיְךְ:**

בעל הטורים

(יב) **חֲלוֹם.** בְּגִימַטְרִיָּא: זֶהוּ **בִּנְבוּאָה.** **סֻלָּם.** בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה **כִּסֵּא הַכָּבוֹד.** **סוּלָּם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **קוֹל,** שֶׁקּוֹל תְּפִלַּת הַצַּדִּיקִים הוּא סֻלָּם לַמַּלְאָכִים לַעֲלוֹת בּוֹ. וְכֵן עָלָה הַמַּלְאָךְ בְּלַהַב הַקֶּרֶבָן, וְהַתְּפִלָּה הִיא הָעֲבוֹדָה. לָכֵן כָּל מִי שֶׁמִּתְכַּוֵּין בִּתְפִלָּתוֹ, הַסֻּלָּם שָׁלֵם בְּשְׁלִיבוֹתָיו וְיכוֹלִים לַעֲלוֹת בּוֹ. **סוּלָּם.** בְּגִימַטְרִיָּא: מָמוֹן, וּבְגִימַטְרִיָּא: עוֹנִי, כִּי זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים. **סֻלָּם.** אוֹתִיּוֹת **סֵמֶל.** שֶׁהֶרְאָהוּ הָאֵיךְ בָּנָיו עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה. **וְהִנֵּה סֻלָּם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **וְקֵץ,** שֶׁהֶרְאָהוּ קִצֵּי הַגָּלֻיּוֹת. **סֻלָּם.** בְּגִימַטְרִיָּא **סִינַי,** שֶׁהֶרְאָהוּ מַעֲמַד הַר סִינַי. **סוּלָּם מֻצָּב.** בְּגִימַטְרִיָּא: מֻרְכָּבוֹ. **מֻצָּב.** ג' **בְּמִסּוֹרָה. הָבָא, וְאִידָךְ: "אֵלּוּן מֻצָּב אֲשֶׁר בִּשְׁכֶם"** (שופטים ט, ו), **"וְצַרְתִּי עָלַיִךְ מֻצָּב"** (ישעיה כט, ג). שֶׁהֶרְאָהוּ בִּיאַת הָאָרֶץ, הַיְינוּ **"מֻצָּב אֲשֶׁר בִּשְׁכֶם"**, שֶׁאוֹתוֹ מָקוֹם כִּבְּשׁוּ תְּחִלָּה; וְהַגָּלוּת מִמֶּנָּה, הַיְינוּ **"וְצַרְתִּי עָלַיִךְ מֻצָּב".** **סֻלָּם.** אוֹתִיּוֹת **לַמְּס.** שֶׁרָמַז לוֹ הַגָּלוּת. וְרָמַז לוֹ הַקָּרְבָּנוֹת. **וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב.** בְּגִימַטְרִיָּא: **הַכַּבֶּשׂ. אַרְצָה.** רֶמֶז לְמִזְבַּח אֲדָמָה. **וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה.** רֶמֶז לְרֵיחַ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעוֹלֶה לַשָּׁמַיִם. **דָּבָר אַחֵר: וְהִנֵּה סֻלָּם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **וְזֶהוּ מִזְבַּח הָעוֹלָה.** "וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי" אוֹתִיּוֹת "אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים", שֶׁעוֹלִין וְיוֹרְדִין בַּכֶּבֶשׂ. **מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה.** רֶמֶז לְמִי שֶׁמּוּשְׁלָךְ לָאָרֶץ לִפְעָמִים — יַעֲלֶה הַשָּׁמַיְמָה. **מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים.** ב' דִּסְמִיכִי. הָכָא, וְאִידָךְ: "רַיְפְּגְעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים" (לְהַלָּן לב, ב). **זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ** (בראשית רבה סח, יח), **מַלְאָכִים שֶׁלְּווּהוּ בָּאָרֶץ לֹא לִוּוּהוּ חוּצָה לָאָרֶץ. זֶהוּ "מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים", אוֹתָם שֶׁלְּווּהוּ בָּאָרֶץ. "וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים", הַיְינוּ**

רס״ו◄ **נִצַּב עָלָיו • לִשְׁמְרוֹ. וֵאלֹהֵי יִצְחָק • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָצִינוּ בַּמִּקְרָא שֶׁיִּחֵד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם לִכְתֹּב ׳אֱלֹהֵי פְּלוֹנִי׳, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר:** (איוב טו) ״הֵן בְּקְדוֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין״, כָּאן יִחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וְכָלוּא בַּבַּיִת וַהֲרֵי הוּא כַּמֵּת, וַיֵּצֵר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ (תנחומא). **שׁוֹכֵב עָלֶיהָ •** (חולין שם) קִפֵּל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תַּחְתָּיו, רָמַז לוֹ שֶׁתִּהֵא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ לְבָנָיו (כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁזֶּה מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם).

(יד) **וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ:**

יד וִיהוֹן בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא וְתִתְקֵף לְמַעַרְבָּא וּלְמָדִינְחָא וּלְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כֹּל זַרְעֲיַת אַרְעָא וּבְדִיל בְּנָיךְ:

רס״ו◄ **וּפָרַצְתָּ • וְחָזַקְתָּ, כְּמוֹ ״וְכֵן יִפְרֹץ״.**

(טו) **וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֶזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ:**

טו וְהָא מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְאֶטְרְנָךְ בְּכָל אֲתַר דִּי תְהַךְ וַאֲתֵיבְנָךְ לְאַרְעָא הָדָא אֲרֵי לָא אֶשְׁבְּקְנָךְ עַד דִּי אֶעְבֵּיד יָת דְּמַלֶּלִית לָךְ:

רס״ו◄ **אָנֹכִי עִמָּךְ • לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא מֵעֲשָׂו וּמִלָּבָן. עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי • ׳אִם׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳כִּי׳** (גיטין צ). **דִּבַּרְתִּי לָךְ • לְצָרְכְּךָ וְעָלֶיךָ, מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם עַל זַרְעוֹ, לְךָ הִבְטַחְתִּיו וְלֹא לְעֵשָׂו, שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לוֹ: ׳כִּי יִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׳, אֶלָּא: ״כִּי בְיִצְחָק״, וְלֹא כָּל יִצְחָק, וְכֵן כָּל ׳לִי׳, ו׳לְךָ׳, ו׳לוֹ׳ ו׳לָהֶם׳ הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר, מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן ׳עַל׳, וְזֶה יוֹכִיחַ, שֶׁהַרֵי עִם יַעֲקֹב לֹא דִּבֶּר קֹדֶם לָכֵן.**

(טז) **וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי:**

טז וְאִתְעַר יַעֲקֹב מִשְּׁנָתֵהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא (אית) יְקָרָא דַּיְיָ שָׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא חֲוֵיתִי יְדָע:

רס״ו◄ **וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי • שֶׁאִם יָדַעְתִּי, לֹא יָשַׁנְתִּי בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כָּזֶה.**

בעל הטורים

מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים שֶׁעָלוּ אָז פָּגְעוּ בּוֹ עַתָּה לְלַוּוֹתוֹ בָּאָרֶץ.

עֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ. בְּגִימַטְרִיָא: בָּבֶל וּמָדַי וְיָוָן וְרוֹמִי. תורה יג

(יג) **וְהִנֵּה ה׳.** ד׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְהִנֵּה ה׳ נִצָּב עָלָיו״, ״וְהִנֵּה ה׳ עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם״ (מלכים ב׳ ז, יט), וְהָכָא נַמִּי כְּתִיב ״וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם״. וְכֵן ״וְהִנֵּה ה׳ עֹבֵר״ (מלכים א׳ יט, יא) דְּאַיְירִי בַּמֶּרְכָּבָה, אַף הָכָא ״וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה״ — בְּמַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה.

וֵאלֹהֵי יִצְחָק. תֵּימַהּ, לָמָּה לֹא אָמַר ׳יִצְחָק אָבִיךְ׳ כְּמוֹ בְּאַבְרָהָם. וְיֵשׁ **אוֹמְרִים,** לְפִי שֶׁאָמַר בְּאַבְרָהָם ״אֲנִי ה׳״, אָמַר ״אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ״, וּבְיִצְחָק שֶׁלֹּא אָמַר ״אֲנִי ה׳״, לֹא אָמַר ׳אֱלֹהֵי אָבִיךָ׳. תורה יד

(יד) **וּפָרַצְתָּ יָמָּה.** בְּגִימַטְרִיָא: קְרִיעַת **יָם.** וְזֶהוּ ״וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל״ (שמות יד, לא), **יִשְׂרָאֵל סָבָא.** תורה טו

(טו) **וַהֲשִׁיבוֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה.**

עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ. בְּגִימַטְרִיָא: זֶה מֵאַרְבַּע מַלְכִיּוֹת. תורה טז

(טז) **וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **צְבוּר.** לוֹמַר שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא בְּצִבּוּר. **מִשְּׁנָתוֹ.** קְרֵי בֵּיהּ מִמִּשְׁנָתוֹ. מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה הוֹגֶה בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם גַּם בַּלַּיְלָה, לֹא שָׁכַב לִבּוֹ מִלַּהֲגוֹת בָּהּ בַּחֲלוֹמוֹ. תורה יז

הפניות לשיחות קודש

לפי שכהו עיניו . . והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו: הרי מצינו שגם סומא יכול לחטוא, ביאור ע״פ סיפור הגמרא שרב יוסף היה סומא — לקו״ש ח״ה ע׳ 132. **קיפל הקב״ה את כל ארץ ישראל תחתיו:** מדוע שינה רש״י מדבר המדרש, ביאור בקושי שהיה לרש״י והסיבה שקיפל הקב״ה את ארץ ישראל. הסבר ע״פ פנימיות שבד׳ אמות מאירה היחידה שבנפש — לקו״ש ח״כ ע׳ 129.

(יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם:

יז וּדְחִיל וַאֲמַר מָה דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין לֵית דֵּין אֶלָּהֵין אֶלָּהִין אֲתַר דְּרַעֲוָא בֵּהּ מִן קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵל שְׁמַיָּא:

רס"ו ◂ **כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים** • אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: 'הַסֶּלָם הַזֶּה עוֹמֵד בִּבְאֵר שֶׁבַע וְאֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ', שֶׁבְּאֵר שֶׁבַע עוֹמֵד בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בִּצְפוֹנָהּ, בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וּבֵית־אֵל הָיָה בַּצָּפוֹן שֶׁל נַחֲלַת בִּנְיָמִין, בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין בִּנְיָמִין וּבֵין בְּנֵי יוֹסֵף. נִמְצָא, סֻלָּם שֶׁרַגְלָיו בִּבְאֵר־שֶׁבַע וְרֹאשׁוֹ בְּבֵית־אֵל, מַגִּיעַ אֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, וּכְלַפֵּי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי, וְיִפָּטֵר בְּלֹא לִינָה'? וְעוֹד אָמְרוּ: יַעֲקֹב קָרָאוֹ לִירוּשָׁלַיִם בֵּית־אֵל, וְזוֹ לוּז הִיא וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם. וּמֵהֵיכָן לָמַדְנוּ לוֹמַר כֵּן? אוֹמֵר אֲנִי שֶׁנֶּעֱקַר הַר הַמּוֹרִיָּה וּבָא לְכָאן, וְזוֹ הִיא קְפִיצַת הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בִּ'שְׁחִיטַת חֻלִּין', שֶׁבָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִקְרָאתוֹ עַד בֵּית־אֵל, וְזֶהוּ: 'וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם'. וְאִם תֹּאמַר כְּשֶׁעָבַר יַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַדּוּעַ לֹא עִכְּבוֹ שָׁם? אֵיהוּ לָא יָהִיב לְבֵיהּ לְהִתְפַּלֵּל בַּמָּקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אֲבוֹתָיו, וּמִן הַשָּׁמַיִם יְעַכְּבוּהוּ? אֵיהוּ עַד חָרָן אָזַל, כִּדְאַמְרִינָן בְּפֶרֶק 'גִּיד הַנָּשֶׁה'. וּקְרָא מוֹכִיחַ: "וַיֵּלֶךְ חָרָנָה". כִּי מְטָא לְחָרָן, אָמַר: 'אֶפְשָׁר שֶׁעָבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בּוֹ אֲבוֹתַי וְלֹא הִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ'? יָהַב דַּעְתֵּיהּ לְמֶהְדָּר וְחָזַר עַד בֵּית־אֵל, וְקָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (בֵּית אֵל, לֹא זֶה הוּא הַסָּמוּךְ לָעַי, אֶלָּא לִירוּשָׁלַיִם, וְעַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה עִיר הָאֱלֹהִים, קָרָאָהּ: "בֵּית אֵל", וְהוּא הַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ אַבְרָהָם, וְהוּא הַשָּׂדֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ יִצְחָק, וְכֵן אָמְרוּ בְּסוֹטָה: "לְכוּ וְנַעֲלֶה וְגוֹ'". לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁקָּרָאוֹ 'הַר', וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁקָּרָאוֹ 'שָׂדֶה', אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁקָּרָאוֹ בֵּית־אֵל, עַד כָּאן מִפְּרוּשׁ רַשִׁ"י מֵדֵּיק). **מַה־נּוֹרָא** • תַּרְגּוּם: 'מַה דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין'. 'דְּחִילוּ', שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ סוֹכְלָתָנוּת. וּכְסוּ לְמִלְבָּשׁ. **וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם** • מִקּוֹם תְּפִלָּה לַעֲלוֹת תְּפִלָּתָם הַשָּׁמַיְמָה, וּמִדָּרְשׁוֹ: שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה, מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה.

(יח) וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:

יח וְאַקְדִּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסִיב יָת אַבְנָא דִּי שַׁוִּי אַסְדּוֹהִי וְשַׁוַּי יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ:

(יט) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה:

יט וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לוּז שְׁמָא דְּקַרְתָּא בְּקַדְמֵיתָא:

(כ) וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ:

כ וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימָר אִם יְהֵא מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעֲדִי וְיִטְרִנַּנִי בְּאָרְחָא הָדֵין דִּי אֲנָא אָזֵל וְיִתֶּן לִי לַחְמָא (נ"י לְחֵם) לְמֵיכַל וּכְסוּ לְמִלְבָּשׁ:

רס"ו ◂ **אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי** • אִם יִשְׁמֹר לִי הַבְטָחוֹת הַלָּלוּ שֶׁהִבְטַחְתַּנִי לִהְיוֹת עִמָּדִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ". **וּשְׁמָרַנִי** • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ". **וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל** • כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ", וְהַמְבַקֵּשׁ לֶחֶם, הוּא קְרוּי נֶעֱזָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם" (תהלים לז).

בעל הטורים

(יז) **וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם. וַיַּשְׁכֵּם.** לוֹמַר שֶׁבָּעֲלוֹת הַשַּׁחַר פּוֹתְחִין שַׁעַר הַשָּׁמַיִם, וְהוּא זְמַן טוֹב לִתְפִלָּה. תורה יח

(כ) **וַיִּדַּר.** ג' בְּמִסוֹרָה. "וַיִּדַּר יַעֲקֹב", "וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל" (במדבר כא, ב), "וַיִּדַּר יִפְתָּח" (שופטים יא, ל). לוֹמַר שֶׁהַצַּדִּיקִים הָיוּ נוֹדְרִים, וְהָרְאשׁוֹן שֶׁנָּדַר הָיָה יַעֲקֹב. וְזֶהוּ "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה', נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב" (תהלים קלב, ב), לָמָּה אָמַר

הפניות לשיחות קודש

אם יהיה אלוקים עמדי . . והיה ה' לי לאלוקים: ביאור בנדר ובתנאי שאמר יעקב, השוואת יציאת יעקב לירידת הנשמה ותפקידה בעולם הזה – לקו"ש חט"ו ע' 243.

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃

כא ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה׃

רש"י • וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן הָבָה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וַהֲשִׁיבֹתִיךְ אֶל־הָאֲדָמָה". בְּשָׁלוֹם • שֶׁלֹּא מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא אֶלְמַד מִדַּרְכֵי לָבָן. וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים • שֶׁיְּחוּל שְׁמוֹ עָלַי מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, שֶׁלֹּא יִמָּצֵא פְּסוּל בְּזַרְעִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ", וְהַבְטָחָה זוֹ הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ" (לעיל יז). (זַרְעֲךָ מֵיחָס שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בּוֹ שׁוּם פְּסוּל)•

(כב) וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

כב ואבנא הדא די שויתי קמא תהי די אהי פלח עלה מן קדם יי וכל די תתן לי חד מן עשרא אפרשנה קדמך׃

רש"י • וְהָאֶבֶן הַזֹּאת • כָּךְ מְפֹרָשׁ וַי"ו זוֹ שֶׁל "וְהָאֶבֶן", אִם תַּעֲשֶׂה לִי אֶת אֵלֶּה וְאַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת. וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה וְגוֹ' • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'אֵהֵי פָּלַח עֲלַהּ קֳדָם ה', וְכֵן עָשָׂה בְּשׁוּבוֹ מִפַּדַּן אֲרָם, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: "קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל" (לקמן לה), מַה נֶּאֱמַר שָׁם? "וַיִּצֹּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וְגוֹ' וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ".•

~ יום שני ו' כסלו ~

כט (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְנֵי־קֶדֶם׃

א ונטל יעקב רגלוהי (נ"א ריגלוהי) ואזל לארעא בני מדינחא׃

רש"י • וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו • מְשֻׁנְתְּבַשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה שֶׁהֻבְטַח בִּשְׁמִירָה, נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו וְנַעֲשָׂה קַל לָלֶכֶת, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּ'בְּרֵאשִׁית רַבָּה'.

(ב) וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃

ב ואחזא והא בירא בחקלא והא תמן תלתא עדרין דען רבעין עלה ארי מן בירא ההיא משקן עדרייא ואבנא רבתא על פומא דבירא׃

רש"י • יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים • מַשְׁקִים הָרוֹעִים אֶת הָעֲדָרִים, וְהַמִּקְרָא דִּבֵּר בִּלְשׁוֹן קְצָרָה.

בעל הטורים

"אֲבִיר יַעֲקֹב", לְפִי שֶׁהוּא פָּתַח בִּנְדָרִים תְּחִלָּה. **לִלְבֹּשׁ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "לִלְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים" (ויקרא בא, י). מְלַמֵּד שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, כִּדְאִיתָא בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל: אַתָּה עָשִׂיתָ יַעֲקֹב כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלִּי בַּעַל מוּם, שֶׁהוּא צוֹלֵעַ עַל יְרֵכוֹ, חַייֶךָ שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל לְמַעְלָה בִּמְקוֹמוֹ. זֶהוּ שֶׁאָמַר "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ", שֶׁתִּתְקַיֵּים לִי הַכְּהֻנָּה שֶׁקִּנִּיתִי מֵעֵשָׂו, שֶׁהָעֲבוֹדָה הָיְתָה בִּבְכוֹרוֹת. תורה כא

(כב) **עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה כָּל הַמְּבָזְּבֵז אַל יְבַזְּבֵז יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ. תורה א

כט (ב) **וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה.** אָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: כְּמוֹ שֶׁאָנֹכִי יְפַת תֹּאַר וְנִזְדַּמַּנְתִּי עַל הַבְּאֵר, כֵּן יִהְיֶה לְךָ סִימָן מִבְּנוֹת אָחִי — אִם תִּרְאֶה שֶׁהִיא כְּתָאֳרִי, הִיא בַּת מַזָּלֶךָ. **וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה.** רֶמֶז לַבְּאֵר שֶׁהָיָה לְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. **שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי.** בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה אַהֲרֹן וּמשֶׁה וּמִרְיָם. **כִּי מִן הַבְּאֵר הַהִיא.** בְּגִימַטְרִיָּא: מֹשֶׁה. **וְהָאֶבֶן.** ב' בַּפָּרָשָׁה (הכא, ולעיל כח, כב) — עַל שֵׁם שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים. ז' פְּעָמִים "בְּאֵר" בַּפָּרָשָׁה — כְּנֶגֶד ז' יְמֵי הַחֶג שֶׁמְּנַסְּכִים בָּהֶם מַיִם, וּכְנֶגֶד ז' שְׁקוּרִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּת. וְה' מֵהֶם "מִפִּי הַבְּאֵר" — כְּנֶגֶד ה' שְׁקוּרִין בְּיוֹם טוֹב. וְשָׁלֹשׁ מֵהֶם "מֵעַל פִּי הַבְּאֵר" — כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ בְּחוֹל. תורה ג

(ג) וְנֶאֶסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלֲלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃

ג וּמִתְכַּנְּשִׁין לְתַמָּן כָּל עֲדָרַיָּא וּמְגַנְדְּרִין יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וּמַשְׁקָן יָת עָנָא וּמְתֵיבִין יָת אַבְנָא עַל פּוּמָא דְּבֵירָא לְאַתְרַהּ׃

רש"י◄ **וְנֶאֶסְפוּ** • רְגִילִים הָיוּ לְהֵאָסֵף, לְפִי שֶׁהָיְתָה הָאֶבֶן גְּדוֹלָה. **וְגָלֲלוּ** • וְגוֹלְלִין, וְתַרְגּוּמוֹ "וּמְגַנְדְּרִין", כָּל לְשׁוֹן הֹוֶה מִשְׁתַּנֶּה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד וּבִלְשׁוֹן עָבָר, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר הַהוֹוֶה תָּמִיד, כְּבָר הָיָה וְעָתִיד לִהְיוֹת. **וְהֵשִׁיבוּ** • תַּרְגּוּמוֹ: "וּמְתֵיבִין".

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃

ד וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אַחַי מְנָן אַתּוּן וַאֲמָרוּ מֵחָרָן אֲנַחְנָא׃

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ׃

ה וַאֲמַר לְהוֹן הַיְדַעְתּוּן יָת לָבָן בַּר נָחוֹר וַאֲמָרוּ יְדַעְנָן׃

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן׃

ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלָם לֵהּ וַאֲמָרוּ שְׁלַם וְהָא רָחֵל בְּרַתֵּהּ אָתְיָא עִם עָנָא׃

רש"י◄ **בָּאָה עִם־הַצֹּאן** • הַטַּעַם בָּאָ"ף, וְתַרְגּוּמוֹ 'אַתְיָא'. "וְרָחֵל בָּאָה", הַטַּעַם לְמַעְלָה, בַּבֵּי"ת, וְתַרְגּוּמוֹ: 'אָתַת', הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן 'עוֹשָׂה', וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן 'עָשְׂתָה'.

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ׃

ז וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סַגִּי לָא עִדַּן לְמִכְנַשׁ בְּעִיר אַשְׁקוּ עָנָא וְאִזִּילוּ רְעוּ׃

רש"י◄ **הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל** • לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים, כְּסָבוּר שֶׁרוֹצִים לֶאֱסֹף הַמִּקְנֶה הַבַּיְתָה וְלֹא יִרְעוּ עוֹד. אָמַר לָהֶם: "הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל", כְּלוֹמַר אִם שְׁכִירֵי יוֹם אַתֶּם, לֹא שִׁלַּמְתֶּם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּכֶם, אַף־עַל־פִּי־כֵן "לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה וְגוֹ'" (ב"ר).

(ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלֲלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן׃

ח וַאֲמָרוּ לָא נִכּוֹל עַד דִּי מִתְכַּנְּשִׁין כָּל עֲדָרַיָּא וְיַגַּנְדְּרוּן יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְנַשְׁקֵי עָנָא׃

רש"י◄ **לֹא נוּכַל** • לְהַשְׁקוֹת, לְפִי שֶׁהָאֶבֶן גְּדוֹלָה. **וְגָלֲלוּ** • זֶה מְתֻרְגָּם 'וְיַגַּנְדְּרוּן', לְפִי שֶׁהוּא לָשׁוֹן עָתִיד.

(ט) עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל ׀ בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא׃

ט עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן וְרָחֵל אָתַת עִם עָנָא דִּי לַאֲבוּהָ אֲרֵי רָעְיָתָא הִיא׃

בעל הטורים

(ו) **וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם.** וְלֹא אָמְרוּ "שָׁלוֹם לוֹ", כִּי "אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים" (יְשַׁעְיָה נז, כא): תורה ז

(ט) **כִּי רֹעָה הוּא.** ב' בְּמְסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "שֵׁן רֹעָה וְרֶגֶל מוּעֶדֶת" (מִשְׁלֵי כה, יט). **אוֹתוֹ פָּסוּק נִדְרָשׁ בְּגָלֲיוֹת, אַף "כִּי רֹעָה הוּא" נִדְרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה** (ע, ט) **בְּגָלֲיוֹת.** תורה י

(י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ:

י וַהֲוָה כַּד חֲזָא יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵּהּ וְיָת עָנָא דְלָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵּהּ וּקְרֵב יַעֲקֹב וְגַנְדַּר יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְבֵירָא וְאַשְׁקִי יָת עָנָא דְלָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵּהּ:

רש"י ◂ **וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל** • כְּאָדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפֶּקֶק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל (בראשית רבה).

(יא) וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְ:

יא וּנְשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַאֲרִים יָת קָלֵהּ וּבְכָא:

רש"י ◂ **וַיֵּבְךְ** • לְפִי שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לְקִבּוּרָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁבָּא בְּיָדִים רֵיקָנִיּוֹת. אָמַר: 'אֱלִיעֶזֶר, עֶבֶד אַבִּי אַבָּא, הָיוּ בְיָדָיו נְזָמִים וּצְמִידִים וּמִגְדָּנוֹת, וַאֲנִי אֵין בְּיָדַי כְּלוּם'. לְפִי שֶׁרָדַף אֶלִיפַז בֶּן עֵשָׂו בְּמִצְוַת אָבִיו אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ, וְהִשִּׂיגוֹ, וּלְפִי שֶׁגָּדַל אֶלִיפַז בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק, מָשַׁךְ יָדוֹ. אָמַר לוֹ: 'מָה אֶעֱשֶׂה לַצַּוּוּי שֶׁל אַבָּא'? אָמַר לוֹ יַעֲקֹב: 'טֹל מַה שֶּׁבְּיָדַי, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת'.

(יב) וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ:

יב וְחַוִי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַר אֲחָה דְאָבוּהָ הוּא וַאֲרֵי בַר רִבְקָה הוּא וּרְהָטַת וְחַוִיאַת לְאָבוּהָ:

רש"י ◂ **כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא** • קָרוֹב לְאָבִיהָ, כְּמוֹ: (לעיל יג) "אֲנַשִּׁים אַחִים אֲנָחְנוּ". וּמִדָּרְשׁוֹ: 'אִם לְרַמָּאוּת הוּא בָּא, גַּם אֲנִי אָחִיו בְּרַמָּאוּת, וְאִם אָדָם כָּשֵׁר הוּא, גַּם אֲנִי בֶּן רִבְקָה, אֲחוֹתוֹ הַכְּשֵׁרָה'. **וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ** • (ב"ר) לְפִי שֶׁאִמָּהּ מֵתָה, וְלֹא הָיָה לָהּ לְהַגִּיד אֶלָּא לוֹ.

(יג) וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

יג וַהֲוָה כַּד שְׁמַע לָבָן יָת שְׁמַע יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵהּ וּרְהַט לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפַּף לֵהּ וְנַשִּׁיק לֵהּ וְאַעֲלֵהּ לְבֵיתֵהּ וְאִשְׁתָּעִי לְלָבָן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין:

רש"י ◂ **וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ** • (ב"ר) כְּסָבוּר, מָמוֹן הוּא טָעוּן, שֶׁהֲרֵי עֶבֶד הַבַּיִת בָּא לְכָאן בַּעֲשָׂרָה גְּמַלִּים טְעוּנִים. **וַיְחַבֵּק** • כְּשֶׁלֹּא רָאָה עִמּוֹ כְּלוּם, אָמַר: 'שֶׁמָּא זְהוּבִים הֵבִיא וְהִנָּם בְּחֵיקוֹ' (ב"ר). **וַיְנַשֵּׁק לוֹ** • אָמַר: 'שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הֵבִיא וְהֵם בְּפִיו' (ב"ר). **וַיְסַפֵּר לְלָבָן** • שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא מִתּוֹךְ אֹנֶס אָחִיו וְשֻׁנְּטְלוּ מְמוֹנוֹ מִמֶּנּוּ.

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:

יד וַאֲמַר לֵהּ לָבָן בְּרַם קָרִיבִי וּבִשְׂרִי אָתְּ וִיתֵיב עִמֵּהּ יַרַח יוֹמִין:

רש"י ◂ **אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי** • מֵעַתָּה אֵין לִי לְאָסְפְּךָ הַבַּיְתָה, הוֹאִיל וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי קוּרְבָה אֲבָל אִם הָיָה חָגוּר מָעוֹת בְּמָתְנָיו, וּכְשֶׁלֹּא מָצָא, נִשְּׁקוֹ, לִרְאוֹת אִם יֵשׁ אֶבֶן טוֹבָה בְּפִיו. **וַיְחַבֵּק לוֹ וַיְנַשֵּׁק לוֹ.** בְּגִימַטְרִיָּא: חִבְּקוּהוּ לְגוּזְלוֹ מַה שֶּׁעָלָיו. תורה יד

בעל הטורים

(י) **וַיָּגֶל.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וַיָּגֶל כְּבוֹדִי" (תְּהִלִּים טז, ט). שְׁכִינָה שֶׁרָאָה אוֹתָהּ שָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְזֶהוּ "וַיָּגֶל כְּבוֹדִי", כְּדִכְתִיב (שָׁם נז, ט) "עוּרָה כְבוֹדִי".
דָּבָר אַחֵר: אֵימָתַי "וַיָּגֶל כְּבוֹדִי"? — כְּשֶׁיִּתְקַיֵּים "וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן", כְּשֶׁיָּסִיר יֵצֶר הָרָע שְׁדוֹמָה לְאֶבֶן. תורה יא

(יג) **שֶׁמַע.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "שֶׁמַע יַעֲקֹב", "כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם יָחִילוּ כְּשָׁמַע צֹר" (יְשַׁעְיָה כג, ה). מָתַי יִהְיֶה זֶה מְקוּיָּם, כְּשֶׁתֵּצֵא שְׁמוּעַת גְּאוּלַּת יַעֲקֹב.

(טו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃

טו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאָחִי אַתְּ וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַוִּי לִי מָה אַגְרָךְ׃

רש"י ◄ **הֲכִי־אָחִי אַתָּה •** לְשׁוֹן תְּמַהּ׃ ׳וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁאָחִי אַתָּה, תַּעַבְדֵנִי חִנָּם׳?. **וַעֲבַדְתַּנִי •** כְּמוֹ ׳וְתַעַבְדֵנִי׳, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן עָבָר, הוֹסִיף וָי"ו בְּרֹאשָׁהּ, וְהִיא הוֹפֶכֶת הַתֵּבָה לְהַבָּא.

(טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃

טז וּלְלָבָן תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא לֵאָה וְשׁוּם זְעֵרְתָּא רָחֵל׃

(יז) וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה׃

יז וְעֵינֵי לֵאָה יָאְיָן וְרָחֵל הֲוַת שַׁפִּירָא בְּרֵיוָא וְיָאְיָא בְּחֶזְוָא׃

רש"י ◄ **רַכּוֹת •** (ב"ב קכג) שֶׁהָיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו - וּבָכְתָה, שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים: ׳שְׁנֵי בָּנִים לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָנוֹת לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן׳. **תֹּאַר •** הוּא צוּרַת הַפָּרְצוּף, לְשׁוֹן: "יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד", קונפא"ס בְּלַע"ז. **מַרְאֶה •** הוּא זִיו קְלַסְתֵּר. (ישעיה מד)

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע היו אומרים שלאה שייכת לעשו?

וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת, וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה (כט, יז) שֶׁהָיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו וּבָכְתָה, שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים שְׁנֵי בָּנִים לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָנוֹת לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן (רש"י)

בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יֶשְׁנָם שְׁנֵי אֲפָנִים כְּלָלִיִּים: א. עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, שֶׁעֲבוֹדָתָם בָּעוֹלָם הִיא בַּקָּשָׁה בִּלְבַד, בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות. ב. עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה אֵינָהּ רַק לְמִי שֶׁחָטָא וּפָגַם וְעָבַר אֶת הַדֶּרֶךְ, אֶלָּא הִיא סֵדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת ה', וְשַׁיָּכֶת גַּם לְמִי שֶׁלֹּא חָטָא. וַעֲבוֹדָתָם הִיא לַהֲפֹךְ אֶת הָרַע לְטוֹב, וּבְאֹפֶן כְּלָלִי יוֹתֵר - לְהַעֲלוֹת אֶת הַחוֹל לְקֹדֶשׁ.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָתָן שֶׁל רָחֵל וְלֵאָה: רָחֵל הָיְתָה "יְפַת תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה", כְּלוֹמַר שֶׁעֲבוֹדָתָהּ הָיְתָה עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֵין בָּהֶם מוּם אֶלָּא הֵם שְׁלֵמִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות; וְאִלּוּ עֲבוֹדָתָהּ שֶׁל לֵאָה הָיְתָה בִּבְכִיָּה ("וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת"), שֶׁהִיא מִדַּרְכֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן הַטַּעַם שֶׁ"הָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים כו' הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן": לֵאָה, שֶׁעֲבוֹדָתָהּ הִיא עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה - תִּנָּשֵׂא לְעָשָׂו, כְּדֵי לְהַחְזִירוֹ לְמוּטָב; מַה שֶּׁאֵין כֵּן רָחֵל, שֶׁעֲבוֹדָתָהּ הִיא עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים - חֲרֵי הִיא קְשׁוּרָה לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁעִקַּר עֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים", כְּלוֹמַר שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בִּתְחוּם הַקְּדֻשָּׁה עַצְמָהּ, וְלֹא בְּהַעֲלָאַת הַדְּבָרִים שֶׁמִּחוּץ לְתְחוּם הַקְּדֻשָּׁה. וְלָכֵן נֶאֱמַר "וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת רָחֵל", כִּי עִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הוּא עֲבוֹדָתָהּ שֶׁל רָחֵל — עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה ע' 152)

בעל הטורים

(יז) **וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת.** שְׁלֹשָׁה רָאשֵׁי פְּסוּקִים. הָכָא, "וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן" (להלן מח, י), "וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה" (איוב יא, כ). לָמָּה הָיוּ עֵינֶיהָ רַכּוֹת, לְפִי שֶׁהָיְתָה יְרֵאָה שֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְעֵשָׂו. וְכֵן "עֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן", לְפִי שֶׁרָאָה יְרֻבְעָם וְאַחְאָב יָצְאוּ מִמֶּנּוּ. וְזֶה הוּא "וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת", "וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ", בִּשְׁבִיל "וְעֵינֵי רְשָׁעִים". **רַכּוֹת.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת", "אִם יְדַבֵּר אֵלֶיךָ רַכּוֹת" (איוב מ, כז). כִּי הָיְתָה מְדַבֶּרֶת אֵלָיו רַכּוֹת, אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיָה אוֹהֵב אוֹתָהּ. תורה יח

~ יום שלישי ז' כסלו ~

(יח) וַיֶּאֱהַ֥ב יַעֲקֹ֖ב אֶת־רָחֵ֑ל וַיֹּ֗אמֶר אֶעֱבָדְךָ֙ שֶׁ֣בַע שָׁנִ֔ים בְּרָחֵ֖ל בִּתְּךָ֥ הַקְּטַנָּֽה׃

יח וְרָחֵם יַעֲקֹב אֶת רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִנָּךְ שְׁבַע שְׁנִין בְּרָחֵל בְּרָתָךְ זְעֵרְתָּא׃

רש"י ◂ אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים • (כ"ה) הֵם יָמִים אֲחָדִים, שֶׁאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: "וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים", וְתֵדַע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: "וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים". בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה • כָּל הַסִּימָנִים הַלָּלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמַּאי, אָמַר לוֹ: "אֶעֱבָדְךָ בְּרָחֵל", וְשָׁמָּא תֹּאמַר: 'רָחֵל אַחֶרֶת, מִן הַשּׁוּק'? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בִּתְּךָ", וְשָׁמָּא תֹּאמַר: 'אַחֲלִיף לְלֵאָה שְׁמָהּ, וְאֶקְרָא שְׁמָהּ רָחֵל'? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "הַקְּטַנָּה", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא הוֹעִיל, שֶׁהֲרֵי רִמָּהוּ.

(יט) וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֔ן טֽוֹב תִּתִּ֥י אֹתָ֖הּ לָ֑ךְ מִתִּתִּ֥י אֹתָ֖הּ לְאִ֣ישׁ אַחֵ֑ר שְׁבָ֖ה עִמָּדִֽי׃

יט וַאֲמַר לָבָן טַב דְּאֶתֵּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן יָתַהּ לִגְבַר אָחֳרָן תִּיב עִמִּי׃

(כ) וַיַּעֲבֹ֥ד יַעֲקֹ֖ב בְּרָחֵ֑ל שֶׁ֣בַע שָׁנִ֔ים וַיִּהְי֤וּ בְעֵינָיו֙ כְּיָמִ֣ים אֲחָדִ֔ים בְּאַהֲבָתֹ֖ו אֹתָֽהּ׃

כ וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ בְּעֵינוֹהִי כְּיוֹמִין זְעִירִין כַּד רְחִים יָתַהּ׃

(כא) וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֣ב אֶל־לָבָ֔ן הָבָ֥ה אֶת־אִשְׁתִּ֖י כִּ֣י מָלְא֑וּ יָמָ֙י וְאָבֹ֣אָה אֵלֶ֔יהָ׃

כא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הַב יָת אִתְּתִי אֲרֵי אַשְׁלְמִית יוֹמַי פָּלְחָנִי וְאֵעוֹל לְוָתַהּ׃

רש"י ◂ מָלְאוּ יָמָי • שֶׁאָמְרָה לִי אִמִּי, וְעוֹד: "מָלְאוּ יָמָי", שֶׁהֲרֵי אֲנִי בֶּן פ"ד שָׁנָה וְאֵימָתַי אַעֲמִיד י"ב שְׁבָטִים? וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ", וַהֲלֹא קַל שֶׁבַּקַּלִּים אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן? אֶלָּא לְהוֹלִיד תּוֹלָדוֹת אָמַר כָּךְ.

(כב) וַיֶּאֱסֹ֥ף לָבָ֖ן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁ֣י הַמָּקֹ֑ום וַיַּ֖עַשׂ מִשְׁתֶּֽה׃

כב וּכְנַשׁ לָבָן יָת כָּל אֲנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא׃

(כג) וַיְהִ֣י בָעֶ֔רֶב וַיִּקַּ֖ח אֶת־לֵאָ֣ה בִתֹּ֑ו וַיָּבֵ֖א אֹתָ֥הּ אֵלָ֛יו וַיָּבֹ֥א אֵלֶ֖יהָ׃

כג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּדְבַר יָת לֵאָה בְרַתֵּהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ וְעַל לְוָתַהּ׃

(כד) וַיִּתֵּ֨ן לָבָ֜ן לָ֣הּ אֶת־זִלְפָּ֣ה שִׁפְחָתֹ֗ו לְלֵאָה֙ בִּתֹּ֣ו שִׁפְחָֽה׃

כד וְיָהַב לָבָן לַהּ יָת זִלְפָּה אַמְתֵּהּ לְלֵאָה בְרַתֵּהּ לְאַמְהוּ׃

(כה) וַיְהִ֣י בַבֹּ֔קֶר וְהִנֵּה־הִ֖וא לֵאָ֑ה וַיֹּ֣אמֶר אֶל־לָבָ֗ן מַה־זֹּ֤את עָשִׂ֙יתָ֙ לִ֔י הֲלֹ֥א בְרָחֵ֖ל עָבַ֣דְתִּי עִמָּ֑ךְ וְלָמָ֥ה רִמִּיתָֽנִי׃

כה וַהֲוָה בְצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָה דָּא עֲבַדְתָּ לִי הֲלָא בְרָחֵל פָּלְחִית עִמָּךְ וּלְמָא שַׁקַּרְתָּ בִּי׃

רש"י ◂ וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִיא לֵאָה • אֲבָל בַּלַּיְלָה לֹא הָיְתָה לֵאָה, לְפִי שֶׁמָּסַר יַעֲקֹב סִימָנִים לְרָחֵל, וּכְשֶׁרָאֲתָה אֶחוֹתִי? ! עָמְדָה וּמָסְרָה לָהּ אוֹתָן סִימָנִים (מגילה יג).

(כו) וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֔ן לֹא־יֵעָשֶׂ֥ה כֵן֙ בִּמְקֹומֵ֔נוּ לָתֵ֥ת הַצָּעִירָ֖ה לִפְנֵ֥י הַבְּכִירָֽה׃

כו וַאֲמַר לָבָן לָא אִתְעֲבֵד כְּדֵין בְּאַתְרָנָא לְמִתַּן זְעֵרְתָּא קֳדָם רַבְּתָא׃

(כז) מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

כז אַשְׁלִים שְׁבוּעַתָּא דְּדָא וְנִתֵּן לָךְ אַף יָת דָּא בְּפָלְחָנָא דִּי תִפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין:

רש"י◄ **מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת** • דָּבוּק הוּא, שְׁהֲרֵי נָקוּד בַּחֲטָף (פרוש: בְּשְׁוָא), שָׁבוּעַ שֶׁל זֹאת, וְהֵן שְׁבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, בְּגִמָּרָא יְרוּשַׁלְמִית בְּ׳מוֹעֵד קָטָן׳. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שָׁבוּעַ מַמָּשׁ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לְיַנֵּק הַשִּׁי"ן בְּפַתָּ"ח (רוצה לומר קָמָץ). וְעוֹד שֶׁשָּׁבוּעַ לְשׁוֹן זָכָר, כְּדִכְתִיב: (דברים

טז) "שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפָּר", לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁמַע שָׁבוּעַ אֶלָּא שְׁבוּעָה, שטיינ"א בְּלַעַ"ז. **וְנִתְּנָה לְךָ** • לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ: "וְנִשְׁרְפָה". "גֵּרְדָה וְנָבְלָה". אַף זֶה לְשׁוֹן וְנִתֵּן, וְנִתְּנָה וְגוֹ'. **גַּם־אֶת־זֹאת** • מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְתַעֲבֹד לְאַחַר נִשּׂוּאֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע אין מערבין שמחה בשמחה?

מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת (כט, כז)

בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי לָמְדוּ מִפָּסוּק זֶה שֶׁ"אֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה", כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין עוֹרְכִים שִׂמְחַת נִשּׂוּאִין בִּזְמַנָּהּ שֶׁל שִׂמְחָה אֲחֶרֶת.

וְהִקְשׁוּ עַל זֶה: אֵיךְ לָמְדוּ הֲלָכָה זוֹ מִכָּאן, וַהֲרֵי יֵשׁ כְּלָל שֶׁלֹּא לוֹמְדִים מִקֹּדֶם מַתַּן תּוֹרָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר:

הַכְּלָל שֶׁאֵין לוֹמְדִים מִקֹּדֶם מַתַּן תּוֹרָה הוּא בְּעִנְיְנֵי הֲלָכָה דַּוְקָא, מִשּׁוּם שֶׁ"נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה הֲלָכָה" בְּמַתַּן תּוֹרָה. אֲבָל עַל תְּכוּנוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם אֶפְשָׁר לִלְמֹד גַּם מִלִּפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, לְפִי שֶׁבְּזֶה אֵין הֶבְדֵּל בֵּין קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה וּבֵין לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה.

וְהִנֵּה, בְּעִנְיַן עֵרוּב שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה וְהַשְׁפָּעָתוֹ עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם, יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁתֵּי סְבָרוֹת מְנֻגָּדוֹת: א. בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם שָׂרוּי בְּבֶר

בְּתְנוּעָה וּבְמַצָּב רוּחַ שֶׁל שִׂמְחָה, הֲרֵי זֶה מְסַיֵּעַ גַּם לַשִּׂמְחָה הַבָּאָה מֵעִנְיָן אַחֵר, לְפִי שֶׁעָצְמָם תְּנוּעַת הַשִּׂמְחָה שָׁוָה בִּשְׁתֵּיהֶן. ב. לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁשִּׂמְחָה אַחַת אֵינָהּ מְסַיַּעַת לְשִׂמְחָה אַחֶרֶת, אֶלָּא אַדְרַבָּה - הִיא מַפְרִיעָה לָהּ, מִכְּיוָן שֶׁהַסְּבוֹת לַשִּׂמְחָה שׁוֹנוֹת זוֹ מִזּוֹ, הֲרֵי הֵן מְבַלְבְּלוֹת אַחַת אֶת חֲבֶרְתָּהּ.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁמֵּהַפָּסוּק "מַלֵּא שְׁבוּעַ זֹאת" לֹא לוֹמְדִים אֶת עֶצֶם הַדִּין שֶׁ"אֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה", אֶלָּא אֶת תְּכוּנוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁשִּׂמְחָה אַחַת מְבַלְבֶּלֶת אֶת חֲבֶרְתָּהּ, וְעִנְיָן זֶה אֶפְשָׁר בְּהֶחְלֵט לִלְמֹד מִלִּפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה. אֶלָּא שֶׁאַחֲרֵי שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁשִּׂמְחָה אַחַת מְבַלְבֶּלֶת אֶת חֲבֶרְתָּהּ, מְמַיְּלָא לְמֵדִים מִזֶּה שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין, שֶׁאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַלְבְּלוּ זוֹ אֶת זוֹ.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א ע' 65 ואילך)

(כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה:

כח וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּן וְאַשְׁלִים שְׁבוּעָתָא דְּדָא וִיהַב לֵהּ יָת רָחֵל בְּרַתֵּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

(כט) וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה:

כט וִיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ יָת בִּלְהָה אַמְתֵּהּ לַהּ לְאַמְהוּ:

(ל) וַיָּבֹא גַם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

ל וְעַל אַף לְוָת רָחֵל וּרְחִים אַף יָת רָחֵל מִלֵּאָה וּפְלַח עִמֵּהּ עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין:

רש"י◄ **עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת** • (כ"ה) "אֲחֵרוֹת", הַקִּישָׁן לָרִאשׁוֹנוֹת. מָה רִאשׁוֹנוֹת בְּאֱמוּנָה, אַף הָאַחֲרוֹנוֹת בְּאֱמוּנָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבְּרַמָּאוּת בָּא עָלָיו.

(לא) וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה:

לא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאַתָּא לֵאָה וִיהַב לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עַקְרָא:

הפניות לשיחות קודש

ויתן לו את רחל בתו לו לאשה: הרי האבות קיימו את כל התורה כולה קודם שניתנה, וא"כ איך נשא יעקב שתי אחיות? – לקו"ש ח"ה ע' 141.

(לב) וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי:

לב וַעֲדִיאַת לֵאָה וִילִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ רְאוּבֵן אֲרֵי אֲמֶרֶת אֲרֵי גְלִי קֳדָם יְיָ עַלְבּוֹנִי אֲרֵי כְעַן יְרַחֲמַנַּנִי בַּעְלִי:

רש"י ◄ וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן • רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: (ברכות ז:) אָמְרָה: רְאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לְבָן חָמִי שֶׁמָּכַר אֶת הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב, וְזֶה לֹא מְכָרָהּ לְיוֹסֵף וְלֹא עָרְעֵר עָלָיו, וְלֹא עוֹד שֶׁלֹּא עָרְעֵר עָלָיו אֶלָּא שֶׁבִּקֵּשׁ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר.

(לג) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:

לג וַעֲדִיאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמֶרֶת אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאָתָא אֲנָא וְיהַב לִי אַף יָת דֵּין וּקְרַת שְׁמֵהּ שִׁמְעוֹן:

(לד) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי:

לד וַעֲדִיאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמֶרֶת הָדָא זִמְנָא יִתְחַבַּר לִי בַּעְלִי אֲרֵי יְלִידִית לֵהּ תְּלָתָא בְנִין עַל דֵּין קְרָא שְׁמֵהּ לֵוִי:

רש"י ◄ הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי • (ב"ר) לְפִי שֶׁהָאֻמָּהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ, וְיוֹדְעוֹת שֶׁי"ב שְׁבָטִים יוֹצְאִים מִיַּעֲקֹב וְאַרְבַּע נָשִׁים יֶשׁ, אָמְרָה: 'מֵעַתָּה אֵין לוֹ פְּתִחוֹן פֶּה עָלַי, שֶׁהֲרֵי נָטַלְתִּי כָּל חֶלְקִי בַּבָּנִים'. עַל־כֵּן • כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "עַל־כֵּן", מְרֻבֶּה בְּאֶכְלוּסִין, חוּץ מִלֵּוִי שֶׁהָאָרוֹן הָיָה מְכַלֶּה בָּהֶם. קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי • בְּכֻלָּם כְּתִיב "וַתִּקְרָא", (שֶׁהֵיא קְרָאָה), וְזֶה כָּתַב בּוֹ: "קָרָא", וְיֵשׁ מִדְרָשׁ אַגָּדָה בְּ"אֵלֶּה הַדְּבָרִים" רַבָּה, שֶׁשָּׁלַח הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גַּבְרִיאֵל וְהֵבִיאוֹ לְפָנָיו, וְקָרָא לוֹ שֵׁם זֶה וְנָתַן לוֹ כ"ד מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה, וְעַל שֵׁם שֶׁלְּוָּהוּ בְּמַתָּנוֹת, קְרָאוֹ לֵוִי.

(לה) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת:

לה וַעֲדִיאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמֶרֶת הָדָא זִמְנָא אוֹדֵה קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְמֵילַד:

רש"י ◄ הַפַּעַם אוֹדֶה • שֶׁנָּטַלְתִּי יוֹתֵר מֵחֶלְקִי, מַעֲתָּה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת.

ל (א) וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי:

א וְחַזַת רָחֵל אֲרֵי לָא יְלִידַת לְיַעֲקֹב וְקַנִּיאַת רָחֵל בַּאֲחָתַהּ וַאֲמֶרֶת לְיַעֲקֹב הַב לִי בְנִין וְאִם לָא מֵיתָא אֲנָא:

רש"י ◄ וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ • קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים. אָמְרָה: 'אִלּוּלֵי שֶׁצָּדְקָה מִמֶּנִּי, לֹא זָכְתָה לִבָנִים' (ב"ר). הָבָה־לִּי • 'וְכִי כָּךְ עֹשָׂה אָבִיךָ לְאִמְּךָ, וַהֲלֹא הִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ'?!. מֵתָה אָנֹכִי • מִכָּאן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁחָשׁוּב כַּמֵּת (ב"ר).

בעל הטורים

(לא) וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: אֶהְיֶה. לְפִי שֶׁחָשְׁדָה יַעֲקֹב, כְּמוֹ שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לוֹ, כָּךְ הִפְקִירָה עַצְמָהּ לְאָחִר, לָכֵן הֵעִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ עָלֶיהָ. תורה לב

(לב) וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן. וְאַחַר כָּךְ כְּתִיב "כִּי אָמְרָה", וּבַאֲחֵרִים אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא תְּחִלָּה הוּא מְפָרֵשׁ טַעַם הַשֵּׁם וְאַחַר כָּךְ הַשֵּׁם. תורה לג

הפניות לשיחות קודש

רבותינו פירשו אמרה ראו גו': מדוע רש"י צריך להביא טעם על השם ראובן, הרי זה מפורש בפסוק. ביאור ע"פ פנימיות מדוע שמות השבטים ניתנו ע"י האמהות – לקו"ש ח"י ע' 92.

~ נקודות משיחות קודש ~

מניין שלאה הייתה עקרה?

וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ (ל, א)
קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים, אָמְרָה, אִוּלַי שֶׁצָּדְקָה מִמֶּנִּי לֹא זָכְתָה לְבָנִים (רש"י)
לְכְאוֹרָה צָרִיךְ בֵּאוּר: מִנַּיִן יָדְעָה רָחֵל שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים שֶׁל לֵאָה הֵם שֶׁגָּרְמוּ לָהּ לְלֶדֶת, וַהֲרֵי דֶּרֶךְ נָשִׁים לְלֶדֶת, וְלֹא מָצְאנוּ שֶׁרַק בַּעֲלוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹלְדוֹת?
וְיֵשׁ לוֹמַר, מִמַּשְׁמָעוּת הַכְּתוּבִים מוּבָן שֶׁרָחֵל וְלֵאָה הָיוּ דּוֹמוֹת זוֹ לְזוֹ לַחֲלוּטִין, עַד שֶׁלּוּלֵא סִימָנִים מְיֻחָדִים לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן בְּלֵיל הַחֲתֻנָּה. וְאִם כֵּן מוּבָן, שֶׁכְּמוֹ שֶׁרָחֵל הָיְתָה עֲקָרָה, שֶׁהֲרֵי הָיְתָה דּוֹמָה לָהּ בְּכָל הַפְּרָטִים.
וְכֵן מַשְׁמָע גַּם מִפְּשָׁטוּת לְשׁוֹן הַפָּסוּק "וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה" וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ", שֶׁרַק מִפְּנֵי שֶׁרָאָה ה' "כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה" פָּתַח אֶת רַחְמָהּ, אֲבָל לוּלֵא כֵּן הָיְתָה נִשְׁאֶרֶת עֲקָרָה כְּרָחֵל.
וְאִם כֵּן מוּבָן הֵיטֵב מָה שֶׁאָמְרָה רָחֵל "אִוּלַי שֶׁצָּדְקָה מִמֶּנִּי לֹא זָכְתָה לְבָנִים", מֵאַחַר שֶׁגַּם הִיא הָיְתָה עֲקָרָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה ע' 263 שוה"ג הג' להע' 9)

(ב) וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים
אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן:

ב וּתְקִיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל וַאֲמַר הָא מִנִּי
אַתְּ בַּעְיָא הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ תִּבְעִין דִּי מְנַע
מִנַּיִךְ וְלָדָא דְמִעִין:

רש"י◄ הֲתַחַת • וְכִי בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי? אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ • שֶׁאַתְּ אָמַרְתְּ שֶׁאֶעֱשֶׂה כְּאַבָּא, אֲנִי אֵינִי כְּאַבָּא, אַבָּא
לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, אֲנִי יֵשׁ לִי בָּנִים, מִמֵּךְ מָנַע וְלֹא מִמֶּנִּי.

(ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד
עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה:

ג וַאֲמָרַת הָא אַמְתִי בִלְהָה עוֹל לְוָתַהּ וּתְלִיד
וַאֲנָא אֶרַבֵּי וְאֶתְבְּנֵי אַף אֲנָא מִנַּהּ:

רש"י◄ עַל־בִּרְכַּי • כְּתַרְגּוּמוֹ: וַאֲנָא אֶרַבֵּי. וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי • מַהוּ גַּם? אָמְרָה לוֹ: זְקֹק לִי אַבְרָהָם הָיוּ לוֹ בָּנִים מֵהָגָר, וְחָגַר מָתְנָיו כְּנֶגֶד שָׂרָה. אָמַר לָהּ: זְקִנְתִּי הַכְנִיסָה צָרָתָהּ לְבֵיתָהּ. אָמְרָה לוֹ: אִם הַדָּבָר הַזֶּה מְעַכֵּב "הִנֵּה אֲמָתִי", וְאִבָּנֶה גַּם אָנֹכִי מִמֶּנָּה • כְּשָׂרָה.

(ד) וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
יַעֲקֹב:

ד וִיהַבַת לֵהּ יָת בִּלְהָה אַמְתַהּ לְאִנְתּוּ וְעַל
לְוָתַהּ יַעֲקֹב:

(ה) וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן:

ה וְעַדִּיאַת בִּלְהָה וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר:

(ו) וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי
בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן:

ו וַאֲמָרַת רָחֵל דְּנַנִי יְיָ וְאַף קַבִּיל צְלוֹתִי וִיהַב
לִי בַּר עַל כֵּן קָרַת שְׁמֵהּ דָּן:

רש"י◄ דָּנַנִי אֱלֹהִים • דָּנַנִי וְחִיְּבַנִי וְזִכַּנִי (ב"ר).

(ז) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן שֵׁנִי
לְיַעֲקֹב:

ז וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בִּלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל
בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב:

בעל הטורים

ל (ג) הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה. וְלֹא אָמְרָה 'שִׁפְחָתִי' כְּדִכְתִיב בְּהָגָר (לעיל טז, ב), לְפִי שֶׁהָיְתָה בַּת לָבָן מִפִּלֶגֶשׁ. תורה ד

(ח) וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי׃

ח וַאֲמֶרֶת רָחֵל קְבִיל יְיָ בָּעוּתִי בְּאִתְחַנָּנוּתִי בְּצָלוֹתִי חֲמֵידַת דְּיהֵי לִי וְלַד כַּאֲחָתִי אַף אִתְיְהִיב לִי וּקְרַת שְׁמֵהּ נַפְתָּלִי׃

רש"י◂ **נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים** • מְנַחֵם בֶּן סָרוּק פֵּרְשׁוֹ בְּמַחְבֶּרֶת "צָמִיד פָּתִיל", 'חִבּוּרִים מֵאֵת הַמָּקוֹם נִתְחַבַּרְתִּי עִם אֲחוֹתִי לִזְכּוֹת לְבָנִים'. וַאֲנִי מְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן "עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל", נִתְעַקַּשְׁתִּי וְהִפְצַרְתִּי פְּצִירוֹת וְנַפְתּוּלִים הַרְבֵּה לַמָּקוֹם, לִהְיוֹת שָׁוָה לַאֲחוֹתִי. **גַּם יָכֹלְתִּי** • הִסְכִּים עַל יָדִי. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן תְּפִלָּה: "נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי", בַּקָּשׁוֹת הַחֲבִיבוֹת לְפָנָיו נִתְקַבַּלְתִּי וְנִתְעַתַּרְתִּי כַּאֲחוֹתִי. **נַפְתָּלִי** • נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתִי, וּמִדְרָשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים בִּלְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן.

(ט) וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃

ט וַחֲזַת לֵאָה אֲרֵי קָמַת מִלְּמֵילַד וּדְבָרַת יָת זִלְפָּה אַמְתַהּ וִיהָבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב לְאִנְתּוּ׃

(י) וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃

י וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְּלֵאָה לְיַעֲקֹב בַּר׃

רש"י◂ **וַתֵּלֶד זִלְפָּה** • בְּכֻלָּן נֶאֱמַר: 'הֶרְיוֹן' חוּץ מִזִּלְפָּה, לְפִי שֶׁהָיְתָה בַּחוּרָה מִכֻּלָּן וְתִינֹקֶת בְּשָׁנִים, וְאֵין הֶרְיוֹן נָכָר בָּהּ, וּכְדֵי לְרַמּוֹת לְיַעֲקֹב נִתָּנָה לָבָן לְלֵאָה, שֶׁלֹּא יָבִין שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ אֶת לֵאָה, שֶׁכָּךְ מִנְהָגָן לִיתֵּן שִׁפְחָה הַגְּדוֹלָה לַגְּדוֹלָה וְהַקְּטַנָּה לַקְּטַנָּה.

(יא) וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּא גָּד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד׃

יא וַאֲמֶרֶת לֵאָה אֲתָא גָּד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ גָּד׃

רש"י◂ **בָּא גָּד** • בָּא מַזָּל טוֹב, כְּמוֹ: (שבת סז ע"ב) 'גַּד גְּדִי וְסִנּוּק לָאִ'. וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה סה) "הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה שֶׁנּוֹלַד מָהוּל, כְּמוֹ: (דניאל ד) "גִּדּוּ אִילָנָא", וְלֹא יָדַעְתִּי עַל מַה נִכְתַּב תֵּבָה אַחַת. דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נִקְרֵאת תֵּבָה אַחַת, בָּגַד? כְּמוֹ "בָּגַדְתָּ בִּי" כְּשֶׁבָּאתָ אֶל שִׁפְחָתִי, כְּאִישׁ שֶׁבָּגַד בְּאֵשֶׁת נְעוּרִים.

(יב) וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃

יב וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְּלֵאָה בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב׃

(יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרַי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר׃

יג וַאֲמֶרֶת לֵאָה תֵּשַׁבַּחְתָּא חֲוַת לִי אֲרֵי בְּכֵן יְשַׁבְּחֻנַנִי נְשַׁיָּא וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אָשֵׁר׃

~ יום רביעי ח' כסלו ~

(יד) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְנֵךְ׃

יד וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתִי יָתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּהּ וַאֲמֶרֶת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ׃

רש"י◂ **בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים** • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל שְׁבָטִים, שֶׁעֵת הַקָּצִיר הָיָה, וְלֹא פָשַׁט יָדוֹ בְּגָזֵל לְהָבִיא חִטִּים וּשְׂעוֹרִים, אֶלָּא דְּבַר הַהֶפְקֵר שֶׁאֵין אָדָם מַקְפִּיד בּוֹ. **דוּדָאִים** • (סנהדרין צט) שִׁיגְלֵי. עֵשֶׂב הוּא, וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל יסמי"ן.

בעל הטורים

(יד) **דוּדָאִים**. בְּגִימַטְרִיָּא כְּאָדָם. בְּכָל שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים אֵין סָמ"ךְ אֶלָּא בְּיוֹסֵף, רֶמֶז שֶׁהוּא שִׂטְנוֹ שֶׁל עֵשָׂו. וּבְכֻלָּם אֵין

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ׃

טו וַאֲמֶרֶת לַהּ הַזְעֵיר דִּדְבַרְתְּ יָת בַּעְלִי וְתִסְבְּרִין אַף יָת יַבְרוּחֵי דִּבְרִי וַאֲמֶרֶת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב עִמָּךְ בְּלֵילְיָא חֲלַף יַבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ׃

רש"י ◂ **וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְנִי • בְּתִמְיָהָה:** וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת, לִיקַּח גַּם אֶת דּוּדָאֵי בְנִי? וְתַרְגּוּמוֹ 'וְתִסְבְּרִין'. **לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה • שְׁלִי הָיְתָה שְׁכִיבַת לַיְלָה** זוֹ וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָךְ, "תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ". וּלְפִי שֶׁזִּלְזְלָה בְּמִשְׁכַּב הַצַּדִּיק, לֹא זָכְתָה לְהִקָּבֵר עִמּוֹ (נדה ל"א).

(טז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ בְּדוּדָאֵי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא׃

טז וַאֲתָא (נ"א וְעַל) יַעֲקֹב מִן חַקְלָא בְּרַמְשָׁא וּנְפָקַת לְאָה לְקַדָּמוּתֵהּ וַאֲמֶרֶת לְוָתִי תֵּיעוֹל אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ בְּיַבְרוּחֵי דִּבְרִי וּשְׁכִיב עִמַּהּ בְּלֵילְיָא הוּא׃

רש"י ◂ **שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ • נָתַתִּי לְרָחֵל שְׂכָרָהּ. בַּלַּיְלָה הוּא • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִיְּעוֹ שֶׁיָּצָא מִשָּׁם יִשָּׁשכָר** (ב"ר).

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי׃

יז וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתַהּ דְּלֵאָה וְעַדְיָאַת וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁא׃

רש"י ◂ **וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה • שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמְחַזֶּרֶת לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים.**

(יח) וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר׃

יח וַאֲמֶרֶת לֵאָה יְהַב יְיָ אַגְרִי דִּיהַבִית אַמְתִי לְבַעְלִי וּקְרַת שְׁמֵהּ יִשָּׁשכָר׃

(יט) וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃

יט וְעַדְיָאַת עוֹד לֵאָה וִילִידַת בַּר שִׁיתַּי לְיַעֲקֹב׃

(כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים ׀ אֹתִי זֶבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן׃

כ וַאֲמֶרֶת לֵאָה יְהַב לִי יְיָ יָתֵהּ לִי חֶלֶק טַב הָדָא זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵהּ דְּבַעְלִי לְוָתִי אֲרֵי יְלֵידִית לֵהּ שִׁתָּא בְנִין וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ זְבֻלוּן׃

רש"י ◂ **זֶבֶד טוֹב • כְּתַרְגּוּמוֹ. יִזְבְּלֵנִי • לְשׁוֹן בֵּית זְבוּל, הוֹרבריי"א בְּלַעַ"ז. בֵּית מָדוֹר, 'מֵעַתָּה לֹא תִהֶא עִקָּר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי, שֶׁיֵּשׁ לִי בָּנִים כְּנֶגֶד כָּל נָשָׁיו'.**

בעל הטורים

עַי"ן אֶלָּא בְּשִׁמְעוֹן, עַל שֵׁם "וְעַיִן נֹאַף שָׁמְרָה נָשֶׁף" (איוב כד, טו), מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּזִמְרִי. תורה טו

(טו) **לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה.** וְעַל כֵּן לֹא נִקְבְּרָה עִמּוֹ בַּמְּעָרָה. **לָכֵן** בְּגִימַטְרִיָּא: **מִדָּה כְּמִדָּה.** תורה טז

(כ) **בְּלוּי כְּתִיב** (כט, לד) "כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים", וּבִזְבוּלוּן כְּתִיב "כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים". כְּשֶׁיָּלְדָה שִׁשָּׁה אָמְרָה: חֲרֵי יָלַדְתִּי שִׁלְשָׁה, שֶׁהֵם חֶלְקִי. וּכְשֶׁיָּלְדָה עוֹד שִׁלְשָׁה אָמְרָה: חֲרֵי יָלַדְתִּי שְׁנֵי חֲלָקִים. תורה כא

הפניות לשיחות קודש

מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי: ביאור מדוע דווקא זבולון, שעיקר עניינו עבודה בעולם הזה, פעל את קביעות דירתו של יעקב – לקו"ש ח"ל ע' 134.

~ נקודות משיחות קודש ~

התוקף שמתגלה על ידי העיסוק במסחר

וַתֹּאמֶר לֵאָה גו׳ הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי גו׳ וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ זְבֻלוּן (ל, כ)

לְשׁוֹן בֵּית זְבוּל כו׳, בֵּית מָדוֹר, מֵעַתָּה לֹא תִּהֵא עִקַּר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי (רש״י)

עִנְיָנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ הוּא לְמוּד הַתּוֹרָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן זְבוּלוּן הָיָה ״עוֹסֵק בְּפַרְקְמַטְיָא״ – בְּמִסְחָר. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְהָבִין מַדּוּעַ נִקְבַּע ״עִקַּר דִּירָתוֹ״ שֶׁל יַעֲקֹב דַּוְקָא עַל יְדֵי לֵדַת זְבוּלוּן.

וְיוּבַן הַדָּבָר עַל פִּי הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲלַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עַל צַדִּיקִים: מִי שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם חֵטְא, אֵינוֹ מֻכְטָח שֶׁצִּדְקָתוֹ גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, עַד שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲמֹד בְּצִדְקָתוֹ אִם יִהְיוּ לוֹ נִסְיוֹנוֹת שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בָּהֶם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעַל תְּשׁוּבָה, שֶׁאֶצְלוֹ מִתְגַּלֶּה תֹּקֶף וְגֹדֶל צִדְקָתוֹ בְּכָךְ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּנִסָּיוֹן, פּוֹרֵשׁ מִן הַחֵטְא וְכוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לְבָאֵר בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת יַעֲקֹב וַעֲבוֹדַת זְבוּלוּן: מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּלְבַד, עֲדַיִן לֹא הִתְגַּלָּה בְּכָךְ תֹּקֶף צִדְקָתוֹ, שֶׁהֲרֵי יִתָּכֵן שֶׁאִם יַתְחִיל לַעֲסֹק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן לֹא יַעֲמֹד בְּצִדְקוֹ חָס וְשָׁלוֹם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִי שֶׁעוֹסֵק בְּפַרְקְמַטְיָא, וְעִם זֹאת עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמַעֲבוֹדַת ה׳ – הֲרֵי בְּכָךְ מִתְגַּלֶּה שֶׁתּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ הֵן אֶצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל קֶבַע, שֶׁלֹּא שַׁיָּכִים בָּהֶן שִׁנּוּיִים.

וְלָכֵן נִקְבַּע ״עִקַּר דִּירָתוֹ״ שֶׁל יַעֲקֹב בְּעֵת לֵדַת זְבוּלוּן דַּוְקָא, כִּי דַּוְקָא זְבוּלוּן, שֶׁ״עוֹסֵק בְּפַרְקְמַטְיָא״ וְקוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, הוּא הַהוֹכָחָה שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִיא קְבוּעָה וְנִצְחִית.

(ע״פ לקוטי שיחות ח״ל ע׳ 134 ואילך)

(כא) וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

כא וּבָתַר כֵּן יְלִידַת בְּרַתָּא וּקְרַת יָת שְׁמַהּ דִּינָה:

רש״י ◂ **דִּינָה** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁדָּנָהּ לֵאָה דִּין בְּעַצְמָהּ: ׳אִם זֶה זָכָר, לֹא תִּהֵא רָחֵל אֲחוֹתִי כְּאַחַת הַשִּׁפָחוֹת׳, וְהִתְפַּלְלָה עָלָיו וְנֶהֱפַךְ לִנְקֵבָה (ברכות ס)◆

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:

כב וְעַל דּוּכְרָנָא דְּרָחֵל קֱדָם יְיָ וְקַבֵּיל צְלוֹתַהּ יְיָ וְיָהַב לַהּ עִדּוּי:

רש״י ◂ **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל** • (ב״ר) זָכַר לָהּ שֶׁמָּסְרָה סִימָנֶיהָ לַאֲחוֹתָהּ וְשָׁהָיְתָה מְצֵרָה שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁמָּא יִגָּרְשֶׁנָּה יַעֲקֹב, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים. וְאַף עֵשָׂו הָרָשָׁע כָּךְ עָלָה בִּלְבּוֹ כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, הוּא שֶׁיִּסֵּד הַפַּיָּט: ׳הָאַדְמוֹן כְּבַט שֶׁלֹּא חָלָה, צָבָה לְקַחְתָּהּ לוֹ וְנִתְבַּהֲלָה׳◆

(כג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי:

כג וְעַדְּיַאת וִילִידַת בַּר וַאֲמֶרֶת בְּנַשׁ יְיָ יָת חִסּוּדִי:

רש״י ◂ **אָסַף** • הִכְנִיסָהּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה, וְכֵן: (ישעיה ד) ״אֶסֹּף חָרְפָּתֵנוּ״, (שמות ט) ״וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה״, (יואל ד) ״אָסְפוּ נָגְהָם״, (ישעיה ס) ״וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף״, לֹא יִטָּמֵן. חֶרְפָּתִי • שֶׁהָיִיתִי לְחֶרְפָּה שֶׁאֲנִי עֲקָרָה, וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלַי שֶׁאֶעֱלֶה לְחֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע. וַאֲגָדָה: כָּל זְמַן שֶׁאֵין לְאִשָּׁה בֵּן, אֵין לָהּ בְּמִי לְתְלוֹת סִרְחוֹנָהּ, מְשֻׁיֶּשֶׁת לָהּ בֵּן, תּוֹלָה בּוֹ: מִי שָׁבַר כְּלִי זֶה? בִּנְךְ. מִי אָכַל תְּאֵנִים אֵלּוּ? בִּנְךְ◆

(כד) וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר:

כד וּקְרַת יָת שְׁמַהּ יוֹסֵף לְמֵימָר יוֹסֵף יְיָ לִי בַּר אָחֳרָן:

רש״י ◂ **יֹסֵף ה׳ לִי בֵּן אַחֵר** • יוֹדַעַת הָיְתָה בִּנְבוּאָה שֶׁאֵין יַעֲקֹב עָתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. אָמְרָה: ׳יְהִי רָצוֹן שֶׁאוֹתוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְהַעֲמִיד, יְהֵא מִמֶּנִּי׳. לְכָךְ לֹא הִתְפַּלְלָה אֶלָּא עַל בֵּן אַחֵר◆

(כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלַאַרְצִי:

כה וַהֲוָה כַּד יְלִידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן שַׁלְחַנִי וְאֵיהַךְ לַאֲתְרִי וּלְאַרְעִי:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף • מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף בָּטַח יַעֲקֹב אֵינוֹ שׁוֹלֵט לְמֵרָחוֹק, מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף בָּטַח יַעֲקֹב שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: (עובדיה א יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה, וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ", אֵשׁ בְּלֹא לֶהָבָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְרָצָה לָשׁוּב.

(כו) תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

כו הַב יָת נְשַׁי וְיָת בְּנַי דִּי פְלָחִית יָתָךְ בְּהֶן וְאֵזֵיל אֲרֵי אַתְּ יָדְעַתְּ יָת פֻּלְחָנִי דְּפִלְחֵתָךְ:

רש"י◄ תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְגוֹ' • אֵינִי רוֹצֶה לָצֵאת כִּי־אִם בִּרְשׁוּת.

(כז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ:

כז וַאֲמַר לֵהּ לָבָן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ בְּדִילָךְ:

רש"י◄ נִחַשְׁתִּי • מְנַחֵשׁ הָיִיתִי, נִסִּיתִי בְּנַחוּשׁ שֶׁלִּי שֶׁעַל־יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרָכָה, כְּשֶׁבָּאתָ לְכָאן לֹא הָיוּ לִי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל כט) "וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן". אֶפְשָׁר יֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְהוּא שׁוֹלֵחַ בִּתּוֹ אֵצֶל הָרוֹעִים? וְעַכְשָׁו הָיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לא) "וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְּנֵי לָבָן".

~ יום חמישי ט' כסלו ~

(כח) וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה:

כח וַאֲמַר פְּרֵישׁ אַגְרָךְ עֲלַי וְאֶתֵּן:

רש"י◄ נָקְבָה שְׂכָרְךָ • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'פְּרֵישׁ אַגְרָךְ'.

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי:

כט וַאֲמַר לֵהּ אַתְּ יָדְעַתְּ יָת דְּפִלְחֵתָךְ וְיָת דְּהֲוָה בְּעִירָךְ עִמִּי:

רש"י◄ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי • אֶת חֶשְׁבּוֹן מְעוּט מִקְנְךָ שֶׁבָּא לְיָדִי מִתְּחִלָּה, כַּמָּה הָיוּ.

(ל) כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי:

ל אֲרֵי זְעִיר דִּי הֲוָה לָךְ קֳדָמַי וּתְקִיף לְמַסְגֵּי וּבָרִיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתַי אֶעְבֵּיד אַף אֲנָא לְבֵיתִי:

רש"י◄ לְרַגְלִי • (ב"ר) עִם רַגְלִי, בְּשִׁבְיל בִּיאַת רַגְלִי בָּאת אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה, כְּמוֹ: (שמות יא) "הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָיִךְ", (שופטים ח) "לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָי", הַבָּאִים עִמִּי. גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי • לְצֹרֶךְ בֵּיתִי, עַכְשָׁו אֵין עוֹשִׂין לְצָרְכִי אֶלָּא בָּנַי, וְצָרִיךְ (אני) לִהְיוֹת עוֹשֶׂה גַּם אֲנִי עִמָּהֶם לְסָמְכָן, וְזֶהוּ 'גַּם'.

(לא) וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר:

לא וַאֲמַר מָה אֶתֵּן לָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא־תִתֵּן לִי מִדַּעַם אִם תַּעְבֵּד לִי פִּתְגָמָא הָדֵין אֶתוּב אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטַּר:

(לב) אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה ו נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי:

לב אֶעְבַּר בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵין הַעְדֵי (נ"א אַעְדִּי) מִתַּמָּן כָּל אִמַּר נְמוֹר וּרְקוֹעַ וְכָל אִמַּר שְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וּרְקוֹעַ וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וִיהֵי אַגְרִי:

רש"י◄ **נָקֹד** • מְנֻמָּר בַּחֲבַרְבּוּרוֹת דַּקּוֹת כְּמוֹ נְקֻדּוֹת, פונטר"א בְּלַעַ"ז. **טָלוּא** • לְשׁוֹן טְלָאִים, חֲבַרְבּוּרוֹת רְחָבוֹת. **חוּם** • שָׁחוּם, דּוֹמֶה לְאָדֹם, רוש"ו בְּלַעַ"ז, לְשׁוֹן מִשְׁנָה שְׁחַמְתִּית וְנִמְצֵאת לְבָנָה, לְעִנְיַן הַתְּבוּאָה. **וְהָיָה שְׂכָרִי** • אוֹתָן שֶׁיִּוָּלְדוּ מִכָּאן וּלְהַבָּא, נְקֻדִּים וּטְלָאִים בָּעִזִּים וּשְׁחוּמִים בַּכְּשָׂבִים יִהְיוּ שֶׂלִּי, וְאוֹתָן שֶׁיִּשָּׁנָן עַכְשָׁו, הַפְרֵשׁ מֵהֶם וְהַפְקִידֵם בְּיַד בָּנֶיךָ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מֵעַתָּה: 'אִלּוּ הָיוּ שָׁם מִתְחִלָּה', וְעוֹד שֶׁלֹּא תֹּאמַר לִי: 'עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים שֶׁהֵן נְקֻדִּים וּטְלָאִים, תִּלַּדְנָה הַנְּקֵבוֹת דֻּגְמָתָן מִכָּאן וָאֵילָךְ'.

(לג) **וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי:**

לג וְתַסְהֵד בִּי זְכוּתִי בְּיוֹם דְּמָחָר אֲרֵי תֵּיעוֹל עַל אַגְרִי קֳדָמָךְ כֹּל דְּי לֵיתוֹהִי נְמוֹר וּרְקוֹעַ בְּעִזָּיָא וּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא גְּנוּבָא הוּא עִמִּי:

רש"י◄ **וְעָנְתָה־בִּי וְגוֹ'** • אִם תַּחְשְׁדֵנִי שֶׁאֲנִי נוֹטֵל מִשֶּׁלְךָ כְּלוּם, תַּעֲנֶה בִּי צִדְקָתִי, כִּי תָּבֹא צִדְקָתִי וְתָעִיד עַל שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ, שֶׁלֹּא תִּמְצָא בְּעֶדְרִי כִּי־אִם נְקֻדִּים וּטְלָאִים. וְכָל שֶׁתִּמְצָא בָּהֶן שֶׁאֵינוֹ נָקֹד, אוֹ טָלוּא, אוֹ חוּם, בְּיָדוּעַ שֶׁגְּנַבְתִּיו לְךָ וּבְגֶנֶבָה הוּא שָׁרוּי אֶצְלִי.

(לד) **וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ:**

לד וַאֲמַר לָבָן בְּרַם לְוֵי יְהֵי כְּפִתְגָמָךְ:

רש"י◄ **הֵן** • לְשׁוֹן קַבָּלַת דְּבָרִים. **לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ** • הַלְוַאי שְׁתַּחְפֹּץ בְּכָךְ.

(לה) **וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֻקְּדִים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלָאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכֹל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:**

לה וַאֲעַדִּי בְּיוֹמָא הַהוּא יָת תְּיָשַׁיָּא רְגוֹלַיָּא וּרְקוֹעַיָּא וְיָת כָּל עִזָּיָא נְמוֹרְתָא וּרְקוֹעָתָא כֹּל דְּי חִוָּר בֵּהּ וְכָל דִּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וְיַהַב בְּיַד בְּנוֹהִי:

רש"י◄ **וַיָּסַר** • לָבָן בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ'. **הַתְּיָשִׁים** • עִזִּים זְכָרִים. **כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ** • כֹּל אֲשֶׁר הָיְתָה בּוֹ חֲבַרְבּוּרוֹת לְבָנוֹת. **וַיִּתֵּן** • לָבָן בְּיַד בָּנָיו.

(לו) **וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת:**

לו וְשַׁוִּי מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יָת עָנָא דְּלָבָן דְּאִשְׁתָּאֲרָן:

רש"י◄ **הַנּוֹתָרֹת** • הָרְעוּעוֹת שֶׁבָּהֶן, הַחוֹלוֹת וְהָעֲקָרוֹת, שֶׁאֵינָן אֶלָּא שִׁירַיִם, אוֹתָן מָסַר לוֹ.

(לז) **וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלְּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת:**

לז וּנְסִיב לֵהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דִּלְבָן רַטִיבִין דִּדְלוּז וְדִדְלוּף וְקַלְיִף בְּהוֹן קְלִפִין חִוָּרִין קְלוּף חִוָּר דִּי עַל חוּטְרַיָּא:

רש"י◄ **מַקַּל לִבְנֶה** • עֵץ הוּא וּשְׁמוֹ לִבְנֶה, כְּמַה דְּתֵימָא: (הושע ד) "תַּחַת אַלּוֹן וְלִבְנֶה". וְאוֹמֵר אֲנִי, הוּא שֶׁקּוֹרִין טרימב"ל, שֶׁהוּא לָבָן. **לַח** • כְּשֶׁהוּא רָטֹב. **וְלוּז** • וְעוֹד לָקַח מַקֵּל לוּז, עֵץ שֶׁגְּדֵלִין בּוֹ אֱגוֹזִים דַּקִּים, קולדר"י בְּלַעַ"ז. **וְעַרְמוֹן** • קשטנייר"ר בְּלַעַ"ז. **פְּצָלוֹת** • קְלוּפִים קְלוּפִים, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂהוּ מְנֻמָּר. **מַחְשֹׂף הַלָּבָן** • גִּלּוּי לְבָן שֶׁל מַקֵּל, כְּשֶׁהָיָה קוֹלְפוֹ הָיָה נִרְאֶה וְנִגְלֶה לְבָן שֶׁלּוֹ בִּמְקוֹם הַקְּלוּף.

בעל הטורים

(לג) **בְּיוֹם מָחָר.** ב' בְּמִסּוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר" (משלי כז, א). אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב: וְכִי אַתָּה יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה בְּיוֹם מָחָר? אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר, לְמָחָר בְּתִּךְ דִּינָה יוֹצְאָה מִמְּךָ. תורה לד

(לח) וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת:

רש"י ◄ **וַיַּצֵּג** • תַּרְגּוּמוֹ: ׳וּדְעִיץ׳, לְשׁוֹן תְּחִיבָה וּנְעִיצָה הִיא בְּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּגְּמָרָא: ׳דָּצָה וְשַׁלְפַהּ׳, ׳דָּץ בֵּיהּ מִידִי׳, דָּצָה כְּמוֹ דְּעָצָהּ, אֶלָּא שֶׁמְּקַצֵּר אֶת לְשׁוֹנוֹ. **בָּרְהָטִים** • בִּמְרוּצוֹת הַמַּיִם, בַּבְּרֵכוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ לְהַשְׁקוֹת שָׁם הַצֹּאן. **אֲשֶׁר תָּבֹאן** וְגוֹ׳ • בָּרְהָטִים אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת, שָׁם הִצִּיג הַמַּקְלוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן. **וַיֵּחַמְנָה וְגוֹ׳** • (ב״ר) הַבְּהֵמָה רוֹאָה אֶת הַמַּקְלוֹת וְהִיא נִרְתַּעַת לַאֲחוֹרֶיהָ, וְהַוָּכָר רוֹבְעָהּ, וְיוֹלֶדֶת כַּיּוֹצֵא בּוֹ. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר: הַמַּיִם נַעֲשִׂין זֶרַע בְּמֵעֵיהֶן וְלֹא הָיוּ צְרִיכוֹת לְוָכָר, וְזֶהוּ: ״וַיֵּחַמְנָה וְגוֹ׳״ (רְצָה לוֹמַר, בְּחֻבָּה זוֹ הִתְחַבְּרוּ לְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב הָרֵב אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא).

לח וּדְעִיץ יָת חוּטְרַיָּא דִּי קְלִיף בִּרְהָטָיָא אֲתַר בֵּית שָׁקְיָא דְּמַיָּא אֲתַר דְּאָתָן (נ״י דְּאָתְיָן) עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקִבְלֵהוֹן דְּעָנָא וּמִתְיַחֲמָן בְּמֵיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי:

(לט) וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְן הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלָאִים:

לט וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחוּטְרַיָּא וִילִידָא עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין:

רש"י ◄ **אֶל־הַמַּקְלוֹת** • אֶל מַרְאוֹת הַמַּקְלוֹת. **עֲקֻדִּים** • מְשֻׁנִּים בְּמָקוֹם עֲקֻדָּתָן, הֵם קַרְסֻלֵּי יְדֵיהֶן וְרַגְלֵיהֶן.

(מ) וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן:

מ וְאַמְרָא אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב וִיהַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל דְּרִגּוֹל וְכָל דְּשַׁחוּם בְּעָנָא דִּלְבָן וְשַׁוִּי לֵהּ עֲדָרִין בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עֲרַבְנוּן עִם עָנָא דִּלְבָן:

רש"י ◄ **וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב** • הַנּוֹלָדִים עֲקֻדִּים נְקֻדִּים, הִבְדִּיל וְהִפְרִיד לְעַצְמָן וְעָשָׂה אוֹתָן עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ, וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָעֵדֶר הֶעָקוּד לִפְנֵי הַצֹּאן, וּפְנֵי הַצֹּאן הַהוֹלְכוֹת אַחֲרֵיהֶם צוֹפוֹת אֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד״, שֶׁהָיוּ פְּנֵי הַצֹּאן אֶל הָעֲקֻדִּים וְאֶל כָּל חוּם שֶׁמָּצָא בְּצֹאן לָבָן. **וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים** • כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

(מא) וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמַּקְלוֹת:

מא וַהֲוֵי בְּכָל עִדָּן דְּמִתְיַחֲמָן עָנָא מְבַכְּרָתָא וּמְשַׁוֵּי יַעֲקֹב יָת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בִּרְהָטָיָא לְיַחֲמוּתְהוֹן בְּחוּטְרַיָּא:

רש"י ◄ **הַמְקֻשָּׁרוֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳הַבְּכִירוֹת׳, וְאֵין לוֹ עֵד בַּמִּקְרָא. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם (שמואל ב טו) ״אֲחִיתֹפֶל בַּקּוֹשְׁרִים״, (שם) ״וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אַמִּיץ״, אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עִבּוּרָן.

(מב) וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הֶעָטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב:

מב וּבְלַקְּישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וַהֲוֹ לַקִּישָׁא לְלָבָן וּבַכִּירָא לְיַעֲקֹב:

רש"י ◄ **וּבְהַעֲטִיף** • לְשׁוֹן אַחֵר, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וּבְלַקְּישׁוּת׳. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם: (ישעיה ג) ״הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת״, לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת, כְּלוֹמַר מִתְעַטְּפוֹת בְּעוֹרָן וְצַמְרָן, וְאֵינָן מִתְאַוּוֹת לְהִתְיַחֵם עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים.

בעל הטורים

(מב) **הָעֲטִפִים.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. (איכה ב, יט). פֵּירוּשׁ, שֶׁנָּתַן לוֹ הַכְּחוּשִׁים יַעֲקֹב דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה כְּרַמָּאוּת, גָּרַם ״הָעֲטִפִים לְלָבָן״, ״הָעֲטוּפִים בְּרָעָב״ שֶׁמֻּתוּ בָּרָעָב. אִי נַמִּי בִּשְׁבִיל שֶׁעָשָׂה לְבָנָיו שֶׁנִּתְעַטְּפוּ בָּרָעָב. תורה מג

(מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:

מג ופרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמרין:

רמ"י ◂ צֹאן רַבּוֹת • פָּרוֹת וְרָבוֹת יוֹתֵר מִשְּׁאָר צֹאן. וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים • מָכַר צֹאנוֹ בְּדָמִים יְקָרִים, וְלוֹקֵחַ לוֹ כָּל אֵלֶּה.

לא (א) וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה:

א ושמע את דברי בני לבן דאמרין נסיב יעקב ית כל די לאבונא ומדי לאבונא קנא ית כל נכסיא הדין:

רמ"י ◂ עָשָׂה • כָּנַס, כְּמוֹ: (שמואל א יד) "וַיַּעַשׂ חַיִל, וַיַּךְ אֶת עֲמָלֵק".

(ב) וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם:

ב ואחזא יעקב ית סבר אפי לבן והא ליתוהי עמה כמאתמלי ומדקמוהי:

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:

ג ואמר ייי ליעקב תוב לארעא דאבהתך ולילדתך ויהי מימרי בסעדך:

רמ"י ◂ שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ • וְשָׁם "אֶהְיֶה עִמָּךְ", אֲבָל בְּעוֹדְךָ מְחֻבָּר לַטָּמֵא, אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ (ב"ר).

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ:

ד ושלח יעקב ויקרא לרחל ולליאה לחקלא לות עניה:

רמ"י ◂ וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה • לְרָחֵל תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ לְלֵאָה, שֶׁהִיא הָיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת, שִׁבְּשְׁבִילָהּ נִזְדַּוֵּג יַעֲקֹב עִם לָבָן, וְאַף פָּנֶיהָ שֶׁל לֵאָה מוּדִים בַּדָּבָר, שֶׁהָרֵי בְּעֵז וּבֵית דִּינוֹ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, אוֹמְרִים: "כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם וְגוֹ'", הִקְדִּימוּ רָחֵל לְלֵאָה.

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי:

ה ואמר להן חזי אנא ית סבר אפי אבוכן ארי ליתוהי עמי כמאתמלי ומדקמוהי ואלהה דאבא הוה בסעדי:

(ו) וְאַתֶּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן:

ו ואתין ידעתין ארי בכל חילי פלחית ית אבוכן:

(ז) וַאֲבִיכֶן הֵתַל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי:

ז ואבוכן שקר בי ואשני ית אגרי עשר זמנין ולא שבקה ייי לאבאשא עמי:

בעל הטורים

לא (ו) **וְאַתֶּנָה**. ג' בְּמִסוֹרָה. "וְאַתֶּנָה יְדַעְתֶּן", "וְאַתֵּן צֹאנִי מַרְעִיתִי" (יְחֶזְקֵאל לד, לא), "גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַתֶּנָה אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ" (שם יג, יא). מַה "צֹאן מַרְעִיתִי" דִּלְהַלָּן מְדַבֵּר בְּיִשְׂרָאֵל, אַף צֹאן הָאָמוּר כָּאן דּוֹרֵשׁ בְּמִדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה עח, יז) עַל הַגָּלוּת. "גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַתֶּנָה אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ" — שֶׁאָמַר לָהֶן: אַתֶּנָה יְדַעְתֶּן שֶׁהָיָה גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וַאֲבָנִים יוֹרְדִים עָלַי בִּהְיוֹתִי בַּשָּׂדֶה עִם הַצֹּאן. תורה ז

רש"י◂ **עֲשָׂרֶת מֹנִים** • אֵין 'מוֹנִים' פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. **מֹנִים** • לְשׁוֹן סְכוּם כְּלַל הַחֶשְׁבּוֹן, וְהֵן עֲשִׂירִיּוֹת, לָמַדְנוּ שֶׁהֶחֱלִיף תְּנָאוֹ מֵאָה פְּעָמִים.

(ח) אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים:

ח אִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר נְמוּרִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא נְמוּרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר רְגוֹלִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין:

(ט) וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי:

ט וְאַפְרֵשׁ יְיָ יָת גֵּיתֵי דַּאֲבוּכוֹן וְיָהַב לִי:

(י) וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעֲתֻדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים:

י וַהֲוָה בְּעִדָּן דְּאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקָפִית עַיְנַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא וְהָא תְיָישַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוּרִין וּפַצִּיחִין:

רש"י◂ **וְהִנֵּה הָעֲתֻדִים** • אַף־עַל־פִּי שֶׁהִבְדִּילָם לָבָן כֻּלָּם, שֶׁלֹּא יִתְעַבְּרוּ הַצֹּאן דֶּגְמָתָן, הָיוּ הַמַּלְאָכִים מְבִיאִין אוֹתָן מֵעֵדֶר הַמָּסוּר בְּיַד בְּנֵי לָבָן לָעֵדֶר שֶׁבְּיַד יַעֲקֹב (ב"ר). **וּבְרֻדִּים** • תַּרְגּוּמוֹ 'וּפַצִּיחִין', פיישימ"ר בְּלַעַ"ז, חוּט שֶׁל לָבָן מַקִּיף אֶת גּוּפָן סָבִיב וַחֲבַרְבּוּרוֹת שֶׁלּוֹ פְּתוּחָה וּמְפֻלֶּשֶׁת מִזּוֹ אֶל זוֹ (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִזֹּו אֶל זֹו), וְאֵין לִי לְהָבִיא עֵד מִן הַמִּקְרָא.

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי:

יא וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דַיְיָ בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא אֲנָא:

(יב) וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעֲתֻדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ:

יב וַאֲמַר זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזֵי כָּל תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוּרִין וּפַצִּיחִין אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כָּל דִּי לָבָן עָבֵד לָךְ:

(יג) אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ:

יג אֲנָא אֱלָהָא דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דִּי מְשַׁחְתָּא תַּמָּן קָמָא דִּי קַיְמְתָּא קֳדָמַי תַּמָּן קְנָם כְּעַן קוּם פּוֹק מִן אַרְעָא הָדָא וְתוּב לְאַרְעָא יַלָּדוּתָךְ:

רש"י◂ **הָאֵל בֵּית־אֵל** • כְּמוֹ אֵל בֵּית־אֵל, הַהֵ"א יְתֵרָה וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ: "כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן". **מָשַׁחְתָּ שָּׁם** • לְשׁוֹן רִבּוּי וּגְדֻלָּה, כְּשֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת, כָּךְ: "וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ", לְהְיוֹת מְשׁוּחָה לַמִּזְבֵּחַ. **אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי** • וְצָרִיךְ אַתָּה לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁאָמַרְתָּ: "יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים", שֶׁתַּקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת.

(יד) וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ:

יד וַאֲתִיבַת רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמַרָן לֵהּ הַעוֹד (כְּעַן) לָנָא חֶלְקָ וְאַחֲסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָא:

רש"י◂ **הַעוֹד לָנוּ** • לָמָּה נְעַכֵּב עַל יָדְךָ מִלָּשׁוּב, כְּלוּם אָנוּ מְיַחֲלוֹת לִירֵשׁ מִנִּכְסֵי אָבִינוּ כְּלוּם בֵּין הַזְּכָרִים?.

הפניות לשיחות קודש

וברודים; תרגומו ופצחין כו': ביאור בפירוש רש"י מדוע מפרש שברודים זה מין חדש. וביאור בפנימיות שעקודים, נקודים וברודים הם ג' עולמות, וההמשכה שע"י יעקב – לקו"ש חל"ה ע' 131.

(טו) הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ:

טו הֲלָא נוּכְרָאָן אִתְחַשַּׁבְנָא לֵהּ אֲרֵי זַבְּנָנָא וַאֲכַל אַף מֵיכַל יָת כַּסְפָּנָא:

רש"י ◂ הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ • אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁדָּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָתֵת נְדוּנְיָא לִבְנוֹתָיו בְּשָׁעַת נִשּׂוּאִין, נָהַג עִמָּנוּ כְּנָכְרִיּוֹת. כִּי מְכָרָנוּ • לְךָ (שֶׁעֲבַדְתָּ אוֹתוֹ בָּנוּ י"ד שָׁנָה וְלֹא נְתָנָנוּ לְךָ אֶלָּא) בְּשָׂכַר הַפְּעֻלָּה. אֶת־כַּסְפֵּנוּ • שֶׁעִכֵּב דְּמֵי שְׂכַר פְּעֻלָּתְךָ.

(טז) כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה:

טז אֲרֵי כָל עוּתְרָא דִּי אַפְרֵשׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא הוּא וּלְבָנָנָא וּכְעַן כֹּל דִּי אֲמַר יְיָ לָךְ עֲבֵד:

רש"י ◂ כִּי כָל־הָעֹשֶׁר • ׳כִּי׳ זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אֶלָּא׳, כְּלוֹמַר: ׳מִשֶּׁל אָבִינוּ אֵין לָנוּ כְּלוּם, אֶלָּא מַה שֶּׁהִצִּיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵאָבִינוּ, שֶׁלָּנוּ הוּא׳. הִצִּיל • לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַצָּלָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, שֶׁמַּפְרִישׁוֹ מִן הָרָעָה וּמִן הָאוֹיֵב.

~ יום שישי י' כסלו ~

(יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים:

יז וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי וְיָת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָּא:

רש"י ◂ אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו • הַקְּדִים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, וְעָשָׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לו) "וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְגוֹ'".

(יח) וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן:

יח וּדְבַר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דְּקָנָא גֵּיתֵי קִנְיָנֵהּ דִּי קָנָא בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא כְּנָעַן:

רש"י ◂ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ • מַה שֶּׁקָּנָה מִצֹּאנוֹ, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים.

(יט) וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ:

יט וְלָבָן אֲזַל לְמִגַּז יָת עָנֵהּ וְכַסְיַאת רָחֵל יָת צַלְמָנַיָּא דִּי לַאֲבוּהָא:

רש"י ◂ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ • שָׁנָתַן בְּיַד בָּנָיו דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב. וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים • לְהַפְרִישׁ אֶת אָבִיהָ מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים — נִתְכַּוְּנָה (ב"ר).

(כ) וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא:

כ וְכַסִּי יַעֲקֹב מִן לִבָּא דְּלָבָן אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִי לֵהּ אֲרֵי אָזֵל הוּא:

הפניות לשיחות קודש

הקדים זכרים לנקבות: ביאור ההבדל מדוע יעקב הקדים זכרים לנקבות, ועשיו הקדים נקבות לזכרים. ביאור ע"פ פנימיות שהבירור של עשיו הוא דווקא ע"י בחי' נקבה – לקו"ש ח"ל ע' 141.

(כא) וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד:

כא וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּי לֵהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא דְגִלְעָד:

(כב) וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב:

כב וְאִתְחַוָּה לְלָבָן בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה אֲרֵי אָזַל יַעֲקֹב:

רש"י ◂ **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** • שְׁהֲרֵי דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָיָה בֵּינֵיהֶם.

(כג) וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד:

כג וּדְבַר יָת אָחוֹהִי עִמֵּהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי מַהֲלַךְ שִׁבְעַת יוֹמִין וְאַדְבֵּק יָתֵהּ בְּטוּרָא דְגִלְעָד:

רש"י ◂ **אֶת־אֶחָיו** • קְרוֹבָיו. **דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים** • כָּל אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהָלַךְ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד לְלָבָן, הָלַךְ יַעֲקֹב לְדַרְכּוֹ. נִמְצָא יַעֲקֹב רָחוֹק מִלָּבָן שִׁשָּׁה יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי הִשִּׂיגוֹ לָבָן, לָמַדְנוּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָלַךְ יַעֲקֹב בְּשִׁבְעָה יָמִים, הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד, (שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים", וְלֹא נֶאֱמַר: 'וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו שִׁבְעַת יָמִים').

(כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:

כד וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת לָבָן אֲרַמָּאָה בְּחֵילְמָא דִי לֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ אִסְתְּמַר לָךְ דִּילְמָא תְמַלֵּיל עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ:

רש"י ◂ **מִטּוֹב עַד־רָע** • כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, רָעָה הִיא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים (יבמות קג).

(כה) וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד:

כה וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵהּ בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד:

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב:

כו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עֲבַדְתָּ וְכַסֵּיתָא מִנִּי וּדְבַרְתָּא יָת בְּנָתַי כְּשַׁבְיוֹת חַרְבָּא:

רש"י ◂ **כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב** • כָּל חַיִל הַבָּא לְמִלְחָמָה, קְרוּי חֶרֶב.

(כז) לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר:

כז לְמָה אִטְמַרְתָּ לְמֵיזַל וְכַסֵּיתָא מִנִּי וְלָא חַוֵּיתָא לִי וְשַׁלָּחְתָּךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא וּבְתוּשְׁבְּחָן בְּתוּפִּין וּבְכִנָּרִין:

רש"י ◂ **וַתִּגְנֹב אֹתִי** • גָּנַבְתָּ אֶת דַּעְתִּי.

(כח) וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עָשׂוֹ:

כח וְלָא שְׁבַקְתַּנִי לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתַי כְּעַן אַסְכָּלְתָּא לְמֶעְבַּד:

בעל הטורים

(כב) **כִּי בָרַח.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "כִּי בָרַח יַעֲקֹב", "כִּי בָרַח הָעָם" (שמות יד, ה). אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ, שֶׁעַמָּלֵק הִגִּיד לְלָבָן עַל בְּרִיחַת יַעֲקֹב, וְגַם לְפַרְעֹה עַל בְּרִיחַת יִשְׂרָאֵל. **כִּי בָרַח.** בְּגִימַטְרִיָּא: **עַמָּלֵק.** תורה כג

(כח) **עָשׂה.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "הִסְכַּלְתָּ עָשׂוֹ", וְאִידָךְ: "לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה" (להלן נ, כ), "עֲשֹׂה סְטִים שָׂנֵאתִי" (תהלים קא, ג), "עֲשֹׂה צְדָקָה" (משלי כא, ג). הָכָא אַיְירֵי בְּרַמָּאוּתוֹ שֶׁל לָבָן. וְכֵן בְּיוֹסֵף שֶׁחִשְּׁדוּהוּ אֶחָיו בְּרַמָּאוּת,

(כט) יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מְדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:

כט אֵית חֵילָא בִּידִי לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן בִּישׁ וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי לְמֵימַר אִסְתַּמַּר לָךְ מִלְּמַלָּלָא עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ:

רש"י ◂ **יֶשׁ־לְאֵל יָדִי** • יֵשׁ כֹּחַ וְחַיִל בְּיָדִי "לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע", וְכָל 'אֵל' שֶׁהוּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, עַל שֵׁם עִזּוּז וְרֹב אוֹנִים הוּא.

(ל) וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי:

ל וּכְעַן מֵיזַל אֲזַלְתָּ אֲרֵי חַמָּדָא חַמַּדְתָּא לְבֵית אֲבוּךְ לְמָה גְנַבְתָּא יָת דַּחֲלָתִי:

רש"י ◂ **נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה** • חָמַדְתָּ, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי", (תהלים פד) "לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף".

~ נקודות משיחות קודש ~

"נכסוף נכספת" – לימוד זכות או טענה?

וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ (לא, ל) לְכְאוֹרָה צָרִיךְ בֵּאוּר: מַדּוּעַ פֵּרֵשׁ לָבָן אֶת הַסִּבָּה לִבְרִיחָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – "כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּ לְבֵית אָבִיךָ", וַהֲרֵי לָבָן בָּא בִּדְבָרָיו לְטָעֵן נֶגֶד יַעֲקֹב, וְלֹא לְהַסְבִּיר אֶת מַעֲשָׂיו וּלְהַצְדִּיקָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר:

בְּדֶרֶךְ כְּלָל, כַּאֲשֶׁר הַתּוֹרָה כּוֹפֶלֶת מִלָּה, מוֹרֶה הַדָּבָר עַל הַכְפָּלַת הָעִנְיָן כַּמָּה פְּעָמִים [לְדֻגְמָה - "נָתוֹן תִּתֵּן" וְ"פָּתוֹחַ תִּפְתַּח", שֶׁפֵּרוּשָׁם לָתֵת צְדָקָה "אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים" "אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים"].

וּלְפִי זֶה יִתְפָּרְשׁוּ גַּם דִּבְרֵי לָבָן כָּאן: כַּוָּנַת לָבָן בִּדְבָרָיו "הָלוֹךְ הָלַכְתָּ" וְ"נִכְסֹף נִכְסַפְתָּ" הִיא שֶׁאֵין זוֹ הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיַּעֲקֹב רָצָה לָלֶכֶת כִּי נִכְסַף לְבֵית אָבִיו, אֶלָּא זוֹ הַפַּעַם הַשְּׁנִיָּה שֶׁקָּרָה דָּבָר כָּזֶה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר לְאַחַר לֵדַת יוֹסֵף, אָמַר יַעֲקֹב אֶל לָבָן "שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי".

וְזוֹהִי טַעֲנָתוֹ שֶׁל לָבָן לְיַעֲקֹב: הֲרֵי בַּפַּעַם הַקּוֹדֶמֶת שֻׁרְצִיתָ לָלֶכֶת בִּגְלַל כִּסּוּפֶיךָ לְבֵית אָבִיךָ לֹא בָּרַחְתָּ בְּלִי רְשׁוּת, אֶלָּא בָּאתָ לְדַבֵּר אִתִּי, קַבַּעְנוּ אֶת גֹּבַהּ שְׂכָרְךָ וְהִסְכַּמְתָּ לְהִשָּׁאֵר, וְאֵכֶן הִתְעַשַּׂרְתָּ בְּעִקְבוֹת זֹאת; וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ בַּפַּעַם הַזֹּאת לֹא בָּאתָ לְהִדָּבֵר עִמִּי, אֶלָּא בָּרַחְתָּ מִמֶּנִּי לְלֹא רְשׁוּת?

וְנִמְצָא שֶׁדִּבְרֵי לָבָן "כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּ לְבֵית אָבִיךָ" אֵינָם הֶסְבֵּר וְהַצְדָּקָה לְמַעֲשֵׂה בְּרִיחַת יַעֲקֹב, אֶלָּא אַדְרַבָּה – הֵם חֵלֶק מִטַּעֲנָתוֹ שֶׁל לָבָן, שֶׁלְּאַחַר שֶׁכְּבָר נִכְסַף פַּעַם אַחַת וְרָאָה שֶׁכְּדַאי לוֹ לְהִשָּׁאֵר, מַדּוּעַ שִׁנָּה בַּפַּעַם הַזֹּאת אֶת הַנְּהָגָתוֹ.

(ע"פ תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ו ח"א ע' 655 ואילך)

(לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי:

לא וַאֲתֵיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְחֵילִית אֲרֵי אֲמָרִית דִּילְמָא תָּגֵיס יָת בְּנָתָךְ מִנִּי:

רש"י ◂ **כִּי יָרֵאתִי וְגוֹ'** • הֱשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֶׁאָמַר לוֹ: "וַתְּנַהֵג אֶת בְּנוֹתַי וְגוֹ'".

(לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם:

לב עִם (נ"י אֲתַר) דִּי תַשְׁכַּח יָת דַּחֲלָתָךְ לָא יִתְקַיַּם קֳדָם אַחָנָא אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מָה דְעִמִּי וְסַב לָךְ וְלָא יְדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל נְסִיבְתְּהוֹן:

רש"י ◂ **לֹא יִחְיֶה** • וּמְאוֹתָהּ קְלָלָה, מֵתָה רָחֵל בַּדֶּרֶךְ (ב"ר). **מָה עִמָּדִי** • מִשֶּׁלְךָ.

בעל הטורים

כְּתִיב (לְהַלָּן נ, כ) "וְאַתֶּם חְשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה". וְכֵן "עֲשֹׂה סֵטִים שָׂנֵאתִי" – בּוֹ. "עֲשֹׂה צְדָקָה" – זֶה יוֹסֵף שֶׁעָשָׂה אוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין רַמָּאוּת, כְּלָבָן וְכֵיוֹצֵא צְדָקָה עִם אֶחָיו, שֶׁהֵם חָשְׁבוּהוּ לְרָעָה וְהוּא חָשְׁבָה לְטוֹבָה. תורה כט

(לג) וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀ וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל:

לג וַעַל לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא דְלֵאָה וּבְמַשְׁכְּנָא דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וְעַל בְּמַשְׁכְּנָא דְרָחֵל:

רש"י ◂ **בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב** • הוּא אֹהֶל רָחֵל, שֶׁהָיָה יַעֲקֹב תָּדִיר אֶצְלָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב", וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר: "אֵשֶׁת יַעֲקֹב". **וַיָּבֹא בְּאֹהֶל** (לקמן מו) רָחֵל • כְּשֶׁיָּצָא מֵאֹהֶל לֵאָה, חָזַר לוֹ לְאֹהֶל רָחֵל קֹדֶם שֶׁחִפֵּשׂ בְּאֹהֶל הָאֲמָהוֹת (סִפְרִים אֲחֲרִים: הַשְׁפָּחוֹת). וְכָל־כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא מַשְׁמֶשֶׁנְתִּית.

(לד) וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:

לד וְרָחֵל נְסִיבַת יָת צַלְמָנַיָּא וְשַׁוִּיתִנּוּן בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא וִיתִיבַת עֲלֵיהוֹן וּמַשִּׁישׁ לָבָן יָת כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח:

רש"י ◂ **בְּכַר הַגָּמָל** • לְשׁוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא', וְהִיא מִרְדַּעַת הָעֲשׂוּיָה כְּמִין כַּר. וּבְ'עֲרוּבִין': 'הַקִּיפוּהָ בַּעֲבִיטִין', וְהֵן עֲבִיטֵי גְּמַלִּים, בסט"ו בְּלַעַ"ז.

(לה) וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים:

לה וַאֲמֶרֶת לַאֲבוּהָא לָא יִתְקַף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי לָא אִכּוֹל לְמֵיקַם מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי אוֹרַח נְשִׁין לִי וּבְלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּח יָת צַלְמָנַיָּא:

(לו) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי:

לו וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מַה חוֹבִי מַה סוּרְחָנִי אֲרֵי רְדַפְתָּא בָּתְרָי:

רש"י ◂ **דָּלַקְתָּ** • רָדַפְתָּ, כְּמוֹ: (איכה ד) "עַל הֶהָרִים דְּלָקוּנִי", וּכְמוֹ: (שמואל א יז) "מִדְּלֹק אַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים".

(לז) כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:

לז אֲרֵי מַשַּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנֵי מָה אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵּיתָךְ שַׁוִּי הָכָא קֳדָם אַחַי וְאַחָיְכָךְ וְיוֹכִיחוּן בֵּין תַּרְוַנָא:

רש"י ◂ **וְיוֹכִיחוּ** • וְיָבֹרוּ עִם מִי הַדִּין, אפרובי"ר בְּלַעַ"ז.

בעל הטורים

(לג) **מֵאֹהֶל.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה", "מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר" (ויקרא א, א), "וָאֶהְיֶה (מתהלך) מֵאֹהֶל אֶל אֹהֶל" (דברי הימים א' יז, ה), "יִתֶּצְךָ לָנֶצַח וגו' וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל" (תהלים נב, ז). פֵּירוּשׁ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת, וְהַיְינוּ "וַיִּקְרָא אֶלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" דַּוְקָא. לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ הַיַּרְדֵּן הוּתְּרוּ הַבָּמוֹת עַד שֶׁבָּאוּ לְשִׁילֹה, וְהַיְינוּ "וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה", דְּהַיְינוּ הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂאוּ בְּצַלְאֵל שֶׁבָּא מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה שֶׁיָּצָא מִלֵּאָה. "וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל", זֶה שִׁילֹה שֶׁבְּחֶלֶק יוֹסֵף. וְאָז "וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ מֵאֹהֶל אֶל אֹהֶל", מִשִּׁילֹה לְנוֹב וּמִנּוֹב לְגִבְעוֹן וּמִשָּׁם לְבֵית הָעוֹלָמִים, וְאָז נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת לְעוֹלָם, וְהַיְינוּ "יִתֶּצְךָ לָנֶצַח וגו' וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל", שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם הֵיתֵר. אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא"שׁ זַ"ל: תורה לד

(לה) **לוֹא.** ב' בַּמְּסוֹרָה מְלֵאִים. "לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ", "אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (ויקרא ה, א). לוֹמַר, "לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ" מִפְּנֵי הַתָּרָפִים, אֲבָל מִפְּנֵי אַחֵר אָקוּם. כִּי הֵיכִי דְּדָרְשִׁינַן הָתָם (שבועות לה, א) "אִם לוֹא יַגִּיד" — פִּירוּשׁ: לַדַּיָּינִים — "וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ". אֲבָל לְאַחֵר אִם לֹא יַגִּיד, בִּשְׁבִיל זֶה לֹא יִשָּׂא עֲוֹנוֹ: תורה לו

(לח) זֶה֨ עֶשְׂרִ֜ים שָׁנָ֣ה אָנֹכִ֗י עִמָּ֙ךְ֙ רְחֵלֶ֣יךָ וְעִזֶּ֔יךָ לֹ֥א שִׁכֵּ֖לוּ וְאֵילֵ֣י צֹאנְךָ֣ לֹ֥א אָכָ֖לְתִּי׃

לח דְּנַן עֶשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ רְחֵלָיךְ וְעִזָּיךְ לָא אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא אֲכָלִית׃

רש"י ◂ **לֹא שִׁכֵּלוּ** • לֹא הִפִּילוּ עֻבּוּרָם, כְּמוֹ: (הושע ט) "רֶחֶם מַשְׁכִּיל", (איוב כא) "תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל". **וְאֵילֵי צֹאנְךָ** • (ב"ק סה) מִכָּאן אָמְרוּ: אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל, שֶׁאִם לֹא כֵן, מַה שִּׁבְחוֹ? אֵילִים לֹא אָכַל, אֲבָל כְּבָשִׂים אָכַל, אִם־כֵּן גַּזְלָן הוּא.

(לט) טְרֵפָ֣ה לֹֽא־הֵבֵ֣אתִי אֵלֶ֔יךָ אָנֹכִ֖י אֲחַטֶּ֑נָּה מִיָּדִ֥י תְבַקְשֶׁ֖נָּה גְּנֵבְתִ֥י יוֹם֙ וּגְנֵבְתִ֣י לָֽיְלָה׃

לט דִּתְבִירָא לָא אַיְתֵיתִי לְוָתָךְ דַּהֲוָה שָׁגְיָא מִמְּגִנָּא מִנִּי אַתְּ בָּעֵי לַהּ נְטָרִית בִּימָמָא וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא׃

רש"י ◂ **טְרֵפָה** • עַל־יְדֵי אֲרִי וְזֹאֵב. **אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה** • לְשׁוֹן: "קִלְעַ בָּאֶבֶן אֶל־הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יַחְטֹא", (מלכים א א) "אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים", חֲסֵרִים. 'אָנֹכִי אֲחַסְּרֶנָּה' אִם חָסְרָה, חָסְרָה לִי, שֶׁמִּיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה. **אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה** • תַּרְגּוּמוֹ 'דַּהֲוָה שָׁגְיָא מִמְּגִנָּא', תַּרְגּוּמוֹ: 'וְלָא שָׁגְיָא'. **גְּנֵבְתִּי יוֹם וּגְנֵבְתִּי לָיְלָה** • גְּנוּבַת יוֹם אוֹ גְּנוּבַת לַיְלָה, הַכֹּל שִׁלַּמְתִּי. **גְּנֵבְתִּי** • כְּמוֹ: (איכה א) "רַבָּתִי בַגּוֹיִם, שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת", (ישעיה א) "מְלֵאתִי מִשְׁפָּט", (הושע י) "אֹהַבְתִּי לָדוּשׁ". שֶׁהָיְתָה נִפְקֶדֶת וּמְחֻסֶּרֶת, כְּמוֹ: (במדבר לא) "וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ", תַּרְגּוּמוֹ: 'וְלָא שָׁגָא'. **גְּנֵבְתִּי יוֹם וּגְנֵבְתִּי לָיְלָה** • גְּנוּבַת יוֹם אוֹ גְּנוּבַת לַיְלָה, הַכֹּל שִׁלַּמְתִּי.

(מ) הָיִ֥יתִי בַיּ֖וֹם אֲכָלַ֑נִי חֹ֣רֶב וְקֶ֔רַח וַתִּדַּ֥ד שְׁנָתִ֖י מֵעֵינָֽי׃

מ הֲוֵיתִי בִימָמָא אֲכָלַנִי שַׁרְבָא וּגְלִידָא (הֲוָה) נָחֵית עֲלַי בְּלֵילְיָא וּנְדַד שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃

רש"י ◂ **אֲכָלַנִי חֹרֶב** • לְשׁוֹן "אֵשׁ אוֹכְלָה". **וְקֶרַח** • כְּמוֹ: (תהלים קמז) "מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ", תַּרְגּוּמוֹ: 'גְּלִידָא'. **שְׁנָתִי** • לְשׁוֹן שֵׁנָה.

(מא) זֶה־לִּ֞י עֶשְׂרִ֣ים שָׁנָ֗ה בְּבֵיתֶ֙ךָ֙ עֲבַדְתִּ֔יךָ אַרְבַּ֥ע־עֶשְׂרֵ֖ה שָׁנָ֑ה בִּשְׁתֵּ֤י בְנֹתֶ֙יךָ֙ וְשֵׁ֣שׁ שָׁנִ֔ים בְּצֹאנֶ֖ךָ וַתַּחֲלֵ֥ף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּ֖י עֲשֶׂ֥רֶת מֹנִֽים׃

מא דְּנַן לִי עֶשְׂרִין שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלָחְתָּךְ אַרְבַּע עֶסְרֵי שְׁנִין בִּתְרֵתֵין בְּנָתָיִךְ וְשִׁתְּ שְׁנִין בְּעָנָךְ וְאַשְׁנֵיתָא יָת אַגְרִי עַשַּׂר זִמְנִין׃

רש"י ◂ **וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי** • הָיִיתָ מְשַׁנֶּה תְּנַאי שֶׁבֵּינֵינוּ מִנָּקוּד לְטָלוּא, וּמֵעָקֹדִים לִבְרֻדִּים.

(מב) לוּלֵ֨י אֱלֹהֵ֤י אָבִי֙ אֱלֹהֵ֣י אַבְרָהָ֔ם וּפַ֖חַד יִצְחָ֑ק הָיָ֥ה לִ֛י כִּ֥י עַתָּ֖ה רֵיקָ֣ם שִׁלַּחְתָּ֑נִי אֶת־עָנְיִ֨י וְאֶת־יְגִיעַ֤ כַּפַּי֙ רָאָ֣ה אֱלֹהִ֔ים וַיּ֖וֹכַח אָֽמֶשׁ׃

מב אִילּוֹלָא פּוּן אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם וּדְדָחִיל לֵהּ יִצְחָק הֲוָה בְּסָעֲדִי אֲרֵי כְעַן רֵיקָן שַׁלַּחְתָּנִי יָת עַמְלִי וְיָת לֵיאוּת יְדַי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְשָׁא׃

רש"י ◂ **וּפַחַד יִצְחָק** • לֹא רָצָה לוֹמַר: 'אֱלֹהֵי יִצְחָק', שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לוֹ בְּצֵאתוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק", בִּשְׁבִיל שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וַהֲרֵי הוּא כְּמֵת. **יַעֲקֹב נִתְיָרֵא לוֹמַר** "אֱלֹהֵי", וְאָמַר: "וּפַחַד יִצְחָק". **וַיּוֹכַח** • לְשׁוֹן תּוֹכֵחָה הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכָחָה הוּא.

~ שבת קודש י"א כסלו ~

(מג) וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ:

מג וַאֲתִיב לָבָן וַאֲמַר לְיַעֲקֹב בְּנָתַי בְּנָתָא בְּנָתַי וּבְנָיָא בְּנַי וְעָנָא עָנִי וְכֹל דִּי אַתְּ חָזֵי דִּילִי הוּא וְלִבְנָתַי מָה אֶעְבִּיד לְאִלֵּין יוֹמָא דֵּין אוֹ לִבְנֵיהֶן דִּילִידָן:

רמ"י ◂ מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה • אֵיךְ תַּעֲלֶה עַל לִבִּי לְהָרַע לָהֶן.

(מד) וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

מד וּכְעַן אֱתָא נִגְזַר קְיָם אֲנָא וְאָתְּ וִיהֵי לְסָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ:

רמ"י ◂ וְהָיָה לְעֵד • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

(מה) וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה:

מה וּנְסִיב יַעֲקֹב אַבְנָא וּזְקָפַהּ קָמָא:

(מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגָּל:

מו וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ אַבְנִין וּנְסִיבוּ אַבְנִין וַעֲבָדוּ דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַּמָּן עַל דְּגוֹרָא:

רמ"י ◂ לְאֶחָיו • הֵם בָּנָיו שֶׁהָיוּ לוֹ אַחִים, נִגְּשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמִלְחָמָה (ב"ר).

(מז) וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד:

מז וּקְרָא לֵהּ לָבָן יְגַר שַׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קְרָא לֵהּ גַּלְעֵד:

רמ"י ◂ יְגַר שָׂהֲדוּתָא • תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל גַּלְעֵד.

(מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד:

מח וַאֲמַר לָבָן דְּגוֹרָא הָדֵין סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ יוֹמָא דֵּין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ גַּלְעֵד:

רמ"י ◂ (עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ) גַּלְעֵד • גַּל עֵד.

(מט) וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ:

מט וְסַכּוּתָא דִּי אֲמַר יְסֵף מֵימְרָא דַיְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ אֲרֵי נִתְכַּסֵּי גְּבַר מֵחַבְרֵהּ:

רמ"י ◂ וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וגו' • וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר בְּהַר הַגִּלְעָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: (שופטים יא) "וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִּלְעָד". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מִצְפָּה? לְפִי שֶׁאָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ: "יִצֶף ה' בֵּינִי וּבֵינֶךָ" אִם תַּעֲבֹר אֶת הַבְּרִית'. כִּי נִסָּתֵר • וְלֹא נִרְאֶה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ.

(נ) אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתָי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

נ אִם תְּעַנֵּי יָת בְּנָתַי וְאִם תִּסַּב נָשִׁין עַל בְּנָתַי לֵית אֲנָשׁ עִמָּנָא חָזֵי מֵימְרָא דַיְיָ סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ:

רמ"י ◂ בְּנֹתַי בְּנֹתַי • שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַף בִּלְהָה וְזִלְפָּה בְּנוֹתָיו הָיוּ מִפִּלֶּגֶשׁ. אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי • לְמִנַּע מֵהֶם עוֹנַת תַּשְׁמִישׁ (יומא עז).

(נא) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה ׀ הַגֹּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

נא וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְגוֹרָא הָדֵין וְהָא קַמְתָא דִי אַקֵימִית בֵּינִי וּבֵינָךְ׃

רש"י ◄ יָרִיתִי • כְּמוֹ: "יֵרֶה בַּיָּם", כָּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֶה הַחֵץ.

(נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבָר אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה׃

נב סָהִיד דְגוֹרָא הָדֵין וְסָהֲדָא קָמָא אִם אֲנָא לָא אֶעְבַּר לְוָתָךְ יָת דְגוֹרָא הָדֵין וְאִם אַתְּ לָא תְעִבַּר לְוָתִי יָת דְגוֹרָא הָדֵין וְיָת קַמְתָא הָדָא לְבִישׁוּ׃

רש"י ◄ אִם־אָנִי • חֲרֵי 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר', כְּמוֹ: (ליל כד) "עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְבָרִי". לְרָעָה • (ב"ר) לְרָעָה אִי אַתָּה עוֹבֵר, אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לִפְרַקְמַטְיָא.

(נג) אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃

נג אֱלָהֵה דְאַבְרָהָם וֵאלָהֵה דְנָחוֹר יְדוּנוּן בֵּינָנָא אֱלָהֵה דַאֲבוּהוֹן וְקַיֵּים יַעֲקֹב בִּדְדָחִיל לֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃

רש"י ◄ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם • קֹדֶשׁ (ב"ר). וֵאלֹהֵי נָחוֹר • חוֹל. אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם • חוֹל.

(נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃

נד וּנְכַס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא וַאֲכָלוּ לַחְמָא וּבִיתוּ בְּטוּרָא׃

רש"י ◄ וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח • שָׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתֶּה. לְאֶחָיו • לְאוֹהֲבָיו שֶׁעִם לָבָן. לֶאֱכָל־לָחֶם • כָּל דְּבַר מַאֲכָל קְרוּי לֶחֶם, כְּמוֹ: (דניאל ה) "עֲבַד לְחֶם רַב", (ירמיה יא) "נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ".

לב (א) וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

א וְאַקְדֵם לָבָן בְּצַפְרָא וּנְשַׁק לִבְנָוֹהִי וְלִבְנָתֵהּ וּבָרִיךְ יָתְהֶן וַאֲזַל וְתַב לָבָן לַאֲתְרֵהּ׃

(ב) וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃

ב וְיַעֲקֹב אֲזַל לְאָרְחֵהּ וַעֲרָעוּ בֵּהּ מַלְאָכַיָּא דַיְיָ׃

רש"י ◄ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים • מַלְאָכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בָּאוּ לִקְרָאתוֹ לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ.

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃

ג וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן מַשְׁרִיתָא מִן קֳדָם יְיָ דֵּין וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם׃

פ פ פ

רש"י ◄ מַחֲנָיִם • שְׁתֵּי מַחֲנוֹת, שֶׁל חוּצָה־לָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ עִמּוֹ עַד כָּאן, וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לִקְרָאתוֹ (ב"ר ותנחומא):

בעל הטורים

לב (ג) **מַחֲנָיִם.** נוֹטָרִיקוֹן: מֵאוֹתָן חַיָּילִים נָטַל יַעֲקֹב מַלְאָכִים.

הפניות לשיחות קודש

ויעקב הלך לדרכו: ביאור הפסוק "ויעקב הלך לדרכו" כהקדמה לעבודת הבירורים במהלך השנה – לקו"ש חט"ו ע' 259. **מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ:** ביאור בגדר היציאה מהארץ, ומתי אין זה נחשב ליציאה מהארץ. ביאור בהפיכת חו"ל לארץ ישראל. – לקו"ש חכ"ה ע' 150.

~ נקודות משיחות קודש ~

יתרון האור" שבחוץ לארץ

וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם (לב, ג)
מַחֲנָיִם - שְׁתֵּי מַחֲנוֹת, שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ עִמּוֹ עַד כָּאן, וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לִקְרָאתוֹ (רש"י)
מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י כָּאן עוֹלֶה, שֶׁגַּם לְאַחַר שֶׁיַּעֲקֹב רָאָה אֶת מַלְאֲכֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאִים לִקְרָאתוֹ, עֲדַיִן הִמְשִׁיךְ לְתֵת חֲשִׁיבוּת וְכָבוֹד לְמַלְאֲכֵי חוּץ לָאָרֶץ, וְאִדְרַבָּה - קָרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם "מַחֲנָיִם" עַל שֵׁם שְׁנֵי הַמַּחֲנוֹת בְּיַחַד, בְּאֹפֶן שֶׁהֵם מִתְחַבְּרִים וּמִתְאַחֲדִים בְּשֵׁם אֶחָד.
וּמִכָּאן לָמְדוּ הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת ה', שֶׁאֵין הַמַּטָּרָה לְבַטֵּל אֶת הַמְּצִיאוּת שֶׁל "חוּץ לָאָרֶץ", אֶלָּא אַדְרַבָּה: צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת אֶת חוּץ לָאָרֶץ וּלְחַבֵּר אוֹתָהּ עִם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּאֹפֶן שֶׁיִּשָּׁנְן שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת – הֵן מַעֲלַת קְדֻשַּׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵן הַמַּעֲלָה שֶׁל "יִתְּרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ", שֶׁנַּעֲשֵׂית דַּוְקָא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּחוּץ לָאָרֶץ.
וְכָךְ גַּם בַּגָּאלָה הָעֲתִידָה, כַּאֲשֶׁר יַעֲזְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת מְקוֹמָם שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ וְכָל הַגָּלוּיוֹת יִתְקַבְּצוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל – לֹא תִּתְבַּטֵּל מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה בַּגָּלוּת וּבְחוּץ לָאָרֶץ, וּכְדִבְרֵי חַז"ל, שֶׁבָּתֵּי כְּנֵסִיוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ (יַחַד עִם מְקוֹמָם הַגַּשְׁמִי בְּחוּץ לָאָרֶץ) יַעֲלוּ וְיִקָּבְעוּ בָּאָרֶץ.

(ע"פ ספר השיחות תשמ"ט ח"א ע' 92 ואילך)

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנ - רנב

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' ב

עם שאר הבהמות, ולכן קבעו שיוציאום רק על ידי געית אמותיהם, ובאופן זה לא יצאו היתום והלקוח שהרי אין להם אם.

הגמרא דורשת מלשון הפסוקים את אופן הפרשת מעשר בהמה, מה מעכב בו ומה אינו מעכב: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר בפסוק האמור לגבי מעשר בהמה (שם), 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר' **תַּחַת** הַשָּׁבֶט' ויש לדרוש מלשון הפסוק 'יַעֲבֹר', **פָּרָט לְטָרֵיפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת** בכח עצמה, אלא צריך להעבירה, שפטורה ממעשר. ומלשון הפסוק 'תַּחַת הַשָּׁבֶט', יש ללמוד שיש **מְצָוָה לְמָנוֹתָן** לבהמות **בְּשֵׁבֶט**. מבררת הברייתא: אם **לֹא מָנָאן בְּשֵׁבֶט אוֹ שְׁמָנָאן רְבוּצִים אוֹ עוֹמְדִים** ולא הוציאם בפתח הדיר, **מְנַיִן** שהועיל המנין. מבארת הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם), 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', והיינו, שחל המעשר **מִכָּל מָקוֹם**, בין אם עבר ונמנה על ידי השבט ובין אם לא עבר או נמנה תחת השבט. מוסיפה הברייתא ומבררת: **וְאֵין לִי** לרבות **אֶלָּא כְּשֶׁקָּרָא** המונה את **שְׁמוֹ** של העשירי 'עֲשִׂירִי' בשעה שמנאו, אבל אם **לֹא קָרָא** את **שְׁמוֹ** 'עֲשִׂירִי', **מְנַיִן** שאף באופן זה חל המעשר. מבארת הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם), 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', כלומר, שמיתור הלשון 'יִהְיֶה' יש לדרוש, שהעשירי שיוצא יהיה מעשר **מִכָּל מָקוֹם**, בין אם המונה קרא לו בפיו 'עשירי' ובין אם לא קרא לו בפיו. שואלת הברייתא: **יָכוֹל** שאם **הָיוּ לוֹ מֵאָה** טלאים, ולא מנה את הטלאים בזה אחר זה עד העשירי, אלא **נָטַל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה** מהם בכל פעם, וחזר **וְנָטַל אֶחָד** מתוך כל עשרה בלא למנותם, **יָכוֹל יְהֵיוּ מְעוּשָּׂרִין**. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם), 'הָעֲשִׂירִי', **וְאֵין** זֶה שהופרש **עֲשִׂירִי**, כיון שאין שם 'עשירי' אלא על ידי מנין. **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אף באופן זה, מה שנטל הרי הוא **מַעֲשֵׂר**.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמַיְיהוּ** – מה טעמו **דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** שאף בנוטל טלאים ללא מנין ומפריש מהם למעשר, חל קדושת מעשר על הטלה שהפריש. משיבה הגמרא: **סָבַר לֵיהּ כְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוּמֶל, דְּתַנְיָא** בברייתא, **אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוּמֶל אוֹמֵר**, נאמר בפסוק האמור לגבי תרומת הלויים המפרישים לכהנים תרומה ממעשר ראשון שקיבלו מהבעלים (במדבר יח כז), 'וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב', ויש לבאר **שִׁבְשָׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר**, ולמדים מזו לזו, **כְּשֵׁם שֶׁהַתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד**, כלומר, ניתן לאמוד את שיעור מה שתורם ולתרום על פי האומדן, ואין צריך למדוד את שיעור הפירות ולתרום על פי מה שמדד, **וְכֵן** ניטלת **בְּמַחֲשָׁבָה**, כלומר, די שנותן עיניו בצד אחד במחשבה להפריש מאותו צד ויכול לאכול מהצד האחר, אף אם לא הפריש ממש משום שלשון הפסוק הוא 'ונחשב לכם תרומתכם',

לוח תהלים

יום ראשון, ה' כסלו > מפרק כט עד פרק לד

יום שני, ו' כסלו > מפרק לה עד פרק לח

יום שלישי, ז' כסלו > מפרק לט עד פרק מג

יום רביעי, ח' כסלו > מפרק מד עד סוף פרק מח

יום חמישי, ט' כסלו > מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שישי, י' כסלו > פרק כ. מפרק נה עד סוף פרק נט

שבת קודש, י"א כסלו > פרק כ. מפרק ס עד סוף פרק סה

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון ה' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנו, משא"כ מעשה המצות... עד עמ' 312, משיג המהות.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת – "מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה" הֵנָּה – אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), אלא למרות שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים – הם הרי בכל זאת מעשים אלקיים.

כיצד אכן הדבר? – הרי זה **בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מְכֵלִים דַּאֲצִילוּת לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**, – שהכלים ד"אצילות" הבאים ב"בי"ע" הם האלקות של עולמות בי"ע, **מְמָהוּתָן וְעַצְמוּתָן דְּחִיצוֹנִיּוּתָן, כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל אֶתְרוֹג וּמִינָיו** – שאר שלושת המינים, שיחד עם האתרוג הם מהווים מצות ד' מינים, **הִלְבִּישׁ בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמָהוּתָן וְעַצְמוּתָן דַּחֲסָדִים [פְּנִימִית] [פְּנִימִים] דְּ"זְעִיר אַנְפִּין", וְהֵיינוּ מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּתָן,** – שמחיצוניות החסדים הפנימיים של "זעיר אנפין" מלובש באתרוג ובמיניו, **כַּנּוֹדָע בְּכָל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָדָם,** – שבהבנתו ומדותיו הוא מגיע לאהבה ולירא שכליים, **אֲפִלּוּ** – אם, **יֵשׁ לוֹ נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת, מֵאַחַר שֶׁמִּלְבֻּשֶׁת בְּגוּף – לֹא יוּכַל לִמְצֹא בְּנַפְשׁוֹ**[22] – ולא יוכל **וּלְהַשִּׂיג** – בשכלו, **מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל פְּנִימִית הַחֲסָדִים דְּ"זְעִיר אַנְפִּין" דַּאֲצִילוּת (כִּי הָאֲצִילוּת הִיא בְּחִינַת "חַיָּה" בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, מִתְלַבֶּשֶׁת בְּכֵלִי כְּלָל)** – כמו למשל באדם בחינת חי' של נשמתו היא ה"מקיף" של נשמתו, שלא כמו בחינת ה"נשמה" שהיא השגה, או "רוח" שהיא מדות וכו' שיש להן הכלי שלהן בגוף, אבל בחינת חי' היא בחינת הנשמה שהיא "מקיף", כך גם בעולמות, בחינת "חי'", שהיא "אצילות" – היא בבחינת "מקיף", שאינה מתלבשת כלל בשום כלי, הרי האדם לא יכול להשיג – בהיותו בגוף – את מהות בחינת ומדריגת "אצילות", – בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי', ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע הבחינות של נפש, רוח, נשמה וחי', שעשיה היא נפש, יצירה – רוח, נשמה – בריאה, ואצילות – חי'. הרי ש"אצילות" היא בחינת חי', **שֶׁהִיא** – חי' היא **בְּחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה וְאֵינָהּ**

קונטרס אחרון

משא"כ מעשה המצות מעשה אלקים המה הנה בדרך השתלשלות מכלים דאצי' לבי"ע ממהותן ועצמותן דחיצוניותן כמו עד"מ אתרוג ומיניו הלביש בהן הקב"ה ממהותן ועצמותן דחסדים [פנימית] [פנימים] דז"א והיינו מבחי' חיצוניותן כנודע בכל מצות מעשיות משא"כ האדם אפי' יש לו נשמה דאצי' מאחר שמלובשת בגוף לא יוכל למצוא בנפשו ולהשיג מהותן ועצמותן של פנימית החסדים דז"א דאצי' (כי האצי' היא בחי' חיה בכללות העולמות אבי"ע שהיא בחי' מקיף מלמעלה ואינה מתלבשת בכלי כלל)

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[בנפשו] כמו בי"ת דויקח בידו".

קונטרס אחרון

כ"א מציאותן ע"י דחילו ורחימו שכליים. ומ"ש וראית את אחורי הוא בדרך נבואה דוקא. (שהוא התפשטות הגשמיות כמ"ש בר"מ פ' משפטים). והיינו הטעם לפי שא"א לנברא להשיג כלום במהות האלקות שהוא הבורא ובלי השגה אין זו הלבשה ותפיסא ודביקות אמיתית. משא"כ האתרוג עד"מ חיותו נמשכה ונשתלשלה ממהות חיצונית דכלים דנוק' דז"א דאצי' שהוא בחי' אלקות כמ"ש בע"ח שכל הפירות הן באצי' כי למ"ד כלים דאצי' ירדו לבי"ע (והן יו"ד מאמרות שבהן נברא העולם) ע"י התלבשות בנוק' דעשי' מהות במהות כי הכלים דאצי' נעשו נשמה בעשי' שהיא בחי' אלקות ממש לפי שבאצי' איהו וגרמוהי חד המאציל והנאצל וע"י התלבשות מהות הנשמה במהות הכלים דנוק' דעשיה נתהוה האתרוג נמצא כשתופס האתרוג ומנענע כהלכתו ה"ז תופס ממש חיותו המלובש בו מנוק' דאצי' המיוחדת באור א"ס המאציל ב"ה. משא"כ בכוונתו אינו משיג ותופס אף היודע הסוד. אלא מציאותה ולא מהותה אך בלימוד הלכות אתרוג משיג ותופס האתרוג ממש

כִּי־אִם מְצִיאוּתָן, – בלבד, של החסדים הפנימיים ד'זעיר אנפין" – הוא יכול "לתפוס" ולהשיג, **עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וְרַחֲימוּ** – יראה ואהבה **שִׂכְלִיִּים. וּמַה שֶּׁכָּתוּב: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי",** – וראיה היא הרי ענין ש"לוקח" מהות, **הוּא בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה** דַּוְקָא **(שֶׁהוּא** – הנבואה **הִתְפַּשְׁטוּת הַנַּפְשָׁמִיּוּת**[23], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים**[24]). – הרי מה שמשה רבנו ראה בראיה ה"תופסת" את המהות, היה זה אכן בדרך של נבואה. שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיות – יכול להיות ענין של ראיה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם לא מצד נבואה – אין הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות ומדריגת ה"אצילות", **וְהֵיינוּ הַטַּעַם,** – על כך, **לְפִי שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַנִּבְרָא לְהַשִּׂיג כְּלוּם בְּמָהוּת הָאֲלָקוּת, שֶׁהוּא הַבּוֹרֵא, וּבְלִי הַשָּׂגָה – אֵין זוֹ הַלְבָּשָׁה וְתָפְסָא וְדִבְקוּת אֲמִתִּית.** – הרי אי אפשר לאדם להיות דבוק באמת אפילו לא במדותיו של הקדוש־ברוך־הוא שהן מדות ה"אצילות". על־כל־פנים, הרי שאהבה ויראה שכליים שיהודי מקנה לו בתפלה, הן "תפיסה" ודביקות במציאות האלקות בלבד אך לא במהות האלקות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָתְרוֹג עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, חִיּוּתוֹ נִמְשָׁכָה וְנִשְׁתַּלְשְׁלָה מִמָּהוּת חִיצוֹנִית דִּכְלִים דִּנוּקְבָא ד"זְעֵיר אַנְפִּין" דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲלָקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ־חַיִּים'**[25] **שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת הֵן בַּאֲצִילוּת,** – ב"אצילות" ישנו השורש לכל ה"פירות", **כִּי לְמַ"ד כֵּלִים דַּאֲצִילוּת יָרְדוּ לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – להיות האלקות של עולמות בי"ע, **(וְהֵן יו"ד מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם), עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּנוּקְבָא דַּעֲשִׂיָּה, מָהוּת בְּמָהוּת,** – שמהות הכלים של "מלכות דאצילות" מתלבשת במהות "מלכות דעשיה", ומ"מלכות דעשיה" הרי נבראים כל הנבראים של עולם ה"עשיה", ביניהם גם הפירות, כמו למשל האתרוג. אך, בדברים גשמיים אחרים האלקות היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה – היא בגלוי, בלי שום העלם והסתר (כמוסבר בפרק כ"ג בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), **כִּי הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשׂוּ נִשְׁמָה בַּעֲשִׂיָּה שֶׁהִיא** – בחינת הנשמה של עולם ה"עשיה" היא **בְּחִינַת אֱלָקוּת מַמָּשׁ, לְפִי שֶׁבַּאֲצִילוּת "אִיהוּ** – "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – הכלים הנקראים "גרמוהי", **חַד",** – הם דבר אחד, **הַמַּאֲצִיל** – "אור אין סוף", **וְהַנֶּאֱצָל,** – הכלים ד"אצילות" שנאצלו מ"אור אין סוף" – הם דבר אחד, **וְעַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת מָהוּת הַנִּשְׁמָה** – שמהכלים ד"אצילות", **בְּמָהוּת הַכֵּלִים דְּנוּקְבָא דַּעֲשִׂיָּה – נִתְהַוָּה הָאָתְרוֹג. נִמְצָא, כְּשֶׁתּוֹפֵס הָאָתְרוֹג וּמְנַעְנֵעַ כְּהִלְכָתוֹ – הֲרֵי זֶה תּוֹפֵס מַמָּשׁ חִיּוּתוֹ, הַמְלֻבָּשׁ בּוֹ מִנּוּקְבָא דַּאֲצִילוּת,** – מ"מלכות דאצילות", **הַמְיֻחֶדֶת** – "מלכות דאצילות", **בְּאוֹר אֵין־סוֹף הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא.** – שהאציל "מלכות דאצילות". אבל מתעוררת השאלה: הרי אותו דבר הוא גם כשאוחז פרי גשמי אחר שאינו מצוה? התירוץ על־כך הוא: כאמור לעיל, שבדברים גשמיים אחרים, החיות האלקית שבהם היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה היא בגלוי שהיא "מעשה אלקים". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּכַוָּנָתוֹ** – בכוונת מצות אתרוג, **אֵינוֹ מַשִּׂיג וְתוֹפֵס,** – מהות "מלכות דאצילות", שהיא שורש האתרוג, כפי שיסביר להלן, **אַף הַיּוֹדֵעַ הַסּוֹד,** – אף מי שיודע סוד כוונת האתרוג על־פי קבלה וחסידות – בכל זאת אין הוא משיג ותופס על־ידי הכוונה **אֶלָּא מְצִיאוּתָהּ, וְלֹא מָהוּתָהּ.** – את מציאות "מלכות דאצילות", שורש האתרוג – הוא יודע, תופס ומשיג על־ידי הכוונה, אך לא את המהות של "מלכות דאצילות", שלא כפי שהדבר באחיזת אתרוג וקיום המצוה, שהוא אוחז ותופס מהות האתרוג ושרשו באלקות, **אַךְ בְּלִמּוּד הִלְכוֹת אֶתְרוֹג** – לא כשהוא מכוון הכוונה הרוחנית של אתרוג, שעליה דובר לעיל – אלא בלימוד הלכות אתרוג, **מַשִּׂיג וְתוֹפֵס הָאָתְרוֹג מַמָּשׁ** – שהרי מדובר כאן אודות

---

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח רסצ"ח. הל' ת"ת פ"ד ס"ס". **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטז, ב ואילך". **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בסופו. וצע"ק דמדייק ומני שם ז' דוקא".

האתרוג הגשמי בו מקיימים מצוה – לא אודות ענינו הרוחני למעלה – ואת האתרוג הגשמי הוא הרי מבין את מהותו, **וּמְצוָתוֹ כַּהֲלָכָה, בְּבְחִינַת דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה** – כשהוא מבטא בדיבור את הדינים וההלכות של אתרוג ומבין במחשבה את הדינים וההלכות, **וְכָל־שֶׁכֵּן הַלּוֹמֵד הַסּוּד,** – של מצות אתרוג, שהוא יודע הענין הפנימי של מצות אתרוג על־פי קבלה וחסידות, וכיוון שהוא הרי מבין את מהותו של האתרוג עצמו, שהרי לא מדובר כאן אודות ענינים רוחניים או אודות מדריגות שלמעלה מזה – פרצופים של עולם ה"אצילות" – אלא מדובר אודות אתרוג גשמי, **ובזה** הוא יודע את הסוד והענין הפנימי. **אֲבָל דַּוְקָא סוֹדוֹת הַמִּצְוָה,** – לא סודות המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, כפי שיסביר להלן, אלא סוד המצוה, שאת המצוה עצמה, החפץ הגשמי של המצוה, הוא יודע ומבין את מהותה, **דְּלֹא גָּרַע מִלְּמוּד הִלְכוֹתֶיהָ,** – של המצוה, **וְאַדְרַבָּה כו',** – הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, **אַף שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג הַמָּהוּת.** – של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה שמדובר בענינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה עצמה – האתרוג – הוא מבין את מהות האתרוג – הרי שבכללות הענין יש ענין של ידיעה ו"תפיסה" במהות. כל האמור הוא באשר לכוונת וסוד המצוה.

קונטרס אחרון

ומצותו כהלכה בבחי' דבור ומחשבה וכש"כ הלומד הסוד אבל דוקא סודות המצוה דלא גרע מלימוד הלכותיה ואדרבה כו' אף שאינו משיג המהות.

~ יום שני ו' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, משא"כ בסדר ההשתלשלות... עד עמ' 312, אשר שם.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, – בידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות של העולמות והספירות שלמעלה, **אַף אִם מַשִּׂיג הַמְּצִיאוּת** – של המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, **לֹא עָדִיף מִצַּד עַצְמוֹ** – מצד הדבר עצמו של ידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות, **כְּלִמּוּד הַמְּצוָת** – ההלכות של המצוות, **שֶׁמַּשִּׂיג וְתוֹפֵס הַמָּהוּת,** – מבחינת טעם אחר אפשר שיהיה לו עדיפות ועליונות, כפי שיסביר להלן, שזה מביא ל"לב שלם", ליראה שהיא תכלית כל המצוות, אך מצד עצמו אין זה עדיף מלימוד ההלכות של המצוות שבהן הוא יודע ומשיג את המהות, **וּמַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ קַיֵּם בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** – בלמדו ההלכות של המצוה, נחשב לו כאילו קיים את המצוה בפועל ממש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26]**: "וְאֶת הַתּוֹרָה כו'".** – לעולה ולמנחה, אומרת על־כך הגמרא[27], מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי, שבלימוד הנגלה של הלכות המצוות יש בפרט מסויים מעלה מרובה יותר מאשר בלימוד פנימיות התורה, הלימוד של סדר ההשתלשלות, שזה בענין של "מהות", שבלימוד ענינים שהוא יודע את מהותם, כפי שהדבר בהלכות של מצוות הנעשות בענינים גשמיים, ואת הענינים הגשמיים הרי הוא יודע את מהותם, כן חכמתו יתברך שבהלכות, הרי ירדה בענינים הגשמיים שאודותם דנים בהלכות – הרי מבין הוא "חכמתו יתברך" בהשגת המהות, ונעשה על־ידי־זה אופן היחוד העליון ביותר של מקיף ומוקף, המבואר בפרק ה' ב"תניא", ששכל האדם מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה של התורה שהיא חכמתו יתברך, ועל־ידי־זה נעשה גם היחוד של נפש האדם (שלמעלה משכל) עם "אור־אין־סוף" ברוך־הוא המלובש בחכמתו יתברך. כל האמור הוא בשעה שההשגה שהוא מבין בתורה היא השגת המהות, וכאמור לעיל, הרי זה דוקא בלימוד המצוות של תורה שבהן ישנה השגת המהות, ואילו בלימוד וידיעת סדר ההשתלשלות, שדנים במדריגות רוחניות, כמו אופנים, חיות ושרפים של עולמות בריאה־יצירה־עשיה, או אף למעלה מזה – בפרצופים של עולם ה"אצילות" וכו' – שם אין השגת המהות אלא ידיעת המציאות בלבד. אף־על־פי־כן – יסביר רבנו הזקן להלן – ישנה מעלה ועליונות בידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות, שלא זו בלבד שאינה נופלת מלימוד המצוות של תורה – אלא היא אף למעלה מזה. **אֶלָּא שֶׁיְּדִיעַת הַמְּצִיאוּת מֵהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,**

קונטרס אחרון

משא"כ בסדר ההשתלשלות אף אם משיג המציאות לא עדיף מצד עצמו כלימוד המצות שמשיג ותופס המהות ומעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש כמ"ש זאת התורה כו' אלא שידיעת המציאות מההשתלשלות

26. צו ז, לז. **27.** מנחות קי, א.

הִיא גַּם־כֵּן מְצָוָה רָמָה וְנִשָּׂאָה[28], **וְאַדְרַבָּה עוֹלָה עַל כֻּלָּנָה**, – על כל שאר המצוות ולימוד הלכות התורה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[29]: **"וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כּוֹ"**, – כלומר, שצריכה להיות דעת והשגה באלקות, וכן כתוב[30]: **"דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ כּוֹ"**, – שגם משמעותו היא שצריכה להיות דעת והשגה באלקות, **וּמְבִיאָה לִ"לֵב שָׁלֵם" כּוֹ'**, – כפי שמסיים בדברי הימים: "ועבדהו בלב שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא שיהיה "ועבדהו בלב שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא תשבית" ב"לקוטי תורה"[31], הכוונה היא, שזה מביא לירא שהיא תכלית כל המצוות, ככתוב[32]: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו" – הרי שתכלית כל המצוות היא להגיע ל"ליראה את ה' אלקינו". ולימוד פנימיות התורה וידיעת סדר ההשתלשלות, שמקיימים בהם מצות "וידעת היום" ו"דע את אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של "ליראה את ה' אלקינו". ובלשון רבנו הזקן: **שֶׁהוּא הָעִקָּר**, – "לב שלם" ויראת ה' הם עיקר ותכלית כל המצוות, וכאמור לעיל, של"לב שלם" וליראה מגיעים על־ידי ידיעת והשגת סדר ההשתלשלות, למרות שהיא ידיעת והשגת המציאות בלבד, **וְהַשָּׁנַת הַמְּצִיאוּת**[33] **הוּא לְהַפְשִׁיט** – הענינים של מדריגות סדר ההשתלשלות, **מִגַּשְׁמִיּוּת כּוֹ'**. – כלומר, שיהיה ציור ברוחניות הענינים. בהתאם להערת הרבי בכמה וכמה מקומות[34], לימוד פנימיות התורה באופן של "יתפרנסון מיניי", באופן של "פרנסה" והשגה, הוא דוקא כשזה בא בביאורים המסבירים את הענינים בהסברים של שכל והשגה – תורת חסידות חב"ד – כדי שתהיה השגה והבנה יסודית בענינים אלה, **רַק שֶׁזּוֹ** – מצות "וידעת היום", שתהיה ידיעה והשגה באלקות, **הִיא מְצָוָה אַחַת מִתַּרי"ג**, – מ־613 המצוות, **וְהָאָדָם צָרִיךְ לְקַיֵּם כָּל תַּרי"ג**, – המצוות, **לְפִי שֶׁהֵן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמָּהוּת דְּחִיצוֹנִית דְּכֵלִים דַּאֲצִילוּת**, – כפי שהסביר לעיל המעלה שבזה, **לָכֵן** – לכן, **צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בִּלְמוּד כָּל הַתַּרי"ג** – מצוות, ללמוד ההלכות של כל המצוות, **וְקִיּוּמָן בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – שהלימוד הרי מביא לידי מעשה, לקיים בפועל כל המצוות, **בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**, – (מחשבה היא בריאה, דיבור – יצירה, ומעשה – עשיה), **לְבָרֵר בְּרוּרִין אֲשֶׁר שָׁם.** – בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וכפי שהוסבר לעיל, שבירור הניצוצות הוא תכלית סדר ההשתלשלות.

קונטרס אחרון

היא ג"כ מצוה רבה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר והשגת המציאות הוא להפשיט מגשמיות כו' רק שזו היא מצוה אחת מתרי"ג והאדם צריך לקיים כל תרי"ג לפי שהן השתלשלות המהות דחיצונית דכלים דאצי' לכך צריך להרבות בלימוד כל התרי"ג וקיומן בפועל ממש במחדו"מ שהן בי"ע לברר בירורין אשר שם.

~ יום שלישי ז' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, ועוד זאת שבאמת... עד עמ' קנז, לא יראו.

וְעוֹד זֹאת, – נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה של הנפש (למרות שאהבה ויראה הן ענין רוחני, ואילו המצוות המעשיות נעשות בדברים גשמיים), מעלה שהיא בגלל ענין ה"בירורים" הנעשים על־ידי מצוות מעשיות, ואשר הם תכלית ההשתלשלות; הרי זו מעלה מצד הכוונה העליונה והתכלית, המבוצעת על־ידי מצוות מעשיות, אך **בעצם** אהבה ויראה של הנפש הן למעלה מהמצוות המעשיות. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם **בעצם**, מצד השורש שלהם, הבירורים של המצוות המעשיות הם למעלה מהשורש של הנפש. ובלשון רבנו הזקן: **שֶׁבֶּאֱמֶת הַבֵּרוּרִין שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה מֵרפ"ח**, – מ־288 הניצוצות של תהו,

קונטרס אחרון

ועוד זאת שבאמת הבירורין שבבי"ע מרפ"ח ע"י תורה ומצות במחשבה

---

28. בתניא לפנינו: "מצות **רבה** ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", כבפנים. וכ"ה גם בלקו"ת ויקרא ד"ה ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכותב "רמה", כבפנים, ולא כבדפוסים שלפנינו. **29.** ואתחנן ד, לט. **30.** דברי הימים א' כח, ט. **31.** שבהערה 28. **32.** ואתחנן ו, כד. **33.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנדו"ז** – משא"כ בהשגת מציאות האתרוג שהיא הקדמה להשגת מהותה – לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיות – שהרי המדובר (גם) בעולם העשי' הגשמי – (ובמילא גם במהות), כ"א **להיפך** ענינה התפשטות הגשמיות והאפשרות להשיג מהות. [עפ"ז – מובן שייכות "והשגת... כו'" כאן]". **34.** ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

קונטרס אחרון

דבור ומעשה גבוהין בשרשן מנר"ן שבאדם כי הן מס"ג שבפנימית א"ק ונר"ן שכבר נתקנו ע"י מ"ה הוא יוצא מהמצח הארה בעלמא. וז"ש לפני מלוך מלך כו' וה"ט שהאדם חי במזונות דצ"ח ומבררן במ"ה שבו וחי בהם לפי שהם מס"ג. ועוד זאת כמ"ש ופני לא יראו שפנימית העליון אינו יכול לירד למטה רק חיצוניותו ובחי' אחוריים שהוא נובלות חכמה עילאה אינו ועוד זאת שהרי הדבור מדברי חכמה עילאה אינו

בירורים אלה מתבררים **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** – על־ידי לימוד התורה במחשבה ודיבור ועל־ידי מעשה המצוות, ובירורים אלה **גְּבוֹהִין בְּשָׁרְשָׁן מִנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁבָּאָדָם, כִּי** – הבירורים הֵן מִ – שם ס"ג **שֶׁבִּפְנִימִית "אָדָם כַּדְמוּת", וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁכְּבָר נִתְקְנוּ עַל־יְדֵי** – שם **"מַ"ה", הוּא** – השם "מ"ה" **יוֹצֵא מֵהַ"מְּצַח"** – של "א"ק", **הֶאָרָה בְּעלְמָא.** – הארה בלבד מבחינת "א"ק" (אדם קדמון), לא פנימיות "א"ק". שם "ס"ג" ושם "מ"ה" הם שניהם מארבעת השמות היוצאים מארבעת האופנים והגימטריאות של שם הוי': כששם הוי' הוא במילוי וא"ו"ין הוא בגימטריא "ס"ג", והוא שם "ס"ג", וכששם הוי' הוא במילוי אל"פ"ין הוא בגימטריא "מ"ה", והוא שם "מ"ה"; וכידוע בקבלה, שהשם "ס"ג" שייך ל"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ושם "מ"ה" – ל"תיקון". וזה מה שרבנו הזקן אומר, שהבירורים של המצוות המעשיות – שרשם בשם "ס"ג" שבפנימיות "א"ק" (אדם קדמון), שהיא המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות, אך הנפש או הרוח או הנשמה של האדם, שנשמות ישראל הן הרי מ"עולם התיקון", הרי כבר נתקנו על־ידי שם "מ"ה" (ש"מ"ה" – מתקן), ושם "מ"ה" הוא הארה בלבד הבאה מה"מצח" של "אדם קדמון". **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[35]**: "לִפְנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ כו'".** – לבני ישראל" – ש"ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום", על־פי קבלה, הכוונה: ה"מלכים" והספירות של "עולם התהו", שהם "לפני" ולמעלה מ"מֶלֶךְ מֶלֶךְ לבני ישראל" המוסב על עולם התיקון. שכן, עולם התיקון הוא הארה בלבד מ"א"ק", ואילו 'תהו' (שמ'תהו' בא ענין הניצוצות והבירורים) הוא משם "ס"ג" שמפנימיות "א"ק". **וְהֵינוּ מַעֲמָא** – וזה הטעם, **שֶׁהָאָדָם חַי בְּמִזּוֹנוֹת דּוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי, וּמְבָרְרָן בַּ"מַ"ה שֶׁבּוֹ,** – כיוון שהנשמה באה מעולם התיקון ויש בה שם "מ"ה", ובכוח זה היא מבררת הבירורים של הניצוצות שבדומם, צומח וחי, **וְחַי בָּהֶם,** – לאחרי שהאדם מברר הניצוצות שבדומם־צומח־חי וממשיך עליהם מעליונות שרשם שב'תהו' – הוא "חי" בהם, הם מוסיפים לו תוספת חיות ברוחניות, **לְפִי שֶׁהֵם** – הבירורים והניצוצות שבדומם צומח חי **מִ"ס"ג".** – שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" – יצטרך להזדקק עבור חיותו, למזונות שהוא מקבל מדומם־צומח־חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"[36], שלא מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי הוי" שבלחם. ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי'" מה"נעשה אדם"[37], מדוע, איפוא, עליו להזדקק ל"מוצא פי הוי'" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא, ה"מוצא פי הוי'" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי'" שבאדם. שכן, האדם הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא ב"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ובשמות זה שם "ס"ג" שלמעלה משם "מ"ה". **וְעוֹד זֹאת,** – מצד עוד דבר ישנה עליונות במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[38]**: "וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ"**[39] – **שֶׁפְּנִימִית הָעֶלְיוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לְיֵרֵד לְמַטָּה,** – אי אפשר שתהיה בהתגלות למטה, **רַק חִיצוֹנִיּוּתוֹ** – של העליון, **וּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – בלבד, כנאמר לעיל "ופני לא יראו", **שֶׁהוּא נוֹבְלוּת חָכְמָה עִלָּאָה.** – חכמה עליונה. הרי שהאהבה והיראה של הנפש על־ידן האדם דבוק במדות העליונות, שהן הפנימיות והעצמיות של הספירות, אי אפשר שיומשך בנפש מפנימיות ועצמות המדות – כי־אם מחיצוניותן בלבד, ואילו מהמצוות המעשיות, הבאות מנצח־הוד־יסוד של הספירות, שהן החיצוניות והגילוי של הספירות – יכול להימשך מפנימיותן ועצמיותן במצוות המעשיות. **וְעוֹד זֹאת,** – קיימת מעלה במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש. שכן, האהבה והיראה שהן ענין רוחני, הן למשל כמו דיבור והשפעה של שכל, שהרב משפיע לתלמידו, שנותן לו רק הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא גשמית – יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם יכול להיות "יפה כח הבן מכח האב"[40], שהענינים שלא היו בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בבן. על־דרך־זה יסביר רבנו הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות גשמיות, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים", ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה הגשמית מתבטא ה"עצם". **שֶׁהֲרֵי הַדִּבּוּר מִדִּבְרֵי חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, **אֵינוֹ מוֹלִיד,** – אינו בורא

---

35. וישלח לו, לא. **36.** עקב ח, ג. **37.** בראשית א, כו. **38.** תשא ל, כג. **39.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בכ"ד גם לעיל אגה"ק סי"ט". **40.** שבועות מח, סע"א. וש"נ.

"יש מאין", כמו למשל מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה של מציאות חדשה, **וְהַטִּפָּה שֶׁנִּמְשְׁכָה מֵהַכְּלִי דְּחָכְמָה עִלָּאָה** – כמו למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, **יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַמּוֹלִיד וּמְהַוֶּה יֵשׁ מֵאַיִן. וְגַם הַמְשָׁכַת חָכְמָה עִלָּאָה** – מהאור של "חכמה עילאה", כמו למשל כוח החכמה שבאדם, **כְּלוּלָה בָּהּ.** – בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה עילאה", **וְהַטַּעַם,** – טעמו של דבר, **מִפְּנֵי שֶׁבָּהּ** – בטיפה, **נִמְשַׁךְ מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ דְּחָכְמָה עִלָּאָה.** – כל האמור הוא בקשר לטיפה הבאה מהכלים של "חכמה", **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – שבשכל שהוא מבטא בדיבור או מהרהר במחשבה – אין מעצמות ה"חכמה", **וַאֲפִלּוּ בְּהַשְׂכָּלַת הַשֵּׂכֶל בְּאֵיזוֹ חָכְמָה** – למרות שזו השכלה שלא "נשמעות" בה עדיין אותיות, גם לא אותיות המחשבה, שכן היא עדיין למעלה מאותיות, אף־על־פי־כן, **הֲרֵי חָכְמָה זוֹ** – היא, **רַק הָאָרָה מִתְפַּשֶּׁטֶת מִמָּהוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּנַפְשׁ וְעַצְמוּתוֹ, וְהָאָרָה זוֹ הִיא רַק לְבוּשׁ לְמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַשֵּׂכֶל, וְהַשֵּׂכֶל** – כשלעצמו, **הוּא הָאָרָה וּלְבוּשׁ** – בלבד, **לְמָהוּת הַנֶּפֶשׁ.** – הרי שאין בהשכלת שכל זה ממהות הנפש, שלא כפי שהדבר בטיפה, שלמרות שהיא גשמית, הרי יש בה ממהות ועצמות הנפש, כפי שיסביר להלן: **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַטִּפָּה, נִמְשָׁךְ בָּהּ גַּם מִמָּהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּמֹּחִין, וְלָכֵן מוֹלִידָה בְּדוֹמֶה לָהּ מַמָּשׁ.** – בדומה לנפש, שהרי יש בטיפה מעצמות הנפש. **וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים הַיּוֹצְאִין מִ"נִּשְׁקִין"** – ש"זיווג נשיקין" הוא זיווג רוחני, ובמילא עבודתם היא עבודה רוחנית, **לְהַנְשָׁמוֹת הַיּוֹצְאִין מֵהַכֵּלִים.** – שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות הבאות מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם באהבה ויראה של נשמות תהיה המשכה מה"עצם", כיוון שנשמות הרי באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו הזקן הסביר לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו השפעת השכל מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד ולא של "עצם"? יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון שהכלים ד"אצילות" נעשים נשמה לבריאה־יצירה־עשיה, יש במילא מהנשמה שני סוגי השפעה: השפעה של "הארה" שהיא אהבה ויראה שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת במצוות מעשיות. **אַךְ הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשׂוּ נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה, **וְהִלְכָךְ** – ולכן, **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה **שִׁכְלִיִּים הֵן כְּמַלְאָכִים דְּ"נִשְׁקִין"** – שהוא ענין רוחני והארה בלבד, **מֵהָאָרַת חִיצוֹנִית דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת** – המאירה **בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – ואין זה "עצם", למרות שזה בא מכלים ד"אצילות", **וְהַטַּעַם,** – טעמו של דבר הוא, **מִשּׁוּם דִּפְנִימִית חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת וּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל אוֹר פְּנִימִי – אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְגַּלּוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי הָאָרַת הַכֵּלִים דַּוְקָא, הַיּוֹרְדִים לְמַטָּה כְּטִפַּת הָאָדָם מִמֹּחִין, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ".** – ולכן מן ההכרח שתבוא בהעלם, כמו הטיפה למשל.

קונטרס אחרון

מוליד והטפה שנמשכה מהכלי דח"ע יש בה כח המוליד ומהווה יש מאין וגם המשכת ח"ע כלולה בה והטעם מפני שבה נמשך מהותה ועצמותה דח"ע. משא"כ בדבור ומחשבה ואפי' בהשכלת השכל באיזו חכמה הרי חכמה זו רק הארה מתפשטת ממהות השכל שבנפש ועצמותו והארה זו היא רק לבוש למהותו ועצמותו של השכל והשכל הוא הארה ולבוש למהות הנפש. משא"כ הטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלובשת במוחין ולכן מולידה בדומה לה ממש. וזהו ההפרש בין עבודת המלאכים היוצאין מנשיקין להנשמות היוצאין מהכלים אך הכלים דאצי' נעשו נשמה לבי"ע והלכך דחילו ורחימו שכליים הן כמלאכים דנשיקין מהארת חיצונית דחב"ד בבי"ע והטעם משום דפנימית חב"ד ומהותו ועצמותו של אור פנימי אינו יכול להתגלות אלא ע"י הארת הכלים דוקא היורדים למטה כטיפת האדם ממוחין וכמ"ש ופני לא יראו.

~ יום רביעי ח' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנז, ובר מן כל דין... עד עמ' 314, הלכותיהן.

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד עצם העבודה, יש יתרון מעלה במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה שכליים הן ענין של "העלאה" בלבד, וזה "פועל" כך למעלה ענין של "העלאת האורות", שאין זו תכלית הכוונה, אלא תכלית הכוונה היא ענין של "המשכה", להמשיך אלקות למטה בעולם – דבר הנעשה על־ידי מצוות מעשיות. ובלשון רבנו הזקן:

וּבַר מִן כָּל דֵּין[41], – מלבד כל האמור לעיל במעלות שישנן במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים, **אֲפִלּוּ בְּנֶפֶשׁ הָאֲצִילוּת, אַף שֶׁהִיא מִכֵּלִים דַּאֲצִילוּת, וְכֵן בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ מִכֵּלִים דִּיצִירָה־עֲשִׂיָּה**[42] – הִנֵּה רְחִימוּ (אוּלַי צ"ל: דְּחִילוּ וּרְחִימוּ) – אהבה (אולי צריך לומר יראה ואהבה) **שִׁכְלִיִּים שֶׁלָּהֶם** – שהן ענין של "העלאה", **מְעוֹרְרִים גַּם־כֵּן בְּכֵלִים דִּיצִירָה־עֲשִׂיָּה בְּחִינַת הַעֲלָאָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"**, – בהתעוררות מלמטה, שהן עצמן ענין של "העלאה" – והן מעוררות למעלה בכלים ענין של "העלאה". **וְזֶהוּ בְּחִינַת הִסְתַּלְקוּת לְבַד חַס־וְשָׁלוֹם.** – שמסתלק למעלה ענין ופעולה מהכלים, כמו אהבה ויראה עצמן כשהן אינן באות בענין של מצוות – הרי זה ענין של העלאה והסתלקות בלבד. ואילו כשזה בא בענין של מצוות, הרי להיפך – זה מוסיף ב"המשכה" שמהמצוות. **אֲבָל בְּחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, הוּא עַל־יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר בַּכֵּלִים, וּבְחִיצוֹנִית הַכֵּלִים דַּוְקָא, שֶׁחִיצוֹנִיּוּת הָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה, וּפְנִימִיּוּת הַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה.** – שנמשכת אלקות בעולם וזה פועל תשוקה ועליה בנבראים לאלקות. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי הַנִּזְכָּר לְעֵיל**[43]**: "דְּאִית סְדוּרָא כוּ".** – שישנו סדר של העלאה וסדר של המשכה, **וּשְׁתֵּיהֶן צָרֵךְ גָּבוֹהַּ,** – לעבודת ה', **הָעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה, עַל־יְדֵי הָעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מִ** – שם **'ס"ג',** – הנעשה על־ידי בירורי הניצוצות, **בְּבְחִינַת עוּבְרָא וּמְלוּלָא.**

קונטרס אחרון

ובר מן כל דין אפי' בנשמה דאצי' אף שהיא מכלים דאצי' וכן בנפש רוח מכלים דיצי' עשי' הנה רחימו [אולי צ"ל דו"ר] **שכליי' שלהם מעוררים ג"כ בכלים דיצי' עשי' בחי' העלאה ממטה למעלה באתערותא דלתתא וזהו בחי' הסתלקות לבד ח"ו. אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצות מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחיצונית הכלים דוקא שחיצוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון עולה למעלה וז"ש בזהר פ' פקודי הנ"ל דאית סדורא כו' ושתיהן צורך גבוה העלאה והמשכה ע"י העלאת מ"ן מס"ג בבחי' עובדא ומלולא וזהו תכלית ההשתלשלו'**

---

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן – עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם ב"אור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאה, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תקו"ז בהקדמה) "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאה מלמטה למעלה – העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל האורות העליונים. וישנו ענין שלישי – המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת מ"ן לפעול העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון חס־ושלום; כיצד יכולים לומר כך – הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאה של האורות, אך על ידי העלאה נמשכים אחר־כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאה והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל־דרך־זה העלאה שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דז"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך – על ידי תקיעת שופר והתפילות – אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאה שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין האהבה, כאשר אחרי האהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של האהבה – אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנדב ואביהו "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה – ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיזכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסויים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי' מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את ה'שולחן ערוך' וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים – ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכות למטה – הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאה שבזה היא העלאה כללית, שהוא מוסר את כל ישותו להקדוש ברוך הוא – הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות. **42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "יש לחפש בכת"י דקו"א דלכאורה חסר כאן וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דבי"ע כו' בכלים דבי"ע בחי'. אבל גם באוה"ת הוא כבהנדפס". **43.** רמט, א.

– ע"י מעשים ודיבור, **וְזֶהוּ תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** – של העולמות, **לְהִתְנַלּוֹת אוֹר עֶלְיוֹן לְמַטָּה, וְלֹא לַעֲלוֹת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה, שֶׁזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי שָׁעָה.** – כל עליה היא ענין זמני בלבד, שכן לאחר מכן ההכרח שתומשך חזרה למטה, **וְאַף גַּם זֹאת,** – כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא ענין של הסתלקות, אלא **דַּוְקָא עֲלִיּוֹת הַכֵּלִים לְאוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים הִיא מַעֲלַת הַשַּׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים,** – שאז "עליית העולמות", שהכלים הם בעליה אל האורות, **אֲבָל לֹא עֲלִיּוֹת וְהִסְתַּלְּקוּת הָאוֹרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'[44], וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁל הָאָדָם לְגַבֵּי גּוּפוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה חֶשְׁבִּי** – נחשבות, **כְּאוֹרוֹת לְגַבֵּי כֵּלִים, וְכֵן דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים לְגַבֵּי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא.** – הן כאורות לגבי כלים. **וְלָכֵן הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם תְּפִלּוֹת כְּמִנְיַן "וָאֶתְחַנַּן"[45],** – תקט"ו (515) תפלות, כמנין "ואתחנן", שיכנס לארץ ישראל, **עַל קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא.** – כי שלימות קיום המצוות היא בארץ ישראל, ולכן התפלל תפלות רבות אלו כדי לזכות לקיום מצוות מעשיות בארץ ישראל. שכן, קיום המצוות המעשיות הוא תכלית כל ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם, **וְהוּא־הַדִּין לְדִבּוּר נַפְשִׁי שֶׁל הִלְכוֹתֵיהֶן.** – שכן גם על־ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי, ממשיכים אור למטה.

קונטרס אחרון

להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה שזה אינו אלא לפי שעה ואף גם זאת דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת ויוה"כ. אבל לא עליות והסתלקות האורות ח"ו כמ"ש בפע"ח ונר"ן של האדם לגבי גופו בעוה"ז חשיבי כאורות לגבי כלים וכן דו"ר שכליים לגבי מצות מעשיות דוקא ולכן התפלל משרע"ה תפלות כמנין ואתחנן על קיום מצות מעשיות דוקא וה"ה לדבור גשמי של הלכותיהן.

~ יום חמישי ט' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

אַךְ לְהָבִין, אֵיךְ הָאֶתְרוֹג שֶׁהוּא מֵרפ"ח – 288 הניצוצות, **שֶׁלֹּא נִבְרְרוּ עֲדַיִן,** – שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו מ"נוגה", שבזה יש מרפ"ח הניצוצות של תהו, וזה באופן כמו "קודם הבירור", לפני שנתברר להיות אלקות, **וְכֵן קְלַף הַתְּפִלִּין,** – עליו נכתבות פרשיות התפילין, שהוא קלף גשמי והוא מרפ"ח הניצוצות – **יַמְשִׁיךְ אוֹר בְּכֵלִים דְּ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא' דַּאֲצִילוּת, שֶׁכְּבָר** – הכלים של הספירות, **נִבְרְרוּ וְנִתְקְנוּ עַל־יְדֵי שֵׁם "מַ"ה" לִהְיוֹת בְּחִינַת אֱלֹקוּת** – ששם "מ"ה" מברר, **הִנֵּה הַמָּשָׁל לָזֶה הִיא** – ענין **הַזְּרִיעָה וְהַנְּטִיעָה, שֶׁהַגַּרְעִין** – שזורעים או נוטעים, **מְעוֹרֵר כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, שֶׁהוּא דִּבֵּר ה': "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא"** – דשא, **עֵץ פְּרִי כו'",** – שהצמיחה היא הרי לא מהגרעין, כי־אם מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר ב"אגרת הקודש" סימן כ'), הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד), שאז זה מעורר ומפעיל את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין שזרע, והכוח הצומח העצמי, עצם כוח הצומח, הוא המאמר "תדשא הארץ דשא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מִין נוֹקְבִין" לְשָׁרְשׁוֹ,** – שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה "העלאת מ"ן", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר, התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין לו כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן" לעורר את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. **כָּכָה מְעוֹרְרִים הַקְּלָף** – של התפילין, **וְהָאֶתְרוֹג** – מד' המינים, **עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,** – והמדריגות, **שֶׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שֶׁלְּפָנֵי** – ולמעלה **מִ־הַשְּׁבִירָה,** – של שבירת הכלים, **שֶׁהוּא** – שם "ס"ג" הוא

קונטרס אחרון

אך להבין איך האתרוג שהוא מרפ"ח שלא נבררו עדיין וכן קלף התפילין ימשיך אור בכלים דזו"ן דאצי' שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות. הנה המשל לזה היא הזריעה והנטיעה שהגרעין מעורר כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ כו' עץ פרי כו' ע"י העלאת מ"ן לשרשו ככה מעוררי' הקלף והאתרוג עד רום המעלות שהוא שם ס"ג

44. פע"ח שער השבת בהקדמה פ"ז. ועוד. **45.** ראה דב"ר פי"א, ט.

מָהוּת וְעַצְמוּת אוֹרוֹת שֶׁבְּ"אָדָם קַדְמוֹן", – שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה, המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר ההשתלשלות, ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף ואין זה הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות' האורות של "א"ק", **וְלֹא הָאָרָה בְּעָלְמָא כְּמוֹ שֵׁם "מַ"ה" שֶׁ** – בא **מִמְּצָחוֹ** – של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג, כשמקיימים אותן במעשה, **וְכֵן בִּלְמוּד וְעִיּוּן הִלְכוֹתֵיהֶן** – ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, **מְעוֹרֵר בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּכֵלִים דְּ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא', וְעַד רוּם הַמַּעֲלוֹת גַּם־כֵּן בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּ**– שם **"ס"ג" דִּפְנִימִיּת "אָדָם קַדְמוֹן"**, **הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ ה"עֵינַיִם" כו'.** – של "א"ק", "עינים" כמו ענין הראיה, הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצח שהוא ענין של חיצוניות. על־כל־פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם "ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של המצוות מעוררים בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן כשלומדים אודות המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש"; אך, כיצד הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור לא־תעשה, שבכך הרי לא שייך הענין של "כאילו קיים", ובמיוחד בדברים שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו הענין כפי שהוא ב"לא תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה מצוה"[46] – גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ולירא‌ה? יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם ב"מצוות־עשה" וגם ב"מצוות לא־תעשה", שלימוד הענין בלבד, גם כשאינו יכול להביא לידי מעשה של קיום מצוה־עשה או להישמר מלא־תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל־ידי הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שכן, כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל ברוך־הוא. ובלשון רבנו הזקן: **וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל** – שמעשה המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, **הוּא בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בִּלְמוּד פְּרָטֵי הִלְכוֹת אִסּוּרֵי לֹא־תַעֲשֶׂה לְכְאוֹרָה, וּבִפְרָט בְּדָלָא שְׁכִיחִי כְּלָל** – בפרטי דיני לא־תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות עצמה יהיה בה ענין חיובי, **כְּמוֹ פְּרָטֵי הִלְכוֹת פִּגּוּל וּכְהַאי גַּוְנָא.** – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, מדוע, איפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות אלו יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

קונטרס אחרון

שלפני השבירה שהוא מהות ועצמות אורות שבא"ק ולא הארה בעלמא כמו שם מ"ה שממצחו וכן בלימוד ועיון הלכותיהן מעורר בחי' חב"ד שבע"ס דכלים דזו"ן ועד רום המעלות ג"כ בחי' חב"ד שבס"ג דפנימית א"ק היוצא דרך העינים כו' וכל הנ"ל הוא במ"ע אבל לא בלימוד פרטי הלכות איסורי ל"ת לכאורה ובפרט בדלא שכיחי כלל כמו פרטי הלכות פיגול וכה"ג.

~ יום שישי י' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנח, אך עוד זאת... עד עמ' 316, אלקות.

אַךְ עוֹד זֹאת הַשָּׁוָה בַּכֹּל[47], – ישנו עוד דבר השווה בלימוד כל ההלכות, גם של מצוות־עשה וגם של מצוות לא־תעשה, כולל גם כאלו שאינן שכיחות כלל, **כִּי כָּל דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ** – יראה ואהבה, **שִׁכְלִיִּים שֶׁל הַמַּלְאָכִים** – **הֵן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְהֵן בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא ענין של "נשמה" ואלקות, כי־אם "נפש רוח" שהן נברא. מה שהוא מדייק לומר האהבה ויראה של **מלאכים**, למרות שברצונו לומר גם על האהבה ויראה של נשמות, שאינן משתוות ללימוד ההלכות – הרי זה מפני שבאהבה ויראה של נשמות, (א) הנשמות עצמן אינן נבראים ממש, כי־אם כפי שאלקות בא בענין של נברא ונשמה, ו(ב) באהבה ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה,

קונטרס אחרון

אך עוד זאת השוה בכל כי כל דחילו ורחימו שכליים של המלאכים הן בחי' נבראים מאין ליש והן בחי' נפש רוח דבי"ע. אבל פרטי ההלכות הן

46. קידושין לט, ב. **47.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך".

מה־שאין־כן באהבה ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, עצם הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות הם ענין של

קונטרס אחרון

המשכות ח"ע דהמאציל ב"ה המלובשת בגשמיות והלבשה זו אינה כהלבשת ח"ע בדו"ר שכליים דהתם הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי כהסתר והעלם הארץ החומריית לגבי ח"ע המלובשת בה כמ"ש כולם בחכמה עשית והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים דמל' דאצי' שבעשיה שהיא מסותרת לגמרי ברוח נפש דעשיה וכן בבריאה היא מסותרת לגמרי ברוח נפש שהם בחי' נבראים בהסתר והעלם הבורא מהנברא. משא"כ ההלכות הרי הארת החכמה מאירה בהן בגילוי ולבוש העשי' הוא דרך מעבר לבד כמו ביום טוב שחסד דאצי' המלובש לגמרי בחסד דבריאה מחיה עוה"ז הגשמי ע"י מעבר חסד דיצי' ועשי' הנק' ג"כ התלבשות שאל"כ לא הי' פועל בגשמיות עוה"ז

אלקות, **אֲבָל פְּרָטֵי הֲלָכוֹת** – הענינים השונים של הלכות המצוות, **הֵן הַמְּשָׁכוֹת חָכְמָה עִלָּאָה** – עליונה, **דְּהַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשֶׁת בְּנִשְׁמִיּוּת,** – בענינים גשמיים בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף פרה בחמור" וכדומה, **וְהַלְבָּשָׁה זוֹ,** – מה ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלובשת בענינים גשמיים של ההלכות, **אֵינָהּ כְּהַלְבָּשַׁת חָכְמָה עִלָּאָה בְּדָחְיְלוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ובאהבה **שִׂכְלִיִּים,** – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכליים ישנו הרי הענין מה שהן באות משכל ומחכמה, ושורש כל עניני החכמה הוא "חכמה עילאה", ואילו שם ההלבשה היא אחרת, **דְּהָתָם** – שם, ב"חכמה עילאה" המלובשת באהבה וביראה שכליים, **הַלְבּוּשׁ הוּא מַעֲלִים וּמַסְתִּיר לְגַמְרֵי,** – על ה"חכמה עילאה", **כְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הָאָרֶץ הַחָמְרִיִּית** – המסתירה ומעלימה לגמרי, **לְגַבֵּי חָכְמָה עִלָּאָה הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[48]**: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ",** – שכל הנבראים נתהוו ב"חכמה", הרי ש"חכמה עילאה" מלובשת גם בארץ הגשמית והחומרית, אלא שהארץ מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה עילאה" המלובשת בה, כך גם מכסות האהבה והיראה השכליות על "חכמה עילאה", **וְהֵיכִי חִיצוֹנִיּוּת דְּחִיצוֹנִיּוּת דִּכְלִים דְּהַלְכוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא** – "מלכות דאצילות" עם החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, **מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה,** – "מלכות דאצילות" כשלעצמה, אפילו החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, הן ענין של נשמה ואלקות, וזה מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של **נברא**, שזה כמו "חכמה עילאה", שהיא בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות הספירות ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות", ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשיה" ועשר ספירותיה, שבהן יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ החומרית, **וְכֵן בְּבְרִיאָה הִיא מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ,** – של "בריאה", **שֶׁהֵם** – רוח ונפש של "בריאה", הן **בְּחִינוֹת נִבְרָאִים** – המתהווים **בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא,** – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה ההעלם וההסתר מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה וביראה **שכליים** ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהֲלָכוֹת, חֲרֵי הָאָרַת הַחָכְמָה מְאִירָה בָּהֶן בְּגִלּוּי, – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן, **וּלְבוּשׁ הֲעֲשָׂיָה** – שההלכות הרי באו בענינים של עולם הזה ויש עליהן לבוש מעולם ה"עשיה", אך הלבוש של "עשיה", **הוּא דֶּרֶךְ מַעֲבָר לְבַד,** – הן רק עוברות דרך לבוש ה"עשיה", אך אין זה אומר שלבוש ה"עשיה" פועל שינוי במהותן, כפי שהדבר בדרך של התלבשות, שהמלביש פועל על המלובש להיות כמו המהות של המלביש. **כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁחֶסֶד דַּאֲצִילוּת הַמְלֻבָּשׁ לְגַמְרֵי בְּחֶסֶד דִּבְרִיאָה מְחַיֶּה עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי** – וזאת – **עַל־יְדֵי מַעֲבַר חֶסֶד דִּיצִירָה וַעֲשִׂיָּה, הַנַּקְרָא גַּם־כֵּן הִתְלַבְּשׁוּת**[49]**,** – שחסד ד"בריאה" מתלבש בחסד ד"יצירה" ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבשות ממש, **שֶׁאִם לֹא כֵּן, לֹא הָיָה פּוֹעֵל בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה.** – הרבי הרש"ב נשמתו־עדן, מסביר בקונטרס "ומעין"[50] דיוק לשון רבנו הזקן כאן, שהכוונה היא שכדי שתהיה פעולה של גשמיות ממש בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריאה" הנקרא "יש" לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף כשאור החסד ד"בריאה" יעבור "דרך מעבר" הספירות של "יצירה" ו"עשיה" – לא תהיה עדיין השפעה גשמית ממש, אלא זה צריך להיות על־ידי **התלבשות** בכלים ובלבושים של "יצירה" המסתירים במדה מרובה יותר על האור האלקי של החסד העליון, והוא נעשה על־ידי־זה בבחינה של מציאות, ולאחר מכן הוא מתלבש בכלים ובלבושים של "עשיה" המסתירים **עוד יותר** מאשר הכלים והלבושים של "יצירה", ואור זה נעשה יותר בבחינה של "יש", ובכוחו לבוא בהשפעה גשמית של עולם הזה. על־כל־פנים, כשם שהדבר ביום־טוב, שמבלי הבט על ענין ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום־טוב כאור של חסד ד"בריאה", כך גם בהלכות, שההתלבשות

48. תהלים קד, כד. **49.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אוה"ת שמיני תע ואילך". **50.** עמוד 123.

בהלכות היא רק באופן של "מעבר" והיא נשארת הארה של "חכמה עילאה", **וְאַף שֶׁגַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה וַדַּאי מַסְתִּיר לְגַמְרֵי אֲפִלּוּ** – על **הַחֻסָּד דַּעֲשִׂיָּה**, – ובודאי שהיא מסתירה על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותיו דנה התורה, כפי שיזכיר להלן, למשל הפרה והחמור הגשמיים אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי הפרה והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדין תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על ענין של חסד ד"עשיה", **מִכָּל־מָקוֹם הַהֲלָכָה עַצְמָהּ אֵינָהּ נַגְשְׁמִיּוּת מַמָּשׁ, שֶׁהִיא** – ההלכה והפסק, **בְּחִינַת רָצוֹן הַנִּמְשָׁךְ מֵחָכְמָה עִלָּאָה לְהָקֵל אוֹ לְהַחֲמִיר,** – שכך מחייבת חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא שיהיה רצונו יתברך ופסק ההלכה להקל או להחמיר, **רַק שֶׁ** – הרצון **יוֹרֵד וּמֵאִיר בִּבְחִינַת גִּלּוּי בְּנַגְשְׁמִיּוּת,** – הרצון העליון מתבטא בהתגלות בענין גשמי, **כְּמַיִם הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ כוֹ',** – שאותם המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום הנמוך, **וְהַדָּבָר הַנַּגְשְׁמִי עַצְמוֹ שֶׁבּוֹ מְדַבֶּרֶת הַהֲלָכָה, בֶּאֱמֶת הוּא מַסְתִּיר לְגַמְרֵי, כְּמוֹ** – ההלכה של **"הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר"**[51], **וְכֵן** – ההלכה של **בְּשַׂר הַפִּגּוּל אוֹ לֹא פִּגּוּל וְכָשֵׁר.** – שהפרה והחמור הגשמיים והבשר הגשמי אודותיו דנים אם הוא פיגול או לא – מסתירים באמת לגמרי על הארת ה"חכמה עילאה". מה שרבינו אומר שהדבר הגשמי עצמו אודותו דנה ההלכה, מסתיר בודאי לגמרי – למרות שלעיל (קנו, ב) אמר לגבי מצוות שבאחיזת האתרוג הגשמי של מצוה, תופסים מהות האלקות ד"אצילות" – הרי זה, מפני שלגבי מצוה, הרי האתרוג הגשמי הוא חלק מן המצוה, לכן אין גשמיות האתרוג מסתירה, אלא זה בטל לגמרי באלקות, ואילו כאן לגבי ההלכה הרי הפרה הגשמית או החמור הגשמי אינם חלק של ההלכה, לכן הם מסתירים, אך השכל הגשמי בו התלבשה ההלכה, כיוון שהוא חלק מן ההלכה, שההלכה **התלבשה** בשכל גשמי זה – אכן אינו מסתיר. **רַק הַהֲלָכָה בְּעַצְמָהּ** – הפסק **עִם הַטַּעַם הַנִּגְלֶה,** – מדוע הפסק הוא כך וכך, **הִיא מִבְּחִינַת מַלְכוּת דִּבְרִיאָה** – חלק השכל והטעם של הגמרא, **וְיִצִירָה** – חלק פסק ההלכה של המשנה, **דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, שֶׁהוּא אֱלֹקוּת, הַמְּחַיֶּה וּמְהַוֶּה נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – שנפש־רוח הן ענין של נברא, **שֶׁהֵן דְּחִילוּ וְרַחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁל הַמַּלְאָכִים וְהַנְּשָׁמוֹת וְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁלָּהֶם,** – ההשגה וההתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה ולירא. כל זה מתהווה ומקבל חיות **מֵאַיִן לְיֵשׁ.** – כפי שכל נברא מתהווה מ"אין" ל"יש", **וְלָכֵן** – ההארה מ"חכמה" הבאה על־ידי מלכות ד"בריאה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי שהיא ב"בריאה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו המים היורדים ממקום גבוה לנמוך, **הִיא מַרְוֶה צְמֵאוֹנָם** – של המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריאה" ו"יצירה" **קֹדֶם שֶׁיָּרְדָה לָעוֹלָם הַזֶּה, כַּמַּיִם הַיּוֹרְדִים** – ממקום גבוה לנמוך **כוֹ'**[52]. **וְגַם אַחַר שֶׁ** – ההארה מ"חכמה עילאה", **יָרְדָה לַעֲשִׂיָּה, הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּעֲשִׂיָּה, אֲפִלּוּ דִּבְחִינַת נְשָׁמָה שֶׁהִיא אֱלֹקוּת.** – שכן, זה אלקות של "עשיה", ואילו ההארה של "חכמה עילאה" שבהלכות היא האלקות של "אצילות". למדנו לעיל, שבמלכות ד"בריאה" ו"יצירה" של נשמה, מלובשת מהות "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה" אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה" שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור־המתחיל "כה אמר ה'" תרס"ד[53]) בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות היא במדריגה שהיא כמו המהות של המדריגה העליונה יותר שהיא מתלבשת בה – או שהיא מהות אחרת מהמדריגה העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש במדריגה שאיננה אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי בהתלבשות זו, ואילו בשעה שגם המלביש הוא אלקות (אלא במדריגה קטנה יותר) – אין המדריגה העליונה מתעלמת ומסתתרת, אלא המהות ממש של המדריגה העליונה – מאירה במדריגה התחתונה. זהו ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה שהוא אלקות בג' ראשונות (חכמה־בינה־דעת) של "בי"ע" (בריאה־יצירה־עשיה) שהם **נבראים**, שאור הנשמה הוא בהעלם והסתר מהם כמו ההעלם וההסתר שבורא מתעלם ומסתתר מנברא, כלומר, שלא מאירה מהות

קונטרס אחרון

ואף שגשמיות עוה"ז ודאי מסתיר לגמרי אפילו החסד דעשיה מ"מ ההלכה עצמה אינה גשמיות ממש שהיא בחי' רצון הנמשך מחי"ע להקל או להחמיר רק שיורד ומאיר בבחי' גילוי בגשמיות כמים היורדים ממקום גבוה כו' והדבר הגשמי עצמו שבו מדברת ההלכה באמת הוא מסתיר לגמרי כמו המחליף פרה בחמור וכן בשר הפיגול או לא פיגול וכשר רק ההלכה בעצמה עם הטעם הנגלה היא מבחי' מלכות דבריאה ויצי' דבחי' נשמה שהוא אלקות המחיה ומהוה נפש רוח דבי"ע שהן דחילו ורחימו של המלאכים והנשמות וחב"ד שלהם מאין ליש ולכן היא מרוה צמאונם קודם שירדה לעוה"ז כמים היורדים כו' וגם אחר שירדה לעשי' היא למעלה מעלה מבחי' חב"ד דעשי' אפי' דבחי' נשמה שהיא אלקות

---

51. ב"מ ק, א. וש"נ. **52.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: תענית ז, א. **53.** המשך תרס"ו ע' תכד ואילך.

אור הנשמה, כי־אם מציאותו בלבד – לבין התלבשות בחינת "חכמה עילאה" (עלינה) באור הנשמה ד"בי"ע" שבהלכות, שכיוון שאור הנשמה הוא הרי גם אלקות, לכן מאירה מהות "חכמה עילאה" ממש בגילוי באור הנשמה, ואור הנשמה אינו מסתתר ומתעלם. ולכן, למרות שמה שמאיר בגילוי בהלכות הערוכות לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה", אף־על־פי־כן מלובשת בו (באור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה") מהות "חכמה עילאה דאצילות", שאינה מסתתרת ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות" מאיר בגילוי ממש לגבי אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים, הרי למרות שלא מאירה בגילוי ממש בחינת "חכמה עילאה", אף־על־פי־כן אין זה בבחינת העלם והסתר, כי־אם בבחינת מיעוט בלבד, שביכלתה לבוא לבחינה של גילוי ממש.

~ שבת קודש י"א כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, והטעם משום דחב"ד... עד עמ' 316, וגמרא.

קונטרס אחרון

והטעם משום דחב"ד דעשי' דבחי' נשמה הוא מקור החיות דחב"ד דנפש רוח ותולדותיהן והתהוותן מאין ליש עם תולדותיהן עד סוף העשיה היא הארץ וכל צבאה. אבל חב"ד דהלכות בטעמיהן שבמל' דבריאה ויצי' ענין החכמה היא בתיקון פרצופי האצי' שבהן תלוין כל טעמי המצות מ"ע בה' חסדים ומל"ת בה"ג ומשו"ה נמי כשירדו להתלבש בנבראים הן במל' דבריאה ויצי' דבחי' נשמה דוקא שהוא מכלים דאצי' ולא בבחי' נפש רוח. ואף דחב"ד דבריאה יצירה דבחי' נשמה שגבהה מאד מעלתן על בחי' מלכות דבריאה יצירה דנשמה ואעפ"כ הן מקור לחב"ד דבריאה יצירה של בחי' נפש רוח שהן המלאכים. לק"מ דבאמת המלאכים והנשמות אינן אלא ממטה הנמשכת מחב"ד דנשמה ליסוד ז"א וניתן לנוק' ומשם יצאו בבחי' לידה כי אף את"ל שנבראו מהארת הכלים דנוק' דאצי' הרי הם

וְהַטַּעַם, – מדוע גם אחרי שהארת "חכמה עילאה" ירדה ב"עשיה", היא עדיין למעלה גם מ"חב"ד דעשיה" של בחינת הנשמה? – **מִשּׁוּם דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּעֲשִׂיָּה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, הוּא מְקוֹר הַחַיּוּת דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דְּנֶפֶשׁ רוּחַ וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן,** – של נפש רוח, **וְהִתְהַוּוּתָן מֵאַיִן לְיֵשׁ עִם תּוֹלְדוֹתֵיהֶן, עַד סוֹף הָעֲשִׂיָּה, הִיא הָאָרֶץ וְכָל צְבָאָהּ.** – הרי, ש"חב"ד דעשיה" של הנשמה, היא מקור לנבראים. **אֲבָל חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּהֲלָכוֹת בְּטַעֲמֵיהֶן שֶׁבְּמַלְכוּת דְּבְרִיאָה וְיִצִירָה,** – המקום והמדריגה של ההלכות וטעמיהן – שם אין "חב"ד" אלו מקור לנבראים, כי־אם – **עָנְיַן הַחָכְמָה** – שבהן, **הִיא בְּתִקּוּן פַּרְצוּפֵי הָאֲצִילוּת, שֶׁבָּהֶן** – בפרצופים של "אצילות", **תְּלוּיִין כָּל טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת, מִצְוֹת־עֲשֵׂה בְּה' חֲסָדִים,** – של "ז"א דאצילות", **וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּה' גְּבוּרוֹת.** – של "ד"א דאצילות", **וּמְשׁוּם הָכִי** – ולכן, **נָמֵי,** – גם **כְּשֶׁיִּרְדוּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּנִּבְרָאִים,** – כשטעמי ההלכות, שבעצם הם הפרצופים של "אצילות" – ירדו להיות טעמים של הלכות לנבראים, **הֵן בְּמַלְכוּת דְּבְרִיאָה וְיִצִירָה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה דַּוְקָא,** – שנשמה היא אלקות, **שֶׁהוּא** – הנשמה היא **מִכֵּלִים דַּאֲצִילוּת,** – ל' הכלים של "זו"ן דאצילות" נעשים נשמה ל"בי"ע", **וְלֹא בְּבְחִינַת נֶפֶשׁ רוּחַ.** – והן לא התלבשו בבחינת רוח ונפש שהן "נברא". **וְאַף דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דְּבְרִיאָה יְצִירָה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, שֶׁגָּבְהָה מְאֹד מַעֲלָתָן עַל בְּחִינַת מַלְכוּת דְּבְרִיאָה יְצִירָה דִּנְשָׁמָה,** – שכן, זו חב"ד, העליונות בספירות עולם זה, וזו מלכות, התחתונה בספירות עולם זה, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** – "חב"ד דבריאה יצירה", **הֵן מָקוֹר לְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דְּבְרִיאָה יְצִירָה שֶׁל בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ שֶׁהֵן הַמַּלְאָכִים** – כיצד, איפוא, אומרים אנו לעיל, שאי אפשר ל"מלכות דבריאה יצירה" דנשמה, להיות מקור לנבראים – בשעה ש"חב"ד דבריאה יצירה" דנשמה, שהיא למעלה מעלה ממנה, היא מקור לנבראים? **לֹא קָשֶׁה מִידִי,** – לא קשה כלל, **דְּהָאֱמֶת הַמַּלְאָכִים וְהַנְּשָׁמוֹת** – המתהווים מ"חב"ד דבריאה יצירה", **אֵינָן אֶלָּא מְטִיפָּה הַנִּמְשֶׁכֶת מֵחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּנְשָׁמָה לְ"יְסוֹד זְעֵיר אַנְפִּין", וְנִיתַּן** – ונמשך **לְ"נוּקְבָא",** – ל"מלכות", **וּמִשָּׁם יָצְאוּ** – המלאכים והנשמות, **בִּבְחִינַת "לֵידָה".** – שנולדה מציאות חדשה, הרי שאין זה התפשטות של חב"ד כפי שהדבר הוא בהלכות, שמהתפשטות כזו אי־אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כי־אם באופן של טיפה ולידה, יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה, אפילו של נשמה, ענין של נבראים, **כִּי אַף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר שֶׁנִּבְרְאוּ מֵהָאֲרַת הַכֵּלִים דְּנוּקְבָא** – "מלכות" **דַּאֲצִילוּת, הֲרֵי הֵם הַיּוֹרְדִים** – בבריאה־יצירה־

עשיה, **וְנַעֲשִׂים נִשְׁמָה.** – לבריאה־יצירה־עשיה. **אֲבָל סִדְרֵי מִשְׁנָה וּגְמָרָא.** – ענין ההלכות של תורה, הרי, שעצמות חב"ד באה דוקא בהלכות של תורה שהיא אלקות, ותורה באה בבחינת נשמה שהיא אלקות.

קונטרס אחרון

היורדים ונעשים נשמה. אבל עצמות חב"ד דנשמה מתפשט בו"ק דזו"ן ושם הם שיתא סדרי משנה וגמרא

עֲצְמוּת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת דִּנְשָׁמָה מִתְפַּשֵּׁט בְּזו"ן קְצָווֹת דִּזְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא, וְשָׁם הֵם שִׁיתָּא – ששה

אגרות קודש

ב"ה, ז' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' פ' וירא, בו כותב אשר נמצא כבר... והתחיל במלאכתו. הרי יה"ר מהשי"ת שיהי' הכל כשורה ובהצלחה, ובודאי למותר לעוררו על המבואר בשו"ע רבנו הזקן ושו"ת הצמח צדק אשר שו"ב בזמן הזה צריך להיות ירא שמים ביותר וביותר.

בודאי הראה לו הוו"ח אי"א נו"נ מוה'... שי' את המכתב אשר כתבתי לו אודות ההכרח לעשות בהפצת היהדות בכלל ובהפצת החסידות בפרט במקומם עתה. ובודאי ראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בתוכן הכתוב מד' מצעדי גבר כוננו, ודרכו יחפץ ולפום גמלא שיחנא, וכיון שעל פי מכתבו שלשה הם במקומם עתה אשר זכו לטעום מתורת חסידות חב"ד, ע"פ שלשה עדים יקום דבר, דבר התורה הזאת אם רק יעשו בזה במרץ הראוי.

ובהלכות המועד לפני המועד להיכון בעוד מועד, ובאופן המתאים לימי י"ט כסלו וימי חנוכה הבע"ל, נצחון וגילוי המאור שבתורה זוהי פנימיות התורה כמבואר בדרושי חנוכה בכמה מקומות.

בפ"ש כל הנמצאים אתם ולהתועד כולם יחד ביום הבהיר יום גאולתנו ופדות נפשנו י"ט כסלו הבע"ל.

לוח היום יום...

יום ראשון

יום חמישי — ה כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: אבל דוקא . . . 312 שם.

״וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה״ – תְּפִלָּה הִיא סֻלַּם הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה בֶּאֱלֹקוּת. וַהֲגַם שֶׁהוּא ״מֻצָּב אַרְצָה״, הַתְחָלַת הַתְּפִלָּה הִיא בְּהוֹדָאָה לְבַד, אֲבָל ״וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה״, בִּבְחִינַת בִּטּוּל עַצְמִי. אֲבָל בָּא לָזֶה עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַהַשָּׁגָה וְהַהֲבָנָה בִּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה, בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּקְרִיאַת שְׁמַע.

יום שני

יום שישי — ו כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: ועוד זאת . . . קנז לא יראו.

אאמו״ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואָס קודם צאת הנפש מהגוף. נאָר יעמאָלט גייט מען שוין אינגאַנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ״ט פון יעדער נאַכט האלט מען נאָך אין מיטן יריד, און מען קען נאָך אויפטאָן.

תרגום

אֲדֹנָי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] אָמַר: קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה הִיא בְּזְעֵיר אַנְפִּין [=בְּאוֹפֶן קָטָן] כְּהַוִּדּוּי שֶׁבְּטֶרֶם צֵאת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף. אֶלָּא שֶׁאָז עוֹזְבִים לְגַמְרֵי אֶת הַ׳יָּרִיד׳, וּכְבָר מְסַתַּיֵּם הַמִּסְחָר שֶׁל ״הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם״, וּבִקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה שֶׁל כָּל לַיְלָה, עֲדַיִן נִמְצָאִים בְּעִיצּוּמוֹ שֶׁל הַיָּרִיד, וְאֶפְשָׁר עֲדַיִן לִפְעֹל.

יום שלישי

שבת — ז כסלו — ה׳תש״ד

הַפְטוֹרָה: וְעַמִּי – תַּלְמֵי שָׂדֶ׳. וַיִּבְרַח יַעֲקֹב – וּבְאִשָּׁה שָׁמָר. וּבְנָבִיא הֵעָלָה – וּבְנָבִיא נִשְׁמָר.

שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ובר מן . . . 314 הלכותיהן.

שָׁלֹשׁ חָכְמוֹת הֵן: חָכְמַת בִּטּוּל הַחֹמֶר, עַל יְדֵי הוֹרָאַת שִׁקּוּץ וְתִעוּב כָּל עִנְיָנִים הַגּוּפָנִיִּים וְהַחֻמְרִיִּים – חָכְמַת הַמּוּסָר.

חָכְמַת הַכָּרַת מַעֲלַת הַצּוּרָה וְהָרוּחָנִי בַּמִּדּוֹת וּבַמֻּשְׂכָּלוֹת וְהוֹרָאַת אָפְנֵי הַקֵּרוּב אֲלֵיהֶם – חָכְמַת הַחֲקִירָה.

חָכְמַת הַגְבָּרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, הוֹרָאָה בְּמַעֲלַת חֹמֶר מְזֻכָּךְ וּבְמַעֲלַת הַצּוּרָה כְּשֶׁנִּקְבָּעָה בְּהַחֻמְרִי, וְהִתְכַּלְלוּתָם יַחַד מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וָסוֹף, לִהְיוֹת כִּי נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, אֵל אֶחָד בְּרָאָם, וּלְכָוָנָה אַחַת לְגַלּוֹת אוֹר קְדֻשַּׁת חֲבִיּוֹן עֵוֹז יִתְבָּרַךְ נִבְרְאוּ וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד דָּוְקָא מַשְׂלִימִים אוֹתָהּ הַשְּׁלֵמוּת, אֲשֶׁר עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ – חָכְמַת תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום רביעי

יום ראשון — ח כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אך להבין . . . קנח וכה״ג.

א מענש זאָל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב״ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאַכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ״ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאָן די עבודה בלב ונפש חפצה.

תרגום

יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם עַד כַּמָּה גְּדוֹלִים חַסְדֵי הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁכָּזֶה קָטָן שֶׁבַּקְטַנִּים כְּפִי שֶׁהוּא הָאָדָם, יָכוֹל לִגְרֹם נַחַת רוּחַ גָּדוֹל לְגָדוֹל הַגְּדוֹלִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר". עַל הָאָדָם לִהְיוֹת תָּמִיד נִלְהָב וְלַבֵּצַע אֶת הָעֲבוֹדָה בְּלֵב וְנֶפֶשׁ חָפֵצָה.

יום חמישי

יום שני — ט כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך עוד . . . קנח מהנברא.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי – תקל״ד – וְיוֹם הִסְתַּלְקוּתוֹ – תקפ״ח. וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּנִיעֶזשִׁין.

ט׳ בְּכִסְלֵו תקנ״ד אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מַאֲמָר – וְהוּא חֵלֶק פֶּרֶק נ״ג מִסֵּפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים (תַּנְיָא) הַמְדַבֵּר עַל־דְּבַר בַּיִת רִאשׁוֹן. לְמָחֳרָתוֹ אָמַר חֲסִידוּת עוֹד הַפַּעַם – סִיּוּם פֶּרֶק הַנַּ״ל עַד גְּמִירָא [סוֹפוֹ]. כִּי הַמַּאֲמָרִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה תק״ן עַד י כִּסְלֵו תקנ״ד (אֲשֶׁר בָּהֶם נִכְלְלוּ לִקּוּטֵי עֵצוֹת מִשָּׁנִים הַקּוֹדְמוֹת) מֵהֶם נִסְדְּרוּ נ״ג פִּרְקֵי סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים.

יום שישי

יום שלישי — י כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: משא״כ ההלכות . . . 316 אלקות.

אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי יָצָא לְחֵרוּת – תקפ״ז – מִמַּאֲסָרוֹ בָּעִיר וִויטֶעבְּסְק. בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת נוֹדַע אֲשֶׁר הִלְשִׁינוּ אֶת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי. בְּיוֹם א׳ פָּרָשַׁת נֹחַ כח תִּשְׁרֵי נָסַע בְּלַוְיַת פְּקִידִים מִלְיוּבַאוִויטְשׁ, בַּצָּהֳרַיִם בָּא לְדָאבְּרָאמִיסְל, אָמַר שָׁם דאַ״ח [=חַסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] "מַיִם רַבִּים גּוֹ'", יוֹם ב׳ נָסַע מִשָּׁם עַד לְיָאזְנָא, אָמַר שָׁם דאַ״ח "רִשָּׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי גּוֹ'", יוֹם ג׳ נָסַע מִשָּׁם לְוִויטֶעבְּסְק, וְיָשַׁב שָׁם תָּפוּס עַד יוֹם א׳ וַיִּשְׁלַח י כִּסְלֵו.

שבת קודש

יום רביעי — יא כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: והטעם . . . 316 וגמרא.

מֵהַגָּהוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בְּ] עַל הַסִּדּוּר ״סֵדֶר הַתְּפִלָּה״ (עִם הַדַּאַ״ח) : חֵלֶק א׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית״ (צט. א) : ״מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת רדל״א״ [=רִישָׁא דְּלָא אִתְיַדַּע] – נִתְקַן: ״וּמֵעַתָּה יוּבָן פֵּרוּשׁ וְעִנְיָן בְּחִינַת רדל״א״.
חֵלֶק ב׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״עַד הַגַּל״ (פח, ד) : ״לְרַבָּנָן וַהֲלָכָה כר״י שֶׁבַּיֵּרֵךְ״ – נִתְקַן: ״לְרַבָּנָן אִם בַּיֵּרֵךְ״.
שָׁם: ״דַּעַת ר״י וְכֵן הָאֱמֶת״ – הֶעָבִיר קוֹלְמוֹס עַל ״וְכֵן הָאֱמֶת״.
שָׁם (פט. א): ״הַתּוֹהוּ דִּנְקוּדִים״ – נִתְקַן: ״הַתּוֹהוּ דַּעֲקוּדִים״.

אגרות קודש

ב״ה, ז׳ כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ כו׳ מוה״ר אברהם שי׳ שו״ב

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מא׳ כסלו. אין להתפעל ממה שלא כל אלו שהבטיחו לבוא לשיעור תורה באים, וכבר ידוע פסק רז״ל (ברכות ה׳ ע״א) אשר שלשה דברים באים ע״י יסורים ואחד מהם תורה, אבל חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם ובתעמולה המתאימה בודאי יתרבו המשתתפים בשיעורים.

בודאי למותר לעוררו על ההכנה המתאימה ליום הבהיר י״ט כסלו הוא יום גאולתנו ופדות נפשנו, היציאה לחפשי של רבנו הזקן ואתו עמו נצחון תורת החסידות הכללית ותורת חב״ד. וכיון שההשגחה עליונה הביאתו למקום שהוא לע״ע אחד מחסידי חב״ד עליו גם למלאות התפקיד דהפצת המעיינות חוצה. ובודאי נודע לו האמור מהבעש״ט שזהו הכנה וכלי לגאולת כל ישראל גאולה השלימה והאמיתית. ויה״ר שתהי׳ ההתועדות בהצלחה ובקבלת החלטות טובות מר״ה לחסידות על כל השנה כולה.

בפ״ש כל הנמצאים אתו וביחוד הוו״ח אי״א נו״נ מוה״ר חיים שי׳ הערמאן שו״ב (אשר שתיקתו בודאי סימן הוא שהכל שלום אצלו).

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ה' כסלו ~

מדוע צריכים לקיים את הצוואה?

הלכות עבדים פרק ו, הלכה ד: מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ וְאָמַר: 'פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהּ יוֹרְשִׁים' - חֳרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה; וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת... צִוָּה וְאָמַר: 'שַׁחְרְרוּהָ', כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ.

יש מפרשים שמצוה לקיים את דברי המת משום גמילות חסד, כי יש למת נחת רוח כשמתקיים רצונו (שו"ת שואל ומשיב תליתאה ב, סי' קפג).

ולפי זה נראה כי המצוה היא בכל ענין הנוגע למת ולאו דווקא בממון הירושה, ואכן מצאנו שמצוה לקיים את רצונו להיקבר במקום מסוים (ראה שו"ע אדה"ז סי' תקכו סי"ח) או לשמוע בקולו כשציווה שלא להספיד אותו (סמ"ע חו"מ סי' רנג סק"ט).

אך יש אומרים שהחובה לקיים את בקשת הנפטר היא רק לגבי מה שיינעשה בממונו, ויסודה כעין מצות נחלות שעניינה להעביר את ממון המת לראוי לכך שהם היורשים, וכן ראוי שממונו יעבור למי שהביע את רצונו בחייו שיעבור אליו, אע"פ שאינו מהיורשים (תשב"ץ ב, נג, וראה שדי חמד כללים מערכת המ"ם, סי' ריט).

ועל מי מוטלת המצוה? יש אומרים שחלה רק על היורשים שקיבלו ממנו את הממון וחובה עליהם לקיים את רצונו בממון זה, ולכן אם הם קטנים שאינם בני מצוות, אין לאחרים לקיים זאת מממונם (ר"ן גיטין יג, א).

אך יש סוברים שהמצוה מוטלת על כל מי שביכולתו לעשות זאת, ולכן אם כספי הירושה נמצאים תחת יד אדם אחר, עליו לקיים בהם את רצון המת אף אם היורשים אינם מחויבים או אינם מעוניינים לקיים את המצוה (ראה תשב"ץ שם, דברי יציב חו"מ סי' כח, ה).

ועל פי דרכים אלו יש לבאר את דברי הרמב"ם כאן שאם צווה על היורשים לשחרר את השפחה, יש לכפות עליהם לקיים זאת: לדעת הסוברים שהמצוה מוטלת על היורשים, הכפייה היא מדין "כופים על המצוות" כדי שיקיימו את המוטל עליהם, אולם לשיטת רש"י (כתובות צא, ב) אין סמכות ביד בית דין לכפות קיום מצוה מדרבנן (והרי המצוה לקיים דברי המת היא מדרבנן), ולשיטתו יש לפרש שהכפייה היא מצד חיובו של הכופה בעצמו (ולא להכריח את היורש לקיים את מצוותו שלו), שאף עליו מוטל, בתוך כל אחד מישראל, לדאוג לקיום צוואת המת בכל דרך שביכולתו (מגיני שלמה כתובות פו, א).

~ יום שני ו' כסלו ~

שחרור מעבדות על ידי הנחת תפילין

הלכות עבדים פרק ח, הלכה יז: עֶבֶד שֶׁהִשְׁאִיר רַבּוֹ תֵּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ... וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּב בָּהֶן אֶלָּא בֶּן חוֹרִין - יָצָא לְחֵרוּת, וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְכָתֹב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

מדוע נקט הרמב"ם "שהניח לו רבו תפילין בראשו", ולא בזרועו?

מבאר ה'כתב סופר' (גיטין מ, א):

עבד דינו כאשה הפטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא ובכללן תפילין. והראשונים דנו האם היא רשאית לקיים מצות עשה שהזמן גרמא ולברך עליה. ולדעת הרמב"ם (הל' סוכה פ"ו הי"ג), מאחר והיא פטורה הרי זו ברכה לבטלה, ואם כן הוא הדין לעבד שאסור לו לברך.

ולפי זה, כאשר האדון מניח תפילין לעבד בזרועו והוא מברך עליהן, הרי זו הוכחה ברורה ששחררו ונעשה ישראל החייב בכל המצוות, אך על תפילין של ראש לשיטת הרמב"ם (הל' תפילין פ"ד ה"ה) אין מברכים, ולכן נקט הרמב"ם שהניח לו תפילין בראשו, כדי לחדש שגם בכך יש ראיה לשחרור אע"פ שאין ברכה, כי אין רגילות להניח תפילין לעבד (אע"פ שאין בכך איסור) ולכן עצם ההנחה מהווה ראיה לשחרור.

ויש שביארו להיפך: דווקא כשהניח האדון לעבד תפילין של ראש הוא משתחרר, כי בתפילין של יד נאמר "וקשרתם לאות על ידך" ומבואר מכך שהמצוה מתקיימת בפעולת הקשירה, אך בתפילין של ראש נאמר "והיו לטוטפות בין עיניך", ומכאן שהמצוה אינה בפעולת ההנחה אלא בעצם המצב שהתפילין מונחות על ראשו, אף אם יונחו ללא כל מעשה מצידו.

ואם כן, כשהאדון מניח לו תפילין בראשו, העבד מקיים בכך מצוה אף שלא הניחן בעצמו. ולכן יש בכך ביטוי של רצון האדון לשחררו שהרי גורם לו לקיים מצוה שרק בן חורין חייב בה, אך אם קשר לו תפילין על ידו לא קיים בכך העבד מצוה שהרי לא קשרם בעצמו, ואם כן אין בפעולה זו הוכחה לשחרור (להורות נתן טו, עו).

~ יום שלישי ז' כסלו ~

נזק ללא תזוזה

הלכות שכירות פרק ב, הלכה ג: אִם פָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בַּעֲבָדִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁאֵינוֹ פָּטוּר בַּעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת אֶלָּא מִדִּין הַגְּנֵבָה וְהָאֲבֵדָה... אֲבָל אִם פָּשַׁע - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁכָּל הַפּוֹשֵׁעַ מַזִּיק הוּא.

והקשה הראב"ד: אם שומר שפשע ולא שמר היטב מתחייב אפילו על עבדים וקרקעות, ולא מדין שומר אלא מדין 'מזיק' ולא מדין שומר, יש לחייבו בפשיעה גם כאשר הבעלים עמו, שהרי 'בעליו עמו' פוטר רק מחיובי שומר ואילו מזיק בוודאי אינו נפטר מלשלם כאשר הבעלים עמו, והרי הרמב"ם פסק (פ"א ה"ג) שכאשר הבעלים עמו פטור אפילו מפשיעה!

ומבארים האחרונים:

אין כוונת הרמב"ם שהשומר מתחייב בפשיעה מדין 'מזיק' ללא שייכות לשמירה, שהרי מזיק חייב רק כשהזיק בידיים, ונזק מחמת העדר שמירה נחשב כ'גרמא בנזיקין', אלא כוונת הרמב"ם שקיימים שני סוגי חיובים בשומר: כאשר שמר כראוי ומתחייב (כגון שואל החייב באונס), אין החיוב מחמת שאשם בנזק אלא כי קיבל עליו אחריות לתשלומי כל נזק (כחברת ביטוח המתחייבת לשלם למבוטח על נזק עתידי על אף שבוודאי אינה אשמה בו), אך כאשר פשע בשמירה עליו לשלם מחמת שברשלנותו גרם נזק, וחידשה התורה ששומר נחשב כמזיק אפילו באופן כזה (למרות שבדרך כלל חייבים רק על נזק בידיים).

וזה ההבדל בין עבדים וקרקעות שחייבים עליהם בפשיעה ל'בעליו עמו' הפוטר אפילו בפשיעה: המקבל עבדים וקרקעות לשמירה נעשה שומר עליהם, אלא שפטור מלשלם על גניבה ואבידה, אך כאשר בעליו עמו אינו נעשה שומר כלל ולכן אין לחייבו גם מדין 'מזיק', למרות שפשע, כי הרי הוא ככל אדם שאינו מתחייב על נזק שלא נעשה בידיים, אך בעבדים וקרקעות שכן נעשה שומר עליהם, כשפשע הרי הוא כמזיק וחייב לשלם.

~ יום רביעי ח' כסלו ~

מתי אין 'קרקע בחזקת בעליה'?

הלכות שכירות פרק ה, הלכה ח: אָמַר לוֹ: עֲלִיָּה זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי בֵּית זֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ, חֲרֵי שֶׁעִבֵּד הַבַּיִת לַעֲלִיָּה. לְפִיכָךְ, אִם נִפְחֲתָה הָעֲלִיָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, הַמַּשְׂכִּיר חַיָּב לְתַקֵּן; וְאִם לֹא תִּקֵּן - חֲרֵי הַשּׁוֹכֵר יוֹרֵד וְדָר בַּבַּיִת עִם בַּעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁיְּתַקֵּן. הָיוּ שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְנִפְחֲתָה הָעֶלְיוֹנָה - דָּר בַּתַּחְתּוֹנָה. נִפְחֲתָה הַתַּחְתּוֹנָה - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָדוּר בָּעֶלְיוֹנָה, אוֹ בַּבַּיִת; לְפִיכָךְ לֹא יָדוּר. וְאִם דָּר, אֵין מוֹצִיאִין מְיָדוֹ.

בית שהיו בו שתי עליות (שתי קומות מעל הבית) והשכיר את העליה התחתונה ונפחתה (נשברה) והמשכיר אינו מתקנה, ספק האם השוכר יכול לגור בבית (מתחת לעליה), כרצונו או שצריך לגור בעליה העליונה, כרצון המשכיר. ולכן, לכתחילה לא יגור בבית, אך אם נכנס וגר, אין מוציאין אותו.

והקשו אחרונים (דרישה חו"מ סי' שיב סקכ"ג. משל"מ פ"ז ה"ב):

להלן (פ"ז ה"ב) פסק הרמב"ם: "המשכיר בית לחברו ונולד ספק האם השכיר לשנים עשר חדשים, כטענת המשכיר, או לשלושה עשר, כטענת השוכר – טענת המשכיר מתקבלת ודמי השכירות לחודש השלוש עשרה אינם נכללים בדמי השכירות כי "קרקע בחזקת בעליה ואין מוציאין דבר מיד בעל הקרקע אלא בראיה ברורה".

ומדוע כאן, כשנפחתה העליה התחתונה ולדעת המשכיר אין השוכר יכול לדור בבית כי לא השכיר את הבית אלא את העליה, ונכנס לבית בבית אין מוציאין אותו משם, הרי קרקע בחזקת בעליה (המשכיר) עומדת?

וביאר ה'דרישה' (שם):

המשכיר בית לחברו, ולטענתו השכירות היא רק לשנים עשר חדשים, אין לשוכר שום זכות, ובלי הוכחה ברורה אי אפשר להוציא את הבית מיד הבעלים. אך כשהמשכיר אמר לשוכר 'עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך', אם נפחתה גם העליה העליונה (לאחר שנפחתה התחתונה) – הבית משועבד

לשוכר (וכפי שכתב הרמב"ם שבאמירת 'עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך' - "שיעבד הבית לעליה"), וכיון שיש אפשרות שהבית יהיה משועבד לעליה ששכר השוכר – כשנכנס לגור שם, "אין מוציאין אותו משם".

~ יום חמישי ט' כסלו ~

זכויות העובד – גם לרבנים?

הלכות שכירות פרק ט, הלכה ד: אִם הִתְחִיל הַפּוֹעֵל בַּמְּלָאכָה, וְחָזַר בּוֹ אֲפִלּוּ בְּחֲצִי הַיּוֹם - חוֹזֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים.

האם מותר למי שקיבל על עצמו רבנות בקהילה מסוימת לעזוב אותה לטובת רבנות בקהילה אחרת?

לכאורה הדבר דומה למבואר בהלכה זו שפועל רשאי לבטל את התקשרותו למעביד בכל זמן. אך למעשה נראה לחלק בין הדברים, כי טעם ההלכה הוא משום שנאמר 'כי לי בני ישראל עבדים', ולכן אין תוקף לשעבוד בין אדם לחברו ללא אפשרות חזרה שהוא כעין עבדות. ועל פי זה חידש הסמ"ע (חו"מ סי' קעו סקנ"א) ששותפים אינם יכולים לחזור בהם כי שניהם משועבדים זה לזה ואין זה דומה לעבדות שרק האחד משועבד לחברו. וכן המחויבות בין רב לקהילתו היא הדדית שהרי הציבור חייבים לשמוע לרב בכל עניני הקהילה, והרי זה כעין שותפות ששני הצדדים משועבדים זה לזה.

וצד נוסף להחמיר בעניינו הוא שלדעת כמה פוסקים, מאחר ויסוד ההלכה הוא משום 'עבדי הם ולא עבדים לעבדים', הדברים אמורים רק בפועל המשועבד למלאכת חולין ששעבודו לבעל הבית עומד בסתירה לעבדותו להקב"ה, מה שאין כן בפועל המשועבד למלאכת קודש כמו רבנות.

ועוד: לדעת כמה פוסקים, מאחר ואפשרות החזרה של הפועל נובעת מהזכות שלא להשתעבד לאדם, הרי במקרה שרוצה להשכיר עצמו למעביד אחר אין מקום לטעם זה והתחייבותו למעביד הראשון בעינה עומדת.

ואפילו בפועל רגיל שיכול לחזור בו, יש לדייק מלשון הרמב"ם שאין ראוי לעשות כן, כי הרמב"ם לא כתב כלשון הגמרא 'פועל יכול לחזור בו' אלא 'אם חזר בו אפילו בחצי היום חוזר', הרי שאין זו ההנהגה הראויה מלכתחילה.

(שו"ת אורח משפט חו"מ כא)

~ יום שישי י' כסלו ~

קיום הציווי 'ביומו תתן שכרו' ע"י הקב"ה

הלכות שכירות פרק יא, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְתֵּן שְׂכַר הַשָּׂכִיר בְּיוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" וְגוֹ'. וְאִם אֲחָרוֹ לְאַחַר זְמַנּוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ".

ידועה השאלה:

עבודת ישראל בקיום המצוות דומה לעבודת הפועל עבור בעל הבית, ושכר המצוות הוא ה'תשלום' שהקב"ה משלם לישראל על 'עבודתם'. ומצד הציווי 'ביומו תתן שכרו', בכל פעם שיהודי משלים עשיית מצוה הוא צריך לקבל מיד את שכר עבודתו, ומדוע משלם הקב"ה את שכר המצוות רק לעולם הבא, וכמאמר חז"ל (עירובין כב, א) "היום לעשותם, למחר לקבל שכרם", והקב"ה מאחר אפילו שכרם של צדיקים גמורים (ראה עיון יעקב, עירובין כב, א)?

ויש לבאר:

מובא בספר התניא (פרק לו-לז) מאמר חז"ל (תנחומא בחוקותי ג) "תכלית בריאת העולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". והיינו, שבעולם הזה התחתון יאיר אור ה' בגלוי, וזה נפעל על ידי "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", כי עבודת היהודי בתורה ומצוות פועלת זיכוך של גופו וחלקו בעולם. וכאשר מצטרפים עבודות כל בני ישראל במשך הדורות – נשלם בירור וזיכוך העולם כולו והוא נעשה דירה לו יתברך.

ולתכלית הזיכוך יגיע העולם לעתיד לבוא (ובשלימות בתחיית המתים), שאז יתבטל הרע לגמרי, "וימלא כבוד ה' את כל הארץ".

ונמצא שעבודת כל ישראל במשך כל הדורות היא 'שכירות' אחת, שענינה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים. ולכן משלם הקב"ה את עיקר השכר לעתיד לבוא בעולם התחיה, כתשלום כללי לכל ישראל עבור עבודתם לעשות מהעולם דירה לו יתברך. וקבלת השכר היא תיכף לאחר השלמת העבודה – עשיית דירה לו יתברך בתחתונים.

(לקוטי שיחות כט עמ' 138)

~ שבת קודש י"א כסלו ~

'עקימת שפתיים' נחשבת כמעשה?

הלכות שכירות פרק יג הלכה ב: כָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ"... אֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל, לוֹקֶה.

המונע מן הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה בדיבורו עובר על 'לא תחסום שור בדישו' ולוקה אף שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, כי הלכה כרבי יוחנן (ב"מ צ, ב) שדיבור ('עקימת שפתיים') נחשב כמעשה.

והקשה ה'מגיד משנה':

בהלכות סנהדרין (פי"ח ה"ב) כתב הרמב"ם שהאיסורים שבדיבור, כגון הנשבע לשקר או המקלל חברו בשם ה', הם בכלל 'לאו שאין בו מעשה', והרי זו סתירה לדבריו בהלכה זו שהחוסם בדיבורו בהמה בשעת מלאכה לוקה והטעם הוא כי הדיבור נחשב כמעשה!

ותירץ (בלשון שני):

איסור לאו שאי אפשר לעבור עליו במעשה אלא בדיבור, כגון נשבע לשקר או מקלל חברו, נחשב 'לאו שאין בו מעשה' אבל איסור שאפשר לעבור עליו גם במעשה, כגון חסימת הבהמה שאפשר לחסום בידיים, הוא 'לאו שיש בו מעשה' ולוקים עליו אף בדיבור.

והקשה עליו ב'שער המלך' (כלאים פ"א ס"ג) מדברי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ג) שאם קנה חמץ בפסח או שחימצו כשעשה בו מעשה, לוקים עליו משום 'בל יראה', אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ולא ביערו "אינו לוקה משום שלא עשה מעשה"- ולפי דברי ה'מגיד משנה', כיון שאפשר לעבור במעשה יש לחייבו מלקות גם בלי מעשה!

ותירץ ה'נודע ביהודה' (תניינא או"ח סי' ער):

חסימת הבהמה בדיבור נחשבת מעשה כיון שאותה בהמה שחסם בפיו יכולה להיחסם בידיו (כעין מה שאמרו "כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו") ולכן הרי זה נחשב 'לאו שיש בו מעשה', מה שאין כן המשהה חמץ ברשותו, אף שבחמץ אחר אכן אפשר לעבור על 'בל יראה' במעשה (בקניה או בחימרון) הרי באותו חמץ אי אפשר לעבור במעשה שכן אינו ברשותו ואין בידו למכרו ולחזור ולזכות בו, ולכן אינו לוקה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' א

זה גם התשיעי וגם העשירי קדושים למעשר, כיון וְלָעֲשִׂירִי שיצא קָרֵי לֵיהּ – הוא קורא לו 'תְּשִׁיעִי', וּלְאַחַד עָשָׂר הוא קורא 'עֲשִׂירִי', וחלה קדושה על שניהם, והרי הם מקולקלים כמבואר במשנה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁלְּמִנְיָן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ יש להקשות, למה שניהם מקולקלים, הרי לַתְּשִׁיעִי האמיתי, אכן תְּשִׁיעִי קָא קָרֵי לֵיהּ – הוא נקרא 'תשיעי' כראוי, וְכֵן לָעֲשִׂירִי האמיתי, עֲשִׂירִי קָא קָרֵי לֵיהּ כראוי, שהרי מניינם נקבע לפי סדר יציאתם מהדיר ולא לפי קריאת המונה, ואם כן, הם אינם מקולקלים, אלא רק העשירי האמיתי נקרא 'עשירי' והתשיעי יהיה חולין. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן – רב כהנא ישיב שרבי יוחנן יכול לומר, כִּי אֲמִינָא אֲנָא – מה שאמרתי אני, שהעשירי למנין היוצאים קדוש, היינו הֵיכִי דְּאִיכַּוֵּין לְאַפּוֹקֵי זוּגוֹת זוּגוֹת – באופן שהתכוין להוציא את הטלאים בקבוצות, אבל הֵיכָא דְּנָפַק זוג מְמֵילָא בלא שהתכוין לכך, היציאה לֹא חשובה כמנין לקדש, אלא גם מניינו מקדש. ולכן כשיצאו שנים ומנאם 'אחד', ומנה את השלישי כ'שני', נמצא שזה שנמנה 'תשיעי' הוא העשירי האמיתי, וזה שנמנה 'עשירי' הוא האחד עשר האמיתי, וכיון ששני המניינים חשובים, שני הטלאים ששייך בהם שם 'עשירי' קדושים.

מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע ראיה שלמנין בהמות הוא קדוש, ממה ששנינו בברייתא, מְנָאָן לְמַפְרֵעַ – מנה את היוצא ראשון 'עשר' ואת היוצא אחריו 'תשע' ואת היוצא אחריו 'שמונה' וכו', עֲשִׂירִי שָׁבַמְנָיָן [–היוצא אחרון] הוּא קָדוֹשׁ. וּבְשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר לְמִנְיָן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ, שַׁפִּיר – מובן מה שמתקדש זה שקרא לו בסוף 'אחד', שהרי הוא יצא עשירי מהדיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְמִנְיָן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ – לדעת רב מארי שהעשירי לפי מניינו של המונה הוא הקדוש, הרי מי שיצא עֲשִׂירִי, חַד קָרֵי לֵיהּ – המונה קרא לו 'אחד', ולמה הוא קדוש. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, אף לרב מארי, קדושת מעשר חלה על היוצא עשירי שקרא לו המונה 'אחד', הוֹאִיל וְאִיתֵיהּ בְּמִנְיָנָא פַּרְסָאָה דְּקָרוּ לַעֲשָׂרָה חַד – כיון שבמנין שבלשון פרסי, 'עשר' נקרא 'אחד', נמצא שבקריאת המונה לטלה שיצא עשירי 'אחד', הרי שקרא לו 'עשירי' בלשון פרסית.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ה' כסלו ~

הִלְכוֹת עֲבָדִים

פֶּרֶק ד

מכירת אמה עבריה ויציאתה לחירות; מצוות ייעוד.

א. אָמָה עִבְרִיָּה, הִיא הַקְּטַנָּה[א] שֶׁמְּכָרָהּ אֲבִיהָ[ב]; וּמִשֶּׁתָּבְיָא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[ג] אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְתֵעָשֶׂה נַעֲרָה[ד] - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ[ה], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ בָּהּ רְשׁוּת, וְיֵשׁ לוֹ [–הוא יכול] לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה.

א) בת עד גיל שתים עשרה. ב) אך היא אינה יכולה למכור את עצמה, כמבואר בפרק א הלכה ב. ג) כאשר צומחות לה שתי שערות המהוות סימני נערות. ד) כמבואר בהלכות אישות בתחילת פרק ב. ה) כי אף אם הוא היה מוכר אותה לאמה בהיותה קטנה, היא הייתה יוצאת לחירות כתוצאה מסימני הנערות כמבואר בהלכה ה.

אַף הַקְּטַנָּה שֶׁהִיא אֲיִלּוֹנִית בְּסִימָנֶיהָ[ו], וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - יֵשׁ לְאָבִיהָ לְמָכְרָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה[ז]. אֲבָל הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[ח] - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא בְּדִין עֶבֶד עִבְרִי[ט], וְלֹא בְּדִין אָמָה עִבְרִיָּה[י].

ו) למשל, אם הקול שלה עבה ונשמע כמו קול איש. ז) עד גיל עשרים, כמבואר בהלכות אישות פרק ב הלכה ד. ח) אשר לא ידוע האם הם זכרים או נקבות. ט) כי ייתכן שהן נקבות, ואשה אינה נמכרת בגנבתה ואינה מוכרת את עצמה כמבואר בפרק א הלכה ב. י) כי ייתכן שהם זכרים, והאב אינו יכול למכור את בנו. המושגים קטנה, נערה, בוגרת, איילונית, סימנים, טומטום ואנדרוגינוס המוזכרים בפרק זה מבוארים בהרחבה בהלכות אישות פרק ב.

ב. אֵין הָאָב רַשַּׁאי לְמִכֹּר אֶת בִּתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עָנִי, וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כְּלוּם - לֹא קַרְקַע, וְלֹא מִטַּלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ כְּסוּת שֶׁעָלָיו; וְאַף עַל פִּי כֵן[יא], כּוֹפִין אֶת הָאָב לְפַדּוֹתָהּ אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ[יב], מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[יג]. בָּרַח הָאָב, אוֹ שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְפַדּוֹתָהּ - הֲרֵי זוֹ עוֹבֶדֶת עַד שֶׁתֵּצֵא[יד].

יא) אף כאשר האב מוכר את ביתו מכיוון שלא נותר לו כלום. יב) במידה והוא הרוויח ממון לאחר המכירה ויש לו יכולת לפדותה. יג) כי כאשר אחת מבנות המשפחה נמכרת לאמה, יש בכך פגם עבור המשפחה כולה. יד) בשאר האופנים בהם היא יוצאת לחירות, כמבואר בהלכות הבאות.

ג. אָמָה עִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁוֵה כֶּסֶף, וּבְשְׁטָר. וְאֵינָהּ נִקְנֵית בִּפְרוּטָה[טו], מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְקָנוֹתָהּ בְּדָמִים שֶׁרְאוּיִין לְגֵרָעוֹן, כְּדֵי שֶׁתִּגָּרַע פִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא[טז].

טו) אלא בכסף או שוה כסף אשר ערכם הוא יותר מפרוטה. טז) במידה וירצו לפדותה, כמבואר בפרק ב הלכה ח לגבי עבד עברי. וממילא, לא ניתן לקנות את האמה בפרוטה מכיוון שלא ניתן לנכות ממנה כלל (כי פחות מפרוטה אינו נחשב ממון). אמנם, עבד עברי נקנה בכסף ובשווה כסף אשר ערכם הוא פרוטה כמבואר בתחילת פרק ב, למרות שניתן לפדותו בגרעון כסף. הטעם לכך: המקור לכך שאמה עבריה נקנית בכסף נלמד בגמרא (במסכת קידושין) מדין פדייתה בגרעון כסף ולכן חייבים לקנותה בדמים הראויים לגרעון, אך המקור לכך שעבד עברי נקנה בכסף נלמד בגמרא מדין אחר ולכן אין חייבים לקנותו בדמים הראויים לגרעון.

כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶשׂ: 'בִּתִּי מְכוּרָה לָךְ', 'בִּתִּי קְנוּיָה לָךְ', וְנוֹתֵן בְּיַד הָאָדוֹן; וּשְׁטַר אָמָה עִבְרִיָּה, הָאָב כּוֹתְבוֹ[יז].

יז) ולא האדם הקונה אותה.

ד. אָמָה עִבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים כְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[יח], שֶׁנֶּאֱמַר[55יט]: "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי, אוֹ הָעִבְרִיָּה"; וְיוֹצְאָה בִּתְחִלַּת שֶׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ, יוֹצְאָה חִנָּם כְּעֶבֶד[כ]. וְאִם מֵת הָאָדוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן, יוֹצְאָה כְּנִרְצָע[כא], שֶׁנֶּאֱמַר[56]: "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן".

יח) שאינו עובד יותר משש שנים, כמבואר בפרק ב הלכה ב. יט) לגבי עבודת שש שנים. כ) כמו כל עבד עברי אף אם הוא מוכר את עצמו, כמבואר בפרק ב הלכות ב–ג. כא) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ז.

וְכֵן מְגָרַעַת פִּדְיוֹנָהּ, וְיוֹצְאָה; וְאִם כָּתַב לָהּ שְׁטַר שִׁחְרוּר, וּמָחַל עַל הַשְּׁאָר - יוֹצְאָה חִנָּם כְּעֶבֶד[כב].

כב) כמבואר בפרק ב הלכה יא.

55. דברים-ראה, טו, יב. 56. שם, פסוק יז.

ה. יְתֵרָה אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין[כג].

כג) סימני נערות.

כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין, וְנַעֲשֵׂית נַעֲרָה - יוֹצְאָה לְחֵרוּת בְּלֹא כֶּסֶף[כד]. **אֶפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִין מֵאַחַר יוֹם שֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה לְחֵרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר**[57]: **"וְיָצְאָה חִנָּם" - רְבָּה לָהּ הַכָּתוּב יְצִיאָה אַחֶרֶת בְּחִנָּם, יָתֵר עַל הָעֶבֶד; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהִיא הֲבָאַת סִימָנֵי נַעֲרוּת, וַתַּחְזֹר לִרְשׁוּת אָבִיהָ עַד שֶׁתִּבָּגֵר**[כה], **וְתֵצֵא מֵרְשׁוּת אָבִיהָ**[כו].

כד) מבלי לשלם לאדון כלל. כה) תהיה בוגרת, לאחר שישה חודשים מתחילת ימי הנערות. כו) ולכן, הוא לא יוכל לקדשה למי שירצה.

הָיְתָה הַבַּת אֲילוֹנִית שֶׁאֵין לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת, אֶלָּא יוֹצְאָה מִקַּטְנוּתָהּ לְבַגְרוּת[כז] **- כֵּיוָן שֶׁבָּגְרָה, תֵּצֵא לְחֵרוּת**[כח].

כז) כמבואר בהלכות אישות פרק ב הלכה ה. כח) כי הבגרות מוציאה אותה אף מרשות האב.

ו. אֵין אָמָה עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּרִאשֹׁנִי אֲבָרִים[כט], **שֶׁנֶּאֱמַר**[58]: **"לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים"** [הכנענים]. **וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי - אִם הִפִּיל** [האדון] **שִׁנּוֹ אוֹ סִמָּא עֵינוֹ, מְשַׁלֵּם לוֹ כְּדִין הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ**[ל], **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל**[לא].

כט) כעבד כנעני היוצא לחירות כאשר האדון מזיק לו באחד מראשי איבריו, כמבואר בפרק הבא בהלכה ד. ל) והעבד אינו יוצא לחירות. לא) בפרק ד הלכה י.

נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאָמָה עִבְרִיָּה נִקְנֵית בִּשְׁנֵי דְבָרִים - בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר; וְקוֹנָה עַצְמָהּ בִּשְׁשָׁה דְבָרִים - בְּשָׁנִים[לב], **וּבְיוֹבֵל, וּבְגֵרָעוֹן כֶּסֶף, וּבִשְׁטַר שִׁחְרוּר, וּבְמִיתַת אָדוֹן, וּבְסִימָנִין.**

לב) לאחר שש שנים.

ז. יֵעֵד אוֹתָהּ הָאָדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנוֹ[לג] **- הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָאֲרוּסוֹת**[לד], **וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא בְּמִיתַת הָאָב, אוֹ בְּגֵט; וּמִצְוַת יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה**[לה].

לג) על מנת שהוא או בנו יתחתנו עימה. לד) האמה נחשבת כאשה המקודשת לאדון או לבנו. לה) למצוות פדיית האמה מהאדון.

כֵּיצַד מִצְוַת יִעוּד? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', 'הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', 'הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה'; אֲפִלּוּ בְּסוֹף שֵׁשׁ [שנים] **סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה**[לו]. **וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כְּלוּם**[לז], [משום] **שֶׁמָּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ**[לח]. **וְנוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג אֵישׁוּת, לֹא מִנְהַג שִׁפְחוּת**[לט]. **וְאֵינוֹ מְיַעֵד שְׁתַּיִם** [–שתי אמות] **כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר**[59]: **"יְעָדָהּ".**

לו) למרות שלא נותר שווי פרוטה מתקופת העבודה. לז) בשונה מאדם המקדש אשה, החייב לתת לאשה דבר מסוים. לח) המעות שנתן האדון לאב בשעת קניית האמה נחשבות כמעות הקידושין. לט) לאחר הייעוד, אסור לו לשעבד אותה כאמה.

וְכֵיצַד מְיַעֲדָהּ לְבְנוֹ? אִם הָיָה בְּנוֹ גָּדוֹל, וְנָתַן רְשׁוּת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ - הֲרֵי הָאָב אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִבְנִי'[מ].

מ) אך אם הבן קטן, לא ניתן לייעד עבורו את האמה.

ח. אֵין הָאָדוֹן מְיַעֵד אָמָה עִבְרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ, אֶלָּא מַדַּעְתָּהּ [–בהסכמתה], **אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר קִבֵּל אָבִיהָ מְעוֹתֶיהָ; הֲרֵי הוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר**[60]: **"יְעָדָהּ" - מַדַּעְתָּהּ**[מא]. **וְאִם מֵת הָאָדוֹן - אֵין בְּנוֹ יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי יָצְאַת לְחֵרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן**[מב].

מא) כי המילה יעדה היא אף מלשון דיעה. מב) כמבואר בהלכה ד.

ט. הַיְעוּד כְּאֵרוּסִין [–קידושין], **וְאֵינוֹ כְּנִשּׂוּאִין; לְפִיכָךְ** [אם הוא כהן] **אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ**[מג], **וְלֹא יוֹרְשָׁהּ**[מד], **וְלֹא מֵפֵר נְדָרֶיהָ**[מה] **- עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה.**

מג) אם האדון הוא כהן אשר אסור לו להיטמא למתים שאינם קרוביו, אסור לו להיטמא לאמה שייעד עבורו כי מותר לו להיטמא לאשתו רק לאחר הנישואין כמבואר בהלכות אבל פרק ב הלכה ז. מד) כי בעל יורש את אשתו רק לאחר שתיכנס לרשותו כמבואר בהלכות אישות בתחילת פרק כב. מה) לבדו, ללא אביה, כמבואר בהלכות נדרים פרק יא הלכה ט.

---

57. שמות-משפטים, כא, יא. 58. שמות-משפטים, כא, ז. 59. שמות-משפטים, כא, ח. 60. שמות-משפטים, כא, ח.

הפניות לשיחות קודש

ומצוות . . פדיה: ברוחניות – לקו"ש חכ"ו ע' 372.

"וְאִם שָׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ" [61]מו - לֹא יְעָדָהּ לוֹ, וְלֹא יְעָדָהּ לִבְנוֹ, וְלֹא נִפְדֵּית בְּגַרְעוֹן כֶּסֶף; "וְיָצְאָה חִנָּם" [62] - בַּהֲבָאַת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[מז].

מו) פסוק זה נאמר לגבי אמה עבריה, ובהלכה זו הרמב"ם מפרשו. מז) בהלכה ה.

י. יָתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנָה בָּהֶן עַצְמָהּ כְּעֶבֶד עִבְרִי[מח].

מח) כמבואר בהלכה ד.

אֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לִמְכֹּר אָמָה עִבְרִיָּה, וְלֹא לִתְּנָהּ לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רָחוֹק, בֵּין קָרוֹב. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר[63]: "לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ"[מט]. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי - לֹא יָכוֹל לְמָכְרוֹ לְאַחֵר, וְלֹא לִתְּנוֹ[נ]. וְיֵרֶאֶה לִי[נא], שֶׁלֹּא הֵצַרְךָ הַכָּתוּב לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה בְּאָמָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ; לָכֵן נֶאֱמַר: "לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ"[נב].

מט) משמעות הפסוק היא אשר לא ניתן למכור את האמה הן 'לעם' (קרובי משפחתו של האדון) והן 'לנכרי' (הרחוקים מהאדון). נ) למרות שלא נאמר בתורה במפורש אשר לא ניתן לעשות זאת. נא) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסברתו, ואין לכך מקור מפורש. נב) אך בעבד עברי שלא ניתן כלל לייעדו, מובן מאליו שלא ניתן למוכרו ולתנו לאדם אחר ואין צורך לכתוב את האיסור בתורה במפורש בתורה.

יא. אֵין אָמָה עִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו אוֹ עַל בְּנוֹ קִדּוּשִׁין[נג], כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְיִעוּד. כֵּיצַד? מוֹכֵר אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאָבִיו - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ[נד], רְאוּיָה הִיא לִבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָמָה בַּת אֲחִיו[נה]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָאָדוֹן, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲחוֹתוֹ, וְלֹא לְבֶן בְּנוֹ[נו], מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו[נז].

נג) אם האדון או בנו יכולים לקדשה באופן שהקידושין יחולו ויהיו קיימים. נד) כי אסור לאדם להתחתן עם נכדתו. נה) ומותר לאדם להתחתן עם בת אחיו. נו) היא אינה ראויה אף לבנו של האדון, שהוא בן בנו של המוכר. נז) ואסור לאדם להתחתן עם אחותו או עם אחות אביו.

יב. יֵשׁ לָאָדָם לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִפְסוּלִין[נח], כְּגוֹן אַלְמָנָה[נט] לְכֹהֵן גָּדוֹל[ס], גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה[סא] לְכֹהֵן הֶדְיוֹט[סב]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּלָאוֹ [–באיסור לאו], קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן[סג].

נח) אנשים אשר אסור להם להתחתן עם ביתו באיסור לאו, ולא באיסור כרת או מיתה. נט) שהתאלמנה מבעלה הקודם לאחר האירוסין, לפני שנישאו. ס) אף אם אין בנים לכהן הגדול, וממילא לא ניתן לומר שהיא ראויה לייעוד עבור בנו (כי היא אינה אסורה לכהן הדיוט). סא) שהתגרשה או נחלצה לאחר האירוסין, לפני שנישאו. סב) אולם, אם היא התאלמנה, התגרשה או נחלצה לאחר הנישואין, היא אינה חוזרת לרשות האב והוא אינו יכול למכור אותה כמבואר בהלכות אישות פרק ג הלכה יב. סג) כמבואר בהלכות אישות פרק ד הלכה יד.

יג. הַמְקֻדֶּשׁ בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, וְנִתְאַרְמְלָה [=נתאלמנה] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ; [משום] שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר שִׁפְחוּת אִישׁוּת; אֲבָל מוֹכְרָהּ לְשִׁפְחוּת אַחַר שִׁפְחוּת. כֵּיצַד? מְכָרָהּ לְשִׁפְחוּת תְּחִלָּה, וְיִעֵד אוֹתָהּ הָאָדוֹן,

נקודות משיחות קודש

"אֵין אָמָה עִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו אוֹ עַל בְּנוֹ קִדּוּשִׁין, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְיִעוּד".

היינו שאם ידוע שאי אפשר יהי' לייעד (או לפדות) האמה – אסור מלכתחילה למוכרה כי התכלית היא יעוד האמה.

מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל. שהרי האיש שגנב, נמכר לעבד – "ואם אין לו ונמכר בגנבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגנבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה, וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבת ישראל נראית בגלוי תכליתה, ענין החתונה והקמת בית בישראל.

יין מלכות ספר קנין סימן כב
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

61. שמות-משפטים, כא, יא. **62.** שם. **63.** שמות-משפטים, כא, ח.

הלכה יא: הוראה בעבודת ה' מהלכה הבאה – לקו"ש חכ"ו ע' 372.

וּמֵת הָאָדוֹן אוֹ גֵּרְשָׁהּ וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה[סד] - הֲרֵי הָאָב מוֹכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, אֲפִלּוּ לְכֹהֵן גָּדוֹל[סה].

סד) כי הייעוד נחשב כאירוסין ולא כנישואין כמבואר בהלכה ט. **סה)** כמבואר בהלכה הקודמת.

וְכֵן אִם נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם מִן הַיִּעוּד, וְחָלַץ לָהּ[סו] - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה[סז], הֲרֵי נִפְסָלָה מִן הַכְּהֻנָּה[סח], וְיֵשׁ לוֹ לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן[סט], הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[ע].

סו) אם האדון ייעד אותה עבורו ומת, ואחיו של האדון חלץ לה ולא ייבם אותה. **סז)** כמבואר בהלכות יבום וחליצה פרק ד הלכה טז. **סח)** כי חליצה פסולה אוסרת על החלוצה להתחתן עם כהן, כמבואר בהלכות יבום וחליצה פרק ד הלכה כו. **סט)** אף אם הוא כהן גדול. **ע)** בהלכה הקודמת. החידוש בכך הוא אשר מותר למכור אותה לכהן גדול למרות שאסור לו להתחתן עימה מפני שני איסורים – איסור אלמנה (כי הבעל הראשון מת) ואיסור חלוצה (כי היבם חלץ לה).

יד. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְיָצְאת בַּשָּׁנִים אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - יֵשׁ לוֹ לַחֲזוֹר וּלְמָכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[עא].

עא) בהלכה הקודמת.

טו. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְאַחֵר - אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד, מְיַעֵד. וְאִם לֹא יִעֵד הָאָדוֹן, לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ - כְּשֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת אָדוֹן, יִגָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ[עב].

עב) כי המעות של קניית האמה על ידי האדון נחשבות כמעות הקידושין כמבואר בהלכה ז, וממילא האדון קידש אותה לפני אדם זה והוא יכול להחליט שהקידושין יחולו אף לאחר זמן רב אם האמה עדיין ברשותו.

טז. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנָת שֶׁלֹּא יְיַעֵד אוֹתָהּ - אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד, מְיַעֵד; [משום] שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁתְּנָאוֹ בָּטֵל[עג].

עג) כמבואר בהלכות אישות פרק ו הלכה ט.

פֶּרֶק ה

קניית עבד כנעני ויציאתו לחירות.

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי[א] - נִקְנֶה בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁלֹשָׁה: נִקְנֶה בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה, אוֹ בַּחֲלִיפִין, אוֹ בִּמְשִׁיכָה; וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים. וְעֶבֶד קָטָן - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְנִקְנֶה [אף] בִּמְשִׁיכָה כִּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה[ב]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[ג] כָּל הַדְּרָכִים שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בָּהֶן[ד].

א) כל עבד גוי נקרא עבד כנעני, כי נאמר בתורה על כנען בנו של חם 'עבד עבדים יהיה לאחיו'. **ב)** אשר האדם יכול לקנותה על ידי שהוא קורא לה והיא מגיעה אליו באופן טבעי. בדומה לכך, ניתן לקרוא לעבד קטן ולקנותו כאשר הוא יגיע אליו כי אין לקטן דעת, אך עבד גדול אינו נקנה בקריאה כזו כי יש בו דעת וממילא הוא מחליט מרצונו האם להיענות לקריאה של אדם אחר ולבוא אליו. **ג)** בהלכות מכירה (שהן ההלכות הראשונות בספר קנין) בתחילת פרק ב. **ד)** ולכן, בפרק זה מבוארים בהרחבה רק הדברים בהם העבד קונה את עצמו ויוצא לחירות.

ב. כֵּיצַד קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד לְרַבּוֹ מָעוֹת וְאָמַר לוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא עַבְדְּךָ בֶּהֱם לְחֵרוּת' - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הָרַב הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף, יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת. וְאֵינוֹ צָרִיךְ [לברר את] דַּעַת הָעֶבֶד - [משום] שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ[ה], וְזָכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

ה) העבד מעדיף לצאת לחירות ולא להשתעבד לאדון, ולכן היציאה לחירות היא זכות עבורו.

וְכֵן אִם נָתַן אֶחָד לָעֶבֶד מָעוֹת וְאָמַר לוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בֶּהֶן לְחֵרוּת' - אִם רָצָה הָאָדוֹן וְקִבֵּל הַמָּעוֹת, יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת[ו]; וְאִם לֹא רָצָה, לֹא קָנָה הָעֶבֶד הַמָּעוֹת; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא בֶּהֶן לְחֵרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף[ז], בֵּין לְקִנְיוֹתוֹ [לעבד] בֵּין לְהַקְנוֹת עַצְמוֹ לוֹ [ולהוציאו לחירות].

ו) אך אם האדם לא אמר לעבד 'על מנת שתצא בהן לחרות', הוא אינו יוצא לחירות כי כל דבר שהעבד קונה (ולא התנו בפירוש שהוא קונהו לעצמו) שייך לאדונו. **ז)** אין חילוק בין כסף לשווה כסף.

ג. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶשׂ: 'הֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין', אוֹ 'הֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ', אוֹ 'אֵין לִי עֵסֶק בְּךָ', וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁזֶּה הוּא גּוּפוֹ [–עיקור] שֶׁל גֵּט [–שטר] שִׁחְרוּר, וּמָסַר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ וּמְסָרוֹ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ [ללא עדים] - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת[ח], שֶׁהֲרֵי גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאֵין כְּאֶחָד[ט].

ח) למרות שהעבד לא יכול לקנות אף דבר לעצמו. **ט)** בנתינת השטר העבד קונה לעצמו את ידו וגיטו ביחד,

כי שטר השחרור משחרר את העבד מרשות אדונו וממילא אף הדברים שהוא קונה אינם שייכים לאדון.

אָמַר • לוֹ שֶׁלֹּא בִּכְתָב: 'הֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין, 'הֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ' - אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִיד [העבד] **עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ - עַדַיִן לֹא נִשְׁתַּחְרֵר;** [משום] **שֶׁאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לְחֵרוּת, אֶלָּא בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים**[יא]**. וְהַכּוֹתֵב לִשְׁפְחָתוֹ: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם', לֹא אָמַר כְּלוּם**[יב].

השגת הראב"ד

אמר . . אברים א"א דבר זה אינו מחוור שהקניין הרי הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא [שאין] הלכה כר"ש שהכסף גומר בו.

יא) אף אם האדון התחייב על כך בקנין סודר. יב) ואינו יוצא לחירות בקנין סודר. יב) כי לשון זו היא נוסח גיטי נשים ולא נוסח שטרות שחרור של עבדים ושפחות.

ד. כֵּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים? הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכַוָּנָה[יג]**, וְחִסְּרוֹ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֵבָרִים שֶׁאֵין חוֹזְרִין**[יד] **- יָצָא לְחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר. אִם כֵּן**[טו]**, לָמָּה לֹא נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה**[טז] **אֶלָּא "שֵׁן" וְ"עַיִן"**[64]**? לָדוּן מֵהֶן: מַה שֵּׁן וַעַיִן,** [הם] **מוּמִין שֶׁבַּגְּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין**[יז] **- אַף כָּל מוּם שֶׁבַּגְּלוּי שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר, יָצָא הָעֶבֶד בּוֹ לְחֵרוּת.**

יג) התכוון לנגוע בו, כמבואר בהלכה יג. יד) המבוארים בהלכה הבאה. טו) אשר העבד יוצא לחירות כאשר האדון פוגע בו באחד מעשרים וארבעה ראשי איברים. טז) לגבי יציאת העבד לחירות. יז) אינם מתרפאים וחוזרים למצבם הקודם (כי עין אינה מתרפאת, ואף שיניים של גדולים אינן גדלות שוב).

אֲבָל הַמְסָרֵס עַבְדּוֹ בַּבֵּיצִים, אוֹ הַחוֹתֵךְ לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת, [משום] **שֶׁאֵינָן מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי. וְכֵן הַמַּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לַחֲזֹר**[יח].

יח) שן אחר תגדל במקומה.

ה. אֵין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים אֶלָּא עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ, שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְווֹת[יט]**; אֲבָל עֶבֶד שֶׁהוּא בְּנַיּוֹתוֹ**[כ]**, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים.**

יט) הם חייבים במצוות כמו נשים, וממילא אסור להכותם מכות גדולות הגורמות לפגיעה באיברים. כ) וממילא, אין איסור כלל להכותו.

וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִידָה [–איבר המילה], **וְרָאשֵׁי דַּדַּיִן שֶׁבְּאִשָּׁה**[כא]**; אֲבָל הָעֵינַיִם וְהַשִּׁנַּיִם, הֲרֵי הֵן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה**[כב].

כא) אך ראשי הדדים שבאיש אינם בולטים ואינם נחשבים מום גלוי. כב) ולכן הם אינם נכללים במנין עשרים וארבעה ראשי האיברים.

ו. הָיְתָה לוֹ [–לעבד] **אֶצְבַּע יְתֵרָה, וַחֲתָכָהּ** [האדון] **- אִם נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד**[כג]**, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוּת. הָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה, וַחֲטָטָהּ** [=עקר אותה] **- עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ אֵבֶר. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁהָיָה בָּטֵל**[כד]**, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - שֶׁאִם חֲתָכוֹ, הֲרֵי חִסְּרוֹ אֵבֶר וְיָצָא לְחֵרוּת.**

כג) אם האצבע היתרה הייתה מחוברת לכף היד באותו מקום כמו שאר האצבעות ולא בלטה מעליהן. כד) לא היה ניתן להשתמש בו.

ז. הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ[כה] **- עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת**[כו]**; הִכָּהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ**[כז] **- אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת**[כח].

כה) והעין או האוזן נותרו במקומן. כו) כי האדון הזיק בעצמו לעבד. החידוש בכך הוא אשר מומים אלו נחשבים מומים גלויים אף אם במבט שטחי לא ניתן להבחין שהעבד התעוור או התחרש, מכיוון שהעין והאוזן הן גלויות לכל והכאת האדון הוציאה אותן מכלל שימוש. כז) האדון היכה על הכותל בחוזקה, וכתוצאה מכך העבד נבהל והתעוור או התחרש. כח) כי הנזק לא נגרם על ידי האדון עצמו.

ח. הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְחִסֵּר מְאוֹרָהּ [–נפגמה ראייתו], **עַל שִׁנּוֹ וְנִדְנְדָה - אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת**[כט]**; וְאִם לָאו, יָצָא לְחֵרוּת.**

כט) כי נזק זה אינו נחשב מום.

ט. הָיְתָה עֵינוֹ כֵּהָה וְחִסֵּר מְאוֹרָהּ[ל]**, אוֹ שִׁנּוֹ מְנוּדְנֶדֶת, וְהִכָּהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדֶדֶת, אוֹ סִמֵּא הָעַיִן הַכֵּהָה - אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּבָר** [לפני כן] **כָּל שֶׁהוּא, יָצָא לְחֵרוּת; וְאִם לָאו, לֹא יָצָא לְחֵרוּת**[לא].

ל) ראייתו פגומה. לא) כי נזק זה לא נחשב כחיסור אבר.

---

64. שמות-משפטים, כא, כו-כז.

בכך שונה דין העין והשן מעשרים וארבעה ראשי האיברים אשר חיסורם נחשב חיסור אבר אף אם לא היה ניתן להשתמש בהם לפני כן, כמבואר בהלכה ו.

י. הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָבְתָה [=והתנפחה] **יָדוֹ, וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר** [למצבה הרגיל] **- אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת**[לב]**. תָּלַשׁ בְּזִקְנוֹ, וְדִלְדֵּל בּוֹ עֻצֶם מִן הַלְּחִי - יֵצֵא לְחֵרוּת**[לג]**, שֶׁהֲרֵי בִּטֵּל מַעֲשֵׂה הַשִּׁנַּיִם הַקְּבוּעִין בְּאוֹתוֹ הָעֻצֶם**[לד].

לב) כמו בכל מום שסופו לחזור, כמבואר בהלכה ד. לג) למרות שהעצם אינה גלויה. לד) ומכיוון שהשיניים גלויות לכל, מום זה נחשב כמום גלוי.

יא. הִפִּיל שִׁנּוֹ אוֹ סְמָא עֵינוֹ בְּלֹא כַוָּנָה - כְּגוֹן שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִבְהֵמָה, וְנָפְלָה בָּעֶבֶד וְהִפִּילָה שִׁנּוֹ אוֹ חָתְכָה אֶצְבָּעוֹ - לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת[לה]**, שֶׁנֶּאֱמַר**[65]**: "אִם שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל", עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן.**

לה) כי הוא לא התכוון כלל להזיק ולנגוע בגוף העבד.

יב. הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי שְׁפָחָתוֹ, וְסָמָא עֵין הָעֶבֶד שֶׁבְּמֵעֶיהָ - לֹא יָצָא לְחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע דָּבָר שֶׁיִּתְכַּוֵּן לוֹ[לו].

לו) האדון אינו יודע כלל מה הוא מזיק.

יג. הָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ [העבד]**: 'כְּחֹל** [–תצבע בכחול] **לִי עֵינַי' וְסָמְאָה, 'חַתֹּר לִי שִׁנַּי'**[לז] **וְהִפִּילָה - שְׂחַק בָּאָדוֹן, וְיָצָא לְחֵרוּת**[לח]**; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, הֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִנְגֹּעַ בְּאֶבְרֵי הָעֶבֶד וּלְסַכֵּן בָּהֶם**[לט]**. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת, וְהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וַעֲקָרָהּ לוֹ - שֶׁהֲרֵי** [–בוודאי] **יָצָא לְחֵרוּת.**

לז) חתירה היא טיפול שיניים. לח) בקשת העבד הערימה על האדון וגרמה לו לצאת לחירות. לט) האדון ידע שהוא עלול להסתכן ולהפיל את האיבר כתוצאה מהטיפול.

יד. הַמַּפִּיל • שֵׁן עַבְדּוֹ וְסָמָא אֶת עֵינוֹ - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת בְּשִׁנּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ[מ]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה**[מא]**.**

השגת הראב"ד

המפיל . . בזה א"א דבריו סותרים זה את זה שכבר כתב בהלכות חובל ומזיק שאינו משלם לו דמי עינו אלא אם כן תפס.

מ) כלומר: האדון חייב לשלם על הנזק של העין מכיוון שהוא עשה זאת לאחר יציאת העבד לחירות כתוצאה מהפלת השן ונזק העין שונה מנזק השן, אך ישנו ספק האם האדון חייב להעביר את התשלום לעבד ולכן רק אם העבד תפס את דמי הנזק אין מוציאים אותם מידו כמבואר בהלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה יא. מא) אולם אם האדון סימא את שתי עיניו או הפיל לו שתי שיניים, העבד יוצא לחירות אך האדון אינו צריך לשלם כלל על הנזק השני מכיוון שהנזק השני אינו שונה מהנזק הראשון.

טו. מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֲצָיוֹ בֶּן חוֹרִין[מב]**, וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד** [–שייך רק] **לְרַבּוֹ שֶׁחָבַל בּוֹ**[מג].

מב) כמבואר בפרק ז הלכה ד. מג) כאשר ישנו אדם שהוא חציו עבד וחציו בן חורין האדון חייב לשחררו מייד אף אם הוא לא הזיק לו כלל, ואם כן, דין זה שהוא אינו יוצא בראשי איברים אינו נוגע למעשה לכאורה. אולם, ישנה השלכה מעשית לכך: אם העבד היה יוצא בראשי איברים הוא לא היה צריך לשלם כלל לאדון בעת יציאתו לחירות (כמו כל עבד היוצא בראשי איברים), אך מכיוון שהוא אינו יוצא בראשי איברים עליו להתחייב לשלם לאדון מחצית מדמיו בעת יציאתו לחירות כמבואר בפרק ז הלכה ז.

טז. עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל[מד] **- יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אִם חִסְּרָן הַבַּעַל; אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה**[מה]**. וְעַבְדֵי מְלוֹג**[מו] **- אֵינָן יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, לֹא אִם הִפִּילָן הַבַּעַל, שֶׁחֲרֵי אֵין לוֹ בָּהֶן אֶלָּא פֵּרוֹת**[מז]**, וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִין לָהּ**[מח].

מד) עבדים שהיו שייכים לאשה אך לאחר הנישואין הם עברו לאחריותו המלאה של הבעל. מה) כי הבעל נחשב האדון היחיד שלהם. מו) עבדים השייכים לאשה ונותרו באחריותה, אך הרווחים שהם מניבים שייכים לבעל. מז) כי האחריות על העבדים נותרה בידי האשה. מח) כי הרווחים מהעבדים שייכים לבעל. ההבדל בין נכסי צאן ברזל לנכסי מלוג מבואר בהרחבה בהלכות אישות בתחילת פרק טז.

יז. יְצִיאַת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְאֵין דָּנִין בּוֹ אֶלָּא בֵּית דִּין סְמוּכִין[מט]**, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָס**[נ]**. לְפִיכָךְ, עֶבֶד שֶׁאָמַר לְרַבּוֹ: 'הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי', וְ'סָמִיתָ אֶת עֵינִי', וְהָאָדוֹן אוֹמֵר: 'לֹא עָשִׂיתִי זֶה'**[נא] **- פָּטוּר**[נב]**;** [מכיוון] **שֶׁאִם יוֹדֶה** [האדון] **מֵעַצְמוֹ, אֵינוֹ חַיָּב לְהוֹצִיאוֹ לְחֵרוּת בְּלֹא עֵדִים,** [משום] **שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקָנָס - פָּטוּר; כְּמוֹ שֶׁאִם אָרְנוּ בְּהֶלְכוֹת גְּנֵבָה**[נג]**, שֶׁכָּל מוֹדֶה בְּקָנָס - פָּטוּר מִלְּשַׁלְּמוֹ**[נד].

65. שמות-משפטים, כא, כז.

מט) שנסמכו לדיינות איש מפי איש עד משה רבינו. נ) וניתן לדון בקנס רק בבית דין סמוכין, כמבואר בהלכות סנהדרין פרק ה הלכה ח. נא) האדון כופר בטענת העבד ונשבע שלא עשה זאת. שבועה זו נקראת שבועת הפיקדון, ובדרך כלל אדם הנשבע שבועה זו לשקר חייב בקרבן כמבואר בהלכות שבועות בתחילת פרק ז. נב) אינו חייב בקרבן שבועת הפיקדון במידה והתברר שהוא נשבע לשקר. נג) בפרק א הלכה ה. נד) וממילא האדון לא הרוויח כלל מהשבועה, ושבועת הפיקדון שלא גרמה רווח לאדם אינה מחייבת את האדם בקרבן למרות שהוא נשבע לשקר.

פֶּרֶק ו

דיני שטר שחרור עבד כנעני.

א. הַכּוֹתֵב גֵּט שִׁחְרוּר לְעַבְדּוֹ, וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וְאָמַר: 'זְכֵה בְּגֵט זֶה לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי' - יָצָא [העבד] בֶּן חוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ; [משום] שֶׁזְּכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[א]. אֲבָל אִם אָמַר: 'תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי' - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא [אך לא] יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ[ב]; לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר: 'תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי' וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ לְאַחֵר מִיתָה[ג].

א) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ב. ב) כי המשמעות של המילה 'תנו' היא שהעבד ישתחרר רק כאשר יתנו לידיו את שטר השחרור. ג) כי העבד השתחרר במיתת האדון וממילא אין צורך לשחררו בשטר. אולם אם האדון אמר 'זכה בגט זה לפלוני עבדי' ומת, נותנים לעבד את שטר השחרור לאחר מכן כי שחרורו חל בעת נתינת השטר לאדם שזכה בו עבורו ונתינה זו הייתה לפני מיתת האדון.

ב. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר: 'עָשִׂיתִי פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין', אוֹ: 'נַעֲשָׂה פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין', אוֹ: 'הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין' - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת; כָּתַב בִּשְׁטָר: 'אֶעֱשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין', לֹא יָצָא לְחֵרוּת[ד].

ד) כי השטר נכתב בלשון עתיד, וממילא, הוא נחשב כהבטחה לשחרור העבד אך לא מהווה שחרור בפועל.

ג. הָאוֹמֵר: 'עָשִׂיתִי פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין', וְהוּא [העבד] אוֹמֵר: 'לֹא עֲשָׂאַנִי - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[ה]. אָמַר: 'כָּתַבְתִּי גֵּט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא כָתַב וְלֹא נָתַן לִי' - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים, וַהֲרֵי זֶה עֶבֶד עַד שֶׁיִּשַׁחְרְרוּ בְּפָנֵינוּ.

ה) ייתכן שהאדון נתן שטר שחרור לאדם אחר עבור העבד, והעבד אינו יודע מכך. ו) מכיוון שהאדון טוען שהוא נתן לעבד את השטר העבד נאמן להכחישו, כי העבד זוכר בוודאי האם הוא קיבל שטר שחרור אך האדון יכול לטעות ולחשוב שהוא נתן את השטר אף אם הוא לא נתנו בפועל.

ד. מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ וְאָמַר: 'פִּלּוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהּ יוֹרְשִׁים' - הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה[ז]; וְאָסוּר [אך אסור] לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁמְּצָוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת[ח].

ז) כי משפט זה אינו לשון שחרור. ח) ולכן, שפחה זו לא עובדת את בני האדון אך ילדי השפחה נחשבים עבדים.

וְכֵן אִם אָמַר: 'עֲשׂוּ לָהּ קוֹרַת רוּחַ' - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין, וְאֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ[ט]. צִוָּה וְאָמַר: 'שַׁחְרְרוּהָ', כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ[י].

ט) כי הם חייבים לעשות לה קורת רוח ולהקל מעליה את עול השעבוד. י) כי מצווה לקיים את דברי המת.

ה. בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים שָׁוִין שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגִטֵּי נָשִׁים; וּבְשִׁשָּׁה הַדְּבָרִים, הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[יא]. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁשָּׁה: פְּסוּלִין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, וּכְשֵׁרִין בְּעֵד כּוּתִי, וּצְרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם הַמְשֻׁחְרָר עַצְמוֹ, וְאֵין נִכְתָּבִין בִּמְחֻבָּר, וְאֵין עֵדֵיהֶם חוֹתְמִין אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה; וְאֶחָד [הן] גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּבְמֵבִיא[יב].

יא) ולכן, בשטר שחרור לא ניתן לסייע לעדים שאינם יודעים לחתום באמצעות סימון קל במקום המיועד לחתימה, בשונה מגיטי נשים בהם ניתן לעשות זאת כמבואר בהלכות גירושין פרק א הלכה כג. יב) כל דברים אלו מבוארים בהרחבה בהלכות הבאות.

כֵּיצַד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת [בתי משפט] שֶׁל גּוֹיִים, כְּשֵׁרִים בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה[יג] - חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים[יד].

יג) בהלכות מלוה ולוה בתחילת פרק כז. יד) כי הם פועלים בעצמם את הגירושין או השחרור, בשונה משאר שטרות המשמשים רק כראיה על מכירה וכדומה.

ו. וְכָל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אַפִּלּוּ עֵד אֶחָד כּוּתִי[טו], פָּסוּל[טז] - חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵם כְּשֵׁרִין בְּעֵד אֶחָד יִשְׂרְאֵל וְעֵד אֶחָד כּוּתִי[יז]; וְהוּא [ובלבד], שֶׁיִּהְיֶה כּוּתִי חָבֵר[יח].

טו) כותים הם גויים שהתיישבו בשומרון והתגיירו, אך לא דקדקו בקיום המצוות. טז) כי הכותים חשודים לחתום

ולהעיד על שטר עדות שקר. יז) כי בגיטי נשים ושחרורי עבדים שני העדים חותמים על השטר זה בפני זה כמבואר בסוף ההלכה, וממילא העד היהודי שחתם עם הכותי על השטר ווידא לפני החתימה אשר הכותי אינו מעיד עדות שקר. יח) ידוע שהכותי אינו עם הארץ, כי עם הארץ פסול לעדות כמבואר בהלכות עדות בתחילת פרק יא.

וּבַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהַכּוּתִים כְּגוֹיִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם[ט], אָנוּ לְמֵדִין מֵהֶם לַצְּדוֹקִין[כ], [משום] שֶׁהַצְּדוֹקִין בַּזְּמַן הַזֶּה [נחשבים] כְּמוֹ הַכּוּתִי בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, קֹדֶם שֶׁיִּגְזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּגוֹיִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם.

יט) חכמים גזרו שהכותים ייחשבו כגויים מכיוון שהם עבדו עבודה זרה, כמבואר בהלכות שאר אבות הטומאות פרק ב הלכה י. כ) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל פה.

בְּגֵט אִשָּׁה הוּא [–הפסוק] אוֹמֵר[66]: "וְכָתַב לָהּ", לִשְׁמָהּ[כא]; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר[67]: "אוֹ חֻפְּשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ", עַד שֶׁיִּכְתֹּב לִשְׁמָהּ[כב]. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר[66]: "וְכָתַב .. וְנָתַן", מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻשָּׂר אֶלָּא נְתִינָה[כג] - יָצָא הַכָּתוּב בִּמְחֻבָּר[כד] וְאַחַר כָּךְ קוֹצֵץ [אותן], שֶׁהֲרֵי הוּא מְחֻשָּׂר קְצִיצָה וּנְתִינָה; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: "נִתַּן לָהּ", לֹא יִהְיֶה מְחֻשָּׂר אֶלָּא נְתִינָה[כה].

כא) צריך לכתוב את הגט לשם האשה המתגרשת. כב) צריך לכתוב את שטר השחרור לשם השפחה המשוחררת או העבד המשוחרר. דין זה נלמד בגזרה שווה של המילה 'לה' שנאמרה בשני המקומות. כג) נתינת הגט צריכה להיות לאחר כתיבתו, מבלי לעשות בו דבר אחר ביניהן. כד) על שטר המחובר לקרקע. כה) אף דין זה נלמד בגזרה שווה של המילה 'לה' שנאמרה בשני המקומות.

אֶחָד [–הן] גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, אֵין חוֹתְמִין עֲדֵיהֶן אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טַעַם הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[כו].

כו) בפרק ט הלכה כט.

ז. וְכֵיצַד הֵן שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּבְמֵבִיא? שֶׁהַמֵּבִיא גֵּט שִׁחְרוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם'. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם אֵין עֵדִים לְקַיְּמוֹ[כז], וְאָמַר הַשָּׁלִיחַ: 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם' - זֶה הוּא קִיּוּמוֹ; וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעֵרְעֵר אַחַר כֵּן[כח] - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים[כט].

כז) להעיד על כשרות חתימות העדים של השטר. כח) וטען שהשטר מזוייף. כט) בהלכות גירושין פרק ז, אשר בו מבוארים כל דינים אלו בהרחבה. דין זה נועד להקל על גירושי האשה כדי להתיר אותה מעגינותה במהירות האפשרית, וכן להקל על שחרור עבדים כדי להתיר לו להתחתן עם בת חורין ולהכניסו לעול קיום המצוות כתוצאה מהשחרור.

כְּשֵׁם • שֶׁהָאִשָּׁה עַצְמָהּ מְבִיאָה גִּטָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ[ל], הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁשִּׁחְרְרוּ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם' אִם הִתְנָה עָלֶיהָ[לא], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִקּוֹמוֹ[לב] - כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהֵבִיא גֵּט וְאָמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם', נֶאֱמָן עַל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.

השגת הראב"ד

כשם . . לקיימו א"א זה הדרך הולך על דרך לא טוב לפי דעתנו כי הוא מפרש מה שאומר בגמרא אשה מכי מטי גיטא לידה איגרשא לה שאינה צריכה לקיימו ואין זה הדרך נכון בעינינו וכי היכן מצינו שטר שקרא עליו ערער שיגבה בו בלא קיום ואם יאמר שאינו צריך קיום עד שיערער עליו מנא ליה דמתניתין לאו ה"ק דילמא ה"נ קאמר צריכה שתאמר בפני נכתב ובפני נחתם שלא תבא לידי ערער ולא תוכל לקיימו ואמאי אקשיה ליה מכי מטי גיטא לידה איגרשא לה והמתרגם הזה כמו כן איך סתם דבריו ואמר שאינן צריכין קיום בודאי אם יערער בעל ודאון צריכין קיום והשכל מורה שאף אם לא יערער אין להתיר אשת איש ואיסור עבד בלא קיום הגט אלא ודאי צריך לפרש בו דרך אחרת.

ל) לומר בפני נכתב ובפני נחתם. לא) הבעל שהיא תיחשב כשליח רגיל המוליך את הגט לאשה. לב) בהלכות גירושין פרק ז הלכה כג.

ח. כֹּל הַכָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט אִשָּׁה[לג], מֵבִיא גֵּט הָעֶבֶד; וְהָעֶבֶד[לד] מְקַבֵּל גֵּט לַחֲבֵרוֹ[לה] מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[לו], אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל[לז].

לג) כל אדם שאינו גוי, עבד, חרש, שוטה או קטן כמבואר בהלכות גירושין פרק ו הלכה ו. לד) שאינו כשר להביא גט אשה, כי הוא אינו חייב במצוות כיהודי וממילא לא חלים עליו דיני קידושין וגירושין. לה) שטר שחרור לעבד כנעני אחר. לו) כי הוא יכול לקבל בעצמו את שטר השחרור שלו. לז) אם האדון של אותו עבד נותן לו שטר שחרור עבור עבד אחר שלו, העבד אינו יכול לקבל את השטר כי ידו נחשבת כיד האדון וממילא שטר השחרור נותר ברשות האדון (אלא אם כן האדון משחרר אותו בעצמו, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ג).

הַכּוֹתֵב שְׁטַר אֵרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ: 'צְאִי בּוֹ לְחֵרוּת, וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ' - אֵין בַּלָּשׁוֹן

66. דברים-כי־תצא, כד, א. 67. ויקרא-קדושים, יט, כ.

הַזֶּה לְשׁוֹן שִׁחְרוּר, וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְלֹא מְשֻׁחְרֶרֶת[לח].

לח) מכיוון שהיא אינה משוחררת היא אינה מקודשת, כי קידושין אינם חלים בשפחה.

~ יום שני ו' כסלו ~

פֶּרֶק ז

דינים נוספים בשטר שחרור; דין מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

א. גֵּט שִׁחְרוּר - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנוֹ דָּבָר הַכּוֹרֵת [לחלוטין] **בֵּינוֹ וּבֵין אֲדוֹנָיו, וְלֹא יִשָּׁאֵר לָאָדוֹן בּוֹ זְכוּת. לְפִיכָךְ, הַכּוֹתֵב לְעַבְדּוֹ: 'עַצְמְךָ וְכָל נְכָסַי קְנוּיִין לְךָ, חוּץ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'חוּץ מִטַּלִּית פְּלוֹנִית' - אֵין זֶה כּוֹרֵת**[א], **וְהַגֵּט בָּטֵל; וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ גֵּט - לֹא נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד, וְלֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

א) כי יש לאדון זכות בדבר שהותיר לעצמו בשטר.

ב. עֶבֶד שֶׁהֵבִיא גִּטוֹ, וְכָתוּב בּוֹ: 'עַצְמְךָ וּנְכָסַי קְנוּיִין לְךָ' - עַצְמוֹ קָנָה, וַהֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין; אֲבָל הַנְּכָסִים לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו[ב] **כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת.**

ב) יוודאו את כשרות חתימות עדי השטר.

וְכֵן אִם הָיָה כָּתוּב בּוֹ: 'כָּל נְכָסַי קְנוּיִין לְךָ'[ג] **- עַצְמוֹ קָנָה, וְלֹא קָנָה הַנְּכָסִים עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו; וְאִם** [משום] **שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְהָבִיא גֵּט שִׁחְרוּרוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ**[ד]**; אֲבָל הַנְּכָסִים, שֶׁאֵין אָדָם קוֹנֶה אוֹתָם אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה - לֹא יִקְנֶה אוֹתָם** [העבד] **עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשְּׁטָר.**

ג) והעבד והנכסים נכללים באותן מילים. ד) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ז.

ג. הַמְשַׁחְרֵר שְׁנֵי עֲבָדִים בִּשְׁטָר אֶחָד - לֹא קָנוּ עַצְמָן; אֶלָּא כּוֹתְבִין שְׁטָר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. לְפִיכָךְ, הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי עֲבָדָיו בִּשְׁטָר אֶחָד - אַף עַצְמָן לֹא קָנוּ. וְאִם כָּתַב בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת - קָנוּ, וּמְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה[ה].

ה) כי כל אחד מהם קנה את השני יחד עם כל הנכסים.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁכָּתַב בְּכָל שְׁטָר מִשְּׁנֵיהֶם: 'כָּל נְכָסַי נְתוּנִים לְפִלּוֹנִי וּפִלּוֹנִי עֲבָדַי'. אֲבָל אִם כָּתַב: 'חֲצִי נְכָסַי לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי וַחֲצִי נְכָסַי לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי' - אַף בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, לֹא קָנוּ כְּלוּם; [משום] **שֶׁהָעֶבֶד מִכְּלַל הַנְּכָסִים, וַהֲרֵי שִׁיֵּר בּוֹ חֶצְיוֹ**[ו]**, וְאֵין זֶה שִׁחְרוּר; וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר, לֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם.**

ו) מכיוון שהאדון הותיר לעצמו חצי מנכסיו, הוא הותיר לעצמו חצי מהעבד.

ד. הַמְשַׁחְרֵר חֲצִי עַבְדּוֹ בִּשְׁטָר - לֹא קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּשֶׁהָיָה[ז]**. אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ בְּכֶסֶף, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח** [מהעבד] **חֲצִי דָּמָיו עַל מְנָת לְשַׁחְרֵר חֶצְיוֹ - קָנָה, וְנִמְצָא חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין.**

ז) כי השטר אינו כורת לגמרי בין האדון לעבד.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשִּׁחְרֵר חֶצְיוֹ בִּשְׁטָר, וְהִנִּיחַ חֶצְיוֹ[ח]**; אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ וּמָכַר חֶצְיוֹ** [לאדם אחר]**, אוֹ שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ וְנָתַן חֶצְיוֹ מַתָּנָה**[ט] **- הוֹאִיל וְיָצָא כֻּלּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי זֶה חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. וְכֵן עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁשִּׁחְרֵר אֶחָד מֵהֶם אֶת חֶלְקוֹ, בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר - קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ**[יא]**; וַהֲרֵי חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין.**

ח) הותיר את החצי השני ברשותו. ט) המכירה או הנתינה הייתה על החצי הראשון של העבד ולאחר מכן שחרר את החצי השני של העבד, וממילא האדון לא הותיר לעצמו דבר בעת שחרור החצי השני. י) של הקונה או מקבל המתנה. יא) כי האדון לא הותיר לעצמו דבר בעת השחרור.

ה. הַכּוֹתֵב • לְשִׁפְחָתוֹ הַמְעֻבֶּרֶת: 'הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין, וּוְלָדֵךְ עֶבֶד' - דְּבָרָיו קַיָּמִין. 'הֲרֵי אַתְּ שִׁפְחָה, וּוְלָדֵךְ בֶּן חוֹרִין' - לֹא אָמַר כְּלוּם[יב]**;** [משום] **שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁמְּשַׁחְרֵר חֻצְיָהּ**[יג]**.**

השגת הראב"ד

הכותב . . חציה א"א קשיא רישא אסיפא סיפא קאמר דעובר ירך אמו הוא א"כ רישא אמאי דבריו קיימין אלא רישא דבריו קיימים דעובר לאו ירך אמו הוא וסיפא לא אמר כלום או משום דאינו בא לעולם או משום דאין העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו שלו.

יב) ואינו נחשב כמשחרר חצי עבד, כי השפחה אינה נחשבת חלק מהעובר. יג) כי העובר נחשב חלק מהשפחה.

ו. שִׁפְחָה • חֲרוּפָה[יד] **- אִם רָצָה**[טו] **לְשַׁחְרֵר חֻצָיָהּ הַנִּשְׁאָר, וְתַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה**[טז] **- הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר, בֵּין בִּשְׁטָר**[יז] **בֵּין בְּכֶסֶף;** [משום] **שֶׁאַף הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שִׁחְרוּרָהּ**[יח].**

השגת הראב"ד
שפחה חרופה א"א פירוש המאורסת לעבד עברי והיא חציה שפחה וחציה בת חורין.

יד) אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין המקודשת לעבד עברי. טו) האדון של שפחה זו. טז) תיחשב אשתו של העבד העברי לכל דבר. יז) כי הוא אינו מותיר לעצמו דבר. יח) ניתן לשחרר שפחה אף בכסף, כמו עבד.

ז. מִי שֶׁחֻצְיוֹ עֶבֶד וְחֻצְיוֹ בֶּן חוֹרִין - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מֻתָּר לֹא בְּשִׁפְחָה[יט] **וְלֹא בְּבַת חוֹרִין**[כ]**, כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין** [–משחרר], **וְכוֹתֵב שְׁטָר** [חוב] **עָלָיו בַּחֲצִי דָּמָיו**[כא]**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֲבָל הַשִּׁפְחָה**[כב] **- תִּשָּׁאֵר כְּמוֹת שֶׁהִיא**[כג]**, וְעוֹבֶדֶת אֶת רַבָּהּ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמָהּ**[כד] **יוֹם אֶחָד. וְאִם נָהֲגוּ בָּהּ חֲטָאִים מְנַהֵג הֶפְקֵר**[כה] **- כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ לְשַׁחְרְרָהּ**[כו]**, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר בַּחֲצִי דָּמֶיהָ.**

יט) כי אסור לבן חורין להתחתן עם שפחה. כ) כי אסור לעבד להתחתן עם בת חורין. כא) העבד מתחייב לשלם לאדון את השווי של מחצית דמיו. כב) אשר חציה שפחה וחציה בת חורין, והיא אינה יכולה להתחתן עם בן חורין וכן אינה יכולה להתחתן עם עבד. כג) כי נשים אינן מצוות על פריה ורביה. כד) אינה משועבדת לאדונה. כה) בזנות. כו) על מנת שתוכל להתחתן עם בן חורין וכך לא יתנהגו בה בהפקרות.

ח. מִי • שֶׁחֻצְיוֹ עֶבֶד וְחֻצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, שֶׁעָמַד רַבּוֹ וְהִקְנָה חֻצְיוֹ לִבְנוֹ קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְפּוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין לְשַׁחְרְרוֹ[כז] **- מַעֲמִידִין בֵּית דִּין לַקָּטָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס; וְכוֹתֵב לוֹ הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס גֵּט שִׁחְרוּר, וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁטַר חוֹב בַּחֲצִי דָּמָיו**[כח]**. וְאִם נִסְרַךְ** [–קשור נפשית] **הַקָּטָן בָּעֶבֶד, וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו גַּעְגּוּעִין - מַפְלִיגִין אוֹתוֹ מִמְּנוּחוֹת בְּמָעוֹת**[כט]**, שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל תִּינוֹק קְרוֹבָה אֵצֶל הַמָּעוֹת.**

השגת הראב"ד
מי . . שחרור א"א נשתבש כאן שיבוש גדול וכי האפוטרופוס כותב גט שיחרור ואינו אדון אלא ב"ד מעמידין לו אפוטרופוס כדי לדקדק על חצי דמיו והכסף גומר בו ומקרקשין ליה בזוזי לינוקא כדי שיכתוב לו גט שיחרור בשמו ולא צריך שיחרור אלא כדי שלא יסתבך בו ויאמר לו עבדי אתה.

כז) כי לא ניתן לכפות את הקטן. כח) בדרך כלל אפוטרופוס אינו יכול לשחרר עבדים כמבואר בהלכות נחלות פרק יא הלכה ח, אך במקרה זה שהאדון לא שחרר את העבד ולא נהג כראוי, בית דין מפקירים ומפקיעים את העבד מרשות האדון ומאפשרים לאפוטרופוס לשחרר עבדים. כט) נותנים לקטן מעות על מנת לפייסו ולהפיג את צערו.

ט. שְׁכִיב מְרַע[ל] **שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ, וְעָמַד**[לא] **- חוֹזֵר בַּנְּכָסִים**[לב]**, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד**[לג]**; שֶׁהֲרֵי יָצָא עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין**[לד]**.**

ל) חולה הנוטה למות. לא) הבריא מחוליו. לב) הנכסים חוזרים לרשותו כי הוא התכוון שהעבד יזכה בהם רק לאחר מיתתו, כמבואר בהלכות זכיה ומתנה פרק ח הלכה יד. לג) למרות שהוא הבריא מחוליו. לד) כאשר הוא כתב את כל נכסיו לעבד הדבר התפרסם והעבד נהיה בעיני כולם כבן חורין, ולכן האדון התכוון בוודאי לשחררו משעת כתיבת השטר אף אם הוא יבריא.

פֶּרֶק ח

מקרים המפקיעים את שעבוד העבד מהאדון.

א. הַמּוֹכֵר אֶת עַבְדּוֹ לְגוֹיִם - יָצָא בֶּן חוֹרִין[א]**, וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ לַחֲזֹר וְלִקְנוֹתוֹ מִן הַגּוֹיִם עַד** [פי] **עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְיוֹצֵא** [לחירות גמורה]**. וְאִם לֹא רָצָה הַגּוֹי לְמָכְרוֹ, אֲפִלּוּ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ יָתֵר. וּקְנָס זֶה**[ב] **- אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ וְדָנִין בּוֹ, אֶלָּא בֵּית דִּין מֵמְחִין**[ג]**. וְאִם מֵת הַמּוֹכֵר, אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחְזִיר אֶת הָעֶבֶד וּלְשַׁחְרְרוֹ.**

א) השתחרר משעבוד האדון היהודי, אך אינו השתחרר משעבוד האדון הגוי. ב) המוטל על האדון לפדות את העבד עד פי עשרה בדמיו. ג) שנסמכו איש מפי איש עד משה רבינו.

ב. לָוָה עַל עַבְדּוֹ מִן הַגּוֹי[ד] **- אִם קָבַע לוֹ זְמַן וְאָמַר לוֹ: 'אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוֹנִי וְלֹא אַחְזִיר לְךָ, תְּקֻנָּה גּוּף עֶבֶד זֶה' - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת מִיָּד; וְאִם אָמַר לוֹ: 'תְּקֻנָּה מַעֲשֶׂה יָדַיִו'**[ה]**, לֹא יָצָא לְחֵרוּת**[ו]**.**

ד) לווה ממון מגוי והתנה עימו אשר אם הוא לא יחזיר את ההלוואה בזמנה, הגוי יוכל להשתמש בעבדו. ה) את הרווח שמניבה מלאכתו של העבד, אך לא את גוף העבד עצמו. ו) כי במקרה כזה לא קנסו אותו על כך.

גָּבָהּ הַגּוֹי בְּחוֹבוֹ[ז]**, אוֹ שֶׁבָּאוּ עַל הָאָדוֹן מְצָרִין** [–שודדים] **וּבִקְּשׁוּ לְהָרְגוֹ וּפָדָה עַצְמוֹ מִיָּדָן בְּעַבְדּוֹ - לֹא יָצָא לְחֵרוּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּלְקַח מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא בְּרְצוֹנוֹ**[ח]**.**

ז) והאדון לא התנה עם הגוי שהוא יוכל להשתמש בעבד תמורת החוב. ח) וממילא, אין סיבה לקנוס את האדון.

ג. מָכַר עַבְדּוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אוֹ מִגְּדוֹלָיו [–שרי המלך] **- אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מֵהֶן, יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְפַיְּסוֹ[ט] בְּמָמוֹן אַחֵר.**

ט) את עבד המלך או אחד משריו.

ד. מְכָרוֹ • לְגוֹי לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, מְכָרוֹ חוּץ מִמְּלַאכְתּוֹ, חוּץ מִן הַמִּצְוֹות[יא], חוּץ מִן הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים[יב] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִשְׁתַּחְרֵר אוֹ לֹא נִשְׁתַּחְרֵר; לְפִיכָךְ, אִם תָּפַשׂ הָעֶבֶד כְּדֵי דָמָיו לְרַבּוֹ[יג], כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת מִיַּד הַגּוֹי - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[יד].

השגת הראב"ד
מכרו . . מידו א"א אין בקנסות תפיסה מועלת אלא למי שחסרו ממון.

י) מכר אותו לגוי על מנת שהוא יתחתן עם שפחתו ויולידו ילדים, אך הוא נותר משועבד לאדונו היהודי. יא) התנה עם הגוי שהעבד יקיים את כל המצוות בהן הוא היה חייב. יב) התנה עם הגוי שהעבד ימשיך לשמור שבת ויום טוב. יג) אם העבד תפס מרבו ממון בשווי כל דמיו. יד) האדון הגוי משעבד את העבד יותר מהאדון היהודי ומחליש את גופו, וממילא העבד מפסיד מכך שהוא נמכר לגוי ולכן הוא יכול לתפוס ממון בשווי כל דמיו למרות שתשלום זה נחשב כקנס על האדון. אמנם, אם העבד תפס ממון השווה יותר מכדי דמיו מוציאים אותו מידו, למרות שניתן לקנוס את האדון עצמו לשלם עד פי עשרה בדמיו (כמבואר בתחילת הפרק). הטעם לכך הוא משום שתפיסת העבד מועילה רק כאשר נגרם לו הפסד ממוני בפועל, ומכיוון שלא ייתכן שהוא יפסיד ממכירתו לגוי יותר מהשווי שלו אף אם הגוי יחליש אותו לחלוטין ויפחית את כל ערכו, הוא אינו יכול לתפוס ממון השווה יותר מכדי דמיו.

ה. אֶחָד [–הן] **הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב[טו], אֲפִלּוּ לְכוּתִי[טז] - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת. מְכָרוֹ לְיִשְׂרְאֵל מְשֻׁמָּד, הֲרֵי זֶה סָפֵק; לְפִיכָךְ, אִם תָּפַשׂ כְּדֵי דָמָיו מֵרַבּוֹ רִאשׁוֹן, כְּדֵי לָצֵאת בָּהֶן מִיַּד הַמְּשֻׁמָּד - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[יז].**

טו) גוי שקיבל על עצמו לקיים שבע מצוות בני נח, ומותר לו להתיישב ולגור בארץ ישראל. טז) בזמן הזה בו הוא נחשב כגוי גמור, כמבואר בפרק ו הלכה ו. יז) כמבואר בהלכה הקודמת.

ו. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ, יָצָא בֶּן חוֹרִין; וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי[יח] לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְאָבְדוּ הַדָּמִים[יט]. וּמִפְּנֵי מָה קָנְסוּ [חכמים] **כָּאן הַלּוֹקֵחַ לְבַדּוֹ[כ]? שֶׁאִלּוּ לֹא לָקַח, לֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְהַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְסוּרְיָה[כא], וַאֲפִלּוּ לְעַפּוֹ[כב] - כְּמוֹכֵר לְחוּצָה לָאָרֶץ.**

יח) שקנה אותו. יט) המוכר אינו צריך להחזיר את הדמים לקונה. דין זה הוא קנס שקנסו חכמים על מנת שעבדים לא ייצאו לחוץ לארץ. כ) בשונה מהמוכר עבדו לגוי אשר חייב לפדות את העבד עד פי עשרה בדמיו, כמבואר בתחילת הפרק. כא) מקומות שכבש דוד המלך והם אינם נחשבים כארץ ישראל לכל דבר, כמבואר בתחילת הלכות תרומות. כב) הסמוכה לארץ ישראל אך כאשר בני ישראל עלו מגלות בבל הם לא כבשו אותה, כמבואר בהלכות תרומות פרק א הלכה ט.

ז. בֶּן בָּבֶל שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְדַעְתּוֹ לַחֲזֹר [לבבל], **וְהִכְנִיסָהּ לוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק אִם הֵן כְּמֵי שְׁמָכָרָה אוֹתָן לְחוּצָה לָאָרֶץ, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַפְרָשׁוֹת[כג], אוֹ אֵינָן כִּמְכוּרִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי הַגּוּף שָׁלָהּ[כד].**

כג) הרווחים מעבודת העבדים והשפחות שייכים לבעל. כד) ואם הבעל ימות או יגרש את אשתו, העבדים והשפחות יישארו ברשות האשה. במקרה זה העבדים והשפחות אינם יכולים לתפוס ממון בשווי כל דמיהם, כי תפיסה מועילה רק כאשר נגרם לעבד הפסד ממוני כמבואר בהלכה ד, ומכיוון שבמקרה זה הקונה הוא יהודי הגר בחוץ לארץ (הבעל של האשה) הוא לא ישעבד אותם יותר מהאשה וממילא המכירה אינה גורמת להם הפסד כלל.

ח. עֶבֶד שֶׁיָּצָא אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָה, וּמְכָרוֹ שָׁם - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ[כה]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיָּצָא רַבּוֹ עַל מְנַת שֶׁלֹּא לַחֲזֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם דַּעַת רַבּוֹ לַחֲזֹר, וְיָצָא אַחֲרָיו וּמְכָרוֹ שָׁם - יָצָא לְחֵרוּת, וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחְרְרוֹ.

כה) העבד אינו יוצא לחירות, כי היציאה עצמה לחוץ לארץ הייתה מדעת העבד.

ט. עֶבֶד[כו] שֶׁאָמַר [–רצה] **לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לַעֲלוֹת עִמּוֹ, אוֹ שֶׁיִּמְכֹּר אוֹתוֹ לְמִי שֶׁיַּעֲלֶה לְשָׁם. רָצָה הָאָדוֹן לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ[כז] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת עַבְדּוֹ, עַד שֶׁיִּרְצֶה. וְדִין זֶה** [קיים] **בְּכָל זְמַן, אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהָאָרֶץ בְּיַד גּוֹיִם.**

כו) שהיה משועבד לאדם הגר בחוץ לארץ. כז) ויש לו עבדים בארץ ישראל.

י. עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְעַבְדוּת, וְעָלָיו נֶאֱמַר[68]: "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו, אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלַיִךְ מֵעִם אֲדֹנָיו". וְאוֹמְרִין לְרַבּוֹ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחרור, וְיִכְתֹּב לוֹ שְׁטַר חוֹב בְּדָמָיו, עַד שֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ וְיִתֵּן לוֹ[כח]. וְאִם לֹא רָצָה הָאָדוֹן לְשַׁחְרְרוֹ - מַפְקִיעִין בֵּית דִּין אֶת שִׁעְבּוּדוֹ מֵעָלָיו, וְיֵלֵךְ לוֹ.

כח) עד שהעבד ישיג ממון ויוכל לשלם לאדון את חובו.

יא. עֶבֶד זֶה שֶׁבָּרַח לָאָרֶץ, הֲרֵי הוּא גֵּר צֶדֶק[כט]; וְהוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב אַזְהָרָה אַחֶרֶת לְמִי שְׁמוֹנָה אוֹתוֹ [–מציץ לו], מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁפַל רוּחַ יָתֵר מִן הַגֵּר, וְצִוָּה עָלָיו[ל], שֶׁנֶּאֱמַר[69]: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ", זוֹ אַף הוֹנָאַת דְּבָרִים.

כט) אף לפני שהשתחרר, בשונה מעבד כנעני רגיל שאינו נחשב כיהודי והוא חייב במצוות כמו נשים כמבואר בפרק ה הלכה ה. ל) לא להציק לו אפילו בדיבור בלבד.

נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמּוֹנֶה אֶת הַגֵּר הַזֶּה, עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ"[70לא], וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא תוֹנֶה"[71לב], וּמִשּׁוּם "לֹא תוֹנֶנּוּ"[72לג]. וְכֵן עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תִלְחָצֶנּוּ"[73], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הוֹנָיָה[לד].

לא) שהוא איסור החל על כל מי שמציק ליהודי אף אם הוא גר, כמבואר בהלכות מכירה פרק יד הלכה יב. לב) שהוא איסור החל על כל מי שמציק לגרים. לג) שהוא איסור מיוחד החל על מי שמציק לגר זה. בהלכות מכירה פרק יד הלכה טו מבואר אשר כל אדם המציק לגר רגיל עובר בשלושה לאוין והלאו השלישי הוא 'אל תונו איש את אחיו' הנאמר לגבי הונאת ממון, אך בהלכה זו לא הובא פסוק זה כלל. הטעם לכך: כאשר אדם מציק לגר רגיל הוא גורם לו נזק ממוני אף אם הוא מציק לו בדיבור בלבד ולכן הוא עובר אף על הלאו 'אל תונו איש את אחיו' הנאמר לגבי הונאת ממון, אך כאשר אדם מציק לעבד שברח לארץ הוא אינו גורם לו נזק ממוני כי העבד עדיין לא השתחרר וכל ממונו שייך לאדון, ולכן לא קיים בו הלאו 'אל תונו איש את אחיו' הנאמר לגבי הונאת ממון. לד) בהלכות מכירה פרק יד הלכה טז, אך שם מבואר אשר לאו זה נאמר רק במקרה של הונאת ממון. ויש לעיין בכך.

יב. הַקּוֹנֶה עֶבֶד מִן הַגּוֹי סְתָם, וְלֹא רָצָה [העבד] לָמוּל וּלְקַבֵּל מִצְווֹת הָעֲבָדִים[לה] - מְגַלְגְּלִין עָמּוֹ[לו] כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; וְאִם לֹא רָצָה - חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִם, אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ[לז]. וְאִם הִתְנָה הָעֶבֶד עָלָיו בְּתַחִלָּה שֶׁלֹּא יָמוּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בְּנַיּוּתוֹ, וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִם אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ.

לה) שהם חייבים במצוות כמו נשים. לו) מנסים לשכנע אותו למול ולקבל על עצמו לקיים מצוות. לז) כי אסור ליהודי להחזיק ברשותו עבד שאינו מל ומקיים את המצוות המוטלות עליו, ובעבד כזה לא קיים איסור מכירה לגוי או לחוץ לארץ.

וְכֵן עֶבֶד שֶׁמָּל וְטָבַל לְשֵׁם עַבְדוּת, וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל עַצְמוֹ לַגְּיָסוֹת[לח], וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ [מהם] לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִטֹּל דָּמָיו מִן הַגּוֹיִם[לט]; וְכוֹתֵב וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִם[מ], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם[מא].

לח) ברח מהאדון והסגיר את עצמו לשודדים. לט) ולמכור להם את העבד. מ) מותר לו לכתוב את שטר המכירה ולעשותה בבתי משפט של גויים, למרות שדבר זה גורם להם חשיבות. מא) המכירה מונעת ממנו את הנזק הממוני שנגרם לו בבריחת העבד.

יג. הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ - יָצָא לְחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחרור; וְאִם מֵת הָאָדוֹן שֶׁהִפְקִיר, הַיּוֹרֵשׁ כּוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחרור.

יד. עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִבֵּית הָאֲסוּרִין - אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ, יָצָא לְחֵרוּת; וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ, וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחרור[מב].

מב) כדי שהוא יוכל להתחתן עם בת חורין.

השגת הראב"ד
עבד . . ראשון א"א זהו כרשב"ג וכאביי.

טו. עֶבֶד • שֶׁנִּשְׁבָּה - אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן[מג], כָּל הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ; וְאִם פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין, הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין. וְאִם לֹא נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן - הֲרֵי הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד, נוֹטֵל [דמ] פְּדְיוֹנוֹ מֵרַבּוֹ, וְחוֹזֵר לְרַבּוֹ; וְאִם פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין, חוֹזֵר לְרַבּוֹ הָרִאשׁוֹן בְּלֹא כְּלוּם.

מג) האדון של העבד לפני השביה.

---

68. דברים-כי־תצא, כג, טז. 69. דברים-כי־תצא, כג, יז. 70. ויקרא-בהר, כה, יז. 71. שמות-משפטים, כב, כ. 72. דברים-כי־תצא, כג, יז. 73. שמות-משפטים, כב, כ.

טז. עֶבֶד שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ הֵיפּוּתִיקִי לְבַעַל חוֹבוֹ[מד], וְשִׁחְרְרוֹ - חֲרֵי זֶה מְשֻׁחְרָר[מה]. וְכוֹפִין לְבַעַל חוֹב לְשַׁחְרְרוֹ גַּם הוּא, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם; שֶׁלֹּא יִפָּגַע [=יפגוש] **בּוֹ לְאַחַר זְמַן, וְיֹאמַר לוֹ: 'עַבְדִּי אַתָּה'[מו].**

מד) אמר לבעל החוב שיגבה את חובו מהעבד בלבד. המשמעות של המילה היפותיקי היא 'פה תקנה'. כלומר: דבר זה ישמש לגביית ותשלום החוב. מה) ובעל החוב אינו יכול לגבות ממנו את החוב. מו) אמנם האדון חייב לשלם לבעל חובו על כך שגרם לו נזק ומנע ממנו את האפשרות לגבות את החוב, כמבואר בהלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה יא.

יז. עֶבֶד שֶׁהִשְׁאִיר רַבּוֹ בַּת חוֹרִין[מז], אוֹ שֶׁהִנִּיחַ לוֹ רַבּוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ[מח], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ לִקְרוֹת שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין בְּסֵפֶר תּוֹרָה בְּפְנֵי הַצִּבּוּר[מט], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּב בָּהֶן אֶלָּא בֶּן חוֹרִין - יָצָא לְחֵרוּת[נ], וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

מז) סייע לו להתחתן עם בת חורין. מכיוון שאסור לעבד להתחתן עם בת חורין האדון אינו חשוד להכשילו בכך, וממילא הדבר מהווה הוכחה לכך שהוא מתכוון לשחררו והעבד יוצא לחירות כמבואר בהמשך ההלכה. אמנם, אף לאחר שעבד זה יוצא לחירות אסור לו להתחתן עם בת חורין כי עליו לקבל שטר שחרור מהאדון על מנת לגמור את שחרורו, אך מכיוון שאיסור זה פחות חמור מאיסור הנישואין עם בת חורין לפני היציאה לחירות האדון מתיר לעצמו לסייע לעבד בכך. מח) שנאמר עליהם 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', ועבדים אינם רגילים להניח אותם. מט) ואסור להעלות עבדים לתורה. נ) כי מעשים אלו מהווים הוכחה לכך שהאדון מתכוון לשחרר את העבד, וכתוצאה מכך עבד זה נחשב כעבד שהאדון הפקירו והוא צריך שטר שחרור כמבואר בהלכה יג.

וְכֵן • אִם נָדַר [העבד] **נֶדֶר שֶׁכּוֹפִין עָלָיו אֶת הָעֲבָדִים[נא], כְּמוֹ שֶׁגָּאֲרָנוּ בִּנְדָרִים[נב], וְאָמַר לוֹ רַבּוֹ: 'מוּפָר לְךָ'[נג] - יָצָא לְחֵרוּת; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא כָּפָה אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְכָפּוֹתוֹ, גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדוֹ.**

השגת הראב"ד

וכן . . שעבודו א"א נ"ל שיבוש הוא נשתבש בלשון המשנה פרק הכותים אין להם נזירות הפר לאשתו הפר עולמית הפר לעבדו ויצא לחירות משלים נזירותו כך אני שונה בוא"ו והוא שונה יצא לחירות ומשלים נזירותו וחיי ראשי לא אדע על אי זה דרך יוכל לפרש כי מאחר שהוא מפר איך גילה דעתו שהפקיע שעבודו אדרבה גילה דעתו שיש לו רשות עליו להפר נדרו.

נא) נדר אשר האדון יכול לכפות על העבד לעבור עליו ולבטלו. נב) בהלכות נזירות פרק ב הלכה יז. נג) האדון אמר לו שהנדר מופר, ולא כפה אותו לעבור על הנדר ולבטלו.

מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן, וְהוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּיו שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ עָלָיו שִׁעְבּוּד כְּלָל, וְשֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְדָבָר זֶה - שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[נד]; וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא כָּתַב.

נד) למרות שהעבד עדיין לא יצא לחירות.

אֲבָל אִם לָוָה מֵעַבְדּוֹ, אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[נה], אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין [מיוזמתו] **בְּפְנֵי רַבּוֹ, אוֹ קָרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּפְנֵי רַבּוֹ, וְלֹא מִחָה[נו] - לֹא יָצָא לְחֵרוּת.**

נה) על נכסים מסוימים. נו) האדון לא מחה בו על כך, אך הוא לא הורה לעבד לעשותם.

יח. וְאָסוּר לְאָדָם לְלַמֵּד אֶת עַבְדּוֹ תּוֹרָה; וְאִם לִמְּדוֹ, לֹא יָצָא לְחֵרוּת.

יט. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד מִן הַגּוֹי[נז], וְקָדַם הָעֶבֶד וְטָבַל בְּפְנֵי רַבּוֹ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין[נח] - יָצָא לְחֵרוּת[נט]; וְשֶׁלֹּא בְּפְנֵי רַבּוֹ[ס], צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[סא]. לְפִיכָךְ[סב] צָרִיךְ רַבּוֹ לְהַקְפִּיד בַּמַּיִם[סג].

נז) והאדון צריך למול אותו ולהטבילו לשם עבדות מכיוון שהוא מתחייב במקצת מצוות, כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק יג הלכה יא. נח) התכוון לטבול על מנת להיות גר צדק ולצאת לחירות. נט) כי טבילת הגירות מבטלת ומפקיעה את שעבוד העבד לאדונו. ס) אם הוא טבל שלא בפני רבו. סא) על מנת שהוא ייצא לחירות, עליו לומר בפירוש בעת הטבילה שהוא טובל על מנת להתגייר ולצאת לחירות. סב) על מנת למנוע מהעבד לצאת לחירות בעת הטבילה. סג) להניח עליו משא או דבר כלשהו המסמל את שעבוד העבד לאדון, וכתוצאה מכך, אף אם העבד יתכוון ויאמר שהוא טובל על מנת לצאת לחירות הדבר לא יועיל לו והוא יישאר עבד.

כ. יִשְׂרָאֵל שֶׁתָּקַף בְּגוֹי קָטָן[סד], אוֹ שֶׁמָּצָא תִּינוֹק גּוֹי[סה], וְהִטְבִּילוֹ לְשֵׁם גֵּר[סו] - חֲרֵי זֶה גֵּר[סז]; לְשֵׁם עֶבֶד, חֲרֵי זֶה עֶבֶד[סח]; לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין[סט], חֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין[ע].

סד) עשה קנין חזקה בגוי קטן שאין לו הורים, בעל כורחו של הקטן. היות וקטן זה לא שייך לאף אחד (בשונה מאדם גדול הנחשב בעלים על עצמו), כאשר היהודי תוקף אותו בעל כורחו הוא קונה אותו ומעבירו לרשותו כמו כל אדם הקונה עבד מההפקר (בדומה למבואר בתחילת פרק ה אשר עבד קטן נקנה במשיכה). סה) מושלך בשוק, ועל ידי המציאה הוא קונה את התינוק ומעבירו לרשותו אף ללא תקיפה בעל כורחו כמו כל אדם המוצא מציאה וקונה אותה.

סו) היהודי התכוון שהקטן או התינוק יטבול על מנת שהוא יהיה גר צדק, אך הוא ישתעבד לו ויעבוד אותו. סז) הקטן או התינוק משועבד לו, ואם ימולו אותו לאחר מכן הוא ייחשב כגר צדק (כי לא ניתן להתגייר ללא מילה וטבילה). אמנם, אסור ליהודי לשעבדו כעבד רגיל, כי לא ניתן לקנות גר לעבד עברי כמבואר בפרק א הלכה ב. סח) הוא עובד אותו כעבד כנעני, והאדון צריך למול אותו כמו כל אדם הקונה עבד כנעני כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק יג הלכה יא. סט) התכוון שהקטן או התינוק יתגייר ויהיה בן חורין. ע) ואסור ליהודי לשעבדו, ואם ימולו אותו לאחר מכן הוא ייחשב כגר צדק. במקרה זה הקטן או התינוק אינו צריך שטר שחרור בשונה מכל עבד המשתחרר מאדונו. הטעם לכך: כל עבד משועבד בגופו לאדון ושטר השחרור נצרך על מנת לבטל שעבוד זה, אך בהלכה זו הקטן או התינוק השתחרר כבר בעת הטבילה וממילא גופו מעולם לא השתעבד לאדונו (כי שעבוד גוף העבד לאדון נעשה בעת הטבילה כמבואר בפרק הבא בהלכה ה) ואין לו צורך בשטר שחרור.

כא. גֵּר[עא] שֶׁקָּדְמוּ שִׁפְחוּתָיו וְעַבָדָיו וְטָבְלוּ בְּפָנָיו[עב] - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין[עג].

עא) גוי שהיה בתהליך גירות, ולא טבל עדיין. עב) על מנת לצאת לחירות. עג) כמו כל עבד הטובל בפני רבו לשם בן חורין. לכאורה דין זה מבואר בהלכה יט, ואם כן, אין כל חידוש בהלכה זו. ויש לעיין בכך.

פֶּרֶק ט

פירוט האנשים הנחשבים כעבד כנעני, ואיסורים שונים בקנייתו ושחרורו; חיוב פרנסת העבד ושעבודו בפרך.

א. יִשְׂרָאֵל • שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שִׁפְחָתוֹ[א], הֲרֵי זֶה הַוָּלָד[ב] עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר[ג], וְנִמְכָּר וְנִקְנֶה וּמִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ לְעוֹלָם, כְּשְׁאָר הָעֲבָדִים [הכנענים].

השגת הראב"ד
ישראל . . דבר א"א לא נהיר ומהו לכל דבר.

א) והוא האדון שלה. ב) שתלד השפחה. ג) ולא חוששים שמא הוא שחרר אותה לפני שבא עליה. ולכן, אם אדם זה מת ללא ילדים אשתו חייבת להתייבם לאחיו כי הילדים הנולדים מהשפחה אינם נחשבים ילדיו כלל.

ב. אֶחָד [–הן] הַקּוֹנֶה עֶבֶד מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מִן גֵּר תּוֹשָׁב, אוֹ מִן הַגּוֹי שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֵינוּ[ד], אוֹ מֵאֶחָד מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת[ה]. וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֵינוּ, אוֹ אֶחָד מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת - יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר; וְכֵן מוֹכֵר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[74]: "מֵהֶם תִּקְנוּ, וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם, אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם". וְכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ, הֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

ד) תחת שלטון יהודי. ה) שאינן תחת שלטון יהודי.

ג. אֶחָד • מִן הָאֻמּוֹת שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁלָּנוּ[ו] - הֲרֵי הַבֵּן עֶבֶד כְּנַעֲנִי[ז], שֶׁנֶּאֱמַר[75]: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם"[ח]. אֲבָל עֶבֶד שֶׁלָּנוּ שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאֻמּוֹת[ט] - אֵין הַבֵּן עֶבֶד, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם", וְעֶבֶד אֵין לוֹ חַיֵּיס[י].

השגת הראב"ד
אחד . . שלנו א"א זהו בהיפך ממה שאמרו בגמרא שהרי אמרו באומות הלך אחר הזכר ולענין לא תחיה כל נשמה איתמר אם רשאי לקיימו בעבד או לא ואם הוא כנעני אינו רשאי לקיימו אבל הוא מהפך הלשונות ומבלבל העניינים, וכתב בכאן עבד כנעני לקיים העבד לעשות תורה חדשה, מעתה מה שאמר אבל עבד שלנו שבא על אחת מן האומות אין הבן עבד כנעני שנאמר אשר הולידו בארצכם ועבד אין לו יחס אם אינו עבד כנעני אינו רשאי לקיימו קאמר וזהו טעות גדולה אף לדבריו.

ו) השייכת לאדון יהודי, והטבילו אותה לשם שפחות. ז) ושייך לאדון של השפחה. ח) אף ילדים הנולדים מהשפחה שלכם נחשבים עבדים כנענים. ט) שאינה שפחה כנענית. י) ילדי העבד אינם מתייחסים אחריו וממילא לא ניתן לומר שהם נולדו לעבד והם אינם עבדים (אלא אם כן הם נולדו משפחה כנענית).

ד. מֶלֶךְ גּוֹי שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה, וְהֵבִיא שִׁבְיָה וּמָכָרָם, וְכֵן אִם הִרְשָׁה לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה שֶׁיֵּלֵךְ וְיִגְנֹב מֵאֻמָּה שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה, יָבִיא וְיִמְכֹּר לְעַצְמוֹ[יא], וְכֵן אִם הָיוּ דִּינָיו שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמֶּס יִמָּכֵר, אוֹ מִי שֶׁעָשָׂה כָּךְ וְכָךְ אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ יִמָּכֵר - הֲרֵי דִּינָיו דִּין; וְעֶבֶד הַנִּלְקָח בְּדִינִין אֵלּוּ, הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

יא) כל מי שרוצה, יכול לגנוב ולשבות אנשים ולמוכרם כעבדים.

ה. גּוֹי שֶׁקָּנָה גּוֹי לַעֲבָדוּת - לֹא קָנָה גּוּפוֹ[יב], וְאֵין לוֹ בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֶׂה יָדָיו[יג]; אַף עַל פִּי כֵן, אִם מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל[יד], הֲרֵי גּוּפוֹ קָנוּי לְיִשְׂרָאֵל[טו].

יב) גוף העבד אינו שייך לאדונו. יג) הרווחים מעבודת העבד שייכים לו. יד) והיהודי הטבילו לשם עבדות. טו) כי טבילת העבד גורמת שגופו ישתעבד לאדונו, ולכן

74. ויקרא-בהר, כה, מה. 75. ויקרא-בהר, כה, מה.

אף במקרים בהם העבד יוצא לחירות הוא צריך לקבל שטר שחרור כמבואר בפרק הקודם בהלכה כ.

ו. הָאִשָּׁה קוֹנָה שִׁפְחוֹת; וְאֵינָהּ קוֹנָה עֲבָדִים[טז], **אֲפִלּוּ קְטַנִּים, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד**[יז]. **וְאִם קָנְתָה אוֹתָן, הֲרֵי זוֹ קָנְתָה גּוּפָן כְּאִישׁ**[יח]. **וְיֵרֵאָה לִי**[יט], **שֶׁאֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא לִקְנוֹת עֶבֶד בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, וּמִתֵּשַׁע וּלְמַעְלָה**[כ].

טז) הן עבדים עברים והן עבדים כנענים. יז) כמבואר בפרק א הלכה ב. יח) כמו אדם הקונה עבדים. יט) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסברתו, ואין לכך מקור מפורש. כ) כי עבד הפחות מגיל תשע אינו ראוי לביאה, ולא חוששים שמא האשה תזנה עימו לאחר שהוא יגדל.

וְכֵן[כא] **אָסוּר לְאָדָם לְשַׁחְרֵר עֶבֶד כְּנַעֲנִי; וְכָל הַמְשַׁחְרְרוֹ - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר**[76]: **"לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". וְאִם שִׁחְרְרוֹ, מְשֻׁחְרָר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[כב], **וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב גֵּט שִׁחְרוּר**[כג] **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, בְּכָל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ**[כד].

כא) לכאורה פיסקה זו אינה קשורה לפיסקה הקודמת, וממילא המילה 'וכן' אינה מובנת. ויש לעיין בכך. כב) בפרק ה. כג) כאשר העבד יצא לחירות בעל כורחו של האדון. כד) בפרק הקודם, בו מבוארים מקרים רבים אשר כופים בהם את האדון לכתוב שטר שחרור.

וּמֻתָּר לְשַׁחְרְרוֹ לְדָבָר מִצְוָה, אֲפִלּוּ לְמִצְוָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[כה]; **כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת - הֲרֵי זֶה מְשֻׁחְרָר עַבְדּוֹ, וּמַשְׁלִים בּוֹ הַמִּנְיָן; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה**[כו].

כה) מדרבנן, כי האיסור לשחרר את העבד חל רק כאשר השחרור הוא לטובת העבד מכיוון שאסור לתת מתנת חינם לגוי כי נאמר בתורה 'לא תחנם', אך כאשר השחרור הוא לצורך מצוה לא חל האיסור כלל (אם המצווה היא מצווה חשובה, כמבואר בהערה הבאה). כו) מותר לשחרר את העבד עבור כל מצווה חשובה שיש בה צורך לרבים, כמו תפילה בציבור.

וְכֵן שִׁפְחָה שֶׁהָיוּ הָעָם נוֹהֲגִין בָּהּ מִנְהַג הֶפְקֵר, וַהֲרֵי הִיא מְכֻשֶּׁלֶת לַחֲטָאִים - כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ וּמְשַׁחְרָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא וְיָסוּר הַמִּכְשׁוֹל[כז]. **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

כז) כמבואר בפרק ז הלכה ז.

ז. יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי: 'עֲשֵׂה עִמִּי וְאִינִי זָנֵף'[כח], **אֶלָּא יֵלֵךְ** [העבד] **וְיִשְׁאַל לוֹ עַל הַפְּתָחִים, אוֹ יִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה;** [משום] **שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְהַחֲיוֹת עֲבָדִים שֶׁבֵּינֵיהֶם**[כט].

כח) עליך לעבוד אותי, אך איני נותן לך מזונות. כט) ולכן, הם בוודאי יביאו לו מזונות.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲבָדָיו; שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְדוֹלִים לִשְׁמֹר מָמוֹנָם, וְאִם לֹא יַאֲכִיל עֲבָדָיו וְיַשְׁקֵם כָּרָאוּי, הֵם יִבְרְחוּ אוֹ יָמוּתוּ[ל], **וְאָדָם חָס עַל מָמוֹן עַצְמוֹ יָתֵר מִכָּל אָדָם**[לא]. **אֲבָל • עֲבָדִים שֶׁהִכְנִיסָהּ לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּתוֹרַת נִכְסֵי מְלוֹג**[לב], **חַיָּב בְּמִזּוֹנוֹתֵיהֶם בְּבֵית דִּין,** [משום] **שֶׁעַל מְנַת כֵּן הִכְנִיסָהּ אוֹתָם** [אשתו]**; שֶׁאִם לֹא יָזוֹן אוֹתָם - יָמוּתוּ אוֹ יִבְרְחוּ, וַהֲרֵי אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן**[לג].

השגת הראב"ד
אבל . . אותם א"א לא נתברר לי דבר זה שאם אמר הבעל איני עובד ואיני זן יכול הוא לעשות.

ל) בית דין אינם אחראים על שמירת ממון של אנשים, ולכן הם אינם צריכים לחייב אדם לתת מזונות לעבדיו למרות שאדם זה עלול להפסיד ממון רב אם העבדים יברחו או ימותו כתוצאה מכך שהוא לא נותן להם מזונות. לא) האדם דואג לממונו יותר מכל אדם אחר, וזוהי הסיבה לכך שבית דין אינם אחראים על שמירת ממון של אנשים. לב) אשר אחריותם מוטלת על האשה כמבואר בהלכות אישות בתחילת פרק טז, אך הבעל חייב להביא להם מזונות. לג) הבעל אינו חושש שמא העבדים יברחו או ימותו כי רק האשה תפסיד מכך, ולכן האשה הכניסה לו אותם מלכתחילה על מנת שהוא יתחייב במזונות ובית דין מחייבים אותו בכך. אולם, בעבדים שהכניסה לו אשתו והם באחריותו המלאה (הנקראים נכסי צאן ברזל), הבעל אינו חייב במזונותיהם כי הם נחשבים כמו עבדיו הרגילים.

ח. מֻתָּר לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי בְּפֶרֶךְ[לד]. **וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּין כָּךְ, מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחָכְמָה שֶׁיִּהְיֶה אָדָם רַחְמָן וְרוֹדֵף צֶדֶק, וְלֹא יַכְבִּיד עֻלּוֹ עַל עַבְדּוֹ וְלֹא יָצַר לוֹ, וְיַאֲכִילֵהוּ וְיַשְׁקֵהוּ מִכָּל מַאֲכָלוֹ וּמִכָּל מַשְׁקֵהוּ.**

לד) בשונה מעבד עברי, כמבואר בפרק א הלכה ו.

---

76. ויקרא-בהר, כה, מו.

ואעפ"כ שהדין כך: ביאור נרחב בהלכה זו ודיוק הלשונות – לקו"ש חל"ז ע' 72. **ודרכי . . צדק:** דיוק הלשון – יין מלכות סקס"ח.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּין כָּךְ, מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחָכְמָה . ."

צריך להבין מדוע תלה הדבר גם ב"מדת חסידות" והלא מצד "דרכי החכמה" בלבד, אין להתנהג עם עבד כנעני באכזריות, כפי שכתב בהלכה הקודמת "יכול הרב לומר לעבדו כנעני עשה עמי ואיני זנך" כי "עבדים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג חייב במזונותיהן שעל מנת כן הכניס אותם שאם לא יזון אותם ימותו ויברחו והרי אינו חייב באחריותן". וא"כ, הוא אינו ענין ל"מדת חסידות" היינו רחמיו וחסדו של האדון, שהרי גם מי שאינו רחמן כו' אם הוא חכם ופקח יתנהג כך מצד דרכי החכמה כדי שלא יפסיד ממונו. לכן צ"ל שיסוד הלכה זו הוא "מדת חסידות", ואף שמחוייבת גם ע"פ דרכי החכמה, מ"מ מי שאינו רחמן לא יבוא להנהגה זו מפני "דרכי החכמה" בלבד.

ויובן על פי דיוק נוסף בדברי הרמב"ם כאן, שבהמשך להנהגת חכמים הראשונים ש"היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין" כתב: "ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן".

ולכאורה, מה ענין בהמות לעבדים, ובפרט שהקדמת המזון לבהמות אינה חלק מהנהגת החכמים הראשונים שהרי בגמרא לא הובא כהנהגת החכמים אלא כדין - "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" שהקדים הכתוב מאכל הבהמה.

יתרה מזו: בגמ' איתא רק "בהמתו", אבל הרמב"ם הוסיף גם עבדים. בנוסף, בגמ' הובא על זה הכתוב "ונתתי עשב גו'", וברמב"ם - "כעיני עבדים".

ויש לומר הביאור: בזה שצירף הרמב"ם בהמות עם עבדים בא ללמד שהנהגתו בחסד וברחמים עם עבד כנעני היא בגדר מדת חסידות ולא רק מדרכי החכמה. כי מצד השכל אינו צריך להקדים מזונות בהמתו לסעודת עצמו ואדרבא, ע"פ דרכי החכמה נבראו הבהמות כדי לשמש את האדם ולכן צריך לאכול בעצמו ואח"כ לדאוג למאכל בהמתו, אלא שהנהגה זו קשורה עם רחמיו המרובים של האדם (כלדהלן).

ועד"ז הוא בעבד כנעני, זה שהתורה התירה להעבידו בעבודת פרך "עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה" הוא מפני שעבודתו כוללת גם "דברים בוזים שהם מיוחדים לעשות העבדים" וכדי שלא יחסר בענין העבדות ולא ימנע עצמו העבד מלעשות דברים בוזים, יש מקום לחשוב שצריך להתנהג עמו באופן כזה שירגיש את היותו עבד ולכן התירה התורה לעבוד בו בפרך אף שגורם לו צער, כיון שנוגע לעבדות גופא לכן, יכול האדון לחשוב שמצד "דרכי החכמה" יש מקום לומר שצ"ל דווקא עבודה בפרך.

אבל מי שיש בו "מדת חסידות" מתנהג ברחמים גדולים גם כלפי עבדו עד שנוהג עמו באופן של השוואה ויתרה מזה, שמקדים מזונות עבדו לסעודת עצמו (אע"פ שהנהגה כזו היא היפך העבדות) והנהגה כזו היא רק מצד רחמיו המרובים של האדון.

ע"פ כהנ"ל תובן גם אריכות לשונו בהלכה זו: "ואין האכזריות והעזות מצוי' אלא בגוים עובדי ע"ז אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל כו'".

ענין הרחמנות של עם ישראל - זרע אברהם - הביא בכמה מקומות בספר היד:

בהל' תשובה - "אסור לאדם להיות אכזרי כו' מוחל בלב שלם כו' וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח כו'".

בהלכות איסורי ביאה- "כל מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא, שסמני ישראל האומה הקדושה ביישנין רחמנים גומלי חסדים".

בהלכות מתנות עניים - "שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה כו' וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם יש לחוש ליחוסו שאין האכזריות מצוי' אלא בגוים כו'". אבל כאן הוסיף שני פרטים שאינם בשלושת המקומות הנ"ל:

א. "והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים" היינו, שלא רק שהם רחמנים וגומלי חסדים בטבעם, אלא גם "שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים".

ב. "וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו" אבל בשאר המקומות לא כתב שמדת הרחמים היא ממדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם.

ויש לומר ע"פ מה שנתבאר לעיל: יחס של כבוד כלפי העבד, לא רק שאינו מחוייב מצד "דרכי החכמה" אלא שגם אינו מחוייב ממדת הרחמים הטבעית הנטועה בנפשות זרע אברהם, כי גם רחמים אלה מוגבלים בגדרי הנברא ואינם חלים על עבד כנעני בענינים שהם היפך העבדות גופא.

לכן הוסיף כאן ". . שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה כו'", ומוסיף "וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו" להשמיע שאע"פ שאין זו הנהגה המחוייבת מצד החסד והרחמים האנושיים, מ"מ "השפיע להם הקב"ה טובת התורה" ש"טובת התורה" אינה רק ענין המחוייב ע"פ שכל אלא מצד חכמתו של הקב"ה ובנוסף, הצטוינו להדמות במדותיו של הקב"ה ולכן אין גבול לרחמי ישראל "רחמנים הם על הכל" עד שמקדימין מזון בהמתן לסעודת עצמן.

הסברת הדבר: רחמי הקב"ה אינם רחמים במובן הפשוט - רגש של רחמים, כמבואר במורה נבוכים שמדותיו של הקב"ה הם תארי מעשיו ולא תכונות נפשיות כמו באדם ולאידך, כיון שהן מדותיו, הרי כמו שהוא אין סוף, כך גם אין סוף לרחמיו - "לא כלו רחמיו".

לכן, במדת הרחמים של בשר ודם יש הבדל הנובע ממצבו ומעמדו של הזולת המרוחם ויתכן שמצבו המיוחד לא יעורר אצל האדם רגש של רחמים, אבל אצל הקב"ה - "רחמיו על כל מעשיו".

זהו גם החידוש ב"טובת התורה" שציוונו הקב"ה עלי', ויש בה שתי תכונות אלו האחת, ציווי על הנהגת רחמים גם כשאין לב האדם מרגיש שמ"מ עליו להתנהג "בחוקים ומשפטים צדיקים" של התורה והשנית, ברחמים אלה אין מדה וגבול.

מצד זה דווקא מקדים אדם מזונות בהמתו גם לסעודת עצמו, וכן ברחמיו על עבדו נוהג בכבוד יתר אף שהוא היפך ענין העבדות - רחמים למעלה ממדידה.

לקוטי שיחות חלק ל"ז ע' 72
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ נוֹתְנִין לָעֶבֶד מִכָּל תַּבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין, וּמַקְדִּימִין מְזוֹן הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים עַל [–לפנין] **מְזוֹנוֹת עַצְמָן. הֲרֵי הוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר[77]: "כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם, כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ".**

וְכֵן לֹא יְבַזֵּהוּ, לֹא בַּיָּד וְלֹא בִּדְבָרִים; לְעַבְדוּת מְסָרוֹ הַכָּתוּב, לֹא לְבוּשָׁה. וְלֹא יַרְבֶּה עָלָיו צְעָקָה וְכַעַס, אֶלָּא יְדַבֵּר עִמּוֹ בְּנַחַת, וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מְפֹרָשׁ בִּדְבָרֵי אִיּוֹב הַטּוֹבִים שֶׁהִשְׁתַּבַּח בָּהֶן[78]: "אִם אֶמְאַס מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם עִמָּדִי, הֲלֹא בַבֶּטֶן עֹשַׂנִי עָשָׂהוּ, וַיְכֻנֵנוּ בָּרֶחֶם אֶחָד"[לה].

לה) לא אזלזל בדברי וטענות העבדים, כי ה' שברא אותי ברא אף אותם ואין הבדל בינינו.

וְאֵין הָאַכְזְרִיּוּת וְהָעַזּוּת מְצוּיָה אֶלָּא בַּגּוֹיִם הָעֲרֵלִים, אֲבָל זֶרַע שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה וְצִוָּם בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים - רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל. וְכֵן בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ ש [–הפסוק] **בָּרוּךְ הוּא שֶׁצִּוָּנוּ לְהִדַּמּוֹת בָּהֶם**[לו]**, הוּא אוֹמֵר[79]: "וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". וְכָל הַמְרַחֵם - מְרַחֲמִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[80]: "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים, וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ".**

לו) כמבואר בהלכות דעות פרק א הלכה ו.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן.

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקָיו, שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה: הִלְכוֹת מְכִירָה, שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים; הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, שְׁנֵים עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֲבָדִים, תִּשְׁעָה פְּרָקִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה וְצִוָּם בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים – רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל".

אבל בהלכות איסורי ביאה (פ"ט הי"ז) כתב שרחמנים הם מטבעם ולא הזכיר שזה שייך לציווי התורה, כי כאן הכוונה לציווי על הנהגה של רחמים עם עבדו, אבל בהל' איסורי ביאה הכוונה היא לרגש המצוי בלב איש הישראלי, ולכן לא הזכיר ציווי התורה.

לקוטי שיחות ח"ל ע' 64 הע' 40
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

77. תהלים, קכג, ב. 78. איוב, לא, יג-טו. 79. תהלים, קמה, ט. 80. דברים-ראה, יג, יח.

ש הפניות לשיחות קודש ש

רחמנים . . הכל: השינוי בין מ"ש כאן להל' איסו"ב פי"ט – לקו"ש ח"ל ע' 64.

~ יום שלישי ז' כסלו ~

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם[1].

אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב, בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ[2].

סֵפֶר שְׁלִשָּׁה עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה, הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְווֹת - שָׁלֹשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ; (ד) שֶׁיֹּאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְחֻבָּר שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְחֻבָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה; (ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָכַל; (ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׂאָר בְּהֵמָה. וּבְאוֹר מִצְווֹת אֵלּוּ - בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

דיני ארבעת השומרים.

א. אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים נֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה, וּשְׁלֹשָׁה דִּינִין יֵשׁ לָהֶם[א]; וְאֵלּוּ הֵן הָאַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין: שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהַשּׁוֹאֵל, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וְהַשּׁוֹכֵר[ב].

א) יש ארבעה סוגי שומרים על פיקדון ויש להם שלושה דינים שונים, כי הדינים של שניים מהם זהים. ב) שומר חינם מתחייב לשמור על הפיקדון ללא תמורה, שומר שכר ("נושא שכר") מתחייב לשמור על הפיקדון תמורת שכר, שוכר משלם כסף על השימוש בפיקדון ושואל משתמש בו ללא תשלום.

ב. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה דִּינִין שֶׁלָּהֶן: שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁנִּגְנַב הַפִּקָּדוֹן מִמֶּנּוּ, אוֹ אָבַד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נֶאֱנַס הַפִּקָּדוֹן אֹנֶס גָּדוֹל, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבֶּתֶת[ג] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וּפָטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "וְנִגְנַב מִבֵּית הָאִישׁ .. וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים"[ד].

ג) שלא באשמת השומר כלל. ד) חז"ל פירשו שפסוק זה עוסק בשומר חינם ופירושו הוא שבמקרים כאלה השומר נשבע בבית דין ששמר כראוי על הפיקדון (וכן שאירע לפיקדון מה שהוא טוען, ושאינו ברשותו ושלא עשה בו שימוש אישי לפני כן), ופטור מתשלום.

הַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם הַכֹּל - בֵּין שֶׁאָבַד דָּבָר הַשָּׁאוּל, אוֹ נִגְנַב, בֵּין אֵרְעוֹ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה, כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה הַשְּׁאוּלָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבָּת; שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּשׁוֹאֵל[4]: "וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת - בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם"[ה].

ה) אבל אם "בעליו עמו" השואל פטור, כדלקמן בהלכה הבאה.

נוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ הַשּׁוֹכֵר, שְׁנֵיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן: אִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַדָּבָר הַשָּׂכוּר, אוֹ שֶׁנִּטַּל שָׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין. וְאִם אֵרְעוֹ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה, אוֹ נִשְׁבְּרָה, אוֹ נִשְׁבָּת, אוֹ נִטְרְפָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין שֶׁנֶּאֱנָסָה, וּפְטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה, אֵין רֹאֶה - שְׁבוּעַת ה'" וְגוֹ', "אִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ - יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו"[ו].

ו) שומר שכר ושוכר חייבים במקרים שהפיקדון אבד או ניזק כתוצאה מרשלנות שלהם - אפילו אם היא קלושה - כמו גניבה ואבידה, ופטורים במקרים של אונס מוחלט שלא באשמתם כלל, כמו מוות פתאומי של הבהמה.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר: שׁוֹמֵר חִנָּם - נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל[ז]; וְהַשּׁוֹאֵל - מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[ח]; נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר - מְשַׁלְּמִין אֶת הָאֲבֵדָה וְאֶת הַגְּנֵבָה, וְנִשְׁבָּעִין עַל הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמֵתָה וּטְרֵפָה, אוֹ שֶׁאָבַד הַדָּבָר בִּסְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם, אוֹ נִלְקַח בְּלִיסְטִים מְזֻיָּן[ט], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִשְּׁאָר אֲנָסִין גְּדוֹלִים.

---

1. בראשית-וירא, כא, לג. 2. תהלים, קיט, ז. 3. שמות-משפטים, כב, ו-ז. 4. שם, פסוק יג. 5. שם, פסוקים ט-י.

הפניות לשיחות קודש

ארבעה שומרים: ענינם בעבודה הרוחנית – לקו"ש חל"א ע' 112, יין מלכות סקס"ט.

ז) כלומר על כל המקרים שאירע אונס מסוים לפיקדון, כולל גניבה ואבידה, וכך הוא פטור מתשלום. אבל אם הוא פשע ולא שמר כראוי – הוא חייב. ח) בתחילת הלכות שאלה ופיקדון, שאם הפיקדון ניזק בשעת השימוש שלשמו נשאל (כמו בהמה שנשאלה כדי לחרוש ומתה בשעת החרישה) – השואל פטור. ט) שודד שחמוש בנשק.

ג. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בֵּין בְּחִנָּם בֵּין בְּשָׂכָר, אוֹ הִשְׁאִילוֹ, אוֹ הִשְׁכִּיר לוֹ - אִם שָׁאַל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַבְּעָלִים עִם הַדָּבָר שֶׁלָּהֶן, אוֹ שְׂכָרָן - חֲרֵי הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִכְּלוּם; אֲפִלּוּ פָּשַׁע בַּדָּבָר שֶׁשָּׁמַר, וְאָבַד מֵחֲמַת הַפְּשִׁיעָה - חֲרֵי זֶה פָּטוּר[6]: שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ, לֹא יְשַׁלֵּם; אִם שָׂכִיר הוּא, בָּא בִשְׂכָרוֹ"[י].

י) אם בשעה שהשומר לקח את הפיקדון הוא ביקש מבעליו או שכר אותו לעשות מלאכה מסוימת עבורו, הוא פטור מתשלום על הפיקדון אם הוא ניזק או נאבד, ואפילו אם זה קרה מחמת הפשיעה של השומר שלא שמר כראוי. יא) אולי אפשר לומר שהרמב"ם מפרש את המשך הפסוק כך: "אם שכיר הוא" - הבעלים, ששכרו השומר לעשות מלאכה, "בא בשכרו" – מקבל הוא את שכרו על המלאכה בלבד ולא את דמי הפיקדון.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים אוֹ שְׂכָרָן בְּעֵת שֶׁנָּטַל הַחֵפֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים שָׁם עִמּוֹ בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהָאֲבֵדָה, אוֹ בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס. אֲבָל אִם נָטַל הַחֵפֶץ, וְנַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר תִּחְלָה, וְאַחַר שֶׁבָּא לִרְשׁוּתוֹ שָׂכַר הַבְּעָלִים אוֹ שְׁאָלָן - אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין שָׁם בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס הַדָּבָר הַשָּׁמוּר, חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר[7]: "בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, הָיָה עִמּוֹ בְּעֵת הַשְּׁאֵלָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהַמִּיתָה, פָּטוּר; לֹא הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁאֵלָה - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּעֵת הַמִּיתָה אוֹ הַשְּׁבוּיָה, חַיָּב[יב]. וְהוּא הַדִּין לִשְׂאָר הַשּׁוֹמְרִין, שֶׁכֵּלָּן בַּבְּעָלִים פְּטוּרִין; אֲפִלּוּ פְּשִׁיעָה בַּבְּעָלִים, פָּטוּר[יג].

יב) דהיינו שהפטור תלוי בשאילת או שכירת הבעלים בשעת לקיחת הפיקדון בלבד. יג) פטור זה של 'שאלה בבעלים' מופיע בתורה בדיני השואל אבל הוא תקף גם לשאר השומרים, שאפילו אם פשעו ולא שמרו כראוי במקרה של 'שאלה בבעלים' – פטורים.

ד. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁפָּשַׁע בִּתְחִלָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס בְּסוֹפוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל; אֲפִלּוּ שָׁאַל סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁכֹּל הַקּוֹרֵא בּוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה - לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר. וְכֵן אֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר; אֲפִלּוּ הִשְׂכִּירוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, לֹא יַשְׂכִּירֶנּוּ לְאַחֵר; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקָּדוֹנִי בְּיַד אַחֵר'[יד].

יד) הבעלים סומך על השומר שהפקיד אצלו את הפיקדון שישמור עליו כראוי, ולא מעוניין שהוא יופקד אצל אחרים.

עָבַר הַשּׁוֹמֵר וּמָסַר לְשׁוֹמֵר שֵׁנִי - אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁשְּׁמָרָהּ הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וְנֶאֱנַס - פָּטוּר הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁנֶּאֱנַס. וְאִם אֵין שָׁם עֵדִים - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וַעֲשָׂאוֹ הוּא דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי[טו]. אֲפִלּוּ הָיָה הָרִאשׁוֹן שׁוֹמֵר חִנָּם, וּמָסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְבַעַל הַחֵפֶץ לוֹמַר לוֹ: 'אַתָּה נֶאֱמָן אֶצְלִי לְהִשָּׁבַע, וְזֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן'[טז].

טו) אם יש עדים על האונס (שהשומר הראשון פטור עליו), אין צורך בשבועה והשומר הראשון פטור. אמנם הוא עשה שלא כדין כשמסר את הפיקדון לשומר השני אבל בפועל קרה אונס ויש על כך עדות, וטענת הבעלים שהוא לא סומך על השומר השני לא רלוונטית. ואם אין עדים על האונס – השומר הראשון משלם לבעלים את דמי הפיקדון, ותובע את השומר השני להישבע על האונס או לשלם לו (כי הבעלים יכול לטעון שהוא לא סומך על שבועת השומר השני, כדלקמן). טז) אמנם רמת השמירה עלתה במקרה כזה, כי שומר שכר חייב גם על גניבה ואבידה, אבל הבעלים עדיין יכול לטעון שהוא לא סומך על השבועה של השומר השני. לכן השומר הראשון משלם לבעלים ותובע את השומר השני, כנ"ל.

לְפִיכָךְ, אִם הָיָה דֶּרֶךְ הַבְּעָלִים לְהַפְקִיד תָּמִיד דָּבָר זֶה אֵצֶל הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי, חֲרֵי הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם - שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לַבְּעָלִים: 'זֶה הַדָּבָר שֶׁהִפְקַדְתֶּם אֶצְלִי' אוֹ 'הִשְׁאַלְתֶּם, אֲמֶשׁ הֱיִיתֶם מַפְקִידִין אוֹתוֹ אֵצֶל זֶה שֶׁהִפְקַדְתִּי אֲנִי אֶצְלוֹ'[יז]; וְהוּא, שֶׁלֹּא יְמַעֵט שְׁמִירָתוֹ.

יז) והבעלים לא יכול לטעון שהוא לא סומך על השומר השני במקרה הזה.

כֵּיצַד יְמַעֵט שְׁמִירָתוֹ? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מַפְקִד אֶצְלוֹ בְּשָׂכָר, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּחִנָּם, אוֹ שֶׁהָיָה

6. שמות-משפטים, כב, יד. 7. שם, פסוק יג.

שָׁאוּל אֲצָלוֹ, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּשָׂכָר - הוֹאִיל וּמִעֵט שְׁמִירָתוֹ, פּוֹשֵׂעַ הוּא וּמְשַׁלֵּם[יח], אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁאַל אוֹ שָׂכַר בַּבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי הוּא הוֹצִיא הַדָּבָר הַשָּׁמוּר מִיָּדוֹ לְיַד שׁוֹמֵר אַחֵר[יט].

יח) במקרה שהמסירה לשומר השני הורידה את רמת השמירה, היא נחשבת לפשיעה, וגם אם בעל הפיקדון רגיל להפקיד את חפציו בידי השומר השני, השומר הראשון חייב לשלם בכל מצב (ותובע את השומר השני). יט) אפילו אם מדובר במקרה של 'שאלה בבעלים' שעקרונית פטור בו גם על פשיעה, זה דווקא כאשר הפיקדון נשאר ברשות השומר הראשון ופשע בשמירתו, אבל הפטור לא חל על נזק או איבוד הפיקדון בידי שומר אחר.

ה. וְאִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי רְאָיָה שֶׁאִבְּדוֹ בָּהּ שׁוֹמֵר רִאשׁוֹן כְּדִין שְׁמִירָתוֹ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר.

כֵּיצַד? שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁנָּתַן הַבְּהֵמָה הַשְּׁמוּרָה אֲצָלוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם - אִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי עֵדִים שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ, חֲרֵי הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[כ].

כ) בכל מקרה של מסירה לשומר נוסף, גם אם רמת השמירה ירדה, אם השומר השני הביא ראיה שאירע אונס שגם השומר הראשון פטור עליו – השומר הראשון פטור (כאמור בהלכה הקודמת).

ו. שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וְהוֹסִיף בִּשְׁמִירָתוֹ - הַהֲנָיָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הַשּׁוֹכֵר פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִשְׁאִילָהּ לְאַחֵר, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ בְּיַד הַשּׁוֹאֵל - הוֹאִיל וְהַשּׁוֹאֵל חַיָּב בַּכֹּל, יַחְזְרוּ דְּמֵי הַפָּרָה לַבְּעָלִים; שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹכֵר עוֹשֶׂה סְחוֹרָה בִּפְרָתוֹ שֶׁל זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[כא].

כא) אם המסירה לשומר השני העלתה את רמת השמירה על הפיקדון, הרווח מכך הולך לבעל הפיקדון. לדוגמה: אם אדם שכר פרה והשאיל אותה לאדם אחר והפרה מתה אצלו באופן פתאומי (שלא מחמת מלאכתה) – השואל משלם את דמי הפרה לבעליה ולא לשוכר.

הָיָה בְּיָדוֹ פִּקָּדוֹן, וְשִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר לְבַעֲלָיו - הוֹאִיל וְהַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַבְּעָלִים - אִם בָּא לַחֲזוֹר וּלְהַחְזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי, מַחְזִיר[כב]. וְאִם הֶחֱזַק הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן בַּפָּרָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַפִּקָּדוֹן בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[כג].

כב) כל עוד הפיקדון לא הגיע לידי בעליו הוא עדיין ברשות ובאחריות השומר, ולכן הוא יכול להתחרט ולקחת אותו בחזרה מהשומר השני שהלך להחזירו לבעליו (אלא אם כן השומר השני נשלח ע"י הבעלים לקחת את הפיקדון מהשומר הראשון, שברגע שהפיקדון נמסר לידי השומר השני סרה אחריותו של השומר הראשון, ואין הוא יכול לקחת אותו ממנו). כג) אם השומר הראשון כבר נתבע ע"י הבעלים להחזיר את הפיקדון וכפר בו - ברגע שהפיקדון הגיע לידי השומר השני ע"מ להחזירו לבעליו, הבעלים כבר זכה בו, והשומר הראשון לא יכול לקחת אותו ממנו.

פֶּרֶק ב

דינים נוספים של ארבעת השומרים.

א. שְׁלֹשָׁה דִינִין הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה בְּאַרְבָּעָה הַשּׁוֹמְרִין, אֵינָן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל הֶדְיוֹט, שֶׁנֶּאֱמַר[8]: "כֶּסֶף אוֹ כֵלִים .. וְכָל בְּהֵמָה" - יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת, וְיָצְאוּ הָעֲבָדִים שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, וְיָצְאוּ הַשְּׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן. וְנֶאֱמַר[9]: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" - יָצְאוּ הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְנִכְסֵי גּוֹיִם[א].

א) דיני השומרים חלים רק על פיקדון שהוא מטלטלין (=חפץ נייד ולא קרקע) והוא רכוש פרטי של יהודי (ולא של הקדש). את זאת לומדים מלשון הפסוק שמדבר על מטלטלין של יהודי פרטי ובכך שולל: קרקעות, עבדים שהוקשו לקרקעות (בפסוק אחר), שטרות שאין להם ערך עצמי, רכוש הקדש ורכוש של גויים. בכל אלה אין חיוב תשלומין ולא חיוב שבועה אם אירע אונס לפיקדון, ואפילו גניבה ואבידה (וראה לקמן הלכה ג').

מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת - שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁלָּהֶן אֵינוֹ נִשְׁבָּע, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם[ב]; וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[ג].

ב) והוא הדין לשואל שפטור על הכל. ג) אם השומר התחייב בקנין סודר שהוא יהיה חייב כדיני השומרים על אחד מהפיקדונות האלה – הוא חייב.

ב. וְתִקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁנִּשְׁבָּעִין עַל הַהֶקְדֵּשׁוֹת שְׁבוּעַת שׁ֫וְא֫ הַשּׁוֹמְרִין כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת[ד].

---

8. שמות-משפטים, כב, ו-ט. **9.** שם, פסוק ו.

שׁ֫וְא֫ הפניות לשיחות קודש שׁ֫וְא֫

הלכה ב: ביאור – יין מלכות סק"ע.

ד) על אף שמעיקר הדין אין שבועה על אונס שאירע לפיקדון של הקדש, חכמים תיקנו שכל שומר יישבע בהתאם לדינו, כדי שלא יזלזלו בשמירה על רכוש הקדש. ושבועה זו היא כשבועה שחייבים עליה מן התורה, שהנשבע אוחז בידיו ספר תורה בשעת השבועה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְתִקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁנִּשְׁבָּעִין עַל הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבּוּעַת הַשּׁוֹמְרִין כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת".

וצריך להבין: הזהירות מפני זילזול בהקדשות הוא ענין המפורש בתורה כמבואר בחינוך שהאיסור "וזר לא יקרב אליכם" הוא מפני כבוד המקדש היינו שלא יזלזלו בקדשים כלומר, שהתורה עצמה הזהירה מפני זלזול בקדשים, ואעפ"כ לא חייבה תורה שבועת השומרים בהקדשות וא"כ מה ראו חכמים להוסיף ולתקן שבועה בהקדשות כדי שלא יזלזלו בקדשים.

והביאור בזה: תקנה זו היא ככל הגזירות והסייגים שהתחדשו בזמן בית שני מצד ירידת הדורות ואף שבדורות קודמים לא הוצרכו לגזירה זו, הנה מצד

ירידת הדורות הי' צורך לגזור שנשבעין על ההקדשות כדי שלא יזלזלו בקדשים אף שהתורה לא גזרה על זה.

יין מלכות ספר משפטים סימן ב

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ג. יְרֵאָה• לִי, שֶׁאִם פָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בַּעֲבָדִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁאֵינוֹ פָּטוּר בַּעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת אֶלָּא מִדִּין הַגְּנֵבָה וְהָאֲבֵדָה וְהַמִּיתָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁאִם הָיָה שׁוֹמֵר חִנָּם עַל הַמִּטַּלְטְלִין וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, יִשָּׁבַע, וּבַעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת, פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה;

וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמְּשַׁלֵּם גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה בִּמְטַלְטְלִין, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם בְּאֵלּוּ. אֲבָל אִם פָּשַׁע - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁכָּל הַפּוֹשֵׁעַ מַזִּיק הוּא, וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין דִּין הַמַּזִּיק קַרְקַע, לְדִין הַמַּזִּיק מִטַּלְטְלִין״. וְדִין אֱמֶת הוּא זֶה לַמְּבִינִים, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.

השגת הראב"ד

יראה . . **הוא** א"א ואם אמת הוא זה ש"ח למה אינו נשבע על טענתו שלא פשע שהרי אם פשע משלם ואם נפשך לומר הלא מודה במקצת שאם יודה ישלם ואעפ"כ אינו נשבע הרי אמרה תורה כלל ופרט בש"ח וכלל ופרט בש"ש מה ש"ש מיעט את אלו מעיקר התשלומין ולא מן השבועה לבדה אף ש"ח שמיעט את אלו אף מעיקר התשלומין מיעטן ולא מן השבועה לבדה ואין פושע מזיק שאם היה כן פשיעה בבעלים למה פטור אלא שאין פושע דומה למזיק.

ה) הפטור הנ"ל ביחס לעבדים, קרקעות ושטרות שלא חלים עליהם דיני השומרים ואין חיוב תשלומין או שבועה בהם, הוא רק ביחס לאונס שאירע לפיקדון, כולל גניבה ואבידה. אבל אם השומר פשע ולא שמר כראוי (דהיינו שמירה בסיסית) – הוא כמו מזיק שהזיק אקטיבית לפיקדון וחייב לשלם עליו.

השגת הראב"ד

וכן . . **בידים** א"א משנתנו היא אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא משום דבידו היא ועשאוה כתנאי ב"ד ושכיר שהפסיד מלאכתו דבר פשוט הוא שהוא מזיק בידים שתלא טבחא אומנא מותרים ועומדין הן.

וְכֵן• הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁהַמּוֹסֵר כַּרְמוֹ לְשׁוֹמֵר, בֵּין בַּאֲרִיסוּת׳ בֵּין בִּשְׂמִירַת חִנָּם, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיְּחַפֵּר אוֹ יִזְמֹר׳ אוֹ יְאַבֵּק״ מְשָׁלּוֹ [-על חשבונו], וּפָשַׁע וְלֹא עָשָׂה - חַיָּב, כְּמִי שֶׁהִפְסִיד בַּיָּדַיִם״. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁהַמַּפְסִיד בַּיָּדַיִם, חַיָּב עַל כָּל פָּנִים.

ו) אריס הוא אדם שעובד בשדה ומקבל בתמורה חלק מסוים מהיבול שלה. ז) יכרות ענפים יבשים וכיו"ב. ח) יפזר אבק על שרשי האילנות. ט) חייב לשלם את ההפסד שנגרם לשדה או לכרם כתוצאה מכך שלא עשה את עבודתו, כאילו הזיק להם אקטיבית.

ד. הַמּוֹסֵר לַחֲבֵרוֹ דָּבָר הַמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע לִשְׁמֹר, אֲפִלּוּ הָיוּ עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לְהִבָּצֵר׳ - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין.

י) שנתבשלו כל צרכם, ואינם צריכים לקרקע כלל.

ה. הִפְקִיד הֶקְדֵּשׁ, וְאַחַר כָּךְ פָּדָהוּ, וַהֲרֵי הוּא חֻלִּין בְּעֵת שֶׁנִּטְּלוּ מִיַּד הַשּׁוֹמֵר, אוֹ שֶׁהִשְׁאִילוֹ חֻלִּין, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁוֹ וְהוּא בְּיַד הַשּׁוֹאֵל, וְכֵן גּוֹי שֶׁהִפְקִיד, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - כָּל אֵלּוּ אֵין בָּהֶן כָּל דִּינֵי הַשּׁוֹמְרִין; עַד שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן נִכְסֵי הֶדְיוֹט, וְנִכְסֵי יִשְׂרָאֵל״.

יא) דיני השומרים חלים רק על פיקדון שהוא רכוש פרטי של יהודי (כאמור לעיל), והגדרה זו של הפיקדון אמורה להיות משעת ההפקדה ועד שעת ההחזרה לבעלים. אבל אם הגדרת הפיקדון השתנתה בין ההפקדה להחזרה, לא חלים עליו דיני השומרים.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין, בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר הַשָּׁמוּר שֶׁל אִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בְּיַד הָאִשָּׁה״.

יב) דיני השומרים חלים על נשים כגברים, הן כבעלות הפיקדון והן כשומרות על הפיקדון.

ז. קָטָן • שֶׁהִפְקִיד בְּיַד גָּדוֹל אוֹ הִשְׁאִילוֹ, חֲרֵי זֶה הַגָּדוֹל נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין לַקָּטָן. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאֵין זֶה נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת הַקָּטָן, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר ׳אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת הַקָּטָן׳; שֶׁכָּל הַשּׁוֹמְרִין, שְׁבוּעָתָן שְׁבוּעַת שָׁמָא הִיא[יג].

השגת הראב"ד

קטן . . **היא** א"א ורבותי הורו ואני מסכים עמהם שאינו נשבע כלל ואפילו היסת שאין נתינת קטן כלום ואם פקדון אין כאן שבועה אין כאן ואפילו באבידה אינו דאבידה אתיא מכח בן דעת ותמה על עצמך דכולה פרשתא עיקר בשבועת השומרים ועלה קאמר איש פרט לקטן ועוד על ודאי שלו אין נשבעין על ספק שלו נשבעין.

יג) הכלל בדיני טענות הוא שטענת קטן לא מחייבת שבועה, ואף על פי כן אם גדול שומר על פיקדון של קטן, הוא נשבע עליו שבועת השומרים, בהתאם לדינו. זאת משום ששבועת השומרים איננה מחמת טענה ודאית של בעל הפיקדון אלא חיוב מיוחד שהטילה התורה עליהם (למרות שהבעלים לא טוען בוודאות אחרת), ולכן אין משמעות לגיל של בעל הפיקדון.

ח. כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה בְּלָקוּחוֹת, כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין[יד]. **הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳שְׁמֹר לִי זֶה׳, וְאָמַר לוֹ: ׳הַנַּח לְפָנַי׳ - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר חִנָּם**[טו]. **אָמַר לוֹ: ׳הַנַּח לְפָנֶיךָ׳, אוֹ ׳הַנַּח׳ סְתָם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: ׳הֲרֵי הַבַּיִת לְפָנֶיךָ׳ -הֲרֵי זֶה אֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר חִנָּם וְלֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר, וְאֵינוֹ חַיָּב שְׁבוּעָה כְּלָל; אֶלָּא מַחֲרִים עַל מִי שֶׁלָּקַח הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ, וְלֹא יַחְזִירוֹ לְבַעֲלָיו**[טז]. **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

יד) כמו שבקנין, הרכוש עובר לרשות הקונה כשהוא מושך אותו אליו, כך גם הפיקדון עובר לרשות השומר ע"י משיכתו (הן לענין חובת השמירה עליו והן לענין שהבעלים לא יכול לחזור בו). טו) "הנח לפני" פירושו "הנח ברשותי", ובהנחה זו החפץ עובר לרשות השומר מדין 'קנין חצר'. טז) המשמעות של לשונות אלו היא רק הסכמה שהפיקדון יונח ברשותו אבל לא התחייבות לשמור עליו, ולכן הוא לא נעשה שומר עליו. עם זאת, בעל הפיקדון יכול להחרים (=לקלל) באופן כללי את מי שייקח את הפיקדון ולא יחזיר לו אותו.

אֶחָד הַמַּפְקִיד אוֹ הַמַּשְׁאִיל אוֹ הַמַּשְׁכִּיר אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן: כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה זֶה מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁשָּׁמַר לוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין; שֶׁאֵין אוֹמְרִין מִגּוֹ לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִלְּשַׁלֵּם[יז].

יז) בין אם ההפקדה נעשתה בנוכחות עדים ובין אם לא – חלים על השומר דיני השומרים. ואם הוא הודה שהבעלים הפקיד אצלו את הפיקדון, וטען טענה שמחייבת אותו שבועה (כמו גניבה ואבידה אם הוא שומר חינם) – עליו להישבע עליה. למרות שעקרונית הוא יכול היה לכפור בפיקדון או לטעון שהוא החזיר אותו והוא היה נאמן על כך, ומצד זה יש מקום להאמין לטענתו שהפיקדון אבד או מת וכדומה, שהרי אם היה מעוניין לשקר היה כופר בפיקדון או טוען שהחזירו (במינוח התלמודי – יש לו טענת "מיגו") – בכ"ז חייב שבועה. כי טענת מיגו מועילה לפטור מתשלום אבל לא משבועה, כי שבועה עשויה לסייע יותר בבירור האמת.

אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּבָר הַשָּׁאוּל, אוֹ הַמֻּפְקָד, אוֹ הַמֻּשְׁכָּר שָׁוֶה פְּרוּטָה - חֲרֵי זֶה הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע עָלָיו. וְאֵין אֶחָד מִן הַשּׁוֹמְרִין צָרִיךְ לְהוֹדָיָה בְּמִקְצָת[יח].

יח) שבועת השומרים לא תלויה ב'הודאה במקצת', כגון שהופקדו אצלו שני כלים והודה שפשע בשמירה על אחד מהם וטען שהשני נגנב ממנו באונס, אלא היא חלה גם כאשר השומר טוען שאירע אונס לכל הפיקדון. לכן אפילו אם הפיקדון שווה רק פרוטה (שהיא השווי המינימלי של תביעה ממונית), השומר חייב להישבע על טענתו (בשונה משבועה על טענת 'מודה במקצת', שבה צריך שהדבר יהיה שווה יותר מפרוטה, ראה הלכות טוען ונטען פרק ג' הלכה א').

ט. מַתְנֶה שׁוֹמֵר חִנָּם לִהְיוֹת פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה, וְהַשּׁוֹאֵל לִהְיוֹת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְכֵן מַתְנֶה עַל הַפִּקָּדוֹן עַל שׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר לִהְיוֹת חַיָּבִין בְּכֹל בִּשּׁוּאַל; שֶׁכָּל תְּנַאי בְּמָמוֹן אוֹ בִּשְׁבוּעוֹת שֶׁל מָמוֹן, קַיָּם; וְאֵין צָרִיךְ קִנְיָן, וְלֹא עֵדִים[יט].

יט) המפקיד והשומר יכולים לשנות מדיני התורה ולקבוע סיכום אחר ביניהם, כפי שירצו: הן לטובת השומר – שלא יתחייב תשלום או שבועה בכל מצב, והן לטובת המפקיד – שיתחייב השומר בתשלום בכל מצב. בהתאם לכלל שבדיני ממונות אפשר לקבוע תנאים שונים, בהסכמת שני הצדדים. לסיכום כזה יש תוקף גם ללא קנין סודר או עדים.

י. טָעַן זֶה שֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: ׳לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי׳ - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, וּמְגַלְגֵּל בָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם תְּנַאי[כ].

כ) אם המפקיד טוען שהשומר התחייב לשלם בכל מצב והשומר טוען שלא התחייב – השומר נשבע שבועת השומרים על טענתו שאירע אונס לפיקדון, וכולל בה גם שלא התחייב לשלם בכל מצב. בהתאם לכלל שנתבע שחייב שבועה, מחויב לכלול בשבועתו כל דבר שעשוי לחייבו ממון, לבקשת התובע (דבר זה מכונה בשם 'גלגול שבועה').

יא. טָעַן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: ׳לֹא אָמַרְתִּי לוֹ אֶלָּא הַנַּח לְפָנֶיךָ, וְלֹא נַעֲשֵׂיתִי לוֹ שׁוֹמֵר׳ - נִשְׁבָּע

הֶסֵּת שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ זוֹ; וְכוֹלֵל בְּשִׁבּוּעָתוֹ שֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד, וְלֹא אִבְּדוֹ בַּיָּדַיִם, וְלֹא בְּגָרָם שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[כא].

כא) החיוב בשבועת השומרים (שהיא מן התורה) חל רק במקרה שהשומר מודה שהוא התחייב לשמור על הפיקדון. אבל אם הוא כופר בכך וטוען שאמר למפקיד רק "תניח את זה כאן" ולא התחייב לשמור על הפיקדון – הוא חייב שבועה קלה שתיקנו חכמים למי שכופר לחלוטין בתביעה ממונית (שבה הנשבע לא צריך להחזיק ספר תורה בשעת השבועה). בשבועה זו הוא נשבע שאכן אמר רק "תניח את זה כאן" ולא התחייב לשמור עליו, וכולל בשבועה גם שלא עשה בו שימוש אישי ולא הזיק לו בדרך ישירה או עקיפה, שבמקרים האלה הוא יהיה חייב לשלם עליו (מדין גזלן שחייב גם על אונס או מדין מזיק).

יב. זֶה אוֹמֵר: 'הִשְׁאַלְתִּיךָ' אוֹ 'הִשְׂכַּרְתִּיךָ' אוֹ 'הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', אוֹ שֶׁאָמַר: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחְזַרְתִּי לְךָ וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁמִירָה וְלֹא נִשְׁאֲרָה בֵּינֵינוּ תְּבִיעָה' - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְנִפְטָר[כב].

כב) כפי שנתבאר בהלכה הקודמת.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה שָׁם שָׂטָן. אֲבָל אִם הִפְקִיד אֶצְלוֹ אוֹ הִשְׂכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל בְּשָׂטָן, וְאָמַר לוֹ: 'הֶחְזַרְתִּי לְךָ' - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ; שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר שׁוֹמֵר חִנָּם 'נִגְנַב' אוֹ 'אָבַד', וְהַשּׂוֹאֵל 'מֵתָה בְּשָׁעַת מְלָאכָה' - נֶאֱמָן לוֹמַר 'הֶחְזַרְתִּי לְךָ'; וּכְשֶׁם שֶׁאִם טָעַן שְׁנֵּאֱנַס, נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ - כָּךְ אִם טָעַן 'הֶחְזַרְתִּי', יִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם שָׂטָן בְּיַד הַתּוֹבֵעַ[כג].

כג) אם המפקיד מחזיק שטר על ההפקדה, והשומר טוען שהוא החזיר את הפיקדון – הוא נשבע שבועה חמורה (כשהוא מחזיק ספר תורה) שאכן החזיר את הפיקדון, ופטור מלשלם עליו. סיבת הפטור מתשלום כאן, למרות שהשטר ביד המפקיד מוכיח לכאורה שהשומר לא החזיר את הפיקדון כי אם הוא היה מחזיר אותו הוא היה קורע את השטר, היא כי יש לשומר טענת 'מיגו': הוא היה יכול לומר שקרה אונס לפיקדון, והיה נשבע על כך ונפטר. זאת הסיבה שבמקרה כזה הוא נשבע שבועה חמורה דווקא: הפטור שלו נובע מטענת 'מיגו' שמבוססת על מקרה שבו היה נשבע שבועה חמורה, ולכן חכמים תיקנו שיישבע שבועה כזאת.

השגת הראב"ד

כמה . . וישלם א"א והוא דאמר ליה אישתבע לי שלא החזרתי לך אבל אנן לכתחלה זיל שלים אמרינן ליה.

בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר 'נֶאֱנַסְתִּי', וְלֹא נִצְרַךְ אוֹתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ. אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - אֵינוֹ נֶאֱמָן לוֹמַר 'הֶחְזַרְתִּי', אֶלָּא יִשְׁבַּע בַּעַל הַשָּׂטָר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁלֹּא הֶחְזִיר לוֹ, וְיִשַּׁלֵּם[כד].

כד) הדין הקודם שגם אם למפקיד יש שטר על ההפקדה, השומר נשבע שהחזיר את הפיקדון ונפטר, הוא רק במקרה שהשומר היה יכול לטעון שאירע אונס לפיקדון, ולא היה צריך להביא עדים כראיה לכך. אבל אם הוא היה צריך להביא עדים כראיה לכך (לדוגמה אם זה קרה במקום שמצויים אנשים, כמו שיתבאר בהלכה הבאה), אין לו טענת 'מיגו' בעצם, ולכן המפקיד נשבע (שבועה חמורה) שהשומר לא החזיר לו את הפיקדון והשומר חייב לשלם לו עליו.

אֵין לְךָ מִי שֶׁנִּשְׁבָּע מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר כָּךְ וְכָךְ וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, אֶלָּא זֶה הַשּׁוֹמֵר בִּלְבַד שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטָר. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּדִין מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר, אֵינָן • נִשְׁבָּעִין אֶלָּא הֶסֵּת[כה].

השגת הראב"ד

אינן . . היסת א"א והא איכא נשבע על המשכון לדעת הגאונים אלא שאינו מודה אלא כעין מריה דחושלא דתפס עיזי.

כה) בסיום ההלכה, הרמב"ם חוזר לדין הקודם (שלפני הדין האחרון) לשם ההבהרה הבאה: בדרך כלל שבועה שפוטרת שמבוססת על טענת 'מיגו', היא שבועה קלה (ללא אחיזת ספר תורה). רק במקרה הנ"ל, של שומר שטוען שהחזיר את הפיקדון והמפקיד מחזיק את שטר ההפקדה, השומר נשבע שבועה חמורה (כי גם על טענת המיגו היה נשבע שבועה כזו, כנ"ל).

פֶּרֶק ג

דיני אונס בשמירה.

א. שׁוֹמֵר שֶׁטָּעַן שְׁנֵּאֱנַס אוֹנֶס גָּדוֹל, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּמֵתָה[א] - אִם נֶאֱנַס בְּמָקוֹם שֶׁהָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - מַצְרִיכִין אוֹתוֹ רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁנֶּאֱנַס, וְיִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה. וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשָּׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר[10]: **"אֵין רֹאֶה, שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם"; הָא בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה, אֵין שָׁם שְׁבוּעָה, אֶלָּא יָבִיא רְאָיָה, אוֹ יְשַׁלֵּם**[ב].

10. שמות-משפטים, כב, ט-י.

א) מדובר על שומר חינם או שכר (או שוכר), שפטורים על אונס כזה. ב) אם האונס שאירע לפיקדון לטענת השומר, קרה במקום שמצויים אנשים, הוא חייב להביא עדים על כך. אם הביא עדים – הוא פטור גם משבועה. ואם לא הביא – הוא חייב לשלם.

אֲבָל אִם טָעַן שֶׁגְּנָבוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה, אֶלָּא יִשָּׁבַע שֶׁגְּנָבוֹ וְיִפָּטֵר. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שָׁם שֶׁלֹּא פָּשַׁע, נִפְטַר אַף מִן הַשְּׁבוּעָה.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהֶעֱבִיר חָבִית שֶׁל יַיִן בִּשְׁכָרוֹ, וְשִׁפְרָה בַּשּׁוּק שֶׁל מָחוֹזָה. וּבָאוּ לִפְנֵי חֲכָמִים וְאָמְרוּ: שׁוּק זֶה שֶׁטָּעָנְתָּ שֶׁגְּנָבָה בּוֹ הֶחָבִית - בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם; אוֹ תָּבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתָּ אֶלָּא נִתְקַלְקֵלְתָּ, אוֹ תְּשַׁלֵּם דָּמֶיהָ'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. הַמַּעֲבִיר חָבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בִּשָּׂכָר, וְנִשְׁבְּרָה - דִּין תּוֹרָה הוּא שֶׁיְּשַׁלֵּם; שֶׁאֵין זֶה אֹנֶס גָּדוֹל, וַהֲרֵי הַשְּׁבִירָה כִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן. אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ - שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר יְשַׁלֵּם, אֵין לְךָ אָדָם שֶׁיַּעֲבִיר חָבִית לַחֲבֵרוֹ; לְפִיכָךְ עָשׂוּ שְׁבִירַת הֶחָבִית כְּמִיתַת הַבְּהֵמָה וּשְׁבִירָתָהּ[י].

ג) על פי דין התורה יש לחייב את הסַבָּל תשלום על שבירת החבית כתוצאה מהיתקלות באדם אחר וכדומה, כי זה אונס שניתן היה למנוע בהליכה זהירה יותר, כמו גניבה ואבידה ששומר שכר חייב עליהם. אבל חכמים תיקנו שיישבע שלא פשע בהובלה וייפטר, כדי שאנשים לא יימנעו מהובלת חביות מחשש שיישברו ויצטרכו לשלם עליהם.

וְעוֹד תִּקְּנוּ בְּדָבָר זֶה, שֶׁאִם נָשְׁאוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּמוֹט, וְנִשְׁבְּרָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי דָּמֶיהָ; הוֹאִיל וּמַשָּׂאוֹי זֶה גָּדוֹל לְגַבֵּי אֶחָד וְקַל לְגַבֵּי שְׁנַיִם, הֲרֵי הוּא כְּאֹנֶס וְאֵינוֹ אֹנֶס, וּמְשַׁלְּמִין מֶחֱצָה, אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁלֹּא פָּשְׁעוּ בָּהּ.

נִשְׁבְּרָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין - נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא שִׁבְּרוּהָ בְּפִשִּׁיעָה, וּמְשַׁלְּמִין חֲצִי דָּמֶיהָ; שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה לְכָל אֶחָד לְהַעֲבִיר, אֶלָּא מַשָּׂאוֹי שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲבִירוֹ בִּכְּנֵי עַצְמוֹ[יא].

ד) אם שניים סחבו יחד חבית והיא נשברה – הם משלמים חצי משוויה. כי מצד אחד לשניהם יחד זה משקל סביר וההובלה בטיחותית, ומצד שני היה עליהם לחלק את המשא ביניהם ושכל אחד יסחוב לבד, כי בהובלה משותפת ייתכן שכל אחד סומך קצת על השני ולא מחזיק מספיק חזק, וכך החבית נשברת.

השגת הראב"ד
מכאן . . גדולה א"א הוא נותן את הפשיעה בעבור הכבדות ואני סבור שאין הפשיעה אלא בשביל הקלות שהנתקל במשא הקל פושע הוא.

מִכָּאן • אַתָּה לָמֵד, שֶׁהָאֶחָד שֶׁהֶעֱבִיר חָבִית גְּדוֹלָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל הַסַּבָּלִים לְהַעֲבִירָהּ[יב] - שֶׁהוּא פּוֹשֵׁעַ; וְאִם נִשְׁבְּרָה מִיָּדוֹ, מְשַׁלֵּם הַכֹּל.

ה) כלומר: המשקל שלה חריג וסבלים לא סוחבים חבית כזאת לבד.

השגת הראב"ד
הסבל . . ארבעה א"א לא נהיר דה"ל לאפלוגי נמי בהא בין דה"ל חמרא או לא.

ג. הַסַּבָּל • שֶׁשִּׁבֵּר חָבִית שֶׁל יַיִן לְחֲנָנִי, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה בְּיוֹם הַשּׁוּק אַרְבָּעָה, וּבְשְׁאָר הַיָּמִים שְׁלֹשָׁה - אִם הֶחְזִירוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק, חַיָּבִין לְהַחְזִיר חָבִית שֶׁל יַיִן אוֹ יְשַׁלְּמוּ לוֹ אַרְבָּעָה; וְהוּא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ יַיִן לִמְכֹּר בְּיוֹם הַשּׁוּק; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ יַיִן, מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה[יג].

ו) העיקרון הוא שעליו להחזיר לו חבית יין או לשלם לו את מחירה לפי מועד התשלום, 4 ביום השוק ו-3 ביום רגיל. וגם ביום השוק, אם יש לחנווני מספיק יין למכור חוץ מחבית זו – משלם לו 3, כי ההפסד שגרם לו הוא רק 3, שהרי יכול היה למכור חביות אחרות.

הֶחְזִירוּ לוֹ בְּשְׁאָר הַיָּמִים, מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. וּמְנַכִּין לוֹ בְּכָל זְמַן[יד], טַרַח שֶׁהָיָה טוֹרֵחַ בִּמְכִירָתָהּ, וּפְגַם הַנֶּקֶב שֶׁהָיָה נוֹקֵב הֶחָבִית; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[טו].

ז) בין ביום השוק ובין בשאר הימים. ח) מהתשלום על החבית שמשלם הסבל, מקזזים הוצאות שכרוכות במכירת החבית כמו טרחה שניתן לחסוך אותה בכסף ושכירת אומן שינקב את החבית לצורך מכירתה.

ד. רוֹעֶה שֶׁבָּאוּ זְאֵבִים וְטָרְפוּ מִמֶּנּוּ - אִם הָיָה זְאֵב אֶחָד - אֵין זֶה אֹנֶס, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִשְׁלַחַת זְאֵבִים; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי זְאֵבִים, הֲרֵי זֶה אֹנֶס[טז]. שְׁנֵי כְּלָבִים - אֵינָן אֹנֶס, אֲפִלּוּ בָּאוּ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת; הָיוּ יָתֵר עַל שְׁנַיִם, הֲרֵי זֶה אֹנֶס'. לִסְטִים אֶחָד מְזַיֵּן, הֲרֵי זֶה אֹנֶס. וַאֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹעֶה מְזַיֵּן, וּבָא לוֹ לִסְטִים אֶחָד מְזַיֵּן - הֲרֵי זֶה אֹנֶס, שֶׁאֵין הָרוֹעֶה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ כְּלִסְטִים[יז].

ט) רועה הוא שומר שכר, ששומר על הבהמה בתמורה לשכר, והוא פטור מאונס גדול. אם זאב אחד הגיע וטרף את הכבשה, זה לא נחשב אונס, כי בכח הרועה לגרש אותו.

אפילו אם זה היה בזמן שהזאבים יוצאים ממקומם ומתקרבים למקום יישוב. ואם היו אלו שני זאבים הוא פטור, כי אין בכוחו לגרשם ולמנוע את טריפת הבהמה. י) בכלבים, האונס הוא משלושה כלבים ומעלה. ואפילו אם הגיעו שני כלבים משני כיוונים שונים והזיקו לבהמה אין זה אונס, כי בכח הרועה לגרשם. יא) שודד שחמוש בנשק נחשב אונס, אפילו אם גם הרועה חמוש בנשק, כי הרועה לא מחויב לסכן את חייו כדי לשמור על הבהמה.

הָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ אֲנָסִין. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁבָּאוּ מֵאֲלֵיהֶן; אֲבָל אִם הוֹלִיכָהּ לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים - אֵין אֵלּוּ אֲנָסִין, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם[י].

יב) בכל המקרים האלה, אם הרועה לקח את הבהמה למקום מסוכן ושם אירע האונס, הוא חייב לשלם, כי הוא פשע וגרם לכך.

ה. רוֹעֶה שֶׁמָּצָא גַּנָּב, וְהִתְחִיל לְהִתְגָּרוֹת בּוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: 'הֲרֵי אָנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְכָךְ וְכָךְ רוֹעִים אֲנַחְנוּ, וְכָךְ וְכָךְ כְּלֵי מִלְחָמָה יֵשׁ לָנוּ', וּבָא אוֹתוֹ הַלִּסְטִים וְנִצְּחוֹ וְלָקַח מֶהֶן - הֲרֵי הָרוֹעֶה חַיָּב; שֶׁאֶחָד הַמּוֹלִיךְ אֶת הַבְּהֵמָה לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה וְלִסְטִים, אוֹ הַמֵּבִיא אֶת הַלִּסְטִים בְּהִתְגָּרוּתוֹ לִמְקוֹם הַבְּהֵמָה.

ו. רוֹעֶה • שֶׁהָיָה לוֹ לְהַצִּיל הַטְּרֵפָה אוֹ הַשְּׁבוּיָה בְּרוֹעִים אֲחֵרִים וּבְמַקְלוֹת, וְלֹא קָרָא רוֹעִים אֲחֵרִים וְלֹא הֵבִיא מַקְלוֹת לְהַצִּיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב, אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר; אֶלָּא שֶׁשּׁוֹמֵר חִנָּם קוֹרֵא רוֹעִים וּמֵבִיא מַקְלוֹת בְּחִנָּם, וְאִם לֹא מָצָא - פָּטוּר.

השגת הראב"ד

רועה . . וחייב א"א דבר זה צריך פירוש שאינו משלם כל דמי הבהמות אלא מנכין לו השכר שהיה צריך לשכור הרועים להציל ואם אותו השכר עולה עד כדי דמיהם אומדין כמה אדם רוצה ליתן ולא יטרח לקנות בהמות יפות כאלה וישלם לו האומד.

אֲבָל שׁוֹמֵר שָׂכָר חַיָּב לִשְׂכֹּר הָרוֹעִים וְהַמַּקְלוֹת, עַד כְּדֵי דְּמֵי הַבְּהֵמָה כְּדֵי לְהַצִּיל; וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָיָה לוֹ לִשְׂכֹּר וְלֹא שָׂכַר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב[יג].

יג) אם יש לרועה אפשרות לקרוא לרועים אחרים או להצטייד בכלי נשק כדי למנוע את טריפת או לקיחת הבהמה; אם הוא שומר חינם הוא חייב לעשות זאת רק אם זה בחינם, ואם הוא שומר שכר הוא חייב לעשות זאת גם אם זה עולה כסף, עד לשווי הבהמה, ואחר כך הוא מקבל החזר על כך מהבעלים. ואם לא מילא את חובתו ולא הציל את הבהמה – חייב לשלם.

ז. רוֹעֶה שֶׁטָּעַן 'שֶׁהִצַּלְתִּי עַל יְדֵי רוֹעִים בְּשָׂכָר' - נִשְׁבָּע, וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעַן; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן, אֶלָּא עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן; וְיָכוֹל הָיָה לוֹמַר 'נִטְרְפָה', וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, בְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[יד].

יד) בהמשך להלכה הקודמת, רועה שטוען ששילם כסף כדי להציל את הבהמה, נשבע על כך ומקבל החזר מהתובע. הוא נאמן על טענתו כי הסכום המקסימלי שהוא תובע מהבעלים הוא שווי הבהמה (כאמור בהלכה הקודמת, שאין לשלם יותר מכך כדי להציל את הבהמה), והוא היה יכול לטעון שקרה אונס גדול ולהשאיר את הבהמה אצלו, והיה מרוויח סכום זהה (כלומר: יש לו 'מיגו'). השבועה מתבצעת באחיזת ספר תורה.

ח. רוֹעֶה שֶׁהִנִּיחַ עֶדְרוֹ, וּבָא לָעִיר, בֵּין בְּעֵת שֶׁדַּרְכָּן הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס לָעִיר, בֵּין בְּעֵת שֶׁאֵין דַּרְכָּן הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס לָעִיר, וּבָאוּ זְאֵבִים וְטָרְפוּ, אֲרָיוֹת וְדָבִים - אֵין אוֹמְרִין, אִלּוּ הָיָה שָׁם הָיָה מַצִּיל; אֶלָּא אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי רוֹעִים וּמַקְלוֹת - חַיָּב; וְאִם לָאו, פָּטוּר; וְאִם אֵין הַדָּבָר יָדוּעַ, חַיָּב לְשַׁלֵּם[טו].

טו) אם הרועה השאיר את העדר במקום מרעה מחוץ לעיר ונכנס לעיר, והעדר נטרף – משערים אם הנוכחות שלו שם הייתה עשויה להציל את העדר (גם באמצעות קריאה לרועים אחרים או הצטיידות בכלי נשק, שזו חובתו כנ"ל). אם כן – חייב לשלם, ואם לא – פטור, אפילו אם פשע ולא עשה זאת בזמן שכל הרועים משאירים את עדריהם מחוץ לעיר, כי האונס הוא לא תוצאה ישירה של הפשיעה ולא היה בכוחו למנוע אותו בכל מצב (ואם הוא שומר חינם ועשה זאת בזמן שכל הרועים משאירים את עדריהם מחוץ לעיר, פטור בכל מצב כי לא פשע. מגיד משנה). ואם לא ידוע אם נוכחותו שם הייתה מצילה את העדר – חייב לשלם, כדין כל מי שמחויב שבועה (ששמר כראוי) ומנוע מלהישבע (כי לא יודע מה קרה בדיוק), שחייב לשלם.

ט. מֵתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה אֹנֶס, וְהָרוֹעֶה פָּטוּר. סְגָפָהּ, וָמֵתָה - אֵינוֹ אֹנֶס[טז]**. תְּקָפַתּוּ וְעָלְתָה לָרֹאשֵׁי צוּקִין, וּתְקָפַתּוּ וְנָפְלָה - הֲרֵי זֶה אֹנֶס**[יז].

טז) אם הרועה עינה את הבהמה, כגון שהרעיב אותה, ומתה (אפילו לאחר זמן) – חייב, כי זו פשיעה. יז) אם הבהמה התנגדה לשמירת הרועה ועלתה לצוק וגם נפלה ממנו למרות שמירתו עליה – זה אונס ופטור.

הֶעֱלָהּ לָרֹאשֵׁי צוּקִין, אוֹ שֶׁעָלְתָה מֵאֵלֶיהָ, וְהוּא יָכוֹל לְמָנְעָהּ, וְלֹא מָנְעָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁתְּקָפַתּוּ, וְנָפְלָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב; שֶׁכָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּפִשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב.

וְכֵן רוֹעֶה שֶׁהֶעֱבִיר הַבְּהֵמוֹת עַל הַגֶּשֶׁר, וְדָחֲפָה אַחַת מֵהֶן לַחֲבֶרְתָּהּ, וְנָפְלָה לְשִׁבֹּלֶת [-זרימת] הַנָּהָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת; שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר נוֹטֵל שָׂכָר, אֶלָּא לִשְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹאִיל וּפָשַׁע בַּתְּחִלָּה, וְהֶעֱבִירָן כְּאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֶנַס בַּסּוֹף בְּעֵת הַנְּפִילָה, הֲרֵי הוּא חַיָּב[יח].

יח) כללו של דבר: אם הרועה פשע בתחילה, ואירע אונס אחר כך שהוא תוצאה ישירה של הפשיעה – הוא חייב לשלם.

י. פָּשַׁע בָּהּ, וְיָצְאת לָאֲגַם וּמֵתָה שָׁם כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר, שֶׁאֵין יְצִיאָתָהּ גְּרָמָה לָהּ שֶׁתָּבוֹא לִידֵי אֹנֶס זֶה; הוֹאִיל וּכְדַרְכָּהּ מֵתָה, מַה לִּי בְּבֵית שׁוֹמֵר, מַה לִּי בָּאֲגַם. אֲבָל אִם גְּנָבָהּ גַּנָּב מֵהָאֲגַם, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ בְּבֵית הַגַּנָּב - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם; שֶׁאַפִלּוּ לֹא מֵתָה, הֲרֵי הִיא אֲבוּדָה בְּיַד הַגַּנָּב, וְיִצִיאָתָהּ גְּרָמָה לָהּ לְהִגָּנֵב[יט]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יט) אם האונס איננו תוצאה של הפשיעה, כגון שלא שמר עליה וברחה לאגם ושם מתה באופן פתאומי – פטור, כי אי אפשר לתלות אותו בפשיעה. ואם האונס הוא תוצאה של הפשיעה, כגון שלא שמר עליה וברחה לאגם ונגנבה שם – חייב. ואפילו אם מתה באופן פתאומי אצל הגנב, חייב ואפילו אם הוא שומר חינם, כי החיוב הוא על הגניבה עצמה (שהיא תוצאה של פשיעתו), ואין זה משנה מה קרה לבהמה אחר כך.

~ יום רביעי ח' כסלו ~

פֶּרֶק ד

שינוי בתנאי השכירות.

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהוֹלִיכָהּ בָּהָר, וְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה[א] - אִם הֶחְלִקָּה - פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים. וְאִם הוּחַמָּה [-ניזוקה מהחום], חַיָּב. שָׂכָרָהּ לְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה, וְהוֹלִיכָהּ בָּהָר - אִם הֶחְלִקָּה - חַיָּב, שֶׁהַתַּקָּלוֹת בָּהָר יָתֵר מִן הַבִּקְעָה. וְאִם הוּחַמָּה - פָּטוּר, שֶׁחַמִּימוּת בַּבִּקְעָה יָתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי הָרוּחַ שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת שָׁם בְּרֹאשֵׁי הֶהָרִים; וְאִם הוּחַמָּה מֵחֲמַת הַמַּעֲלָה [-הטיפוס], חַיָּב[ב]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

א) בבקעה חם יותר ובהר מחליך יותר. ב) העיקרון הוא שאם שינה מהסיכום עם הבעלים והנזק קרה מחמת השינוי – חייב, ואם הנזק לא קרה מחמת מהשינוי – פטור. הוחלקה = מעדה ונפצעה או מתה. הוחמה = נפגעה מהחום. מעלה = הטיפוס במעלה ההר.

וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפָּרָה לַחְרֹשׁ בָּהָר, וְחָרַשׁ בַּבִּקְעָה, וְשָׂבַר הַקַּנְקַן, וְהוּא הַכְּלִי שֶׁחוֹרֵשׁ בּוֹ - הֲרֵי הַשּׂוֹכֵר פָּטוּר; וְדִין בַּעַל הַפָּרָה, עִם הָאֲמָנִין שֶׁחָרְשׁוּ. וְכֵן אִם לֹא שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - דִּין בַּעַל הַפָּרָה, עִם הָאֲמָנִין. שְׂכָרָהּ לַחְרֹשׁ בַּבִּקְעָה, וְחָרַשׁ בָּהָר, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - הַשּׂוֹכֵר חַיָּב; וְדִינוֹ שֶׁל שׂוֹכֵר, עִם הָאֲמָנִין[ג].

ג) המקרה הוא של שכירת פרה יחד עם כלי חרישה ויחד עם פועלים שאחראים לחרישת הפרה. חרישת בקעה קלה יותר מחרישת הר, ולכן רק במקרה שהסיכום היה שיחרוש בבקעה וחרש בהר, וכלי החרישה נשבר – חייב השוכר לשלם עליו לבעלים. ובכל מקרה זו אחריות הפועלים לוודא שהכלי לא יישבר, ולכן השוכר (במקרה הנ"ל, ששילם עליו) או הבעלים (בשאר המקרים, שהם סופגים את הנזק) תובעים אותם על כך.

ב. וּמַה הוּא דִּין הָאֲמָנִין שֶׁשִּׁבְּרוּ בְּעֵת חֲרִישָׁה? מְשַׁלְּמִין. מִי מְשַׁלֵּם? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי בְּעֵת הַחֲרִישָׁה; וְאִם הָיְתָה הַשָּׂדֶה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין בִּדְמֵי הַקַּנְקַן, הַמַּנְהִיג אוֹתָהּ בַּמַּלְמָד [-מקל ההנהגה], וְהָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי[ד].

ד) החרישה מתבצעת כך: אחד מכוון את הפרה בעזרת מקל והשני מחזיק בכלי החרישה ודוחף אותו בתוך האדמה. בדרך כלל האחריות על שבירת הכלי מוטלת על השני, כי הוא זה שמחזיק בכלי ודוחף אותו לאדמה, והכלי נשבר בגללו. אבל אם האדמה לא מישורית אלא מדורגת, האחריות על שבירת הכלי היא של שניהם, כי באדמה כזאת גם חוסר זהירות של הראשון בהובלת הבהמה, עלול לגרום לשבירת הכלי.

ג. שְׂכָרָהּ לָדוּשׁ בְּקִטְנִית, וְדָשׁ בִּתְבוּאָה וְהֶחְלִקָה - פָּטוּר. בִּתְבוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חַיָּב, שֶׁהַקִּטְנִית מַחְלֶקֶת.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִשְׂכִּיר חֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'לֹא תֵלֵךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נָהָר פְּקוֹד שֶׁהַמַּיִם מְצוּיִין שָׁם, אֶלָּא בְּדֶרֶךְ נָרָשׁ שֶׁאֵין שָׁם מַיִם'; הָלַךְ בְּדֶרֶךְ נָהָר פְּקוֹד, וּמֵת הַחֲמוֹר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִים בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ הָלַךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ אָמַר: 'בְּנָהָר פְּקוֹד הָלַכְתִּי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מַיִם, וּמֵחֲמַת עַצְמוֹ

מֵת׳, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם עֵדִים מְעִידִין שֶׁהַמַּיִם מְצוּיִין בְּנָהָר פָּקוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים; וְאֵין אוֹמְרִים ׳מַה לִּי לְשַׁקֵּר׳ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֵדִים[ה].

ה) אמנם הוא הודה מעצמו ששינה מהסיכום ביניהם והלך דרך נהר פקוד, ולכאורה זה מעניק לו נאמנות שאכן לא היו מים בנהר והחמור לא מת בגללם, כי יכול היה לשקר ולומר שהלך דרך נרש ששם אין מים; אך בכל זאת לא נאמן וחייב לשלם, כי זו עובדה ידועה וברורה שבנהר פקוד יש מים, וזה נחשב כאילו עדים העידו שהיה שם מים, בניגוד לטענתו.

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְהָבִיא עָלֶיהָ מָאתַיִם לִיטְרִין שֶׁל חִטִּים, וְהֵבִיא מָאתַיִם לִיטְרִין שֶׁל שְׂעוֹרִים וּמֵתָה - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפַח קָשֶׁה לַמַּשָּׂאוֹי, וְהַשְּׂעוֹרִין יֵשׁ לָהֶן נֶפַח. וְכֵן אִם שָׂכָרָהּ לְהָבִיא עָלֶיהָ תְּבוּאָה, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָהּ תֶּבֶן. אֲבָל אִם שָׂכָרָהּ לְהָבִיא עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָן חִטִּים וּמֵתָה - פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[ו].

ו) משקל השעורים קטן ממשקל החיטים, ולכן הנפח של 200 ליטרין שעורים גדול יותר מהנפח של 200 ליטרין חיטים. כמו כן נפח התבן גדול מנפח התבואה. נפח גדול עלול להזיק לבהמה, ולכן אם השוכר הגדיל את הנפח בניגוד לסיכום עם הבעלים והבהמה מתה – הוא חייב. ואם הקטין את הנפח – פטור.

ה. שָׂכַר אֶת הַבְּהֵמָה לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִישׁ, לֹא יַרְכִּיב עָלֶיהָ אִשָּׁה[ז]. שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִשָּׁה, מַרְכִּיב עָלֶיהָ אִישׁ; וּמַרְכִּיב עָלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה, וַאֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִיא מְנִיקָה[ח].

ז) שאינה שולטת על הבהמה כאיש, ולא תוכל לשמור עליה ממכשול. ח) כלומר: אפילו שהיא מעוברת וגם מניקה תינוק שנושאת עליה.

ו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לָשֵׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקַל יָדוּעַ [-מסויים], וְהוֹסִיף עַל מַשָּׂאוֹ - אִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלִשִׁים עַל הַשִּׁעוּר שֶׁפָּסַק עִמּוֹ וּמֵתָה - חַיָּב; פָּחוֹת מִכָּאן - פָּטוּר, אֲבָל נוֹתֵן שְׂכַר הַתּוֹסֶפֶת[ט].

ט) אם הוסיף 1/30 ומעלה על המשקל שסיכמו ביניהם והבהמה מתה – חייב לשלם עליה. אם הוסיף פחות מכך – פטור, כי התוספת המזערית במשקל לא גרמה למות הבהמה. אבל עליו לשלם על תוספת המשא, כי המחיר נקבע לפי גובה משקל המשא.

שָׂכַר סְתָם, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלָּא בַּמִּשְׁקָל הַיָּדוּעַ בַּמְּדִינָה לְאוֹתָהּ בְּהֵמָה. וְאִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלִשִׁים, כְּגוֹן שֶׁדַּרְכָּהּ לָשֵׂאת שְׁלֹשִׁים וְטָעַן עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב.

וְכֵן סְפִינָה שֶׁהוֹסִיף בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלִשִׁים עַל מַשָּׂאָהּ, וְטָבְעָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ.

ז. הַסַּבָּל [=סבל] שֶׁהוֹסִיף עַל מַשָּׂאוֹ קַב אֶחָד, וְהַזַּק בְּמַשָּׂא זֶה - חַיָּב בְּנִזְקָיו; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן דַּעַת, וַהֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ בְּכֹבֶד הַמַּשָּׂא, עָלָה עַל לִבּוֹ, שֶׁמָּא מֵחֲמַת חָלְיוֹ הוּא זֶה הַכֹּבֶד׳.

י) משא אדם ממוצע הוא 30 קב ואם שוכר הסבל הוסיף קב (ומעלה) למשא, ונגרם נזק לסבל – הוא חייב לשלם על כך. אמנם הסבל מרגיש שהמשא כבד מדי ולכאורה שתיקתו מתפרשת כהסכמה לתוספת המשא, אבל סביר להניח שהוא מייחס את כובד המשא לחולשה זמנית שלו ולא לכך שהוא אכן כבד מדי.

ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לִרְכֹּב עָלֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ כְּסוּתוֹ וּלְגִינוֹ [=כד מים] וּמְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַשּׂוֹכֵר לַחְזֹר בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן לִקְנוֹת מְזוֹנוֹת; יָתֵר עַל זֶה, חֲרֵי בַּעַל הַחֲמוֹר מְעַכֵּב עָלָיו[יא].

יא) שכירת החמור לנסיעה כוללת את הזכות להנחת בגדי החלפה, אוכל ושתייה למשך זמן הנסיעה, על החמור לאורך הדרך, כי מקובל שהשוכר מצטייד מראש בצרכיו לנסיעה ולא קונה אותם בדרך. אבל מעבר לכך, בעל החמור יכול למנוע מהשוכר להניח עליו משא נוסף.

וְכֵן יֵשׁ לְבַעַל הַחֲמוֹר לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים וְתֶבֶן, וּמְזוֹנוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם; יָתֵר עַל זֶה, הַשּׂוֹכֵר מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִקְנוֹת בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן[יב]. לְפִיכָךְ, אִם אֵין שָׁם מָצוּי מֵאַיִן יִקָּנֶה - מַנִּיחַ עָלֶיהָ מְזוֹנוֹתָיו וּמְזוֹנוֹת בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל כָּל הַדֶּרֶךְ[יג].

יב) לחמר שמנהיג את החמור מותר להניח על החמור את האוכל של החמור ומנת אוכל יומית עבור עצמו, כי מקובל שהחמר קונה בכל יום אוכל בדרך. אבל מעבר לכך, השוכר יכול למנוע מהחמר להניח עליו משא נוסף. יג) אם אין חנויות בדרך, מותר לחמר להניח את מנות האוכל שלו ושל החמור, הנדרשות למשך כל זמן הנסיעה.

וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּשׂוֹכֵר סְתָם, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג יָדוּעַ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג, הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג.

פֶּרֶק ה

דיני שכירות שהופסקה.

א. **הַשּׂוֹכֵר • אֶת הַבְּהֵמָה, וְחָלְתָה אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ נִלְקְחָה לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפָהּ לַחֲזוֹר - אִם נִלְקְחָה דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ, הֲרֵי הַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר לַשּׂוֹכֵר: 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ'; וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם[א]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׂאת עָלֶיהָ מַשָּׂאוֹי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְּפָדָה. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ, אוֹ לָשֵׂאת עָלֶיהָ כְּלֵי זְכוּכִית וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר, אִם שָׂכַר חֲמוֹר; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יַחֲזִיר הַשָּׂכָר, וְיִתְּשֵׁב עִמּוֹ עַל שְׂכַר מַה שֶּׁהָלַךְ בָּהּ[ב].**

השגת הראב"ד
השוכר . . זכוכית א"א אנשתטית קאי.

א) אם אדם שכר בהמה והיא חלתה או הוא נתגעה, באופן כזה שהיא עדיין כשירה לעשות את המלאכה שלשמה נשכרה, אלא שזה כרוך בטרחה גדולה יותר מצד השוכר – המשכיר לא צריך לדאוג לבהמה חלופית לשוכר ועל השוכר לשלם את מלוא דמי השכירות. כמו כן אם הבהמה נלקחה מהשוכר בצו המלך, שיצא צו מהמלך להחרים את כל הבהמות שנמצאות בדרכים והשוכר הלך איתה בדרך והיא נלקחה ממנו – המשכיר לא צריך לדאוג לבהמה חלופית לשוכר ועל השוכר לשלם את מלוא דמי השכירות. זאת משום שמזלו של השוכר גרם לכך ואין זו אשמתו של המשכיר (ואם צו המלך היה להחרים גם בהמות שנמצאות בבתים, אין לתלות זאת במזלו של השוכר, ועל המשכיר לדאוג לו לבהמה חלופית). ב) האמור לעיל, שבמקרה שהבהמה חלתה או השתגעה, המשכיר לא צריך לדאוג לבהמה חלופית לשוכר ועל השוכר לשלם את מלוא דמי השכירות, הוא רק כאשר הבהמה נשכרה להובלת משא לא שביר, שאז אין חשש לשלימות המשא מחמת חולייה או שיגעונה. אבל אם הבהמה נשכרה לרכיבה או להובלת משא שביר, שאז חולייה או שיגעונה מונעים ממנה למלא את ייעודה כראוי (כי היא עלולה ליפול ולהזיק לרוכב או למשא) – על המשכיר לדאוג לבהמה חלופית דומה, או לחילופין לסיים את השכירות, להחזיר את דמי השכירות (אם קיבלם מראש) ולקבל דמי שכירות חלקיים על השימוש בבהמה עד כה. אבל במקרה שהבהמה נלקחה בצו המלך, אין זה משנה לשם מה נשכרה הבהמה, כי מזלו של השוכר גרם לכך כנ"ל.

ב. **מֵתָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׂאת בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לִרְכֹּב - אִם אָמַר לוֹ: 'חֲמוֹר' סְתָם 'אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ', חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר מִכָּל מָקוֹם[ג]; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר לִמְכֹּר הַבְּהֵמָה וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שׂוֹכֵר בְּהֵמָה בְּדָמֶיהָ אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק בּוֹ[ד].**

ג) אם חמור שכור מת או נפצע ולא כשיר למלא את ייעודו, והמשכיר התחייב לתת לשוכר חמור (ולא חמור מסוים) – עליו לתת לו חמור אחר, כי זאת ההתחייבות שלו. ד) החמור השכור משועבד לשוכר למילוי מטרת השכירות ולכן השוכר רשאי למכור אותו ולקנות או לשכור בדמיו חמור אחר, עד שישלים את מטרת שכירותו.

אָמַר לוֹ: 'חֲמוֹר זֶה אֲנִי שׂוֹכֵר לְךָ' - אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ, אוֹ לִכְלֵי זְכוּכִית, וּמֵתָה בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לִקַּח בְּהֵמָה אַחֶרֶת, יִקַּח. וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח, שׂוֹכֵר אֲפִלּוּ בְּדָמֶי כֻּלָּהּ, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק עִמּוֹ. וְאִם אֵין בַּדָּמִים לֹא לִקַּח וְלֹא לִשְׂכֹּר - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ, וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[ה]. שְׂכָרָהּ • לְמַשָּׂא - הוֹאִיל וְאָמַר לוֹ 'חֲמוֹר זֶה', וּמֵת בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ, אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ וּמַנִּיחַ לוֹ נִבְלָתוֹ[ו].

השגת הראב"ד
שכרה . . . נבלתו א"א אין לזה שורש וענף שאין הפרש בין רכיבה לשאר משא ולשון ההלכות הטעתו שראה שם לרכוב ולאו בדוקא נקט לה.

ה) אם המשכיר התחייב לתת לשוכר חמור מסוים והוא מת (וכיו"ב) באמצע השימוש של השוכר בו – השוכר רשאי למכור אותו ולקנות או לשכור בדמיו חמור אחר, עד שישלים את מטרת שכירותו. כי החמור משועבד למילוי מטרת השכירות. ואם דמיו לא מספיקים אפילו לשכירת חמור אחר – השוכר משלם למשכיר על השימוש שעשה בחמור עד כה, ויש לו רק תרעומת (=כעס והקפדה) על המשכיר שהשכיר לו חמור כחוש, אבל אין כאן עילה לתביעה ממונית. ו) הסיבה להבדל בין המקרים היא שבשכירת חמור להובלת משא רגיל, החמור לא משועבד למילוי מטרת שכירותו. רק בשכירת חמור לשם הובלת משא שביר או לשם רכיבה, שאלו שימושים חשובים יותר שהשוכר מקפיד על עיכובים לא צפויים בעניינם, המשכיר משעבד את החמור למילוי מטרת השכירות, ולכן השוכר יכול למכור את החמור לשם קניית או שכירת חמור אחר, כנ"ל.

ג. **הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה, וְטָבְעָה לָהּ בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ[ז] - אִם אָמַר לוֹ: 'סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ', וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן סְתָם - אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ הַשָּׂכָר, יַחֲזִיר כָּל הַשָּׂכָר; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'הָבֵא לִי הַסְּפִינָה עַצְמָהּ שֶׁשָּׂכַרְתִּי, שֶׁהַקְּפָדָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בִּסְפִינָה זוֹ, וַאֲנִי אָבִיא יַיִן מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיךְ בָּהּ'[ח].**

ז) הכלל בהלכה זו הוא שמי שלא יכול לעמוד בתנאי השכירות – מפסיד, וכפי שיתבאר. ח) אם השוכר שכר ספינה מסוימת כדי להעביר בה יין (ולא יין מסוים), והיא טבעה באמצע הדרך – המשכיר לא מקבל את דמי השכירות (ומחזיר אותם אם קיבלם). זאת משום שהמשכיר לא יכול לעמוד בתנאי השכירות, כי השוכר שכר את הספינה הזאת שטבעה, והוא מעוניין דווקא בה, ומבחינתו להביא יין אחר ולהעבירו בה, רק שהמשכיר לא יכול לתת לו אותה כי היא טבעה.

אָמַר לוֹ: 'סְפִינָה' סְתָם 'אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מִן הַשָּׂכָר כְּלוּם, חַיָּב לְתֵּן לוֹ כָּל הַשְּׂכִירוּת; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'הָבֵא לִי הַיַּיִן עַצְמוֹ', וַאֲנִי אָבִיא סְפִינָה מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיכוֹ'[ט]. אֲבָל צָרִיךְ לְנַכּוֹת לוֹ כְּדֵי הַטָּרַח שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמַּטְפִּיל בְּהוֹלָכַת הַסְּפִינָה לְיוֹשֵׁב וּבָטֵל'.

ט) כאשר מדובר על שכירת ספינה לא מסוימת לשם העברת יין מסוים – מי שלא יכול לעמוד בתנאי השכירות הוא השוכר, כי היין שרצה להעביר טבע בים, ולעומתו המשכיר יכול לתת לו ספינה חלופית. לכן השוכר סופג את ההפסד ומשלם את דמי השכירות למשכיר. י) מתשלום דמי השכירות במקרה הזה צריך לקזז את הסכום שהיה מוכן לשלם המשכיר למישהו שינווט את הספינה במקומו עד למקום שטבעה, ויחסוך לו את הטרחה הכרוכה בכך (המשכיר גם נוסע בספינה, והשוכר הוא זה שמנווט אותה).

אָמַר לוֹ: 'סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה - אִם נָתַן הַשָּׂכָר, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ; וְאִם לֹא נָתַן, לֹא יִתֵּן; שֶׁאֵין זֶה יָכוֹל לְהָבִיא הַסְּפִינָה עַצְמָהּ, וְלֹא זֶה יָכוֹל לְהָבִיא הַיַּיִן עַצְמוֹ'[יא]. שָׂכַר סְפִינָה סְתָם לְיַיִן סְתָם - חֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין הַשָּׂכָר'[יב].

יא) במקרה של שכירת ספינה מסוימת לשם העברת יין מסוים, והספינה טבעה עם היין בדרך – גם המשכיר וגם השוכר לא יכולים לעמוד בתנאי השכירות (כי הספינה והיין המסוימים טבעו), ולכן הכסף נשאר אצל המוחזק בו (דהיינו שאם השוכר שילם כבר למשכיר - הוא נשאר אצלו, ואם לא שילם – הוא נשאר אצל השוכר). יב) במקרה של שכירת ספינה לא מסוימת לשם העברת יין לא מסוים, שהיא טבעה עם היין, וגם המשכיר וגם השוכר לא מעוניינים לממש את השכירות שוב (עם ספינה אחרת ויין אחר) – המשכיר מקבל חצי מדמי השכירות.

ד. הַשּׂוֹכֵר • אֶת הַסְּפִינָה, וּפָרְקָהּ בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר כָּל

השגת הראב"ד
השוכר . . תרעומת א"א לפי הגמ' בזה טענת ממון יש לו עליו.

הַדֶּרֶךְ. וְאִם מָצָא הַשּׂוֹכֵר מִי שֶׁיַּשְׂכִּיר אוֹתָהּ לוֹ עַד הַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק, שׂוֹכֵר; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת.

וְכֵן אִם מָכַר כָּל הַסְּפִינָה שֶׁבַּסְּפִינָה לְאִישׁ אַחֵר בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ, וְיָרַד הוּא, וְעָלָה הַלּוֹקֵחַ - נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי הַדֶּרֶךְ מִן הָרִאשׁוֹן, וּשְׂכַר הַחֲצִי מִן הָאַחֲרוֹן; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לוֹ לִסְבֹּל דַּעַת אִישׁ אַחֵר שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵרַגֵּל בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה'[יג].

יג) אם השוכר פרק את המטען שלו מהספינה באמצע הדרך, הוא עדיין חייב לשלם דמי שכירות מלאים על השימוש בספינה עד סוף הדרך, כמו שסוכם. ואם השוכר מצא שוכר אחר לספינה, שישתמש בה להובלת המטען שלו מאמצע הדרך עד סוף הדרך – הוא יכול להתחלף איתו, והשוכר השני ישלם למשכיר חצי מדמי השכירות (בנוסף לחצי הראשון, שמשלם השוכר הראשון). כמו כן אם השוכר מכר את הסחורה שלו שעל הספינה לאדם אחר באמצע הדרך, והוא ירד מהספינה והקונה המשיך להפליג בה עד סוף הדרך – הקונה משלם חצי מדמי השכירות למשכיר, כנ"ל. ובשני המקרים האלה יש למשכיר 'תרעומת' על השוכר הראשון, על כך שהוא אילץ אותו לבלות חצי מההפלגה עם אדם אחר, שהוא לא מכיר.

ה. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד זְמַן קָצוּב, וְרָצָה הַשּׂוֹכֵר לְהַשְׂכִּיר הַבַּיִת לְאַחֵר עַד סוֹף זְמַנּוֹ - מַשְׂכִּיר, אֲבָל לַאֲחֵרִים שֶׁהֵם כְּמִנְיַן בְּנֵי בֵּיתוֹ; אִם הָיוּ אַרְבָּעָה, לֹא יִשְׂכֹּר לַחֲמִשָּׁה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר, אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקָּדוֹנִי בְּיַד אַחֵר'. אֲבָל בְּקַרְקַע, אוֹ בִּסְפִינָה שֶׁהֲרֵי בַּעֲלָהּ עִמָּהּ, אֵין אוֹמְרִין כֵּן'[יד].

יד) אדם ששוכר בית לתקופה מסוימת, רשאי לצאת ממנו ולהשיג שוכר חלופי במקומו, גם ללא הסכמה מוקדמת של המשכיר לכך (זאת בתנאי שמספר בני הבית של השוכר החלופי זהה למספר בני הבית של השוכר הראשון (או נמוך ממנו), כי ככל שמספר בני הבית גדול יותר פוטנציאל הנזק לבית גדל). הסיבה לכך היא שרק בפיקדון (נייד) המשכיר יכול למנוע מהשוכר (או שומר אחר) שישכירו לאחר, כי הוא חושש שהשוכר השני יגנוב אותו ויטען שאירע אונס לפיקדון. אבל בקרקע אין אפשרות לגנוב ולהעלים אותה, וכן בספינה אין אפשרות כזאת, כי המשכיר נוסע בה יחד עם השוכר (וההבדל הוא רק שבספינה יש למשכיר תרעומת על השוכר, כנ"ל בהלכה הקודמת).

וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר, אִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת לַשּׂוֹכֵר:

'לָמָּה תִּטְרַח וְתַשְׂכִּיר בֵּיתִי לַאֲחֵרִים? אִם לֹא תִּרְצֶה לַעֲמֹד בּוֹ, צֵא וְהַנִּיחוֹ וְאַתָּה פָּטוּר מִשְּׁכִירוּתוֹ' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר כְּלָל; שֶׁזֶּה בְּ"אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו"[11]; עַד שֶׁאַתָּה מַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר, הַנַּח לָזֶה בֵּיתוֹ. וְיֵשׁ • מִי שֶׁהוֹרָה וְאָמַר, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר כְּלָל, וְיִתֵּן שְׂכָרוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ; וְלֹא יֵרֶאֶה לִי שֶׁזֶּה דִּין אֱמֶת[טו].

השגת הראב"ד
ויש . . אמת א"א יש בדורינו אומרים כן שיש בני אדם שמחריבים הבית בדירתם.

טו) יש שמחלקים בין ספינה שניתן להשכירה לאדם אחר, כי הבעלים נוסע יחד איתו שומר עליה, לבית שלא ניתן להשכירו לאחר, כי המשכיר חושש שהשוכר השני יזיק לו. אבל הרמב"ם לא מקבל את זה וסובר כנ"ל שניתן להשכיר גם בית לשוכר אחר, כי המשכיר יוכל לגבות מהשוכר השני את דמי הנזק לבית.

ו. 'בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', וְאַחַר שֶׁהִשְׂכִּירוֹ לוֹ, נָפַל - אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹתוֹ; אֶלָּא מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל מַה שֶּׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וּמַחְזִיר לוֹ שְׂאָר הַשְׂכִירוּת. אֲבָל אִם סְתָרוֹ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אַחֵר, אוֹ יִשְׁכֹּר לוֹ כְּמוֹתוֹ. וְכֵן אִם חָזַר אַחַר שֶׁהִשְׂכִּירוֹ לָזֶה, וְהִשְׂכִּירוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְגוֹי אוֹ אַנָּס, שֶׁהִפְקִיעַ שְׂכִירוּת הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַשְׂכִּיר לוֹ בַּיִת אַחֵר כְּמוֹתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[טז].

טז) אם השכיר לו בית מסוים והבית קרס – המשכיר לא חייב לדאוג לבית חלופי, והוא גובה את דמי השכירות המגיעים לו עד קריסת הבית (ומחזיר את השאר, אם השוכר שילם יותר מראש). אם המשכיר הרס את הבית – הוא חייב לדאוג לשוכר לבית חלופי, עם נתונים דומים (והשוכר רשאי כמובן למנוע ממנו להרוס את הבית עד לסוף זמן השכירות). וכן אם המשכיר השכיר או מכר את הבית לגוי או יהודי אלים, והם הוציאו את השוכר מהבית – המשכיר חייב לדאוג לו לבית חלופי.

ז. הִשְׂכִּיר לוֹ בַּיִת סְתָם, וְאַחַר שֶׁנָּתַן לוֹ בַּיִת, נָפַל - חַיָּב לִבְנוֹתוֹ, אוֹ יִתֵּן לוֹ בַּיִת אַחֵר; וְאִם הָיָה קָטָן מִן הַבַּיִת שֶׁנָּפַל, אֵין הַשּׁוֹכֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹי 'בַּיִת', שֶׁלֹּא הִשְׂכִּיר לוֹ אֶלָּא בַּיִת סְתָם. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ' - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ שֶׁל בַּיִת זֶה שֶׁהֶרְאָהוּ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ, 'לֹא הָיָה עִנְיָן דְּבָרַי אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַנָּהָר אוֹ לַשּׁוּק אוֹ לַמֶּרְחָץ בָּזֶה', אֶלָּא חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדָּתוֹ וּכְצוּרָתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה קָטָן, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל; גָּדוֹל, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן; אֶחָד, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שְׁנַיִם, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ אֶחָד. וְכֵן לֹא יִפְחוֹת מִן הַחֲלוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹ, וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶן, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם[יז].

יז) אם ההתחייבות של המשכיר לשוכר היא רק לספק לו מקום מגורים, ולא מופיעים בחוזה פרטים מסוימים לגבי הבית המושכר, והבית הראשון שקיבל השוכר מהמשכיר קרס – המשכיר דואג לו לבית חלופי, שעומד בקריטריונים הבסיסיים של בית (שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות), והוא יכול לתת לו גם בית קטן יותר מהבית הראשון. אבל אם המשכיר הראה לשוכר בית מסוים ואמר לו "בית כזה אשכיר לך", הבית החלופי צריך להיות זהה במידותיו לבית המקורי. ואפילו לא גדול יותר, כי יש שמעדיפים בית קטן. וגם שינוי במספר החלונות בבית החלופי, צריך להיעשות בהסכמה משותפת.

ח. הַמַּשְׂכִּיר עֲלִיָּה סְתָם, חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עֲלִיָּה. אָמַר לוֹ: 'עֲלִיָּה זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', הֲרֵי שִׁעְבֵּד הַבַּיִת לַעֲלִיָּה. לְפִיכָךְ, אִם נִפְחֲתָה הָעֲלִיָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, הַמַּשְׂכִּיר חַיָּב לְתַקֵּן; וְאִם לֹא תִּקֵּן - הֲרֵי הַשּׁוֹכֵר יוֹרֵד וְדָר בַּבַּיִת עִם בַּעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁיְּתַקֵּן[יח].

יח) אם השכיר עליה (=קומה עליונה) סתם והיא קרסה, חייב לדאוג לשוכר לעליה חלופית. ואם אמר "עליה זו שמעל בית זה" – הבית משועבד לעליה, כך שאם רצפת העלייה נפגמה בשטח של ארבעה על ארבעה טפחים ומעלה – השוכר רשאי לגור עם בעל הבית בקומה התחתונה עד שהעלייה תתוקן (אבל לא להוציאו משם), כי באמירתו שיעבד את הבית לשכירות העלייה.

הָיוּ שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְנִפְחֲתָה הָעֶלְיוֹנָה - דָּר בַּתַּחְתּוֹנָה. נִפְחֲתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָדוּר בָּעֶלְיוֹנָה, אוֹ בַּבַּיִת; לְפִיכָךְ לֹא יָדוּר. וְאִם דָּר, אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[יט].

יט) אם המשכיר אמר שהוא משכיר "עליה זו שמעל בית זה", ומדובר על בית בן 3 קומות – אם הקומה העליונה נפגמה, השוכר גר בקומה האמצעית. ואם הקומה האמצעית נפגמה, יש כאן ספק: מצד אחד גם הקומה העליונה עונה להגדרה "עליה" ועליו לגור בה, ומצד שני יכול השוכר לטעון שלא הסכים לגור בקומה העליונה, שהעלייה אליה כרוכה בטרחה יתרה, והוא רוצה לגור עם בעל הבית בקומה

11. משלי, ג, כז.

התחתונה. מחמת הספק אין הוא יכול לעבור לגור בקומה התחתונה, אבל אם הוא עשה זאת, לא ניתן להוציאו (כי בספק, המצב הקיים נותר על כנו).

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'דָּלִית [גפן] **זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי הַפַּרְסָק** [=עץ אפרסק] **הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ', וְנֶעֱקַר אִילָן הַפַּרְסָק מִמְּקוֹמוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ לוֹ: 'חַיָּב אַתָּה לְהַעֲמִיד לוֹ הַפַּרְסָק כָּל זְמַן שֶׁהַדָּלִית קַיֶּמֶת'[כ]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

כ) מפני ששעבד האפרסק לדלית, באמרו "על אפרסק זה", מחוייב הוא להחזירו למקומו כדי שיהווה משענת לדלית הגפן הקיימת.

פֶּרֶק ו

דיני שכירות נוספים ודיני סיום השכירות.

א. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה - מְשַׁתְּמֵשׁ בְּזִיזֶיהָ וּבְכָתְלֶיהָ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וּבַחֲרִבִּין שֶׁל חָצֵר, וּבְרֵחָבָה שֶׁאֲחוֹרֵי הַבָּתִּים[א]; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבֵי הַכְּתָלִים, מְשַׁתְּמֵשׁ בָּעֲבֵי הַכְּתָלִים[ב]. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה וְהַשְּׁמוּעוֹת הַיְדוּעִין לָהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּעִנְיַן מִקָּח וּמִמְכָּר[ג].

א) המשכיר דירה בבניין גדול המכיל דירות רבות, ולא פורש ב'חוזה השכירות' זכות השימוש שהשוכר קונה בחצר ובמבנים הנמצאים בשטח המקיף את הבירה – השוכר רשאי להשתמש בחורים שבכתלים החיצוניים המקיפים את הבירה, עד לשטח של ד' אמות, מחוץ לחלק הכותל שממול הבית ששכר. וכן בגינת החצר שמגדלים בה עשבים ופרחים לרענן את האויר, וכן במגרש האחורי. כי מן הסתם אדם ששוכר בית מתכוון גם לכל שימושים אלו. ב) דהיינו שימוש של שוכרי העלייה בגגות הקירות. ג) כלומר: הדינים לעיל נאמרו במקום שאין מנהג ידוע, אבל אם יש מנהג קבוע – הכול כפי המנהג המקובל ובהתאם לטרמינולוגיה הרווחת בחוזי שכירות.

ב. וְהַמַּשְׁכִּיר חֲצֵרוֹ סְתָם, לֹא הִשְׁכִּיר הָרֶפֶת שֶׁבָּהּ[ד].

ד) שאין הרפת בכלל המונח "חצר".

ג. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ דְּלָתוֹת, וְלִפְתֹּחַ לוֹ הַחֲלוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וּלְחַזֵּק אֶת הַתִּקְרָה, וְלִסְמֹךְ אֶת הַקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה, וְלַעֲשׂוֹת נֶגֶר וּמַנְעוּל, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה אֻמָּן וְהֵם עִקָּר גָּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים וְהַחֲצֵרוֹת[ה].

ה) כל צרכי הבית הבסיסיים החיוניים למגורים בו, שנדרשת מיומנות מקצועית לעשותם, הם באחריות המשכיר ('נגר' הוא בריח לנעילה פנימית ו'מנעול' לנעילה חיצונית).

הַשּׁוֹכֵר חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה וּמְזוּזָה, וּלְתַקֵּן מְקוֹם הַמְּזוּזָה מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת סֻלָּם, אוֹ מַרְזֵב, אוֹ לְהָטִיחַ גַּגּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה מִשֶּׁל עַצְמוֹ[ו].

ו) מעקה ומזוזה הם חובת הדר בבית (ובית שלא גרים בו, פטור משניהם), ולכן הם באחריות השוכר. סולם לעלייה לגג איננו דבר בסיסי למגורים בבית, ולכן איננו באחריות המשכיר. כמו כן תיקון מרזב ואיטום הגג כדי שלא ייכנסו מי גשמים הם באחריות השוכר, כי אלו מלאכות פשוטות שלא דורשות מיומנות מקצועית.

ד. הַמַּשְׁכִּיר עֲלִיָּה לַחֲבֵרוֹ, וְנִפְחֲתָה בְּאַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - חַיָּב לְתַקֵּן הַתִּקְרָה וְהַמַּעֲזִיבָה שֶׁעָלֶיהָ; שֶׁהַמַּעֲזִיבָה חִזּוּק הַתִּקְרָה הוּא[ז].

ז) אם השכיר עליה סתם ורצפתה נפגמה בשטח של לפחות ארבעה על ארבעה טפחים – חייב המשכיר לתקן את הרצפה, כלומר: הן את קורות הרצפה (שהן התקרה של הקומה התחתונה) והן את כיסוי הטיט שעליהן שנועד לחזקן ולהעניק להן יציבות.

השגת הראב"ד

חובל . . **אחרים** א"א דבר זה אינו מחוור שהרי בגמרא העמידוה בחצר דמשכיר [ושוורים דאתו מעלמא פי' חצר דמשכיר] דלא אגירא לשוכר דאי אגירא ליה כדידיה דמי וקניא ליה מידי דהוה אשוכר את מקומו.

ה. הַזֵּבֶל • שֶׁבֶּחָצֵר, הֲרֵי הוּא שֶׁל שׁוֹכֵר; לְפִיכָךְ, הוּא מְטַפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיאוֹ. וְאִם יֵשׁ שָׁם מִנְהָג, הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַזֶּבֶל שֶׁל שׁוֹכֵר; וְאִם הַבְּהֵמָה שֶׁל אֲחֵרִים, הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר, שֶׁחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁכוּרָה בְּיַד אֲחֵרִים[ח].

ח) גללי הבהמות של השוכר שנמצאים בחצר הבית שהוא שוכר שייכים לשוכר (אלא אם כן מנהג המקום שונה, שאז הולכים לפי המנהג), ולכן הוא אחראי לפנותם אם אין לו צורך בהם. אבל גללי בהמות של אחרים שנמצאים בחצר שייכים למשכיר, כי החצר בבעלותו והיא משמשת כשלוחו לקנות לו חפצים שנמצאים בתוכה, גם ללא ידיעתו (ורק זכות השימוש בה שייכת לשוכר).

ו. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת אוֹ חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, עַד זְמַן קָצוּב - הֲרֵי זֶה כּוֹפֵהוּ לָצֵאת בְּסוֹף זְמַנּוֹ, וְאֵינוֹ מַמְתִּין לוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת[ט]. שָׂכַר לוֹ בַּיִת סְתָם לְלֵינָה, אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד; לִשְׁבִיתָה, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים; לִנְשׂוּאִין, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[י].

ט) כאשר השכירות קצובה לזמן מסוים מראש – המשכיר לא נדרש לתת לשוכר התראה מוקדמת על הפינוי, והשוכר חייב לפנות את הבית מיד, במועד שנקבע מראש.
י) כאשר השכירות לא קצובה בזמן מדויק, אורכה תלוי במטרת השכירות המוצהרת: שכירות ללינה נמשכת יממה, לילה ויום. שכירות לשבת נמשכת יומיים, כולל יום שישי, לשם הכנת צרכי שבת (כלומר: יום, לילה ויום). שכירות לנישואין נמשכת 30 יום, שזה משך הזמן של שמחת החתונה (אחד הביטויים לכך הוא שמברכים "שהשמחה במעונו" בכל סעודה שנערכת ב-30 יום אחרי החתונה).

ז. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ סְתָם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם, כְּדֵי לְבַקֵּשׁ מָקוֹם, וְלֹא יִהְיֶה מֻשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ; וּלְסוֹף הַשְּׁלֹשִׁים, יֵצֵא.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִן הֶחָג [סוכות] **וְעַד הַפֶּסַח. קָבַע לוֹ זְמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי הֶחָג - אִם נִשְׁאַר מִן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד לְאַחַר הֶחָג, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד מוֹצָאֵי הַפֶּסַח; וְהוּא, שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם**[יא].

יא) אם השכירות לא קצובה מראש לזמן מסוים, המשכיר צריך לתת לשוכר התראה מוקדמת 30 יום לפני הפינוי, כדי שהוא יוכל למצוא דירה אחרת. וזאת רק בקיץ שמצויות דירות להשכרה, אבל בחורף התראה מוקדמת לא תועיל, כי לא מצויות אז דירות להשכרה. לכן אסור לפנות את השוכר מחג הסוכות ועד מוצאי חג הפסח, אע"כ נתן לו התראה מוקדמת על הפינוי בחורף, לפחות 30 יום לפני חג הסוכות. אבל אם ההתראה הייתה פחות מ-30 יום לפני סוף חג הסוכות, כגון שנתן לו את ההתראה על הפינוי הצפוי בחורף, בכ"ד אלול – אסור לו לפנות אותו עד מוצאי חג הפסח. וגם אז, לשם הפינוי אחרי פסח עליו לתת לו התראה נוספת 30 יום קודם לכן, כי ההתראה הקודמת (שהייתה פחות מ-30 יום לפני סוף חג הסוכות) לא הייתה תקינה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּעֲיָרוֹת; אֲבָל בַּכְּרַכִּים - אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם. וְכֵן בַּחֲנוּת - בֵּין בַּכְּרַכִּים בֵּין בָּעֲיָרוֹת, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם[יב].

יב) כל הנ"ל הוא בכפרים אבל בערים הגדולות, ששם הביקוש לדירות גבוה מאוד, ההתראה המוקדמת צריכה להיות 12 חודשים לפני הפינוי, כדי שהשוכר יספיק למצוא דירה חלופית. כמו כן בהשכרת חנות, ההתראה המוקדמת צריכה להיות 12 חודשים לפני הפינוי, כי נהוג למכור בהקפה למשך זמן ארוך, ויש לתת לשוכר המוכר בחנות, פרק זמן סביר לגבות את חובותיו.

ח. כְּשֵׁם שֶׁהַמַּשְׁכִּיר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ - כָּךְ הַשּׁוֹכֵר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּעֲיָרוֹת, אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ בַּכְּרַכִּים, כְּדֵי שֶׁיְּבַקֵּשׁ שָׂכָן [-דיירן], **וְלֹא יִשָּׁאֵר בֵּיתוֹ פָּנוּי. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת, אֶלָּא יִתֵּן הַשָּׂכָר**[יג].

יג) חובת ההתראה המוקדמת על הפינוי היא הדדית ומוטלת גם על השוכר, ודיניה זהים (וגם כאן בערים הגדולות נדרשת התראה של 12 חודשים לפני הפינוי, כי נוהגים לשכור שם לתקופות ארוכות וקשה למצוא שוכרים לטווח זמן ארוך בהתראה קצרה. ערוך השולחן). ואם השוכר לא נתן למשכיר התראה מוקדמת על הפינוי, עליו להמשיך לשלם את השכירות עד תום ה-30 יום או ה-12 חודשים (אך השוכר רשאי להכניס לדירה שוכר חלופי, כנ"ל פרק ה' הלכה ה').

ט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּשְׁכִּיר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא הַשּׁוֹכֵר יָכוֹל לָצֵאת, עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם - אִם הוּקְרוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַמַּשְׁכִּיר לְהוֹסִיף עָלָיו, וְלוֹמַר לַשּׁוֹכֵר: 'אוֹ שְׂכֹר בְּשָׁוֶה [-במחיר המעודכן] **עַד שֶׁתִּמְצָא, אוֹ תֵּצֵא'. וְכֵן אִם הוּזְלוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַשּׁוֹכֵר לִפְחֹת מִן הַשָּׂכָר, וְלוֹמַר לַמַּשְׁכִּיר: 'אוֹ הַשְׁכֵּר לִי כַּשָּׂכָר שֶׁל עַתָּה, אוֹ הֲרֵי בֵּיתְךָ לְפָנֶיךָ'**[יד].

יד) המשכיר והשוכר רשאים לבטל את חוזה השכירות, אם אחד הצדדים מסרב לעדכן את תשלום השכירות בהתאם לשינוי שחל בתעריף המקובל.

נָפַל בֵּית הַמַּשְׁכִּיר שֶׁהָיָה דָּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא הַשּׁוֹכֵר מִבֵּיתוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: 'אֵינוֹ בְּדִין שֶׁתִּהְיֶה אַתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמְצָא מָקוֹם, וַאֲנִי מֻשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ; שֶׁאֵין אַתָּה בַּעַל זְכוּת בַּבַּיִת הַזֶּה, יוֹתֵר מִמֶּנִּי'.

י. נָתַן [המשכיר] **הַבַּיִת לִבְנוֹ לִשָּׂא בּוֹ אִשָּׁה - אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ נַעֲשֶׂה חָתָן בִּזְמַן פְּלוֹנִי, וְהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם וְלֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ. וְאִם עַכְשָׁו נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשָּׁה, וַהֲרֵי הוּא נוֹשֵׂא מִיָּד - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ; שֶׁאֵינוֹ בְּדִין שֶׁיִּהְיֶה זֶה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וּבֶן בַּעַל הַבַּיִת מְחַזֵּר לִשְׂכֹּר בַּיִת שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ חֻפָּה**[טו].

טו) המשכיר רוצה להוציא את השוכר ולתת את הבית לבנו שמתחתן עכשיו. אם המשכיר יכול היה לתת לשוכר התראה מוקדמת על הפינוי – אסור לו להוציאו ללא התראה מוקדמת. ואם לא – הוא רשאי להוציאו.

יא. מָכַר הַבַּיִת, אוֹ נְתָנוֹ, אוֹ הוֹרִישׁוֹ - אֵין

הַשֵּׁנִי[טז] יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[יז]; שֶׁהֲרֵי הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין כֹּחֵךְ יָתֵר מִכֹּחַ זֶה שֶׁזָּכִיתָ בְּבַיִת זֶה מֵחֲמָתוֹ'[יח].

טז) הבעלים החדש של הבית. יז) במקרה של שכירות שלא קצובה בזמן (ואם היא קצובה בזמן – אינו רשאי להוציאו לפני תום הזמן). יח) הזכויות של הבעלים החדש בבית זהות לזכויות של הבעלים הקודם. היות שהבעלים הקודם לא יכול היה להוציא את השוכר ללא התראה מוקדמת, כך גם הבעלים החדש לא רשאי לעשות זאת.

~ יום חמישי ט' כסלו ~

פֶּרֶק ז

פערים בין המשכיר לשוכר.

א. בְּשֵׁם שֶׁמַּתְנֶה אָדָם כָּל תְּנַאי שֶׁיִּרְצֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר - כָּךְ מַתְנֶה בִּשְׂכִירוּת, שֶׁהַשְׂכִירוּת מְכִירָה לִזְמַן קָצוּב הִיא. וְכֹל שֶׁמִּמְכָּרוֹ בִּנְכָסָיו מִמְכָּר, שְׂכִירוּתוֹ שְׂכִירָה; וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ לְמִכֹּר, כָּךְ אֵין לוֹ לְשָׂכֹר[א] - אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת בִּלְבַד בְּאוֹתָהּ הַקַּרְקַע, הֲרֵי זֶה שׂוֹכֵר וְאֵינוֹ מוֹכֵר[ב].

א) המשכיר והשוכר רשאים להתנות את השכירות בתנאי מסוים, כמו בקנין. שכירות זהה לקניין במהותה (רק שהיא לפרק זמן מוגבל, בשונה מקנין), ודיניהם שווים: מי שרשאי למכור – רשאי להשכיר (להוציא חרש, שוטה וקטן שמוגבלים בכך (לפירוט דיניהם ראה בהלכות מכירה פרק כ"ט) וכל דבר שניתן למכור – ניתן להשכיר (למעט דבר שלא בא לעולם, דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש). ב) אם למישהו יש רק זכות אכילת פירות בקרקע אבל הקרקע עצמה לא בבעלותו, הוא רשאי להשכיר זכות זאת אבל לא למכור את הקרקע.

ב. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ לְשָׁנָה, וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה [-התוספ אדר ב'] - נִתְעַבְּרָה לַשּׁוֹכֵר; הִשְׁכִּיר לָחֳדָשִׁים, נִתְעַבְּרָה לַמַּשְׁכִּיר[ג]. הִזְכִּיר לוֹ חֳדָשִׁים וְשָׁנָה - בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ 'דִּינָר לְחֹדֶשׁ, שְׁנֵים עָשָׂר דִּינָר לְשָׁנָה', בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ 'שְׁנֵים עָשָׂר דִּינָר בְּשָׁנָה, דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ' - הֲרֵי חֹדֶשׁ הָעִבּוּר לַמַּשְׁכִּיר; שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ, וְאֵין מוֹצִיאִין דָּבָר מִיַּד בַּעַל הַקַּרְקַע אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[ד].

ג) אם דמי השכירות נקבעו כתשלום שנתי, כגון שאמר לו לשלם 12 דינרים עבור שנת שכירות, חודש העיבור נכלל בשנה והשוכר לא נדרש להוסיף על דמי השכירות שנקבעו. ואם הם קבעו תשלום חודשי, כגון שאמר לו לשלם דינר לחודש, על השוכר להוסיף דינר עבור חודש העיבור. ד) כאשר קיים ספק אם התשלום הוא חודשי או שנתי – השוכר נדרש להוסיף דינר עבור חודש העיבור. זאת בהתאם לכלל שבכל ספק, יד המוחזק בממון על העליונה, והמשכיר הוא המוחזק כי הוא בעל הבית (למרות שבפועל השוכר הוא זה שגר בו).

וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר: 'לִזְמַן זֶה הִשְׂכַּרְתִּיךָ', וְהַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: 'לֹא שָׂכַרְתִּי אֶלָּא סְתָם אוֹ לִזְמַן אָרֹךְ' - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וּמוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת[ה].

ה) אם המשכיר טוען שהשכירות הייתה קצובה בזמן והיא הסתיימה, והשוכר טוען שהיא לא הייתה קצובה בזמן ולכן הוא זכאי להתראה מוקדמת על הפינוי או שהיא קצובה בזמן אבל מסתיימת מאוחר יותר – השוכר נדרש להביא ראיה לטענתו; ואם אין לו ראיה, המשכיר נשבע על טענתו (כי השוכר בעצם תובע ממנו את הבית לפרק זמן נוסף והוא כופר בכך, וחכמים תיקנו שבועה לכופר בטענת ממון ('כופר הכל')) ומוציא את השוכר מיד.

השגת הראב"ד
השוכר . . ראיה א"א שלשים יום לאו דוקא אלא כל תוך זמן נמי.

ג. הַשּׁוֹכֵר • שֶׁאָמַר: 'נָתַתִּי שְׂכַר הַבַּיִת שְׁנֹתַיִם בּוֹ', וְהַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר: 'עַדַיִן לֹא נָטַלְתִּי', בֵּין שֶׁהָיְתָה הַשְׂכִירוּת בִּשְׂטָר, בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּלֹא עֵדִים - אִם תְּבָעוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִתֵּן וְיַחֲזִירִים עַל מִי שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ, אוֹ יִטְעַן עָלָיו בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה טַעֲנָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ וְיַשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת.

תְּבָעוֹ הַמַּשְׁכִּיר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - עַל הַמַּשְׁכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשָּׁבַע הַשּׁוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁכָּבָר נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ וְיִפָּטֵר[ו].

ו) אם המשכיר טוען שהשוכר לא שילם את דמי השכירות והשוכר טוען שהוא שילם, בין אם יש חוזה שכירות ובין אם הסכם השכירות נקבע בעל פה בנוכחות עדים – הדין תלוי במועד התביעה של המשכיר, כדלהלן. בשכירות הרווחת, השוכר משלם כל 30 יום דמי שכירות (כלומר ביום ה-30 או אחריו). לכן אם התביעה הייתה בתוך ה-30 יום האלה, ההנחה היא שהשוכר עוד לא שילם. לכן הוא נדרש להביא ראיה שאכן שילם, וללא ראיה הוא חייב לשלם (וכאן יש לו 2 אפשרויות: 1. להטיל חרם על מי שלוקח ממנו ממון שלא כדין, לפני התשלום. 2. לשלם ואחר כך לתבוע את המשכיר על תשלום כפול על

השכירות, כטענתו, ולחייב את המשכיר להישבע כדין כופר הכל). ואם התביעה הייתה ביום ה-30 או אחריו, ההנחה היא שהשוכר שילם, ולכן המשכיר נדרש להביא ראיה שהשוכר לא שילם כדי לחייבו לשלם, וללא ראיה השוכר נשבע שאכן שילם (כדין כופר הכל) ופטור.

וְכֵן אִם שָׂכַר מִמֶּנּוּ, וּפֵרֵשׁ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשָּׂכָר שָׁנָה שָׁנָה, וּתְבָעוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; תְּבָעוֹ לְאַחַר הַשָּׁנָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל - עַל הַמַּשְׁכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה[ז].

ז) הדין זהה אם הם קבעו שהתשלום יהיה שנתי, בסוף השנה.

ד. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּשָׂטָר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין בּוֹ זְמַן [תחילת השכירות] - הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא עָבַר מִזְּמַן הַשָּׂטָר אֶלָּא שָׁנָה', וְהַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר: 'כְּבָר שָׁלְמוּ שְׁנֵי הַשְּׁכִירוּת, וְשָׂכַנְתָּ עֶשֶׂר שָׁנִים' - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע הַמַּשְׁכִּיר הֶסֵּת, וְיוֹצִיאוֹ[ח].

ח) חוזה השכירות הוא ל-10 שנים אבל לא מצוין בו תאריך תחילת השכירות. על השוכר להביא ראיה שאכן לא הסתיימה תקופת השכירות, וללא ראיה המשכיר נשבע כטענתו ומוציא את השוכר. בהתאם לכלל הנ"ל שהמשכיר הוא המוחזק בבית ובספק נוטים לטובת המוחזק.

ה. הַשּׁוֹכֵר • פַּרְדֵּס, אוֹ שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁפּוֹן לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְיָבֵשׁ הַפַּרְדֵּס בְּתוֹךְ הַזְּמַן - יָמְכְּרוּ עֵצָיו וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְיֹאכַל פֵּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׁכִירוּתוֹ אוֹ זְמַן הַמַּשְׁפּוֹן. וְגוּף הָאֵילָנוֹת שֶׁיָּבְשׁוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בָּהֶן מִשּׁוּם רִבִּית, הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה[ט].

השגת הראב"ד
השוכר . . והלוה א"א אין כאן רבית אלא המלוה אסור משום דקא כליא קרנא והלוה אסור משום דמשתעבדי למלוה.

ט) אם אדם שכר פרדס על מנת לאכול את פירותיה או שאדם לווה כסף ונתן את פרדסו בתורת משכון למלווה, שיאכל פירותיה וינכה את דמיהם מדמי ההלוואה, והעצים יבשו וכבר אינם מצמיחים פירות, לפני סוף זמן השכירות או פירעון החוב – מוכרים את העצים וקונים קרקע בדמיהם, והשוכר או המלווה אוכלים את פירותיה עד סוף זמן השכירות או פירעון החוב. את העצים עצמם אסור ללווה ולמלווה לקחת, משום ריבית: אם המלווה ייקח אותם כפירעון מלא של החוב, יוצא שהפירות שאכל עד עתה הם ריבית. ואם הלווה ייקח אותם ויפרע מכספו את מלוא החוב, גם יוצא שהפירות שאכל המלווה עד עתה הם ריבית.

ו. שְׂטַר שְׁכִירוּת אוֹ שְׂטַר מַשְׁפּוֹן שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'שָׁנִים' סְתָם, בַּעַל הַפֵּרוֹת אוֹמֵר 'שֶׁלֹּשׁ', וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר 'שְׁתַּיִם', וְקִדַּם זֶה הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּלְוֶה וְאָכַל הַפֵּרוֹת - הֲרֵי הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת אוֹכְלֵיהֶן, עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַקַּרְקַע רְאָיָה'.

י) בשטר השכירות או המשכון כתוב רק "שנים" ולא מצוין כמה שנים. אם השוכר או המלווה שהקרקע ברשותם אכלו כבר את פירות השנה השלישית – בעל הקרקע נדרש להביא ראיה שהשכירות או המשכון הם רק לשנתיים, כטענתו. אמנם הכלל הוא שבעל הקרקע הוא המוחזק בה ובמקרי ספק נוטים לטובתו, אבל כאן מדובר בנתון שעתיד להתגלות בהמשך, כשיבואו העדים החתומים על השטר ויעידו על משך זמנו. לכן לא מטריחים את בית דין לדון פעמיים בעניין זה (עכשיו וכשיבואו העדים), ולא מוציאים את דמי פירות השנה השלישית שנאכלו כבר מהשוכר או המלווה. ואם יתברר בהמשך שהצדק עם בעל הקרקע, יוציאו מהם דמים אלו.

אֲכָלָהּ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמְמַשְׁכֵּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכָבַשׁ הַשָּׂטָר וְאָמַר: 'לְחָמֵשׁ שָׁנִים יֵשׁ לִי פֵּרוֹת', וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: 'שָׁלֹשׁ' - אָמְרוּ לוֹ: 'הָבֵא שְׂטָרְךָ', וְאָמַר: 'אָבַד' - הַשּׁוֹכֵר נֶאֱמָן; שְׁאָלוּהוּ רָצָה, אָמַר: 'לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי', שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים[יא].

יא) אם השוכר או המלווה אכלו את פירות הקרקע 3 שנים, והם טוענים שמשך זמן השכירות או המשכון הוא 5 שנים ואילו בעל הקרקע טוען שהוא 3 שנים, והם טוענים שהשטר אבד ולא ניתן לאמת את טענתם על ידו – הם נאמנים, מכח ה'מיגו', שיכלו לטעון שקנו את השדה מבעליה, בהתאם לדין 'חזקה' שאם אדם משתמש בקרקע 3 שנים ללא מחאה מצד בעליה והוא טוען שהוא בעליה – הקרקע שלו.

ז. מִי שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהִטְעָהוּ עַד שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו, וְהִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַבַּיִת לִמְכֹּר מֵאוֹתָם הַפֵּרוֹת, כְּדֵי לִתֵּן שְׂכַר הַפּוֹעֲלִים שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתָן וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָן בַּשּׁוּק. וּמִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁיּוֹדִיעַ בֵּית דִּין, וְיִשְׁכְּרוּ מִמְּקֹצָת דְּמֵיהֶן מָקוֹם [לשומרם], מִשּׁוּם הַשָּׁבַת אֲבֵדָה לַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֶגֶן[יב].

יב) אם אדם הכניס פירותיו לחצר חברו ללא הסכמתו או שהערים עליו כדי שיסכים לכך (הגמרא מספרת על אדם שקידש אשה רק כדי להכניס את יינו לחצרה ומיד לאחר מכן גירשה) – בעל החצר רשאי לשכור פועלים שיפנו את הפירות מהחצר ולשלם להם מהפירות עצמם. ומדת חסידות שלאחר פינוי הפירות (ויש אומרים שלפני כן) יודיע על כך

לבית דין, כדי שישכרו מקום עבור הפירות מדמי הפירות, כדי למנוע הפסד לבעל הפירות, למרות שלא נהג כראוי בהכנסתם לחצר חברו.

ח. הַשּׁוֹכֵר רֵחַיִם מֵחֲבֵרוֹ, שִׁיטְחֹן לוֹ עֶשְׂרִים סְאָה בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׂכָרוֹ, וְהֶעֱשִׁיר בַּעַל הָרֵחַיִם, וַהֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ לְטָחֹן שָׁם - אִם יֵשׁ לַשּׁוֹכֵר חִטִּים שֶׁצָּרִיךְ לְטָחֹן אוֹתָם לְעַצְמוֹ אוֹ לַאֲחֵרִים, כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּמֵי טְחִינַת עֶשְׂרִים סְאָה; שְׁאֵת מִדַּת סְדוֹם הִיא. וְאִם אֵין לוֹ, יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'אֵין לִי דָּמִים, וַהֲרֵינִי טוֹחֵן לְךָ כְּמוֹ שֶׁשָּׂכַרְתִּי; וְאִם אֵין אַתָּה צָרִיךְ, מְכֹר לַאֲחֵרִים'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[יג].

יג) אדם שוכר ריחיים לטחינת חיטים וקבע שהתשלום על השכירות יהיה טחינת כמות מסוימת של חיטים עבור המשכיר, והמשכיר התעשר וקנה ריחיים לעצמו ולא זקוק לטחינה זו (ומעדיף לקבל עכשיו תשלום כספי על השכירות) - אם לשוכר יש מספיק חיטים לטחון גם ללא החיטים של המשכיר, הוא חייב לשלם למשכיר כסף בדמי טחינת החיטים שסיכמו ביניהם. היות שהוא לא מפסיד מכך, ואסור למנוע הנאה מאדם אחר כאשר הדבר לא כרוך בהפסד עבורך. ואם לשוכר אין מספיק חיטים לטחינה – הוא רשאי להמשיך לשלם על השכירות באמצעות טחינת חיטים עבור המשכיר, בהתאם לסיכום ביניהם (והמשכיר ימכור אותם אם אין לו צורך בהם).

פֶּרֶק ח

דיני חכירת או קבלנות שדה.

א. אֶחָד הַשּׁוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ שָׂדֶה לְזָרְעָהּ[א], אוֹ כֶּרֶם[ב] לֶאֱכֹל פִּרּוֹתָיו בְּדָמִים[ג], אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּפֵרוֹת קְצוּבִין[ד], כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ שָׂדֶה זוֹ בְּעֶשְׂרִים כּוֹר בְּשָׁנָה, וְכֶרֶם זֶה בְּעֶשְׂרִים בַּדֵּי יַיִן בְּכָל שָׁנָה - שְׁנֵיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן. וְהַשּׁוֹכֵר בְּפֵרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא 'חוֹכֵר'[ה].

א) וכל היבול יהיה לשוכר. ב) שהוא נטוע. ג) בסכום כסף מסויים לשנה. ד) זאת אומרת, בין אם יזרע את השדה בין אם לא יזרע אותה, ובין אם הכרם יוציא הרבה פירות או מעט – משלם לו סכום קבוע של יבול. ה) כלומר, אין ביניהם אלא חילוק השם, שהשוכר בדמים נקרא שוכר, ובפירות נקרא חוכר.

ב. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אוֹ פַּרְדֵּס כְּדֵי לַעֲבֹד אוֹתוֹ וּלְהוֹצִיא עָלָיו יְצִיאוֹת[ו], וְיִתֵּן לְבַעַל הַקַּרְקַע שְׁלִישׁ הַתְּבוּאָה[ז] אוֹ רְבִיעַ אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ בֵּינֵיהֶן[ח] - זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מְקַבֵּל'.

ו) המקבל משלם לוקח על עצמו את ההוצאות הדרושות לעבודת השדה והפרדס. ז) שתוציא השדה והפרדס. ח) כלומר, או חלוקה אחרת כפי מה שיתנו ביניהם.

כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לִסְיַג לָאָרֶץ[ט], בַּעַל הַקַּרְקַע חַיָּב בּוֹ[י]; וְדָבָר שֶׁהוּא לִשְׁמִירָה יְתֵרָה, הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל חַיָּב בּוֹ[יא]. הַקַּרְדֹּם [-את חפירה] שְׁחוֹפְרִין בּוֹ הָאָרֶץ, וְהַכְּלִים שְׁנּוֹשְׁאִין בָּהֶן הֶעָפָר, וְהַדְּלִי וְהַכַּד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שְׁדּוֹלִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל בַּעַל הַקַּרְקַע[יב]; וַחֲפִירַת הַמְּקוֹמוֹת שְׁמְּקַבְּצִין בָּהֶן הַמַּיִם, עַל הַחוֹכֵר אוֹ עַל הַמְקַבֵּל[יג].

ט) לשמירת הקרקע, כגון בניית גדר וחפירת החריצים סביבות השדה מחוץ לגדר. י) זה באחריות בעל השדה, כי השדה אינה נשמרת ללא הגדר והחריצים, ועל בעל השדה להעמיד שדה שמורה. יא) כי תוספת השמירה באה לחזק את השמירה, ועל החוכר או המקבל לעשותה. יב) כי כלים אלו הם הכרחיים בעבודת השדה. יג) מפני שהבריכות משמשות להקל בהשקיית השדה, שלא יצטרך החוכר או המקבל להביא מים מן הנהר.

ג. הַשּׁוֹכֵר[יד] אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוּעָטוֹת[טו], לֹא יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן[טז]. שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים - זוֹרְעָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה פִּשְׁתָּן[יז], וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן[יח]; שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ שָׁבוּעַ אֶחָד[יט], שְׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן[כ].

יד) וכן הדין לחוכר, כפי שכתב הרמב"ם הלכה א' שאין הפרש בין שוכר לחוכר בדין, אלא רק בשם. טו) פחות משבע שנים. טז) כי הפשתן מכחיש את הקרקע, והשדה אינה חוזרת למצבה הקודם עד לאחר שש שנים. יז) שהרי כשיגיע זמן החזרת השדה – בסוף שבע – כבר חזרה השדה לקדמותה. יח) אם אמר שהוא שוכר את השדה ל"שבע שנים" – אין השנה השביעית נכללת במניין שני השכירות, כי הוא התכוון לשבע שני זריעה, ושנת השמיטה אינה בכלל, כי היא הרי אסורה בעבודת קרקע. יט) כלומר אמר שהוא שוכר את השדה ל"שבוע אחד" – שהוא מחזור של שבע שנים. כ) שהשביעית, בכל מחזור השנים היא.

ד. הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשַּׁלְהִין[כא] אוֹ בֵּית הָאִילָן[כב], וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן שֶׁל בֵּית הַשַּׁלְהִין, וְלֹא פָּסַק הַנָּהָר הַגָּדוֹל[כג], אֶלָּא אֶפְשָׁר לְהָבִיא מִמֶּנּוּ בִּדְלִי[כד], אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן שֶׁל בֵּית הָאִילָנוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ[כה]. וְאִם מַכַּת מְדִינָה הִיא[כו], כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ הַנָּהָר[כז] - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ[כח].

כא) קרקע יבשה שצמאה למים ואינה מספקת במי גשמים, וצריך להשקות אותה בידי אדם ממעיין או מבריכות שבה.

כב) שדה שנטועים בו אילנות. כג) שממנו משקים בני המדינה. כד) ויש באפשרותו לעבד השדה ע"י שיביא המים בדליים מן הנהר, אלא שניתוסף עליו טורח. כה) שתוספת הטרחה אינה סיבה מספקת לשינוי קביעת דמי השכירות, שהרי השדה ראויה ואפשר לעבדה, אלא שמזלו של השוכר גרם לו שיבש המעיין בזמן שהשדה שכורה אצלו – ועליו לשאת בהפסד הטורח. והמקבל אינו יכול לטעון, שקביעת דמי שכירות השדה הייתה מיוסדת על דעת המעיין שיש בו או מפני בית האילן שייטול חלק בפירות בלי תוספת טרחה. כו) תופעה שפגעה בכל יושבי המדינה. כז) הגדול, שממנו משקים בני המדינה שדותיהם. כח) לפי חישוב ההפסד, שהרי אין לייחס את המכה - שפגעה בכל שדות העיר - למזלו של השוכר, וגם אם השדה היה נשאר בטיפול המשכיר – הייתה המכה פוגעת בו, ולפיכך מנכה לו משכר החכירות או מחלקו של בעל השדה ביבול אם קיבל את השדה בקבלנות.

הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: 'בֵּית הַשַּׁלְהִין הַזֶּה[כט] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ', 'בֵּית הָאִילָן הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ' - יָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ נִקְצַץ הָאִילָן, מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְלֹא אָמַר לוֹ 'הַזֶּה', אֶלָּא כְּמִי שֶׁאוֹמֵר לוֹ 'כְּמוֹת שֶׁהִיא עַתָּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ'[ל].

כט) כלומר, הרי הם עומדים בתוכה ורואים את השדה, ואם כן למה הוא צריך לפרש "הזה". ל) כלומר, שיהיה כמו שהיא עתה כל זמן שהיא ברשותך, ולפיכך מנכה לו ביבש המעיין או נקצץ האילן, שהרי חל שינוי בשדה שגרם להפסד.

לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ וְאָמַר לוֹ: 'בֵּית הַשַּׁלְהִין אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ', אוֹ 'בֵּית הָאִילָן', וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ נִקְצַץ הָאִילָן - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ[לא].

לא) כמו שביארנו לעיל, שמן הסתם לא על דעת המעיין או בית האילן שוכר.

ה. הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וַאֲכָלָהּ חָגָב אוֹ נִשְׁתַּדְּפָה[לב] - אִם אֵרַע דָּבָר זֶה לְרֹב הַשָּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[לג], מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ, הַכֹּל לְפִי הַהֶפְסֵד שֶׁאֵרְעוֹ. וְאִם לֹא פָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ[לד], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע[לה].

לב) שהצטמקו גרעיני התבואה בגלל מזג אוויר שרבי. לג) והרי זה מכת מדינה. לד) אנו אומרים שמזלו של השוכר גרם לכך שנשתדפה או אכלה חגב – שהרי שדותיהם של אחרים לא נפגעו – ועליו לשאת בהפסד. לה) שלא החכיר אותם, ולכאורה יש לייחס את ההפסד בשדה זו למזלו של בעל השדה, כשם שיש לייחסו למזל השוכר.

נִשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל שׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל - אַף עַל פִּי שֶׁפָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ; שֶׁאֵין זֶה הַהֶפְסֵד תָּלוּי אֶלָּא בַּשּׂוֹכֵר, שֶׁהֲרֵי כָּל שְׂדוֹתָיו נִשְׁתַּדְּפוּ[לו].

לו) כלומר, יותר יש לייחס ההפסד למזלו של השוכר – כשכל שדותיו נשתדפו – מאשר לייחסו למכת המדינה.

הִתְנָה עָלָיו בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁיְּזָרְעֶנָּה חִטִּים, וּזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים[לז], אוֹ שֶׁלֹּא זְרָעָהּ כְּלָל[לח], אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ וְלֹא צָמְחָה - אַף עַל פִּי שֶׁבָּא חָגָב אוֹ שְׁדָפוֹן וְהֶכָּת רֹב הַמְּדִינָה, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ[לט]. וְעַד מָתַי חַיָּב לְהִשָּׁמֵר בָּהּ וְלִזְרֹעַ פַּעַם אַחֶרֶת, אִם לֹא צָמְחָה[מ]? כָּל זְמַן שֶׁרָאוּי לִזְרִיעָה[מא] בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[מב].

לז) ונשתדפה. ופשטה המכה ברוב המדינה – אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אילו לא שינית והיית זורע חיטים כמו שהתניתי עמך, לא הייתה המכה פוגעת בה. לח) אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אלמלי זרעת לא הייתה המכה פוגעת בה. לט) שבעל השדה טוען: חזור וזרע. מ) כלומר, עד מתי יכול המשכיר לטעון: אין לך לנכות אלא חזור וזרע. מא) כלומר, אפילו זרע כמה פעמים ולא צמח חוזר וזורע, כל זמן שראוי לזריעה. מב) כפי טבע הארץ בכל מקום ומקום.

ו. הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ - מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְקָצֵר[מג] - יְקָצֵר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקֹר[מד]; מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲקֹר - יַעֲקֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לְקָצֵר. וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה[מה]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחֲרֹשׁ אַחֲרָיו, יַחֲרֹשׁ[מו].

מג) במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע. מד) עם השורש. מה) כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג. בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה – שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה – שהקצירה קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע מעכב לקצור, בטענה – שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה – שצריך הוא לחלקו בקש למאכל בהמותיו. מו) אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבשדה ולהשמידם, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע.

מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר אִילָנוֹת עַל גַּב [-אגב] הַקַּרְקַע[מז] - מַשְׁכִּירִין[מח], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁכִּיר סְתָם בְּפָחוֹת מִן הַיָּדוּעַ[מט]; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אִילָנוֹת - אֵין לוֹ אִילָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּיָתֵר עַל הַיָּדוּעַ[נ]. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[נא].

מז) שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות האילנות – אע"פ שאינו טורח בהם. מח) כלומר, מן הסתם הם מושכרין. מט) מהשער המקובל באותו מקום – מתקבל על הדעת, שכמנהג המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול לטעון: השכרתי בפחות מן המקובל, על־מנת שלא תיטול מפירות האילנות. נ) אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר מהמקובל, על דעת שיהיה לו גם מפירות האילנות, שמן הסתם כמנהג המדינה שכר. נא) וכל הבא לשנות – עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

ז. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ בַּעֲשֶׂרֶת כּוֹרִין חִטִּים - לָקָתנב, נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהנג. הָיוּ חִטֶּיהָ יָפוֹת - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'הֲרֵינִי לוֹקֵחַ לְךָ מִן הַשּׁוּק', אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהנד. חָכַר מִמֶּנּוּ כֶּרֶם בַּעֲשָׂרָה סְלֵי עֲנָבִים - אַף עַל פִּי שֶׁהִקְרִיסוּנה אַחַר שֶׁנִּבְצְרוּנו, וְכֵן עֲמָרִים שֶׁלָּקוּ אַחַר שֶׁנִּקְצְרוּנז - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָנחּ; אֲבָל אִם חָכְרוֹ בַּעֲשָׂרָה כַּדִּין יַיִן, וְהֶחְמִיץנט - חַיָּב לִתֵּן לוֹ יַיִן טוֹבס.

נב) שעלה יבול כחוש ורע. נג) כלומר, למרות שהחוכר שוכר השדה בפירות קצובים, דהיינו שאפילו אם תוציא השדה יבול מועט – עליו לקנות חיטים מהשוק ולשלם לו כפי מה שקבעו – מכל־מקום לא הסתלק בעל השדה לגמרי מפירות קרקעו, ולכן אם הוציאה יבול גרוע, יכול לשלם מהיבול שהוציאה השדה, ואינו צריך לקנות יבול אחר מהשוק. נד) הוא הדין כאשר השדה הוציאה חיטים יפות, שנותן לו מתוכה – כי בעל השדה מקבל חלק מסוים מתוך היבול שתוציא השדה, בין רע ובין טוב. נה) פג טעמם והחמיצו. נו) ועודם בכרם. נז) ומונחים בשדה כדי שיתייבשו. נח) כל עוד הם בשדה – דינם כדין לקתה במחובר. נט) היין מיבול הכרם שחכר, כשהיו כבר בחביות בבית החוכר. ס) שהרי הענבים לא לקו אלא כשנעשה יין בבית החוכר, ומזלו של החוכר גרם לכך.

חָכְרָה מִמֶּנּוּ בְּמֵאָה עֲמָרִים שֶׁל אַסְפַּסְתָּאסא וּזְרָעָהּ מִין אַחֵר, וְאַחַר כָּךְ חָרְשָׁהּ וּזְרָעָהּ אַסְפַּסְתָּא וְלָקְתָה, אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ בַּתְּחִלָּה אַסְפַּסְתָּא, וַחֲרָשָׁהּ וְאַחַר כָּךְ זְרָעָהּ פַּעַם אַחֶרֶתסב וְלָקְתָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ אַסְפַּסְתָּא טוֹבָה; שֶׁהֲרֵי שִׁנָּה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

סא) מין תבואה – וחכרה על דעת לזורעה אספסתא. סב) והוא קיבל את השדה על דעת שיזרענה רק פעם אחת.

ח. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא רָצָה לְנַכֵּשׁסג, וְאָמַר לוֹ: 'מַה הֶּפְסֵד יֵשׁ לְךָ, הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ חֲכוּרְךָ'סד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹסה: 'לְמָחָר אַתָּה יוֹצֵא מִמֶּנָּהסו, וְהִיא מַעֲלָה לְפָנַי עֲשָׂבִים'סז. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: 'בְּאַחֲרוֹנָהסח אֲנִי חוֹרֵשׁ אוֹתָהּ', אֵין שׁוֹמְעִין לוֹסט.

סג) לעקור את העשבים הרעים שעלו בין צמחי התבואה. סד) כלומר, הרי אפילו אם לא אנכש לא תפסיד כלום, שהרי תקבל חכירתך כפי שהוקצב, ואינך רשאי להכריחני לנכש במקום שכל ההפסד עלי. סה) בעל השדה לחוכר. סו) ומחזירה לו. סז) וממעטים את היבול. סח) לאחר הקצירה או העקירה. סט) משום שהחרישה משמידה רק את העשבים הרעים ושרשיהם, ולא את הזרעים הרעים שנפלו ויצמחו בשנה הבאה.

ט. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְזָרְעָהּ שְׁעוֹרִים - לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּים, מִפְּנֵי שֶׁהַחִטִּין מַכְחִישׁוֹת אֶת הַקַּרְקַע יָתֵר מִן הַשְּׁעוֹרִים. שָׂכָרָהּ לְזָרְעָהּ חִטִּים, יִזְרָעֶנָּה שְׁעוֹרִים. קִטְנִית, לֹא יִזְרָעֶנָּה תְּבוּאָה; תְּבוּאָה, יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית. וּבְכֻבֶּל וְכַיּוֹצֵא בָּהּע - לֹא יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית, מִפְּנֵי שֶׁהַקִּטְנִית שָׁם מַכְחֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ.

ע) כל ארץ שטבע אדמתה כשל בבל.

י. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוּעָטוֹתעא - אֵין לַמְקַבֵּל כְּלוּם בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָהעב וְכַיּוֹצֵא בָּהּעג, וְלֹא בְּשֶׁבַח הָאִילָנוֹתעד שֶׁיָּצְאוּ בַּשָּׂדֶהעה מֵאֲלֵיהֶן. אֲבָל מְחַשְּׁבִין לוֹ מְקוֹם הָאִילָנוֹתעו, כְּאִלּוּ הָיָה בָּהֶן אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁזָּרַע בְּכָל הַשָּׂדֶהעז; וְהוּא שֶׁיִּצְמְחוּ הָאִילָנוֹת מֵאֲלֵיהֶן בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לִזְרִיעָה; אֲבָל אִם יָצְאוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָהעח, אֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ כְּלוּם. וְאִם קִבְּלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים אוֹ יָתֵר, יֵשׁ לוֹ בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָהפ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.

עא) פחות משבע שנים. עב) עץ תאנה מדברי. ענפי השקמה משמשים לקורות בנין ואינם נעשים קורות עד שיגדלו שבע שנים, ואם יכרות את הענפים ויחזיר את השדה בפחות משבע שנים, נמצא שאינו מחזירה במצב שהייתה בעת שקיבלה. עג) כל אילן שטבעה כעץ השקמה. עד) כלומר, בשבח השדה שהושבחה באילנות. עה) משרשי האילנות הנמצאים בשדה. עו) כי המקבל ירד לשדה על דעת שיטול חלק מהשבח שתשביח השדה ע"י זריעה ולא על דעת שבח השדה באילנות. עז) שטח השדה שתפסו האילנות שיצאו מאיליהן והמעיטו את שטח הזריעה. עח) במקום סלעים או חול. עט) שהרי לא נגרם לו כל הפסד. פ) שעד שבע שנים יחזרו ענפיה ויהיו ראויים לקורות, ומחזירה כמצב שהייתה בעת שקיבלה.

הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִסְתַּלֵּק מִן הַשָּׂדֶה, וְהָיוּ שָׁם זְרָעִים שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִמָּכֵרפא, אוֹ שֶׁגָּמְרוּ, וְלֹא הִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק לְמָכְרָם - שָׁמִין אוֹתָם, וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַקַּרְקַעפב.

פא) שעדיין שלא התבשלו כל צרכם, ואם ילקטם יתקלקלו. פב) כפי חלקו המגיע לו.

כְּשֵׁם שֶׁחוֹלֵק הַמְקַבֵּל עִם בַּעַל הַקַּרְקַע בַּתְּבוּאָה, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ; כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיַּיִן, כָּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת[פג]. אֲבָל הַקָּנִים הַמַּעֲמִידִין תַּחַת הַגֶּפָנִים[פד] - אִם קָנוּ אוֹתָן בְּשֶׁתְּפוּת, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין בָּהֶן; וְאִם הֵן מִשֶּׁל אֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָן, הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פג) הענפים שנקצצו מן הגפנים, שבכלל הפירות הם. פד) כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויים באויר, ולא יתקלקלו בקרקע.

יא. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לִטַּע[פה], מְקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַשָּׂדֶה עֲשָׂרָה בּוֹרָאוֹת[פו] לִסְאָה[פז]. יָתֵר עַל כֵּן, מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל[פח].

פה) לנוטע בה אילנות. פו) אילנות סרק שאינן עושות פרי. פז) שטח שזורעים בו סאה תבואה, ומידתו חמשים אמה על חמשים אמה. ואם צמחו עשר נטיעות עקרות בשטח כזה, אין המקבל חייב ליטע אחרות תחתיהן, שדרך נטיעת בית סאה כך הוא, שיוצאות עשר בוראות, ובעל השדה מוחל. פח) צריך לנטוע נטיעות אחרות כמספר כל הבוראות. כיון שיצאו בוראות יותר מדרך הנטיעות, סימן הוא שפשע בנטיעה, ולפיכך מייחסים כל הבוראות לפשיעתו.

יב. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא עָשָׂת[פט] - אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי שֶׁתּוֹצִיא סָאתַיִם יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה[צ], חַיָּב הַמְקַבֵּל לְהַטְפִּיל בָּהּ[צא]; שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: 'אֲנָא אֶקּוֹם וְאֶנִיר [= אני אבוא ואחרוש] וְאֶזְרַע וְאֶקְצֹר וַאֲעַמֵּר וְאָדוֹשׁ וְאֶזְרֶה וְאַעֲמִיד כְּרִי [=ערימת תבואה] לְפָנֶיךָ, וְתִטֹּל אַתָּה חֶצְיוֹ', אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ בּוֹ[צב], 'וַאֲנִי הַשָּׂאָר, בִּשְׂכַר עֲמָלִי וּבְמַה שֶּׁהוֹצֵאתִי'[צג].

פט) כראוי למה שהיא צריכה להצמיח. צ) שהושקעה בשדה. צא) על כרחו. צב) שליש או רביע, כפי שסיכמו ביניהם. צג) כלומר: לפיכך חייב לטפל בה אם יש בה להוציא סאתיים, שהרי הוא כותב: אנא איקום וכו' ואעמיד כרי, כלומר אעבוד בה כל העבודות הצריכות, אם יהיה בה שיעור כדי להעמיד כרי. ושיעור כרי, אמרו חכמים שהוא סאתיים (אחרי שינכו את ההוצאות יישארו סאתיים כדי להעמיד כרי). והמדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות אין לבעל השדה כל ענין אם המקבל יטפל בשדה או לא, משום שהוא יקבל דמי חכירותו שהוקצבו.

יג. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ[צד] הוֹבִירָהּ[צה] - שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיָא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לוֹ[צו]; שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: 'אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד [-לא אעשה הראוי לה, אוז], **אֲשַׁלֵּם בְּמִיטָבָהּ'[צז]. וְהוּא הַדִּין, אִם הוֹבִיר מִקְצָתָהּ.**

צד) באחד הדרכים שקרקע נקנית בהם, ואינו יכול לחזור בו. צה) לא חרשה ולא זרעה, ועשה אותה שדה בור. צו) כפי תנאם. צז) כלומר במיטב שלה – של השדה, היינו כיבול הגבוה והטוב שהשדה הייתה ראוייה לעשות אם הייתה חרושה וזרועה כראוי.

וּמִפְּנֵי מָה נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[צח]? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עַל עַצְמוֹ דָּבָר קָצוּב[צט] כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר 'הֲרֵי הִיא אַסְמַכְתָּא'[ק], אֶלָּא הִתְנָה שֶׁיְּשַׁלֵּם בְּמִיטָבָהּ[קא]; וּלְפִיכָךְ גָּמַר וְשִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[קב]. אֲבָל אִם אָמַר: 'אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד, אֶתֵּן לְךָ מֵאָה דִּינָרִין'[קג] - הֲרֵי זוֹ אַסְמַכְתָּא[קד], וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בִּלְבַד.

צח) הכלל שכל האומר דבר "אם יהיה או לא יהיה", הוא לא גמר בדעתו שכך יהיה, וכאן הוא אמר "אם אוביר", ואם כן הוא לא חייב את עצמו בפועל, אלא רק עשה 'אסמכתא'. צט) סכום מסוים, שלא על בסיס חישוב ההפסד המשוער. ק) שדעתו סומכת שעדיין לא יהיה, ולא אמר כן אלא להגזים. קא) כפי ההפסד, ולא התחייב עצמו בדבר גוזמא. קב) כלומר, בדין הוא משלם במיטב שאין זה אסמכתא. קג) היינו יותר מכפי ההפסד. קד) ולא גמר ושיעבד עצמו, ולא אמר כך אלא להגזים.

יד. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה לִזְרָעָהּ שֶׁמְּשִׁמְּינִין[קה] וּזְרָעָהּ חִטִּים, וְעָשָׂת חִטִּים[קו] שֶׁשָּׁוִין כַּמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשְׁמִין - אֵין לוֹ[קז] עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[קח]. עָשָׂת פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשְׁמִין[קט], מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשְׁמִין; עָשָׂת חִטִּים יָתֵר מִמַּה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשְׁמִין - חוֹלְקִין לְפִי מַה שֶּׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּבֵּר בַּעַל הַקַּרְקַע[קי].

קה) שהם יקרים מן החיטים, אבל מכחישים את הקרקע יותר מן החיטים. קו) הוציאה השדה יבול עשר של חיטים. קז) לבעל השדה. קח) שהרי לא הפסיד כלום, ברם תרעומת יש לו לבעל השדה המקבל על מה ששינה ולא זרעה שומשמין והוא היה צריך לשומשמין. קט) כלומר, ואין המקבל טוען לטובה נתכוונתי, למעט את כחש הקרקע - שכחש החיטים פחות מן השומשמין, שהרי בעל השדה אומר לו מוטב שתכחש הקרקע ולא יכחש בעל הקרקע. קי) ההפרש שבין החיטים שעשתה לבין השומשמין שהיתה ראויה לעשות, שאנו אומרים כשם שיש

לייחס את השבח למקבל שטרח והשקיע בשדה טיפול רב והשביח, כך יש לייחס השבח לקרקע שהשביחה.

פֶּרֶק ט

דיני השוכר פועלים.

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם[א] לְהַשְׁכִּים[ב] וּלְהַעֲרִיב[ג] - מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּים וְלֹא לְהַעֲרִיב, אֵינוֹ יָכוֹל לְכוֹפָן[ד]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָזוּן[ה], זָזוּן; לְסַפֵּק בִּתְמָרִים אוֹ בִּגְרוֹגָרוֹת[ו] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לַפּוֹעֲלִין, מְסַפֵּק. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

א) לאחר ששכרם. ב) לעבודה עם זריחת השמש. ג) אחר שקיעת החמה. ד) לשנות ממנהג המדינה, מאחר ששכרן סתם ולא התנה עמהם על כך בשעת השכירות. ה) שהשוכר נותן לפועלים מזון סעודתם. ו) דהיינו לספק להם גם תמרים או גרוגרות, נוסף על מזון הסעודה.

ב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל, וְאָמַר לוֹ: 'בְּאֶחָד וְכִשְׁנַיִם מִבְּנֵי הָעִיר'[ז] - רוֹאִין פָּחוּת שֶׁבַּשְּׂכִירוּת וְיָתֵר שֶׁבַּשְּׂכִירוּת, וּמְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן[ח].

ז) לא סיכם עמו שכר מסויים בשעת השכירות, אלא אמר לו: הרי שכרך כפי השכר שפועל אחד או שנים מפועלי העיר נשכרין בכך – ואין באותו מקום שער אחיד. ח) כלומר, ממוצע השכר שיש בין הפחות שבשכירות לבין היתר שבשכירות - כגון שיש נשכרים בשנים, ויש נשכרים בארבעה, נותן לו שלושה.

ג. אָמַר לְשָׁלּוּחוֹ: 'צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים בִּשְׁלֹשָׁה' [מטבעות], **וְהָלַךְ וּשְׂכָרָם בְּאַרְבָּעָה - אִם אָמַר לָהֶם הַשָּׁלִיחַ: 'שְׂכַרְכֶם עָלַי' - נוֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה[ט]; הוּא נוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת שְׁלֹשָׁה[י], וּמַפְסִיד אֶחָד מִבֵּיתוֹ. אָמַר לָהֶם: 'שְׂכַרְכֶם עַל בַּעַל הַבַּיִת'[יא], נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת כְּהִלְכַת הַמְּדִינָה[יב].**

ט) כפי מה שקצב עמהם, וקיבל על עצמו אחריות השכירות. י) כפי מה שהתנה עמו. יא) היינו, שהודיעם שהוא שליח ושאין אחריות השכר עליו. יב) ואם שער הפועלים הוא בשלושה, נותן להם שלושה. ואם בארבעה – ארבעה. מאחר ששינה השליח ושכרם בארבעה למרות שבעל הבית אמר בשלושה, בטלה שליחותו ואין בסיכום השכר שלו ממש, ולפיכך אנו דנים מקרה זה כאילו השכירות נעשית סתם בלא סיכום השכר, שהדין ששכרם כפי מנהג המדינה.

הָיָה בַּמְּדִינָה מִי שֶׁנִּשְׂכָּר בִּשְׁלֹשָׁה, וּמִי שֶׁנִּשְׂכָּר בְּאַרְבָּעָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[יג], וְיֵשׁ לָהֶן תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[יד]. מַה דְּבָרִים אֲמוּרִים[טו]? בְּשֶׁאֵין מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת[טז]. אֲבָל הָיְתָה מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת, וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת אַרְבָּעָה; שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם שְׁלוּחוֹ 'אַרְבָּעָה', לֹא טָרְחוּ וְעָשׂוּ שָׁוֶה אַרְבָּעָה.

יג) שבמקום שאין שער קבוע – דעת השוכר בלא סיכום מן הסתם על השער הנמוך, ועל הפועלים לגלות דעתם שהם אינם נשכרים אלא בארבעה, וכיון שלא גילו דעתם – אנו אומרים, שהסכימו לעבודה כפי דעת השוכר. ולפיכך, אף שהשליח שכרם בארבעה – אין להם אלא שלשה, מאחר ששמעו מן השליח "שכרכם על בעל הבית" היה עליהם לגלות דעתם לבעל הבית ולא לסמוך על קביעת השליח. יד) שאלמלא שכרם בארבעה, היו טורחים ומשכירים עצמם לאחרים בארבעה, שהרי יש במקום ששוכרים בארבעה. טו) שבעל הבית נותן להם שלשה כמנהג המדינה. טז) שלא ניתן לראות את מלאכתם ולהעריך את שווייה (כגון שחפרו חריץ סביב השדה, והחריץ התמלא מים).

אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: 'שְׂכֹר לִי בְּאַרְבָּעָה אַרְבָּעָה', וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְשָׂכַר בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתָּן שָׁוָה אַרְבָּעָה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה, שֶׁהֲרֵי קִבְּלוּ עַל עַצְמָן; וְיֵשׁ לָהֶן תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[יז].

יז) אומרים לשליח – הואיל ובעל הבית הרשה אותך לשכור בארבעה, היה עליך להיות טוב ולשכור בארבעה, ולא להפחית מדמי השכירות ולמנוע מאתנו טובה.

אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁלֹשָׁה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן בְּאַרְבָּעָה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'כְּמַה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת' - אֵין דַּעְתָּם אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן בַּעַל הַבַּיִת יָתֵר עַל אַרְבָּעָה[יח]. לְפִיכָךְ, שָׁמִין מַה שֶּׁעָשׂוּ - אִם שָׁוֶה אַרְבָּעָה, נוֹטְלִין אַרְבָּעָה מִבַּעַל הַבַּיִת; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ אוֹ אֵינוֹ שָׁוֶה, אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה.

יח) כלומר, מה שאמרו "הרינו כמה שאמר בעל הבית" אינו ניתן להתפרש שהם מסכימים למה שאמר בעל הבית, ואפילו אמר לשכור בשלושה ואין להם אלא שלושה, שאין זה מתקבל על הדעת, שבזמן שהשליח מציע להם ארבעה – יסכימו הם לשלושה, אלא התכוונו לומר "שמא אמר בעל הבית לשוכרם ביותר מארבעה".

אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת בְּאַרְבָּעָה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן בִּשְׁלֹשָׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'כְּמַה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת' - אַף עַל פִּי שֶׁמְּלַאכְתָּם שָׁוָה אַרְבָּעָה, אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה; שֶׁהֲרֵי שָׁמְעוּ שְׁלֹשָׁה, וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם[יט].

יט) מקרה זה נשאר ספק בגמרא, והשיקול הוא: אם יש לראות בדבריהם הסכמה לסכום שאמר להם השליח, ואין דעתם בדבריהם אלא הבעת אימון, והתכוונו לומר לשליח

אנו מאמינים לך שכך אמר בעל הבית ואין להם אלא שלשה, אפילו עבודתם שווה ארבעה; והשיקול הנגדי אומר, שיש לראות בדבריהם הבעת אי־אמון בדברי השליח, ואינם מאמינים לו שכך אמר בעל הבית, ולכן אמרו לו: "הרינו כמו שאמר בעל הבית", כלומר ולא כפי שאתה אומר, ולכן נוטלים ארבעה כמו שאמר בעל הבית. ומפני שהספק לא נפתר בגמרא – פסק הרמב"ם שאין להם אלא שלשה – כדין כל ספק בממון שאין מוציאים מיד המוחזק.

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְהִטְעוּכ אֶת בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ בַּעַל הַבַּיִת הִטְעָה אוֹתָםכא - אֵין לָהֶם זֶה עַל זֶה אֶלָּא תַּרְעֻמֶתכב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִיםכג? שֶׁלֹּא הָלְכוּכד. אֲבָל הָלְכוּכה הַמָּרִין וְלֹא מָצְאוּ תְּבוּאָהכו, פּוֹעֲלִים וּמָצְאוּ שָׂדֶה כְּשֶׁהִיא לַחָהכז, אוֹ שֶׁשְּׁכָרָן לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה וּמְצָאוּהָ שֶׁנִּתְמַלְּאוּ מַיִּמכח - אִם בִּקֵּר [-בדק] בַּעַל הַבַּיִת מְלַאכְתּוֹ מִבָּעֶרֶבכט, וּמָצָאָהּ צְרִיכָה פּוֹעֲלִים - אֵין לַפּוֹעֲלִיםל כְּלוּם; מַה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתלא? וְאִם לֹא בִּקֵּרלב, נוֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָם כְּפוֹעֲלֵי בָּטֵללג; שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַבָּא טָעוּן לוֹלד לַבָּא רֵיקָן, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה לְבָטֵל.

כ) הוליכו שולל את בעל הבית. כלומר, חזרו בהם ולא באו לעבודה. כא) ואינו מוסר להם עבודה. כב) לפועלים תרעומת, מפני שעליהם לטרוח ולמצוא מעביד אחר, ובעל הבית – למצוא פועלים, אבל תביעת ממון אין כאן, כיון שעדיין לא התחילו במלאכה – הרי זה דברים בלבד. כג) שאין לפועלים על בעל הבית החוזר בו אלא תרעומת. כד) שאין כאן אלא דברים. כה) הפועלים למקום המלאכה, הרי זה כהתחלת המלאכה, ואין בעל הבית יכול לחזור בו, שכשם ששכירות דברים נקנית במשיכתם ואינם יכולים לחזור בהם – כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת המלאכה. כו) כגון, ששכר חמרים להביא תבואתו ממקום מסוים, והלכו למקום התבואה ולא מצאו. כז) שכר פועלים לעדור שדהו, והלכו ומצאו השדה שהיא לחה ממי גשמים ואינה ראויה לעידור. כח) ואינה צריכה עוד להשקייה. כט) היינו שדהו או המקום שנמצאה שם תבואתו. ל) שהלכו למחרת ולא היה להם מה לעשות. לא) לא תביעת ממון, ואפילו לא תרעומת. לב) כלומר יש לדונו כאנוס, שהרי ביקר מלאכתו מבערב, ומאין לו לדעת שבן־לילה יתהווה במלאכתו מצב שלא יצטרך מחר לפועלים. לג) מלאכתו מבערב, ושכר פועלים אף שלא בחן אם צריך הוא לפועלים, נראה שעל דעת הספק – היינו אפילו שלא יהיה להם מה לעשות – שוכרם. לד) בעד כל היום, שהליכתם כהתחלת מלאכה היא, ואינו יכול לחזור בו. לה) שכרם המלא כפי שהתנה עמהם בשעת השכירות, ומנכים ממנו את הסכום שהאדם מוכן לפחות משכרו ולישב בטל, מאשר לעשות במלאכה וליטול השכר הקצוב. לו) שכר החמר הנוהג בחמורים כשהם טעונים.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִיםלז? שֶׁלֹּא הִתְחִילוּ בַּמְּלָאכָה. אֲבָל אִם הִתְחִיל הַפּוֹעֵל בַּמְּלָאכָה, וְחָזַר בּוֹ אֲפִלּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹםלח - חוֹזֵר, שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִיםלט.

לז) שהפועלים שחזרו בהם אין לבעל הבית עליהם אלא תרעומת. לח) הזכות בידו לחזור בו. לט) כלומר, אין אדם מישראל רשאי למכור גופו להיות כעבד ממש לישראל אחר, שהוא עבדו של הקדוש־ברוך־הוא כמו זה הנמכר לו, לפיכך הפועל חוזר בו אפילו בחצי היום, שלא תהא שכירות פועל מכירה לזמן כמו שאר שכירות עד שלא יהיה באפשרותו לחזור בו, כעבד שהוא מכור לאדוניו ואינו שולט בגוף שלו.

וְכֵיצַד דִּין הַפּוֹעֵל שֶׁחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁהִתְחִיל? שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה, וְנוֹטֵלמ. וְאִם קַבְּלָן הוּאמא, שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת; בֵּין שֶׁהוּזְילוּ בְּעֵת שֶׁשְּׂכָרָםמב, בֵּין לֹא הוּזְילוּ, בֵּין שֶׁהוּזְלָה הַמְּלָאכָה אַחַר כֵּךְמג, בֵּין לֹא הוּזְלָה - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹתמד.

מ) אם שכרו בשמונה דינרים ועבד חצי היום וחזר בו, ובמשך היום עלה שער הפועלים ואין בעל הבית מוצא מי שיגמור מלאכתו אלא בששה – אין שמין כפי מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית ינכה מהשכר המלא ששה דינרים, כפי מה שיוציא כדי לגמור מלאכתו, אלא נותן לו ארבעה דינרים כפי מה שעשה, שיד הפועל על העליונה מכיון שבזכות הוא חוזר. מא) הפועל שחזר בו, היינו שלא נשכר לזמן ידוע, אלא שקיבל על עצמו לעבוד עבודה מסויימת בשכר קבוע מראש. קבלנות כזו, אין בה משום עבדות, שהרי אין גופו מושכר. מב) שהיה שער הפועלים בשעת השכירות זול, ובמשך היום עלה השער. מג) אחר ששכרם. מד) מנכים משכרו הקצוב את הסכום שתעלה השלמת המלאכה.

השגת הראב"ד
כיצד . . סלע א"א אלא סלע יפה שני דינרין.

כֵּיצַד? • קִבֵּל מִמֶּנּוּ קָמָהמה לְקַצֵּר בְּשָׁתֵי סְלָעִים[מו], קָצַר חֲצָיָהּ וְהִנִּיחַ חֲצָיָהּ, בָּגַד לֶאֱרֹג בְּשָׁתֵי סְלָעִים, אָרַג חֲצָיוֹ וְהִנִּיחַ חֲצָיוֹ - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת. אִם הָיָה שָׂוֶהמז שִׁשָּׁה דִּינָרִיןמח - נוֹתֵן לוֹ שֶׁקֶלמט, אוֹ יִגְמֹר אֶת מְלַאכְתּוֹנ. וְאִם הָיָה הַנִּשְׁאָר יָפֶה שְׁנֵי דִּינָרִיןנא - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא סְלָעִיםנב, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ אֶלָּא חֲצִי מְלָאכָה.

12. ויקרא-בהר, כה, נה.

מה) תבואה שהבשילה, והיא עומדת לפני קצירה. מו) שהם שמונה דינרים. מז) החצי שלא גמרו. מח) שהוקרה המלאכה. מט) שהוא שני דינרים, שבעל הבית מעכב בידו שקל מהשכר שמגיע לקבלן בעד מה שעשה, כפי מה שצריך להוסיף כדי לגמור מלאכתו. והוא־הדין אם הנשאר שוה שמונה – אינו נותן להם כולם, שיד הקבלן על התחתונה מפני שחזר בו שלא כדין. נ) ויטלו שני סלעים. נא) שהוזלה המלאכה. נב) כלומר, אין הקבלן יכול לטעון: קח אדם אחר במקומי לגמור המלאכה, ותן לי שכרי כפי התנאי בניכוי מה שיטול זה, אלא בעל־הבית נותן לו סלע כפי מה שעשה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[נג]? בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אָבוּד[נד]. אֲבָל בְּדָבָר הָאָבוּד[נה] - כְּגוֹן פִּשְׁתָּנוֹ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה[נו], אוֹ שֶׁשָּׂכַר חֲמוֹר לְהָבִיא חֲלִילִין לְמֵת[נז] אוֹ לְכַלָּה[נח] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶחָד פּוֹעֵל וְאֶחָד קַבְּלָן, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱנַס, כְּגוֹן שֶׁחָלָה, אוֹ שָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת[נט]. וְאִם לֹא נֶאֱנַס, וְחָזַר בּוֹ - שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶן[ס] אוֹ מַטְעָן.

נג) שלפועל שמין מה שעשה, ולקבלן – מה שעתיד לעשות. נד) שאין המלאכה נפסדת בגלל חזרת הפועלים, ואפשר לעשותה גם בזמן מאוחר יותר, ולכן ימתין עד שימצא פועלים אחרים בשכר שפסק לראשונים, ולא ישכור עתה ביוקר. נה) שאין עשיית המלאכה ניתנת לדיחוי. נו) מקום ששורין בו את הפשתן, ואם לא יעלהו הפשתן יתקלקל. נז) לקונן. נח) לשמח חתן וכלה, ודבר האבוד הוא. נט) בכל המקרים האלה יכולים לחזור בהם, ושמים להם – בין לשכיר בין לקבלן – כפי מה שעשו. ס) על חשבונם, כלומר, שוכר פועלים אחרים, ועליהם – על הפועלים – לשלם מכיסם את ההפרשים.

כֵּיצַד מַטְעָן? אוֹמֵר לָהֶן: ׳סְלַע קָצַצְתִּי לָכֶם, בּוֹאוּ וּטְלוּ שְׁתַּיִם׳, עַד שֶׁיִּגְמְרוּ מְלַאכְתָּם; וְלֹא יִתֵּן לָהֶם[סא] אֶלָּא מַה שֶּׁפָּסַק תְּחִלָּה. וַאֲפִלּוּ נָתַן לָהֶם הַשְׁתַּיִם, מַחְזִיר[סב] מֵהֶם הַתּוֹסֶפֶת.

סא) אחר שגמרו מלאכתם. סב) חוזר ומוציא.

כֵּיצַד שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶם? שׁוֹכֵר פּוֹעֲלִים אֲחֵרִים, וְגוֹמְרִים מְלַאכְתָּם שֶׁלֹּא תֹּאבַד; וְכֹל שֶׁיּוֹסִיף לְאַלּוּ הַפּוֹעֲלִים הָאֲחֵרִים עַל מַה שֶּׁפָּסַק לָרִאשׁוֹנִים, נוֹטֵל מִן הָרִאשׁוֹנִים. וְעַד כַּמָּה[סג]? עַד כְּדֵי שְׂכָרָם שֶׁל רִאשׁוֹנִים[סד]. וְאִם הָיָה לָהֶם מָמוֹן תַּחַת יָדוֹ[סה] - יִשְׁכֹּר[סו] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה עַד אַרְבָּעִים חֲמִשִּׁים זוּז בְּכָל יוֹם לְכָל פּוֹעֵל[סז], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכַר הַפּוֹעֵל[סח] שָׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע.

סג) מוסיף בשכר הפועלים האחרים על חשבון הראשונים. סד) היינו, פי שנים מהשכר שפסק לראשונים, כגון שכרם בסלע שוכר בשתים, ועליהם לשלם. סה) פקדון שהיה מונח אצלו. סו) בעל־הבית מהממון שלהם שברשותו. סז) כלומר, לפועל אחד בעד עבודת יום אחד. סח) שער הפועל הוא בדרך כלל.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[סט]? שֶׁאֵין שָׁם פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בְּשָׂכָרָם[ע] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה. אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בְּשָׂכָרָם, וְאָמְרוּ לוֹ: ׳צֵא וּשְׂכֹר מֵאֵלּוּ, וְהַשְׁלֵם מְלַאכְתְּךָ וְלֹא תֹּאבַד׳ - בֵּין שׁוֹכֵר[עא] בֵּין קַבְּלָן - אֵין לוֹ עֲלֵיהֶם אֶלָּא תַּרְעֹמֶת; וְשָׁמַיִן לַשּׁוֹכֵר מַה שֶּׁעָשָׂה, וְלַקַּבְּלָן מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת[עב].

סט) ששוכר עליהם או מטען. ע) כפי השכר שפסק עם הראשונים. עא) שכיר יום, פועל. עב) כדין חזרה בדבר שאינו אבוד.

ה. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל, וְנֶאֱחַז לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ[עג] - לֹא יֹאמַר לוֹ: ׳הֲרֵינִי לְפָנֶיךָ׳[עד], אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר מַה שֶּׁעָשָׂה[עה].

עג) שנלקח בעל כרחו לעבודת המלך, אפילו הוא בדרך הליכתו לעשות את המלאכה. עד) כלומר, הרי שלך לפניך, שמזלך גרם שנלקחתי לעבודת המלך, ועליך לשאת בהפסד, ותן לי שכרי בעד כל היום, כדין שוכר בהמה ונלקחה בדרך הליכתה. עה) שאין שכירות הפועל כשכירת הבהמה, שהבהמה נקנית לשוכר כמכר, ולכן בדין אומר לו הרי שלך לפניך, שהרי היא כשלו בזמן שהיא שכורה לו ומזלו גרם לכך. אבל הפועל, שאין שכירותו כמכר, והרי הוא ברשות עצמו – יש לייחס ההפסד למזלו של הפועל.

ו. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה מִזֶּה הַנָּהָר, וּפָסַק הַנָּהָר בַּחֲצִי הַיּוֹם - אִם אֵין דַּרְכּוֹ לְהִפָּסֵק, אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ; וְכֵן • אִם דַּרְכּוֹ שֶׁיַּפְסִיקוּ אוֹתוֹ בְּנֵי הָעִיר, וְהִפְסִיקוּהוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם - אֵין לָהֶם אֶלָּא מַה שֶּׁעָשׂוּ; שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ הַפּוֹעֲלִים דַּרְכּוֹ שֶׁל נָהָר זֶה. וְאִם דַּרְכּוֹ לְהִפָּסֵק מֵאֵלָיו - נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר כָּל הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהוֹדִיעָם.

שְׂכָרָם לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה, וּבָא הַמָּטָר וְהִשְׁקָהּ - אֵין לָהֶם אֶלָּא מַה שֶּׁעָשׂוּ[עו]; בָּא הַנָּהָר[עז] וְהִשְׁקָהּ - נוֹתֵן לָהֶן כָּל שְׂכָרָן[עח]; מִן הַשָּׁמַיִם נִסְתַּיְּעוּ[עט].

השגת הראב"ד
וכן . . העיר א"א נראה שכך מפרש אי בני מתא פסידא דפועלים שבני העיר מפסיקים אותו ואין לו טעם עכ"ד.

עו) מכיון שגם הפועלים יודעים שמטר עלול לבוא, והשדה לא תצטרך להשקייה. עז) עלה הנהר והתקרב אל השדה ואין צורך אלא בעבודה מועטת. עח) כיון שסוף־סוף עשו מלאכה, אע"פ שהיא קלה. עט) להקל עליהם את המלאכה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[פ]? בְּפוֹעֵל. אֲבָל מִי שֶׁפָּסַק עִם אֲרִיסוֹ[פא] שֶׁאִם יַשְׁקֶה שָׂדֶה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים[פב], יִטֹּל חֲצִי הַפֵּרוֹת[פג], וְכָל הָאֲרִיסִין[פד] שֶׁהֵם מַשְׁקִין שְׁנֵי פְּעָמִים, אֵינָם נוֹטְלִין אֶלָּא רְבִיעַ הַפֵּרוֹת, וּבָא הַמָּטָר, וְלֹא הֵצְרַךְ לִדְלוֹת וּלְהַשְׁקוֹת - נוֹטֵל חֲצִי הַפֵּרוֹת כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ; שֶׁהָאֲרִיס כְּשֶׁתָּף, וְאֵינוֹ כְּפוֹעֵל[פה].

פ) שאם בא המטר – הפסד הפועל הוא. פא) מקבל עבודת השדה בשכר חלק הפירות שתוציא. פב) בכל יום. פג) שתוציא השדה. פד) שבאותו מקום. פה) שאינו אלא שכיר יום, ולא שכרו בעל הבית אלא להשקיית השדה, וכיון שבא המטר – אין לו אלא מה שעשה, שהרי לא השקה לאחר כן, אבל האריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע למה שתוציא השדה, הרי הוא כשותף לבעל השדה למה שתוציא השדה, בין אם עבד הרבה או מעט, וכמו שאר האריסים המשקים שתי פעמים ונוטלין רבע מהפירות אפילו בא המטר, ולא היו צריכים להשקות אלא פעם אחת.

ז. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם, וְשָׁלְמָה הַמְּלָאכָה בַּחֲצִי הַיּוֹם - אִם יֵשׁ לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת כְּמוֹתָהּ אוֹ קַלָּה מִמֶּנָּה, עוֹשֶׂה שְׂאָר הַיּוֹם[פו]; וְאִם אֵין לוֹ מַה יַּעֲשֶׂה[פז], נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וְאִם הָיָה [הפועל] מִן הַכּוּפְרִיִּים [-הכפריים] עוֹבְדֵי הָאֲדָמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁדַּרְכּוֹ לִטְרֹחַ הַרְבֵּה, וְאִם לֹא יִתְעַשֵּׁק בִּמְלָאכָה יֶחֱלֶה[פח] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ.

פו) שבעל־הבית רשאי לשנותו למלאכה קלה ולא למלאכה חמורה. פז) או שאין לו אלא עבודה קשה ממנה, כגון עידור. פח) כלומר, הפועל אינו מעדיף ישיבה בטלה ולהרוויח פחות על היגיעה במלאכה.

ח. הַשּׂוֹכֵר • אֶת הַפּוֹעֵל לְהָבִיא [-לבצע] שְׁלִיחוּת[פט] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא שָׁם מַה יָּבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם[צ]. שְׂכָרוֹ לְהָבִיא קָנִים לִכְרֵם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא וְלֹא הֵבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שָׁלֵם. שְׂכָרוֹ לְהָבִיא פֵּרוֹת לְחוֹלָה, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁהִבְרִיא - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'טֹל מַה שֶּׁהֵבֵאתָ בִּשְׂכָרְךָ', אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ[צא]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד
השוכר . . משלם א"א כן הוא לשון התוספתא אבל בגמ' דהשוכר את האומנין מסיים בה אבל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן.

פט) לבצע דבר־מה בתור שליח. צ) כמו שפסק עמו, שהרי עשה שליחותו – הלך וחזר – וזה שלא מצא מה שיביא, פשיעת בעל הבית הוא. צא) שהרי ביצע השליחות שהוטלה עליו, ואין על השליח להפסיד מחמת המצב שהתהווה בינתיים שאין עוד צורך בפירות שהביא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נותן לו כל שכרו כו'".

משמע מלשונו שגם אם "שכרוהו בשביל החולה יותר ממה שהי' ראוי לשוכרו" נותן לו כל שכרו. וכן פסקו התוס' וכתבו שלשון "נותן לו כל שכרו משלם" משמעו אפילו אם שכרו יותר ממה שהי' ראוי לשכרו.

לקוטי שיחות חלק יז עמוד 388 הערה 15

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ט. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּשֶׁלּוֹ, וְהֶרְאָהוּ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן כָּל שְׂכָרוֹ[צב], וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁנֶּהֱנָה בְּזוֹ הַמְּלָאכָה[צג].

צב) כפי מה שפסק עמו. צג) השוכר נוטל מחברו כפי העבודה שהפועל עשה (אם יש פועלים שנשכרין בשלושה, והוא פסק עמהם בארבעה – נוטל מחבירו שלושה).

י. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ[צד] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאָמַר לוֹ: 'טֹל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בִּשְׂכָרְךָ'[צה] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[צו]. וְאִם מִשְּׁקִבֵּל עָלָיו[צז] אָמַר לוֹ[צח]: 'הֵילַךְ שְׂכָרְךָ'[צט], וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת שֶׁלִּי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

צד) ללקט התבן והקש שבשדה. צה) במקום שכרך. צו) אף על פי שהם שווים כשכרו, שהפועל נוטל שכרו במזומנים. צז) הפועל ליטול התבן והקש בשכרו. צח) כלומר, חזר בו בעל הבית ואמר לו. צט) קח שכרך במזומנים.

יא. מְצִיאַת הַפּוֹעֵל לְעַצְמוֹ[ק], אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם'[קא]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר לוֹ: 'עֲדֹר עִמִּי הַיּוֹם', 'נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם'[קב]. אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ לְלַקֵּט מְצִיאוֹת, כְּגוֹן שֶׁחָסַר [-התמעט] הַנָּהָר וּשְׂכָרוֹ לְלַקֵּט הַדָּגִים הַנִּמְצָאִין בָּאֲגַם - הֲרֵי מְצִיאָתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת, וַאֲפִלּוּ מָצָא כִּיס מָלֵא דִּינָרִין[קג].

שׁ הפניות לשיחות קודש שׁ

שכרו מושלם: המשמעות – לקו"ש חי"ז ע' 388 הע' 15.

ק) כלומר, הפועל זוכה בה לעצמו, ואין אנו אומרים מכיון שנשכר לעבוד בשביל בעל־הבית כל היום, הרי רווח כל מעשה ידיו שייכים לבעל־הבית. קא) ולא פירש לאיזו מלאכה שוכרו. קב) שלא השכיר עצמו אלא למלאכה מסויימת. קג) שהרי השכיר עצמו ללקט מציאות לבעל הבית בשל הפקר, וכל המציאות בכלל.

~ יום שישי י' כסלו ~

פֶּרֶק י

דין פועל או שוכר שהזיקו.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל [-תמורת] **הַמַּשְׁכּוֹן - בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ מָעוֹת בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ פֵּרוֹת[א], בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בְּשָׁעַת הַלְוָאָתוֹ בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר[ב].**

א) מלווה שקיבל משכון מהלווה כערבון על ההלוואה, בין הלוואה של ממון ובין הלוואה של פירות. ב) דינו של המלווה כדין שומר שכר על המשכון.

לְפִיכָךְ, • אִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן, אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּדָמָיו[ג]; וְאִם נֶאֱנַס הַמַּשְׁכּוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּלְקַח בְּלִסְטִים מְזֻיָּן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאָר אֳנָסִין - יִשָּׁבַע שֶׁנֶּאֱנַס, וְיִשַּׁלֵּם בַּעַל הַמַּשְׁכּוֹן אֶת חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה.

השגת הראב"ד
לפיכך . . אחרונה א"א אין אנו מודים לו ולרבותיו בזה שאם משכנו אחר הלואתו קונה אותו אף לאונסין כרבי יצחק.

ג) כדין שומר שכר.

ב. כָּל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לְךָ'[ד], הֲרֵי זֶה שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[ה]. אָמַר לוֹ: 'שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר'[ו], 'הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וַאֲשַׁאִילְךָ לְמָחָר'[ז], 'שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וַאֲשַׁאִילְךָ לְמָחָר', 'הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר' - כֻּלָּן נַעֲשׂוּ שׁוֹמְרֵי שָׂכָר זֶה לָזֶה.

ד) באותו הזמן. ה) ונתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה. ו) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. ז) אבל אם אמר השאילני היום ואשאילך היום הרי זה שאלה בבעלים.

ג. כָּל הָאֳמָנִין[ח] שׁוֹמְרֵי שָׂכָר[ט]. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: 'טֹל אֶת שֶׁלְּךָ [-חפצך] **וְהָבֵא מָעוֹת', אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'גְּמַרְתִּיו', וְלֹא לָקְחוּ הַבְּעָלִים אֶת הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֳמָנִין שׁוֹמֵר חִנָּם'; אֲבָל אִם אָמַר הָאֳמָנִין: 'הָבֵא מָעוֹת, וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ'[יא] - עַדַיִן הוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר כְּשֶׁהָיָה[יב].**

ח) בעלי מלאכה שלוקחים חומרי גלם לביתם, ועושים מהם כלים. ט) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה, היות שהוא נהנה במה שהחומר בשמירתו, כי על ידו הוא מקבל שכר את אומנתו. י) לפי שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה. יא) שהקדים נתינת המעות לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. יב) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו.

ד. נָתַן לָאֳמָנִין לְתַקֵּן, וְקִלְקְלוּ - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. כֵּיצַד? נָתַן לְחָרָשׁ [=נגר] **שִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל** [-ארון] **לְקִבְעַ בָּהֶן מַסְמֵר, וְשִׁבְּרָן, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ עֵצִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן שִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְעָשָׂה מֵהֶן שִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל[יג]; שֶׁאֵין הָאֳמָנִין קוֹנֶה שֶׁבַח הַכְּלִי[יד].**

יג) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. יד) דהיינו, האומן עושה את הכלי בשביל בעל הבית שמשלם לו את שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים בשוויים בגלל שנעשו כלים – שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה, ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק.

השגת הראב"ד
נתן . . לו א"א אין לזה טעם.

נָתַן • צֶמֶר לְצַבָּע, וְהִקְדִּיחַתּוּ יוֹרָה[טו] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. צְבָעוֹ כָּעוּר[טז], אוֹ שֶׁנָּתַנּוֹ לוֹ לְצָבְעוֹ אָדֹם וּצְבָעוֹ שָׁחֹר, שָׁחֹר וּצְבָעוֹ אָדֹם, נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כִּסֵּא נָאֶה, וְעָשָׂה כִּסֵּא רַע אוֹ סַפְסָל - אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה, נוֹתֵן לוֹ בַּעַל הַכְּלִי אֶת הַהוֹצָאָה; וְאִם הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח בִּלְבַד[יז].

טו) האומן בישל את הצמר יחד עם הצבע בסיר יותר מידי, עד שנשרף. טז) שצבעו בשיירי צבע שנשתיירו ביורה וקיבל הצבע גוון מכוער. יז) כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי, והוצאות היו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), שהוא השבח שנוסף בבגד.

אָמַר בַּעַל הַכְּלִי: 'אֵינִי רוֹצֶה בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא תֵּן לִי דְּמֵי הַצֶּמֶר אוֹ דְּמֵי הָעֵצִים'[יח] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[יט].

וְכֵן אִם אָמַר הָאָמֵן: ״הֵא לָךְ דְּמֵי צַמְרְךָ אוֹ דְּמֵי עֵצְךָ, וְלֵךְ״[כ] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁאֵין הָאָמֵן קוֹנֶה בְּשָׁבַח הַכְּלִי שֶׁעָשָׂה[כא].

יח) וייטול את הכלי שעשה עבורי. יט) כי תקנה זו היא לטובת שניהם. כ) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. כא) ואין לו אלא דמי ההוצאה.

ה. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין לְטָחוֹן[כב], וְלֹא לְתָתָן[כג] וַעֲשָׂאָן סֹבִין אוֹ מֹרָסָן[כד], נָתַן קֶמַח לְנַחְתּוֹם [=אופה], וַעֲשָׂאוֹ פַּת נְפוּלִין[כה], בְּהֵמָה לְטַבָּח [=שוחט], וְנִבְלָה - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם דָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹשְׂאֵי שָׂכָר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה טַבָּח מֻמְחֶה[כו], וְשָׁחַט בְּחִנָּם - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[כז]; וְאִם אֵינוֹ מֻמְחֶה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם, חַיָּב לְשַׁלֵּם[כח].

כב) אדם המקבל חיטים של אחרים לטוחנן בשכר, ועליו ללתות (לשרות) החיטים במים לרככן ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה, כדי שיהיה הקמח דק ונקי. כג) כל צרכן, שאם לא לתתן כלל – הרי הוא פושע ממש וכמזיק בידיים. כד) סוגי קמח גס עם הקליפה. כה) פת שמתפוררת. כו) שידיו מאומנות לשחיטה. כז) שהרי זה כאונס והשומר חינם פטור על אונס שכזה – וכן טחון ונחתום מומחים ועשו בחינם – פטורים. כח) שהרי פושע הוא, שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה.

וְכֵן הַמַּרְאֶה דִּינָר לְשַׁלְחָנִי[כט], וְאָמַר לוֹ ״יָפֶה״[ל], וְנִמְצָא רַע - אִם בְּשָׁכָר רָאָהוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי[לא] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד. וְאִם בְּחִנָּם רָאָהוּ, פָּטוּר; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּקִי, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד; וְאִם אֵינוֹ בָּקִי - חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם. וְהוּא שֶׁיֹּאמַר לַשַּׁלְחָנִי: ״עָלֶיךָ אֲנִי סוֹמֵךְ״[לב], אוֹ שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל רְאִיָּתוֹ, וְלֹא יַרְאֶה לַאֲחֵרִים[לג].

כט) לחלפן כספים – ושואל על טיבה. ל) וקיבלה מחבירו. לא) בטיב המטבעות. לב) שאם לא הודיעו, יכול השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. לג) כגון שהיו עומדים לפני גמר עסקה וגמרו את העסקה בפניו, אינו צריך להודיעו.

טָבַח שֶׁעָשָׂה בְּחִנָּם וְנִבֵּל, וְכֵן שַׁלְחָנִי שֶׁאָמַר ״יָפֶה״ וְנִמְצָא רַע, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - עֲלֵיהֶם לְהָבִיא רְאָיָה, שֶׁהֵם מֻמְחִין; וְאִם לֹא הֵבִיאוּ רְאָיָה, מְשַׁלְּמִין.

ו. מְכוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת[לד] נוֹטֵל חֲצִי הַשָּׁבָח, וּבַעַל הַקַּרְקַע חֲצִי, וְנָטַע וְהִשְׁבִּיחַ, וְנָטַע וְהִפְסִיד[לה] - מְחַשְּׁבִין לוֹ חֲצִי הַשָּׁבָח שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וּמְנַכִּין מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁהִפְסִיד[לו], וְנוֹטֵל הַשְּׁאָר. וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עַל עַצְמוֹ, שֶׁאִם הִפְסִיד לֹא יִטֹּל כְּלוּם - הֲרֵי זוֹ אַסְמַכְתָּא[לז], וְאֵין מְנַכִּין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁהִפְסִיד[לח].

לד) המקבל שדה מחבירו לנוטע ולטפל בנטיעות. לה) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח. לו) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה מוציאה אלמלי השביחה כולה. לז) אין זו התחייבות ממש, אלא אמירת דברים בלבד. לח) ונוטל השאר.

הָיָה מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הַנּוֹטֵעַ מֶחֱצָה[לט], וּבַעַל הַקַּרְקַע מֶחֱצָה, וְכֵן אִם הָיָה מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הָאָרִיס[מ] שְׁלִישׁ - אִם נָטַע הַנּוֹטֵעַ וְהִשְׁבִּיחַ וְרָצָה לְהִסְתַּלֵּק, שָׁנְמְצָא בַּעַל הַקַּרְקַע צָרִיךְ לְהוֹרִיד לָהּ אָרִיס - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מוֹרִיד אָרִיס, וְיִטֹּל בַּעַל הַקַּרְקַע חֶצְיוֹ, וְלֹא יַפְסִיד מֵחֶלְקוֹ כְּלוּם; וְיִטֹּל הָאָרִיס שְׁלִישׁ; וְהַשְּׁתּוּת [-שישית] הַנִּשְׁאָר יִהְיֶה לַנּוֹטֵעַ[מא], שֶׁהֲרֵי סִלֵּק עַצְמוֹ בִּרְצוֹנוֹ.

לט) בעד הנטיעה והטיפול בעיבוד האילנות. מ) היורד לשדה נטועה לעבד אותה. מא) כגון, אם היה השבח שנים עשר דינרים, נוטל בעל השדה שישה, שהם חצי השבח. ומהחצי השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שליש, והנוטע שניים, שהם שתות.

ז. הַנּוֹטֵעַ • אִילָנוֹת לִבְנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהִפְסִיד[מב], וְכֵן טַבָּח שֶׁל בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּגְּבָל הַבְּהֵמוֹת[מג], וְהַמַּקִּיז דָּם שֶׁחָבַל [-פצע], וְהַסּוֹפֵר שֶׁטָּעָה [בכתיבתו] בַּשְּׁטָרוֹת[מד], וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁפִּשַּׁע בַּתִּינוֹקוֹת וְלֹא לִמֵּד, אוֹ לִמֵּד בְּטָעוּת[מה], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאֻמָּנִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּחַזֵּר הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסִידוּ - מְסַלְּקִין אוֹתָן בְּלֹא הַתְרָאָה; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַתְרִין וְעוֹמְדִין[מו], עַד שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ בְּמַלַּאכְתָּן, הוֹאִיל וְהֶעֱמִידוּ אוֹתָן הַצִּבּוּר עֲלֵיהֶן[מז].

הנשגת הראב"ד
הנוטע . . שהפסיד א"א וכן נמי אם שתלא דיחיד.

מב) שאין הנטיעות גדלות כראוי, והפסד שאי אפשר להחזיר הוא. מג) בין שהוא בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם ההפרש בין כשירה לנבילה (כמבואר לעיל הלכה ה) – הפסד שאי אפשר להחזיר הוא, שלפעמים יש צורך בהרבה בשר ואין בהמות אחרות מצויות. מד) שכתבו שלא כדין, והפסיד את הקלף שכתב עליהם. מה) שאותה שעה שלא לימדם או לימדם בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם. מו) לסלקם כשיפשעו. מז) עליהם להשתדל ביותר.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פֶּרֶק יא

מצוות עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין סכסוך בשכר בין השכיר לבעל הבית.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן שְׂכַר הַשָּׂכִיר בְּזְמַנּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[13]: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" וְגוֹ'. וְאִם אֵחֲרוֹ לְאַחַר זְמַנּוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[14]: "וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ". וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[א].

א) והדין שכל המשלם - אינו לוקה.

אֶחָד שְׂכַר הָאָדָם, וְאֶחָד שְׂכַר הַבְּהֵמָה, וְאֶחָד שְׂכַר הַכֵּלִים - חַיָּב לִתֵּן בְּזְמַנּוֹ; וְאִם אֵחַר לְאַחַר זְמַנּוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. וְגֵר תּוֹשָׁב[ב], יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ"; וְאִם אֵחַר, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

ב) גוי שקיבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונקרא שמו "תושב" לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל.

ב. כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר[ג] - כְּאִלּוּ נָטַל אֶת נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר[15]: "וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ". וְעוֹבֵר בְּאַרְבַּע אַזְהָרוֹת, וַעֲשֵׂה: מִשּׁוּם בַּל תַּעֲשֹׁק[16], וּמִשּׁוּם בַּל תִּגְזֹל[17], וּמִשּׁוּם "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר"[18], וּמִשּׁוּם "לֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ"[19], וּמִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ"[20].

ג) ובדעתו שלא לשלם לו לעולם.

אֵיזֶה הוּא זְמַנּוֹ? שְׂכִיר יוֹם[ד] גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה[ה], וְעָלָיו נֶאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר". וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ, וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ". שְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל יוֹם[ו] גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם[ז], וּשְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה. שְׂכִיר שַׁבָּת[ח], שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שָׁבוּעַ[ט] - יָצָא בַּיּוֹם[י], גּוֹבֶה[יא] כָּל הַיּוֹם; יָצָא בַּלַּיְלָה, גּוֹבֶה כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

ד) שהשכיר עצמו לעבודה ביום, עד שקיעת החמה.
ה) כלומר, כל הלילה זמנו. וכיון שעלה השחר ולא פרעו – עובר בלא־תעשה. ו) ששכירותו נגמרה, ועדיין יום הוא.
ז) וכיון ששקעה השמש עובר על "לא תבוא", שהרי התחייב בתשלום השכירות קודם שבאה השמש.
ח) שהשכיר עצמו לשבוע ימים. ט) לשמיטה, לשבע שנים. י) שהסתיים חוזה השכירות ביום. יא) שכרו בעד כל השבת או כל השמיטה, כי משלם על שכירות רק בסופה.

ג. נָתַן טַלִּיתוֹ לְאֻמָּן[יב], גְּמָרָהּ וְהוֹדִיעוֹ[יג] - אֲפִלּוּ אֵחֲרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים - כָּל זְמַן שֶׁהַכְּלִי בְּיַד הָאֻמָּן, אֵינוֹ עוֹבֵר. נְתָנָהּ לוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם - כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו חַמָּה, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תָּלִין; שֶׁהַקַּבְלָנוּת כִּשְׂכִירוּת הִיא, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ בִּזְמַנּוֹ.

יב) לתקן אותה. יג) לבעל הטלית שגמרה ויבוא לקחתה – ולא בא.

ד. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: 'צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים' - אִם אָמַר לָהֶם: 'שִׂכַּרְתֶּם עַל בַּעַל הַבַּיִת', שְׂנֵיהֶם אֵינָן עוֹבְרִין מִשּׁוּם בַּל תָּלִין; זֶה [-בעל הבית] לְפִי שֶׁלֹּא שָׂכָרָן, וְזֶה [-השליח] לְפִי שֶׁאֵין פְּעֻלָּתָן אֶצְלוֹ. וְאִם לֹא אָמַר לָהֶם 'שִׂכַּרְתֶּם עַל בַּעַל הַבַּיִת', הֲרֵי הַשָּׁלִיחַ[יד].

יד) שכל ששכרם סתם, ולא פירש שכרכם על בעל־הבית – שכרם עליו.

אֵין הַשּׂוֹכֵר עוֹבֵר אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁתְּבָעוֹ הַשָּׂכִיר, וְלֹא נָתַן לוֹ; אֲבָל אִם לֹא תְּבָעוֹ, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ מַה יִּתֵּן לוֹ[טו], אוֹ שֶׁהִמְחָהוּ אֵצֶל אַחֵר וְקִבֵּל[טז] - הֲרֵי פָּטוּר[יז].

טו) שאין ביד השוכר מעות במזומנים לשלם לשכיר. טז) הורה לאדם אחר לשלם לפועל, והפועל והאדם השני הסכימו לכך. יז) ואין השוכר עובר אפילו אם לא פרע האחר.

ה. הַמַּשְׂכֶּה שְׂכַר שָׂכִיר[יח] עַד אַחַר זְמַנּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר עָבַר בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, הֲרֵי זֶה חַיָּב לִתֵּן מִיָּד. וְכָל עֵת שֶׁיַּשְׂכֶּה - עוֹבֵר עַל לָאו שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ, לֵךְ וָשׁוּב".

יח) ובדעתו לפרעו לזמן מאוחר יותר.

ו. כָּל שָׂכִיר שֶׁשָּׂכְרוּ בְּעֵדִים, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ, וְאָמַר

13. דברים-כי־תצא, כד, טו. 14. שם. 15. דברים-כי־תצא, כד, טו. 16. שם, פסוק יד. 17. ויקרא-קדושים, יט, יג. 18. שם. 19. דברים-כי־תצא, כד, טו. 20. שם. 21. משלי, ג, כח.

הפניות לשיחות קודש

ליתן . . בזמנו: מדוע, אפוא, לא מעניק לנו הקב"ה את שכר המצוות מיד בקיומן? – יין מלכות סקע"א. **ואליו . . נפשו:** בטעם הבאת פסוק זה דווקא – לקו"ש חל"ב ע' 116 והע' 40.

בַּעַל הַבַּיִת: 'נָתַתִּי שְׂכָרְךָ'[יט], וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: 'לֹא נָטַלְתִּי כְּלוּם' - תִּקְנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׂכִיר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[כ], וְיִטֹּל כְּדִין כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; מִפְּנֵי[כא] שֶׁבַּעַל הַבַּיִת טָרוּד בְּפוֹעֲלָיו[כב]

[ושכח], וְזֶה הַשָּׂכִיר נוֹשֵׂא נַפְשׁוֹ לָזֶה[כג]. אֲפִלּוּ • הָיָה הַשּׂוֹכֵר קָטָן, חֲרֵי הַשָּׂכִיר נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל.

השגת הראב"ד
אפילו . . ונוטל א"א אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן אלא ישבע בעל הבית ואע"פ שאין תביעת קטן כלום.

יט) כולו או קצתו. כ) כשספר־תורה בידו. כא) כלומר, לפיכך עקרו את השבועה מבעל־הבית והעבירוה לשכיר. כב) ולכן יכול להיות ששכח שלא שילם. כג) והוא מדקדק ביותר לדעת אם קיבל או לא.

שְׂכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר[כד] 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְלֹא שְׂכַרְתִּיךָ', נֶאֱמָן לוֹמַר 'שְׂכַרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ'[כה]; וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[כו] שֶׁנָּתַן, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת כְּשֶׁאָר כָּל הַטְּעָנוֹת[כז]. הָיָה לוֹ עֵד אֶחָד שֶׁשְּׂכָרוֹ, אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם[כח].

כד) השוכר. כה) טענה זו נקרא 'מיגו', מתוך שהוא יכול להכחיש לגמרי ששכר אותו לעבוד, אנחנו מאמינים לו כשהוא אומר שכרתיך – ושילמתי. כו) שבועה שחייבו חכמים את הכופר בכל. כז) כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת – נשבע מן התורה, וכופר הכל – היסת, ופטורים מלשלם. כח) ודינו כדין שכרו שלא בעדים.

וְכֵן אִם תְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ[כט] - אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים[ל] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[לא]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[לב]. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁתְּבָעוֹ כָּל זְמַנּוֹ[לג] - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, וְנוֹטֵל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל תְּבִיעָה[לד].

כט) כגון שכיר יום אחר שעבר כל הלילה, ושכיר לילה אחר שעבר כל היום. ל) השוכר נאמן, כי חזקה אין בעל־הבית עובר על "בל תלין", ואין השכיר משהה שכרו. לא) כלומר, על השכיר להביא ראיה שלא פרעו או שתבעו כל זמנו. לב) כדין כופר בכל. לג) כל הזמן הראוי לגבייה היה בתביעה, היינו בחזקה שלא פרע, כגון שתבעו השכיר בפני עדים בסוף הזמן, ולא אמר פרעתי אלא דחהו בלך ושוב. לד) כלומר, באורך זמן התביעה.

כֵּיצַד? הָיָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בְּיוֹם שֵׁנִי עַד הָעֶרֶב - זְמַנּוֹ כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי, וּבְיוֹם שְׁלִישִׁי אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[לה]. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבֵעַ כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם שְׁלִישִׁי; אֲבָל מִלֵּיל רְבִיעִי וָהָלְאָה, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבֵעַ וְהוֹלֵךְ עַד יוֹם חֲמִישִׁי - חֲרֵי נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם חֲמִישִׁי.

לה) אם לא תבעו כל ליל שלישי.

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: 'שְׁתַּיִם קָצַצְתִּי לָךְ' [-קבעתי שכרן], וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: 'לֹא קָצַצְתָּ לִי אֶלָּא שָׁלֹשׁ' - לֹא תִּקְנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׂכִיר כָּאן[לו], אֶלָּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[לז]. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ הַשְּׁתַּיִם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ 'הֵילַךְ'[לח] - חֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ; וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים הוּא[לט], שֶׁלֹּא יֵלֵךְ הַשָּׂכִיר[מ] בְּפַחֵי [-עגמת] נֶפֶשׁ[מא].

לו) כשהם חלוקים על סכום הקציצה, כמו שתיקנו כשהם חלוקים על הפרעון, אלא השוכר נשבע ופטור. לפי שסכום הקציצה אין השוכר שוכח. לז) ואינו נאמן בשבועה. לח) שאינו חייב בשבועת מודה במקצת. לט) בכל סכסוך שהוא, שיש בין השכיר והשוכר. מ) העני. מא) בלי ממון וגם בלי שבועה של בעל־הבית.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[מב]? בְּשֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים, וְלֹא יָדְעוּ כַּמָּה פָּסַק לוֹ, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ. אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ - יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָצַץ לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁכְּבָר נָתַן לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה שֶׁאָמַר לוֹ 'הֵילַךְ', כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת.

מב) שהשוכר חייב שבועה בנקיטת חפץ.

ח. הַנּוֹתֵן טַלִּיתוֹ לְאָמָּן, אָמָּן אוֹמֵר: 'שְׁתַּיִם קָצַצְתָּ לִי', וְהוּא אוֹמֵר: 'אַחַת' - כָּל זְמַן שֶׁהַטַּלִּית בְּיַד הָאָמָּן - אִם יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ[מג], חֲרֵי הָאָמָּן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל; וְיָכוֹל לִטְעֹן בִּשְׁכָרוֹ[מד], עַד כְּדֵי דָּמֶיהָ[מה]. וְאִם יָצָאת טַלִּית מִתַּחַת יָדוֹ[מו], אוֹ שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ חֻזָּקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע בַּעַל הַטַּלִּית הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת, שֶׁאֵין זֶה כְּדִין הַשָּׂכִיר[מז].

מג) כגון שהוא מסתיר את הטלית – ומתוך שיכול לומר החזרתי, נאמן לומר מכרתו לי, אפילו כשיש עדים שמסר לו כלי לתקן. מד) בגובה הקציצה. מה) של הכלי, ב"מיגו" שהרי אם רצה היה יכול לטעון לקוחה היא בידי

והיא שלו. מו) שהחזירה לבעליה. מז) מוסב על זה שבעל הטלית נשבע היסת. כלומר, לפיכך אמרנו שבעל הטלית נשבע היסת ואינו נשבע בנקיטת חפץ כמו בשכיר (כמבואר לעיל בהלכה ז), מפני שאין דין האומן כדין השכיר.

ט. שָׂכִיר שֶׁבָּא לְהִשָּׁבַע - אֵין מַחְמִירִין עָלָיו, וְאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו בְּשִׁבּוּעָה כָּלָל[מח]; אֶלָּא נִשְׁבָּע שֶׁלֹּא נָטַל, וְיִטֹּל. וּלְכָל הַנִּשְׁבָּעִין אֵין מְקַלְקְלִין[מט], חוּץ מִן הַשָּׂכִיר שֶׁמְּקַלְקְלִין עָלָיו; וּפוֹתְחִין לוֹ תְּחִלָּה, וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אַל תְּצַעֵר עַצְמְךָ, הִשָּׁבַע וְטֹל'.

מח) בניגוד לכל מי שנתחייב שבועה, שהמשביע מגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואף שאין לה כל קשר עם התביעה העיקרית, לפי שחסו על השוכר שלא ירתע וימנע עצמו מן השבועה. מט) כלומר, אין פותחין מיד בשבועה, דהיינו שלא יאמר הדיין בתחילה, אחר ששמע טענת התובע: מכיון שאין לו עדים, אין בכוח הטענה לחייב ממון רק שבועה, אלא פותח ופונה לנטען ואומר: הרי התובע טוען כך וכך, ואולי יודה ויאמר אמת הוא טוען, ואין פותחים בשבועה אלא לאחר שהנטען מכחיש.

אֲפִלּוּ הָיָה שָׂכִיר פְּרוּטָה אַחַת, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר 'נְתַתִּיהָ' - לֹא יִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל, אֲפִלּוּ לֹא יִטְעֹן אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת - לֹא יִטֹּל אוֹתָהּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה.

פֶּרֶק יב

דין אכילת הפועל מהמלאכה שעושה בה.

א. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין [-עובדים] **בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, וַעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, בֵּין בְּתָלוּשׁ בֵּין בְּמְחֻבָּר, וְיֵהָיוּ מַעֲשֵׂיהֶן הֵן גְּמִירַת הַמְּלָאכָה[א] - חֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת מְצֻוֶּה שֶׁיְּנִיחַ אוֹתָן לֶאֱכֹל מִמַּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[22]: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ[ב] וְכוּ' כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ"[ג]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב[ד] מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשָׂכִיר;**

א) כלומר, עבודתם גומרת את המלאכה שהם עוסקים בה, כגון קצירה ובצירה וכדומה. ב) והמשך הפסוק "ואכלת ענבים כנפשך". ג) והמשך הפסוק: "וקטפת מלילות בידך". פרשיות אלו נאמר באכילת פועל העושה במחובר ובתלוש. ד) "כי תבוא".

ב. מַה • בֵּין הָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ, לָעוֹשֶׂה בְּמְחֻבָּר? שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ, אוֹכֵל בְּדָבָר[ה] שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וּלְחַלָּה, וְהָעוֹשֶׂה בְּמְחֻבָּר כְּגוֹן בּוֹצֵר וְקוֹצֵר, אֵינוֹ אוֹכֵל[ו] אֶלָּא כְּשֶׁיִּגְמֹר עֲבוֹדָתוֹ; כְּגוֹן[ז] שֶׁיְּבַצֵּר וְיִתֵּן בַּסַּל עַד שֶׁיְּמַלְּאֵנוּ, וְינַפֵּץ [-ירוקן] **הַסַּל לְמָקוֹם אַחֵר, וַיַּחֲזֹר וְיִבְצֹר וִימַלְּאֵנוּ - אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא אַחַר שֶׁיְּמַלֵּא הַסַּל[ח].**

השגת הראב"ד

מה . . הסל א"א לא ידעתי מאין זה ואולי זה הוא מ"ש מפני השב אבידה לבעלים אוכלין בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת דהיינו כשימלא הסל וינפצנו ויחזור מן הגת ומה שאמר מפני השב וכו' פי' הוא למה שאמר.

ה) שהוא עושה בו. ו) כל עוד שהוא עוסק בבצירה או קצירה. ז) העובד בבציר, ודרך הבוצר הוא שיבצור ויתן לסל וינערו. ח) שזה הוא גמר עבודתו.

אֲבָל מִפְּנֵי הַשֵּׁב אֲבֵדָה[ט] לַבְּעָלִים', אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ הַפּוֹעֲלִין אוֹכְלִין בַּהֲלִיכָתָן מֵאֵמָּן לְאֵמָּן[י] וּבַחֲזִירָתָן מִן הַגַּת[יב] - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַטְּלוּ מִמְּלַאכְתָּן וְיֵשְׁבוּ לֶאֱכֹל, אֶלָּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְּלָאכָה כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין בְּטֵלִין.

ט) כל פעולה לשמור על ממון חבירו מהפסד, מוגדרת בפי חכמי התלמוד "השבת אבידה". י) שלא יבטלו הפועלים ממלאכתם, וישבו לאכול אחר מילוי הסל. יא) משורה לשורה. יב) הגם שמצד הדין אינם אוכלים, שהלא אינן עושים במלאכה בשעה זו, נוח לו לבעל־הבית בתקנה זו, כדי שלא יבטלו ממלאכתם בזמן אכילה.

ג. הַמְבַטֵּל • מִמְּלַאכְתּוֹ וְאָכַל, אוֹ שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה[יג] - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "וְחָרַמְשׁ לֹא תָנִיף" וְגוֹ'. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[יד], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּקְצִירָה, לֹא יָנִיף חֶרְמֵשׁ לַאֲכִילָתוֹ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[טו].

השגת הראב"ד

המבטל . . בזה א"א דברים הללו אין להם שורש ובספרי דרשו וקטפת מלילות בידך שלא יהא קוצר במגל ואוכל וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעה"ב ולא מפני ביטול מלאכה אלא שלא יעשה אכילתו קבע כעין מלאכתו.

[והראיה:] **וְכִי אִלּוּ לֹא שָׁכְרוּ, מִי הִתִּיר לוֹ שֶׁיְּבוֹא בְּכֶרֶם רֵעֵהוּ אוֹ בַּקָּמָה שֶׁלּוֹ, שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ? אֶלָּא כָּךְ הוּא אוֹמֵר: כִּי תָבֹא בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים לַעֲבוֹדָה, תֹּאכַל.**

22. דברים-כי־תצא, כג, כה-כו. 23. דברים-כי־תצא, כג, כו.

שינוי . . בו: משמעות דין זה ברוחניות — סה"ש תנש"א ח"ב ע' 798 והע' 18.

יג) כלומר, בעוד שהוא עוסק בבצירה. יד) בפירוש פסוק זה, "וחרמש לא תניף": בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעך, כלומר בשעת הקציר, לא תקצור לעצמך. טו) בכל מחובר לקרקע.

וְכֵן פּוֹעֵל שֶׁהוֹלִיךְ בְּיָדוֹ מִמַּה שֶּׁעָשָׂה, אוֹ שֶׁלָּקַח יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ וְנוֹתַן לַאֲחֵרִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן"[טז]. וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ[יז] - שֶׁאִם אָכַל אוֹ הוֹלִיךְ, חַיָּב לְשַׁלֵּם[יח].

טז) לא זיכתה תורה אלא לאכילת הפועל עצמו ובשעה שהוא עושה, ולא להוליך בכליו. יז) "וחרמש לא תניף" ו"ואל כליך לא תתן". יח) וכל המשלם – אינו לוקה.

ד. הַחוֹלֵב וְהַמְחַבֵּץ[יט] וְהַמְגַבֵּן[כ] אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן גְּדוֹלֵי קַרְקַע. הַמְנַפֵּשׁ בִּכְבָשִׂים וּבְשׂוּמִין - אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֵשׁ קְטַנִּים[כא] מִבֵּין הַגְּדוֹלִים[כב], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל[כג], מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֵׂיהֶן גְּמַר מְלָאכָה[כד]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שׁוֹמְרֵי גְּנוֹת וּפַרְדֵּסִים[כה], וְכָל דָּבָר הַמֻּחְבָּר כַּמִּקְשָׁאוֹת[כו] וְהַמִּדְלָעוֹת[כז] - שֶׁאֵינָן אוֹכְלִין כְּלָל[כח].

יט) עושה חמאה. כ) עושה גבינה. כא) בצלים ושומים קטנים שלא יגדלו יותר. כב) כדי לאפשר לגדולים להתפשט ולהתעבות. כג) אפילו מן הקטנים. כד) שעיקר הפעולה היא לשם תיקון הגדולים, ואצל הגדולים שהם מחוברים בקרקע אין זה גמר מלאכה שהרי עודם מחוברים לקרקע, ולפיכך אינו אוכל אף מן הקטנים. כה) שאין מעשיהם גמר מלאכה, וגם מפני שאין השמירה נחשבת כמעשה המזכה את הפועל באכילה. כו) שדה קישואים. כז) שדה דלועים. כח) לא מן התורה ולא מצד מנהג, שיש שומרים שהם אוכלים מצד המנהג, כגון שומרי תלוש כמבואר להלן, לעומת זה – שומרי מחובר אין בהם מנהג כלל.

ה. הַבּוֹדֵל [=בורר] בְּתָמָרִים וּבְגַרְגְּרוֹת[כט] אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר. הָעוֹשֶׂה • בְּחִטִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ל] אַחַר שֶׁעִשֵּׂר, כְּגוֹן שֶׁשְּׁכָרָן לָבֹר [=לברור] צְרוֹרוֹת אוֹ לְנַפֵּחַ [=לנפות ברוח] אוֹתָן אוֹ לְטָחֵן - הֲרֵי

השגת הראב"ד

העושה . . לחלה א"א טעה הוא וכל האומר כן שלא הוזכרה חלה אלא בכרוך ותני אבל משעת מעשר פקעה אכילתם.

כט) תאנים יבשות. ל) שיש בהם חיוב לאחר חיוב מעשר. לא) שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא שיתערבו המים והקמח.

ו. נִתְפָּרְסוּ עִגּוּלָיו[לב], וְנִתְפַּתְּחוּ חֲבִיּוֹתָיו[לג] וְנִתְחַתְּכוּ דְּלוּעָיו, וּשְׁכָרָן לַעֲשׂוֹת[לד] בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ; שֶׁהֲרֵי נִגְמְרוּ מְלַאכְתָּן וְנִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[לה], וַהֲרֵי הֵן טֶבֶל[לו]. וְאִם לֹא הוֹדִיעָן[לז], מְעַשֵּׂר וּמַאֲכִילָן[לח].

לב) נפרדו עיגולי הדבלה (תאנים יבשות שהן כבושות בתבנית עגולה). לג) של יין. לד) לעגל ולסתום החביות, והודיען שכבר נקבעו למעשר. לה) משעה שיחלק בעיגולים ושלה הזגים והחרצנים מעל פי החבית. לו) ודבר האסור לא זיכתה תורה. לז) שכבר נקבעו למעשר. לח) כיון ששכרם סתם, סבורים היו ששכרם לתחילת הדריסה בעיגולים או לסתום החביות שעדיין לא שלו הזגים והחרצנים מעל פי החבית שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר ויוכלו לאכול מהם, ועל דעת כן נשכרו, לפיכך מעשר ומאכילם.

אֵין הַפּוֹעֲלִים אוֹכְלִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכָרֶם רֵעֶךָ"[לט].

לט) "רעך" ולא של הקדש.

ז. שָׂכַר אֶת הַפּוֹעֲלִין לַעֲשׂוֹת בְּנָטַע רְבָעִי[מ] שֶׁלּוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ; וְאִם לֹא הוֹדִיעָן[מא], פּוֹדֶה וּמַאֲכִילָן[מב].

מ) פירות אילן בשנה הרביעית לנטיעתו שאינם נאכלים אלא בירושלים או שפודים הפירות ומעלים את הדמים שלהם לירושלים. מא) שהם של נטע רבעי. מב) שהרי זה כמקח טעות, שאלמלי הודיעם – שמא לא היו נשכרים.

ח. הַקּוֹצֵר וְהַדָּשׁ וְהַזּוֹרֶה[מג] וְהַבּוֹרֵר וְהַמּוֹסֵק[מד] וְהַבּוֹצֵר וְהַדּוֹרֵךְ[מה] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּמְלָאכוֹת אֵלּוּ, הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה[מו].

מג) מפריד פסולת מהתבואה על ידי הרוח. מד) בזיתים.

---

24. שם, פסוק כה.

הפניות לשיחות קודש

הלכה ד: ג' שיטות בזה, ג' גדרים באכילת הפועל; ענין אכילת פועל ע"ד החסידות – לקו"ש חל"ד ע' 129.

מה) בענבים. מו) שעדיין לא נגמרה מלאכתם, או למעשר או לחלה.

ט. שׁוֹמְרֵי גְּתוֹת[מז] וַעֲרֵמוֹת[מח] וְכָל דָּבָר הַתָּלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר - אוֹכְלִין מֵהֶלְכַת מְדִינָה[מט]; שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה[נ]. אֲבָל אִם עָשָׂה בְּאֵבֶר מֵאֵבָרָיו, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּרַגְלָיו, אֲפִלּוּ בְּכָתְפּוֹ - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה.

מז) גיתי יין. מח) תבואה. מט) מצד המנהג שכבר נהגו כן, ולא מן התורה. נ) ומשום כך אין אכילתם מן התורה.

י. הָיָה עוֹשֶׂה בְּתְאֵנִים, לֹא יֹאכַל בַּעֲנָבִים[נא]; בַּעֲנָבִים, לֹא יֹאכַל בְּתְאֵנִים; שֶׁנֶּאֱמַר[25]: "בְּכֶרֶם, וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים"[נב]. וְהָעוֹשֶׂה בְּגֶפֶן זוֹ, אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן אַחֶרֶת[נג]. וְלֹא יֹאכַל עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר[נד]; וְאַל יֹאכַל בְּפַת, וְלֹא בְּמֻלָּח[נה]. וְאִם • קָצַץ עִם בַּעַל הַבַּיִת עַל שְׁעוּר מַה שֶּׁיֹּאכַל[נו] - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמֻלָּח, בֵּין בְּפַת, בֵּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה[נז].

השגת הראב"ד
ואם . . שירצה א"א דוקא אחת אחת בספיתת מלח עראי אבל לא מליחה גמורה ולא עם הפת משום איסור טבל.

נא) ואפילו שכרו לעשות בשניהם, לארות בתאנים ולבצור בענבים – אינו אוכל בענבים כשהוא עושה בתאנים, וכן להיפך. נב) לכאורה המילה "ענבים" מיותרת, כי אם הוא "בכרם" הוא יאכל "ענבים", אלא מכאן שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים. נג) אע"פ שהוא מאותו מין שהוא עושה בו. נד) שלא יאכל מן הענבים הרבה. נה) כי יכול לגרום לו לאכול הרבה ענבים. נו) שסיכם עם בעל הבית לאכול עד שיעור מסוים ולא יותר. נז) שהרי לא יאכל יותר מהכמות שסיכמו.

אָסוּר לְפוֹעֵל לָמַץ[נח] בָּעֲנָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ"[נט]. וְלֹא • יִהְיוּ בָּנָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ מְהַבְהֲבִין לוֹ הַשַּׁבָּלִין בָּאוּר, וְאוֹכֵל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ", עֲנָבִים כְּמוֹת שֶׁהֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

השגת הראב"ד
ולא . . לו א"א בעיא היא ולא איפשיטא.

נח) למצוץ הענבים, ולזרוק החרצנים והזגים. נט) "ואכלת" - ולא מוצץ.

יא. אָסוּר לְפוֹעֵל לֶאֱכֹל מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה[ס], שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ". וּמֻתָּר לוֹ לִמְנֹעַ עַצְמוֹ[סא] עַד מָקוֹם הַיָּפוֹת[סב], וְאוֹכֵל[סג]. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל קְשׁוּת[סד] אֲפִלּוּ בְּדִינָר, וְכוֹתָבוֹת[סה] אֲפִלּוּ בְּדִינָר - אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁכָרוֹ בְּמָעָה כֶּסֶף[סו], שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ"[סז]; אֲבָל מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵיֶה רַעֲבָתָן, וְיִהְיֶה סוֹתֵם אֶת הַפֶּתַח בְּפָנָיו[סח].

ס) אכילה מרובה יתר על שבעו. סא) מאכילה – כשהוא עושה בכרם, שחלק מפירותיו רעים וחלק יפים. סב) עד שהוא מגיע לעשות במקום היפים. סג) כל שבעו מהם, כלומר אין הפועל חייב לחלק שיעור שבעו שמותר לאכול – בין היפים והרעים לפי חשבון, אלא אוכל כל שבעו ממה שהוא חפץ. סד) קישואים. סה) תמרים. סו) שהוא ששית מדינר, ששש מעות כסף יש בדינר. סז) כלומר, גבול אכילת הפועל קבעה התורה בשיעור שביעתו ללא תלוי בשיעור שכרו. סח) כי אם יאכל בלי שיעור, ימנעו מלשכור אותו לעבודה.

הָיָה מְשַׁמֵּר אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ עֲרֵמוֹת[סט], לֹא יְמַלֵּא כְּרֵסוֹ מֵאַחַת מֵהֶן, אֶלָּא אוֹכֵל מִכָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי חֶשְׁבּוֹן [-בשווה].

סט) של ארבעה או חמשה אנשים שונים.

יב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁלֹּא הָלְכוּ שְׁתֵּי וָעֶרֶב בַּגַּת[ע] - אוֹכְלִין עֲנָבִים, וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן; שֶׁעֲדַיִן אֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא בַּעֲנָבִים בִּלְבַד[עא]. וּמִשֶּׁיִּדְרְכוּ בַּגַּת, וְיִהְלְכוּ בָּהּ שְׁתֵּי וָעֶרֶב - יֵשׁ לָהֶן לֶאֱכֹל מִן הָעֲנָבִים, וְלִשְׁתּוֹת מִן הַתְּירוֹשׁ, שֶׁהֲרֵי הֵן עוֹשִׂין בַּעֲנָבִים וּבְיַיִן.

ע) דרכם להטיל ענבים בגת ודורכים ברגליהם על הגת, ועד שלא הילכו בה שתי וערב (לאורך ולרוחב) אין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים. עא) ואין הפועל אוכל אלא מהמין שהוא עושה בו.

יג. פּוֹעֵל שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי מַה שֶּׁאֲנִי אוֹכֵל'[עב], אוֹ שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי נוֹתֵן מִמָּעָט מִזֶּה שֶׁנִּטַּלְתִּי לֶאֱכֹל[עג] לְאִשְׁתִּי וּבָנַי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁלֹּא זָכְתָה תּוֹרָה אֶלָּא לַפּוֹעֵל עַצְמוֹ. אֲפִלּוּ נָזִיר[עד] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בַּעֲנָבִים, וְאָמַר: 'תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[עה].

עב) המגיע לי בזכותי לאכול. עג) כלומר, מזה שכבר הם בידי וזכיתי בו. עד) שאסור באכילת ענבים, ואם לא יתן לאשתו ולבניו – יפסיד. עה) שלא זיכתה התורה אלא לפועל עצמו, וכשאינו ראוי לאכול – איבד זכותו.

25. דברים-כי־תצא, כג, כה.

יד. פּוֹעֵל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂהעז **הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וַעֲבָדָיו**עז, **וְהִתְנָה עִם בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ**עח **מִמַּה שֶּׁהֵן עוֹשִׂין לֹא הוּא וְלֹא הֵם - חֲרִי אֵלּוּ אֵינָן אוֹכְלִין**עט. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים**פ**? בִּגְדוֹלִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת, וַהֲרֵי מָחֲלוּ. וְאִם הָיוּ קְטַנִּים**פא, אֵינוֹ יָכוֹל לְפַסֵּק עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ, שֶׁאֵינָן אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲבִיהֶן**פב **אוֹ מִשֶּׁל אֲדוֹנֵיהֶן**פג, **אֶלָּא מִשֶּׁל שָׁמַיִם**פד.

עו) שנשכר. עז) הכנענים. עח) תמורת כסף – ובידיעתם. עט) שהרי מחלו. פ) שהוא מתנה על אכילתם. פא) שאין בהם דעת ואינם בני מחילה. פב) הבנים. פג) העבדים. פד) והתורה לא זיכתה אלא לפועל עצמו ולא לאביו או לאדוניו, ולפיכך אינו יכול לפסוק על אכילת הקטנים, שהרי אינם בני דעת למחול על זכותם שזיכתה להם התורה.

~ שבת קודש י"א כסלו ~

פֶּרֶק יג

דין אכילת הבהמה בשעת המלאה, ואיסור "לא תחסום שור בדישו".

א. הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת כָּל זְמַן שֶׁהִיא עוֹשָׂה בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע, בֵּין בִּמְחֻבָּר בֵּין בְּתָלוּשׁא**; וְאוֹכֶלֶת מִמַּשְׁאוֹי שֶׁעַל גַּבָּהּ, עַד שֶׁתְּהֶיהָ פּוֹרֶקֶת**ב**, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִטֹּל בְּיָדוֹ**ג **וְיַאֲכִילֶנָּה.**

א) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבארו בפרק הקודם. ב) ולאחר שפרקוה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. ג) החמר שמנהיג אותה.

ב. כָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר26**: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ"; אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין. וְאֶחָד הַדָּשׁ, וְאֶחָד שְׁאָר כָּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁל גִּדּוּלֵי קַרְקַע; וְלֹא נֶאֱמַר "שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" אֶלָּא בַּהֹוֶה**ד**. וְהַחוֹסֵם אֶת הַפּוֹעֵל**ה**, פָּטוּר.**

ד) התורה דיברה על דבר שהוא מצוי. ה) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה – שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר בפרק הקודם.

אֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ בִּשְׁעַת מְלָאכָתוֹו**, וְאֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ מִקֹּדֶם וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה וְהִיא חַסוּמָה; אֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹלוֹ**ז**, לוֹקֶה**ח**. שָׂכַר בְּהֵמָה, וַחֲסָמָהּ וְדָשׁ בָּהּ - לוֹקֶה; וּמְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים**ט **אַרְבַּעַת קַבִּין לְפָרָה, וּשְׁלֹשֶׁת קַבִּין לַחֲמוֹרִי: שֶׁמִּשְׁעַת מְשִׁיכָה, נִתְחַיֵּב בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ; וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת, עַד שֶׁיָּדוּשׁ בָּהּ חֲסוּמָה**י**.**

ו) בשעה שהיא כבר במלאכה. ז) שהוא גוער בה כאשר היא באה לאכול. ח) אף על פי שלאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה. ט) בעד כל יום ויום. י) כך שיערו חכמים את כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. יא) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם, מפני שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה.

ג. יִשְׂרָאֵל הַדָּשׁ בִּפְרָתוֹ שֶׁל גּוֹייב [וחסם]**, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם**יג**; וְגוֹי הַדָּשׁ בִּפְרָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל**יד**, אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם**טו.**

יב) ואפילו התבואה של אינו יהודי. יג) ש"לא תחסום שור בדישו" - בכל שור ודישה שהיא. יד) על פי הוראתו של הישראל. טו) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל.

אָמַר לְגוֹי: 'חַסֹּם פָּרָתִי, וְדוּשׁ בָּהּ'טז**; יָשַׁב לוֹ קוֹץ**יז **בְּפִיהָ, וְדָשׁ בָּהּ וַהֲרֵי אֵינָהּ אוֹכֶלֶת; הִרְבִּיץ לָהּ אֲרִי מִבַּחוּץ**יח**, אוֹ שֶׁהִרְבִּיץ בְּנָהּ מִבַּחוּץ**יט**; הָיְתָה צְמֵאָה, וְאֵינוֹ מַשְׁקֶהָ**כ**; פָּרַס עוֹר עַל גַּבֵּי הַדַּיִשׁ**כא**, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה**כב.**

טז) בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה שהישראל אסור בה – אסורה מדבריהם. יז) מאליו – אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור. יח) העמיד אריה לידה, ומאימת האריה היא אינה אוכלת. יט) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. כ) ומחמת הצימאון אינה אוכלת. כא) והיא אינה רואה את הדיש. כב) בכל המקרים האלה הסתפקו בגמרא.

26. דברים-כה־תצא, כה, ד.

הפניות לשיחות קודש

אפילו . . לוקה: בדברי המגיד משנה – לקו"ש חי"א ע' 85.

הָיָה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ רַע לִבְנֵי מֵעַיִם וּמַזִּיקָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל תַּתְרִיז [-תשלשל] - מֻתָּר לְמָנְעָהּ; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הֲנָיָתָהּ[כג], וַהֲרֵי אֵינָהּ נֶהֱנֵית[כד].

כג) ולתועלתה. כד) אם תאכל מדברים המזיקים לה.

ד. פָּרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיְתָה הַכֹּהֵן דָּשׁ בָּהּ[כה] בִּתְרוּמָה, וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דַּאי[כו], וְכֵן • פָּרוֹת הַדָּשׁוֹת בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּפָרוֹת[כז] הַמְהַלְכוֹת עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה לִפְנֵי שֶׁיֵּרָט [-התעקם] לָהֶן הַדֶּרֶךְ[כח] - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם. אֲבָל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן[כט] - אִם הָיוּ דָּשׁוֹת בִּתְרוּמוֹת וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מֵבִיא מְעַט מֵאוֹתוֹ הַמִּין וְתוֹלֶה לָהֶן בְּקַלַּסְטָרִין שֶׁבְּפִיהֶן[ל].

השגת הראב"ד
וכן . . הדרך א"א דומה שהוא מפרש פרות המרכסות בתבואה כלומר עוברות על התבואה דרך הליכתן למקום אחר כדי לקצר הליכתן והמפרשים לא כך פירשו אלא תבואה שנשרית במים ורוצה להשיר קליפתה והוא חושלא.

כה) כאשר היא חסומה. כו) שאסור להאכיל פרת ישראל מהן. כז) שהן חסומות. כח) פרות המהלכות בדרך ודורסות על התבואה לא בשביל דישה, אלא לפי שעיוותו את דרכם ועלו על התבואה. כט) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ל) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו.

~ נקודות משיחות קודש ~

". . לִפְנֵי שֶׁיֵּרָט לָהֶן הַדֶּרֶךְ – אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם כו'".

בשו"ע אדמו"ר הזקן מביא ההלכה כלשון הרמב"ם כאן ומוסיף: "אעפ"י שהתבואה נידושה מאלי' דרן הילוכן עלי'" וללא תוספת זו אפשר הי' ללמוד כוונת הרמב"ם שכל ההיתר לחסום הבהמות שירט להן הדרך הוא רק אם אין התבואה נידושה מאלי', לכן מפרש שהיתר זה הוא גם אם התבואה נידושה. וכן פירש במשנה למלך כאן.

לקוטי שיחות ח"ד עמוד 1124
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ה. הַדָּשׁ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דַּאי[לא], וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דַּאי, וּבִגְדוּלֵי תְּרוּמָה[לב] - עוֹבֵר מִשּׁוּם "בַּל תַּחְסֹם"[לג].

לא) תבואה שיש ספק אם הפרישו ממנה תרומות ומעשרות. לב) שזרע תרומה וצמחו ממנה גידולים, וגזרו חכמים שגידולי אלו יהיו אסורים לזרים כתרומה. לג) היות שמדין תורה הם חולין גמורים, ורק מצד חכמים אסרו אותם (וכיצד יקיים גם דין תורה שלא יחסום, וגם גזירת חכמים שלא להאכיל - יתלה כפיפות בצוואר הבהמה ויתן לתוכן מאותו המין, נמצא שלא חוסם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה.

ו. רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת לְהַרְעִיב פָּרָתוֹ וּלְסַגְּפָהּ, כְּדֵי שֶׁתֹּאכַל הַרְבֵּה בְּעֵת שֶׁדָּשָׁה. וְרַשַּׁאי הַשּׁוֹכֵר לְהַאֲכִילָהּ פְּקִיעֵי עָמִיר[לד], כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדַּיִשׁ.

לד) אגודות קש.

כַּיּוֹצֵא בּוֹ, רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת לְהַשְׁקוֹת פּוֹעֲלִים יַיִן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה. וְרַשָּׁאִין פּוֹעֲלִין לִטְבֹּל אֶת פִּתָּן בְּצִיר[לה], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה.

לה) רוטב של דגים כבושים.

אֲבָל אֵין הַפּוֹעֵל רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בַּלַּיְלָה, וּלְהַשְׁפִּיר עַצְמוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לָדוּשׁ בְּפָרָתוֹ עֶרְבִית, וּלְהַשְׁפִּירָהּ שַׁחֲרִית; וְלֹא יִהְיֶה מַרְעִיב וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ, וּמַאֲכִיל מְזוֹנוֹתָיו [שלו] לְבָנָיו, מִפְּנֵי גֶּזֶל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי יְכֻשַּׁל כֹּחוֹ וְתֶחֱלַשׁ דַּעְתּוֹ וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּכֹחַ.

ז. כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּזְהָר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְזֹל שְׂכַר עָנִי וְלֹא יַעֲכֵּבֶנּוּ[לו] - כָּךְ הֶעָנִי מִזְהָר שֶׁלֹּא יִגְזֹל מְלֶאכֶת בַּעַל הַבַּיִת, וְיִבַּטֵּל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, וּמוֹצִיא כָּל הַיּוֹם בְּמִרְמָה, אֶלָּא חַיָּב לְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ בִּזְמַן מְלָאכָה. הֲרֵי הִקְפִּידוּ חֲכָמִים עַל בָּרָכָה רְבִיעִית[לז] שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ אוֹתָהּ[לח].

לו) לא ילין שכרו. לז) ברכת הטוב והמטיב. לח) הפועל כלל, כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית.

וְכֵן חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ, שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר[27]: "כִּי בְכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן". לְפִיכָךְ

27. בראשית-ויצא, לא, ו.

הפניות לשיחות קודש

אינו . . תחסום: דברי אדמו"ז בזה – לקו"ש ח"ד ע' 1124. **הלכה ו:** טעם קביעת הלכה זו בהמשך לדיני "לא תחסום שור בדישו" – לקו"ש חכ"ה ע' 144 הע' 15. **הלכה ז:** חיוב שכיר ופועל לבעליו – לקו"ש חכ"ה ע' 139. **הצדיק:** דיוק הלשון – לקו"ש חכ"ה ע' 139.

נָטַל שְׂכַר זֹאת אַף בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה: (א) דִּין הַשּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם. וּבְאוּר שְׁתֵּי מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

דיני השואל.

א. הַשּׁוֹאֵלא **כְּלִי אוֹ בְּהֵמָה, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר מִטַּלְטְלִין מֵחֲבֵרוֹ, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב - אֲפִלּוּ נֶאֱנַס אֹנֶס גָּדוֹלב, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבָּה אוֹ נִשְׁבְּרָה** [-נפצעה] **הַבְּהֵמָה אוֹ מֵתָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "כִּי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ, וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת - בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם".**

א) אדם ששואל כלי או בעל חיים מחברו לשימוש, ואינו משלם שכר על השימוש. ב) שאין ביד השואל למונע אותו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנֶּאֱנַס שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה. אֲבָל אִם שָׁאַל בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ, וּמֵתָה שׁ **כְּשֶׁהִיא חוֹרֶשֶׁת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. אֲבָל אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁיַּחֲרֹשׁ בָּהּ, אוֹ אַחַר שֶׁחָרַשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָג אוֹ דָּשׁ בָּהּ, וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא דָּשָׁה אוֹ בִּשְׁעַת רְכִיבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם**ד. **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

ג) והוא שינה למלאכה שהיא יותר קלה מחרישה, כמו כן דישה קלה יותר מחרישה. ד) למרות שהיא מתה בשעת מלאכה, היות שהוא עשה איתה מלאכה שלא לשמה שאלה אותה.

וְכֵן הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בָּהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וּמֵתָה תַּחְתָּיוה **בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁשָּׁאַל דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר בִּשְׁעַת מִלּוּי, אוֹ שֶׁשָּׁאַל קַרְדֹּם לְפַצֵּל בּוֹ עֵצִים, וְנִשְׁבַּר בְּעֵת שֶׁפִּצֵּל בּוֹ מֵחֲמַת הַבְּקִיעַ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁלֹּא שָׁאַל אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה זוֹ, וַהֲרֵי לֹא שָׁנָה.**

ה) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה – חייב.

ב. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ וּמֵתָה, וְטָעַן הַשּׁוֹאֵל שֶׁבִּשְׁעַת מְלָאכָה מֵתָה - אִם הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁשְּׁאָלָהּ לֵילֵךְ בּוֹ מָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם - יָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּתָה אוֹ נֶאֱנְסָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְשֶׁלֹּא שָׁנָה בָּהּ, וְיִפָּטֵר; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, מְשַׁלֵּם.

שְׁאָלָהּ מִמֶּנּוּ לְמַלֹּאת בָּהּ [מים מבור] **בְּתוֹךְ חֲרָבָתוֹ, שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם, אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר - אִם הֵבִיא רְאָיָה, יִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה; וְאִם לָאו - יִשָּׁבַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

ג. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּר, שָׁמִין לוֹוו **כְּדֵרֶךְ שֶׁשָּׁמִין לְנִזָּקִין**ז**: אוֹמְדִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה שָׁלֵם, וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה; וּמַחְזִיר לוֹ הַכְּלִי אוֹ הַבְּהֵמָה הַשְּׁבוּרִים, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת. וְכֵן אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - מַחְזִיר הַנְּבֵלָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת.**

ו) אין מחייבים את השואל לשלם את כל דמי הכלי, והשואל יקח לעצמו את השברים. ז) חכמים למדו בנזקין, שהמזיק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

ד. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה - חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ מִשָּׁעָה שֶׁמִּשְׁכָּנָהּח**, עַד סוֹף יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ. וְאִם כָּחַשׁ בְּשָׂרָהּ** [-רזתה]**, חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁפָּחֲתָה בְּדָמֶיהָ; כָּחַשׁ בְּשָׂרָהּ מֵחֲמַת מְלָאכָה - פָּטוּר, וְיִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין שֶׁמֵּחֲמַת מְלָאכָה כָּחַשׁ**ט**.**

ח) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה. ט) ולא בגלל שמיעט במזונותיה.

ה. הַשּׁוֹאֵל מֵחֲבֵרוֹ כְּלִי אוֹ בְּהֵמָה סְתָםי **- הֲרֵי הַמַּשְׁאִיל מַחְזִירוֹ**יא **בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. שְׁאָלוֹ לִזְמַן קָצוּב - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ וְזָכָה, אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַחְזִירוֹ מִתַּחַת יָדוֹ עַד סוֹף זְמַן הַשְּׁאֵלָה; וַאֲפִלּוּ מֵת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּשְּׁאֵלָה עַד סוֹף הַזְּמַן.**

---

28. בראשית-ויצא, ל, מג. **1.** שמות-משפטים, כב, יג.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

הרי זה פטור: "מתה מחמת מלאכה" בעבודת האדם – רשימות ח' ל"א ע' 6.

דִּין הוּא[יב] - הַלּוֹקֵחַ, קוֹנֶה הַגּוּף קִנְיַן עוֹלָם בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן; וּמְקַבֵּל מַתָּנָה, קָנָה הַגּוּף קִנְיַן עוֹלָם וְלֹא נָתַן כְּלוּם; וְהַשּׁוֹכֵר, קָנָה הַגּוּף [=הדבר המושכר] **לְפֵרוֹתָיו** [=לשימוש ולהנאה ממנו] **עַד זְמַן קָצוּב בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן; וְהַשּׁוֹאֵל, קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו וְלֹא נָתַן כְּלוּם. כֵּיצַד שֶׁהַנּוֹתֵן כְּמוֹכֵר, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר לְעוֹלָם[יג] - כָּךְ הַמַּשְׁאִיל[יד] כַּמַּשְׁכִּיר[טו], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְעוֹלָם לַחֲזֹר בְּתוֹךְ הַזְּמַן.**

יב) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית, כפי שמשווה הרמב"ם את דין המשאיל, לדין קונה ומקבל מתנה. **יג)** אף־על־פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת החפץ. **יד)** שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. **טו)** שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים.

הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶם פְּרָה שְׁאוּלָה וּמֵתָה, אֵינָן חַיָּבִין בָּאֲנָסֶיהָ[טז]. דְּמוּ שֶׁהִיא שֶׁל אֲבִיהֶם, וּטְבָחוּהָ וַאֲכָלוּהָ - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל. וְאִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכָסִים, וּמֵתָה אוֹ שֶׁטְּבָחוּהָ - מְשַׁלְּמִין אֶת דָּמֶיהָ מְנֻכָּסִיו[יז].

טז) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין. **יז)** את כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול.

ו. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית[יח] - אֵין הַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ מִתַּחַת יָדוֹ, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתָהּ מְלָאכָה[יט]. וְכֵן אִם שָׂאַל מְמֶנּוּ בְּהֵמָה לֵילֵךְ בָּהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ מִיָּד הַשּׁוֹאֵל, עַד שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ לְשָׁם וְיַחֲזֹר.

יח) והשואל משך את הכלי. **יט)** כמו הדין שהשאילו לזמן קצוב.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֹּם לַעֲדֹר בּוֹ הַפְּרִדֵּס הַזֶּה' - עוֹדֵר בּוֹ אוֹתוֹ הַפְּרִדֵּס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲדֹר בּוֹ פְּרִדֵּס אַחֵר. אָמַר לוֹ 'פַּרְדֵּס' סְתָם - עוֹדֵר בּוֹ פְּרִדֵּס אֶחָד, אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה. שְׁאָלוֹ לַעֲדֹר בּוֹ פַּרְדֵּסִים שֶׁלּוֹ, עוֹדֵר בּוֹ כָּל הַפַּרְדֵּסִים שֶׁלּוֹ[כ]; וַאֲפִלּוּ נִשְׁחֵת כָּל הַבַּרְזֶל בַּעֲדִירָה, מַחְזִיר לוֹ הַנֶּצֶב [=קת] שֶׁל עֵץ[כא] [ללא הברזל]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כ) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עודר יותר משנים. **כא)** ואינו משלם לו היזקו.

ח. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי דָּבָר פְּלוֹנִי בְּטוֹבָתְךָ', כְּלוֹמַר: 'אֵין אַתָּה מַשְׁאִילֵנִי דָּבָר זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּשְׁאִילִין, אֶלָּא כְּפִי טוֹבַת לִבְּךָ וּנְדִיבוּתְךָ, שֶׁאֵין אַתָּה מַקְפִּיד עַל הַזְּמַן, אִם אָרַךְ' - אִם קָנוּ מִיַּד הַמַּשְׁאִיל עַל דָּבָר זֶה - חֲרֵי הַשּׁוֹאֵל מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּבְטֵל הַכְּלִי מִלַּעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ; וְיַחְזִיר לוֹ שְׁבָרָיו, אוֹ שְׁיָרָיו. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לַחְזֹר וּלְתַקֵּן הַכְּלִי, אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ פַּעַם אַחֶרֶת[כב].

כב) למרות שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי שֹׂקֶת [=כיור וכדומה] **זוֹ שֶׁל מַיִם'[כג], וְנָהֲרָסָה[כד] - אֵינוֹ יָכוֹל לִבְנוֹתָהּ[כה]; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אָמַר לוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי שֹׂקֶת' סְתָם, וְהִשְׁאִילוֹ שֹׂקֶת וְנֶהֱרְסָה - יֵשׁ לוֹ** [רשות] **לִבְנוֹתָהּ[כו]. אָמַר לוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי מְקוֹם שֹׂקֶת'[כז] - אִם קָנוּ מִיַּד הַמַּשְׁאִיל, חֲרֵי הַשּׁוֹאֵל בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בְּקַרְקַע הַמַּשְׁאִיל, עַד שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ שֹׂקֶת שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בְּהֵמְתּוֹ אוֹ אַרְצוֹ כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִם הַמַּשְׁאִיל.**

כג) להשקות ממנה הבהמות והשדות. **כד)** ואינה ראויה להשקייה. **כה)** כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. **כו)** היות שלא השאיל לו שוקת מסויימת, השאלה לא הסתיימה כשנהרסה השוקת, ולכן יכול לבנות אותה. **כז)** מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקייה.

י. הַשּׁוֹאֵל פּוּנְדָּק [=אכסניה] **מֵחֲבֵרוֹ לְלִינָה, אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד; לִשְׁבִיתָה[כח], אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים; לְנִשּׂוּאִין[כט], אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. שָׂאַל חָלוּק מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בּוֹ לְבֵית הָאֵבֶל, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַחֲזֹר[ל]; שְׁאָלוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; שְׁאָלוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ, אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה יָמִים.**

כח) לשבת. **כט)** של השואל עצמו. **ל)** אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

פֶּרֶק ב

דיני שאלה או שכירות בבעלים.

א. הַשּׁוֹאֵל בַּבְּעָלִים[א] - אֲפִלּוּ נִגְנַב אוֹ אָבַד ♕

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

הלכה א: "שאילה בבעלים" בעבודה הרוחנית – רשימות ח' ל"א ע' 6.

בְּפִשִׁיעָה - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר[2]: "אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ, לֹא יְשַׁלֵּם"; וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁאַל הַבְּעָלִים תְּחִלָּה, אוֹ עִם הַחֶפְץ[ב], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים, אוֹ שֶׁשָּׂכָרָן; וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ שֶׁשָּׂאָלָן וּשְׂכָרָן לִמְלָאכָה אַחֶרֶת אוֹ לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם.

א) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. ב) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר־כך את הבעלים – אין זה נקרא שאילה בבעלים וחייב באונסין אפילו אם לא פשע.

אֲפִלּוּ אָמַר [השואל] **לַחֲבֵרוֹ 'הַשְׁקֵנִי מַיִם', וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֶמְתּוֹ, וְהִשְׁקָהוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - חֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, וּפָטוּר; מָשַׁךְ הַבְּהֵמָה בַּתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הִשְׁקָהוּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

ב. הִשְׁאִיל בְּהֶמְתּוֹ אוֹ הִשְׂכִּירָהּ לְמַשֹּׂאוֹי, וְיָצָא עָמָּהּ לִסְעֹד [=לעזור] **הַשּׁוֹאֵל אוֹ הַשּׂוֹכֵר וְלִטְעֹן עִמּוֹ בַּמַּשֹּׂאוֹי - חֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[ג]; וְאִם יָצָא לְבַקֵּר הַמַּשֹּׂאוֹי בִּלְבַד, וְלִרְאוֹת שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ עָלֶיהָ יָתֵר מִן הָרָאוּי - אֵינָהּ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[ד].**

ג) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. ד) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

ג. מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהַנּוֹטֵעַ לִבְנֵי הַמְּדִינָה[ה], וְהַמַּקִּיז לָהֶם אֶת הַדָּם[ו], וְהַסּוֹפֵר שֶׁלָּהֶם - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ז], בַּיּוֹם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בּוֹ לַעֲסֹק בְּמִלַּאכְתָּן - אִם הִשְׁאִיל אוֹ הִשְׂכִּיר לְאֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלַּאכְתָּן, חֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[ח], וַאֲפִלּוּ פָּשַׁע בּוֹ הַשּׁוֹמֵר, פָּטוּר. אֲבָל הוּא שֶׁשָּׂאַל אוֹ שָׂכַר מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁאֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ[ט].

ה) נוטע עצים באותו העיר. ו) לצרכי רפואה. ז) שכולם מלאכתם לצרכי בני העיר, ויש להם ימים מוגדרים שהם עובדים בעיר. ח) מכיוון שביום זה הם יושבים לעשות את מלאכתם לבני העיר, הם נחשבים כ'בעליו עמו'. ט) כי בני העיר אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

ד. הָרַב שֶׁהוּא מַקְרֶא בִּרְצוֹנוֹ לַתַּלְמִידִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וְאֵיזוֹ מַסֶּכְתָּא שֶׁיִּרְצֶה, וְהָיוּ קְבוּעִים [-חייבים] **לָבוֹא תָּמִיד, וְנִשְׁמָט לָהֶם מִמַּסֶּכְתָּא לְמַסֶּכְתָּא[י] - חֲרֵי הֵן שְׁאוּלִין אֶצְלוֹ[יא], וְאֵין הוּא שָׁאוּל לָהֶן[יב]. וּבְיוֹם הַפֶּרֶק[יג], שֶׁהַכֹּל בָּאִין לִשְׁמֹעַ עִנְיָן אוֹתוֹ מוֹעֵד - חֲרֵי הוּא שָׁאוּל לָהֶם, וְהֵן אֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ.**

י) רשאי הוא להפסיק את הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. יא) התלמידים נחשבים שהם מסייעים לרב בלימוד, ולכן אם השאיל מהם, הרי זה נחשב 'בעליו עמו'. יב) כי הוא לא חייב ללמד אותם. יג) בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בענייני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לעניינים אחרים.

ה. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: 'צֵא וְהַשְׁאֵל עִם פָּרָתִי' - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ" - הַבְּעָלִים עַצְמָם, לֹא שְׁלוּחָן. אָמַר לְעַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי: 'צֵא וְהַשְׁאֵל עִם פָּרָתִי' - חֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ; נִשְׁאַל הָעֶבֶד עַמָּהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ, אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[יד].

יד) שהעבד אינו יכול להשאיל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

ו. הַשּׁוֹאֵל מִן הָאִשָּׁה[טו], וְנִשְׁאַל לוֹ בַּעֲלָהּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים; שֶׁקִּנְיַן הַפֵּרוֹת, אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף; וְאֵין לַבַּעַל אֶלָּא הַפֵּרוֹת.

טו) אדם ששאל נכס ששייך לאשה, ובעלה זכאי ליהנות מפירות אותו הנכס, אך גוף הנכס לא קנוי לו.

ז. הַשּׁוֹאֵל מֵאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁתָּפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ זֶה מִזֶּה[טז] - חֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[יז]. וְאִם אָמַר הַשֻּׁתָּף לַחֲבֵרוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וַאֲשְׁאִילְךָ לְמָחָר' - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[יח].

טז) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו. יז) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאול לחבירו בעסק השותפות. יח) לכאורה ניתן להסביר את דברי הרמב"ם, שגם בשותפות הם חילקו שכל אחד מנהל את העסק ביום אחר, ואז זה אינו נקרא שאלה בבעלים.

ח. שָׁאַל מִן הַשֻּׁתָּפִין[יט], וְנִשְׁאַל לוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ, וְנִשְׁאַל לְאֶחָד מֵהֶן[כ] - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, אוֹ אֵינָהּ. לְפִיכָךְ, אִם מֵתָה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם; וְאִם תָּפְשׁוּ הַבְּעָלִים, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם. פָּשַׁע בָּהּ הַשּׁוֹמֵר, חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם[כא].

יט) דבר השייך לשותפות. כ) המשאיל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. כא) למרות שבשאילה בבעלים גם

2. שמות-משפטים, כב, יד.

כאשר פשע בה הדין שיהיה פטור, במקרה שיש ספק עם מדוברים בשאילה בבעלים, הפושע יהיה חייב, היות שיש לו דין של מזיק, הוא צריך להוכיח ש'בעליו עמו'.

ט. הַשּׁוֹאֵל אֶת הַבְּהֵמָה בַּבְּעָלִים לִרְבָעָהּ, אוֹ לְהֵרָאוֹת בָּהּ[כב], אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ פְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אוֹ שֶׁשָּׁאַל שְׁתֵּי פְּרוֹת לַעֲשׂוֹת בָּהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה[כג] - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ סְפֵק שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[כד].

כב) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיראה כעשיר. **כג)** בכל אחת חצי פרוטה. **כד)** כי יש ספק האם כל המלאכות האלה נחשבות למלאכה, ודין הספק כמו בהלכה הקודמת.

י. שְׁאָלָהּ בַּבְּעָלִים, וּשְׂכָרָהּ[כה] שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - פָּטוּר[כו], שֶׁהַשְׂכִּירוּת תְּלוּיָה בַּשְּׁאֵלָה[כז]. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, אוֹ שֶׁשְּׁאָלָהּ בַּבְּעָלִים וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, אוֹ שֶׁשְּׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - כָּל אֵלּוּ סְפֵק שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים.

כה) לפני שהחזירה למשאיל – שכרה ממנו. **כו)** אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים. **כז)** כי בשעת השכירות הוא לא קיבל על עצמו התחייבות נוספת, אלא את ההתחייבויות שהיו בזמן השאלה, ובזמן השאלה זה היה שאלה בבעלים.

יא. אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת - הֲרֵי הַבַּעַל כְּלוֹקֵחַ מִמֶּנָּה[כח], וְאֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר[כט] וְלֹא שׁוֹאֵל. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה - הַבַּעַל פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[ל] כָּל יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ, אֲפִלּוּ פָּשַׁע בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוֹקֵחַ.

השגת הראב"ד
ואם . . תחתיה א"א והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה.

וְהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם, כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהּ לְשַׁלֵּם. וְאִם • הוֹדִיעָה אֶת בַּעֲלָהּ שֶׁהִיא שְׁאוּלָה, הֲרֵי זֶה נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ[לא].

כח) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. **כט)** להתחייב בגניבה ואבידה. **ל)** בדומה למה שאמר הרמב"ם לעיל פרק א הלכה ה לגבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל את החיובים לא קיבלו עליהם. **לא)** ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו אם לא קיבל על עצמו בפירוש.

כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא שְׁאוּלָה בַּבְּעָלִים - כָּךְ אִם הָיָה שׁוֹכֵר אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר, הֲרֵי הִיא שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים וּפָטוּר. וְכָל שֶׁאֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אֵינָהּ שְׁכִירָה בַּבְּעָלִים. וְכֹל שֶׁהוּא סָפֵק בִּשְׁאֵלָה, כָּךְ הוּא סָפֵק בִּשְׂכִירוּת.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

1 אחר שריפת פרה אדומה, נאמר (במדבר יט יז) 'וְלָקְחוּ לְטָמֵא
2 מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', שלוקחים מי
3 מעין ['מים חיים'] בכלי חרס, ונותנים עליו מאפר שריפת הפרה,
4 ואז המים כשרים להזות מהם על טמאי מת לטהרם, שנאמר (שם
5 יח) 'וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם וגו' וְהִזָּה [מאפר הפרה האדומה] וגו'
6 וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם'. נתינת האפר על המים ועירבובם
7 קרויה קידוש.
8 שנינו (פרה פ"ה מ"ד) **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ** מי חטאת. שואלת
9 הגמרא: 'הכל' **לְאַתּוֹיֵי מַאי.** ומשיבה: **לִדעת רַבִּי יְהוּדָה** בא
10 לשון זה **לְאַתּוֹיֵי קָטָן** לומר שהוא כשר לקדש מי חטאת, **וְלִדעת**
11 **רַבָּנָן** בא לשון זה **לְאַתּוֹיֵי אִשָּׁה, דְּתָנֵן** – ששנינו (פרה שם), **הַכֹּל**
12 **כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר**
13 **בְּקָטָן, וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס,** משמע שרבנן חולקים עליו
14 ומכשירים אשה, ולשיטתם בא התנא לרבות אשה בתיבת 'הכל',
15 אבל לרבי יהודה התנא בא לרבות קטן.
16 שנינו (פי"ב מ"י) **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת** מי חטאת על הטמא כדי
17 לטהרו. שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאַתּוֹיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאַתּוֹיֵי**
18 **עֶרֶל** – יהודי שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת המילה,
19 **וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר** – ודין זה הוא כדעת רבי אלעזר, **דְּאָמַר רַבִּי**
20 **אֶלְעָזָר, עֶרֶל שֶׁהוָּה, הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה.** ואף שהערל אסור בתרומה
21 וקדשים כמו טמא, מכל מקום הזאתו כשירה, ואין דינו כטמא
22 שאסור להזות, משום שיש ללמוד קל וחומר מטבול יום, שטבול
23 יום אסור לגעת בתרומה ומותר להזות, ואם כן ערל שמותר
24 לגעת בתרומה קל וחומר שמותר להזות.
25 שנינו פעמיים (חולין ב. טו:) **הַכֹּל שׁוֹחֲטִין.** שואלת הגמרא:
26 **לְאַתּוֹיֵי מַאי** באו בשני המקומות הללו תיבות 'הכל'. ומשיבה:
27 **חֲדָא** – אחת מהן באה **לְאַתּוֹיֵי כּוּתִי,** לומר ששחיטתו כשירה,
28 **וַחֲדָא** – והתיבה השניה באה **לְאַתּוֹיֵי יִשְׂרָאֵל** שהוא **מוּמָר**
29 לדבר אחד.
30 שנינו (כתובות קי:) **הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** שאם הבעל רוצה
31 לעלות והאשה אינה רוצה, תצא בלא כתובה, ואם האשה רוצה
32 לעלות והבעל אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה. שואלת הגמרא:
33 'הכל' **לְאַתּוֹיֵי מַאי.**

~ יום ראשון ה' כסלו ~

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק ה

איסור אכילת אבר מן החי, אכילת עובר בהמה שנשחטה.

א. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [–מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[35]: "לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר", לֶאֱסֹר אֵבֶר שֶׁנֶּחְתַּךְ מִן הַחַי[א]; וְעַל אֵבֶר מִן הַחַי הוּא אוֹמֵר לְנֹחַ[36]: "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ"[ב]. וְאִסּוּר אֵבֶר מִן הַחַי נוֹהֵג בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף - בְּטְהוֹרִים, אֲבָל לֹא בִּטְמֵאִים.

א) אבר מן החי נקרא בפסוק 'נפש', כי כמו שכאשר הנפש נפרדת מהגוף היא אינה יכולה לחזור אליו יותר, כך האיבר שנחתך בזמן שהחיה או הבהמה בחיים לא יחזור לחיות יחד עם הגוף ולכן גם הוא נאסר. ב) וזוהי אחת משבע מצוות בני נח.

ב. אֶחָד אֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, כְּגוֹן הַיָּד וְהָרֶגֶל, וְאֶחָד אֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם, כְּגוֹן הַלָּשׁוֹן וְהַבֵּיצִים וְהַטְּחוֹל וְהַכְּלָיוֹת וְהַחֵלֶב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֶלָּא • שֶׁהָאֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם - בֵּין שֶׁחָתַךְ כֻּלּוֹ בֵּין שֶׁחָתַךְ מִקְצָתוֹ, הֲרֵי זֶה אָסוּר מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי. וְהָאֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ [–ייחתך] כְּבָרְיָתוֹ, בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; אֲבָל אִם פָּרַשׁ מִן הַחַי הַבָּשָׂר בִּלְבַד - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם טְרֵפָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, לֹא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.

השגת הראב"ד
אלא . . אסור א"א תימא הוא זה ומאי שנא זה מן הבשר החי שאין בו אלא משום טריפה.

ג) הגידים והעצמות מצטרפים לשיעור נפח הכזית. ד) אפילו אם אכל אבר שלם. ה) כי לאחר שהפריד את הבשר משאר החלקים, הוא כבר אינו נחשב אבר.

ג. הָאוֹכֵל מֵאֵבֶר מִן הַחַי כַּזַּיִת, לוֹקֶה. וַאֲפִלּוּ אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם - אִם יֵשׁ בּוֹ כַּזַּיִת[ג], חַיָּב; פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, פָּטוּר[ד]. חָתַךְ מִן הָאֵבֶר כִּבְרְיָתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ בָּשָׂר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא [–כמות מועטת ביותר]; אֲבָל אִם הִפְרִיד הָאֵבֶר אַחַר שֶׁתְּלָשׁוֹ מִן הַחַי, וְהִפְרִישׁ [–חילק את] הַבָּשָׂר מִן הַגִּידִים וּמִן הָעֲצָמוֹת - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת מִן הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ[ה], וְאֵין • הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים מִצְטָרְפִין בּוֹ [–אתו] לְכַזַּיִת מֵאַחַר שֶׁשְּׁנָאָה בְּרִיָּתוֹ [–צורתו].

השגת הראב"ד
ואין . . בריתו א"א ולמה ליה למכתב הכי ואפילו חלקו לאבר כמות שהוא לשנים מבחוץ פטור אם אין עליו כזית בשר.

ד) מדובר שאין באף חלק לבדו כזית, ולכן הגידים והעצמות אינם מצטרפים, אבל אם יש חלק בגודל של כזית, הוא עדיין ייחשב לאבר מן החי, היות ולא הפריד מהבשר את הגידים והעצמות.

ד. חִלְּקוֹ לְאֵבֶר זֶה [–ולא הפריד את העצמות][ו], וַאֲכָלוֹ מְעַט מְעַט - אִם יֵשׁ בְּמַה שֶּׁאָכַל כַּזַּיִת בָּשָׂר, חַיָּב; וְאִם לָאו, פָּטוּר. לָקַח כַּזַּיִת מִן הָאֵבֶר כִּבְרְיָתוֹ, בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, וַאֲכָלוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלַק בְּפִיו בִּפְנִים לִקְדֵם שֶׁיִּבְלָעֶנּוּ, חַיָּב.

ה) התחייבות בשני עונשים על מעשה אחד תיתכן, או כאשר שני האיסורים נוצרו בבת אחת, או כאשר היווצרות האיסור השני חומרת האיסור עלתה – נאסר על אנשים נוספים או בזמנים נוספים. ח) איסור אבר מן החי נוצר רק כאשר האיבר נתלש מהבהמה, ובאותה פעולה (תלישת האיבר) חל על החתיכה גם איסור טרפה. ט) אף שאיסור חלב קיים מהרגע שהבהמה נולדה, מכיוון שאיסור אבר מן החי הוא גם על גויים – בזמן בו נוצר על החלב איסור אבר מן החי נוסף בו עוד איסור שלא היה לפני כן (על גויים), ולכן האיסור החדש יחול על החלב וילקו עליו פעמיים. י) משום חלב, טרפה ואבר מן החי.

ה. תָּלַשׁ אֵבֶר מִן הַחַי, וְנִטְרְפָה בִּנְטִילָתוֹ, וַאֲכָלוֹ - חַיָּב שְׁתַּיִם[ז], מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁהֲרֵי שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין [–נוצרים] כְּאַחַת [באותו זמן]. וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ חֵלֶב מִן הַחַי וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם[ח], מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם חֵלֶב[ט]; תָּלַשׁ חֵלֶב מִן הַטְּרֵפָה וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ[י].

ו. בָּשָׂר הַמְדֻלְדָּל[יא] בִּבְהֵמָה, וְאֵבֶר הַמְדֻלְדָּל בָּהּ -

35. דברים-ראה, יב, כג. 36. בראשית-נח, ט, ד.

אִם אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר [–להתחבר ולהידבק לגוף] **וְלִחְיוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה, אָסוּר** [–מדרבנן]**;** וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. **וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה, רוֹאִין אוֹתוֹ** [–מתייחסים אליו] **כְּאִלּוּ נָפַל** [–נפרד] **מֵחַיִּים** [–בחיי הבהמה]**;** לְפִיכָךְ לוֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי. **אֲבָל אִם יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת - אִם נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר**[יב].

יא) נתלש בחלקו מגוף הבהמה, ומחובר לה עדיין בחתיכות בשר קטנות. יב) כלומר, מכיוון שיכול להידבק בחזרה, השחיטה מתירה אותו ונחשב לחלק רגיל מגוף הבהמה.

ז. שָׁמַט אֵבֶר [ולא תלשו] **אוֹ מִעֶכּוֹ אוֹ דָכוֹ** [=רסקו]**, כְּגוֹן הַבֵּיצִים שֶׁמִּעֵךְ אוֹתָן אוֹ נִתְקָן** [ולאחר מכן שחט את הבהמה] **- הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חַיִּים וּלְפִיכָךְ אֵין מַסְרִיחַ** [–נרקב]**;** וְאַף עַל פִּי כֵּן אָסוּר לְאָכְלוֹ מִמִּנְהָג שֶׁנָּהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִקֶּדֶם, שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְאֵבֶר מִן הַחַי.

ח. עֻבָּם שֶׁנִּשְׁבַּר - אִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר חוֹפֶה [=מכסה] **רֹב עֻבְּיוֹ שֶׁל עֻבָּם הַנִּשְׁבָּר וּרְבֹ הֶקֵּף הַשֶּׁבֶר**[יג]**,** הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאִם יָצָא הָעֻבָּם לַחוּץ [–הבשר והעור אינם מכסים אותו]**,** הֲרֵי הָאֵבֶר אָסוּר**;** וּכְשֶׁיִּשְׁחֹט הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף, יַחְתֹּךְ מִמְּקוֹם הַשֶּׁבֶר וְיַשְׁלִיכוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר.

יג) כלומר, הבשר או העור עדיין מכסים את רוב העצם ורוב מקום השבר ורק חלק מועט מהעצם גלוי.

נִשְׁבַּר הָעֻבָּם וְהָיָה הַבָּשָׂר חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ, אֲבָל הָיָה אוֹתוֹ בָּשָׂר מְרֻסָּס [לחתיכות קטנות] **אוֹ נִתְאַכֵּל** [=נרקב] **כַּבָּשָׂר שֶׁהֲרוֹפֵא גּוֹרְדוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְלַקֵּט הַרְבֵּה מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה**[יד]**, אוֹ שֶׁהָיָה הַבָּשָׂר שֶׁעָלָיו נְקֻבִּים נְקֻבִּים** [–ללא חיסרון בבשר]**, אוֹ שֶׁנִּסְדַּק הַבָּשָׂר, אוֹ שֶׁנִּקְדַּר** [–נחתך סביבו] **כְּמִין טַבַּעַת, אוֹ שֶׁנִּגְרַד הַבָּשָׂר מִלְּמַעְלָה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַבָּשָׂר אֶלָּא** [עובי] **כִּקְלִפָּה, אוֹ שֶׁנִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר מִלְּמַטָּה מֵעַל הָעֻבָּם שֶׁנִּשְׁבַּר עַד שֶׁנִּמְצָא הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּעֻבָּם - בְּכָל אֵלּוּ מוּרִין לְאָסוּר, עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא הַבָּשָׂר; וְאִם אָכַל מִכָּל אֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**

יד) הבשר מכסה מקומות שונים בעצם ורק כשיחשיבו אותם יחד יצא שרובה מכוסה בבשר.

ט. הַמּוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה, וְחָתַךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[טו]**, וְהִנִּיחַ** [–השאיר] **הַחֲתִיכוֹת בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא** [–שנשארו] **בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ** [בזמן השחיטה]**;** אֲבָל אִם חָתַךְ מִן הָעֻבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ וְלֹא הוֹצִיאוֹ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי חֲתִיכוֹת הָעֻבָּר אוֹ אֵבָרוֹ מֻתָּר, הוֹאִיל וְלֹא יָצָא

[–והעובר מותר בשחיטת אימו].

טו) איברים שנטילתם אינה מטריפה את הבהמה.

עֻבָּר שֶׁהוֹצִיא יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, נֶאֱסַר אוֹתוֹ אֵבֶר לְעוֹלָם, בֵּין שֶׁחָתְכוֹ קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁחֵט אִמּוֹ [–משום טרפה]**, בֵּין שֶׁחָתְכוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ** [–משום אבר מן החי]**;** וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיר אוֹתוֹ אֵבֶר לְמֵעֵי אִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁחֲטָה אוֹ נוֹלַד הַוָּלָד, וְחָיָה כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי אוֹתוֹ הָאֵבֶר אָסוּר מִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁכָּל בָּשָׂר שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִצָּתוֹ - נֶאֱסַר כְּבָשָׂר שֶׁפֹּרַשׁ מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר[37]: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה", כֵּיוָן שֶׁיָּצָא לְמָקוֹם שֶׁהוּא לוֹ כְּשָׂדֶה, נַעֲשָׂה טְרֵפָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.** ש

י. הוֹצִיא מִקְצָת הָאֵבֶר, וְנִשְׁאַר מִקְצָתוֹ בִּפְנִים - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר אֶלָּא מְעוּטוֹ[טז] **- הַיּוֹצֵא אָסוּר, וְשֶׁבִּפְנִים מֻתָּר**[יז]**;** וְאִם חָתַךְ הַיּוֹצֵא מִן הָאֵבֶר אַחַר שֶׁהֶחְזִירוֹ, וְנִשְׁחֲטָה - אוֹתוֹ שֶׁיָּצָא בְּלִבַּד אָסוּר, וּשְׁאָר הָאֵבֶר מֻתָּר. וְאִם לֹא הֶחְזִירוֹ, וַחֲתָכוֹ וְהוּא בַּחוּץ, בֵּין שֶׁחָתְכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - מְקוֹם הַחֲתָךְ אָסוּר[יח]**, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁנִּגַּד הָאֲוִיר: אַחַר שֶׁיַּחְתֹּךְ הַיּוֹצֵא, חוֹזֵר וְחוֹתֵךְ מְקוֹם הַחֲתָךְ.**

טז) בשונה מהדין של לידה בה הכלל הוא שכאשר יצא רוב העובר נחשב שנולד. יז) אין דין לידה לכל איבר בפני עצמו, ולכן רק החלק שיצא נאסר. יח) מכיוון שהשכבה החיצונית של האיבר עמדה בפתח הרחם בשעת השחיטה, נחשב שלא הייתה בתוך הבהמה.

יא. אֲבָל אֵבֶר עֻבָּר שֶׁיָּצָא, וַחֲתָכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה וְהוּא בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה אֵבֶר מִן הַחַי [–ולא טרפה]**, וְלוֹקִין**

37. שמות-משפטים, כב, ל.

ש הפניות לשיחות קודש ש

נעשה טריפה: הרמז בזה – לקו"ש חל"ב ע' 42.

עָלָיו; וְאִם • נֶחְתַּךְ אַחַר שְׁחִיטָה - הָאוֹכְלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה [משום אבר מן החי], וַאֲפִלּוּ מֵת הָעֻבָּר קֹדֶם שְׁחִיטָה. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה[יט], וְאַחַר כָּךְ חֻתְכוּ - הָאוֹכְלוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.

השגת הראב"ד
ואם . . לוקה א"א זה שבוש שהרי אמר למעלה אפילו החזירה וחתכה אחר שחיטה לוקה משום ובשר בשדה טרפה ובמשנה אמרו שחט את אמו ואח"כ חתכו חכמים אומרים מגע טריפה שחוטה אלמא אית ביה איסור טריפה והל"ל אינו לוקה משום אבר מן החי דאין שחיטה עושה ניפול ועם כל זה מה צורך הואיל ויש בו לאו דטריפה.

יט) כאשר אימו מתה ולא נשחטה, מתייחסים לאיבר כאילו נחתך בעוד הבהמה בחיים.

יב. עֻבָּר שֶׁהוֹצִיא אֵבֶר וְנֶאֱסַר הָאֵבֶר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד, וַהֲרֵי הִיא נְקֵבָה - הֶחָלָב שֶׁלָּהּ אָסוּר לִשְׁתּוֹתוֹ מִסָּפֵק: הוֹאִיל וְהוּא בָּא מִכְּלַל הָאֲבָרִים, וְיֵשׁ בָּהּ אֵבֶר אֶחָד אָסוּר; וַהֲרֵי זֶה כַּחֲלֵב טְרֵפָה שֶׁנִּתְעָרֵב בַּחֲלֵב טְהוֹרָה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל [=עובר], בֵּין חַי בֵּין מֵת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה; וַאֲפִלּוּ שִׁלְיָה [=השק בו העובר נמצא] מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. וְשִׁלְיָה שֶׁיָּצְאת מִקְצָתָהּ, וְשָׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה - אִם • הָיְתָה שִׁלְיָה זוֹ קְשׁוּרָה בְּוָלָדָהּ, מַה שֶּׁיָּצָא מִמֶּנָּה אָסוּר וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. וְאִם לֹא הָיְתָה קְשׁוּרָה בּוֹ, כֻּלָּהּ אֲסוּרָה, שֶׁמָּא שִׁלְיָה זוֹ שֶׁיָּצְאת מִקְצָתָהּ הָלַךְ [=התמוסס] וָלָד שֶׁהָיָה בָּהּ, וּוְלָדוֹ זֶה שֶׁנִּמְצָא בַּבֶּטֶן הָלְכָה [=התמוססה] שִׁלְיָה שֶׁלּוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְצָא בַּבֶּטֶן וָלָד כְּלָל, שֶׁהַשִּׁלְיָה כֻּלָּהּ אֲסוּרָה.

השגת הראב"ד
אם . . אסור א"א מכדי קי"ל דשליא אינו אוכל דפרשא בעלמא היא וכי יש עמה ולד קשור דליכא בה חשש ולד נימוח אמאי אסורה לא כולה ולא מקצתה.

יד. מָצָא בָּהּ עֻבָּר חַי - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה, אֶלָּא שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ; וְאִם הִפְרִיס [=נעמד] עַל גַּבֵּי קַרְקַע, צָרִיךְ שְׁחִיטָה[כ].

כ) מדרבנן משום מראית עין.

טו. קָרַע אֶת הַבְּהֵמָה, אוֹ שָׁחַט בְּהֵמָה טְרֵפָה, וּמָצָא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי - צָרִיךְ שְׁחִיטָה לְהַתִּירוֹ[כא], וְאֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ; וְאִם לֹא גָּמְרוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַי בִּמְעֵי הַטְּרֵפָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מֵאִמּוֹ.

כא) מכיוון ששחיטת אימו הטריפה לא התירה אותה לאכילה, כך גם הוא לא נעשה מותר על ידי שחיטה זו.

כָּל עֻבָּר שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחְזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - אֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ; וַהֲרֵי הוּא כְּיָלוּד, וְצָרִיךְ שְׁחִיטָה.

~ יום שני ו' כסלו ~

פֶּרֶק ו

דיני אכילת דם, דגים וחגבים ודיני מליחת הבשר.

א. הָאוֹכֵל[א] כַּזַּיִת מִן הַדָּם - בְּמֵזִיד, חַיָּב כָּרֵת; בִּשְׁוֹגֵג, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[ב]. וְדָבָר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בִּלְבַד, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין - שֶׁנֶּאֱמַר[38]: "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה"; וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר[39]: "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ .. אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר".

א) לגבי איסור שתיית דם הרמב"ם משתמש בלשון 'אכילה', מכיוון שגם בתורה איסור זה הוגדר כ'אכילה'.
ב) חטאת שקורבנה קבוע ואינו משתנה לפי האדם החוטא.

אֲבָל דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, וְדַם הָאָדָם - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם דָּם; לְפִיכָךְ •, דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים טְהוֹרִים, מֻתָּר לְאָכְלוֹ; וַאֲפִלּוּ כִּנְּסוֹ בִּכְלִי וְשָׁתָהוּ, מֻתָּר. וְדַם חֲגָבִים וְדָגִים טְמֵאִים - אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא תַּמְצִית גּוּפָן, כַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וְדַם שְׁרָצִים כִּבְשָׂרָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].

השגת הראב"ד
לפיכך . . בכלי א"א אלא שאסרוהו במכונס מפני מראית העין אא"כ יש בו קשקשים.

ב. דַּם הָאָדָם - אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אִם פֵּרֵשׁ [–יצא מהגוף]; וּמַכִּין עָלָיו מַכַּת מַרְדּוּת [–מלקות מדרבנן]. אֲבָל דַּם הַשִּׁנַּיִם, בּוֹלְעוֹ וְאֵינוֹ נִמְנָע. הֲרֵי שֶׁנָּשַׁךְ בְּפַת וְיָצָא עָלֶיהָ דָּם - גּוֹרֵד [=מגרד] אֶת הַדָּם וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל, שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ.

ג. אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל דָּם הַיּוֹצֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וּנְחִירָה [=דקירה] אוֹ הַתָּזַת הָרֹאשׁ, כָּל זְמַן

38. ויקרא-צו, ז, כו. 39. דברים-ראה, יד, ד־ה. 40. לעיל ב, ט־י.

שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲדַמְדּוּמִית, וְעַל הַדָּם הַבָּנוּס [–הנמצא תמיד] בְּתוֹךְ הַלֵּב, וְעַל דַּם הַקָּזָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְקַלֵּחַ [=זורם בחזקה] וְיוֹצֵא[ג]. אֲבָל הַדָּם הַשּׁוֹתֵת [=מטפטף] בְּתְחִלַּת הַקָּזָה, קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְקַלֵּחַ, וְדָם הַשּׁוֹתֵת בְּסוֹף הַקָּזָה, כְּשֶׁיַּתְחִיל הַדָּם לִפְסֹק - אֵין חַיָּבִין עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא כְּדַם הָאֲבָרִים: שֶׁדַּם הַקִּלּוּחַ, הוּא הַדָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ.

ג) איסור התורה הוא על הדם שחיי הבהמה תלויים בו ('דם יציאת הנפש').

ד. דַּם הַתַּמְצִית [שאין החיים תלויים בו] וְדַם הָאֲבָרִין - כְּגוֹן דַּם הַטְּחוֹל, וְדַם הַכְּלָיוֹת, וְדַם בֵּיצִים [–של זכר], וְדָם הַמִּתְכַּנֵּס לַלֵּב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, וְדָם הַנִּמְצָא בַּבָּשָׂר - אֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. אֲבָל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[41]: "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ"; וּבְחִיּוּב כָּרֵת [–בלבד] הוּא אוֹמֵר[42]: "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר, בַּדָּם הִיא" - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא עַל דָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ.

ה. הַשְּׁלִיל [=עובר] הַנִּמְצָא בִּמְעֵי הַבְּהֵמָה, הֲרֵי דָּמוֹ כְּדַם הַיְלוּדִ[ד]. לְפִיכָךְ, הַדָּם הַנִּמְצָא בָּנוּס בְּתוֹךְ לִבּוֹ, חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; אֲבָל • שְׁאָר דָּמוֹ, הֲרֵי הוּא כְּדַם הָאֲבָרִין.

השגת הראב"ד
אבל . . האברין א"א וכן דם היוצא מבית שחיטתו שהוא מן הריאה ומן הכבד.

ד) אפילו אם עדיין לא הושלמו ימי ההיריון.

ו. הַלֵּב, בֵּין לְצָלִי בֵּין [בבישול] לִקְדֵרָה - קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוּלְחוֹ. וְאִם • בְּשֶׁל הַלֵּב וְלֹא קְרָעוֹ - קוֹרְעוֹ אַחַר שֶׁבִּשְּׁלוֹ, וּמֻתָּר[ה]; וְאִם לֹא קְרָעוֹ - אִם הָיָה בּוֹ כַּזַּיִת דָּם חַיָּב עָלָיו כָּרֵת.

השגת הראב"ד
ואם . . שבשלו א"א לא נאמר אלא בצלי דכבולעו כך פולטו.

ה) מכיוון שבשר הלב רך ואינו יכול לבלוע את הדם שייצא בבישול, אך אם יבשל יחד עם הלב איברים אחרים הם ייאסרו.

ז. הַכָּבֵד - אִם חֲתָכָהּ וְהִשְׁלִיכָהּ לְתוֹךְ הַחֹמֶץ, אוֹ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין[ז] עַד שֶׁתִּתְלַבֵּן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַשֵּׁל אוֹתָהּ אַחַר כֵּן; וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַבְהֲבָהּ עַל הָאוּר [=לצלותה מעט], וְאַחַר כָּךְ • מְבַשְּׁלִין אוֹתָהּ אַחַר כָּךְ בְּשֶׁל רֹאשׁ, וְלֹא קוֹלִין [=צולים] אוֹתוֹ - עַד שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר.

השגת הראב"ד
ואחר . . רותחין א"א (זה) לא שמענו ולא ראינו מימינו וכל האדמימות שיצא אחר מליחה ממנו אינו אלא חמר בשר והמחמיר יותר מכן עליו להביא ראיה.

ו) החיתוך נצרך כדי שהדם שאסוף בתוך סמפונות הכבד ייצא. ז) מטרת החליטה בשמן או במים רותחים היא, כדי שהדם שנמצא בתוך האיברים לא ייצא בבישול.

ח. הַכָּבֵד שֶׁבִּשְּׁלָהּ, וְלֹא הִבְהֲבָהּ עַל הָאוּר וְלֹא חֲלָטָהּ בְּחֹמֶץ אוֹ בְּרוֹתְחִין - הֲרֵי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ אֲסוּרָה, הַכָּבֵד וְכָל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִמָּהּ. וּמֻתָּר לְצָלוֹת [–לכתחילה] כָּבֵד עִם הַבָּשָׂר בְּשַׁפּוּד אֶחָד - וְהוּא [=בתנאי], שֶׁתִּהְיֶה הַכָּבֵד לְמַטָּה[ח]; וְאִם עָבַר וּצְלָיָהּ לְמַעְלָה מִבָּשָׂר, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל[ט].

ח) כדי שהדם שיצא מהכבד לא יטפטף לתוך הבשר. ט) מכיוון שבגלל חום הצלייה, אנו מניחים שכל הדם טפטף יצא גם מהבשר ולא נשאר בו.

ט. הַטְּחוֹל - מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ [–אחרי מליחה] אֲפִלּוּ עִם הַבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ [–כולו] דָּם אֶלָּא בָּשָׂר הַדּוֹמֶה לְדָם. הַשּׁוֹבֵר מִפְרֶקֶת בְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, הֲרֵי הַדָּם נִבְלַע בָּאֲבָרִים[י]; וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה בָּשָׂר חַי, וַאֲפִלּוּ חֲלָטוֹ [במים רותחים][יא]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יַחְתֹּךְ הַחֲתִיכָה, וְיִמְלַח יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ יְבַשֵּׁל אוֹ יִצְלֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם, שֶׁהֵן מֻתָּרִין[יב].

י) מעוצמת המכה, הבהמה מפסיקה לזוז לחלוטין והדם שלה נבלע באיברים (בשונה מהשחיטה הגורמת לבהמה לנוע ולהוציא את הדם) ואסור (דם שנבלע באיבר ואינו הדם הטבעי הנמצא באיבר – אסור). יא) מכיוון שחליטה מועילה רק לדם האיברים עצמם, ולא לדם ממקומות אחרים שנבלע בהם. יב) ואיננו חוששים שהבהמה מתה לפני השחיטה ולכן לא יצא דם.

י. אֵין הַבָּשָׂר יוֹצֵא [–מתנקה] מִידֵי דָּמוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מוּלְחוֹ יָפֶה יָפֶה, וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מֵדִיחַ הַבָּשָׂר [במים] תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מוּלְחוֹ יָפֶה יָפֶה [–מכל צדדיו], וּמַנִּיחוֹ [=משאירו] בְּמֶלַח [שהות זמן] כְּדֵי הִלּוּךְ מִיל [–כקילומטר]; וְאַחַר כָּךְ • מְדִיחוֹ[יג] יָפֶה

41. ויקרא, ג, יז. **42.** ויקרא-אחרי, יז, יא.

יָפֶה, עַד שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם [מהשטיפה] **זַכִּים; וּמַשְׁלִיכוֹ מִיָּד לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין, אֲבָל לֹא לִפּוּשְׁרִין - כְּדֵי שֶׁיִּתְלַבֵּן מִיָּד, וְלֹא יֵצֵא דָּם**[יד].

יג) השטיפה הראשונית מיועדת כדי לשטוף את המלח (שהדם נבלע בו) מהבשר, והאחרונה כדי לוודא שלא נשארו על הבשר מים אסורים מהשטיפה הראשונית. יד) הרמב"ם סובר ששאיבת הדם שנעשית עם המלח בזמן המינימלי, אינה שואבת את כל הדם, ולכן יש להשליך את הבשר למים רותחים כדי שעוצמת החום תגרום לדם להישאר במקומו ולא לצאת, והדם שבטבעו מצוי בתוך האיברים ואינו יכול לצאת מהם – מותר.

יא. כְּשֶׁמּוֹלְחִין הַבָּשָׂר, אֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בִּכְלִי מְנֻקָּב; וְאֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמֶלַח עָבֶה גַּחוֹל הַגַּס, שֶׁהַמֶּלַח הַדַּק כְּקֶמַח יִבָּלַע בַּבָּשָׂר וְלֹא יוֹצִיא דָּם. וְצָרִיךְ לְנַפֵּץ [=לנער] **הַבָּשָׂר מִן הַמֶּלַח** [–שנבלע בו דם], **וְאַחַר כָּךְ יְדִיחֶנּוּ** [–אפילו בכלי רגיל].

יב. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, לְבָשָׂר שֶׁצָּרִיךְ לְבַשְּׁלוֹ. אֲבָל לְצָלִי, מוֹלֵחַ וְצוֹלֶה מִיָּד [–ללא שהות במלח].

וְהָרוֹצֶה • לֶאֱכֹל בָּשָׂר חַי - מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; וְאִם חֲלָטוֹ בְּחֹמֶץ, מֻתָּר לֶאֱכָלוֹ כְּשֶׁהוּא חַי, וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת הַחֹמֶץ שֶׁחֲלָטוֹ בּוֹ, שֶׁאֵין הַחֹמֶץ מוֹצִיא הַדָּם[טו].

השגת הראב"ד
והרוצה . . יפה א"א לבשר חי אינו צריך מליחה דדם האברים דלא פירש מותר וכן כתב רב אחאי ז"ל.

טו) אלא רק גורם שהדם יישאר בתוך האיברים ולא יוכל לצאת.

יג. חֹמֶץ שֶׁחָלַט בּוֹ בָּשָׂר, לֹא יַחְלֹט בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[טז]; **וַחֲתִיכָה שֶׁהֶאֱדִימָה בְּתוֹךְ הַחֹמֶץ - הִיא וְהַחֹמֶץ אֲסוּרִין**[יז], **עַד שֶׁיִּמְלַח אוֹתָהּ יָפֶה יָפֶה** [או] **וְיִצְלֶה. בָּשָׂר שֶׁהֶאֱדִים** [–בחומץ], **וְכֵן בֵּיצֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה** [–של זכר] **בַּקְּלָף** [=קליפה] **שֶׁעֲלֵיהֶן, וְכֵן הָעֹרֶף שֶׁבּוֹ הַמְּזֻרָקִים** [=עורקים] **שֶׁהֵם מְלֵאִים דָּם - אִם חֲתָכָן וּמְלָחָן כַּדָּת, מֻתָּר לְבַשְּׁלָן; וְאִם לֹא חֲתָכָן וּצְלָאָן בְּשַׁפּוּד, וְצָלָה הָעֹרֶף וּפִיו לְמַטָּה, אוֹ שֶׁצְּלָאָן כֻּלָּן עַל הַגֶּחָלִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.**

טז) מכיוון שרמת חמיצותו ויכולת השאיבה שלו נחלשת בחליטה הראשונה. יז) כי האדמומיות היא סימן לכך שהדם יצא והתערב גם עם החומץ.

יד. רֹאשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁצָּלָהוּ בְּתַנּוּר אוֹ בְּכִבְשָׁן - אִם תָּלָהוּ וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ לְמַטָּה, מֻתָּר; שֶׁהַדָּם יוֹצֵא וְשׁוֹתֶת. וְאִם הָיָה בֵּית הַשְּׁחִיטָה מִן הַצַּד, מֹחוֹ אָסוּר - שֶׁהַדָּם מִתְקַבֵּץ לְתוֹכוֹ; וּשְׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁעַל הָעֲצָמוֹת מְבַחוּץ, מֻתָּר[יח]. **הִנִּיחַ חָטְמוֹ לְמַטָּה - אִם הִנִּיחַ בּוֹ גְּמִי אוֹ קָנֶה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּתוּחַ וְיֵצֵא דָּמוֹ דֶּרֶךְ חָטְמוֹ, מֻתָּר; וְאִם לָאו, מֹחוֹ אָסוּר.**

יח) שאר חלקי הראש מותרים בתנאי שלא בישל את הראש אחרי צלייתו.

טו. אֵין מַנִּיחִין כְּלִי תַּחַת הַצָּלִי לְקַבֵּל מֵימָיו [–השומן], **עַד שֶׁתִּכְלֶה כָּל מַרְאֵה אֲדַמְדּוּמִית שֶׁבּוֹ. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? מַשְׁלִיכִין לְתוֹךְ הַכְּלִי מְעַט מֶלַח**[יט], **וּמַנִּיחַ הַכְּלִי עַד שֶׁיִּצָּלֶה**[ה]; **וְלוֹקֵחַ הַשְּׁמָנוּנִית שֶׁל מַעְלָה, וְהַמַּיִם שֶׁל מַטָּה שֶׁתַּחַת הַשְּׁמָנוּנִית אֲסוּרָה** [–אסורים].

יט) כי ריבוי מלח יגרום שהשומן יתערב עם הדם.

טז. פַּת שֶׁחָתַךְ עָלֶיהָ בָּשָׂר צָלִי, מֻתָּר לֶאֱכָלָהּ[כ]. **דָּגִים וְעוֹפוֹת שֶׁמָּלְחָן וְהָ עִם זֶה - אֲפִלּוּ בִּכְלִי מְנֻקָּב, הַדָּגִים אֲסוּרִין; שֶׁהַדָּג רָפֶה** [–עורו רך], **וּבוֹלֵעַ דָּם הַיּוֹצֵא מִן הָעוֹף. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם מָלַח דָּג עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה**[כא].

כ) והלחלוחית שרואים על הפת אינה דם אלא שומן. כא) אולם בהמה ועופות מותר למלוח ביחד בכלי נקוב, מכיוון שהעופות פולטים ציר בזמן שבשר הבהמה פולט דם, ומאחר שהעוף פולט את הנוזל הנמצא בתוכו אינו בולע באותו זמן את הדם.

יז. עוֹפוֹת שֶׁהִנִּיחָן שְׁלֵמִים, וּמִלֵּא חֲלָלָן בָּשָׂר וּבֵיצִים, וּבִשְּׁלָן - אֲסוּרוֹת; שֶׁהַדָּם יוֹצֵא לְתוֹכָן[כב]; **וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּלָחָן יָפֶה יָפֶה** [–לפני הבישול][כג], **וַאֲפִלּוּ • הָיָה הַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן שָׁלוּק** [–חלוט] **אוֹ צָלִי**[כד]. **וְאִם צָלָן**[כה], **הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן חַי** [–ומליחתו הייתה מועטת], **וַאֲפִלּוּ פִּיהֶן לְמַעְלָה**[כה].

השגת הראב"ד
ואפילו . . צלי א"א זה אין לו טעם אם הוא מלוח כל צרכו והבשר שבתוכו צלוי איזה דם יאסור אותו.

כב) דם העופות יוצא לתוך הבשר והביצים. כג) מכיוון שכפי שהתבאר בהלכה י', שכדי להשלים את פעולת המליחה לחלוטין צריך להשליך את הבשר למים רותחים, וכאשר חלל העוף מלא בבשר או ביצים – המים לא יגיעו לכל חלקיו ולא יועילו. כד) שהם רכים והיה ניתן לחשוב שאינם מונעים מהמים הרותחים להגיע לכל חלקי העוף. כה) כי עוצמת האש של הצלייה תשאב ותשרוף את כל הדם, ואפילו דם שייבלע בהם בהתחלה ייצא ויישרף בהמשך תהליך הצלייה.

יח. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁמִּלְּאָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּבָשָׂר צָלִי אוֹ שָׁלוּק[כו], אוֹ שֶׁמִּלְּאָן בְּבֵיצִים, וּשְׁלָקָן אוֹ קְלָיָן [–בצלייה] **- חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, שֶׁאֵין מַחְזִיקִין** [שיש] **דָּם בְּבְנֵי מֵעַיִם** [–באברי העיכול]**; וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

כו) אבל אם רק מלחו את הבשר – אסור, כפי שהתבאר בהלכה הקודמת.

יט. עוֹפוֹת שֶׁטְּפָלָן [=ציפה אותם] **בְּצֵק וּצְלָיָן, בֵּין שְׁלֵמִים בֵּין מְחֻתָּכִין - אִם טְפָלָן בְּסֹלֶת גַּסָּה - אַפְלוּ הִסְמִיקָה** [=האדימה] **הַטְּפֵלָה** [=הציפוי]**, אוֹכֵל אֶת הַטְּפֵלָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֹלֶת גַּסָּה, מִתְפָּרֶרֶת וְיוֹצֵא הַדָּם[כז]. וְאִם טְפָלָן בְּקֶמַח חִטִּין שֶׁלְתָתָן[כח] - אִם הָיְתָה הַטְּפֵלָה לְבָנָה כְּמוֹ הַכֶּסֶף, מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה; וְאִם לָאו, אֲסוּרָה. טְפָלָן בִּשְׁאָר קְמָחִין - אִם הֶאֱדִימוּ, אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הֶאֱדִימוּ[כט], מֻתָּרִין.**

כז) הקמח מאוד עבה, ולכן אינו נדבק לחלוטין והדם ייצא מהחורים והרווחים שיש בו. כח) שהקמח שלהן דק והבצק העשוי ממנו נדבק והדם ייבלע בו ולא ייצא. כט) אפילו אם צבען אינו דומה לכסף לבן.

כ. סָפִין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ, אָסוּר לֶאֱכֹל בָּהּ רוֹתְחַ[ל], עַד שֶׁיְּלַבֵּן הַסָּפִין, אוֹ יַשְׁחִיזֶנָּה כָּלָּהּ בְּמַשְׁחֵזֶת, אוֹ יְנַעֲנֶנָּה בְּקַרְקַע קָשֶׁה עֲשָׂרָה פְּעָמִים; וְאִם חָתַךְ בָּהּ רוֹתְחַ, מֻתָּר[לא]. וְכֵן אִינוֹ חוֹתֵךְ בּוֹ צָנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים הַחֲרִיפִים, לְכַתְּחִלָּה[לב]; וְאִם • הֵדִיחַ הַסָּפִין, אוֹ קִנְּחָהּ בְּכְלִי - מֻתָּר לַחְתֹּךְ בָּהּ צָנוֹן (צוֹנֵן) וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[לג], אֲבָל לֹא רוֹתְחַ[לד].

השגת הראב"ד
ואם הדיח . . מותר לחתוך בו צונן . . אבל לא רותח א"א וכן אינו חותך בה צנון או כל דבר חורפא.

ל) מחשש שהדם שבלוע בה מהשחיטה, ייפלט. לא) מכיוון שבפועל מקום השחיטה צונן והסכין אינה בולעת את הדם, ואיסור השימוש עם הסכין באוכל רותח הוא רק חומרה ולא מעיקר הדין. לב) מחמת חריפותו חוששים שהצנון יבלע מהדם הבלוע בסכין. לג) מכיוון שחריפות הצנון אינה חזקה מאוד והצנון אינו חם, התירו להשתמש בסכין אפילו אם רק הדיחה לפני כן. לד) כפי שהתבאר בתחילת ההלכה.

כא. קְעָרָה • שֶׁמָּלַח בָּהּ בָּשָׂר, אַפְלוּ הָיְתָה שׁוּעָה בְּאָבָר [=מצופה בעופרת] **- אָסוּר לֶאֱכֹל בָּהּ רוֹתְחַ לְעוֹלָם, שֶׁכְּבָר נִבְלַע הַדָּם בַּחֲרָשֶׁיהָ[לה].**

השגת הראב"ד
קערה . . בחרשיה א"א וקערה של עץ עד שיגעיל.

לה) ואם יאכלו בה אוכל רותח, הדם יצא מהקערה וייבלע בו. דין זה הוא דווקא בקערת חרס, אך אם הקערה עשויה מחומר אחר, השימוש בה יהיה מותר אחרי הגעלה.

~ יום שלישי ז' כסלו ~

פֶּרֶק ז

דיני איסור אכילת חֵלֶב.

א. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת חֵלֶב - בְּמֵזִיד, חַיָּב כָּרֵת; בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[א]. וּבְפָרוּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר[43]: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז - לֹא תֹאכֵלוּ" - בֵּין שֶׁאָכַל מֵחֵלֶב שְׁחוּטָה, בֵּין שֶׁאָכַל מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה שֶׁלָּהֶן. אֲבָל שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - חֶלְבָּהּ כִּבְשָׂרָהּ[ב]. וְכֵן נֵפֶל שֶׁל שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה, חֶלְבּוֹ כִּבְשָׂרוֹ[ג]; וְהָאוֹכֵל מֵחֶלְבּוֹ כַּזַּיִת, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה.

א) כבשה או שעירה – ואין הבאתה תלויה במצבו הכלכלי של החוטא. ב) בשאר החיות והבהמות הטהורות מותר לאכול את החלב, ובטמאות החלב אסור כמו הבשר באיסור טומאה (ללא עונש כרת). ג) ואין נענשים על אכילתו כרת. אך זהו דווקא בנפל שהריונו לא נגמר, אך אם ברור שההיריון שלו הושלם – חלבו אסור באיסור חלב מהתורה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הָאוֹכֵל כַּזַּיִת חֵלֶב כו'".

ובתחילת פ"ו מפרט הדינים דאיסור דם. שני איסורים אלו יש לפרשם לעבודת האדם שהרי " . . רוב דיני התורה אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות ולישר כל המעשים כו'".

בדם ובחלב מצינו לכאורה דבר והיפוכו. בנוגע להדיוט הם איסור מוחלט אבל בנוגע לקדושה הרי אדרבא, עיקר עבודת הכהנים בהקרבת הקרבנות היא בהקרבת חלב ודם, וכלשון הכתוב: "ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם".

43. ויקרא-צו, ז, כג.

ומבואר בספרים שחלב ודם הם חיותו של אדם וצריכים שניהם להמסר לעניני קדושה ולא לעניני חולין או רשות.

ענינו של הדם הוא החיות המוכרחת לקיום מציאות הגוף מראש ועד רגל – "הדם הוא הנפש" שנעשה על ידי הילוך הדם בכל אברי הגוף. חלב הוא שומן המורה על עניני תענוג, ושניהם מרומזים בברכת "בורא נפשות" – "חסרונן" ו"להחיות". "חסרונן היינו צרכי הגוף לקיום חיותו, ו"להחיות בהם הם שאר הדברים שבראם להתענג בהם".

וזהו הענין הפנימי ב"להקריב לי חלב ודם" שצריך להקריב שניהם קרבן לה', הן הדם – החיות המוכרחת, והן החלב – ענין התענוג, שאת שניהם (הכוללים כל מציאות האדם) צריך להקריב לה'. "תמידים כסדרם" (עבודה המוכרחת) ומוספים כהלכתם (הוספה לשם תענוג).

יין מלכות ספר קדושה סימן ח
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. הָאוֹכֵל מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה - חַיָּב מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה וּטְרֵפָה; מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף הָאִסּוּר בִּכְשָׁרָה שֶׁהָיָה מֻתָּר [–בשחיטה לפני שהוטרפה], נוֹסָף עַל הַחֵלֶב; וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתַּיִם[ד].

ד) כפי שהתבאר בתחילת פרק ה', איסור נוסף חל על איסור קיים רק אם יש בו חידוש, ומכיוון שהתווסף בבשר הבהמה איסור נוסף (טרפה או נבילה), האיסור יחול גם על חלק החלב שבבהמה.

ג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל [=עובר][ה] - כָּל חֶלְבּוֹ מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ חַי; מִפְּנֵי שֶׁהוּא [–נחשב] כְּאֵבֶר מִמֶּנָּה [–ולא נחשב לחלב]. וְאִם שָׁלְמוּ לוֹ חֲדָשָׁיו [של העיבור] וּמְצָאוֹ חַי - אַף • עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִיס [–נעמד על רגליו] עַל הַקַּרְקַע וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה - חֶלְבּוֹ אָסוּר[ו], וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ כָּל הַחוּטִין [=כעין וורידים] וְהַקְּרוּמוֹת הָאֲסוּרִין[ז], כְּשְׂאָר הַבְּהֵמוֹת.

השגת הראב"ד
אף . .אסור א"א אין זה כדברי הרב ז"ל אלא כדברי הרב רבינו אפרים ז"ל.

ה) שלא נגמרו חודשי הריונו. ו) מכיוון שסיום והשלמת חודשי העיבור, הוא הקובע ומחשיב את החלב לאבר נפרד שיהיה אסור. ז) באיסור חלב, וכן את הקרומות האסורות באיסור אכילת דם.

ד. הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה, וְחָתַךְ מֵחֵלֶב הָעֲבֵר שֶׁבָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, וְהוֹצִיאוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלָיו כְּאִלּוּ חָתַךְ מֵחֵלֶב הָאֵם עַצְמָהּ, שֶׁהַחֲדָשִׁים הֵן הַגּוֹרְמִין לְאֵסֹר הַחֵלֶב.

ה. שְׁלֹשָׁה חֲלָבִים הֵן, שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם כָּרֵת: חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּרֶב [=הקרביים], וְשֶׁעַל שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, וְשֶׁעַל הַכְּסָלִים [=מתניים]. אֲבָל הָאַלְיָה [–שומן הזנב], מַתֶּרֶת בַּאֲכִילָה; לֹא נִקְרֵאת 'חֵלֶב' אֶלָּא לְעִנְיַן קָרְבָּן בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרְאוּ 'חֲלָבִים' [גם ה]כְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד לְעִנְיַן קָרְבָּן; כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר "חֵלֶב הָאַרְיֶה"[44] וְ"חֵלֶב כְּלָיוֹת חִטָּה"[45] - שֶׁהוּא טוּבָם [=החלק המשובח]; וּלְפִי שֶׁמִּרְימִין דְּבָרִים אֵלּוּ מִן הַקָּרְבָּן לִשְׁרֵפָה לַה', נִקְרְאוּ 'חֵלֶב'[ח] - שֶׁאֵין שָׁם [–בחלקי הבהמה] דָּבָר טוֹב [–משובח], אֶלָּא הַמּוּרָם לַה'. וּלְכָךְ נֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: "בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ"[46].

ח) כלומר, משמעות התואר 'חלב' בהם היא, שהם חלקים מיוחדים שקרבים לה' כליל במזבח.

ו. חֵלֶב שֶׁעַל הַמְּסוֹס וְשֶׁעַל בֵּית הַכּוֹסוֹת [=חלקים מהקיבה] - הוּא [–הנקרא בתורה] הַחֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּרֶב; וְחֵלֶב שֶׁבְּעִקְרֵי [–מקום חיבור] הַיְרֵכַיִם מִבִּפְנִים - חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְהוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּסָלִים. וְיֵשׁ שָׁם חֵלֶב עַל הַקֵּבָה - עָקֹם כְּמוֹ קֶשֶׁת, וְהוּא הָאָסוּר; וְחוּט [–של שומן] מָשׁוּךְ כְּמוֹ יֶתֶר [=מיתר], וְהוּא מֻתָּר. חוּטִין שֶׁבַּחֵלֶב אֲסוּרִין [–מדרבנן], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת.

ז. חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה [=מכסה] אוֹתוֹ, מֻתָּר - שֶׁעַל הַכְּסָלִים אָסַר הַכָּתוּב, לֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים; וְכֵן חֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת נֶאֱסַר, לֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלָיוֹת. וְאַף עַל פִּי כֵן[ט], נוֹטֵל אָדָם לִבֵּן שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִיָּה [=כמה שמצליח], וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל אוֹתָהּ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַטֵּט אַחֲרָיו.

ט) למרות שמצד הדין החלב שבתוך הכליות מותר.

ח. יֵשׁ כְּמוֹ שְׁתֵּי פְּתִילוֹת [–חתיכות ארוכות] שֶׁל חֵלֶב בְּעִקְרֵי הַמָּתְנַיִם, סָמוּךְ לְרֹאשׁ הַיָּרֵךְ. כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה, חֵלֶב זֶה נִרְאֶה בַּמַּעַיִם; וּכְשֶׁתָּמוּת, יִדְבַּק הַבָּשָׂר בְּבָשָׂר וְיִתְכַּסֶּה חֵלֶב זֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה עַד שֶׁיִּתְפָּרֵק [–יפרידו את חלקי] הַבָּשָׂר מִן הַבָּשָׂר; וְאַף עַל פִּי

44. בראשית-ויגש, מה, יח. 45. דברים-האזינו, לב, יד. 46. במדבר-קרח, יח, ל.

כֵּן חֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ [–בחיי הבהמה]. וְכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא בּוֹ הַחֵלֶב תַּחַת הַבָּשָׂר, וְהַבָּשָׂר מַקִּיף אוֹתוֹ מִכָּל סְבִיבָיו וְלֹא יֵרָאֶה עַד שֶׁיִּקָּרַע הַבָּשָׂר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר.

י) בחיי הבהמה כל איבר עומד במקום בפני עצמו, וכשמתה חלקים מבשר האיברים נדבקים האחד לשני ומכסים חלקים מסוימים שבחיי הבהמה אינם מכוסים בבשר אלא גלויים.

ט. חֵלֶב הַלֵּב, וְחֵלֶב הַמֵּעַיִם, וְהֵם הַדַּקִּין הַמְלֻפָּפִין [=צינורות העיכול] - כֻּלָּן מֻתָּרִין, וַחֲרֵי הֵן כַּשָּׂמֶן שֶׁהוּא מֻתָּר; חוּץ מֵרֹאשׁ [–תחילת צינורות] הַמֵּעַי הַסָּמוּךְ לַקֵּבָה, שֶׁהִיא תְּחִלַּת בְּנֵי מֵעַיִם - שֶׁצְּרִיךְ לִגְרֹד הַחֵלֶב שֶׁעָלָיו [–בכמות כלשהי], וְזֶה הוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין שֶׁאָסוּר.

השגת הראב"ד

וְיֵשׁ • מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁאָמַר, שֶׁרֹאשׁ הַמֵּעַי הַזֶּה שֶׁצְּרִיךְ לְגָרְדוֹ, הוּא [חלק] הַמֵּעַי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָרְאִי [–הצואה] שֶׁהוּא [ב] סוֹף הַמֵּעַיִם.

ויש . שיאמר א"א וזה עיקר.

י. יֵשׁ בְּגוּף הַבְּהֵמָה חוּטִין וּקְרוּמוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרִין - [–חלק] מֵהֶן מִשּׁוּם חֵלֶב, וּמֵהֶן מִשּׁוּם דָּם. וְכָל חוּט אוֹ קְרוּם שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם "כָּל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ[47]" - צָרִיךְ לְנָטְלוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִמְלַח וִיבַשֵּׁל הַבָּשָׂר כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ: וְאִם חָתְכוֹ וּמְלָחוֹ [–לבישול], אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ; וְאִם לְצָלִי, אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ[יא]. וְכָל חוּט אוֹ קְרוּם שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם "כָּל חֵלֶב" - בֵּין לְצָלִי בֵּין לְבִשּׁוּל, צָרִיךְ לְנָטְלוֹ מִן הַבְּהֵמָה.

יא) כפי שהתבאר בפרק ו', הצלייה שואבת ומכלה את כל הדם.

יא. חֲמִשָּׁה חוּטִין יֵשׁ בַּכְּסָלִים [=מותניים], שְׁלֹשָׁה מִן הַיָּמִין וּשְׁנַיִם מִן הַשְּׂמֹאל: הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁמִּן הַיָּמִין, מִתְפַּצֵּל כָּל אֶחָד מֵהֶן לִשְׁנַיִם שְׁנַיִם; וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּן הַשְּׂמֹאל, מִתְפַּצְּלִין לִשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. וְכֻלָּן מְשׁוּם חֵלֶב; וְחוּטֵי הַטְּחוֹל וְחוּטֵי הַכְּלָיוֹת, מְשׁוּם חֵלֶב.

וְכֵן קְרוּם שֶׁעַל הַטְּחוֹל, וּקְרוּם שֶׁעַל הַכְּסָלִים, וּקְרוּם שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת - אֲסוּרִין מְשׁוּם חֵלֶב. וּקְרוּם שֶׁעַל דַּד הַטְּחוֹל [–מעל חלקו העבה], חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; וּשְׁאָר הַקְּרוּם [–שבטחול] אָסוּר, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו.

יב. וּשְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ לַכְּלָיָה - הָעֶלְיוֹן, חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת [–נחשב] כְּחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיָה; וְהַתַּחְתּוֹן, חֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר קְרוּמוֹת וְחוּטִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין וְאֵין בָּהֶן כָּרֵת.

יג. חוּטֵי הַלֵּב [–שמלאים בדם], וְחוּטֵי הַיָּד, וְחוּטֵי הָעֹקֶץ [=זנב], וְחוּטֵי הַלְּחָי הַתַּחְתּוֹן שֶׁבְּצַד הַלָּשׁוֹן [הנמצאים] מְכָאן וּמִכָּאן [–בשני צידי הראש], וְכֵן הַחוּטִין הַדַּקִּין שֶׁהֵן בְּתוֹךְ חֵלֶב הַדַּקִּין [=המעיים] כְּמוֹ בֵּית [–קורי] עַכָּבִישׁ מְסֻבָּכִין זֶה בָּזֶה, וּקְרוּם שֶׁעַל הַמֹּחַ שֶׁמִּבַּקְּדָקֹד, וּקְרוּם שֶׁעַל הַבֵּיצִים - הַכֹּל אֲסוּרִין מְשׁוּם דָּם [–עד שיחתוך וימלח אותם].

יד. בֵּיצֵי גְּדִי אוֹ טָלֶה שֶׁלֹּא הִשְׁלִים [–חי מהלידה] שְׁלֹשִׁים יוֹם, מֻתָּר לְבַשְּׁלָן בְּלֹא קְלִפָּה[יב]. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם נִרְאוּ בָּהֶן חוּטִין דַּקִּין אֲדֻמִּין - בְּיָדוּעַ שֶׁהָלַךְ בָּהֶן הַדָּם, וְלֹא יְבַשֵּׁל עַד שֶׁיְּקַלֵּף [–את הקרום], אוֹ עַד שֶׁיַּחְתֹּךְ וְיִמְלַח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִרְאוּ בָּהֶן הַחוּטִין הָאֲדֻמִּים, מֻתָּרִין.

יב) אף בלי לקלף את הקרום שעליהן. ומותר גם אם יש בהם חוטים אדומים, כי באמת הם אינם דם אלא שומן.

טו. וְכָל בְּנֵי מֵעַיִם [–במקום] שֶׁהַמַּאֲכָל סוֹבֵב בַּחֲלָלָן, אֵין מַחְזִיקִין בָּהֶן דָּם [=אינם צריכים מליחה].

טז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַחוּטִין וְהַקְּרוּמוֹת, אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[יג]. וְאִם תֹּאמַר[יד] שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה, בִּכְלָל "כָּל חֵלֶב" .. "וְכָל דָּם" - אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת [=מלקות מדרבנן]; וְיִהְיוּ כַּחֲצִי שִׁעוּר, שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

יג) מכיוון שהם אינם דם רגיל צלול. יד) מלשון הרמב"ם נראה שאינו מכריע בזה לחלוטין, אלא שנוטה יותר לומר שהאיסור מדרבנן.

יז. אֵין מוֹלְחִין חֲלָבִים עִם הַבָּשָׂר[טו], וְלֹא מְדִיחִין חֲלָבִים עִם הַבָּשָׂר. וְסָכִין שֶׁחָתַךְ בָּהּ חֲלָבִים, לֹא יַחְתֹּךְ בָּהּ בָּשָׂר [–ללא הדחה]; וּכְלִי שֶׁהֻדִּיחַ בּוֹ חֲלָבִים, לֹא יָדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר[טז]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַטַּבָּח [–השוחט] לְהַתְקִין [–להכין] שָׁלֹשׁ סַכִּינִין - אַחַת שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ[יז], וְאַחַת שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ בָּשָׂר, וְאַחַת שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ חֲלָבִים.

טו) כי במליחה חלק מהחלב ייבלע ויידבק לבשר.

47. ויקרא-צו, ז, כו.

טז) מחשש שחלק מהמים יתערב עם השומן של החלב האסור ויידבק בחלק החיצוני של הבשר. יז) ולא ינקה את הדם על ידי שיחתוך בה דבר נוסף לפני השימוש בבשר, מחשש שהסכין תיפגם ותתקלקל והשחיטה תיפסל.

יח. וְאִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיְּדִיחַ הַטַּבָּח הַבָּשָׂר בַּחֲנוּת - צָרִיךְ לְהַתְקִין לוֹ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁל מַיִם [–עם סימן לזיהוי]: **אֶחָד שֶׁמְּדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר, וְאֶחָד שֶׁמְּדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים.**

יט. וְאָסוּר לַטַּבָּח לִפְרֹשׂ חֵלֶב הַכְּסָלִים [–בזמן שחם] **עַל הַבָּשָׂר כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ - שֶׁהַקְּרוּם שֶׁעַל הַחֵלֶב דַּק, וְיִתְמַעֵט בְּיַד הַטַּבָּח** [–במהלך ההתעסקות איתו] **וְיָזוּב הַחֵלֶב וְיִבָּלַע בַּבָּשָׂר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ** [בשלושת ההלכות האחרונות], **אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן; וְאִם נַעֲשׂוּ, לֹא נֶאֱסַר הַבָּשָׂר, וְאֵין מַכִּין** [–מלקות מדרבנן] **אֶת הָעוֹשֶׂה, אֶלָּא מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה.**

כ. וְכֵן אֵין מוֹלְחִין אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּרוּמוֹת וְהַחוּטִין הָאֲסוּרִין[יח]**; וְאִם מָלַח, מְסִירָן אַחַר שֶׁנִּמְלְחוּ. וַאֲפִלּוּ הָיָה בָּהֶן גִּיד הַנָּשֶׁה - מְסִירוֹ אַחַר שֶׁנִּמְלַח, וּמְבַשֵּׁל.**

יח) כלומר, לכתחילה הטבח צריך להסירם לפני המליחה.

כא. וְטַבָּח שֶׁדַּרְכּוֹ לְנַקּוֹת הַבָּשָׂר, וְנִמְצָא אַחֲרָיו חוּט אוֹ קְרוּם - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ[יט]**, וּמַזְהִירִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יְזַלְזֵל בָּאִסּוּרִין.**

יט) מאחר שאיסורם מדרבנן התירו שימשיך בעבודתו אחרי שילמדו אותו את ההלכות.

אֲבָל אִם נִמְצָא אַחֲרָיו חֵלֶב - אִם הָיָה כְּשֶׁעוֹרָה, [–ולא סומכים עליו יותר] **מַעֲבִירִין אוֹתוֹ; וְאִם נִמְצָא אַחֲרָיו כַּזַּיִת חֵלֶב, אֲפִלּוּ בִּמְקוֹמוֹת הָרְבֵּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת**[כ]**, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַטַּבָּח נֶאֱמָן עַל הַחֵלֶב**[כא]**.**

כ) מפני שעובר על איסור 'לפני עור לא תתן מכשול'. כא) סומכים על הטבח שינקה את החלב מהבשר, ולכן אם התעצל בזה והכשיל אחרים באיסור מהתורה – מפטרים אותו ולא יסמכו עליו יותר לעולם.

~ יום רביעי ח' כסלו ~

פֶּרֶק ח

דיני איסור אכילת 'גיד הנשה', דינים שונים במכירת בשר ומכירת בשר נבילות וטריפות.

א. גִּיד הַנָּשֶׁה - נוֹהֵג בִּבְהֵמָה וְחַיָּה הַטְּהוֹרִין [בלבד], **וַאֲפִלּוּ בִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶן; וְנוֹהֵג בְּשָׁלִיל** [=עובר] **וּבְמֻקְדָּשִׁין** [–קרבנות], **בֵּין קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִין בֵּין קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין. וְנוֹהֵג בִּירֵךְ שֶׁל יָמִין, וּבִירֵךְ שֶׁל שְׂמֹאל. וְאֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא שֶׁעַל כַּף הַיָּרֵךְ** [=שקע החיבור של עצם הירך] **בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר**[48]**: "אֲשֶׁר** ש **עַל כַּף הַיָּרֵךְ"; אֲבָל שְׁאָר הַגִּיד שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַכַּף, וְשֶׁלְּמַטָּה עַד סוֹפוֹ** [–עד סוף הירך], **וְכֵן חֵלֶב** [–שומן] **שֶׁעַל הַגִּיד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּשְׁנֵי גִידִין הֵן - הַפְּנִימִי**א **הַסָּמוּךְ לָעֶצֶם, אָסוּר מִן הַתּוֹרָה; וְהָעֶלְיוֹן כֻּלּוֹ**ב**, אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם**ג**.**

א) הגיד הארוך הנמצא בחלק הפנימי של הירך בסמיכות לעצם אסור מהתורה, מכיוון שמקומו על שקע החיבור של עצם הירך. ב) הגיד העליון יותר הנמצא מעל (מסביב) לגיד הארוך. ג) מכיוון שאינו נמצא על עצם הכף, אלא חבוי בתוך בשר הכף.

ב. הָאוֹכֵל מִגִּיד הַנָּשֶׁה הַפְּנִימִי, מִמָּקוֹם שֶׁעַל הַכַּף - לוֹקֶה; וְאִם אָכַל מֵחֶלְבּוֹ, אוֹ מִשְּׁאָר הַגִּיד הַפְּנִימִי, אוֹ מִכָּל הַחִיצוֹן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [–מלקות מדרבנן]. **וְכַמָּה שִׁעוּר אֲכִילָה? כַּזַּיִת; וְאִם אָכַל הַגִּיד שֶׁעַל הַכַּף כֻּלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת - לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּבְרָיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ**ד**.**

ד) הכלל הוא שדבר שנקרא בשמו רק כשהוא שלם (וכשאינו שלם מאבד את שמו המיוחד) נקרא 'בריה', וגיד הנשה נקרא בשמו רק כאשר קיים בשלימותו (אך אם חלק ממנו אבד ייקרא חתיכה מהגיד). לכן כאשר הגיד שלם הוא נחשב לבריה, וילקו על אכילתו אפילו כשאין בכולו שיעור כזית.

ג. אָכַל כַּזַּיִת מִגִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל יָמִין וְכַזַּיִת מִגִּיד שֶׁל שְׂמֹאל, אוֹ שֶׁאָכַל שְׁנֵי גִידִין כֻּלָּן, אַף עַל פִּי

48. בראשית-וישלח, לב, לג.

ש הפניות לשיחות קודש ש

אשר . . היֶרֶך: מאורע חשוב כל כך כהצלתו של יעקב מידי שרו של עשו נזכר רק בענין פרטי, אי אכילת גיד הנשה?! הביאור בזה ע"פ ביאור עמוק בענין השגחה פרטית על ישראל – יין מלכות סע"א.

שְׁאֵין בָּהֶן כַּזַּיִת - לוֹקֶה שְׁמוֹנִים[ה]; וְכֵן הוּא לוֹקֶה עַל כָּל גִּיד וָגִיד.

ה) בתנאי שהתרו באדם האוכל על כל אכילה ואכילה בפני עצמה, שהיא אסורה ועונשה מלקות.

ד. הָעוֹף - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּיד הַנָּשֶׁה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כַּף יָרֵךְ אֶלָּא יֶרֶךְ עָגֹל[ו]. וְאִם נִמְצָא עוֹף שֶׁיֵּרְכוֹ כְּיֶרֶךְ הַבְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּף - גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁלּוֹ אָסוּר [מספק], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁכַּף יֶרְכָהּ אָרֹךְ כְּשֶׁל עוֹף - גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁלָּהּ אָסוּר [מספק], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

ו) התורה אסרה את עצם הירך של החיה והבהמה הדומה לירך האדם, ואילו ירכו של העוף אינה דומה לה.

ה. הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה מִבְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִין - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּטִמְאָה אֶלָּא בִּבְהֵמָה שֶׁכָּלָּה מַתֶּרֶת; וְאֵינוֹ [נחשב] כְּאוֹכֵל מִשְׁאָר גּוּפָהּ, [מכיוון] שֶׁאֵין הַגִּידִין מִכְּלַל הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם אָכַל מֵחֶלֶב שֶׁעַל הַגִּיד, הֲרֵי זֶה כְּאוֹכֵל מִבְּשָׂרָהּ [האסור משום בהמה טמאה].

ו) משום גיד הנשה ובנוסף משום נבילה או טריפה או עולה.
ח) מכיוון שהאיסור השני כולל איסור על חלקים נוספים בבהמה מלבד הגיד, הוא יחול גם עליו.

ו. הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל נְבֵלָה, אוֹ שֶׁל טְרֵפָה, אוֹ שֶׁל עוֹלָה - חַיָּב שְׁתַּיִם[ז]; מִתּוֹךְ שֶׁנִּכְלַל בְּאִסּוּר שְׁאָר גּוּפָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר, נִכְלַל גַּם הַגִּיד וְנוֹסַף עָלָיו אִסּוּר אַחֵר[ח].

ז. הַנּוֹטֵל גִּיד הַנָּשֶׁה - צָרִיךְ לְחַטֵּט [לחפש ולנקות] אַחֲרָיו, עַד שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמְּנּוּ כְּלוּם. וְנֶאֱמָן הַטַּבָּח עַל גִּיד הַנָּשֶׁה, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן עַל הַחֵלֶב; וְאֵין לוֹקְחִין בָּשָׂר מִכָּל טַבָּח, אֶלָּא אִם הָיָה אָדָם כָּשֵׁר וּמֻחְזָק בְּכַשְׁרוּת - הוּא שֶׁשִּׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ[ט], וּמוֹכֵר, וְנֶאֱמָן.

ט) למנוע חשש שימכור בשר טריפה שאחרים שחטו.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוּצָה לָאָרֶץ[י]; אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁכֻּלָּהּ לְיִשְׂרָאֵל, לוֹקְחִין מִכָּל אָדָם.

י) שגרים באזורים יחד עם הגויים.

ט. טַבָּח הַנֶּאֱמָן לִמְכֹּר בָּשָׂר, וְנִמְצָא בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר טְרֵפָה - מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים לַבְּעָלִים [אף אם הבשר כבר נאכל]; וּמְשַׁמְּתִין [מנדים] אוֹתוֹ, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ [מעבודתו]. וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה לְעוֹלָם לִקַּח מִמֶּנּוּ בָּשָׂר, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחְזִיר אֲבֵדָה [כשמצאה ללא עדים] בְּדָבָר חָשׁוּב [יקר], אוֹ יִשְׁחֹט לְעַצְמוֹ וְיוֹצִיא [יזרוק] טְרֵפָה לְעַצְמוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב; שֶׁוַּדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּלֹא הַעֲרָמָה[יא].

יא) אך במקרה שיש ספק אם עשה זאת בגלל האיסור או כדי להחזיר את האמון בו – לא יועיל.

י. הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר וְשִׁלְּחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵעַמֵּי הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן עָלָיו; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֻחְזָק בְּכַשְׁרוּת, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא יַחְלִיף[יב]. וַאֲפִלּוּ עַבְדֵי יִשְׂרָאֵל [כנענים] וְאַמְהוֹתֵיהֶן [=שפחותיהם] נֶאֱמָנִין בִּדְבָר זֶה[יג]; אֲבָל לֹא גּוֹיִם, שֶׁמָּא יַחְלִיף[יד].

יב) בתנאי שאינו חשוד לגנוב, ולהחלפה סתמית ללא רווח או סיבה איננו חוששים. יג) מכיוון שאינם חשודים בגזל.
יד) שהם חשודים בגזל וגניבה.

יא. עֶשֶׂר חֲנֻיּוֹת, תִּשַּׁע מוֹכְרוֹת בְּשַׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת בְּשַׂר נְבֵלָה, וְלָקַח בָּשָׂר מֵאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ מִמִּי לָקַח - הֲרֵי זֶה אָסוּר[טו]. אֲבָל בָּשָׂר הַנִּמְצָא מֻשְׁלָךְ בַּשּׁוּק[טז], הֹלֵךְ אַחַר הָרֹב[יז]: אִם הָיוּ רֹב הַמּוֹכְרִין גּוֹיִם, אָסוּר; וְאִם הָיוּ רֹב הַמּוֹכְרִים יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר.

טו) למרות שרוב החנויות מוכרות בשר כשר, מכיוון שהבשר האסור נמצא במקום זה בקביעות, וישנו כלל בהלכה שבמקרה בו האיסור נמצא במקום בקביעות, אף אם הוא קטן בכמות מתייחסים אליו כאילו הוא שווה בכמותו למותר. לכן בשר זה יהיה אסור מספק, והרוב המותר לא יגבר. טז) ואיננו יודעים מהיכן הגיע. יז) מכיוון שהבשר נמצא במקום בו האיסור לא נמצא באופן קבוע.

יב. וְכֵן בָּשָׂר הַנִּמְצָא בְּיַד גּוֹי[יח] - אִם הָיוּ [רוב] מוֹכְרֵי הַבָּשָׂר יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה; וּכְבָר אָסְרוּ חֲכָמִים כָּל הַבָּשָׂר הַנִּמְצָא, בֵּין בַּשּׁוּק בֵּין בְּיַד גּוֹי - אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשּׁוֹחֲטִין וְכָל הַמּוֹכְרִין יִשְׂרָאֵל.

יח) ואיננו יודעים מהיכן הגוי לקח אותו.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר [כשר] וְהִנִּיחוֹ בְּבֵיתוֹ, וְנֶעֱלַם מִן הָעַיִן - אָסוּר[יט], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ בּוֹ סִימָן[כ], אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בּוֹ טְבִיעוּת עַיִן וְהוּא מַכִּירוֹ וַדַּאי שֶׁהוּא זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה צָרוּר וְחָתוּם[כא].

יט) מחשש שעוף או חולדה החליפו אותו בבשר טריפה. כ) שהיה חתוך בצורה מיוחדת. כא) ואין אפשרות להוציא אותו בלי לשבור את החותם.

יג. תָּלָה כְּלִי מָלֵא חֲתִיכוֹת בָּשָׂר, נִשְׁבַּר הַכְּלִי וְנָפְלוּ הַחֲתִיכוֹת לָאָרֶץ, וּבָא וּמָצָא חֲתִיכוֹת, וְאֵין לוֹ בָּהֶן סִימָן וְלֹא טְבִיעוּת עַיִן - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁאֲנוּ אוֹמְרִין: 'אוֹתוֹ בָּשָׂר גְּרָרָתוּ חַיָּה אוֹ שֶׁרֶץ, וְזֶה בָּשָׂר אַחֵר הוּא'.

יד. גִּיד הַנָּשֶׁה מֻתָּר בַּהֲנָאָה[כב]. לְפִיכָךְ, מֻתָּר לְאָדָם לִשְׁלֹחַ לְנָכְרִי יָרֵךְ שֶׁגִּיד הַנָּשֶׁה בְּתוֹכָהּ, וְנוֹתֵן לוֹ הַיֶּרֶךְ שְׁלֵמָה בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה יִשְׂרְאֵלִי זֶה קֹדֶם שֶׁיְּנַטֵּל הַגִּיד, שֶׁהֲרֵי מְקוֹמוֹ נִכָּר[כג]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַיֶּרֶךְ חֲתוּכָה - לֹא יִתְּנֶנָּה לְגוֹי בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּטֹּל הַגִּיד; שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה יִשְׂרְאֵל[כד].

כב) ומותר למכור אותו או לתת אותו במתנה וכדומה. כג) ניכר שלא ניקו וחיטטו את הגיד האסור באכילה. כד) מחשש שהרואה את חתיכת הירך מוחזקת על ידי יהודי, יחשוב שכבר ניקו והסירו את החלקים האסורים מהירך, כי כאשר היא חתוכה מקום הגיד אינו בולט.

טו. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "לֹא תֹאכַל", "לֹא תֹאכְלוּ", "לֹא יֹאכְלוּ", "לֹא יֹאכַל" - אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָיָה בַּמַּשְׁמָע, עַד שֶׁיְּפֹרֵט לְךָ הַכָּתוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט בַּנְּבֵלָה[49]: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ", וּבַחֵלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[50]: "וְעֲשָׂה לְכָל מְלַאכְתָּהּ". אוֹ עַד שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָיָה, כְּגוֹן: שְׁקָצִים, וּרְמָשִׂים, וְדָם, וְאֵבֶר מִן הַחַי, וְגִיד הַנָּשֶׁה - שֶׁכָּל אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה מִפִּי הַקַּבָּלָה [–במסורת], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה.

טז. כָּל מַאֲכָל שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה - אִם נֶהֱנָה וְלֹא אָכַל, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לְגוֹי אוֹ לִכְלָבִים, אֵינוֹ לוֹקֶה[כה]; וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [–מלקות מדרבנן], וְהַדָּמִים [–הכסף] מֻתָּרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָיָה, אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה, וּלְגַוְּן מְלַאכְתּוֹ

[ולתעסק בעיקר] **בִּדְבָרִים אֲסוּרִין; חוּץ מִן הַחֵלֶב, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ[51]: "וְעֲשָׂה לְכָל מְלַאכְתָּהּ". לְפִיכָךְ אֵין עוֹשִׂין סְחוֹרָה[כו] לֹא בִּנְבֵלוֹת, וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא בִּשְׁקָצִים, וְלֹא בִּרְמָשִׂים.**

כה) כי עונש המלקות מהתורה ניתן רק כאשר השימוש נעשה בדרך ההנאה העיקרית, ומכיוון שבדברי מאכל ההנאה העיקרית היא באכילה אין עונש מלקות לנהנה מהם בצורה אחרת. כו) איסור הסחורה שייך רק במאכלים שאינם מיועדים לעבודה, אך חיות המיועדות לעבודה מותר לסחור בהם, מכיוון שצריך אותם לעבודתו איננו חוששים שיאכל מהם בטעות.

יז. הַצַּיָּד שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף וְדָג טְמֵאִים וְצָדָן, אוֹ שֶׁנִּצּוֹדוּ לוֹ טְמֵאִים וּטְהוֹרִים - מֻתָּר לְמָכְרָן; אֲבָל לֹא יְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ לַטְּמֵאִים. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּחָלָב שֶׁחָלְבוּ גּוֹי וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ, וּבִגְבִינַת הַגּוֹיִים[כז], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

כז) מכיוון שאפילו איסור האכילה מהם הוא רק מדרבנן (מחשש שהתערב בהם דבר איסור).

יח. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁאִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה[כח]; וְכָל שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם - מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה, בֵּין בִּסְפִקוֹ בֵּין בְּוַדָּאוֹ.

כח) אפילו אם אסור רק מספק.

~ יום חמישי ט' כסלו ~

פֶּרֶק ט

דיני איסור בשר בחלב.

א. בָּשָׂר בְּחָלָב - אָסוּר לְבַשְּׁלוֹ וְאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה, וְאָסוּר בַּהֲנָיָה; וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ, וְאֶפְרוֹ אָסוּר כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִין. וּמְשֻׁיָּבֶשֶׁל מִשְׁנֵיהֶן [יחד] כַּזַּיִת[א] - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[52]: "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ". וְכֵן הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשְּׁנֵיהֶן, מִן הַבָּשָׂר וְהֶחָלָב שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ כְּאֶחָד - לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּשֵּׁל[ב].

---

49. דברים-ראה, יד, כא. **50.** ויקרא-צו ז, כד. **51.** ויקרא-צו, ז, כד. **52.** שמות-משפטים, כג, יט; כי־תשא, לד, כו; דברים-ראה, יד, כא.

א) כיצד משערים חלב שהוא משקה בשיעור כזית? מביאים כוס מלא משקה ומביא כזית מאכל ונותן לתוכו — המשקה היוצא לחוץ הוא שיעור כזית. ב) אלא אחרים בישלו.

ב. לאג שָׁתַק הַכָּתוּב מִלְּאָסְרוֹ הָאֲכִילָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסַר הַבִּשּׁוּל - כְּלוֹמַר: ״וַאֲפִלּוּ בִּשּׁוּלוֹ אָסוּר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אֲכִילָתוֹ״; כְּמוֹ שֶׁשָּׁתַק מִלְּאָסְרוֹ הַבַּת הַבַּת [בעריות], מֵאַחַר שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת.

ג) זהו ביאור לכך שהאוכל בשר בחלב מתחייב במלקות, למרות שאיסור האכילה לא נאמר בתורה במפורש.

ג. אֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִיד בַּחֲלֵב אִמּוֹ״ - וּגְדִי הוּא כּוֹלֵל וְלַד הַשּׁוֹר וְוֶלֶד הַשֶּׂה וְוֶלֶד הָעֵז, עַד שֶׁיְּפָרֵט ״וְיֹאמַר ׳גְּדִי עִזִּים׳; וְלֹא נֶאֱמַר ״גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ״, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בְּהֹוֶה.

ד) למעט בהמה טמאה.

אֲבָל בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁבִּשְּׁלוֹ בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אוֹ בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁבִּשְּׁלוֹ בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - מֻתָּר לְבַשֵּׁל וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה; וְאֵין חַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָבה.

ה) אלא אסור רק מצד היותו בשר בהמה טמאה.

ד. וְכֵן בְּשַׂר חַיָּה וָעוֹף, בֵּין בַּחֲלֵב בְּהֵמָה בֵּין בַּחֲלֵב חַיָּה - אֵינוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה; לְפִיכָךְ מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹו וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְאָסוּר בַּאֲכִילָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְשְׁטוּ הָעָם וְיָבוֹאוּ לִידֵי אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁל תּוֹרָה, וְיֹאכְלוּ בְּשַׂר טְהוֹרָה בַּחֲלֵב טְהוֹרָה, [מחשש שיטעו ויאמרו] שֶׁהֲרֵי אֵין מִשְׁמַע הַכָּתוּב אֶלָּא גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ מַמָּשׁ, לְפִיכָךְ אָסְרוּ [באכילה] כָּל בָּשָׂר בְּחָלָבו.

ו) אפילו מדרבנן, שחכמים גזרו רק באכילה. ז) אפילו בשר חיה ועוף.

ה. דָּגִים וַחֲגָבִים, מֻתָּר לְאָכְלָן בְּחָלָב; וְהַשּׁוֹחֵט עוֹף, וְנִמְצָא בּוֹ בֵּיצִים גְּמוּרוֹתח - מֻתָּר לְאָכְלָן בְּחָלָב.

ח) שיש להן חלמון וחלבון.

ו. בָּשָׂר [בחלב] הַמְעֻשָּׁן וְהַמְבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לוֹקִין עָלָיוט; וְכֵן הַמְבֻשָּׁל בָּשָׂר בְּמֵי חָלָבי, אוֹ בַּחֲלֵב [בהמה] מֻתָּריא, אוֹ בַּחֲלֵב זָכָר, אוֹ שֶׁשְּׁבָשַׁל דָּם בְּחָלָב - פָּטוּר [אבל אסור], וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ מְשׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָביב. אֲבָל הַמְבֻשָּׁל בְּשַׂר מֻתָּה אוֹ חֵלֶב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בְּחָלָב - לוֹקֶה עַל בִּשּׁוּלוֹ; וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ מְשׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאֵין אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב חָל עַל אִסּוּר נְבֵלָה אוֹ אִסּוּר חֵלֶב - שֶׁאֵין כָּאן לֹא אִסּוּר כּוֹלֵל, וְלֹא אִסּוּר מוֹסִיף, וְלֹא אִסּוּר בַּת אַחַתיג.

ט) שאיסור בשר בחלב מהתורה הוא רק אם התבשלו יחד בדרך בישולם הרגיל, ועישון או בישול בחמי טבריה אינם בישול רגיל. י) מים שנותרו לאחר עשיית גבינה מחלב. יא) חלב שנשאב מהבהמה לאחר מיתתה. יב) אך בשתיית חלב מתה, לוקה, שעבר על איסור אכילת נבלה. יג) ראה ביאורנו לעיל פרק ה הלכה ה.

ז. הַמְבֻשָּׁל שְׁלִיל [=עוּבָּר] בְּחָלָב, חַיָּב; וְכֵן הָאוֹכְלוֹ. אֲבָל הַמְבֻשָּׁל שִׁלְיָה, אוֹ עוֹר וְגִידִין וַעֲצָמוֹת, וְעִקְּרֵי קְרָנַיִם וּטְלָפַיִם הָרַכִּים, בְּחָלָב - פָּטוּר; וְכֵן הָאוֹכְלָן, פָּטוּריד.

יד) מכיוון שכל החלקים הללו בבהמה, אינם ראויים לאכילה.

ח. בָּשָׂר שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הֶחָלָב, אוֹ חָלָב שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַבָּשָׂר, וְנִתְבַּשֵּׁל עִמּוֹ - שִׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. כֵּיצַד? חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר שֶׁנָּפְלָה לִקְדֵרָה רוֹתַחַטו שֶׁל חָלָב - טוֹעֵם הַגּוֹי אֶת הַקְּדֵרָה: אִם אָמַר שֵׁישׁ בָּהּ טַעַם בָּשָׂר, אֲסוּרָה; וְאִם לָאו, מֻתֶּרֶת. וְאוֹתָהּ חֲתִיכָה, אֲסוּרָהטז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁקָּדַם וְהוֹצִיא אֶת הַחֲתִיכָה קֹדֶם שֶׁתִּפְלֹט חָלָב שֶׁבָּלְעָה; אֲבָל אִם לֹא סִלֵּק - מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ [–את החתיכה] בְּשִׁשִּׁיםיז; מִפְּנֵי שֶׁהֶחָלָב שֶׁנִּבְלַע בָּהּ וְנֶאֱסַר, יָצָא וְנִתְעָרֵב עִם שְׁאָר הֶחָלָביח.

טו) כי דווקא רותח בולע ופולט. טז) מכיוון שנבלע בה חלב. יז) אם יש בקדרה פי שישים מגודלה. יח) ואי אפשר להבחין בטעמו, כי טעמו דומה לשאר החלב. לכן משערים בשישים, כי ידוע היה לחז"ל, שביותר משישים אין נתינת טעם.

ט. נָפַל חָלָב לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂריט - טוֹעֲמִין [–גוי טועם] אֶת הַחֲתִיכָה שֶׁנָּפַל עָלֶיהָ חָלָב: אִם אֵין בָּהּ טַעַם חָלָב, הַכֹּל מֻתָּר; וְאִם יֵשׁ בַּחֲתִיכָה טַעַם חָלָב - אַף עַל פִּי שֶׁאִם תִּסְחֹט הַחֲתִיכָהכ לֹא יִשָּׁאֵר בָּהּ טַעַם - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ עַתָּה טַעַם חָלָב,

נֶאֶסְרָה אוֹתָהּ חֲתִיכָה.
וּמְשַׁעֲרִין בְּכֻלָּהּכא: אִם • הָיָה בְּכָל שֵׁשׁ בַּקְּדֵרָה, מִן הַחֲתִיכוֹת וְהַיָּרָק וְהַמָּרָק וְהַתַּבְלִין, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה חֲתִיכָה זוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מִן הַכֹּל - הַחֲתִיכָה אֲסוּרָהכב, וְהַשְּׁאָר מֻתָּרכג.

השגת הראב"ד

אם . . ששים א"א אנו אומרים שלא שמענו כל החתיכה נעשית נבלה אלא לדעת ר' יהודה דמחמיר מין במינו אבל לרבנן לא ולדברי הכל אם לא ניער כלל אין שאר החתיכות נאסרות ומתניתין הכי משמע טיפת חלב שנפלה ע"ג חתיכה ויש בה בנ"ט באותה חתיכה אסור ניער את הקדרה אם יש בנ"ט בכל הקדרה כל הקדרה אסורה למה לי ניער את הקדרה והלא החתיכה קבלה טעם חלב ונעשית נבלה בלא ניעור הרי יוצאת מאותה חתיכה רוטב לשאר חתיכות והוא רוטב נבילה אלא ש"מ דבעינן שיצא מן החלב האסור לחתיכות והוא חלב נבילה שקיבל טעם הבשר ואם יש באותו חלב כדי ליתן טעם בכל החתיכות אסורות לרבנן ולר"י נמי אע"ג דאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה הא אמרינן בגמרא נראין דברי ר"י בשלא ניער והוינן בה מאי לא ניער אי לימא לא ניער כלל מיבלע בלע ולא פליט אלמא אע"ג דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל שאר החתיכות במשהו לא אמרו אלא בשניער והוא תימה שהרי יוצא מן החתיכה רוטב בלא שום ניעור ואם היא נבלה מה צורך לניעור שיצא משם חלב.

יט) כלומר, על חתיכה אחת של בשר. כ) ותפלוט את כל החלב שבתוכה. כא) מכיוון שהיא עצמה נהפכה להיות חתיכת איסור. כב) מכיוון שהיא כבר נהפכה לדבר אסור, כי היה בה טעם חלב. כג) ואם אין שישים הכל אסור.

ל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִיםכד? בְּשֶׁלֹּא נִעֵר [=ערבב] **אֶת הַקְּדֵרָה בַּתְּחִלָּה** [מיד] **כְּשֶׁנָּפַל הֶחָלָב אֶלָּא לְבַסּוֹף**כה, **וְלֹא כִּסָּה. אֲבָל אִם נִעֵר מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, אוֹ שֶׁכִּסָּה מִשָּׁעַת נְפִילָה עַד סוֹף - הֲרֵי זֶה בְּנוֹתֵן טַעַם**כו**. וְכֵן אִם נָפַל חָלָב לְתוֹךְ הַמָּרָק אוֹ לְתוֹךְ הַחֲתִיכוֹת וְלֹא נוֹדַע לְאֵיזוֹ חֲתִיכָה נָפַל - נוֹעֵר אֶת הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַכֹּלכז; אִם יֵשׁ בַּקְּדֵרָה כֻּלָּהּ טַעַם חָלָב, אֲסוּרָה; וְאִם לָאו, מֻתֶּרֶת.**

כד) שמחשיבים בנפרד את החתיכה שעליה נפל החלב. כה) אחרי שכבר נאסרה החתיכה, והניעור רק גרם לכך, שהחתיכה שנאסרה חזרה ואסרה את כל מה שבקדרה אם אין בכולה ששים כנגדה. אך אם לא ניער כלל, החתיכה שבלעה את החלב אינה פולטת כלום לתוך הקדירה. כו) אם מרגישים את טעם החלב בכל הקדרה, נאסרת, אך אם אין טעם חלב בכל הקדרה, הכל מותר אף על פי שהטעם נרגש בחתיכה שעליה נפל החלב באופן ישיר, כי מכיוון שניער או כיסה מיד את הקדרה בשעת הנפילה, כל הקדרה נחשבת כחתיכה אחת. כז) מיד כשראה נפילת הטיפה לקדירה ולא שם לב על איזו חתיכה בדיוק נפלה, ימהר לנער או לכסות את הקדרה וכך האיסור יתבטל.

אִם לֹא נִמְצָא גּוֹי שֶׁיִּטְעֹם וְנִסְמֹךְ עָלָיו - מְשַׁעֲרִין

בְּשִׁשִּׁים, בֵּין בָּשָׂר לְתוֹךְ חָלָב בֵּין חָלָב לְתוֹךְ בָּשָׂר; אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, מֵתָּר; פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים, אָסוּר.

יא. קְדֵרָה שֶׁבִּשַּׁל בָּהּ בָּשָׂר, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חָלָב; וְאִם בִּשֵּׁל, [נבדק] **בְּנוֹתֵן טַעַם.**

יב. הַכָּחָל [=עטיני הבהמה]**, אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; שֶׁאֵין בָּשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בַּחֵלֶב שְׁחוּטָהכח אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[53]כט**. הַכָּחָל שֶׁקָּרָעוֹ וּמֵרַק** [=רוקן כל] **הֶחָלָב שֶׁבּוֹ, מֻתָּר לְצָלוֹתוֹ וּלְאָכְלוֹ; וְאִם קָרָעוֹ שְׁתֵּי וָעֶרֶבל, וְטָחוֹ** [=לחצו] **בַּכֹּתֶל עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ לַחְלוּחִית חָלָב - מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ עִם הַבָּשָׂר. וּכְחָל שֶׁלֹּא קָרָעוֹ, בֵּין שֶׁל קְטַנָּה שֶׁלֹּא הֵנִיקָה בֵּין שֶׁל גְּדוֹלָה - אָסוּר לְבַשְּׁלוֹ; וְאִם עָבַר וּבִשְּׁלוֹ בְּפָנֵי עַצְמוֹלא, מֻתָּר לְאָכְלוֹלב; וְאִם בִּשְּׁלוֹ עִם בָּשָׂר אַחֵר - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים, וּכְחָל מִן הַמְּנָיָן**לג.

כח) החלב שנשאר בכחל אחרי שחיטת הבהמה. כט) לעיל הלכה ו. ל) כדי להתירו בבישול עם בשר, לא מספיקה מריקה, מכיוון שטעם הבשר נבלע בחלב שבכחל ויש בו טעם בשר בחלב. לא) ולא קרעו. לב) את כל גודל הכחל, כי אנו לא יודעים כמה חלב פלט. לג) כלומר, אם יש חמשים ותשעה כנגד הכחל, מצרפים גם את הכחל עצמו ומתבטל בששים.

יג. כֵּיצַד? אִם הָיָה הַכֹּל עִם הַכָּחָל כְּמוֹ שִׁשִּׁים בַּכָּחָל - הַכָּחָל אָסוּרלד, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; וְאִם הָיָה בְּפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים, הַכֹּל אָסוּר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְלה**, אִם נָפַל לִקְדֵרָה אַחֶרֶת - אוֹסֵר אוֹתָהּ, וּמְשַׁעֲרִין בּוֹ בְּשִׁשִּׁים כָּרִאשׁוֹנָה; שֶׁהַכָּחָל עַצְמוֹ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל, נַעֲשָׂה כַּחֲתִיכָה הָאֲסוּרָה; וְאֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא בְּעֵת שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל, לֹא כְּמוֹת שֶׁהָיָה בְּשָׁעָה שֶׁנָּפַללו.**

לד) מפני שהבשר נתן טעם בחלב שבתוך הכחל. לה) בין אם יש שישים ובין אם אין שישים. לו) משערים את כמות הכחל כמו שהוא לפנינו, ולא לפי הגודל שהיה לפני הבישול.

יד. אֵין צוֹלִין אֶת הַכָּחָל שֶׁחִתְּכוֹלז, לְמַעְלָה מִן הַבָּשָׂרלח בְּשַׁפּוּד; וְאִם צָלָהוּ, הַכֹּל מֻתָּרלט.

לז) כלומר, שקרעו כדין כחל לצלייה, כמובא בהלכה יב. לח) כי יטפטף חלב מהכחל על הבשר. לט) מכיוון שאיסור הכחל הוא רק מדברי סופרים, גזרו זאת רק לכתחילה.

53. בהלכה ו.

טו. קֵבָה שֶׁבִּשְּׁלָהּ בְּחָלָב שָׁבָה [–המכונס בה], מֻתֶּרֶת; שְׁאֵינוֹ חָלָב, אֶלָּא חֲרִי הוּא כְּטִנּוֹפוֹת, שֶׁהֲרֵי יִשְׁתַּנֶּה בַּמֵּעַיִם.

טז. אָסוּר לְהַעֲמִיד [=לגבן] הַגְּבִינָה בְּעוֹר הַקֵּבָה שֶׁל שְׁחוּטָה[מ]. וְאִם הֶעֱמִיד - טוֹעֵם [גור] אֶת הַגְּבִינָה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם בָּשָׂר, אֲסוּרָה; וְאִם לָאו, מֻתֶּרֶת. מִפְּנֵי שֶׁהַמַּעֲמִיד[מא] - דָּבָר הַמָּתֵר הוּא, שֶׁקֵּבֶת שְׁחוּטָה הִיא; וְאֵין כָּאן אֶלָּא אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם.

מ) מכיוון שהקיבה נחשבת בשר גמור. מא) ואין להתחשב בכלל שדבר המעמיד אוסר בכל שהוא ועור הקיבה מעמיד, שזה נאמר כשהמעמיד בעצמו הוא דבר האסור, אבל כשהוא בפני עצמו (לפני הערבוב) מותר, אוסר בנותן טעם בלבד.

אֲבָל הַמַּעֲמִיד בְּעוֹר קֵבַת נְבֵלָה וּטְרֵפָה וּבְהֵמָה טְמֵאָה - הוֹאִיל וְהַמַּעֲמִיד דָּבָר הָאָסוּר בְּפְנֵי עַצְמוֹ, נֶאֱסְרָה הַגְּבִינָה מִשּׁוּם נְבֵלָה, לֹא מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב. וּמִפְּנֵי • חֲשָׁשׁ זֶה, אָסְרוּ גְּבִינַת הַגּוֹיִים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[54].

השגת הראב"ד
ומפני . . שביארנו א"א דברי רבינו אבן מגש ז"ל הם אבל אנו אין צריכין לכך שאין הקושיא צריכה תירוץ.

יז. הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ מֻתָּר, וְהֶחָלָב לְבַדּוֹ מֻתָּר, וּבְהִתְעָרֵב שְׁנֵיהֶן עַל יְדֵי בִּשּׁוּל יֶאֱסְרוּ שְׁנֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ שְׁנֵיהֶן בְּיַחַד, אוֹ שֶׁנָּפַל חַם לְתוֹךְ חַם[מב], אוֹ צוֹנֵן לְתוֹךְ חַם; אֲבָל אִם נָפַל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן וְהוּא חַם לְתוֹךְ הַשֵּׁנִי וְהוּא צוֹנֵן - קוֹלֵף הַבָּשָׂר כֻּלּוֹ [במקום] שֶׁנָּגַע בּוֹ הֶחָלָב, וְאוֹכֵל הַשְּׁאָר[מג]. וְאִם נָפַל צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - מֵדִיחַ [במים] הַחֲתִיכָה[מד], וְאוֹכְלָהּ.

מב) שבולע, והוא כבישול. מג) שעד שהצונן שהוא למטה מקרר את החם שנפל עליו, החם בולע קצת מהצונן והבליעה מתפשטת בשכבת הבשר החיצונית שניתן לקלפה. אולם, רק את הבשר צריך לקלף כי הוא דבר שאפשר לקלף אותו אבל החלב מותר ללא קילוף. מד) כדי להסיר את החלב שנמצא על הבשר.

לְפִיכָךְ, מֻתָּר לִצְרֹר בָּשָׂר וּגְבִינָה בְּמִטְפַּחַת אַחַת[מה], וְהוּא שֶׁלֹּא יִגְּעוּ זֶה בָּזֶה; וְאִם נָגְעוּ - מֵדִיחַ הַבָּשָׂר וּמֵדִיחַ הַגְּבִינָה, וְאוֹכֵל.

מה) ולא חוששים שאם יגעו אחד בשני לא ידיח אותם, מכיוון שזו טרחה קלה.

השגת הראב"ד
ואם . . כרותח א"א לא כיון יפה שלא נאמר בגמרא נאכל מחמת מלחו על הכותח אלא בר יונה שנפל לתוך הכותח ואף לא ירד לפרש אינו נאכל מחמת מלחו, וכך אנו מפרשים הבשר מליח כל כך שאינו נאכל בעינו מחמת מלחו אלא עם לפתן והרי לפירושו אין כותח נאכל בעינו כדאיתא בפסחים.

יח. מָלִיחַ [=מזון מלוח] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל מֵחֲמַת מְלֻחוֹ[מו], הֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ[מז]; וְאִם • נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא כְּמוֹ הַכּוּתָּח[מח], אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ[מט].

מו) כבשר שמלחו אותו לשימור, שלא ניתן לאוכלו מרוב המלח שבו, עד ששורים ומדיחים אותו במים. מז) ובולע ופולט ואוסר. מח) סוג מאכל חלבי מלוח. מט) ודינו כצונן שצריך קליפה או הדחה כמבואר בהלכה יז.

יט. עוֹף שֶׁחוּט שֶׁנָּפַל לְחָלָב, אוֹ לְכוּתָּח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָלָב - אִם חַי [–לא מבושל] הוּא, מְדִיחוֹ וּמֻתָּר; וְאִם צָלִי, קוֹלְפוֹ; וְאִם הָיָה בּוֹ פְּלָחִים פְּלָחִים [=בקעים] אוֹ שֶׁהָיָה מְחֻבָּל בְּתַבְלִין, וְנָפַל לְחָלָב אוֹ לְכוּתָּח - הֲרֵי זֶה אָסוּר[נ].

נ) כי התבלין מרכך אותו וגורם לו לבלוע בקלות.

כ. אָסוּר לְהַעֲלוֹת הָעוֹף עִם הַגְּבִינָה עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁהוּא אוֹכֵל עָלָיו[נא] - גְּזֵרָה מִשּׁוּם הֶרְגֵּל עֲבֵרָה, שֶׁמָּא יֹאכַל זֶה עִם זֶה; אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹף בְּחָלָב אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

נא) אבל על השולחן שמסדרים עליו את התבשילים, מותר להניח עוף וחלב זה בצד זה.

כא. שְׁנֵי אַכְסְנָאִין [=אורחים] שֶׁאֵינָן מַכִּירִין זֶה אֶת זֶה - אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, זֶה בְּשַׂר בְּהֵמָה וְזֶה גְּבִינָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה גַּס לִבּוֹ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ.

כב. אֵין לָשִׁין אֶת הָעִסָּה בְּחָלָב; וְאִם לָשׁ - כָּל הַפַּת אֲסוּרָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה; שֶׁמָּא יֹאכַל בָּהּ בָּשָׂר. וְאֵין שָׁטִין [=מורחים] אֶת הַתַּנּוּר [=שומן הזנב]; וְאִם שָׁט - כָּל הַפַּת אֲסוּרָה[נב], עַד שֶׁיְּפַיֵּק אֶת הַתַּנּוּר [=ניתנקה]; שֶׁמָּא יֹאכַל בָּהּ חָלָב. וְאִם שְׁנָה בְּצוּרַת הַפַּת עַד שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּהּ לֹא בָּשָׂר[נג] וְלֹא חָלָב[נד] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

54. בפרק ג, הלכה יג.

נב) כי השומן נותן טעם בקרקעית התנור ונותן טעם בלחם. נג) אם לש את העיסה בחלב. נד) אם אפה פת בתנור שמרח בו שומן אליה.

כג. פַּת שֶׁאָפָיָהּ עִם הַצָּלִי[נה], וְדָגִים שֶׁצָּלָן עִם הַבָּשָׂר - אָסוּר לְאָכְלָן בְּחָלָב. קְעָרָה שֶׁאָכְלוּ בָהּ בָּשָׂר, וּבִשְּׁלוּ בָהּ דָּגִים - אוֹתָן הַדָּגִים, מֻתָּר לְאָכְלָן בְּכוּתָּח[נו].

נה) בתנור אחד בלי שיגעו אחד בשני. נו) מכיוון שאין בדגים טעם ממשי של בשר, כי זהו נותן טעם בן נותן טעם – שהבשר נתן את טעמו בקערה והקערה נתנה טעם בדגים.

כד. סַכִּין שֶׁחָתַךְ בָּהּ בָּשָׂר צָלִי [–בשר חם], וְחָזַר וְחָתַךְ בָּהּ צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים חֲרִיפִין[נז] - אָסוּר לְאָכְלָן בְּכוּתָּח[נח]; אֲבָל אִם חָתַךְ בָּהּ קְשׁוּת אוֹ אֲבַטִּיחַ - גּוֹרֵד מְקוֹם הַחֲתָךְ, וְאוֹכֵל הַשְּׁאָר בְּחָלָב.

נז) כמו שום או בצל. נח) מכיוון שמאכלים חריפים בולעים מהשמנונית הקרושה על הסכין ולפעמים אינה ניכרת, ויוצא שיש בתוכם בשר ממש.

כה. אֵין מַנִּיחִין כַּד שֶׁל מֶלַח בְּצַד כַּד שֶׁל בָּמָךְ [=כותח] - מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹאֵב מִמֶּנּוּ [דרך הדפנות], וְנִמְצָא מְבַשֵּׁל הַבָּשָׂר בְּמֶלַח זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם הֶחָלָב; אֲבָל • מַנִּיחַ כַּד הַחֹמֶץ בְּצַד כַּד הַבָּמָךְ, שֶׁאֵין הַחֹמֶץ שׁוֹאֵב מִמֶּנּוּ.

השגת הראב"ד
אבל . . הכמך א"א גירסא אחרת יש אצלנו.

כו. מִי שֶׁאָכַל גְּבִינָה אוֹ חָלָב תְּחִלָּה - מֻתָּר לֶאֱכֹל אַחֲרָיו בָּשָׂר מִיָּד, וְצָרִיךְ שֶׁיְּדַיַּח יָדָיו וְיַקְנַח פִּיו בֵּין הַגְּבִינָה וּבֵין הַבָּשָׂר. וּבְמַה יְקַנֵּחַ פִּיו? בְּפַת אוֹ בְּפֵרוֹת, שֶׁלּוֹעֲסָן וּבוֹלְעָן אוֹ פּוֹלְטָן; וּבַכֹּל מְקַנְּחִין אֶת הַפֶּה - חוּץ מִתְּמָרִים אוֹ קֻמַּח אוֹ יְרָקוֹת, שֶׁאֵין אֵלּוּ מְקַנְּחִין יָפֶה.

כז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה[נט]; אֲבָל אִם אָכַל בְּשַׂר עוֹף אַחַר שֶׁאָכַל הַגְּבִינָה אוֹ הֶחָלָב, אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא קִנּוּחַ הַפֶּה וְלֹא נְטִילַת יָדַיִם.

נט) בשונה מבשר עוף, באכילת בשר חיה צריך קינוח והדחה למרות שגם איסורו בחלב הוא רק מדברי סופרים, מכיוון שבשר חיה דומה יותר לבשר בהמה מאשר בשר עוף.

כח. מִי שֶׁאָכַל בָּשָׂר בַּתְּחִלָּה, בֵּין בָּשָׂר בְּהֵמָה בֵּין בָּשָׂר עוֹף - לֹא יֹאכַל אַחֲרָיו חָלָב עַד שֶׁיִּשְׁהֶה בֵּינֵיהֶן כְּדֵי שִׁעוּר סְעוּדָה אַחֶרֶת, וְהוּא כְּמוֹ שֵׁשׁ שָׁעוֹת; מִפְּנֵי הַבָּשָׂר שֶׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם, שֶׁאֵינוֹ סָר בְּקִנּוּחַ.

~ יום שישי י' כסלו ~

פֶּרֶק י

דיני חדש, כלאי הכרם, ערלה וטבל

א. כָּל אִסּוּרִין שֶׁאָמַרְנוּ[א], הֵם בִּמְינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה[ב]; וְיֵשׁ אִסּוּרִין אֲחֵרִים שֶׁל תּוֹרָה, בְּזֶרַע הָאָרֶץ - וְהֵן הֶחָדָשׁ, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהָעָרְלָה, וְהַטֶּבֶל[ג].

א) בתשעת הפרקים הקודמים. ב) כלומר, בבעלי־חיים וחלקי הגוף שלהם. ג) בהלכות שלפנינו, מפרש הרמב"ם לפי הסדר את כל דיני האיסורים הללו. וישנם עוד איסורים אחרים בזרע הארץ, כגון תרומה, תרומת מעשר וביכורים, אלא שאיסורם מוגבל לזרים, אבל לכהנים מותרים. והם מבוארים בספר זרעים. בנוסף יש עוד איסורים במיני בעלי־חיים שלא נתבארו בתשעת הפרקים הקודמים, והם עוסקים בקודשים – כגון פיגול, נותר וטמא, ומבוארים בספר עבודה.

ב. הֶחָדָשׁ כֵּיצַד? כָּל אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי תְּבוּאָה בִּלְבַד[ד] - אָסוּר לֶאֱכֹל מִן הֶחָדָשׁ שֶׁלּוֹ[ה] קֹדֶם שֶׁיִּקְרַב הָעֹמֶר [במקדש] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר[55]: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ"; וְכָל הָאוֹכֵל כַּזַּיִת חָדָשׁ קֹדֶם הַקְרָבַת הָעֹמֶר, לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה - בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ - מְשִׁיקְרַב הָעֹמֶר, הֲתֵר הֶחָדָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם; וְהַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקִין, מֻתָּרִין אַחַר חֲצוֹת [היום], שֶׁאֵין בֵּית דִּין מִתְעַצְּלִין בּוֹ עַד אַחַר חֲצוֹת. וּבִזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה; וּבַזְּמַן הַזֶּה, בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים - הֶחָדָשׁ אָסוּר כָּל יוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּנִיסָן עַד לָעֶרֶב, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[ו].

55. ויקרא-אמור, כג, יד.

ד) חמשת מיני דגן: חיטה, שעורה, כוסמת, שיבולת שועל ושיפון. ה) התבואה החדשה שצמחה. ו) שאינם יודעים אם כבר הקריבו את העומר או לא.

ג. הָאוֹכֵל לֶחֶם וְקָלִי[ז] וְכַרְמֶל[ח], בַּזַּיִת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד - לוֹקֶה שֶׁלֹּשׁ מַלְקִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" - מִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן בְּלָאוִין חֲלוּקִין זֶה מִזֶּה.

ז) גרעיני תבואה קלויים באש. ח) שיבולים קלויות.

ד. כָּל תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה [בקרקע] **קֹדֶם הַקָּרְבַּת הָעֹמֶר - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה אֶלָּא אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר, מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה מִשֶּׁקָּרַב הָעֹמֶר; וּתְבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר - אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה קֹדֶם שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַד שֶׁיִּקָּרֵב הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. וְדִין זֶה בְּכָל מָקוֹם[ט] וּבְכָל זְמַן, מִן הַתּוֹרָה.**

ט) אפילו במקומות שזמני הזריעה וההשרשה שונים מזמנים שבארץ ישראל. י) אף על פי שאין העומר קרב היום, תבואה שהשרישה קודם לט"ז בניסן מותרת באכילה מיום י"ז בניסן בערב, ותבואה שלא השרישה עד ט"ז בניסן, אסורה עד י"ז בניסן בערב בשנה הבאה.

ה. תְּבוּאָה • שֶׁהִשְׁרִישָׁה אַחַר הָעֹמֶר, וְקָצָרָהּ, וְזָרַע מִן הַחִטִּים בַּקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ קָרַב הָעֹמֶר הַבָּא[יא] וַעֲדַיִן הַחִטִּים בַּקַּרְקַע[יב] - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק[יג] אִם הִתִּירָן הָעֹמֶר, כְּאִלּוּ הָיוּ מֻנָּחִין בְּבַד, אוֹ לֹא יַתִּיר אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁבָּטְלוּ בַּקַּרְקַע[יד]. לְפִיכָךְ, אִם לָקַט מֵהֶם וְאָכַל, אֵינוֹ לוֹקֶה; אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[טו].

השגת הראב"ד
תבואה . . העומר א"א זה שיבוש ומי יתירם לאלו אלא שהשרישו קודם לעומר וחזר וזרע היתה השאלה אם התירן העומר שעבר אם לאו.

יא) שהיה מתיר את החיטים אם לא היה זורע אותם. יב) ולא הושרשו. יג) אם החיטים שנזרעו מותרות. יד) והרי זו זריעה חדשה, ומכיוון שלא השרישו לפני הקרבת העומר הבא, אין העומר מתירן. טו) כדין כל ספק של איסורי תורה.

וְכֵן שִׁבֹּלֶת שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ[טז] מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, וַעֲקָרָהּ, וּשְׁתָלָהּ אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר[יז], וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם תִּהְיֶה אֲסוּרָה מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת[יח] עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא, אוֹ לֹא תִּהְיֶה אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרִישָׁה קֹדֶם הָעֹמֶר.

טז) שיבולת שהגיעה לשליש גידולה נחשבת כגמר הפרי והעומר מתירה. אבל אם לא הביאה שליש ועקר אותה, הרי זה כקוצר שחת ולא תבואה ואין העומר מתירה. יז) היות שהוא שתל אותה מחדש, והיא המשיכה לצמוח נלך אחר התוספת, ותהיה אסורה עד הקרבת העומר הבא. יח) והולכים אחר העיקר.

ו. כִּלְאֵי הַכֶּרֶם כֵּיצַד? מִין מִמִּינֵי תְבוּאָה אוֹ מִינֵי יְרָקוֹת שֶׁנִּזְרְעוּ עִם הַגֶּפֶן - בֵּין שֶׁזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁזֶּרַע גּוֹי, בֵּין שֶׁעָלוּ מֵאֲלֵיהֶן, בֵּין שֶׁנָּטַע הַגֶּפֶן בְּתוֹךְ הַיָּרָק - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר[56]: "פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע, וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם" - כְּלוֹמַר פֶּן תִּתְרַחֵק, וְתֵאָסֵר שְׁנֵיהֶן.

ז. וְהָאוֹכֵל בַּזַּיִת מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם - בֵּין מִן הַיָּרָק, בֵּין מִן הָעֲנָבִים - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; וּשְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[יט].

יט) אם אכל חצי זית ירק, וחצי זית ענבים – מצטרפים לכזית, שהכל איסור אחד הוא.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּזְרְעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[כ]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּבְהִלְכוֹת כִּלְאַיִם[כא] יִתְבָּאֵר אֵיזֶה מִין אָסוּר בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְאֵיזֶה מִין אֵינוֹ אָסוּר, וְהֵיאַךְ יֵאָסֵר, וּמָתַי יֵאָסֵר, וְאֵיזֶה דָּבָר מְקַדֵּשׁ[כב], וְאֵיזֶה דָּבָר אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ.

כ) שכלאי הכרם הוא מסוג המצוות התלויות בארץ, ואינן נוהגות אלא בארץ. כא) בספר זרעים, כאן אנו עוסקים רק בדיני איסור אכילה והנאה של כלאי הכרם. כב) כלאי הכרם שאסורים מן התורה באכילה ובהנאה וטעונים שריפה, הרמב"ם מכנה אותם "מקדש" על-פי לשון הכתוב: "פן תקדש".

ט. הָעֲרֵלָה כֵּיצַד? כָּל הַנּוֹטֵעַ אִילָן מֵאֵכֶל - כָּל פֵּרוֹת שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ אִילָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּזְרַע, הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר[57]: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא יֵאָכֵל"; וְכָל הָאוֹכֵל מֵהֶן בַּזַּיִת, לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנוֹטֵעַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[58]: "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּגוֹ'"; אֲבָל אִסּוּר

56. דברים-כי־תצא, כב, ט. 57. ויקרא-קדושים, יט, כג. 58. שם.

עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁנֶּאֱמַר הָעָרְלָה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ אֲסוּרָה, וּסְפֵקָהּ מֻתָּר. וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִתְבָּאֵר דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם עָרְלָה וּדְבָרִים הַמֻּתָּרִין.

יא. סְפֵק עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָסוּר; וּבְסוּרְיָה, וְהִיא אַרְצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד[כג], מֻתָּר. כֵּיצַד? הָיָה כֶּרֶם [והוא] עָרְלָה וַעֲנָבִים נִמְכָּרוֹת חוּצָה לוֹ[כד], הָיָה יָרָק זָרוּעַ בְּתוֹכוֹ[כה] וְיָרָק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ - שֶׁמָּא מִמְּנוּ[כו] הוּא זֶה, שֶׁמָּא מֵאַחֵר - בְּסוּרְיָה, מֻתָּר. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אֲפִלּוּ רָאָה הָעֲנָבִים יוֹצְאוֹת מִכֶּרֶם עָרְלָה, אוֹ יָרָק יוֹצֵא מִן הַכֶּרֶם - לוֹקֵחַ מֵהֶן[כז]; וְהוּא שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתוֹ בּוֹצֵר מִן הָעָרְלָה אוֹ לוֹקֵט הַיָּרָק בְּיָדוֹ[כח].

כג) מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ונקראים כיבוש יחיד ולא התקדשו בקדושת הארץ, ולפיכך אם זה ספק ערלה או כלאי הכרם מותר. כד) הענבים נמכרות מחוץ לכרם. כה) והירק אסור משום כלאי הכרם. כו) כלומר, מאותו הכרם שאילנותיו ערלה או מהירקות שגדלו בו האסורים משום כלאים. כז) בחוץ לארץ סומכים גם על ספק רחוק ודחוק, שאפשר לומר אולי הענבים או הירק הגיעו לכרם הזה ממקום אחר, והם לא ערלה או כלאי הכרם. כח) שזה ודאי ערלה או כלאי הכרם, ואסור אפילו בחוצה לארץ.

יב. כֶּרֶם שֶׁהוּא סְפֵק עָרְלָה[כט] אוֹ סְפֵק כִּלְאַיִם[ל] - בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָסוּר; וּבְסוּרְיָה, מֻתָּר[לא]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

כט) ספק עבר על הכרם שלש שנים. ל) ספק אם נזרע בכרם ירק קודם או לא. לא) משמע מותר בכל אופן, אפילו ראה אותו בוצר או לוקט בידו. וזה שונה מההלכה הקודמת, כי כאן הספק הוא בכרם או בכלאיים עצמו, ולא מאיפה הגיעו הפירות או הירקות.

יג. חָבִית יַיִן הַנִּמְצֵאת טְמוּנָה בְּפַרְדֵּס שֶׁל עָרְלָה - מֻתֶּרֶת בַּהֲנָיָה, שֶׁאֵין הַגֶּנֶב גּוֹנֵב מָקוֹם וְטוֹמֵן בּוֹ[לב]; אֲבָל עֲנָבִים הַנִּמְצָאִין טְמוּנִים שָׁם - אֲסוּרִין, שֶׁמָּא מִשָּׁם נִלְקְטוּ וְהֻצְנְעוּ שָׁם.

לב) אין סברא לומר שהגיע גנב ולקח גפנים מהכרם שהוא עורלה, עשה ממנו יין והטמין אותו באותו מקום שהוא גנב. ולכן סביר להניח שהיין הזה נעשה מכרם אחר, ורוב הכרמים הם לא עורלה.

השגת הראב"ד

גו' . . השותפות א"א אנו מפרשים באותו מעשה שלא היו צריכין להתנות בתחלה לפי שאין בשני ערלה אכילת איסור אלא שזמר העצים וזרע תחתיהן ירק ואכל שהיו האילנות קטנים והיה השדה ראוי לזרוע שם ולפיכך ישראל שאכל אחריו שני היתרא לא אכל דמי איסורא.

יד. גּוֹי • וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ שׁוֹתְפִין בִּנְטִיעָה - אִם הִתְנוּ מִתְּחִלַּת הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁיִּהְיֶה הַגּוֹי אוֹכֵל שְׁנֵי עָרְלָה[לג], וְיִשְׂרָאֵל אוֹכֵל שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִשְּׁנֵי הֶתֵּר כְּנֶגֶד שְׁנֵי הָעָרְלָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[לד]; וְאִם לֹא הִתְנוּ מִתְּחִלָּה, אָסוּר[לה]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי חֶשְׁבּוֹן[לו]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁחִשְׁבּוּ כַּמָּה פֵּרוֹת אָכַל הַגּוֹי בִּשְׁנֵי עָרְלָה, עַד שֶׁיֹּאכַל יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד אוֹתָם הַפֵּרוֹת - אִם הִתְנוּ כָּזֶה, אָסוּר; שֶׁהֲרֵי זֶה כְּמַחְלִיף פֵּרוֹת עָרְלָה.

לג) ומתעסק בנטיעה באותן השנים. לד) וזה לא נחשב שהישראל נהנה מערלה, שכן התנאי שלהם מלכתחילה, שהגוי יתעסק בנטיעות ויאכל בשנות הערלה, והישראל בשנות היתר. לה) שנהנה מהחלפת אכילת שנות הערלה באכילת השנים המותרות. לו) גם במקרה שהתנו מראש. מכיון שהם מחשבים פירות כנגד פירות, הרי זה חילופי פירות ערלה ממש.

טו. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין דִּין נֶטַע רְבָעִי[לז] נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֶלָּא אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית בְּלֹא פְּדָיוֹן כְּלָל; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא הָעָרְלָה. וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים: וּמַה סּוּרְיָה שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת וּבִשְׁבִיעִית מִדִּבְרֵיהֶם, אֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּנֶטַע רְבָעִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - חוּצָה לָאָרֶץ לֹא כָּל שֶׁכֵּן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶטַע רְבָעִי נוֹהֵג בָּהּ?! אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נוֹהֵג בָּהּ בֵּין בִּכְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּכְנֵי הַבַּיִת. וְהוֹרוּ מְקֻצָּת גְּאוֹנִים, שֶׁכֶּרֶם רְבָעִי לְבַדּוֹ[לח] פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה; וְאֵין לְדָבָר זֶה עִקָּר.

לז) נטע רבעי הם פירות השנה הרביעית, שיש לפדות אותם כפי שיסביר להלן. לח) כלומר, רק בכרם ולא בשאר אילנות.

טז. פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית כֻּלָּהּ[לט], אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּפְדּוּ; וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִתְבָּאֵר מִשְׁפְּטֵי פִּדְיוֹנָן, וְדִין אֲכִילָתָן, וּמֵאֵימָתַי מוּנִין לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי.

לט) של כל אילנות ולא רק כרם רבעי.

יז. כֵּיצַד פּוֹדִין פֵּרוֹת נָטַע רְבָעִי בַּזְּמַן הַזֶּה? אַחַר שֶׁאוֹסֵף אוֹתָן, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן נָטַע רְבָעִי'. וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת כֻּלָּן, וַאֲפִלּוּ בְּפֵרוּטָה אַחַתמ, וְאוֹמֵר: 'הֲרֵי אֵלּוּ פְּדוּיִין בְּפֵרוּטָה זוֹ'; וּמַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ פְּרוּטָה לַיָּם הַמֶּלַחמא. אוֹ מְחַלְּלָן עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת, וְאוֹמֵר: • 'הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל חִטִּים אֵלּוּ' אוֹ 'עַל שְׂעוֹרִים אֵלּוּ' וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְשׁוֹרֵף אוֹתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים. וְאוֹכֵל כָּל הַפֵּרוֹת.

השגת הראב"ד
ואומר . . אלו א"א זהו תימה דהא ילפינן קדש קדש ממעשר שני ומה להלן כסף אף כאן כסף.

מ) אפילו שהפירות שווים הרבה יותר מפרוטה. מא) כדי שלא ימצאנה אדם ויבוא להשתמש בה.

יח. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁפָּדָה פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית אוֹ חִלְּלָן, אָסוּר לְאָכְלָן עַד שֶׁתִּכָּנֵס שָׁנָה חֲמִישִׁית; וְדָבָר זֶה אֵין לוֹ עִקָּר. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁזּוֹ שִׁגְגַת הוֹרָאָה; וּפְסוּק הַטָּעַם, לְפִי שֶׁכָּתוּב: "וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ"מב[59]. וְאֵין עִנְיַן הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ פִּרְיוֹ בְּלֹא פִּדְיוֹן, כְּכָל חֵילִין שֶׁבָּעוֹלָם. וְאֵין רָאוּי לָחוֹשׁ לְהוֹרָאָה זוֹ.

מב) ואותם גאונים פירשו שהכתוב מדבר בפירות שנה רביעית, ואמרה תורה לאכול אותם בשנה החמישית אחרי שפדה אותם, ולא ברביעית.

יט. הַטֶּבֶל כֵּיצַד? כָּל אֹכֶל שֶׁהוּא חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִמְּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת - קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ, נִקְרָא 'טֶבֶל'; וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַרנ[60]: "וְלֹא יְחַלְּלוּמג אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'", כְּלוֹמַר לֹא יְנַהֲגוּ בָּהֶן מִנְהַג חֵילִין, וַעֲדַיִן קָדָשִׁים שֶׁעֲתִידִין לְהִתָּרֵם לֹא הוּרְמוּ.

מג) חז"ל לומדים גזירה שווה "חילול" "חילול" מטמא שאכל תרומה טהורה, שנאמר בו (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" שחייב מיתה בידי שמים.

הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִן הַטֶּבֶל קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַרנא[61]: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וְהִשְּׂיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה".

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וְהִשְּׂיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה".

והוא כדרשת הגמרא (סנהדרין פג, א.) "בעתידים לתרום הכתוב מדבר", אבל רש"י בפירושו על התורה (ויקרא כב, טו.) פירש הפסוק "שהוא איסור להאכילו לזרים". ולכאורה צ"ע כיון שאיסור טבל הוא מצד התרומה המעורבת בו, למה דחק רש"י לפרש שהוא איסור להאכיל תרומה לזרים, ולא פירש כהגמרא שמדבר באיסור אכילת טבל, ונקרא "קדשי בני ישראל" מצד חלק התרומה שבו.

ויש לומר שלשיטת רש"י בפשוטו של מקרא, יש חילוק בין טבל לתרומה גדולה ומעשר הטבול לתרומת מעשר, כי בפשוטו של מקרא לא מסתבר לומר שרק מצד החיוב להפריש תרומה כבר ישנו בפועל חלק תרומה בטבל, ולכן אי אפשר לפרש הכתוב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" על איסור טבל כי אין כאן קודש. משא"כ לגבי מעשר שכבר נעשית פעולת ההפרשה, הרי בהפרשה זו כבר נכללת גם הפרשת תרומת מעשר, אלא שהיא מעורבת במעשר, ופעולת הלוי היא רק שמברר חלק תרומת מעשר מן המעשר, ולכן לא מצינו בפשוטו של מקרא חיוב מיתה על אכילת טבל, כי בגמרא סנהדרין (שם) למדו "חילול חילול מתרומה", לחייבו עונש מיתה (או מ"והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם") אבל לפי רש"י לא איירי שם בטבל.

לקוטי שיחות, חלק ל"ח עמוד 69 הערה 56
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

כ. אֲבָל הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וַעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשְׂרוֹתנד, וַאֲפִלּוּ • לֹא נִשְׁאַר בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר עָנִיה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טֶבֶל, וְאֵין בּוֹ מִיתָה; שֶׁאֵין עָוֹן מִיתָה אֶלָּא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂרמו.

השגת הראב"ד
ואפילו . . מיתה א"א סברא היא זו והיא יפה בעיני משום דכתיב בהנך קראי קדש.

---

59. ויקרא-קדושים, יט, כה. **60.** ויקרא-אמור, כב, טו. **61.** שם, פסוקים טו־טז.

♛ הפניות לשיחות קודש ♛

ולא . . אשמה: השיטות אם איירי פסוק זה בטבל – לקו"ש חל"ח ע' 69 והע' 36.

מד) כגון שעבר והפריש תרומת מעשר לפני שהפריש מעשר ראשון. מה) אף על פי שאין בו קדושה, ומותר לזרים ונאכל בכל מקום. מו) שזר חייב על אכילתן מיתה בידי שמים, אבל מעשרות אין בהם מיתה.

כא. אַזְהָרָה לְאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מִמֶּנּוּ מַעַשְׂרוֹת, בִּכְלַל שֶׁנֶּאֱמַר[62]: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ" וְגוֹ'. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת יִתְבָּאֵר אֵיזֶה דָּבָר חַיָּב בִּתְרוּמָה וּבְמַעַשְׂרוֹת, וְאֵיזֶה דָּבָר פָּטוּר, וְאֵיזֶה דָּבָר הוּא חַיָּב מִן הַתּוֹרָה, וְאֵיזֶה הוּא הַחַיָּב מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִטֶּבֶל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם וְעָרְלָה שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

כב. הַטֶּבֶל, וְהֶחָדָשׁ, וְהַהֶקְדֵּשׁ[מז], וּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית[מח], וְהַכִּלְאַיִם, וְהָעָרְלָה - מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִפְּרוֹתֵיהֶן[מט] אֲסוּרִין כְּמוֹתָן, וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן[נ]; חוּץ מִיַּיִן וְשֶׁמֶן שֶׁל עָרְלָה וְיַיִן שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקִין עַל הַזֵּיתִים וְעַל הָעֲנָבִים שֶׁלָּהֶן.

מז) פירות שהוקדשו ואסורים באכילה. מח) ירקות שצמחו מעצמם בשנת השמיטה, ונאסרו באכילה מדברי סופרים. מט) כגון: תותים, תאנים ורמונים. נ) שהוא שלא כדרך אכילתו, ואין לוקין עליו.

כג. יֵשׁ בְּקָדָשִׁים[נא] אֲסוּרִין אֲחֵרִים בְּמַאֲכָלוֹת, וְכֻלָּן שֶׁל תּוֹרָה הֵן - כְּגוֹן אֲסוּרִין שֶׁיֵּשׁ בַּאֲכִילַת תְּרוּמוֹת, וּבְכוּרִים, וְחַלָּה, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי; וְאֲסוּרִין שֶׁיֵּשׁ בְּקָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא. וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

נא) קורבנות ומתנות כהונה.

כד. וְשִׁעוּר כָּל אֲכִילָה מֵהֶן - כַּזַּיִת, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אֲסוּר חָמֵץ בְּפֶסַח וְדִינָיו בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה[נב]. אֲבָל אֲסוּר אֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵינוֹ אֲסוּר מִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ[נג]; וְכֵן אֲסוּר יוֹצֵא מִגֶּפֶן עַל הַנָּזִיר, אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. וּלְפִיכָךְ[נד] יִתְבָּאֵר אֲסוּר כָּל אֶחָד מֵהֶן וְשִׁעוּרוֹ וְדִינָיו, בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי לוֹ.

נב) ולפיכך לא נכתבו כאן. נג) שאין שם איסור על המאכל, אלא שביום זה נאסרה אכילה ושתיה בכלל מצד עינוי האדם, ולכן שיעור האכילה ביום כיפור שונה. נד) מפני שאכילה ביום הכיפורים ואכילת נזיר מגפן שונות באופן מהותי משאר איסורי האכילה.

~ שבת קודש י"א כסלו ~

פֶּרֶק יא

דין יין נסך וסתם יינם, וכיצד מכשירין כלים שהיה בהם יין.

א. יַיִן[א] שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְהַשּׁוֹתֶה מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא, לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[ב]. וְכֵן הָאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא מִתְּקָרֳבָתוֹ[ג] עֲבוֹדָה זָרָה, מִבָּשָׂר אוֹ פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ מַיִם וּמֶלַח - הָאוֹכֵל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[63]: "אֲשֶׁר חֵלֶב זִבְחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכֶם[ד]".

א) ניסוך יין הוא אחת מארבע עבודות של עבודה זרה שחייבין עליהן סקילה, אפילו אם אין דרך עבודתו של אותו אליל בכך. ב) שתי מלקות, אחת משום "לא תביא תועבה אל ביתך" ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". ג) מה שמקריבים לעבודה זרה. ד) מפסוק זה לומד הרמב"ם שדינו של יין נסך כדין זבח לעבודה זרה.

~ נקודות משיחות קודש ~

" . . שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר חֵלֶב זִבְחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכֶם".

לדעת הרמב"ם, החינוך וכו' שלא מנו במנין המצוות ברכת התורה מהפסוק שבפרשת האזינו (לב, ג) – "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקנו" –, שתי המצוות האחרונות שנתפרשו בתורה הן מצות הקהל – "מקץ שבע שנים גו' הקהל את העם גו'", ומצות כתיבת ספר תורה – "ועתה כתבו לכם".

משא"כ בנוגע למצות ל"ת (קצד) למד איסור יין נסך מהפסוק הנ"ל (האזינו לב, לח).

לקוטי שיחות, חלק לא, עמוד 187 והערה 1
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

62. דברים-ראה, יב, יז. 63. דברים-האזינו, לב, לח.

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: באיסור יין נסך – לקו"ש חל"ד ע' 187 הע' 1. **כל שהוא:** בגדר איסור כלשהוא – לקו"ש חכ"ט ע' 155.

ב. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ, [הוא] כְּזֶבַח שֶׁקָּרַב לָהּ; וְכֵיוָן שֶׁאִסּוּר זֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, אֵין לוֹ שִׁעוּרִי[ה], שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה[64]: "וְלֹא יִדָּבֵק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם".

ה) זהו הטעם למה שכתב הרמב"ם בהלכה הקודמת, שלוקה אפילו בכל שהוא ואין צריך שיעור.

ג. יֵין הַגּוֹיִם שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְנַסֵּךְ אוֹ לֹא נִתְנַסֵּךְ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'סְתָם יֵינָם' - אָסוּר בַּהֲנָיָה כְּיֵין שֶׁנִּתְנַסֵּךְ[ו]; וְדָבָר זֶה, מִגְּזֵרַת סוֹפְרִים הוּא[ז]. וְהַשּׁוֹתֶה מִסְּתָם יֵינָם רְבִיעִית[ח], מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ו) משום חומרת איסור עבודה זרה, עשו חכמים את סתם יינם כיין נסך גמור שהתנסך לעבודה זרה שאסור מן התורה. ז) הטעם שחכמים גזרו על סתם יינם משום בנותיהם. היות ששתיית יין מביאה לקירוב לבבות, כאשר ישבו יהודים וישתו יין יחד עם הגויים, זה יביא לקירוב לבבות ומתוך כך חששו שיחתנו את בנותיהם עם הגויים, לכן אסור את היין בשתיה. ולאחר זמן אסרו אותו גם בהנאה, מחשש שמא נתנסך. ח) אבל השותה פחות מרביעית אינו לוקה מכת מרדות, ואף על פי שעל יין נסך ממש לוקה בכל שהוא וסתם יינם עשו חכמים כיין נסך, לא החמירו חכמים בשיעורו, מפני שלא נאסר משום עבודה זרה אלא משום חשש חיתון.

ד. וְכָל יַיִן שֶׁיִּגַּע[ט] בּוֹ הַגּוֹי - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא נִסֵּךְ אוֹתוֹ[י], שֶׁמַּחְשֶׁבֶת הַגּוֹי לַעֲבוֹדָה זָרָה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁיֵּין יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הַגּוֹי - דֵּינוֹ כְּסְתָם יֵינָם, שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה.

ט) נגיעה משמעותה שכשוך. י) אם נגע בו בכוונה וידע שזהו יין.

ה. גּוֹי שֶׁנָּגַע בְּיֵין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[יא], וְכֵן תִּינוֹק גּוֹי שֶׁנָּגַע בַּיַּיִן - אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[יב], וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[יג]. הַלּוֹקֵחַ עֲבָדִים מִן הַגּוֹיִים, וּמָלַן וּטְבָלָן - מֵיָּד אֵינָן מְנַסְּכִין, וְיַיִן שֶׁיִּגְּעוּ בּוֹ מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָהֲגוּ בְּדָתֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא פָּסְקָה עֲבוֹדָה זָרָה מִפִּיהֶן.

יא) שלא כיוון לנגוע ביין ונגע במקרה, או שהושיט ידו לחבית וחשב שיש בה שמן ונמצא שיש שם יין. יב) והטעם משום הרחקת עבירה. יג) כיון שוודאי היין לא נתנסך לעבודה זרה, כי זה היה ללא כוונה.

ו. בְּנֵי הַשְׁפָחוֹת הַגּוֹיוֹת שֶׁגִּוְּלוּ בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל וּמָלוּ, וַעֲדַיִן לֹא טָבְלוּ - הַגְּדוֹלִים אוֹסְרִין הַיַּיִן כְּשֶׁיִּגְּעוּ בּוֹ, וְהַקְּטַנִּים אֵינָן אוֹסְרִין.

ז. גֵּר תּוֹשָׁב, וְהוּא שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת כְּמוֹ שֶׁשָּׁבְאַרְנוּ[יד][65] - יֵינוֹ אָסוּר בִּשְׁתִיָּה, וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[טו]; וּמְיַחֲדִין אֶצְלוֹ יַיִן[טז], וְאֵין מַפְקִידִין אֶצְלוֹ יַיִן[יז]. וְכֵן כָּל גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּגוֹן אֵלּוּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים [המוסלמים] - יֵינָם אָסוּר בִּשְׁתִיָּה, וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה; וְכֵן הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים. אֲבָל הַנּוֹצְרִים - עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הֵן, וְסְתָם יֵינָם אָסוּר בַּהֲנָיָה.

יד) גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה ושאר מצוות שנצטוו בני נח, ונקרא גר תושב כי מותר לנו להשאיר אותו בארץ ישראל. טו) והטעם שגזירה ראשונה על יין גויים משום בנותיהם, בשתייה בלבד אסרו וגזירה זו כוללת גם גר תושב. אבל איסור הנאה בסתם יינם, גזרו בית דין לאחר מכן משום חשש ניסוך, ולא גזרו זאת אלא על עובד עבודה זרה בלבד. טז) מותר להניח אצלו יין לזמן קצר. יז) בביתו לזמן מרובה, שמא יחליף יין זה ביינו, ויינו אסור בשתייה. אבל בזמן מועט אין חוששים שיחליף את היין.

ח. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה שֶׁהַיַּיִן אָסוּר - אִם הָיָה הַגּוֹי שֶׁנֶּאֱסַר הַיַּיִן בִּגְלָלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְאִם אֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, הֲרֵי הוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה בִּלְבַד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'גּוֹי' סְתָם, הֲרֵי זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה.

ט. אֵין מִתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא יַיִן שֶׁרָאוּי לְהִקָּרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל סְתָם יֵינָם וְגָזְרוּ עַל כָּל יַיִן שֶׁיִּגַּע בּוֹ הַגּוֹי שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְהִתְנַסֵּךְ. לְפִיכָךְ, יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הַגּוֹי - אֵינוֹ אָסוּר, וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ עִם הַגּוֹי בְּכוֹס אֶחָד; אֲבָל יַיִן מָזוּג[יח], וְיַיִן שֶׁהִתְחִיל לְהַחְמִיץ וְאָפְשָׁר שֶׁיִּשְׁתֶּה - אִם נָגַע בּוֹ, נֶאֱסָר.

יח) יין שמעורב עם מים, אם יש בו טעם ומראה יין.

י. הוֹרוּ גְּאוֹנֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁאִם נִתְעָרֵב בְּיֵין יִשְׂרָאֵל מְעַט דְּבַשׁ אוֹ מְעַט שְׁאוֹר [=מחמצת] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לַמִּזְבֵּחַ, הֲרֵי הוּא כְּמְבֻשָּׁל אוֹ כְּשֶׁכָּר[יט] וְאֵינוֹ מִתְנַסֵּךְ; וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ עִם הַגּוֹי.

יט) סתם שכר בתלמוד הוא מתמרים או משעורים ואין דרכם לנסכו לעבודה זרה.

יא. מֵאֵימָתַי יֵאָסֵר יֵין הַגּוֹיִם? מִשֶּׁיִּדְרֹךְ וְיִמָּשֵׁךְ הַיַּיִן; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָרַד לַבּוֹר, אֶלָּא עֲדַיִן הוּא

64. דברים-ראה, יג, יח. 65. הלכות איסורי ביאה יד, ז.

בַּגַּת[כ] - חֲרֵי זֶה אָסוּר; לְפִיכָךְ, אֵין דּוֹרְכִין עִם הַנָּכְרִי בַּגַּת, שֶׁמָּא יִגַּע בְּיָדוֹ[כא] וְינַסֵּךְ, וַאֲפִלּוּ הָיָה כָּפוּת[כב]. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ גַּת דְּרוּכָה[כג], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַיַּיִן מְעֹרָב עִם הַחַרְצַנִּין וְהַזּוּגִין וְלֹא יָרַד לַבּוֹר.

כ) סדר הכנת היין שהיו מכניסים ענבים לגת ודורכים עליהם, הגת הייתה מונחת בשיפוע ומשם היין היה נשפך לתוך בור. מרגע שהיין היה מתחיל לנזול בגת, למרות שהוא נמצא בין הענבים והחרצנים ועדיין לא נשפך לבור, הוא יכול להיות יין נסך. כא) ומכאן שדריכה ברגל אינה נחשבת ניסוך ולכן יהיה מותר בהנאה, אבל אסור בשתייה. כב) ידיו קשורות, כי גוזרים כפות, שלא יבואו לדרוך עם גוי שאינו כפות. כג) אין קונים מגוי גת שדרכו בה ענבים.

יב. נָכְרִי שֶׁדָּרַךְ הַיַּיִן וְלֹא נָגַע בּוֹ, וַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו[כד], וְיִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁכְּנָסוֹ בֶּחָבִית - חֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.

כד) ושומר עליו שלא יגע בידו.

יג. הַחֹמֶץ שֶׁל גּוֹיִם אָסוּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה יֵין נֶסֶךְ קֹדֶם שֶׁחִמֵּץ.

גּוֹי שֶׁהָיָה דּוֹרֵס עֲנָבִים בְּחָבִית[כה] - אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ[כו]; הָיָה אוֹכֵל מִן הַסַּלִּים[כז], וְהוֹתִיר כִּסְאָה וְכִסְאָתַיִם, וּזְרָקָן לַגַּת - אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מְנַתֵּז עַל הָעֲנָבִים, אֵינוֹ עוֹשֶׂה יֵין נֶסֶךְ[כח].

כה) עם הידיים. כו) כי היין לא נמשך ויוצא מהענבים, אלא הוא עדיין מעורב בהם. כז) את הענבים היו מביאים בסלים לגת. כח) היין שבסל שמתערב עם היין שבגת אינו הופך את זה ליין נסך. היות שבסל נשארו הרבה ענבים, אז היין לא נחשב שנמשך מהענבים, אלא עדיין מעורב בהם.

יד. הַחַרְצַנִּים וְהַזּוּגִין שֶׁל גּוֹיִם - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[כט]; וּלְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - כְּבָר יָבְשׁוּ וְלֹא נִשְׁאֲרָה בָּהֶן לַחְלוּחִית, וּמֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וְכֵן שְׁמָרִים שֶׁל יַיִן שֶׁיָּבְשׁוּ - לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מֻתָּרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בָּהֶן רֵיחַ יַיִן, וַהֲרֵי הֵן כְּעָפָר וְכַאֲדָמָה.

כט) כאשר החרצנים והזגין לחים הם אסורים, חז"ל קבעו כי במשך שנים־עשר חודשים דינם כלחים, ורק לאחר מכן נחשבים יבשים.

טו. נוֹדוֹת[ל] הַגּוֹיִם וְקַנְקַנֵּיהֶן שֶׁהִכְנִיסוּ בָּהֶן הַגּוֹיִם יֵינָם - אָסוּר לִתֵּן לְתוֹכָן יַיִן, עַד שֶׁיַּיְשִׁנָּן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[לא], אוֹ עַד שֶׁיַּחְזִירֶן לְאוּר[לב] עַד שֶׁיִּתְרַפֶּה הַזֶּפֶת[לג] שֶׁעֲלֵיהֶן, אוֹ [כשהם ללא זפת, עד] שֶׁיִּחַמְּוּ[לד], אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹכָן מַיִם שְׁלשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת [=יממה], וּמְעָרֶה הַמַּיִם וּמַחֲלִיף מַיִם אֲחֵרִים כָּל מֵעֵת לְעֵת שְׁלשָׁה פְּעָמִים בִּשְׁלשֶׁת הַיָּמִים; בֵּין שֶׁהָיוּ הַכֵּלִים שְׁלָהֶן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשָׁאֲלוּ אוֹתָן וְהִכְנִיסוּ בָּהֶן יֵינָן. וְאִם נָתַן לְתוֹכָן יַיִן קֹדֶם שֶׁיִּטַּהֵר אוֹתָן, חֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.

ל) כלים לנוזלים שעשויים מעור. לא) ואז יוצא ריח היין מהם ומתנדף. לב) שיחזיר אותם לכבשן האש. לג) הזפת שבתוך הכלים, וזה סימן שהכלים התלבנו. לד) אם הכלים לא מזופתים, אבל התחממו בשיעור כזה שאילו היו מזופתים היה הזפת מתרפה.

טז. וּמֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכָן שֵׁכָר[לה] אוֹ צִיר[לו] אוֹ מוּרְיָס[לז] מִיָּד[לח], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַלּוּם; וּמֻתָּר לִתֵּן הַיַּיִן לְתוֹכָן אַחַר שֶׁיִּתֵּן הַצִּיר אוֹ הַמּוּרְיָס[לט], שֶׁהַמֶּלַח שׁוֹרְפָן.

לה) כי השכר מבטל את טעמו של היין. לו) מיצוי שיוצא מדגים שנמלחו. לז) שומן של דגים. לח) ואף על פי שלא מילאוהו מים, מפני שהם שורפין את היין הנבלע בכלים ומכלין אותו. לט) ואין צריך הכשר קודם נתינת היין, מפני שהמלח שבציר ובמורייס שורף את היין שהיה מובלע בכלים, אך אם נתן בו שכר, יש להכשיר את הכלי תחילה כדי לתת בו יין, שהשכר רק מבטל טעם היין אבל לא מכלהו.

יז. הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים חֲדָשִׁים שֶׁאֵינָן מְזֻפָּתִין מִן הַגּוֹיִם - נוֹתֵן לְתוֹכָן יַיִן מִיָּד[מ], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נָתְנוּ בָּהֶן יֵין נֶסֶךְ; וְאִם הָיוּ מְזֻפָּתִין - מְדִיחָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חֲדָשִׁים. וְכֵן כְּלֵי שֻׁנְתְנוּ בּוֹ יֵין נֶסֶךְ וְאֵין מְכַנְּסוֹ לְקִיּוּם[מא], כְּגוֹן כְּלֵי שֶׁחוֹשֵׁף בּוֹ[מב] אוֹ הַמַּשְׁפֵּךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְשַׁכְשְׁכוֹ בְּמַיִם, וְדַיּוֹ.

מ) ואין צריכים הדחה. מא) הגוי הכניס בו יין באופן זמני, ולא כדי להשהות בו את היין הרבה זמן. מב) כלי ששואבים בו נוזלים.

יח. וְכֵן • כּוֹס שֶׁל חֶרֶשׂ שֶׁשָּׁתָה בּוֹ הַגּוֹי, אָסוּר לִשְׁתּוֹת בּוֹ [ללא שטיפה] פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה; וּשְׁלִישִׁית מֻתָּר, שֶׁכְּבָר הָלְכוּ צַחְצוּחֵי הַיַּיִן שֶׁבּוֹ[מג]; וְהוּא שֶׁהָיָה מְצֻפֶּה בְּאָבָר [=עופרת] כְּדֶרֶךְ שֶׁהַיּוֹצְרִין עוֹשִׂין, אוֹ שֶׁהָיָה מְזֻפֶּת[מד]; אֲבָל שֶׁל חֶרֶשׂ[מה], צָרִיךְ הֲדָחָה[מו].

השגת הראב"ד

וכן . . מותר א"א אין זאת הגירסא אצלנו ולא בהלכות הרב ז"ל אלא על השתיה ולא על ההדחה, ומה שאמר בסוף אבל של חרס צריך הדחה שבוש גדול הוא זה אטו מעיקרא לא בהדחה קאמר.

מג) אבל בפעם ראשונה ושנייה נשארו עוד טיפות זעירות של יין. מד) ובכלים ישנים, צריכים שלוש הדחות. מה) בלא ציפוי ואינו מזופת. מו) פעם אחת בלבד. כי אם הוא מצופה בעופרת או מזופת הוא בולע יותר מכלי חרס ללא ציפוי. וכל זה כאשר הציפוי לא חלק, אבל אם הוא חלק הוא בולע פחות מכלי חרס, והוא מכונה 'שוע', כפי שיתבאר בהלכה הבאה.

יט. כְּלֵי חֶרֶשׂ הַשּׁוּעִים[מז] בְּאָבָר שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּיַיִן נֶסֶךְ - אִם הָיוּ לְבָנִים, אוֹ אֲדֻמִּים, אוֹ שְׁחֹרִים - מַתָּרִין[מח]; וְאִם הָיוּ יְרַקִּין - אֲסוּרִין[מט], מִפְּנֵי שֶׁהֵן בּוֹלְעִין. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן מָקוֹם מְגֻלֶּה שֶׁל חֶרֶשׂ[נ] - בֵּין לְבָנִים, בֵּין יְרַקִּין - אֲסוּרִין[נא], מִפְּנֵי שֶׁהֵן בּוֹלְעִין. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא בְּשֶׁכִּנְּסוֹ בָּהֶן לְקִיּוּם[נב]; אֲבָל אִם לֹא כִּנְּסוֹ בָּהֶן לְקִיּוּם - מְדִיחָן וּמַתָּרִין, וַאֲפִלּוּ הֵן שֶׁל חֶרֶשׂ.

מז) חלקים ומצופים יפה. מח) בהדחה בלבד. מט) כאשר צבעם ירוק – סימן שמעורבת בהם אדמה, ולכן הם בולעים. נ) דהיינו שיש בקעים וסדקים בציפוי. נא) ואפילו כמה הדחות אינן מועילות. נב) שהכניסו בהם יין למשך הרבה זמן.

כ. גַּת שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל עֵץ שֶׁדָּרַךְ בָּהֶן הַגּוֹי[נג], אוֹ גַּת שֶׁל אֶבֶן שֶׁזִּפְתָּהּ הַגּוֹי[נד] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהֶן - מְדִיחָן[נה] בְּמַיִם וּבְאֹפֶר אַרְבָּעָה פְּעָמִים[נו], וְדוֹרֵךְ בָּהֶן. וְאִם הָיְתָה בָּהֶן לַחְלוּחִית, מַקְדִּים הָאֹפֶר לַמַּיִם[נז]; וְאִם לָאו, מַקְדִּים הַמַּיִם.

נג) והם אינם מזופתים. נד) ודרך בגת מעט יין כדי להעביר את ריח העשן של הזפת. נה) כדי להסיר את שיירי היין שעל הזפת. נו) כלומר, שתי פעמים מים ושתי פעמים אפר. נז) זאת אומרת נותן קודם את האפר ואחר כך את המים.

כא. גַּת • שֶׁל אֶבֶן מְזֻפֶּתֶת שֶׁדָּרַךְ בָּהּ הַגּוֹי, אוֹ גַּת שֶׁל עֵץ זְפוּתָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהּ - צָרִיךְ לְקַלֵּף אֶת הַזֶּפֶת. וְאִם יִשְׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שִׁלְשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַלֵּף; לֹא תִהְיֶה הַגַּת חֲמוּרָה יָתֵר מִן הַקַּנְקַנִּים[נח]; לֹא נֶאֱמַר יְקַלֵּף, אֶלָּא לְהַתִּירָהּ מִיָּד[נט].

השגת הראב"ד
גת . . הזפת א"א זה שבוש אלא עד שיכניס בו גחלים ויתלבן כדי שיתרפה הזפת אם היה שם.

נח) כי היין נמצא בגת פחות זמן ממה שהיין נמצא בקנקנים. נט) בלי לחכות שנים עשר חודש, ובלי לערות בה מים שלושה ימים.

כב. גַּת • שֶׁל חֶרֶשׂ - אַף עַל פִּי שֶׁקִּלַּף אֶת הַזֶּפֶת, אָסוּר לְדָרֹךְ בָּהּ מִיָּד, עַד שֶׁיָּחֻם אוֹתָהּ בְּאֵשׁ עַד שֶׁיִּרְפֶּה הַזֶּפֶת. וְאִם יִשְׁנָהּ אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים - מֻתֶּרֶת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כג. מְשַׁמֶּרֶת [=מסננת] שֶׁל יַיִן שֶׁל גּוֹיִם - אִם הָיְתָה שֶׁל שֵׁעָר, מְדִיחָהּ וּמְשַׁמֵּר בָּהּ[ס]; וְאִם הָיְתָה שֶׁל צֶמֶר[סא], מְדִיחָהּ בְּמַיִם וּבְאֹפֶר אַרְבָּעָה פְּעָמִים וּמַנִּיחָהּ עַד שֶׁתִּתְנַגֵּב, וּמְשַׁמֵּר בָּהּ; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שֵׁשׁ [=פשתן], מְיַשְּׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ; וְאִם יֵשׁ בָּהּ קְשָׂרִים, מַתִּירָן[סב].

ס) כי השיער אינו בולע כלל. סא) שהוא בולע קצת. סב) ואחר כך מנגבן, כי היין נבלע בקשרים.

וְכֵן כְּלֵי חֵלֶף [=מין צמח] וְהוּצִין [=סיבי דקל] וַכְיוֹצֵא בָּהֶן, מִקְפִּיפוֹת [=סלים] שֶׁדּוֹרְכִין בָּהֶן יַיִן - אִם הָיוּ תְּפוּרִין בַּחֲבָלִים, מְדִיחָן; וְאִם הָיוּ אֲחוּזוֹת זוֹ בָּזוֹ בִּסְבוּךְ קָשֶׁה, מְדִיחָן בְּאֹפֶר וּבְמַיִם אַרְבָּעָה פְּעָמִים וּמְנַגְּבָן, וּמְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן; וְאִם הָיוּ תְּפוּרוֹת בִּפְשִׁיתָן, מְיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ; וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׂרִים, מַתִּירָן.

כד. כְּלֵי הַגַּת שֶׁדָּרַךְ בָּהֶן הַנָּכְרִי יֵין נֶסֶךְ, כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתָן כְּדֵי שֶׁיִּדְרֹךְ בָּהֶן הַיִּשְׂרְאֵלִי? הַדַּפִּין[סג] וְהָעֲדָשִׁים[סד] וְהַלּוּלְבִין[סה], מְדִיחָן. הָעֲקָלִין[סו] שֶׁל נְסָרִין וְשֶׁל בִּצְבּוּץ[סז], מְנַגְּבָן. שֶׁל שִׁיפָּה[סח] וְשֶׁל גֶּמִי, מְיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ; וְאִם רָצָה לְטַהֲרָן מִיָּד - מַגְעִילָן בְּרוֹתְחִין, אוֹ חוֹלְטָן בְּמֵי זֵיתִים[סט], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו מְקַלְּחִין[ע] אוֹ בְּמַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין [=שוטפים] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, וַאֲחַר כָּךְ יֵתָּרוּ.

סג) קרשים רחבים שמניחים על גבי הענבים. סד) משקולות שמניחים על גבי הקרשים, כדי לדחוס את הענבים. סה) מטאטא שבו אוספים את הענבים שמתפזרים, או שמנקים בו את הגת. סו) כלים שקושרים בהם את הענבים כדי שלא יתפזרו כאשר מוחצים אותם. סז) קנבוס שבולע יותר. סח) מין עשב הגדל במים. סט) מים שבישלו בהם זיתים כדי שיתרככו. ע) בזרם חזק בלתי פוסק.

כה. בִּזְמַן שֶׁהָיְתָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ לְיִשְׂרָאֵל, הָיוּ לוֹקְחִין הַיַּיִן מִכָּל אָדָם מִישְׂרָאֵל, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין

לוֹ; וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, לֹא הָיוּ לוֹקְחִין מִכָּל אָדָם מִישְׂרָאֵל, אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחֱזַק בְּכַשְׁרוּת. וּבַזְּמַן הַזֶּה, אֵין לוֹקְחִין יַיִן בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחֱזַק בְּכַשְׁרוּת; וְכֵן • הַבָּשָׂר וְהַגְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד

וכן . . שבארנו א"א זו אינה משנה שאין עמי הארץ חשודים להחליף ולא למכור דבר האסור אא"כ נחשד.

כו. הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְהֵבִיא לוֹ יַיִן אוֹ בָּשָׂר אוֹ גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג - חֲרֵי זֶה מַתָּרעא וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ אֶלָּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יְהוּדִי בְּלִבַּד. וְאִם הֶחֱזַק שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר וְלֹא מְדַקְדֵּק בְּדָבָרִים אֵלּוּ, אָסוּר לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ; וְאִם עָבַר וְנִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ - אֵינוֹ אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה יַיִן עַל פִּיו, עַד שֶׁיָּעִיד לוֹ אָדָם כָּשֵׁר עֲלֵיהֶן.

עא) שסתם אוכל כשר, ונותן לו ממה שהוא אוכל.

אגרות קודש

ב"ה, ו' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ כו'

מוה"ר יואל שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו, בו מודיע אודות עריכת המלוה מלכה בהימים שבין י"ט כסלו, יום ההילולא של הרב המגיד הגדול ונצחון תורת החסידות בגאולת רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, וימי החנוכה נצחון המאור שבתורה, וכדיוק הלשון להשכיחם **תורתך**.

הרי תשמש ההתעוררות בסעודתא דדוד מלכא אשר פדה בשלום נפשי כי ברבים היו עמדי. כפירוש הירושלמי שאפי' אנשי אבשלום הצד שכנגד באמית[יו]ת היו עמדי שכאו"א יעשה חלקו בהפצת מעיינות הבעל שם טוב חוצה בכל יכולתו. כי בהפנימיות הרי ברבים היו עמדי שאפילו אלו המנגדים בגלוי על זה, בפנימיות לבבם מכירים בפנימיות התורה נשמתא דאורייתא, וכשפותחים באיש הישראלי פתח אפי' כחודו של מחט הקב"ה עוזרו ופותח כפתחו של אולם.

בכבוד ובברכה.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ה' כסלו ~

מצות עשה קצו.

מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג.

מצות לא תעשה רמא.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַעֲנִיק (מענקים ומתנות) לְעֶבֶד עִבְרִי וְלַעֲזוֹר לוֹ בְּצֵאתוֹ לַחָפְשִׁי, וְלֹא יֵצֵא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן־לוֹ" (דברים טו, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּשַׁלֵּחַ עֶבֶד עִבְרִי בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת מֵעֲבוֹדָתֵנוּ בְּצֵאתוֹ בֶּן־חוֹרִין בְּסוֹף שֵׁשׁ שָׁנִים: אֶלָּא בְּהָכְרַח נַעֲנִיק לוֹ דָּבָר מֵרְכוּשֵׁנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם" (שם, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: מִצְוַת הַעֲנָקָה, בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:, טז:, יז).

הַמִּצְוָה הָרל"ד — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּפִדְיוֹן אָמָה עִבְרִיָּה, הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהֶפְדָּהּ" (שמות כא, ח), וּפִדְיָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ דִּינִים וּתְנָאִים וּמִשְׁפָּטִים רַבִּים, וּכְבָר נִתְבָּאֵר כָּל־זֶה בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יט.), וְשָׁם נִתְבָּאֵר דִּינֵי אָמָה עִבְרִיָּה בִּשְׁלֵמוּת. וּבִמְכִלְתָּא (פרשת משפטים) אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּאָמָה עִבְרִיָּה: "וְאִם־שִׁלַּשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ" (שם, יא), אָמְרוּ: יָעַד לָךְ אוֹ לִבְנְךָ אוֹ פְּדֵה אוֹתָהּ.

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁא אָמָה עִבְרִיָּה — אֲדוֹנֶיהָ שֶׁקְּנָאָהּ, אוֹ בְּנוֹ, וְזוֹהִי מִצְוַת יְעוּד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים): מִצְוַת יְעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה, לְפִי שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר־לֹא יָעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ" (שם, ח) וַדַּע שֶׁדִּין עֶבֶד עִבְרִי וְדִין אָמָה עִבְרִיָּה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִמַּסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יח.).

הַמִּצְוָה הָרס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר קוֹנֶה אָמָה עִבְרִיָּה מִלִּמָּכְרָהּ לְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ" (שמות כא, ח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשְׁלֵמוּת בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (יז: ואילך).

~ יום שני ו' כסלו ~

מצות עשה רלה.

מצות לא תעשה רנד. רנה.

הַמִּצְוָה הָרל"ה — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי (עבד גוי שקנה אותו ישראל), וְהוּא שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ לְעוֹלָם וְאֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת אֶלָּא בְּשֵׁן וָעַיִן (אם הכהו והפיל שינו, או סמא עינו) וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָם חוֹזְרִין (שמאבדן לכל חייו) כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ פֵּרוּשׁ הַמְקַבָּל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" (ויקרא ה, מו) וְאָמַר: "וְכִי־יַכֶּה אִישׁ" (שמות כא, כו) וּלְשׁוֹן גְּמָרָא גִּטִּין (לח.): "כָּל־הַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ — עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה דִּכְתִיב: לְעוֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא, שֶׁמִּשְׁתַּחְרֵר בְּשֵׁן וָעַיִן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּקִדּוּשִׁין (כב:, כד. ואילך) וְגִטִּין (לח.).

הַמִּצְוָה הָרנ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַחֲזִיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶל אֲדוֹנָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲדוֹנָיו יִשְׂרְאֵלִי, כֵּיוָן שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — אֵין מַחֲזִירִים אוֹתוֹ לוֹ. אֶלָּא מְשַׁחְרְרוֹ וְכוֹתֵב עָלָיו אֶת־דָּמָיו חוֹב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו" (דברים כג, טז). וְנִתְבָּרֵר בְּפֶרֶק ד' מִגִּטִּין (מה.), שֶׁבְּעֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיִּהְיֶה הַדִּין בּוֹ שֶׁיִּכְתּוֹב שְׁטָר בְּדָמָיו וְיִכְתּוֹב לוֹ גַּם חֵרוּת וְלֹא יֵחָזֵר לַעֲבָדוּת כְּלָל, כֵּיוָן שֶׁבָּא לְהִסְתּוֹפֵף בָּאָרֶץ הַטְּהוֹרָה הִנְבְּחֶרֶת לָעָם הַנַּעֲלֶה. וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרנ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (להציק בדברים) הָעֶבֶד הַזֶּה שֶׁבָּרַח אֵלֵינוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ" (שם, יז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא גַּם בּוֹ: "לֹא תוֹנֶנּוּ — זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים". כִּי כְּמוֹ שֶׁהוֹסִיף יִתְעַלֶּה לָאו בְּאוֹנָאַת הַגֵּר מַחֲמַת שִׁפְלוּת נַפְשׁוֹ וְגֵרוּתוֹ הוֹסִיף גַּם לָאו שְׁלִישִׁי בְּאוֹנָאַת הָעֶבֶד שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה וּנְמוּכָה יוֹתֵר מִן־הַגֵּר שֶׁלֹּא תֹּאמַר: זֶה עֶבֶד לֹא יַקְפִּיד עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּבְרוּר שֶׁעֶבֶד זֶה שֶׁדִּבֵּר בּוֹ הַכָּתוּב, וְכֵן גֵּר זֶה שֶׁהֻזְהִיר מִלְּהוֹנוֹתוֹ הֵם שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַתּוֹרָה, כְּלוֹמַר: גֵּרֵי צֶדֶק (גרים שהם כיהודים לכל דבר).

~ יום שלישי ז' כסלו ~

מצות עשה רמג.

הַמִּצְוָה הָרמ"ג — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין נוֹשֶׁא שָׂכָר

(השומר פקדון חבירו תמורת שכר) וְהַשּׁוֹכֵר, לְפִי שֶׁדִּין שְׁנֵיהֶם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ (שבועות מט.): שְׁלֹשָׁה דִּינִין לַאֲרָבָעָה שׁוֹמְרִין וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְגוֹ'" (שמות כב, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ט' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשָּׁבוּעוֹת.

~ יום רביעי ח' כסלו ~

מצות עשה ר.

מצות לא תעשה רלח.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאתַיִם — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְשַׁלֵּם שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ וְלֹא לְאַחֲרוֹ לְיוֹם אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד, טו). וְדִין מִצְוָה זוֹ, שֶׁיִּהְיֶה שָׂכִיר יוֹם גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל־הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָבְאַר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (רלח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֹמוּת בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) מְצִיעָא (קי:), וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁזּוֹ חוֹבָה בְּכָל־שָׂכִיר, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְפָרֵעַ בִּזְמַנּוֹ.

הַמִּצְוָה הָרל"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹק שָׂכִיר וּמִלְּאַחֵר שְׂכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא יט, יג). בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא שְׂכִיר יוֹם שֶׁהוּא גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד־בֹּקֶר"; וְאִם הוּא שְׂכִיר לַיְלָה — גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וְכָל־הַיּוֹם שֶׁלֹּא תִּשְׁקַע הַחַמָּה אֶלָּא כְּשֶׁכְּבָר קִבֵּל שְׂכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ" (דברים כד, טו) וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יא): "שְׂכִיר יוֹם גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל־הַיּוֹם". וְאֵין אֵלּוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת הִיא, וּבָאוּ בָּהּ שְׁנֵי לָאוִין לְהַשְׁלִים דִּין הַמִּצְוָה, וְהוּא שֶׁמִּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ יָדַעְנוּ מָתַי הוּא זְמַן הַגְּבִיָּה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא, וְשָׁם (קיא:) נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה מִיֻּחָד בְּשָׂכִיר יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁאִם אֵחֵר שְׂכָרוֹ — עוֹבֵר בִּלֹא־תַעֲשֶׂה: אֲבָל שָׂכִיר גּוֹי — עוֹבֵר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ".

~ יום חמישי ט' כסלו ~

מצות עשה רא.

הַמִּצְוָה הָר"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַשָּׂכִיר אוֹכֵל בְּשָׂעַת עֲבוֹדָתוֹ מִן־הַדָּבָר שֶׁעוֹבֵד בּוֹ אִם אוֹתוֹ הַדָּבָר מְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים וְגוֹ'; כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ" (דברים כג, כה־כו). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא (בבא) מְצִיעָא (פז.), שֶׁמִּשְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ לָמַדְנוּ שֶׁאָדָם אוֹכֵל בַּמְּחֻבָּר בְּשָׂעַת גְּמַר מְלָאכָה, וְשֶׁלֹּא יַסְפִּיק לָנוּ אַחַד הַפָּסוּקִים בְּלִי הָאַחֵר, עַל דֶּרֶךְ שֶׁבֵּאֲרנוּ לְעֵיל (מצות עשה קמ) עַל אָמְרָם (ספרא פרשת בהר שמצוה זו אינה נלמדת) 'עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ'. הִנֵּה זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁעָנְיָנָהּ הֵשֵׂג מִשְּׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: שֶׁיֵּרָשֶׁה לַשָּׂכִיר לֶאֱכֹל מִן־הַמְּחֻבָּר, וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא פרק ז משנה ב): "וְאֵלּוּ (הפועלין, שבעת העבודה) אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִ(בבא) מְצִיעָא.

~ יום שישי י' כסלו ~

מצות לא תעשה רסו. רסח.

הַמִּצְוָה הָרס"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַשָּׂכִיר מִלֶּאֱכֹל בְּשָׂעַת עֲבוֹדָתוֹ מִן־הַדָּבָר שֶׁהוּא עוֹבֵד בּוֹ אִם הוּא עוֹבֵד בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תָבֹא בקמת רעך") "וְחָרַמְשׁ (כלי הקצירה) לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ" (דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פרשת כי־תצא): "חֶרְמֵשׁ — לְרַבּוֹת כָּל־בַּעֲלֵי חֲרְמֵשׁ וּבְשָׂעַת חֲרְמֵשׁ", כְּלוֹמַר: בִּזְמַן הַקָּצִיר לֹא תִקְצוֹר לְעַצְמְךָ. וְיָדוּעַ שֶׁפָּסוּק זֶה לֹא בָא אֶלָּא בְּשָׂכִיר וְשֶׁאָמְרוֹ "כִּי תָבֹא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פֵּרוּשׁוֹ כִּי תָּבוֹא שָׂכִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּרְגּוּם: אֲרֵי תִתַּגַּר. וּבְפֶרֶק ז' מִבָּבָא מְצִיעָא (פז.) אָמְרוּ: "אֵלּוּ אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה: הָעוֹשֶׂה בְּמְחֻבָּר לְקַרְקַע (ודוקא) בְּשָׂעַת גְּמַר מְלָאכָה". וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרס"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַשָּׂכִיר מִלָּקַחַת מֵאוֹכֶל מַעֲבִידוֹ נוֹסָף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא־תִתֵּן" (שם, כה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבָּבָא מְצִיעָא. וְשָׁם נִתְבָּאֵר מַה שֶּׁהוּא רַשַּׁאי לֶאֱכֹל וּמַה שֶּׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱכֹל; וְאִם אָכָלוֹ — חַיָּיב עָבֵר עַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל־כֶּלְיְךָ (כדי לקחתם לביתך) לֹא־תִתֵּן".

~ שבת קודש י"א כסלו ~

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַנּוֹעַ אֶת־הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ בְּשָׂעַת מְלַאכְתָּהּ, כְּגוֹן שֶׁתָּדוּשׁ תְּבוּאָה אוֹ תָּשָׂא תֶּבֶן עַל גַּבָּהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאֵר שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד כָּל־בְּהֵמָה לַחֲסִימָה אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה (במצוי). וּבֵין בְּדִישָׁה בֵּין בְּשָׂאר מְלָאכוֹת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל בְּשָׂעַת מְלַאכְתָּהּ מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ, וְכָל־זְמַן שֶׁמְּנַעָהּ — לוֹקֶה,

וַאֲפִלּוּ חֶסְמָהּ בְּקוֹל (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבָּבָא מְצִיעָא (צ.).

כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הָרמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' ב

– כי אין השתיקה נחשבת עקירה אלא אם עקר את העשירי בפירוש וקראו 'תשיעי', ודין זה לא נשנה במשנה.

ומוכיחה הגמרא כתירוץ זה: **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – כי אם לא תאמר כך, ששניהם קדושים, הרי יקשה, **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי** – כשהיה צריך לצאת העשירי, **וְלֹא קָדַם אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵירוֹ**, אלא הם יצאו כאחד, **וּקְרָאָן** המונה לשניהם **'עֲשִׂירִי'**, הרי חלה על העשירי קדושת מעשר ועל האחד עשר קדושת שלמים, ונמצאו **עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה**, ולכאורה קשה, למה האחד עשר קדוש, **וַהֲלֹא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ**, שהרי קרא לשניהם 'עשירי'. **אֶלָּא לָאו** [–ודאי], **מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן, כָּל** שיצאו שניהם **בְּבַת אַחַת** וקרא לשניהם 'עשירי', אף שלא נעקר שם עשירי ממנו, **תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי** – שניהם מתקדשים, ואחד קרב כמעשר והשני כשלמים, כי אין שם 'עשירי' קודם לחול על העשירי לפני שחל על האחד עשר.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם הָא לֹא אִירְיָא** – אם זו הראיה, היא אינה מוכרחת, שהרי ניתן לומר, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן, בברייתא, ששנינו בה שעשירי ואחד עשר מעורבין על אף שקרא לעשירי 'עשירי', במה מדובר, באופן **דְּקָרִים חַד מִינַּיְיהוּ וְאַפֵּיק לְרֵישֵׁיהּ** – שהקדים אחד משני הטלאים והוציא את ראשו מפתח הדיר, והרי הוא העשירי, וטעה המונה **וְקָרֵייהּ** [–וקראו] **'אַחַד עָשָׂר'** ועקר את שמו, **וַהֲדַר אֵיעָרוֹב וְנָפוֹק בַּהֲדֵי** – ואחר כך החזיר ראשו והתערבו שנים אלו ויצאו יחד, **וּקְרִינְהוּ** – וקרא המונה לשניהם **'עֲשִׂירִי'**, שבאופן זה, ניתן להחיל קדושה על האחד עשר בקריאת 'עשירי', **דְּהָא** [–שהרי] **נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ**, ולכן כשחזר וקרא לשניהם בבת אחת 'עשירי', גם האחד עשר קדוש. אבל באופן שלא עקר את שמו של העשירי מתחלה אלא קרא לו 'עשירי' אף שיחד עמו יצא גם האחד עשר, אין האחד עשר קדוש.

מקשה הגמרא: איך ניתן להעמיד את הברייתא באופן שהעשירי קדם והוציא את ראשו, **וְהָא לֹא קָדַם קָתָנֵי** – והרי שנינו בברייתא במפורש, יצאו שנים בעשירי ולא קדם אחד מהם את חברו. מתרצת הגמרא: **מַאי** לשון **'לֹא קָדַם'** ששנינו בברייתא, **דַּהֲדַר אֵיעָרוֹב** – שחזר לדיר והתערב, ואחר כך יצא שוב יחד עם האחד עשר ולא הקדימו ויצא לגמרי לפניו.

מבררת הגמרא: **וּכְמַאן** – וכדעת מי סוברת ברייתא זו שקריאה לעשירי בשם 'אחד עשר' נחשב עקירה, לכאורה **דִּלְא כְּרַבִּי** – שלא כדעת רבי, **דְּאִי רַבִּי** – כי אם סוברת הברייתא כדעת רבי, **דְּאָמַר** – הרי הוא אמר בברייתא המובאת להלן, שקריאת שם **'אַחַד עָשָׂר' לֹא הָוֵי עֲקִירָה.**

מבארת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שהברייתא סוברת כדעת **רַבִּי**, ניתן לפרשה שבקריאת 'אחד עשר' נעשתה עקירה, משום שניתן לומר, **כִּי** [–מה] **שְׁאָמַר רַבִּי** כלל זה, שקריאת שם 'אחד עשר' על העשירי אינה עקירת שמו, הוא רק **הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ בְּהֶמּוֹת טוּבָא** – באופן שיש לו הרבה בהמות שצריך להפריש עליהם מעשר, **דְּאָמְרִינַן חַד עֲשׂוֹרָא קָאָמַר** – כי ניתן לומר שבאמירת 'אחד עשר' כוונתו היא שהוא מפריש את המעשר ראשון, אבל **הָכָא** – כאן, בברייתא, מדובר באופן **דְּלֵית לֵיהּ בְּהֶמּוֹת טְפֵי** – שאין לו בהמות נוספות, אלא רק כדי מעשר אחד בלבד, ובאופן זה אי אפשר לומר שהתכוין לומר שהוא המעשר הראשון. ומשום כך, אם קרא לעשירי 'אחד עשר'. קריאה זו נחשבת כעקירת שמו של העשירי.

שואלת הגמרא: **מַאי רַבִּי** – מה הוא המקור לדברים שהובאו בשם רבי, שקריאת 'אחד עשר' על העשירי אינה נחשבת כעקירת שמו. משיבה הגמרא: **כִּדְתַנְיָא** בברייתא, **קָרָא לָעֲשִׂירִי 'אַחַד עָשָׂר' וּלְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי', אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ,** כיון שקרא לעשירי 'אחד עשר' ועקר ממנו שם 'עשירי', ויכול לקדש את האחד עשר. ומוסיפה הברייתא: **כְּלָל אָמַר רַבִּי, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ, אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ.** הרי שאפילו שקרא 'אחד עשר' על העשירי, אין קריאה זו נחשבת בעקירת שמו של העשירי, ואף שקרא אחר כך לאחד עשר 'עשירי', הוא אינו קדוש. והוקשה לגמרא: למה אמר רבי שבאופן זה נחשב כלא נעקר שם עשירי, והרי כיון שקראו 'אחד עשר' עקר ממנו את שמו. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֶמּוֹת טוּבָא,** ולכן אמר רבי שאם קרא לעשירי 'אחד עשר', אין זה עקירת שמו, משום **דְּאָמְרִינַן חַד עֲשׂוֹרָא קָאָמַר,** וכמבואר לעיל.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבא: **יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי** וקראם 'עשירי', עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. הגמרא מביאה כמה ברייתות שחלוקות לגבי דין זה: **תָּנָא חָדָא** – שנינו ברייתא אחת, שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, **יֵרָעוּ** שניהם עד שיפול בהם מום, ויביא בהמת חולין, ויאמר 'כל מקום שהן שלמים יהיה מחולל על בהמה זו', ויקריבה כשלמים, ושניהם מותרים באכילה. **וְתָנָא חֲדָא,** שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, **יִקָּרְבוּ** שניהם כדין קרבן שלמים, וחזה ושוק שלהם טעונים תנופה וניתנים לכהנים, וזריקת דם בשתי מתנות שהן ארבע. **וְתַנָּא אִידָךְ** – ושנינו בברייתא אחרת, שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, **יָמוּתוּ** שניהם מחמת שלא ניתן להקריבם. ולכאורה יש להקשות סתירה בין הברייתות, בדין 'עשירי' ואחד עשר מעורבין זה בזה'.

מבארת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,** משום שיש לומר, **הָא דְּתָנָא יֵרָעוּ** – בברייתא זו ששנינו בה שמעשר ושלמים שהתערבו יחד ירעו עד שיסתאבו, כדעת **רַבָּנָן הִיא** שנויה, **דְּאָמְרִי, אֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפִּסּוֹל** – אסור לגרום לקדשים שיפסלו ויתחייבו בשריפה. ואם כן, אי אפשר להקריב את שניהם כשלמים מספק ולתת את החזה והשוק של שניהם לכהנים, כיון שמעיקר הדין רק חזה ושוק של שלמים ניתן לכהנים, ואילו המעשר נאכל כולו על ידי כל אדם מישראל, ונמצא שבנתינת חזה ושוק שלו לכהנים ממעט את האפשרות לאכלם, ויש לחשוש שמא לא ימצאו די כהנים שיאכלום בתוך זמן אכילת השלמים [שהוא שני ימים ולילה אחד], ועל ידי כך יגרום להם להפסל ולהשרף משום נותר.

נביאים

צפניה פרק־ג יז־כ

יז יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ גִּבּוֹר יוֹשִׁיעַ יָשִׂישׂ עָלֶיךָ בְּשִׂמְחָה יַחֲרִישׁ בְּאַהֲבָתוֹ יָגִיל עָלֶיךָ בְּרִנָּה: יח נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי מִמֵּךְ הָיוּ מַשָּׂאת עָלֶיהָ חֶרְפָּה: יט הִנְנִי עֹשֶׂה אֶת־כָּל־מְעַנַּיִךְ בָּעֵת הַהִיא וְהוֹשַׁעְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּץ וְשַׂמְתִּים לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם בְּכָל־הָאָרֶץ בָּשְׁתָּם: כ בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְהוָה: (פפפ)

רש"י

(יז) גבור יושיע. גבור הוא אשר יושיע מן העכו"ם: יחריש באהבתו. יכסה על פשעיך באהבתו וכן ת"י יכבוש על חובך ברחמתיה: (יח) נוגי ממועד. אספתי את המוצאים ממועדי שלא היו משמרים שבתות וימים טובים: נוגי. לשון הוצאה כמו הגו סיגים (משלי כה) כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ב כ) ואין שורש בתיב' אלא הגימ"ל לבדה: אספתי. כליתי: ממך היו. מעמך היו: משאת עליה חרפה. על אותה אשמה היה לך משאת חרפה: (יט) הנני עושה. ת"י הא אנא עביד גמירא ויש לפותרו ל' עישוי כמו ועסות' רשעים (מלאכי ג): בכל הארץ בשתם. בכל מקום אשר היו שם לבשתם שם אתנם לשם ולתהלה:

מצודת דוד

(יז) גבור יושיע. ר"ל הוא הגבור שעשה הגבורות האלה והוא יושיע לך: יחריש באהבתו. בעבור אהבתו לך ישתוק על העונות שעשית מאז ולא יזכירם לך להכליתך: יגיל. וגו'. כפל הדבר להפלגת הענין: (יח) נוגי ממועד. אל מול ירושלים יאמר בניך שהיו מליאי יגון בעבור איחור זמן הגאולה הכנסתים אליך כי ממך היו והושבתים למקומם: משאת עליה חרפה. ר"ל כבר נשאו על חורבן ירושלים חרפה מרובה בהיותם בארץ אויביהם: (יט) הנני עושה. אני אכתש ואמעך את כל העכו"ם שעינו אותך: בעת ההיא. בזמן הגאולה אכתש אותם: והושעתי. ואז אושיע את עדת ישראל שהיא כצולעה שאינה יכולה לזוז ממקומה: והנדחה. ישראל הנדחה מארצה לארצות העכו"ם הנה אקבץ אותה והוא כפל ענין במ"ש: ושמתים. אשים אותם לתהלה ולפרסום שם טוב בכל הארץ שלקחו בשתם ר"ל במקומות שהיו לבושת שם יהיו לתהלה: (כ) בעת ההיא וגו'. זה אמר על עשרת השבטים כאומר אם כי בבנין בית השני לא חזרתם לארצכם אבל בעת הגאולה ההיא אביא אתכם לארצכם: ובעת קבצי אתכם. זה אמר על יהודה כאומר עם כי בבנין בית השני לא חזרתם כולכם אבל בעת הגאולה ההיא אקבץ את כולכם אל ארצכם: כי אתן אתכם וגו'. ולכן לא ישאר מי מהם בגולה כי בעבור שיהיו לתהל' בכל עכו"ם יביאום למנחה לירושלים את מי אשר ימצאו בקצות הארץ: בשובי. בעת אשקיט וארגיע את בני השבי לשבת שאנן אז תהיו לתהלה: לעיניכם. בזה ירמוז על תחיית המתים לומר לבני דורו הנה תעמודו בתחיה ואת זה תראו בעיניכם כן אמר ה' :

מצודת ציון

(יז) יחריש. ענין שתיקה כמו והחריש לה (במדבר ל): (יח) נוגי. מל' יגון ותוגה: ממועד. ענין זמן ועת כמו למועד אשוב אליך (בראשית יח): אספתי. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט): משא. מל' משא וסבל: (יט) עושה. ענין כתישה ומעוך כמו בעשות ממצרים דדיך (יחזקאל כג): מעניך. מל' עינוי: הצולעה. החגרת כמו והוא צולע על ירכו (בראשית לב): והנדחה. מלשון דחיה: לתהלה. מל' הלול ושבח: לשם. ר"ל לפרסום שם טוב: (כ) בשובי. ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): שבותיכם. מל' שבי הגולה: וסגנים (יחזקאל כג):

קריאת-שמע שעל המטה היא ב'זעיר אנפין' כהווידוי
שבטרם צאת הנפש מהגוף
היום יום ו' כסלו

כתובים

תהלים פרק־נא יב־כא

יב לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: יג אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח
מִמֶּנִּי: יד הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי: טו אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ:
טז הַצִּילֵנִי מִדָּמִים | אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ: יז אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:
יח כִּי | לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתְּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה: יט זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים
לֹא תִבְזֶה: כ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָ‍ִם: כא אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז
יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים:

תהלים פרק־נב א־ד

א לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד: ב בְּבוֹא | דוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֶּד לְשָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל־בֵּית אֲחִימֶלֶךְ:
ג מַה־תִּתְהַלֵּל בָּרָעָה הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל־הַיּוֹם: ד הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ עֹשֵׂה רְמִיָּה:

רש"י

(יב) לב טהור ברא לי אלהים. שלא אכשל עוד: **(יג) ורוח קדשך אל תקח ממני.** שלא יהא רוח הקודש מרוחק ממני (סא"א): **(יד) השיבה לי ששון ישעך.** רוח הקודש שנסתלק מעלי: **נדיבה.** לשון נדיבות קצינות: **(טו) אלמדה פושעים דרכיך.** וממני ילמדו וישובו אם יראו שתסלח לי: **(טז) הצילני מדמים.** שלא אמות בחרב על עונשו של אוריה שהרגתי: **(יז) אדני שפתי תפתח.** מחול לי ויהי לי פתחון פה להגיד תהלתך: **(יח) כי לא תחפוץ זבח.** שאין זבח חטאת בא על המזיד: **ואתנה.** שאם תחפוץ אתננו לך: **(כ) היטיבה.** לבנות בית מקדשך בתוכה בימי שלמה בני: **(ג) מה תתהלל.** ותתפאר ברעה שאתה עושה אתה הגבור בתורה: **חסד אל כל היום.** להציל את הנרדף על ידך, ד"א חסד אל כל היום אילו לא נתן לי אחימלך לחם מדומה אתה שאמות בערב, יש חסד בהקב"ה על ישראל כל היום ואם לא נתן לי יתנו לי אחרים: **(ד) מלוטש.** מחודד: **עושה רמיה.** חותך הבשר עם השער:

מצודת דוד

(יב) לב טהור. לבל אחטא עוד: **ורוח נכון.** רוח ישר וכפל הדבר במ"ש: **(יג) אל תשליכני.** למאס בי ולעזבני אל המקריים: **ורוח קדשך.** רוה"ק אשר בי מאז: **(יד) השיבה.** שלח לי ששון ישועה כמאז: **תסמכני.** סמוך אותי ברצון אהבת המתן כמשפט לאוהבי ה': **(טו) אלמדה.** אז אוכל ללמד את דרכיך את הפושעים ולהזהירם על התשובה ולומר להם ראו מה עלתה בי ע"י התשובה: **אליך ישובו.** ע"י דברי אלה ידעתי כי ישובו: **(טז) מדמים.** שלא יושפך דמי בגמול עון הזה ואז תרנן לשוני הצדקה שעשית עמדי: **(יז) תפתח.** במה שתמחול לי תפתח פי להגיד תהלתך לרבים ולהעיר לבם על התשובה: **(יח) כי לא תחפוץ.** אין עיקר חפצך בזבח ומתן: **(יט) זבחי.** רוח נשברה הוא הזבח המרוצה ולא תבזה אם כן לבי הנשבר והנדכה: **(כ) היטיבה.** חוזר גם להתפלל על בני הגולה בבבל ואשור ואמר ראה לבותם הנשברים והיטיבה ברצונך את ציון שתבנה ותכונן: **(כא) אז תחפוץ** וגו'. כי אז תמלא הארץ דעה ולא יחטאו ולא יצטרכו עוד להביא חטאות ואשמות ולבד זבחי צדק יזבחו והם שלמים ועולות הבאים בנדבה ומבלי חטא: **אז יעלו** וגו'. כפל הדבר במילות שונות: **(א) משכיל.** בו ישכל את העם להזהיר מלשון הרע: **(ג) הגבור.** אתה דואג הגבור בתורה מה תשתבח עצמך בהרע שעשית לי בחושבך שמעתה הכל ימנעו מלתת לי צידה ואהיה נלכד ביד שאול: **חסד.** וכי לא ידעת שחסד אל הוא בכל עת וימצאו לי מרחמים: **(ד) תחשוב לשונך.** לפי שהלשון תגלה מחשבת הלב אמר תחשוב לשונך: **עשה רמיה.** שחותך הבשר עם השער וכן אתה כי משנאתך האבדת לכהני נוב:

מצודת ציון

(יד) נדיבה. מלשון נדיב האוהב לתת מתן: **(יח) ואתנה.** מלשון אתנן ומתן: **(כא) וכליל.** היא מנחת כהן שנאמר בה כליל תהיה (ויקרא ו) לפי שכולו נשרף: **(ב) האדומי.** מתגורר היה באדום: **(ד) הוות.** דברי שבר: **כתער.** סכין שמגלחין בה: **מלוטש.** מחודד:

משניות מסכת אהלות

ו הַמְהַלֵּךְ בְּבֵית הַפְּרַס עַל אֲבָנִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲסִיטָן, עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה – טָהוֹר; עַל אֲבָנִים שֶׁהוּא יָכוֹל לַהֲסִיטָן, עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכֹּחָן רַע – טָמֵא. הַמְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, בָּהָרִים וּבַפְּלָעִים – טָמֵא; בַּיָּם וּבַשּׁוּנִית – טָהוֹר. וְאֵיזוֹהִי הַשּׁוּנִית? כָּל מָקוֹם שֶׁהַיָּם עוֹלֶה בְּזַעֲפּוֹ.

ז הַקּוֹנֶה שָׂדֶה בְּסוּרְיָא, סְמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס לָהּ בְּטַהֲרָה – טְהוֹרָה, וְחַיֶּבֶת בַּמַּעֲשְׂרוֹת וּבַשְּׁבִיעִית;

פירוש ברטנורא

ו המהלך בבית הפרס. בשדה שנחרש בה קבר: **על אבנים שיכול להסיטן.** כגון על גבי אבנים שאינן תקועות וקבועות בארץ והן ניסטות מחמת העובר עליהן, ועצם כשעורה ניסט מכוחו. ורוכב על גבי אדם או בהמה [שכוחן] רע והוליכוהו עליהן, טמא הרוכב, דכיון דכוח התחתון רע, מחמת משא העליון ניסטו והוי כאילו הוא מסיט העצם. אבל אם היה כח הנרכב יפה, לא חשיב הרוכב כמסיט העצם. והיכי דמי אדם שכוחו רע, כל שרוכבו וארכובותיו נוקשות. ובהמה שכוחה רע, כל שרוכבה ומטילה גללים: **בהרים ובפלעים.** עו"פ שאין קוברין שם מת: **טמא.** מפני עפר ארץ העמים שמתגלגל שם: **בים ובשונית טהור.** מטומאת גושה. שגזרו על גושה של ארץ העמים לשרוף תרומה וקדשים שנגעו בעפרה ואין שורפים תרומה וקדשים שבאו בים ובשונית, שאין קוברים שם מת, אבל טומת אוירה של ארץ העמים יש בהן, שגזרו על אוירה לתלות, שתרומה וקדשים שנכנסו לאויר ארץ העמים ולא נגעו בגושה, לא אוכלין ולא שורפין: **בזעפו.** כשהים הולך וסוער:

ז הקונה שדה בסוריא. ארם נהרים וארם צובה שכבש דוד. ועפרה טמא כחוצה לארץ, וחייבת במעשרות ובשביעית כארץ ישראל: **אם יכול להכנס לה** שהיה רוכב על סוס, מכל מקום טמא, אלא שהקלו בטומאת אווירה מטומאת גושה, שעל טומאת גושה שורפים תרומה וקדשים, והנטמא בגושה טמא טומאת שבעה וצריך הזאה שלישי ושביעי, ואילו הנטמא באווירה אינו צריך אלא טבילה והערב שמש, וכן תרומה וקדשים שנטמאו מחמת אווירה, תולים, לא אוכלים ולא שורפים (**רמב"ם הל' טומאת מת יא, ב; ה**). **וְאֵיזוֹהִי הַשּׁוּנִית? כָּל מָקוֹם שֶׁהַיָּם עוֹלֶה בְּזַעֲפּוֹ** – כשהים סוער הוא עולה על הסלעים ועל הבליטות שבקרקע החוף, והם נקראים "שונית"; ואין אלה טמאים משום עפר ארץ העמים המתגלגל ומתפזר עליהם על ידי הרוח, שהרי גלי הים שוטפים אותו משם.

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ו

הַמְהַלֵּךְ בְּבֵית הַפְּרַס – של שדה שנחרש בו קבר, **עַל אֲבָנִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַסִּיטָן** – שקפץ על האבנים התקועות בקרקע בית הפרס מאבן לאבן ולא נגע בקרקע, **עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה** – או שרכב בבית הפרס על אדם או על בהמה שכוחם יפה, ונמצא שאפילו הם מסיטים עצם, הרוכב עליהם אינו מסיטו, **טָהוֹר** – המהלך (או הרוכב). יש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שהאדם התחתון הוא נכרי, שאינו מקבל טומאה בעצמו, או אפילו הוא ישראל אלא שהוא לבוש הרבה בגדים, שאם לא כן, הרי התחתון נטמא בטומאת בית הפרס ומטמא את הרוכב עליו (**תוספות בבא מציעא קה, ב**). ויש מבארים, שאין כוונת המשנה שהוא טהור לגמרי, אלא שאינו אב הטומאה מחשש היסט עצם כשעורה, אבל על כל פנים טמא טומאת ערב ("**תפארת ישראל**"). **עַל אֲבָנִים שֶׁהוּא יָכוֹל לַהֲסִיטָן** – אבל המהלך בבית הפרס על גבי אבנים שמתנדנדות בשעה שמהלך עליהן, ואם נמצא שם עצם כשעורה, הריהו ניסט מכוחו, **עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכֹּחָן רַע** – או הרוכב על גבי אדם שכוחו רע, עד שתהיינה ארכובותיו נוקשות זו לזו ושוקיו רועדות כשהוא נושאו, או על בהמה שכוחה רע, עד שתטיל גללים בשעת רכיבה (**גמרא בבא מציעא קה, ב; רמב"ם הל' טומאת מת י, יא**), ונמצא שאם האדם או הבהמה מסיטים עצם, אף מחמת כוחו של הרוכב הוא ניסט, **טָמֵא** – המהלך (או הרוכב). **הַמְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים** – שכן חכמים גזרו טומאה על ארץ העמים משום ספק קברות הנכרים, והמהלך בה או נוגע בעפרה, הרי הוא כטמא מת (**עיין גמרא שבת טו, ב; רמב"ם הל' טומאת מת יא, א**), ובאה המשנה ללמד, שהמהלך שם **בָּהָרִים וּבַפְּלָעִים** – אף על פי שאין קוברים שם מת, שאינו מקום ישוב, מכל מקום **טָמֵא** – מפני עפר ארץ העמים שמתגלגל ומתפזר עליהם על ידי הרוח; **בַּיָּם וּבַשּׁוּנִית** – אבל המהלך בים ובשונית (ולהלן מפרשת המשנה מהי "שונית"), **טָהוֹר** – משום ארץ העמים. ברם, אינו טהור אלא מטומאת גושה, היינו משום נוגע בעפרה, אבל הוא טמא משום אווירה, שכן חכמים גזרו אף על אווירה של ארץ העמים, כלומר שהנכנס לאווירה, אף על פי שלא נגע בעפרה ולא נשאו, כגון כבר בארנו (בהקדמה למשנה דמאי ו, יא), **כי ארצות ארם שכבש דוד המלך וסיפחן לארץ ישראל** (כמסופר בשמואל ב' פרק י ובדברי הימים א' פרק יט), **נקראות בתלמוד: סוריא**. ואין דינה של סוריא כדין ארץ ישראל לכל דבר, שהואיל ודוד כבש אותה קודם שנכבשה כל ארץ ישראל לא נתקדשה בקדושת הארץ. ואמנם יצאה מכלל חוץ לארץ, אבל לכלל קדושת ארץ ישראל לא הגיעה, כמו שמובא בספרי לפרשת עקב: "מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובא, ואין מצוות נוהגות שם (**כמו בארץ ישראל**)? אמרו (**חכמים**): דוד עשה שלא כתורה. התורה אמרה: משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ – **שנאמר** (**דברים יא, כג**): "וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם", ואחר כך (שם שם, כד): "כל המקום אשר תדרך כף רגליכם בו לכם יהיה", שלא תהא ארץ ישראל מטמאה בגילוליהם, ואתם חוזרים ומכבשים חוץ לארץ – אבל הוא (**דוד המלך**) לא עשה כן. אלא חזר וכבש ארם נהרים וארם צובא, ואת היבוסי שהיה סמוך לירושלים לא הוריש. אמר לו הקב"ה: סמוך לפלטרים שלך לא הורשת, היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהריים וארם צובא?... מכאן, יש דברים שסוריא היא בהם כארץ ישראל, ויש דברים שהיא בהם כחוץ לארץ, כמו ששנו בברייתא (גמרא גיטין ח, א): "בשלושה דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל ובשלושה לחוץ לארץ: עפרה טמא כחוץ לארץ (**שגזרו עליה טומאת ארץ העמים**); והמוכר עבדו לסוריא כמוכר בחוצה לארץ (**שיוצא לחירות**); והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ (**שצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם**). ובשלושה לארץ ישראל: חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל; והרוצה ליכנס לה בטהרה נכנס (**כגון בשידה תיבה ומגדל, שעל גושה גזרו חכמים, כמו ששנינו לעיל**: "עפרה טמא". **ועל אווירה לא גזרו**); והקונה שדה בסוריא כקונה בפרוארי ירושלים (**שכותבים עליו אונו אפילו בשבת**). – משנתנו באה ללמד (לפי פירוש הר"ש) בשדה שבסוריה שהיא של ישראל, שאם היא על גבול ארץ ישראל, ואין מקום טמא מפסיק בינה לבין ארץ ישראל, אף עפרה טהור. ברם, הברייתא (שהבאנו לעיל) מדברת בסוריא שאינה סמוכה לארץ ישראל. וזהו ששנינו שם: עפרה טמא כחוץ לארץ. והרוצה להיכנס לה בטהרה נכנס (בשידה תיבה ומגדל, כמו שבארנו לעיל לפי הגמרא). ויש מבארים (לשיטת הר"ש),

באור משנה ז

וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְּנֵס לָהּ בְּטַהֲרָה – טְמֵאָה, וְחַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת וּבְשְׁבִיעִית. מְדוֹרוֹת הַגּוֹיִם – טְמֵאִים; כַּמָּה יִשְׁהֶא בְּתוֹכָן וְיֵהָא צָרִיךְ בְּדִיקָה? אַרְבָּעִים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ אִשָּׁה. וְאִם הָיָה עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה מְשַׁמְּרִים אוֹתוֹ – אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

ח אֶת מָה הֵם בּוֹדְקִים? אֶת הַבִּיבִים הָעֲמֻקִּים, וְאֶת הַמַּיִם הַסְּרוּחִים. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַף הָאַשְׁפָּתוֹת וְעָפָר הַתְּחוּחַ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כָּל מָקוֹם שֶׁהַחֲזִיר וְהַחֻלְדָּה יְכוֹלִים לְהַלֵּךְ בּוֹ – אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

פירוש ברטנורא

בטהרה. שאין ארץ העמים מפסיק בין אותה שדה שקנה לארץ ישראל: **טהורה.** אותה שדה. ואפילו אגושה דידה לא גזרו, כיון שהיא של ישראל, דמשום הכי קתני הקונה שדה. אבל אם היה רוחב טפח מארץ העמים או מבית הקברות מפסיק בין ארץ ישראל לשדה שקנה בסוריא, דהשתא אין יכול ליכנס בה בטהרה, עפרה של אותה שדה טמא כחוצה לארץ: **מדורות הגוים.** שבארץ ישראל: **טמאים.** שקוברין נפליהן בבתיהן: **ארבעים יום.** כשיעור יצירת הולד: **אע"פ שאין עמו אשה.** דכרים פרוצים בעריות ומביאין נשים לבתיהן בלילה: **עבד.** של ישראל: **או אשה.** ישראלית: **משמרין.** המדור של הנכרים, שלא יקברו שם:

ח הביבין העמוקים. צינורות שמקלחין מהן השופכים לרשות הרבים. ויש ספרים שכתוב בהם הכוכים, לשון כוך, מערה שתחת הקרקע: **ועפר התיחוח.** דאיכא למיחש דמחמת הנפל שקברו שם נעשה העפר תיחוח: **חזיר וברדלס.** דרכן לחפור ולחפש תחת הקרקע, ואם ימצאו נפל קבור יוציאוהו משם. ברדלס, היה שקורין לה בערבי אלצבע:

משניות מבוארות – קהתי

שאף מה ששנינו בברייתא: והרוצה להיכנס לה בטהרה נכנס. הכוונה היא כמו במשנתנו, אפילו בלא שידה תיבה ומגדל, והיינו בשדה סמוכה לארץ ישראל שקנה אותה ישראל, שבכגון זה אף עפרה טהור ("סדרי טהרות").

הַקּוֹנֶה שָׂדֶה בְּסוּרְיָא – שעפרה מטמא כארץ העמים, **וְהַשָּׂדֶה סְמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – על יד הגבול: **אִם יָכוֹל לְהִכָּנֵס לָהּ בְּטַהֲרָה** – שאין קרקע ארץ העמים מפסיקה בין השדה שבסוריא לבין ארץ ישראל, **טְהוֹרָה** – השדה, כלומר שאף עפרה טהור, הואיל והיא של ישראל; **וְחַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת וּבְשְׁבִיעִית** – שלעניין זה הרי דינה של סוריא כארץ ישראל, כמו שהבאנו לעיל (בהקדמה למשנתנו); **וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִכָּנֵס לָהּ בְּטַהֲרָה** – שיש הפסק קרקע של ארץ העמים ברוחב טפח בין השדה לבין ארץ ישראל, או שבית הקברות ברוחב טפח מפסיק ביניהן, **טְמֵאָה** – השדה, שעפר אותה השדה טמא כעפר ארץ העמים, **וְחַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת וּבְשְׁבִיעִית** – אף על פי שהשדה טמאה, מכל מקום חייבת במעשרות ובשביעית, מהטעם שבארנו לעיל (עיין הערות בשולי באור משנתנו). **מְדוֹרוֹת הַגּוֹיִם** – דירות הגויים שבארץ ישראל, **טְמֵאִים** – מפני שהגויים קוברים את נפליהם בבתיהם, הלכך גזרו חכמים שיטמאו כארץ העמים; **כַּמָּה יִשְׁהֶא בְּתוֹכָן** – כמה זמן ידור הגוי בדירה, **וְיֵהָא** – המדור (הדירה), **צָרִיךְ בְּדִיקָה** – אם אין שם קבר? **אַרְבָּעִים יוֹם** – כשיעור שיכולה אשה להתעבר ולהפיל נפל שמטמא (**רמב"ם**); ואין חוששים שמא הביא נפל שהפילה אשתו קודם שנכנס לדירה וקברו כאן, או שמא היתה אשתו מעוברת קודם שנכנס לדירה והפילה כאן, שלא החמירו חכמים לחשוש כל כך; **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ אִשָּׁה** – מכל מקום אם שהה ארבעים יום בדירתו, צריכה בדיקה, לפי שגוי פרוץ בעריות, ויש חשש שמא הביא אשה לביתו בלילה (**הר"ש; ברטנורא**). ויש מבארים הטעם, שגוזרים משום דירה שיש בה אשה (**רמב"ם**). **וְאִם הָיָה עֶבֶד** – של ישראל (**הר"ש; ברטנורא**), והיינו עבד כנעני שביד ישראל (**"תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"; ועיין "תוספות יום טוב" שמבאר**: עבד מישראל שנמכר לגר תושב או לעקר משפחת גר, אבל המפרשים שהזכרנו וכן בעל "סדרי טהרות" תמהים ומקשים על פירושו), **אוֹ אִשָּׁה** – ישראלית, **מְשַׁמְּרִים אוֹתוֹ** – את המדור של הגוי שלא יקברו שם נפל, **אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה** – אין המדור צריך בדיקה.

בארנו את הרישא ("הקונה שדה בסוריא סמוכה לארץ ישראל") לפי שיטת הר"ש, שאפילו בסוריא שאינה סמוכה לארץ ישראל, אווירה טהור, ומשנתנו באה ללמד, ששדה של ישראל שבסוריא, הסמוכה לארץ ישראל, אף עפרה טהור, כמו שבארנו לעיל.

אבל הרמב"ם אינו סובר כך, שכן הוא כותב: סוריא — עפרה טמא כחוצה לארץ, ואווירה טהור; לא גזרו על אווירה. לפיכך אם היתה סמוכה לארץ ישראל שפה בשפה, ולא היה מפסיק ביניהן לא ארץ הגויים ולא בית הקברות ולא בית הפרס, הרי זה יכול להיכנס לה בטהרה בשידה תיבה ומגדל, והוא שלא יגע בגושה" (**הל' טומאת מת יא, ו**). נמצא לדעת הרמב"ם, שעפרה טמא אפילו בסמוכה לארץ ישראל, ולא באה משנתנו ללמד אלא בענין אווירה, שדווקא אם היתה סמוכה לארץ ישראל, ואין מקום טמא מפסיק ביניהם אווירה טהורה, ויכול להיכנס לה בשידה תיבה ומגדל. אבל אם אינה סמוכה, אף בשידה תיבה ומגדל לא ייכנס, אם משום שנטמא באוויר ארץ העמים שביניהם ("משנה למלך"), ואם משום שכשאינה סמוכה גזרו אף על אווירה (חזון איש, אהלות סימן כה).

וכך פירוש המשנה לשיטת הרמב"ם: אם יכול להיכנס לה בטהרה – היינו בשידה תיבה ומגדל, טהורה – השדה, להיכנס לה בשידה תיבה ומגדל, שעל אווירה לא גזרו. ואם אינו יכול להיכנס לה בטהרה – שמפסיק ביניהן קרקע ארץ העמים או בית קברות, טמאה – השדה מלהיכנס בה אף בשידה תיבה ומגדל.

ויש עוד להעיר, שלדעת הרמב"ם אין הבדל בענין הטומאה בין שדה שקנאה ישראל לשדה שלא קנאה ישראל, ולא נקטה משנתנו "הקונה שדה בסוריא", אלא משום ענין מעשרות ושביעית, שדווקא שדה שקנאה ישראל חייבת במעשרות ובשביעית (עיין "משנה למלך", שלדעתו אין לשון משנתנו מתיישבת לשיטת הרמב"ם; ועיין "סדרי טהרות" שמפרש לפי הרמב"ם).

~ יום שני ~

באור משנה ח

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד בענין בדיקת מדור הגויים. רש"י מפרש (בגמרא פסחים ט, א), שהבדיקה היא לאחר שיצא הגוי מדירתו, וישראל רוצה לדור בה, ועל כך שנינו במשנה הקודמת, שאם הגוי שהה בדירה ארבעים יום, הריהי צריכה בדיקה. משנתנו באה לפרט איזה מקומות בודקים.

אֶת מָה הֵם בּוֹדְקִים – במדורות הגויים? **אֶת הַבִּיבִים הָעֲמֻקִּים** – התעלות שדרכם מקלחים השופכים מן הבתים לרשות הרבים, **וְאֶת הַמַּיִם הַסְּרוּחִים** – המכונסים בחצר, שבמקומות אלו משליכים הגויים את נפליהם; ונקטה משנה "הביבים העמוקים", שכן אם אינם עמוקים לא שייך בהם בדיקה, דהיינו חיפוש, שהרי תיכף רואים אם יש שם מקום קבר. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַף הָאַשְׁפָּתוֹת וְעָפָר הַתְּחוּחַ** – צריך לבדוק אם לא נטמן שם נפל, שאף על פי שלא ניכר בהם מקום קבר, מכל מקום קל לטמון נפל בתוך אשפה או בתוך עפר תחוח ("**סדרי טהרות**"). **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כָּל מָקוֹם שֶׁהַחֲזִיר וְהַחֻלְדָּה יְכוֹלִים לְהַלֵּךְ בּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה** – שאם הוטמן שם נפל בודאי החזיר והחולדה כבר אכלוהו או גררוהו למקום אחר, לפי שדרכם של החזיר והחולדה לחטט באשפתות ובעפר תחוח. **ויש גורסים:** כל מקום שהחזיר והברדלס והחולדה יכולים להלך בו וכו'.

ט הָאִצְטְוָנִיּוֹת – אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מִדּוֹר גּוֹיִם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עִיר גּוֹיִם שֶׁחָרְבָה – אֵין בָּהּ מִשּׁוּם מִדּוֹר גּוֹיִם. מִזְרַח קֵסְרִין וּמַעֲרַב קֵסְרִין – קְבָרוֹת. וּמִזְרַח עַפּוֹ, הָיָה סָפֵק, וְטִהֲרוּהוּ חֲכָמִים; רַבִּי וּבֵית דִּינוֹ נִמְנוּ עַל קֵינִי וְטִהֲרוּהוּ.

י עֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מִדּוֹר גּוֹיִם, אָהֳלֵי הָעַרְבִיִּים, וְהַסָּכוֹת, וְהַצְּרִיפִין, וְהַבְּרָגָנִין, וְהָאַלְקְטִיּוֹת, וּבֵית שַׁעַר, וַאֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר, וְהַמֶּרְחָץ, וּמְקוֹם הַחִצִּים, וּמְקוֹם הַלְּגְיוֹנוֹת.

סליק מסכת אהלות

פירוש ברטנורא

ט אצטבא. עשויה לנוי לפני הבתים. ואין קוברים שם נפלים: **עיר נכרים שחרבה.** ערי ארץ ישראל שדרו בה נכרים וחרבה מן הנכרים: **אין בהן משום מדור עובדי כוכבים.** שחיות מצויות שם ומוציאות כל הנפלים שנקברו שם. ואין הלכה כר' שמעון בן גמליאל: **קברות.** כלומר ידוע שהם קברות: **היה ספק.** אם מארץ העמים אם מארץ ישראל: **וטיהרוהו.** דחשבוהו כארץ ישראל. אי נמי, היה ספק אם היו שם קברות אם לאו, וטיהרוהו שהעידו שאין שם קברות: **קיני.** שם מקום והיו נוהגים בו טומאה מספק, עד שנמנו עליו רבי ובית דינו וטהרוהו:

י אהלי ערביים. אינן קבועים במקום אחד, ומשום דלא קבעי לא קברי ביה. אי נמי, לפי שנוסעים וחונים ממקום למקום לא רצו להחזיק טומאה: **והסוכות.** של שומרי פירות: **והצריפים.** מדורות שאין להם גג, אלא הדפנות נוגעות בראשיהן זו לזו. ודירות של צער הן ולא קביעי: **בורגנין.** סוכות עשויות בשדה להכניס בהן פירות מפני הגשמים: **אלקטיות.** גג עומד על ארבעה עמודים להתקרר בו בקיץ שהרוח מנשבת בו מכל צדדיו. ולשון אלקטיות, בתי הקיץ. תרגום קיץ. קייטא: **מקום החצים.** מקום שבני העיר מניחין בו חצים לשמור לעת מלחמה: **מקום לגיונות.** שחונים בו חיילות של מלך:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

הָאִצְטְוָנִיּוֹת – האכסדרות שלפני הבתים, **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מִדּוֹר גּוֹיִם** – שאין נוהגים לקבור שם נפליהם. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עִיר גּוֹיִם שֶׁחָרְבָה** – עיר בארץ ישראל שדרו בה גויים, וחרבה העיר, ויצאו הגויים ממנה, **אֵין בָּהּ מִשּׁוּם מִדּוֹר גּוֹיִם** – שחיות מצויות בה, והן אוכלות את הנפלים שנקברו שם. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. **מִזְרַח קֵסְרִין וּמַעֲרַב קֵסְרִין** – מזרח העיר קסריה וכן מערב העיר, **קְבָרוֹת** – ידועים כמקומות של קברות ומטמאים. נוסח אחר: מזרח קיסרין ומערב קיסריון – כלומר שמדובר כאן על שתי ערים שונות: קיסריה הנמצאת על חוף הים התיכון, וקיסריון הנמצאת בסמוך למעיינות הירדן (**רח"א**). **וּמִזְרַח עַפּוֹ, הָיָה סָפֵק** – אם היו שם קברות, אם לאו, **וְטִהֲרוּהוּ חֲכָמִים** – שהעידו שאין שם קברות; פירוש אחר: מזרח עכו היה ספק – אם מארץ העמים הוא אם מארץ ישראל, וטהרוהו חכמים – שנתברר להם שהוא מארץ ישראל. **רַבִּי וּבֵית דִּינוֹ נִמְנוּ עַל קֵינִי** – שם מקום; ויש דעה שהוא מדרום לארץ ישראל, כנראה על חוף ים סוף (**רח"א**), **וְטִהֲרוּהוּ** – שהיו נוהגים שם טומאה מספק, מחשש קברות, עד שנימנו עליו רבי ובית דינו וטהרוהו, לאחר שחקרו וביררו שאין שם קברות. יש מפרשים, שקיני הוא שם כולל למקומות תחומי אשקלון; וכן מובא בתוספתא, שנימנו חכמים על תחומי אשקלון וטיהרום (**"סדרי טהרות"**).

~ יום שלישי ~

באור משנה י

עֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מִדּוֹר גּוֹיִם – לפי שאינם מדור קבוע ליושביהם (**"תפארת ישראל"**); ויש מבארים הטעם, לפי שאין זה שכיח שיגורו במקומות אלו, ולכן לא גזרו חכמים עליהם: **אָהֳלֵי הָעַרְבִיִּים** – שאינם קבועים במקום אחד, אלא מקימים אותם במקום שחונים, ולאחר זמן מפרקים אותם ועוברים למקום אחר; **וְהַסָּכוֹת** – של שומרי פירות; **וְהַצְּרִיפִין** – סוכות שדפנותיהן נוגעות בראשיהן זו בזו, ואין להן תקרה, ואינן משמשות אלא דירות ארעי, כמו שאמרו בגמרא (**עירובין נה, ב**): יושבי צריפין חייהם אינם חיים ואינם קבועים; **וְהַבְּרָגָנִין** – סוכות העשויות בשדה להכניס בהם פירות מפני הגשמים, **וְהָאַלְקְטִיּוֹת** – כעין סככות לימות הקיץ, **וּבֵית שַׁעַר** – בנין שלפני החצר ששומר הבית יושב שם, **וַאֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר** – היינו חצר שאינה מקורה, **וְהַמֶּרְחָץ, וּמְקוֹם הַחִצִּים** – מחסן הנשק של העיר, **וּמְקוֹם הַלְּגְיוֹנוֹת** – בתים שחונים בהם החיילים, כעין קסרקטינים. כל המקומות הללו אין בהם משום מדור גויים.

מסכת נגעים

פתיחה למסכת נגעים

שלושה מיני נגעים נאמרו בתורה (ויקרא יג; יד): נגעי אדם, נגעי בגדים ונגעי בתים. נגעי אדם חלוקים לשלושה סוגים: א) נגעי עור הבשר; ב) שחין ומכוה; ג) נגעי הראש והזקן, שהם נתק, קרחת וגבחת.

נגע עור הבשר הוא כתם לבן בעור האדם, כפי שיבואר בתחילת מסכתנו, והוא מיטמא באחד משלושה סימני הטומאה דלקמן: א) ב"שער לבן". אם השיער בנגע הפך לבן, היינו שנראו בו לכל הפחות שתי שערות לבנות; ב) ב"מחיה". אם נראתה בו "מחית בשר חי", כלומר שבאמצע הנגע יש בשר בריא; ג) ב"פסיון". אם פשה הנגע לאחר השבוע הראשון או לאחר השבוע השני להסגרו.

שחין היינו דלקת העור על ידי מחלה או על ידי מכה בעץ או באבן וכיוצא בזה; מכוה היינו ליקוי העור הבא על ידי כוויה באש או בגחלת או בברזל מלובן או ברותחים וכיוצא בזה. שני אלו — שחין ומכוה – כל זמן שהן מכות טריות, אין בהם טומאת נגעים כלל, ונקראים הם מורדים (לשון מליצי, שעומדים במרדם ובתקפם ואינם מתחילים להתרפא); רק לאחר שהשחין או המכוה נרפאו קצת, דהיינו שנרקמה עליהם קליפה כקליפת השום, אם נראה בהם נגע, הרי הם מיטמאים באחד משני סימנים: בשער לבן או בפשיון, ובכגון זה נקראים הם "נגעי שחין ומכוה"; ואין בהם הסגר אלא שבוע אחד, כלומר שכשנראה בהם הנגע, נסגרים הם לשבוע אחד, ואם השיער בהם לא הפך לבן ולא פשה הנגע, הרי הם טהורים, ואין הכהן מסגירם לשבוע שני. ברם, אם השחין או המכוה נרפאו לגמרי, ואחר כך נראה במקומם נגע, דינו כנגע עור הבשר.

שיעור כל נגע הוא כגריס (כפי שיבואר במסכתנו ו, א).

נגעי הראש והזקן מתחילים לתת את אותותיהם בנשירת השערות, ויש דעות שונות במהות הנגעים הללו ובהבדל שבין נתק לקרחת וגבחת. – הרמב"ם כותב: נגעי הראש והזקן הוא שיפול השיער שבהן מעיקרן, ויישאר מקום השיער פנוי, וזה הוא הנקרא "נתק" (הל' טומאת צרעת ח, א). והראב"ד כותב (בהשגותיו שם): "מהתוספתא נראה שיש

משניות מסכת נגעים

פרק ראשון

א מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבָּעָה: בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג, שְׁנִיָּה לָהּ כִּסִּיד הַהֵיכָל. וְהַשְׁאֵת כִּקְרוּם בֵּיצָה, שְׁנִיָּה לָהּ

פירוש ברטנורא

מסכת נגעים

א א מראות נגעים שנים כתיבי בקרא בהדיא שאת ובהרת: **שהן ארבעה.** יש לך לרבות עוד שנים אחרים דלא כתיבי בקרא, והן תולדה דשאת ותולדה דבהרת. דמרבינן להו מספחת, שאין ספחת שם נגע אלא לשון טפלה. וכן הוא אומר (שמואל א ב׳) ספחני נא אל אחת הכהונות. והטיל הכתוב ספחת בין שאת לבהרת, לומר לך שיש תולדה לשאת ויש תולדה לבהרת: **בהרת עזה כשלג.** לבנה ביותר. דכתיב (ויקרא י״ג) ואם בהרת לבנה היא, היא לבנה ואין למעלה ממנה לבנה: **שאת כקרום ביצה.** דסבר האי תנא אין שאת אלא לשון גובה. וכן הוא אומר (ישעיה ב׳) ועל כל הגבעות הנשאות. ואין לך כהה בלבנונית בכל ארבעה מראות כקרום ביצה, לפיכך הוא גבוה יותר מכולן, כמראה צל גבוה מן החמה: **שניה לה כצמר לבן.** והוא עז בלבנוניתו יותר מסיד

משניות מבוארות – קהתי

שינוי בעור הנתק, אבל ממדרש תורת כהנים נראה שאינו צריך שינוי העור כלל״. – מכאן מבאר בעל ״כסף משנה״, שפשט דברי הרמב״ם כתורת כהנים, שהוא יותר בר סמכא מהתוספתא. וכך נראה מדבריו בסוף הלכות אלו, שכתב: ״ונפילת קצת שער הראש או הזקן קרוי צרעת״. **ועניין** קרחת וגבחת **מבואר ברמב״ם** (הל׳ **טומאת צרעת ה, ח**): ״מי שנשר כל שער ראשו, בין מחמת חולי בין מחמת מכה, שאינה ראויה לגדל שיער, בין שאכל דברים המשירים את השיער או סך דברים שהשירו שערו אף על פי שראוי לגדל לאחר זמן. **הואיל ואבד כל שער ראשו עתה, הרי זה נקרא קרח או גבח.** – **אם נשר השיער ששופע מן הקדקד לאחוריו על ערפו נקרא** ״קרח״; **ואם נשר מה ששופע לפניו עד כנגד פדחתו נקרא** ״גבח״ (כמבואר במסכתנו ו, י). מכאן שלדעת הרמב״ם ההבדל שבין נתק לקרחת וגבחת, שבקרחת ובגבחת נשרו כל השערות שאחורי הראש או שלפניו, ואילו בנתק הנשירה היא בגודל גריס או יותר, ויש שערות סביב מקום הנשירה; ואף על פי שאין שם כל שינוי מראה ורושם נגע, מכל מקום הנשירה גופה נגע היא.

אבל דעת הראב״ד היא (עפ״י התוספתא), שבנתק יש שינוי בעור, וניכר בו קצת חולי, ואילו בקרחת ובגבחת העור בריא ואין בו שום שינויים.

והר״ש סובר, שההבדל בין נתק לקרחת וגבחת הוא, שבנתק נשרו השערות מחמת חולי, וכשיתרפא יחזור לגדל שיער, אבל בקרחת ובגבחת, במקום שנשרו השערות לא יגדל שיער לעולם.

מכל מקום הקרחת והגבחת כשלעצמם טהורים לגמרי, אלא שאם נולד בהן נגע (כתם לבן), דינו כנגע עור הבשר, חוץ מדבר אחד, שאין שיער לבן סימן טומאה בו, מאחר שאין שם מקום שיער. אבל סימני הטומאה של הנתק הם שיער צהוב דק או פשין (כמבואר בפרק י).

נגעי בגדים ונגעי בתים מיטמאים באחד משלושה סימנים אלו: א) ב״ירקרק״, **היינו** ירוק **שבירוקים**, ירוק חזק; **ב)** ב״אדמדם״, **היינו** אדום **שבאדומים**, אדום חזק; **ג)** בפשיון (כמבואר במסכתנו ג, ז-ח).

שונה דינם של נגעי בתים מכל שאר הנגעים, שיש בהם הסגר שלושה שבועות, ושיעור הנגע כשני גריסים אורך וכגריס רוחב.

מסכתנו, מסכת נגעים, **דנה** בפרטי הדינים של כל סוגי הנגעים.

בעשרת הפרקים הראשונים מבוארים פרטי ההלכות של נגעי אדם, שעליהם הבאנו בפתיחתנו כמה עיקרי דברים.

הפרק האחד עשר עוסק בנגעי בגדים, והפרקים שנים עשר ושלושה עשר דנים בנגעי בתים.

בפרק הארבעה עשר, שהוא הפרק האחרון, באים דיני כפרת המצורע.

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שנגע עור הבשר הוא כעין כתם לבן שנראה בעור האדם. משנתנו באה ללמד, שיש ארבעה מראות של לובן בנגעי עור הבשר: **א)** לבן כשלג, והוא הנקרא בתורה ״בהרת״; **ב)** לבן כצמר נקי של כבש בן יומו, **שלבנוניתו** פחותה מלובן שלג, והוא הנקראת בתורה ״שאת״ (**לדעת חכמים**); **ג)** לבן כסיד ההיכל, **שלבנוניתו** פחותה מלובן הצמר; **ד)** לבן כקרום ביצה, **שלבנוניתו** פחותה מלובן סיד ההיכל; שני המראות האחרונים נקראים בתורה ״ספחת״; שכן בתורה נאמר (ויקרא יג, ב): ״אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת״, **ודרשו חכמים:** שאת – **כצמר לבן**, בהרת – **עזה כשלג**, ספחת – **היינו** מראות **הטפלים** לעיקרי המראות, **והם:** כסיד ההיכל או כקרום ביצה, כלומר **ששני** המראות הראשונים המפורשים בכתוב נקראים אבות, **ושניים** האחרונים, **שלמדים** אותם מתיבת ״ספחת״, נקראים תולדות, כמבואר במשנה. אבל כל נגע **שלבנוניתו** פחותה מקרום ביצה, נקרא בתורה ״בוהק״, והוא טהור לגמרי. ברם, כל נגע שיש בו אחד מארבעה מראות הנגעים הנזכרים למעלה, נקרא להלן בלשון המשנה בשם ״בהרת״, כשם כולל לכל נגעי עור הבשר.

מַרְאוֹת נְגָעִים – מראות נגעי עור הבשר, כמו שבארנו לעיל, **שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבָּעָה** – שכן בתורה נאמר **(ויקרא יג, ב):** ״אדם כי יהיה בעור **בשרו** שאת או ספחת או בהרת **והיה בעור בשרו לנגע צרעת**״, ובאה המשנה ל**למד**, ששני מראות נגעים כתובים בפירוש בתורה, והם: שאת ובהרת, וחכמים הוסיפו עליהם עוד שניים: התולדה של שאת והתולדה של בהרת, שלמדים אותם מן הכתוב ״או ספחת״, שמשמעה לשון טפלה, והטיל הכתוב ״ספחת״ בין שאת לבהרת, לומר לך, שיש תולדה לשאת ויש תולדה לבהרת. ארבעה מראות אלו נבדלים ביניהם בלובן שבנגע: **בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג** – **היינו** שהיא לבנה ביותר, שאין בלובן למעלה הימנה, שנאמר **(ויקרא יג, ז):** ״ואם בהרת לבנה היא״ ודרשו: היא לבנה ואין למעלה ממנה לבנה **(גמרא שבועות י, ב);** ולבנוניתה כשלג, כמו שנאמר **(במדבר יב, י):** ״והנה מרים מצורעת כשלג״, ומכאן שהלובן החזק ביותר במראות הצרעת הוא מראה השלג. והשם ״בהרת״ מורה על הבהירות בלובן, מלשון ״בהיר הוא בשחקים״ **(איוב לז, כא).** **שְׁנִיָּה לָהּ** – לבהרת, **היינו** תולדתה, **כְּסִיד הַהֵיכָל** – לבנה כסיד הלבן שבקירות ההיכל, שמלבנים אותם בכל שנה קודם פסח **(עיין מידות ג, ד);** **וְהַשְׁאֵת כִּקְרוּם בֵּיצָה** – לבנה כקרום הביצה שתחת קליפתה **(״תפארת ישראל״);** ונקרא ״שאת״, לפי שנראה מנושא ומוגבה כנגד הבהיר ממנו, כמראה הצל שהוא גבוה מן החמה. **שְׁנִיָּה לָהּ** – לשאת, תולדתה, **כְּצֶמֶר לָבָן** – לבנה כצמר נקי של כבש בן יומו, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו ״בהרת״ היא

כְּצֶמֶר לָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַשְּׁאֵת כְּצֶמֶר לָבָן, שְׁנִיָּה לָהּ כִּקְרוּם בֵּיצָה.
ב הַפְּתוּחַ שֶׁבַּשֶּׁלֶג – כְּיֵין הַמָּזוּג בַּשֶּׁלֶג; הַפָּתוּחַ שֶׁבַּסִּיד – כִּדְם הַמָּזוּג בְּחֶלֶב; דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַדַּמְדַּם שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה – כְּיֵין הַמָּזוּג בַּמַּיִם, אֶלָּא שֶׁל שֶׁלֶג עַזָּה וְשֶׁל סִיד דַּהָה מִמֶּנָּה.
ג אַרְבָּעָה מַרְאוֹת הָאֵלּוּ מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה – לִפְטוֹר, וּלְהַחֲלִיט, וּלְהַסְגִּיר. לְהַסְגִּיר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שָׁבוּעַ

פירוש ברטנורא

ההיכל שהיא תולדה דבהרת. משום דאמר קרא שאת לבנה, לענין מאי קרייה רחמנא לבנה, על כרחך לתולדתה שהיא לבנה יותר מתולדה דבהרת: **שאת כצמר לבן.** רבנן סברי, שני מראות עזות שהן שלג וצמר לבן, הן לשני אבות בהרת ושאת, ושני מראות כהות מהן שהן סיד ההיכל וקרום ביצה והן תולדות. תן תולדה גדולה לגדול, דהיינו סיד ההיכל לבהרת שהוא אב גדול, ותולדה קטנה לקטן דהיינו קרום ביצה לשאת שהוא קטן מבהרת. ונפקא מינה בפלוגתייהו דרבנן ותנא קמא לענין צירוף, דחצי גריס מאב וחצי גריס מתולדה דידיה מצטרפין, וכן שני האבות שאת ובהרת מצטרפין, דדרשינן והיה בעור בשרו לגנע, מלמד שמצטרפין זה עם זה, מדכתיב והיה ולא כתיב והיו, עשה כל הנגעים אחד. אבל שתי התולדות אין מצטרפות, דתולדה דבהרת אינה מצטרפת עם תולדה דשאת, דלא קאי והיה אלא אשאת ובהרת דכתיבי בהדיא, ולא אתולדות דאתו מרבויא. והשתא, לתנא קמא שלג וקרום ביצה מצטרפין, שלג וצמר לבן אין מצטרפין. ולרבנן, שלג וצמר מצטרפין, שלג וקרום אין מצטרפין. והלכה כחכמים: **צמר לבן.** צמר נקי של כבש בן יומו לאחר שרחצוהו ונתלבן:

ב הפתוח שבשלג. המעורב בלובן ואודם שבבהרת העזה כשלג נראה, **כיין המזוג בשלג.** שלבנוניתו מרובה ואדמימות שבו מועט: **והפתוח שבסיד ההיכל.** והמעורב שבנגע שהוא כסיד ההיכל, נראה, **כדם המזוג בחלב.** שאדמימות שבו מרובה. ואע"ג דלא תני פתוח אלא בבהרת ותולדתה, הוא הדין דיש פתוח נמי בשאת ותולדתה, דתניא בתורת כהנים, שאת לבנה, מלמד שמטמאה חלקה. בהרת לבנה אדמדמת, מלמד שמטמאה פתוח. מנין ליתן את האמור של זה בזה, תלמוד לומר נגע צרעת: **שבזה ושבזה.** שבשלג ושבסיד: **דיהה.** חסרה מן הלובן, שאינה צחה בלבנונית כמותה. והלכה כרבי עקיבא:

ג מארבעה מראות הללו מצטרפין. גרסינן. ולא גרסינן ארבעה מראות, שאין כל הארבע מראות מצטרפין, דאין התולדה מצטרפת אלא עם אב שלה,

משניות מבוארות – קהתי

המראה הלבן ביותר ושאת היא המראה הכהה ביותר בלבנוניתו בכל ארבעת המראות, ושאר שני המראות, היינו התולדות, הם הממוצעים בלבנוניתם בין שאת לבהרת, וסובר רבי מאיר, שהתולדה של שאת לבנוניתה בהירה יותר מהתולדה של בהרת, לפי שנאמר **(ויקרא יג, י):** "שאת לבנה". ועל כרחך כוונת התורה לתולדה של שאת שהיא לבנה יותר מתולדתה של בהרת **(הר"ש; ברטנורא). וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַשְּׁאֵת כְּצֶמֶר לָבָן, שְׁנִיָּה לָהּ כִּקְרוּם בֵּיצָה** – שלדעת חכמים שני האבות, בהרת ושאת, הם המראות הלבנים ביותר, והיינו: בהרת עזה כשלג, ושאת לבנה כצמר לבן, ושתי התולדות הן המראות הכהים מהאבות, והיינו שהתולדה של בהרת לבנה כסיד ההיכל, והתולדה של שאת כקרום ביצה, כלומר המראה הבהיר שבתולדות הוא תולדתו של הבהיר שבאבות **(הר"ש; ברטנורא).** והלכה כחכמים.

בארנו את טעם המחלוקת של רבי מאיר וחכמים לפי הר"ש והר"ב. ומוסיפים הם, שיש נפקא מינה במחלוקתם לענין צירוף, שחצי גריס של אב וחצי גריס של תולדתו מצטרפים, וכן שני האבות, שאת ובהרת, מצטרפים, שנאמר (ויקרא יג, ב): "והיה בעור בשרו לנגע צרעת", ודרשו: "והיה" – מלמד שמצטרפים זה עם זה. ודווקא שני האבות או כל אב ותולדתו מצטרפים, אבל שתי התולדות אין מצטרפות, שלא נאמר "והיה" אלא על שאת ובהרת הכתובות בפירוש, ולא על התולדות הנלמדות מריבוי התיבה "ספחת". והוא הדין לאב ותולדת חברו שאין מצטרפים. נמצא, שלדעת רבי מאיר שלג וקרום ביצה מצטרפים, אבל שלג וצמר לבן אינם מצטרפים, ולדעת חכמים שלג וצמר לבן מצטרפים, ואילו שלג וקרום ביצה אינם מצטרפים.

ברם, כל זה לשיטת הרא"ש והראב"ד. אבל דעת הרמב"ם היא, שכל ארבעת המראות מצטרפים (הל' טומאת צרעת א, ג), ולא נימנו כל חילוקי המראות, אלא כדי שיהא החכם בקי בהם ובמראיהם השונים, שכל כהן שאינו מכיר את המראות ושמותיהם, לא יראה הנגע עד שיבין ויכיר ויאמר: זו היא הבהרת וזו היא ספחת, זו היא השאת וזו היא ספחת (שם שם, ד). אמנם בטעמו של רבי מאיר מתחבטים המפרשים. ואף הר"ש כתב: "אבל על סוף דעתו של רבי מאיר לא יכולני לעמוד, שהוא אומר: שאת כקרום ביצה, שנייה לה כצמר לבן, היאך עושה כאב את המראה כקרום ביצה, שהוא המראה הכהה ביותר בלבנוניתו, ומראה כצמר לבן שבהיר ממנו בשתי מעלות הוא תולדתו. ועוד, שלדעתו התולדה של שאת בהירה מהתולדה של בהרת". וכבר הבאנו בבאור המשנה טעמו של רבי מאיר, כפי שנדחק הר"ש ליישבו על פי דרש הפסוקים. אבל בעלי התוספות (שבועות ה, א) כותבים: "ונראה שצמר לבן של רבי מאיר אין כוונתו לצמר נקי של כבש בן יומו, ככוונתם של חכמים, אלא צמר שאינו נקי, והוא כהה מסיד ההיכל, שאין סבורא, שלשאת שהיא המראה הכהה בלבנוניתו מכולם, שתהא תולדתה לבנה מתולדת הבהרת, שהיא הלבנה מכולן.

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

היה במראה הלובן, מארבעה המראות שנזכרו למעלה, מקצת אדמימות מעורבת בו, אף זה נגע צרעת הוא, שנאמר בשחין (ויקרא יג, יט): "בהרת לבנה אדמדמת", ודרשו מכאן: מלמד שהיא מיטמאה בפיתוך (תורת כהנים תזריע). כלומר שהמראה המעורב מלבנונית ומעט אודם נקרא "פתוך"; ולא רק בבהרת שבשחין, אלא הוא הדין לכל נגעי העור, שהפתוך מטמא בהם (תורת כהנים תזריע). משנתנו מביאה מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בענין מראה הפתוך.

הַפְּתוּחַ שֶׁבַּשֶּׁלֶג – בהבהרת, שהיא עזה כשלג, ומעורב בה מראה אדום, **מראהו כְּיֵין הַמָּזוּג בַּשֶּׁלֶג** – כמראה יין המעורב בשלג, שלבנוניתו מרובה והאדמימות שבו מועטת; **הַפָּתוּחַ שֶׁבַּסִּיד** – תולדת הבהרת שהיא כסיד ההיכל, ומעורב בה מראה אדום, **מראהו כְּדַם הַמָּזוּג בֶּחָלָב** – שהאדמימות שבו מרובה; **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַדַּמְדַּם שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה** – הפתוח שבשלג ושבסיד, שהוא "אדמדם" בלשון המקרא, **כְּיֵין הַמָּזוּג בַּמַּיִם** – מראהו כיין המזוג במים, שהאדמימות ניכרת בו יפה, **אֶלָּא שֶׁל שֶׁלֶג עַזָּה** – בפתוך שבשלג הלובן הוא צח ובהיר, **וְשֶׁל סִיד דַּהָה מִמֶּנָּה** – כהה מן הבהרת של שלג המעורבת באודם. והלכה כרבי עקיבא. משנתנו נקטה פתוך שבבהרת ושבתולדתה, אבל הוא הדין שיש פתוך גם בשאת ובתולדתה **(עיין רמב"ם הל' טומאת צרעת א, ד).**

באור משנה ג

אַרְבָּעָה מַרְאוֹת הָאֵלּוּ – של הנגעים, שנימנו במשנה א, **מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה** – גירסה זו היא כשיטת הרמב"ם, שכל ארבעה המראות מצטרפים זה עם זה, כמו שכבר הזכרנו בשולי משנה א. אבל לשיטת הר"ש והראב"ד שאין התולדה מצטרפת אלא עם אב שלה בלבד, יש גורסים במשנתנו: מארבעה מראות האלו מצטרפין זה עם זה, כלומר שהאב והתולדה שלו, וכן שני האבות מצטרפים זה עם זה, שאם יש כחצי גריס מזה וכחצי גריס מזה מצטרפים לכגריס, **לִפְטוֹר, וּלְהַחֲלִיט, וּלְהַסְגִּיר** – לכל אותם הדברים מצטרפים, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **לְהַסְגִּיר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – שכן נאמר **(ויקרא יג, ד-ה):** "ואם בהרת לבנה היא בעור בשרו ועמוק אין מראה מן העור ושערה לא הפך לבן, והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים. וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו לא פשה

רִאשׁוֹן. לְפָטוֹר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי. לְהַחֲלִיט אֶת שֶׁנּוֹלַד לוֹ מִחְיָה, אוֹ שֵׂעָר לָבָן, בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. לְהַחֲלִיט אֶת שֶׁנּוֹלַד לוֹ פְּשִׁיוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. לְהַחֲלִיט אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן מִתּוֹךְ הַפְּטוּר. לְפָטוֹר אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר. אֵלּוּ מַרְאוֹת נְגָעִים שֶׁכָּל נְגָעִים תְּלוּיִים בָּהֶן.

פירוש ברטנורא

ושתי תולדות זו עם זו אינן מצטרפין. אבל שני אבות מצטרפין. מדכתיב והיה בעור בשרו ולא כתיב והיו, משמע שעושה שאת ובהרת כאחד, דאי איכא חצי גרים מזה וחצי גרים מזה מצטרפין לכגרים. ורמב"ם כתב, דכל הארבעה מראות מצטרפין, בין שתי התולדות זו עם זו בין אב עם תולדה שאינה שלו, כל מקרום ביצה ולמעלה מצטרפין. והתוספתא מסייעתו: **לפטור ולהחליט ולהסגיר.** לכל הנך מילי מצטרפין. וכולהו מפרש להו: **להסגיר העומד בשבוע ראשון.** דכתיב (ויקרא י"ג) וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו והסגירו הכהן שבעת ימים שנית: **ולפטור את העומד בסוף שבוע שני.** שהעומד בשיעורו ולא פשה ועמד במראהו, אע"פ שלא ירד למטה מארבע מראות, פוטרו בסוף שבוע שני. והא דכתיב (שם) וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע וגו' וטיהרו הכהן, לאו למימרא דאין מטהרו אלא אם כן כהה, אלא אשמעינן קרא דאפילו נשתנה משלג לסיד או מסיד לשלג לא אמרינן נגע אחר הוא וחזור ומסגירו כתחילה, אלא כעומד דמי, ומטהרו: **להחליט את שנולד בו מחיה או שער לבן בתחלה.** כשהובא בתחילתו אל הכהן ויש בו בהרת כגרים ומחית בשר כעדשה מרובעת בתוך מקום הבהרת, מחליטו מיד. וכן נמי שער לבן, אם היה שחור ולא הספיק להסגירו עד שהפך ללבן, מחליטו מיד. אבל פשיון לא מטמא בתחילה, אפילו פושה והולך עד שלא הסגיר: **בסוף שבוע ראשון.** כלומר ולהחליט כמו כן בסוף שבוע ראשון, שמתחילה לא היו לו סימנין הללו והסגירו, ולסוף שבוע ראשון מצא בו מחיה או שער לבן, מחליטו: **או בסוף שבוע שני.** כגון דבסוף שבוע ראשון עמד בעיניו ולא היה בו לא שער לבן ולא מחיה, [והסגירו פעם שנית], ובסוף שבוע שני נולדו בו סימנים הללו, מחליטו: **לאחר הפטור.** כלומר ואפילו לאחר הפטור שבסוף שבוע שני לא נולדו בו סימני טומאה ופטרו, ולאחר כמה ימים נולדו, מחליטו: **להחליט את שנולד לו פשיון בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני.** כגון בהרת כגרים שאין בה מחיה ולא שער לבן והסגירה, אם פשתה בסוף שבוע ראשון או לא פשתה אלא בסוף שבוע שני, מחליטו. ואם לא פשתה לא בשבוע ראשון ולא בשבוע שני ופטרו ולאחר כמה ימים פשתה, מחליטו: **להחליט את ההופך כולו לבן מתוך הפטור.** אם אחר שטמאו הכהן, או לאחר שהוזקק להסגר קודם שטמאו, פרחה הצרעת בכולו, פוטרו וטהרו, שהפריחה עושה מן הטהור טמא ומן הטמא טהור. והמסוגר טמא מקרי: **אלו מראות נגעים.** ארבעה מראות אלו שהזכרנו, חלקות או פתוכות:

משניות מבוארות – קהתי

הנגע בעור, והסגירו הכהן שבעת ימים שנית", ובאה המשנה ללמד, שמה ששנינו ברישא "להסגיר", לא זו בלבד ששני מראות מצטרפים לענין הסגר ראשון, שאם היה כחצי גריס במראה אחד וכחצי גריס ממראה אחר, הרי הם מצטרפים בתחילה לשיעור נגע, ומסגירו הכהן שבעת ימים (כפי שמשמע מהרישא עצמה). אלא אף מצטרפים לענין הסגר שני, היינו להסגיר את הנגע שעמד בעיניו בסוף השבוע הראשון ולא פשה, כגון אם היה בתחילה נגע כגריס במראה אחד, ולאחר השבוע הראשון לא פשה הנגע, אבל מראהו נשתנה למראה אחר, אין אומרים שהוא נגע אחר ויסגיר אותו בתחילה, אלא המראה השני מצטרף עם המראה הראשון, ויסגיר אותו לעוד שבעה ימים בלבד; או אם היה הנגע בתחילה במראה אחד, ולאחר השבוע הראשון נהפך חציו למראה אחר, אין אומרים, הואיל ואין עכשיו הנגע כולו ממראה אחד, הריהו פטור מהסגר, אלא המראות מצטרפים, והריהו כמו שהיה, ונמצא שעמד בעיניו, וצריך הסגר שני (**תפארת ישראל**); **לְפָטוֹר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – שנאמר (**שם שם, ו**): "וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית, והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן". ובאה המשנה ללמד, שאם נשתנה מראה הנגע, כגון שהיה הנגע בסוף שבוע ראשון במראה צמר לבן, ובסוף שבוע שני לא פשה הנגע, אבל מראהו נשתנה למראה שלג, אין אומרים, שנגע אחר הוא, וצריך הסגר בתחילה, אלא כנגע אחד הוא, שעמד בעיניו שני שבועות, ומטהרו הכהן; ומה שכתוב "והנה כהה הנגע", אין הכוונה שאפילו לא פשה הנגע לא יטהרנו הכהן אלא אם כן כיהה הנגע, אלא בא הכתוב ללמדנו, שאפילו כהה הנגע, אין הכהן מטהרו, אלא אם כן עמד הנגע בעיניו ולא פשה; אבל אם לא פשה הנגע, אף על פי שלא נעשה כהה, ולא עוד אלא שנשתנה ממראה אחד למראה אחר ממראות הנגעים, ואפילו ממראה כהה למראה עז, מכל מקום מטהרו הכהן, כאילו היה במראה השני מתחילתו. ברם, אם פשה הנגע, אף על פי שנעשה כהה, מטמאו הכהן (**הרא"ש; ברטנורא; תפארת ישראל; ועיין תוספות יום טוב**); **לְהַחֲלִיט אֶת שֶׁנּוֹלַד לוֹ מִחְיָה, אוֹ שֵׂעָר לָבָן** – שאם הנגע הוא כחצי גריס במראה אחד וכחצי גריס במראה אחר ויש בו מחיית בשר חי או שער לבן, הרי דינו כנגע אחד, והכהן מחליטו לטומאה, **בַּתְּחִלָּה** – בין שהמחיה או שער לבן היו בתחילה, כשהובא אל הכהן, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – בין שנולדו בו מחיה ושער לבן לאחר ההסגר בסוף שבוע הראשון, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – בין שנולדו לאחר ההסגר השני, בסוף השבוע השני, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – ואפילו נולדו בו לאחר שפטרו הכהן וטיהרו, שבסוף השבוע השני לא נולדו בו סימני טומאה ופטרו הכהן, ולאחר כמה ימים נולד בו אחד מסימני הטומאה; בכל המקרים הללו, אף שהנגע הוא כחצי גריס במראה אחד וכחצי גריס במראה אחר, או שנשתנה ממראה למראה, הכהן מחליטו לטומאה; **לְהַחֲלִיט אֶת שֶׁנּוֹלַד לוֹ פְּשִׁיוֹן** – שפשה הנגע ואפילו במראה אחר משהיה בתחילה, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – בין שנולד הפשיון לאחר ההסגר הראשון, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – בין שנולד הפשיון לאחר ההסגר השני, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – ואפילו פשה הנגע לאחר שפטרו הכהן וטהרו בסוף השבוע השני, הרי הכהן מחליטו לטומאה. אבל פשיון בתחילה, כגון שהנגע היה פושה והולך קודם ההסגר, אינו מטמא, שאין פשיון סימן טומאה אלא בסוף הסגר ראשון או בסוף הסגר שני, שנאמר (**ויקרא יג, ז**): "ואם פשה תפשה בעור אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו", ודרשו: יכול אם רואהו כהן שהוא פושה והולך ייזקק לו, תלמוד לומר: "לטהרתו" – אינו נזקק לו אלא משעה שהוא רואה אותו אם לטומאה אם לטהרה (**תורת כהנים**), ופירש הר"ש: אם לטומאה, כגון בסוף הסגר ראשון שנקרא עליו שם טומאה, אם לטהרה כגון בסוף הסגר שני; **לְהַחֲלִיט אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן מִתּוֹךְ הַפְּטוּר** – אם לאחר שטיהרו הכהן פרחה הצרעת בכל גופו, ואפילו קיבל הנגע מראה אחר או צירוף של שני מראות, הכהן מחליטו לטומאה; **לְפָטוֹר אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן מִתּוֹךְ הֶחְלֵט** – אם לאחר שטימאו הכהן פרחה הצרעת בכולו, **אוֹ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר** – או אם בסוף ההסגר פרחה הצרעת בכולו, הכהן פוטרו והוא טהור, כמו שנאמר (**ויקרא יג, יג**): "וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע, כולו הפך לבן טהור הוא". **אֵלּוּ מַרְאוֹת נְגָעִים** – ארבעה המראות שנימנו למעלה, החלקים או הפתוכים, **שֶׁכָּל נְגָעִים תְּלוּיִים בָּהֶן** – שכל נגעי עור הבשר אינם טמאים אלא במראות אלו.

ד רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: מַרְאוֹת נְגָעִים שִׁשָּׁה עָשָׂר. רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס אוֹמֵר: מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה. עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר: שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם. רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: אֵין רוֹאִים אֶת הַנְּגָעִים בַּתְּחִלָּה לְאַחַר הַשַּׁבָּת, שֶׁשָּׁבוּעַ שֶׁלּוֹ חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת; וְלֹא בַּשֵּׁנִי, שֶׁשָּׁבוּעַ שֵׁנִי שֶׁלּוֹ חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת; וְלֹא בַּשְּׁלִישִׁי לַבָּתִּים, שֶׁשָּׁבוּעַ שְׁלִישִׁי שֶׁלּוֹ חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְעוֹלָם רוֹאִים; חָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת — מַעֲבִירִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת. וְיֵשׁ בַּדָּבָר לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר.

ה כֵּיצַד לְהָקֵל? הָיָה בּוֹ שֵׁעָר לָבָן, וְהָלַךְ לוֹ שֵׁעָר לָבָן. הָיוּ לְבָנוֹת, וְהִשְׁחִירוּ; אַחַת לְבָנָה וְאַחַת שְׁחוֹרָה, וְהִשְׁחִירוּ

פירוש ברטנורא

ד מראות נגעים שלשים ושתה. גרסינן. ולא גרסינן מראות נגעים ששה עשר. ושלשים ושש הוו, ארבעה מראות חלקות וארבעה מראות פתוכות דעור בשר, וכנגדן בשחין ומכוה, ששחין ומכוה אחת הן ולא חלקן הכתוב אלא לומר לך שאין מצטרפין, וכנגדן בנתקים, וכנגדן בקרחת וגבחת, שקרחת וגבחת אחת הן, הרי שלשים ושנים מראות, וירקרק ואדמדם דנגעי בגדים, וירקרק ואדמדם דנגעי בתים הרי שלשים ושתה: **עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושתים.** הנך שלשים ושתה בתחילה כשהובא אל הכהן, ושלשים ושתה אחריני כנגדן בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני של הסגר או בסוף שבוע שלישי לנגעי בתים להבחין בין מראה שלכתחלה למראה שבסוף, הרי שבעים ושנים. כך פירשן רמב"ם, וישר הוא. אלא דקשיא לי בגוה שהוא מונה שמנה מראות דנתקין, ואנן קיי"ל דנתקין מטמאין בכל מראות ואין להם מראות מיוחדות כשאר נגעים: **ששבוע שני שלו חל בשבת.** דשתי הסגורות, שלשה עשר יום. דיום שביעי של שבוע ראשון עולה לכאן ולכאן, דכתיב (ויקרא י"ג) והסגירו שבעת ימים שנית, מלמד שיום שביעי עולה לו מן המנין מלפניו ומאחריו. וכן שלשה שבועות דנגעי בתים אינם אלא תשעה עשר יום, דראשון ושביעי של שבוע אמצעי עולין לפניהם ולאחריהם: **חל להיות בתוך השבת.** שביום השבת חל שביעי, אין רואים אותו בשבת, מפני שהוא נראה כדן את הדין בשבת, אלא ממתין עד לאחר השבת. ואין הלכה כר' עקיבא:

ה היה בו שער לבן. ביום השבת. ואם היה רואהו היה מחליטו, ולאחר השבת הלך לו, הרי זה להקל. ואע"ג דאי נמי חלטו בשבת, כשהלך לו לאחר השבת היה מטהרו, מכל מקום היה צריך להביא קרבן, כדין מצורע מוחלט שנתרפא, ועכשיו פטור: **היו לבנות.** אי נמי היו לבנות ביום השבת שהיה ראוי להחליטו, ולמחר השחירו, הרי זה להקל: **אחת לבנה ואחת שחורה והשחירו שניהן.** כדי נסבה, דאין כאן להקל, דבין כך ובין כך טהור. ואגב סיפא

משניות מבוארות – קהתי

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: מַרְאוֹת נְגָעִים שִׁשָּׁה עָשָׂר – הר"ש מפרש, שרבי חנינא סובר כרבי עקיבא (**גמרא שבועות ו, א**), שכל מראות הנגעים מצטרפים עם שאת, היינו: שאת מצטרפת עם בהרת ועם מראה סיד ההיכל ועם מראה קרום ביצה, הרי שלושה צרופים; וכן מצטרפים שני המראות שהם כסיד וכקרום ביצה, הרי ארבעה צירופים; ועוד ארבעה המראות החלקים, הרי שמונה מראות, ועוד שמונה מראות פתוכים כנגדם, הרי ששה עשר מראות נגעים. ויש שאין גורסים מאמרו של רבי חנינא סגן הכהנים במשנתנו (**ברטנורא**). **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס אוֹמֵר: מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה** – ארבעה מראות חלקים וארבעה פתוכים הרי שמונה, ויש ארבעה סוגי נגעים א) נגעי עור הבשר; ב) נגעי שחין ומכוה (שדין אחד לשניהם, ולא חילקם הכתוב אלא לומר לך שאין מצטרפים); ג) נתק; ד) קרחת וגבחת (שאף אלו דין אחד להן). הרי שבכל סוגי הנגעים הללו שלושים ושניים מראות (4 פעמים 8 = 32); נוספים עליהם שני מראות שבנגעי בגדים; ירקרק ואדמדם. ועוד שני מראות אלו שבנגעי בתים, הרי שלושים ושתה מראות (**רמב"ם; ברטנורא**). **עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר: שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם** – היינו אותם שלושים ושתה מראות שמנינו לדעת רבי דוסא, בתחילה כשהובא הנגע אל הכהן, וכנגדם עוד שלושים ושתה מראות בסוף ההסגרים שבנגעי אדם, בגדים ובתים, להבחין בין המראה שבתחילה למראה שבסוף (**רמב"ם; ברטנורא; עיין ר"ש שמפרש בדרך אחרת**). **רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: אֵין רוֹאִים אֶת הַנְּגָעִים בַּתְּחִלָּה לְאַחַר הַשַּׁבָּת** – אין הכהן רואה את הנגעים בתחילה ביום ראשון בשבת, **שֶׁשָּׁבוּעַ שֶׁלּוֹ חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** – לפי שסוף השבוע הראשון להסגר יחול בשבת, ואין הכהן רשאי לראות נגעים בשבת, מפני שהוא נראה כדן את הדין בשבת; **וְלֹא בַּשֵּׁנִי** – ואין הכהן רואה את הנגעים בתחילה בשני בשבת, **שֶׁשָּׁבוּעַ שֵׁנִי שֶׁלּוֹ חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** – לפי שסוף השבוע השני יחול בשבת, שכן סוף השבוע הראשון יחול להיות בראשון בשבת, והוא עולה לכאן ולכאן, שנאמר (**ויקרא יג, ה**): "והסגירו הכהן שבעת ימים שנית", מלמד שיום השביעי עולה לו מן המנין בין מלפניו בין מלאחריו (שיום האחרון משבעת ימים הראשונים נחשב לתשלום שבוע ימים הראשונים ולהתחלת שבעת ימים השניים), וכיון שמתחילים למנות מיום ראשון בשבת את השבוע השני, הרי סופו יחול להיות בשבת; **וְלֹא בַּשְּׁלִישִׁי לַבָּתִּים** – ואין רואים נגעי בתים גם בשלישי בשבת, **שֶׁשָּׁבוּעַ שְׁלִישִׁי שֶׁלּוֹ חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** – שכן בנגעי בתים יש שלושה הסגרים (כמבואר להלן יג, א), ויום השביעי של ההסגר הראשון וכן של הסגר השני עולה לכאן ולכאן, נמצא ששלושת ההסגרים אינם אלא תשעה עשר יום, ואם יראה הכהן בתחילה ביום שלישי, הרי סוף ההסגר השלישי יחול להיות בשבת. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְעוֹלָם רוֹאִים** – את הנגעים, בין באחד בשבת בין בשני בין בשלישי; **חָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת** – ואם יום השביעי של ההסגר חל להיות בשבת, **מַעֲבִירִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת** – מעבירים את סוף ההסגר לאחר השבת, כלומר דוחים את ראיית הנגעים ליום ראשון בשבת, **וְיֵשׁ בַּדָּבָר לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר** – בדבר זה שמעבירים את ראיית הנגע לאחר השבת יש קולה וחומרה, כמבואר להלן (משנה ה–ו).

באור משנה ה

כֵּיצַד לְהָקֵל – כיצד יש קולה בהעברת ראיית הנגע לאחר השבת? **הָיָה בּוֹ שֵׁעָר לָבָן** – היה בנגע בשבת שער לבן, ואם היה הכהן רואהו היה מחליטו לטומאה, **וְהָלַךְ לוֹ שֵׁעָר לָבָן** – לאחר השבת; נמצא שאם הוא בסוף השבוע הראשון ורואהו הכהן ביום ראשון, הריהו מסגירו לשבוע שני, ובסופו יטהרנו, ואם הוא בסוף השבוע השני, הכהן מטהרו מיד. ואף על פי שאם היה הכהן רואהו בשבת והיה מחליטו לטומאה, כיון שלאחר השבת הלך לו השער הלבן, הרי גם כן היה מטהרו, מכל מקום בכגון זה היה צריך קרבן ותגלחת כדין הטהור מתוך החלט, ואילו הטהור מתוך הסגר פטור מן הקרבן ומן התגלחת (כמבואר להלן ח, ח). והרי זה להקל; **הָיוּ לְבָנוֹת, וְהִשְׁחִירוּ** – או אם היו בשבת שתי שערות לבנות והשחירו לאחר השבת; **אַחַת לְבָנָה וְאַחַת שְׁחוֹרָה, וְהִשְׁחִירוּ שְׁתֵּיהֶן** – פיסקה זו היא פירוש ללשון "והשחירו", בין שביום ראשון נעשתה שערה אחת שחורה,

שְׁתֵּיהֶן. אֲרֻכּוֹת, וְהִקְצִירוּ; אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה, וְהִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן. נִסְמַךְ הַשָּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לְאַחַת מֵהֶן; הִקִּיף הַשָּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לְאַחַת מֵהֶן, אוֹ חִלְּקָן; הַשָּׂחִין, וּמִחֵית הַשָּׂחִין, וְהַמִּכְוָה, וּמִחֵית הַמִּכְוָה, וְהַבַּהֶרֶת. הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה וְהָלְכָה לָהּ הַמִּחְיָה. הָיְתָה מְרֻבַּעַת וְנַעֲשֵׂית עֲגֻלָּה אוֹ אֲרֻכָּה; מְכֻנֶּסֶת וְנִתְפַּזְּרָה; וּבָא הַשָּׂחִין וְנִכְנַס בְּתוֹכָהּ; הִקִּיפָהּ, חִלְּקָהּ, אוֹ מְעָטָהּ — הַשָּׂחִין, אוֹ מִחֵית הַשָּׂחִין, וְהַמִּכְוָה, וּמִחֵית הַמִּכְוָה, וְהַבַּהֶרֶת. הָיָה בּוֹ פְּשִׁיעוֹן, וְהָלַךְ לוֹ פְּשִׁיעוֹן, אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ הָאוֹם, אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטָה, וְאֵין בָּזֶה וּבָזֶה כַּגְּרִיס. הַשָּׂחִין וּמִחֵית הַשָּׂחִין וְהַמִּכְוָה וּמִחֵית הַמִּכְוָה וְהַבַּהֶרֶת חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפְּשִׁיעוֹן. הֲרֵי אֵלּוּ לְהָקֵל.

ו כֵּיצַד לְהַחֲמִיר? לֹא הָיָה בּוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְנוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן. הָיוּ שְׂחוֹרוֹת, וְהִלְבִּינוּ; אַחַת שְׂחוֹרָה וְאַחַת לְבָנָה,

פירוש ברטנורא

דלהחמיר נקט לה דקתני והלבינו שתיהן: **ארוכות.** היו השערות ביום השבת כדי לקרוץ בוזג, דהיינו שיעור טומאה, ולמחר נתקצרו, היינו לחקל: **אחת ארוכה ואחת קצרה.** כדי נסבא, דבין כך ובין כך טהור. אלא אגב סיפא דלהחמיר נקט לה דקתני והאריכו שתיהן: **נסמך השחין.** לשתי שערות, לאחר השבת, ובשבת לא היה בו שחין, דאילו בשבת ראהו היה מחליטו מחמת השערות לבנות שבתוך הבהרת, ועכשיו לאחר השבת שבא השחין ונסמך לשתיהן או לאחת מהן, אינן סימן טומאה: **הקיף השחין** וכו'. או שהקיף השחין לשתי השערות לבנות: **או לאחת מהן או חלקן השחין.** שבא השחין או מחית השחין או המכוה או מחית המכוה או הבוהק בין שער לשער, כל הני דבשבת לא הוו ולאחר שבת באו, הרי זה לחקל: **היתה בו מחיה.** בשבת, שהיא סימן טומאה, והלכה לה לאחר השבת. אי נמי היתה מרובעת בשבת, והיה ראוי להחליטו, ולאחר השבת נעשית עגולה או ארוכה דהשתא אינה סימן טומאה. אי נמי היתה מבוצרת המחיה בשבת באמצע הבהרת, כמין מבצר של עיר שיושב באמצע העיר, ומתוך כך היה ראוי להחליטו, ולאחר השבת נעשית מן הצד. אי נמי היתה בשבת מכונסת כעדשה במקום אחד, ולאחר השבת נתפזרה: **ובא השחין ונכנס לתוכה.** כלומר בשבת לא היה שם שחין והיתה המחיה סימן טומאה, ובא השחין ונכנס לתוכה: **הקיפה או חלקה או מיעטה.** כלומר, או שלא בא השחין על כל הנגע אלא על קצת המחיה, ופחתה מכעדשה: **השחין ומחית השחין המכוה ומחית המכוה והבהק.** כל הני אמיעטה קיימי, שמיעטה השחין או מחית השחין, דהיינו שנעשה קרום בקליפת השום. או המכוה או מחית המכוה. כל הני שבשבת לא היו ולאחר השבת באו. וכן הבוהק שבשבת היו מארבעה מראות ונעשה בוהק למחרתו ומיעט המחיה, דשחין ובוהק ממעטין מחיה, כדתניא בתורת כהנים בשר חי ולא השחין, בשר חי ולא הבוהק: **היה בו פסיון.** בשבת: **וחלך לו הפסיון.** לאחר השבת, דמה שפשה בשבת כנם למחרתו: **או שהלכה האום.** עיקר הנגע נקרא אום, והלכה האום ונשאר הפסיון, או שנתמעטה האום ואין בין שניהם כגריס: **השחין ומחית השחין.** כלומר, אי נמי בשבת פשה ולא היה מפסיק בשבת בין האום לפסיון לא שחין ולא מחית השחין ולא מכוה ולא מחית המכוה ולא בוהק, ולאחר השבת הפסיק אחד מאלו, הרי זה לחקל:

משניות מבוארות – קהתי

ואחת נשארה לבנה, בין ששתי השערות השחירו, והרי שערות שחורות אינן סימן טומאה; **אֲרֻכּוֹת** – או שבשבת היו שתי השערות הלבנות ארוכות כשיעורן לטומאה (כמבואר להלן ד, ד). **וְהִקְצִירוּ** – ונתקצרו לאחר השבת, היינו: **אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה, וְהִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן** – בין שביום ראשון נתקצרה שערה אחת, ובין שנתקצרו שתיהן; **נִסְמַךְ הַשָּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לְאַחַת מֵהֶן** – בשבת היו שתי השערות הלבנות בבהרת, ואם היה הכהן רואהו היה מחליטו לטומאה, ולאחר השבת נסמך השחין לשתי השערות או לאחת מהן, וכיון שאין השערות בתוך הבהרת אינן סימן טומאה; **הִקִּיף הַשָּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לְאַחַת מֵהֶן** – או שלאחר השבת פרח השחין והקיף לשתי השערות הלבנות או לאחת מהן; **אוֹ חִלְּקָן** – שנכנס השחין לבין שתי השערות הלבנות והפסיק ביניהן; **הַשָּׂחִין, וּמִחֵית הַשָּׂחִין, וְהַמִּכְוָה, וּמִחֵית הַמִּכְוָה, וְהַבַּהֶרֶת** – פיסקא זו היא מאמר מוסגר הבא לפרש שהשחין הנזכר למעלה ב"נסמך", "הקיף" ו"חלק" משמעו: שחין או מחיית בשר חי בשחין, או מכווה או מחיית בשר חי במכווה, או בוהק, היינו כתם שלבנוניתו כהה מקרום ביצה, שאין דינו כנגע, והוא טהור, אם לאחר השבת אחד מחמישה אלה נסמך לשתי השערות או לאחת מהן, או הקיף לשתיהן או לאחת מהן, או חלקן, הרי ביטל את סימן טומאתן. **הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה** – או אם היתה בנגע בשבת מחיית בשר חי, שהוא סימן טומאה, **וְהָלְכָה לָהּ הַמִּחְיָה** – לאחר השבת, ואין כאן סימן טומאה. **הָיְתָה מְרֻבַּעַת** – היתה המחיה בשבת מרובעת, והוא סימן טומאה, **וְנַעֲשֵׂית עֲגֻלָּה אוֹ אֲרֻכָּה** – לאחר השבת, ואינה סימן טומאה; **מְכֻנֶּסֶת** – או אם היתה המחיה בשבת מבוצרת, שהקיפה הצרעת את המחיה מכל צד, שהיא סימן טומאה, **וְנַעֲשֵׂית מִן הַצַּד** – לאחר השבת, שלא היתה הצרעת סביב לכל המחיה, ואינה סימן טומאה; **מְכֻנֶּסֶת** – או שבשבת היתה המחיה מכונסת במקום אחד וגדולה כעדשה, **וְנִתְפַּזְּרָה** – לאחר השבת; **וּבָא הַשָּׂחִין וְנִכְנַס בְּתוֹכָהּ** – או שאחר השבת נכנס השחין לתוך המחיה, ואין המחיה בצרעת אלא בשחין, **הִקִּיפָהּ** – או שאחר השבת הקיף השחין את המחיה, **חִלְּקָהּ** – או שחלק את המחיה, **אוֹ מְעָטָהּ** – מיעט השחין את שיעור המחיה, **הַשָּׂחִין, אוֹ מִחֵית הַשָּׂחִין, וְהַמִּכְוָה, וּמִחֵית הַמִּכְוָה, וְהַבַּהֶרֶת** – אם לאחר השבת אחד מחמישה אלה נכנס לתוך המחיה או הקיפה או חילקה או מיעטה, וביטל את סימן טומאתה של המחיה; **הָיָה בּוֹ פְּשִׁיעוֹן** – או שבשבת היה פשיון בנגע, **וְהָלַךְ לוֹ פְּשִׁיעוֹן** – לאחר השבת, **אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ הָאוֹם** – עיקר הנגע נקרא "אום" (מלשון "אם"). כלומר שעיקר הנגע הלך לאחר השבת ולא נשתייר אלא הפשיון שפשה, **אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטָה** – האום לאחר השבת, **וְאֵין בָּזֶה וּבָזֶה כַּגְּרִיס** – ואין באום ובפסיון יחד כשיעור גריס, ועל ידי כך נטהר לגמרי; **הַשָּׂחִין וּמִחֵית הַשָּׂחִין וְהַמִּכְוָה וּמִחֵית הַמִּכְוָה וְהַבַּהֶרֶת חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפְּשִׁיעוֹן** – או שלאחר השבת אחד מחמישה אלה מפסיק בין האום לפשיון, **הֲרֵי אֵלּוּ לְהָקֵל** – בכל המקרים הללו יש קולה בזה שדוחים את ראיית הנגע לאחר השבת, כמו שבארנו ברישא, שאילו היה הכהן רואה את הנגע בשבת היה מחליטו לטומאה, וכיון שאינו רואהו אלא בראשון בשבת, הואיל ובינתיים הלך סימן הטומאה, הריהו מטהרו או מסגירו לשבוע שני ומטהרו בסוף ההסגר.

~ יום ששי ~

באור משנה ו

משנתנו כולה אינה אלא הפיכת סדר המקרים שבמשנה הקודמת, שבשבת היה טהור ולאחר השבת נעשה טמא (ועיין "תפארת ישראל", בועז", שנדחק ליישב למה נשנתה משנה זו).

כֵּיצַד לְהַחֲמִיר – כיצד ישנה חומרה בהעברת ראיית הנגע משבת ליום ראשון? **לֹא הָיָה בּוֹ שֵׂעָר לָבָן** – בשבת, **וְנוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן** – לאחר השבת, וכשרואהו הכהן מחליטו לטומאה; ואילו היה רואהו בשבת, אם היה זה בסוף השבוע הראשון, היה מסגירו לעוד

וְהִלְבִּינוּ שְׁתֵּיהֶן. קְצָרוֹת, וְהֶאֱרִיכוּ; אַחַת קְצָרָה וְאַחַת אֲרֻכָּה, וְהֶאֱרִיכוּ שְׁתֵּיהֶן. נִסְמַךְ הַשָּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לְאַחַת מֵהֶן; הִקִּיף הַשָּׂחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן, אוֹ אֶת אַחַת מֵהֶן; אוֹ חִלְּקָן; הַשָּׂחִין, וּמִחְיַת הַשָּׂחִין, וְהַמַּכָּוָה, וּמִחְיַת הַמַּכָּוָה, וְהַבֹּהַק; וְהָלְכוּ לָהֶם. לֹא הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה, וְנוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה. הָיְתָה עֲגֻלָּה אוֹ אֲרֻכָּה, וְנַעֲשֵׂית מְרֻבַּעַת; מִן הַצַּד, וְנַעֲשֵׂית מְבֻצֶּרֶת; מְפֻזֶּרֶת וְנִתְכַּנְּסָה, וּבָא הַשָּׂחִין וְנִכְנַס בְּתוֹכָהּ; הִקִּיפָהּ, חִלְּקָהּ, אוֹ מִעֲטָהּ, הַשָּׂחִין, אוֹ מִחְיַת הַשָּׂחִין, וְהַמַּכָּוָה, וּמִחְיַת הַמַּכָּוָה, וְהַבֹּהַק; וְהָלְכוּ לָהֶן. לֹא הָיָה בּוֹ פְּשִׂיוֹן, וְנוֹלַד בּוֹ פְּשִׂיוֹן. הַשָּׂחִין וּמִחְיַת הַשָּׂחִין וְהַמַּכָּוָה וּמִחְיַת הַמַּכָּוָה וְהַבֹּהַק חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפְּשִׂיוֹן, וְהָלְכוּ לָהֶן. הֲרֵי אֵלּוּ לְהַחֲמִיר.

פרק שני

א בַּהֶרֶת עַזָּה נִרְאֵית בְּגֶרְמָנִי כֵּהָה, וְהַכֵּהָה בַּכּוּשִׁי עַזָּה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי כַפָּרָתָן, הֲרֵי הֵן כְּאֶשְׁכְּרוֹעַ, לֹא שְׁחוֹרִים, וְלֹא לְבָנִים, אֶלָּא בֵּינוֹנִיִּים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יֵשׁ לַצָּיְרִים סַמְמָנִין, שֶׁהֵן צָרִין צוּרוֹת שְׁחוֹרוֹת,

פירוש ברטנורא

ו נסמך השחין. בשבת: **לשתיהן.** לשתי השערות, דהשתא לא הוו סימן טומאה, שאין שער לבן סימן טומאה אלא כשהוא בנגע עצמו, לא בתוך השחין או בתוך המכוה: **או הקיף השחין** וכו'. דאם ראהו בשבת לא היה מחליטו: **והלכו להן.** לאחר השבת, שנעשה מקום השחין והמכוה צלקת, והרי הוא כעור בשר, ונשאר עור הכשר עם הנגע כבתחילה ועם שער הלבן, ומחליטו, הרי זה להחמיר: **חולקין בין האום לפשיון.** שהיו מפסיקין בשבת בין עיקר הנגע לפסיון: **והלכו להן.** לאחר השבת, ואין שם דבר המפסיק, הרי אלו להחמיר:

ב א בהרת. גרמוני. לבן ביותר. ובהרת עזה כשלג נראית בו כהה מתוך לבנונית יתרה שבבשרו, ופוטרין אותו: **והכהה.** נראית **בכושי עזה.** מתוך שבשרו שחור. ומסגירין אותו, דבתר בשרו של נראה אזלינן: **בית ישראל אני כפרתן.** מתוך חבתן היה אומר אני כפרתן. כלומר כל העונש שראוי לבוא עליהן אני מקבל על עצמי כדי לכפר עליהן. שהן בינוניים וממוצעים ואינם נוטים לאחת משתי הקצוות: **לא לבנים ולא שחורים.** אלא כאשכרוע שאינו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

שבוע, ושמא היה הולך לו השער הלבן בתוך השבוע; ואם היה זה בסוף השבוע השני, והיה מטהרו, ולאחר השבת נולד לו שער לבן, היה טהור עד שנזקק לו הכהן. **הָיוּ שְׁחוֹרוֹת** – היו בשבת שתי שערות שחורות, **וְהִלְבִּינוּ** – לאחר השבת; **אַחַת שְׁחוֹרָה וְאַחַת לְבָנָה, וְהִלְבִּינוּ שְׁתֵּיהֶן** – או שבשבת היתה שערה אחת שחורה ואחת לבנה, ולאחר השבת הלבינו שתיהן. **קְצָרוֹת** – או שהיו בשבת שערות לבנות קצרות שלא כשיעור טומאה, **וְהֶאֱרִיכוּ** – לאחר השבת כשיעור טומאה; **אַחַת קְצָרָה וְאַחַת אֲרֻכָּה, וְהֶאֱרִיכוּ שְׁתֵּיהֶן** – או שבשבת היתה שערה אחת קצרה ואחת ארוכה, ולאחר השבת שתי השערות האריכו כשיעור טומאה; **נִסְמַךְ הַשָּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן** – לשתי השערות הלבנות, **אוֹ לְאַחַת מֵהֶן** – בשבת; **הִקִּיף הַשָּׂחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן, אוֹ אֶת אַחַת מֵהֶן** – בשבת, **אוֹ חִלְּקָן** – הפסיק בין השערות בשבת, **הַשָּׂחִין, וּמִחְיַת הַשָּׂחִין, וְהַמַּכָּוָה, וּמִחְיַת הַמַּכָּוָה, וְהַבֹּהַק** – כלומר מה ששנינו לעיל בשחין: "נסמך" "הקיף" או "חלקן" הכוונה היא לשחין ולמחיית השחין, למכוה ולמחיית המכווה ולבוהק, היינו שאחד מאלו נסמך או הקיף או חלק לשערות בשבת; **וְהָלְכוּ לָהֶם** – לאחר השבת; **לֹא הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה** – מחיית בשר חי בשבת, **וְנוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה** – לאחר השבת; **הָיְתָה עֲגֻלָּה אוֹ אֲרֻכָּה** – בשבת שאינה סימן טומאה; **וְנַעֲשֵׂית מְרֻבַּעַת** – לאחר השבת, שהיא סימן טומאה; **מִן הַצַּד** – היתה בשבת המחיה מן הצד, **וְנַעֲשֵׂית מְבֻצֶּרֶת** – לאחר השבת, שהקיפה הצרעת את המחיה; **מְפֻזֶּרֶת** – או שהיתה המחיה מפוזרת בשבת, **וְנִתְכַּנְּסָה** – לאחר השבת במקום אחד כשיעור עדשה, **וּבָא הַשָּׂחִין וְנִכְנַס בְּתוֹכָהּ** – בשבת; **הִקִּיפָהּ, חִלְּקָהּ, אוֹ מִעֲטָהּ** – את הנגע בשבת, **הַשָּׂחִין, אוֹ מִחְיַת הַשָּׂחִין, וְהַמַּכָּוָה, וּמִחְיַת הַמַּכָּוָה, וְהַבֹּהַק** – שבשבת נכנס אחד מאלה לתוך המחיה או הקיפה או חילקה או מיעטה, **וְהָלְכוּ לָהֶן** – לאחר השבת, ונעשתה המחיה סימן טומאה. **לֹא הָיָה בּוֹ פְּשִׂיוֹן** – בשבת, **וְנוֹלַד בּוֹ פְּשִׂיוֹן** – לאחר השבת; **הַשָּׂחִין וּמִחְיַת הַשָּׂחִין וְהַמַּכָּוָה וּמִחְיַת הַמַּכָּוָה וְהַבֹּהַק חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפְּשִׂיוֹן** – בין עיקר הנגע לפשיון בשבת, **וְהָלְכוּ לָהֶן** – לאחר השבת, ואין דבר המפסיק בין האום לפשיון, **הֲרֵי אֵלּוּ לְהַחֲמִיר** – בכל המקרים הללו העברת ראיית הנגע לאחר שבת יש בה חומרה, כמו שבארנו ברישא.

בַּהֶרֶת עַזָּה – כשלג, **נִרְאֵית בַּגֶּרְמָנִי** – באדם מארץ גרמניה, שהוא לבן ביותר, **כֵּהָה** – למטה מארבעה מראות הנגעים, ומטהרים אותה; ויש מבארים: "בגרמני" מלשון גרמא, כלומר שבשרו לבן כעצם (**רמב"ם; ועיין "תפארת ישראל"; "אליהו רבא"; תוספות אנשי שם**). **וְהַכֵּהָה** – ונגע כהה, שמראהו פחות מקרום ביצה, **בַּכּוּשִׁי עַזָּה** – נראה בכושי לבן ביותר, מתוך שבשרו שחור, ומסגירים אותו (**הר"ש; ברטנורא**); ויש מפרשים, שפיסקה זו אינה פסק הלכה, אלא הצעת הבעיה: בהרת עזה נראית בגרמני כהה, והכהה נראית בכושי עזה, מעתה היאך דנים אותם? על כך נחלקו תנאים (**"מלאכת שלמה"; "משנה אחרונה"; וכן משמע גם מלשון הרמב"ם הל' טומאת צרעת א, ט**). **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי כַפָּרָתָן** – מתוך חיבת ישראל אמר: אני כפרתם, כלומר כל עונש שראוי לבוא עליהם, אני מקבל על עצמי כדי לכפר עליהם; ויש מבארים, שהואיל והוא בא להזכיר נגע צרעת בישראל לפיכך נקט את הלשון "אני כפרתם", כלומר שכל רע לא תאונה להם ואני כפרתם (**מהר"ם**), **הֲרֵי הֵן כְּאֶשְׁכְּרוֹעַ** – מראה עורם של ישראל כמראה עץ ארז הנקרא אשכרוע, והוא תרגומו של "תאשור" (**ישעיה מא, יט**), **לֹא שְׁחוֹרִים, וְלֹא לְבָנִים, אֶלָּא בֵּינוֹנִיִּים** – ומשערים את מראות הנגעים, כפי שנראים בעורם של ישראל, שלהם נאמרה פרשת נגעים. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יֵשׁ לַצָּיְרִים סַמְמָנִין, שֶׁהֵן צָרִין צוּרוֹת שְׁחוֹרוֹת, לְבָנוֹת וּבֵינוֹנִיּוֹת** – ואף כאן כדי לקבוע את מראה הנגע, **מֵבִיא סַם בֵּינוֹנִי וּמַקִּיפוֹ מִבַּחוּץ** – סביב לנגע, צובע את העור מסביב לנגע בצבע בינוני, **וְתָרָאֶה בַּבֵּינוֹנִי** – והבהרת תיראה במראה שלה כמו באדם שעורו בינוני. אף רבי עקיבא סובר כרבי ישמעאל, שקובעים את מראות הנגעים כפי שנראים בעור הבינוני, אלא שלדעתו אין לשער את המראה באומד, כי אם יש לברר יפה על ידי צביעת העור סביב הנגע, אם מראה הנגע הוא אחד מארבעה המראות בעור אדם בינוני. יש מפרשים, שלדעת רבי ישמעאל אין הגרמני והכושי מיטמאים כלל בנגעים, לפי שאי אפשר לעמוד על מראה הנגע אצלם, אלא הבינונים הם המטמאים בנגעים; ורבי עקיבא חולק עליו וסובר, שאף הגרמני והכושי מיטמאים בנגעים, שכן מביאים סם בינוני וצובעים את העור אצלם מסביב לנגע בצבע

לְבָנוֹת וּבֵינוֹנִיּוֹת; מֵבִיא סַם בֵּינוֹנִי וּמַקִּיפוֹ מִבַּחוּץ — וְתֵרָאֶה מִבֵּבֵינוֹנִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַרְאוֹת נְגָעִים לְהָקֵל, אֲבָל לֹא לְהַחֲמִיר; יֵרָאֶה הַגֶּרְמָנִי בִּבְשָׂרוֹ לְהָקֵל, וְהַכּוּשִׁי בְּבֵינוֹנִי לְהָקֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה בְּבֵינוֹנִי.

ב אֵין רוֹאִים הַנְּגָעִים בְּשַׁחֲרִית, וּבֵין הָעַרְבַּיִם, וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְלֹא בְּיוֹם הַמְעֻנָּן, לְפִי שֶׁהַכֹּהֵה נִרְאֵית עַזָּה. וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם, לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאֵית כֵּהָה. אֵימָתַי רוֹאִין? בְּשָׁלֹשׁ, בְּאַרְבַּע, וּבְחֲמֵשׁ, וּבְשֵׁבַע, וּבְשְׁמוֹנֶה, וּבְתֵשַׁע; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאַרְבַּע, בְּחָמֵשׁ, בְּשִׁמוֹנֶה, וּבְתֵשַׁע.

ג כֹּהֵן הַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו, אוֹ שֶׁכָּהָה מְאוֹר עֵינָיו — לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג, יב): "לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן". בַּיִת הָאָפֵל אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת נִגְעוֹ.

פירוש ברטנורא

לא לבן ולא שחור. אשכרוע, מין של ארז, בוש"ו בלע"ז. תאשור, אשכרוע. וקא סבר ר' ישמעאל דבמה שמיטהר האחד מיטהרים כולם, ובמה שמיטמא האחד מיטמאין כולם. וקימי רבי ישמעאל ור' עקיבא בהדא שיטתא: **ציירין.** אומנין שמציירין צורות לנוי: **כבינוני.** כסם הבינוני: **מראות נגעים להקל.** ומעמא דר' יהודה מפרש בתורת כהנים, כתוב אחד אומר בעור בשרו, וכתוב אחד אומר בעור הבשר, מצינו שמראות נגעים להקל אבל לא להחמיר, כיצד, יראה גרמוני בבשרו להקל נמצאת מקיים בעור בשרו. ואת הכושי כבינוני להקל נמצאת מקיים בעור הבשר: **זה וזה כבינוני,** גרמוני וכושי כבינוני, והיינו ר' עקיבא:

ב **אין רואין את הנגעים בשחרית ובין הערבים** וכו'. דילפינן מקרא דכתיב לכל מראה עיני הכהן, מה כהן שחסר מאור עיניו אינו רואה את הנגעים, אף יום שחסר מאורו אין רואין בו את הנגעים: **רבי יהודה אומר בד' בה'** כו'. והלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

בינוני, ועל ידי כך הבהרת תהא נראית בגרמני ובכושי כמו באדם שעורו בינוני (**הראב"ד**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַרְאוֹת נְגָעִים לְהָקֵל, אֲבָל לֹא לְהַחֲמִיר** – הואיל והולכים בספק נגעים לקולה ולא לחומרה, לפיכך **יֵרָאֶה הַגֶּרְמָנִי בִּבְשָׂרוֹ לְהָקֵל** – בהרת עזה בגרמני רואים אותה בבשרו, וכיון שנראית בו כהה, מטהרים אותו לקולה, **וְהַכּוּשִׁי בְּבֵינוֹנִי לְהָקֵל** – ובהרת כהה בכושי אין רואים אותה בבשרו ואין מטמאים אותו, אלא משערים את מראה הבהרת שלו כאילו היתה בעור אדם בינוני לקולה. טעמו של רבי יהודה מפורש בתורת כהנים: כתוב אחד אומר (**ויקרא יג, ב**): "והיה בעור בשרו לנגע צרעת", וכתוב אחר אומר (**שם שם, ד**): "וראה הכהן את הנגע בעור הבשר", והרי מצינו שמראות נגעים להקל אבל לא להחמיר, הלכך רואה הגרמני בבשרו להקל, נמצאת מקיים "בעור בשרו", והכושי בבינוני להקל, נמצאת מקיים "בעור הבשר". **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה בְּבֵינוֹנִי** – בין גרמני ובין כושי משערים את מראות הנגעים כפי עורו של אדם בינוני (**הר"ש; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל", שמובאים שם פירושים אחרים**).

~ שבת קודש ~

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, מתי רואים את הנגעים.

אֵין רוֹאִים הַנְּגָעִים בְּשַׁחֲרִית, וּבֵין הָעַרְבַּיִם – לאחר תשע שעות של היום, **וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – היינו נגעי אדם או נגעי בגדים (פרט לנגעי בתים), **וְלֹא בְּיוֹם הַמְעֻנָּן, לְפִי שֶׁהַכֵּהָה נִרְאֵית עַזָּה** – שבשחרית ובבין הערביים ובתוך הבית וביום המעונן הרי המראה הכהה נראה לבן ביותר. **וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם** – ואין רואים את הנגעים בצהרי היום, **לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאֵית כֵּהָה** – המראה הלבן ביותר נראה כהה, משום שאור החמה חזק בשעה זו ומסנוור את העיניים. **אֵימָתַי רוֹאִין** – את הנגעים? **בְּשָׁלֹשׁ, בְּאַרְבַּע, וּבְחֲמֵשׁ** – שעות של היום, והשעות שבמשנה הן שעות זמניות, שהיום מבוקר ועד ערב מתחלק לשתים עשרה שעות זמניות). **וּבְשֵׁבַע, וּבְשְׁמוֹנֶה, וּבְתֵשַׁע** – שעות של היום (עיין בשולי באור המשנה); אבל אין רואים בשש שעות של היום, שהיא שעת צהרים; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאַרְבַּע, בְּחָמֵשׁ** – שעות של היום, ולא בשלוש, שהיא עדיין שחרית, **בְּשְׁמוֹנֶה, וּבְתֵשַׁע** – שעות של היום, ולא בשש ובשבע, שהיא שעת צהריים. והלכה כרבי יהודה.

לפי פשט לשון המשנה משמע, שלדעת רבי מאיר רואים את הנגעים שלוש שעות לפני הצהרים ושלוש שעות לאחר צהרים, ולדעת רבי יהודה אין רואים אותם אלא שתי שעות לפני הצהרים ושתי שעות לאחר הצהרים.

אבל הגר"א מפרש: "בשלוש וכו' – לאו בתחילת שלוש הוא אומר, שאם כן גם בשבע היינו בתחילת שבע, ובתחילת שבע צהריים הוא. אלא כך הוא אומר: בסוף שלוש וכל ארבע ועד סוף חמש, שהן שתי שעות לפני צהריים. ובסוף שבע וכל שמונה עד סוף תשע, שהן שתי שעות לאחר צהריים. **רבי יהודה אומר:** בארבע, היינו בסוף ארבע, עד סוף חמש, שהיא שעה לפני צהריים, ובסוף שמונה עד סוף תשע, שהיא שעה לאחר צהריים. ולא אמר רבי יהודה בסוף שבע, שהיא שעה אחת לאחר צהריים, כמו שאמר עד סוף חמש, שהיא שעה אחת לפני הצהריים, לפי שלדעת רבי יהודה תגבורת הצהריים מתאחרת עד שעתיים, מפני שבצהריים החמה מאירה מאד, ואין ירידתה ניכרת עד לאחר שתי שעות" ("אליהו רבא").

באור משנה ג

כֹּהֵן הַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו, אוֹ שֶׁכָּהָה מְאוֹר עֵינָיו – יש מפרשים, דווקא אם כהה מאור שתי עיניו (**"תוספות יום טוב"**), **לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן"** – מכאן שצריך שיהא לכהן כוח ראייה בשתי עיניו. **בַּיִת הָאָפֵל** – שאין לו חלונות, **אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת נִגְעוֹ** – ברם, אם יש לו חלונות והם נעולים, פותחים את חלונותיו ורואים את נגעו (**תוספתא**).

"והנה סולם מוצב ארצה" – תפילה היא סולם ההתקשרות של הנשמה באלוקות
היום יום ה' כסלו

עין יעקב - מסכת שבת

רש"י

שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ עָלָיו כו'. וְלֹא זָכָה לִיפָּתַח לוֹ שַׁעֲרֵי שָׂכָר: תֹּדַע. דִּקְשִׁין: דְּמַרְחֲשֵׁי נִיבָּא. מִן הַשָּׁמַיִם לְכַמָּה הַצָּלוֹת לְנַפְשׁוֹת אָדָם: וְלָא אִיכְּרוּ מְזוֹנֵי. וְאֵין גַּם זֶה רָגִיל שֶׁיְּבָרְאוּ מְזוֹנוֹת לַצַּדִּיקִים בְּבֵיתָם, שֶׁיִּמְצְאוּ חִיטִּין גְּדִילִין בְּאוֹצְרוֹתֵיהֶן: גְּדֵמֶת. יָדָהּ קְטוּעָה: זוֹ דַּרְכָּהּ בְּכָךְ. לְכַסּוֹת כָּל אִשָּׁה עַצְמָהּ, וְכ"ש זוֹ שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לְכָךְ: בְּכוּלֵי סֵדֶר מוֹעֵד כָּל כִּי הַאי זוּגָא. אַרְבַּעְתָּן יַחַד: חַלּוּפֵי ר' יוֹחָנָן. יֵשׁ מַחֲלִיפִין ר' יוֹחָנָן וּמְעַיֵּילֵי ר' יוֹנָתָן: נִתְפַּשׁ. נֶעֱנָשׁ עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבִּידָן: בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. בְּכָל יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן מֶלֶךְ וְנָשִׂיא שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְמַחוֹת, שֶׁיִּרְאִין מִפָּנָיו וּמְקַיְּמִין דְּבָרָיו:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף נג עמוד ב. אגב שדיברה הגמרא בענין דדים, מביאה הגמרא מעשה זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ וְהִנִּיחָה בֵּן שצריך לינק, וְלֹא הָיָה לוֹ שְׂכַר מֵנִיקָה לִיתֵּן, וְנַעֲשָׂה לוֹ גַּם וְנִפְתְּחוּ לוֹ בגופו דַּדַּיִן כְּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה, וְהֵנִיק אֶת בְּנוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל אָדָם זֶה, שֶׁהרי נַעֲשָׂה לוֹ גַּם כֵּן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **אַדְרַבָּה** – להיפך, **כַּמָּה נָרוּעַ אָדָם זֶה שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ לוֹ סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית** – הסדר הנהוג בעולם, ולא זכה להוושע בדרך הטבע שיזדמן לו שכר המינקת. **אָמַר רַב יְהוּדָה, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשִׁים מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם** כשהם ניתנים בדרך הטבע, **שֶׁהרי נִשְׁתַּנּוּ עָלָיו** [–על אותו אדם] **סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית,** ולא זכה שיפתח לו הקב"ה שערי שכר, כלומר, שיזדמנו לו מעות למזונות. **אָמַר רַב נַחְמָן, תֹּדַע** – יש להוכיח שהם קשים, **דְּמִתְרַחֲישׁ נִיבָּא** – שהרי נעשים נסים משמים להציל נפשות, **וְלֹא אִכְּרוּ מְזוֹנֵי** – אך אין זה רגיל שיארע נס לברוא מזונות לצדיקים בביתם וימצאו חיטים גדלות באוצרם.

הגמרא מביאה מעשה נוסף שנחלקו בו אמוראים אם יש בו שבח: **תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה גְּדֶמֶת** – קטועת יד, **וְלֹא הִכִּיר בָּהּ** שגידמת היא **עַד יוֹם מוֹתָהּ. אָמַר רַב, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה צְנוּעָה אִשָּׁה זוֹ, שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ בַּעְלָהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי חִיָּא,** אין זו מעלה לאשה, לפי שזו **דַּרְכָּהּ בְּכָךְ** – כל אשה רגילה לכסות עצמה וכל שכן זו שהיתה צריכה לכך, **אֶלָּא** ראה **כַּמָּה צְנוּעַ אָדָם זֶה שֶׁלֹּא הִכִּיר בְּאִשְׁתּוֹ** שהיא בעלת מום.

המשנה מביאה את מנהגו של רבי אלעזר בן עזריה בענין זה: **פָּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָיְתָה יוֹצְאָה בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ,** שסבר שאין הרצועה משאוי, והיה זה **שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים.**

הגמרא מבארת המעשה המובא בסוף המשנה. שנינו במשנה: **פָּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה** היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה. תמהה הגמרא: **וַהֲדָא פָּרָה הַוְיָא לֵיהּ** – וכי רק פרה אחת היתה לו לרבי אלעזר בן עזריה, שאומרת המשנה 'פרתו', **וְהָא אָמַר רַב וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, תְּרֵיסַר אַלְפֵי עֶגְלֵי הֲוָה מְעַשַּׂר, בְּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה,** במעשר בהמה, **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מֵעֲדֵרֵיהּ, כָּל שַׁתָּא וְשַׁתָּא** – בכל שנה ושנה, ואם כן פרות רבות היו לו. מתרצת הגמרא: **תָּנָא** – התבאר בברייתא, **לֹא שֶׁלּוֹ הָיְתָה** פרה זו, **אֶלָּא שֶׁל שְׁכֵינָתוֹ הָיְתָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא מִיחָה בָּהּ** שלא תצא בכך, **נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ.**

מביאה הגמרא עוד בענין מחאה על דבר עבירה: **רַב וְרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב חֲבִיבָא מַתְנוּ** – שנו את המימרא להלן. הגמרא מפסיקה לרגע את דבריהם ואומרת: **בְּכוּלֵּיהּ דְּסֵדֶר מוֹעֵד, כָּל כִּי הַאי זוּגָא** – בכל מקום בסדר מועד, שמובא דבר מה בשם ארבעת חכמים אלו ביחד, **חַלּוּפֵי רַבִּי יוֹחָנָן** – יש מחליפים ומוציאים את שמו של רבי יוחנן מן המימרא, **וּמְעַיֵּיל** – ומכניסים את שמו של **רַבִּי יוֹנָתָן** תחתיו. וכך אמרו אותם חכמים: **כָּל מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְמַחוֹת לְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ,** על מעשים שאינם הגונים, **וְלֹא מִיחָה, נִתְפַּס עַל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ** – נענש על עבירות שעשו אנשי ביתו. וכל מי שיש בידו למחות **בְּאַנְשֵׁי עִירוֹ** על מעשים שאינם מהוגנים, **נִתְפַּס** – נענש **עַל אַנְשֵׁי עִירוֹ.** ואם אפשר לו למחות **בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ,** כלומר, בכל ישראל, וכגון מלך או נשיא שיראים מפניו ומקיימים דבריו, **נִתְפַּס עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.**

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ׳ מ״ח (הוא יום הולדת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע). הנה כבקשתו אזכירו ואת זוגתו וכב״ב שיחיו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה בעת רצון. ובפרט שנמצאים אנו בירחא תליתאי מהתחלת השנה, חדש הנסים והגאולה. ויה״ר אשר יקוים בכאו״א שיוכל לאמר שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה בשמחה ובטוב לבב.

נהניתי ממ״ש אודות פעולותיו במילוי מ״ש כי תראה ערום וכסיתו, ראי׳ בעין בשר או ראי׳ בעין השכל. ולכן בטח למותר לעוררו על סיום הכתוב ומבשרך לא תתעלם, היינו הוספה בלימוד תורת החסידות פנימיות התורה אשר בתורה גופא קרובה היא יותר לענין הלבושים שיש בתורה מאשר לענין המזון שבתורה (עיין תניא פרק ה׳ עפ״י המבואר בקונטרס לימוד החסידות לכ״ק מו״ח אדמו״ר אשר לימוד הנגלה מובן ומושג בתכלית. משא״כ לימוד פנימיות התורה שבמהות ענינים הרוחנים אין לאדם השגה, יעו״ש פרק י״א ואילך). ובטח לא יקפיד על הערתי זו המיוסדת על ציווי רז״ל אין מזרזין אלא למזורזין.

מ״ש שבקבלת השיחה בנוגע לדש״ן הנה הכניס הסכום לחברה מלביש ערומים. הנה אף כי יישר חילו על זה, בכ״ז כנראה לא עיין בהשיחה שם סעיף ב-ד. ואולי מפני זה הנה תרם גם לקופה הכללית אח״ז.

כהצעתו מוסג״פ המחאה מקופה הכללית לחברה הנ״ל.

נהניתי מהרמז על ויעש **דוד שם** ובפרט שדוד ושם שייכים להדדי והיינו הך, כי שניהם בספירת המלכות וכמבואר בכ״מ.

השמשים לנ״ח נתקבלו זה עתה, ות״ח. ומוסג״פ ע״פ זח״ב קכח, א.

בברכת הצלחה להפיץ תורת החסידות הדרכותי׳ והנהגותי׳ בסביבתו ובמושפעיו.

אמר הקדוש-ברוך-הוא לדוד המלך (כשרצה לבנות בית-המקדש) לא תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה, הגם שאז (כשרצה דוד לבנות בית-המקדש) היה במצב של מנוחה . . כי המנוחה דדוד באה על-ידי שניצח כל המלחמות, ולא שאויביו נתבטלו

ממאמר שבת פרשת ויצא, ה׳תשמ״ו

כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בְּהֵמָה מְצוּיָה לְעוֹלֵי רְגָלִים – קבעו את זמני הפרשת מעשר בהמה לפני שלושת הרגלים, כדי שבעלי הבהמות ישהו את בהמותיהם, ולא ימכרו ולא ישחטו אותן עד שיתעשרו בזמן הגורן, ועל ידי כך יהיו בהמות מצויות לעולי רגלים לקחת מהן לאכול ולהקריב קרבנות, וְאַף עַל גַּב דְּתָנַן – ואף ששנינו בסוף המשנה שֶׁעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זמן הַגּוֹרָן מוּתָּר לִמְכּוֹר וְלִשְׁחוֹט בלי להפריש מעשר בהמה, מכל מקום אין לחשוש שבעלי הבהמות ימכרו או ישחטו אותן ולא יהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, שכן נִיחָא לֵיהּ דְּלִיתְעֲבִיד מְצָוָה בְּמָמוֹנֵיהּ – נוח לו לאדם לקיים תחילה מצוה בממונו, ולהפריש מבהמותיו מעשר, וַהֲדַר לְזַבּוּן וְלֵיכּוֹל – ורק אחר כך ימכרן או יאכלן, וכיון שכך, כל אדם ישהה את הבהמות עד שיגיע זמן המעשר, וממילא יהיו הבהמות מצויות לעולי רגלים.

הגמרא מבארת את משמעות השם 'גורן'. שואלת הגמרא: וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ – למה קראה המשנה לזמן הפרשת המעשר 'גּוֹרָן'. משיבה הגמרא: דְּמָטְלָה בְּגוֹרָן – משום שזמן זה מחשיב את הבהמות 'טבל', כפי ש'גורן' מחשיב את התבואה לטבל, כלומר, כמו שכינוס התבואה לגורן מחייבה במעשר תבואה מדאורייתא, אף כאן מזמן זה ואילך אסור מדרבנן למכור או לשחוט עד שיעשר.

שנינו במשנה: שלש גרנות למעשר בהמה, בפרוס הפסח ובפרוס העצרת ובפרוס החג, דברי רבי עקיבא. שואלת הגמרא: וְכַמָּה הוא 'פְּרֹס', כלומר, כמה זמן קודם הרגל נחשב 'פרוס הרגל'. משיבה הגמרא: פֵּירֵשׁ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אֵין נקרא 'פְּרֹס הרגל' פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קודם הרגל, בכל אחד מהרגלים.

שואלת הגמרא: מַאי מַשְׁמַע – איך משמעות לשון 'פרוס' מורה על חמשה עשר יום. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, 'פְּרוֹס' משמעו פַּלְגָא – חצי, דהיינו דבר שלם שנפרס ונחלק לשני חלקים. שואלת הגמרא: פַּלְגָא דְּמַאי – מאיזה דבר שלם נחלק חצי זה. משיבה הגמרא: פַּלְגָא דְּהִלְכוֹת פֶּסַח – חצי הזמן שבו עוסקים בהלכות פסח, כִּי הָא דְּתַנְיָא – כמו ששנינו בברייתא, שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת פֶּסַח קוֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חולק וְאוֹמֵר, ששואלים ודורשים בהלכות הפסח רק שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת – שבועיים קודם הרגל.

שנינו במשנה: בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, שלשת הגרנות הן בְּעֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר, בְּאֶחָד בְּסִיוָן, בעשרים ותשעה באב.

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי עקיבא ובן עזאי לגבי זמן הגורן הראשון. שואלת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו רַבִּי עֲקִיבָא וּבֶן עַזַּאי, והרי לכאורה לדברי שניהם הגורן הראשון הוא באותו זמן, לרבי עקיבא הוא בפרוס הפסח, והיינו חמשה עשר יום קודם הפסח, ולבן עזאי הוא בעשרים ותשעה באדר, שזהו חמשה עשר יום קודם פסח. משיבה הגמרא: מחלוקתם היא האם אפשר לקבוע יום מסוים שהוא יהיה תמיד חמשה עשר ימים לפני פסח, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן, זִימְנִין מָלֵא וְזִימְנִין חָסֵר – חודש אדר הסמוך לניסן, לפעמים הוא חודש מלא, של שלושים יום, ולפעמים הוא חודש חסר, של עשרים ותשעה יום, וכיון שחמשה עשר הימים שלפני פסח מתחילים ביום האחרון של חודש אדר, כדי שיחד עם ארבעה עשר הימים של חודש ניסן יהיו חמשה עשר יום קודם הפסח, לפיכך זִימְנִין דְּמִיקְלַע – לפעמים מזדמן שחל יום זה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים באדר, וְזִימְנִין דְּמִיקְלַע בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה באדר, וּמִשּׁוּם הָכִי לֹא קָבִיעַ לֵיהּ זְמַן – ומשום כך לא אמר רבי עקיבא מועד קבוע למעשר בהמה לפני פסח, אלא אמר שיש להפרישו ב'פרוס הפסח', דהיינו חמשת עשר יום קודם פסח, באיזה יום שיזדמן זמן זה. וּבֶן עַזַּאי סבר, שאמנם זמן הגורן הוא ב'פרוס החג' דהיינו חמשה עשר יום קודם החג, ומכל מקום אמר זמן קבוע לכך, בעשרים ותשעה באדר, כִּי סָבַר אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן לְעוֹלָם הוא ח�ָסֵר, הֵילְכָךְ קָבִיעַ לֵיהּ זְמַן בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר – ולכן יש זמן קבוע לגורן זו, והוא בעשרים ותשעה באדר, שתמיד יום זה הוא חמשה עשר יום לפני פסח.

מבארת הגמרא את מחלוקתם לגבי זמן הגורן השני: בן עזאי סובר שזמן הגורן השני הוא בְּאֶחָד בְּסִיוָן, ונחלק בזה על רבי עקיבא שאמר שהוא חמשה עשר יום קודם שבועות, משום שבן עזאי חשש, אֵירְדֵי דְּלֹא נְפִישִׁי – כיון שאין הרבה בהמות נולדות בזמן קצר זה שבין פסח לשבועות, אִי אָמְרַת לִיקְדִּים לִיעַשַּׂר – אם תאמר שיקדים ויעשר חמשה עשר יום קודם שבועות, עַד דְּמָטֵי רֶגֶל שֶׁלְמֵי לְהוּ – עד שיגיע הרגל כבר יגמרו כל הבהמות, כיון שמיד אחר שמעשרן מוציאן למכירה, ושוחטים מהן לאכול, ולא ישארו בהמות לעולי הרגל בחג השבועות.

מבארת הגמרא את מחלוקתם לגבי זמן הגורן השלישי: בן עזאי סובר שזמן הגורן השלישי הוא בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב וכו', ולא כדברי רבי עקיבא שזמן הגורן השלישי הוא חמשה עשר יום קודם סוכות, והיינו בסוף חודש אלול, כיון שבֶּן עַזַּאי לְטַעְמֵיהּ – לשיטתו, דְּאָמַר במשנתנו שֶׁהָאֱלוּלִין – הבהמות שנולדו בחודש אלול מִתְעַשְּׂרִין בְּפֶנִי עַצְמָן, ואינן מצטרפות למעשר עם הבהמות שנולדו לפני חודש אלול או לאחריו, ואם יקבעו את זמן המעשר בסוף אלול, יש לחשוש שמא יבואו לצרף את אלו שנולדו בחודש אלול עם אלו שנולדו קודם אלול, ולכן קבעו את זמן המעשר בסוף חודש אב. אך לא קודם לכן, כיון שצריך להסמיך את זמן המעשר לרגל כמה שיותר, כדי שלא יהיה זמן רב למכור ולשחוט בהמות, שמא לא ישארו מספיק בהמות לצורך עולי הרגל.

מקשה הגמרא: למה אמר בן עזאי שזמן המעשר נקבע בעשרים ותשעה באב, ומשמע שלעולם הוא קבוע בתאריך זה, ואפילו אם חודש אב מלא, וְלִיעַשְּׂרִינְהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים – והרי יש לו לומר שמעשרים ביום שלושים לחודש אב. מתרצת הגמרא: זִימְנִין דְּמַחְסְרִין לֵיהּ לְאָב – פעמים שבית דין קובעים שחודש אב יהיה חסר, דהיינו בן עשרים ותשעה יום, ומקדשים את יום השלושים להיות ראש חודש אלול, וּבְעִינַן לְמֵיעְבַּד הֵבִיא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן – וצריכים לעשות היכר בין הבהמות שנולדו בשנת המעשר החדשה, לבין אלו שנולדו בישנה. משום שבשנה שחודש אב חסר יצטרכו לעשר באחד באלול, ורצו חכמים שלא יעשרו כלל בחודש אלול, כדי לעשות היכר, שהנולדים בחודש אלול מתעשרים בפני עצמם, ואינם מצטרפים למעשר של שנה הקודמת.

שנינו במשנה: רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, זמני הגרנות הן בְּאֶחָד בְּנִיסָן בְּאֶחָד בְּסִיוָן וכו' בעשרים ותשעה באלול.

מבארת הגמרא את הטעם בזמנים אלו: זמן הגורן הראשון נקבע בְּאֶחָד בְּנִיסָן, משום שרבי אלעזר ורבי שמעון סברו כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר ששואלים ודורשים בהלכות הרגל רק שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת – שבועיים קודם הרגל, וכיון שהפרשת מעשר בהמה נחשבת כ'הלכות הפסח', שהמעשר מכין את הבהמות שתהיינה ראויות לאכלן ברגל, לפיכך זמן המעשר הוא באחד בניסן, שבועיים לפני פסח. זמן הגורן השני נקבע בְּאֶחָד בְּסִיוָן, והטעם לכך כְּדַאֲמַרַן – כמו שאמרנו לעיל בדעת בן עזאי, כדי

המשך בעמוד 224

רש"י

כדי שתהא בהמה מצויה — דכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרוס הרגלים, ומשהו אינשי בהמתן עד אותו זמן דלא לשחטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן, שהוא סמוך לרגל, ונמצא שידו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן, בין לאכילה בין לקרבנות. ואף על גב דתנן וכו': **מצוה** — להתעשר, דליעשר. **דמבלה בגורן** — מדרבנן. כדאמרן במתניתין, דמשהגיע הגורן לא ימכור ולא ישחוט עד שיעשר. **פרום** — כמו פרוסה. **שלשים יום** — ופלגא דרי חמשה עשר יום. **ובן עזאי** — נמי סבר דזמן הגורן הוי בפרוס החג, חמשה עשר ימים קודם, דמיום עשרים ותשעה דאדר עד ארביסר דניסן — הרי חמשה עשר. **וימנין דמיקלע ביום שלשים** — כי הוי אדר מלא. **לא קביע ליה זמן** — באיזה יום של אדר איירי. **דלא נפישי** — בהמות דנולדו מפרוס הפסח עד אותו זמן, לחבי לא מקדים ומעשר חמשה עשר ימים קודם לרגל כבשאר הרגלים. **דאי אמרת וכו' שלפי להו** — דבתר דליחזו מעשרים ליזדבנו, וליכלו כולהו בהמותן. **בפני עצמן** — ולא עם אותן שנולדו קודם אלול. ולהבי, אי הוה מאחר שלא לעשר עד יום האחרון של אלול, שהוא בפרוס החג חמשה עשר ימים — אתי לערבובי דנהו דאלול והנהו דאב בהדדי, וקמעשר מן החדש על הישן. דהילכך מקדים ומעשר הנהו דקיץ ביום האחרון של אב. וקודם לא, דכל כמה דמצינא לקרובי לרגל, כי היכי דלא לישלמו קודם — עבדינן, **ביום שלשים** — של אב. **ובעינן היכירא** — דנהי דליכא למימר דליתו לעשורי הנהו דאלול והנהו דאב בהדדי, משום דאכתי הוו אותן של אלול מחוסרי זמן, משום דאכתי יום ראשון של אלול הוא — היכירא בעינן למיעבד, דלא ליתו לעשורי היום ולמחר חדש וישן בהדדי, חדש — אלול, וישן — אב. ולהכי לא מיעשרי הנהו דאב בחדש אלול כלל, ואפילו ביום אחד. **כרבן שמעון בן גמליאל דאמר** — דהלכות הפסח שתי שבתות קודם, ובאותו זמן נמי מעשרינן. ולהנהו תנאי לית להו "פרוס". **באחד בתשרי וכו'** — ולהכי לא מצי לאחורי מלעשר ספי מיום אחרון של אלול, דבעינן היכירא בין חדש לישן. ובמסכת ראש השנה (ח,א) מפרש טעמייהו דרבי אלעזר ורבי שמעון ודעמיה דרבי מאיר. **מקרתא** — בלעז מצר"א, שצובעין העשירי. **הואיל** וחללו **אומרים כך** — דרבי מאיר אומר באחד באלול, ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי — אני איני יודע הלכה כמי, הילכך האלולייס בו'. **חוץ מן הקרח הזה** — היינו רבי עקיבא, והא דגרסינן בבוליה התלמוד "רבי יהושע בן קרחה" — היינו בן של רבי עקיבא, כדגרסינן התם (שבועות ו,א): אמר לו רבי יהושע בנו של רבי עקיבא לרבי עקיבא. אלמא דבן עזאי היה חכם גדול, והיה יודע להבחין איזה טעם יפה. והכי נמי הוי מצי למיקם אטעמייהו הי מיסתברי שפיר. **מפי שמועה אמרוה** — דבין רבי מאיר, ורבי אלעזר ורבי שמעון — אמרי מילתייהו מפי השמועה מפי חגי זכריה ומלאכי, ולכן לא היה רוצה בן עזאי לסמוך על מעשיו ולקבוע הלכה בהכרעתו. **חמשה בתשרי וחמשה באב** — שאחריו מצטרפין, אף על פי שיש גרונות ביניהם.

ונוטל

כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בְּהֵמָה מְצוּיָה לְעוֹלֵי רְגָלִים. וְאַף עַל גַּב דְּתָנַן: עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגּוֹרֶן מוּתָּר לְמְכּוֹר וְלִשְׁחוֹט - נִיחָא לֵיהּ דְּלִיתְעֲבִיד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ, וַהֲדַר לְזַבּוֹן וְלֵיכּוֹל. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ "גּוֹרֶן" דְּמִבְלֵה כְּגוֹרֶן. וְכַמָּה "פְּרָס" פֵּירֵשׁ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה: אֵין פְּרָס פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. מַאי מַשְׁמַע אֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ: "פְּרוֹס" - פַּלְגָּא. פַּלְגָּא דְּמַאי פַּלְגָּא דְּהִלְכוֹת פֶּסַח, כִּי הָא דְּתַנְיָא: שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת פֶּסַח קוֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. "בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר, בְּאֶחָד בְּסִיוָן". בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי רַבִּי עֲקִיבָא וּבֶן עַזַּאי רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן זִימְנִין מָלֵא וְזִימְנִין חָסֵר, זִימְנִין דְּמִיקְלַע בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְזִימְנִין דְּמִיקְלַע בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה, וּמְשׁוּם הָכִי לָא קָבֵיעַ לֵיהּ זְמָן. וּבֶן עַזַּאי סָבַר: אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן לְעוֹלָם חָסֵר, הִילְכָךְ קָבֵיעַ לֵיהּ זְמָן בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר. בְּאֶחָד בְּסִיוָן - אֵיידֵי דְּלָא נְפִישִׁי, אִי אֲמַרְתְּ לֵיקְדִים לֵיעָשֵׂר - עַד דְּמָטֵי רֶגֶל שַׁלְמֵי לְהוּ. "בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב" וכו'. בֶּן עַזַּאי לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: הָאֱלוּלִים מִתְעַשְּׂרִין בִּפְנֵי עַצְמָן. - וְלֵיעַשְּׂרִינְהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים! - זִימְנִין דְּמִחַסְּרִין לֵיהּ לְאָב, וּבְעֵינַן לְמֵיעֲבַד הֵבֵירָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן. "רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּנִיסָן בְּאֶחָד בְּסִיוָן" וכו'. בְּאֶחָד בְּנִיסָן - כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר: שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, בְּאֶחָד בְּסִיוָן - כְּדַאֲמָרַן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל - רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵייהוּ, דְּאָמְרִי: בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. "וְלָמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב" וכו'. וְתִיפּוֹק לֵיהּ דְּבָעֵינַן לְמֵיעֲבַד הֵבֵירָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן! - חָדָא וְעוֹד קָאָמַר, חָדָא - דְּבָעֵינַן לְמֵיעֲבַד הֵבֵירָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן, וְעוֹד - מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב, מִשּׁוּם סַכָּרְתָּא. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר" וכו'. תַּנְיָא: אָמַר בֶּן עַזַּאי, הוֹאִיל וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים כָּךְ, וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים כָּךְ - הָאֱלוּלִין מִתְעַשְּׂרִין לְעַצְמָן. וְלֵיחֲזֵי טַעֲמֵיהּ דְּמַאן מִסְתַּבְּרִי! וְכִי תֵּימָא: לָא מָצֵי קַאֵי אַטַּעְמַיְיהוּ - וְהָתַנְיָא, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין עָלַי כְּקַלִּיפַּת הַשּׂוּם, חוּץ מִן הַקָּרֵחַ הַזֶּה! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אָמְרוּהָ, מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. תַּנְיָא: בְּאֵיזֶה צַד אָמַר בֶּן עַזַּאי הָאֱלוּלִים מִתְעַשְּׂרִין לְעַצְמָן נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּאָב וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל - אֵין מְצַטְרְפִין, חֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי - אֵין מְצַטְרְפִין, חֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי וַחֲמִשָּׁה בְּאָב - מְצַטְרְפִין. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי הֵיכִי דְּמִפְסְקִי שָׁנִים מַפְסְקִי גְּרוֹנוֹת - קָא מַשְׁמַע לָן, כְּדִרְתָנַן: חֲמִשָּׁה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין מְצַטְרְפִין, חֲמִשָּׁה לִפְנֵי הַגּוֹרֶן וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר הַגּוֹרֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מְצַטְרְפִין. אָמַר רָבָא: לְדִבְרֵי בֶן עַזַּאי, נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּאָב, וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל, וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי - כּוֹנְסָן לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר,

ונוטל

ניחא ליה לאניש דליעביד מצוה בממוניה — אף על גב דלפני הזמן יכול לעשר ולשחוט ולמכור, כיון שקבעו חכמים זמן — דרך הוא להמתין עוד ולעשר הכל ביחד. **ואי** אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא — [ואם תאמר]: תיפוק ליה משום דאין מקדישין ביום טוב! יש לומר: לא הייתי אומר להקריבו שמא יבא להקדישו, דהיינו גזירה לגזירה. דהיא גופה לא אסור להקדיש ביום טוב אלא מדרבנן, כדאמרינן התם (ביצה לו,ב): דאין רוכבין על גבי בהמה, ומפרש טעמא: שמא יצא חוץ לתחום. וקאמר: שמע מינה תחומין דאורייתא? לא, גזירה שמא יחתוך זמורה. ועוד מצי למימר: דאפילו להקדישו היה יכול ביום טוב משום שלמי שמחה, כדאמר פרק "שואל" (שבת קמח,ב): מקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ברגל. ומיהו, הא דאמר התם וברייש (תמיד נשחט) ("אלו דברים") — היינו דוקא חובות הקבוע להם זמן, אבל אין קבוע להם זמן — אין מקדישין. ולא מסתבר שיהא מעשר בחובות הקבוע להן זמן כשיצריך להו לשלמי שמחה, דאם כן נדרים ונדבות נמי, שהרי יוצאין בנדרים ונדבות משום שלמי שמחה, כדאמר במסכת חגיגה (ז,ב). ומכל מקום, כאן משמע דלא שייכי הנך שינויי, דביום טוב של ראש השנה קיימי! ויש לומר: כיון דעשירי מאיליו קדוש, אפילו לא קרא "עשירי", ולא שייך לאיסור הקדש כזה ביום טוב.

חוץ מן הקרח הזה — פירש הקונטרס: היינו רבי עקיבא. ורבי יהושע בן קרחה הוא רבי יהושע בנו של רבי עקיבא. ונקשה: מי סני ליה להזכיר רבי עקיבא בשמו, שמזכירו בלשון גנאי כדכתיב (מלכים ב ב) "עלה קרח"? ובפרק "שואל" (שבת קנב,א) אמר: "מהכא לקרחיאה כמה"? ולגנאי נתכוין. ובמסכת מגילה (כח,א): רבי שאל את רבי יהושע בן קרחה: במה הארכת ימים? [וכו'] ואמר לו רבי: ברבני, ואמר לו: יהי רצון שתגיע לחצי שני. ואילו רבי עקיבא כשנשא בת כלבא שבוע בן ארבעים שנה היה, וקבל עליו לעסוק בתורה ועסק ארבעים שנים, וארבעים שנה פרנס ישראל. ובספרי (פרשה ברכה) תניא: ארבע חיו מאה ועשרים שנה, משה, והלל, ורבן יוחנן בן זכאי, ורבי עקיבא. וביום שמת רבי עקיבא (קדושין עב,א) נולד רבי. ואפילו נולד רבי יהושע בשנה ראשונה שנשא בת כלבא שבוע — לא היה כי אם שמונים כשנולד רבי, ולבל הפחות היה רבי יהושע בן מאה וארבעים שנה כשבירך רבי, דבפחות משבעים שנה לא היה מברכו, שהן חיי שנות סתם אדם, דכתיב (תהלים צ): "ימי שנותינו שבעים", ואז היה רבי בן ששים שנה. נמצא כשברכו להגיע לחצי ימיו — לא ברכו רק עשר שנה ומה ברכה היתה זו? ועוד: לבאורה מסתבר שלא נולד עד שעשה בי רב, תרתי סרי ותרתי סרי שנין, נמצא כשהיה רבי יהושע בן מאה וארבעים שנה היה רבי יותר מחצי שניו. ורבינו נסים פירש: קרחה(ה) — רבי אלעזר בן עזריה, דאמר בירושלמי שהיה קרח. (ואמר רבי יהושע מהכא לקרחינאה). ורבינו תם מפרש: שם אדם.

מפי חגי זכריה ומלאכי — פירש הקונטרס: וביון דנבואה היא בהילכתא בלא טעמא היא, וליכא למיקם עלה על ידי טעם — איזה מהם עיקר. ולא היה לו להזכיר נבואה, דאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אלא היה לו לומר: הלכתא גמירי לה. ופרק "כהן גדול" (נזיר נג,א) גבי רובע הקב עצמות וחצי לוג דם, נמי אמר: מפי השמועה אמרה, מפי חגי זכריה ומלאכי. ומיהו, קשה מהא דדריש בפרק קמא דראש השנה (ח,א) מקרא "עשר תעשר" — מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, רבי מאיר סבר באחד באלול, מה מעשר דגן סמוך לגמרו עשורו כו'. רבי אלעזר ורבי שמעון סברי: מה מעשר דגן ראש השנה שלו תשרי כו'! ויש לומר: דאפילו הכי, כיון דהנך דרשות מפי השמועה חגי וזכריה ומלאכי — לא היה יכול לברר איזה עיקר.

ונוטל

תוספות

ונוטל אחד מן האלולין — אין שייך לאסור כאן משום "לא יבקר" כדאסר אפוקי בעל מום ברישׁ עשׂרה, ברישׁ פירקין (נג,ב).

כשם שהתרומה גדולה ניטלת מאומד — מן התורה אין שייך בה אומד, דחטה אחת פוטרת את הכרי, ולא נתנה בה תורה שיעור, ד"ראשית דגנך" כתיב (דברים יח). אלא משום דבתרומת מעשר שייך אומד, ששיעורה כתוב (במדבר יח): "מעשר מן המעשר", ובתרומה גדולה נמי תקנו חכמים שיעור — שייך בה אומד. ומיהו, בזה אין להקשות תרומת מעשר לתרומה גדולה, שיועיל במתכוין חטה אחת, דהא כתיב: "מעשר מן המעשר". ומיהו, אם במתכוין מוסיף — לכאורה מהני, דלהכי מקיש לתרומה גדולה דנטלת מאומד — למצוה, כדי שיתרום בעין יפה, שמתוך שירא שלא יטול פחות — נוטל בעין יפה. כדתנן פרק קמא דתרומות (משנה ז): אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ובתוספתא גרס: "מה תרומה גדולה אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה". וכן גרס רבינו תם. וגרס עלה בירושלמי בפרק קמא דתרומות: "תני רבי אלעזר בן גומל: לא במדה" כו'. ופרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נה,א) מסיים בברייתא דשמעתין: ומה תרומה גדולה בעין יפה כו'. והתם אמר רבי אלעזר בן גומל: תורמים תרומת מעשר תאנים על גרוגרות במנין, וגרוגרות על תאנים במדה, משום עין יפה. ולא נקט "אינה ניטלת אלא במחשבה ובאומד" אלא כדי שיעשה בעין יפה. ואם תאמר: סוף פרק "בל הגזל" (גיטין ל,ב) דמפרש אביי: ישראל שאמר לבן לוי "כך אמר לי אבא מעשר יש לך בידי", או "מעשר לאביך בידי" — חושש לתרומת מעשר שבו, כיון דלא קייץ לא [הוי] מתקין ליה. "בור מעשר לאביך בידי" או "בור מעשר יש לך בידי" — אין חוששין לתרומת מעשר שבו, כיון דקייץ תקוני תקניה. ומוקי לה כאבא אלעזר בן גומל דמקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה, וכשם שיש לו [רשות] לבעל הבית לתרום תרומה גדולה — כך יש לו [רשות] לתרום תרומת מעשר. והשתא, כיון דאפשר באומד — אם כן בלא קייץ נמי ניחוש דלמא תיקן מאומד! יש לומר: נהי דעל בן לוי מצוה לעשות בעין יפה, מכל מקום בעל הבית אין לו לעשות עין יפה בשל אחרים. ואפילו יש לו רשות — אין לעשות להוציא עצמו מתרעומתן של כהן ולוי, שלא יתרעמו עליו זה או זה אם יטעה באומד שלו. ואם תאמר: פרק רביעי דתרומות (משנה ו) הא דתנן: המונה משובח, והמודד משובח הימנו, והשוקל משובח משלשתן. ובירושלמי פרק קמא דתרומות מקשה לה, ומשני: כאן לתרומה גדולה כאן לתרומת מעשר. ותני רבי אלעזר בן גומל: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במנין ולא במשקל? תלמוד לומר: "ונחשב לכם תרומתכם והרמותם" — במחשבה אתה תורם, ואין אתה תורם במשקל במדה ובמנין. פירוש: ההיא דאין תורמין — בתרומה גדולה, דלכולי עלמא מצותה מאומד. וההיא דהמונה משובח — בתרומת מעשר, וכרבנן. והא דמייתי ברייתא דאבא אלעזר בן גומל — לאשמועינן דפליגי בתרומת מעשר. ואם תאמר: דבירושלמי אמר אההיא דהמונה משובח: ממאי הוא משובח? אמר רב הונא: מן התורם באומד. משמע דמאומד הוי תרומה, אלא שהמונה משובח. ואמר נמי התם, אמר רבי הלל: מתניתין אמרה כן, והשוקל משובח משלשתן. פירוש: מכלל דאיכא שלשה בר משוקל. ואמר רבי חנינא: תפתר בשלשתן, ולית שמע מינה כלום. ואי לרבנן — לדידהו אין תרומת מעשר מאומד, ואי כאבא אלעזר בן גומל — האמר דמצוה לעשות מאומד! ונראה לפרש: דלרבי אלעזר בן גומל נמי לא לפלגינן אלא דמועיל מאומד, ולא דשויה מצוה מאומד. והשתא, הא דמשני: כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר — היינו כרבי אלעזר בן גומל. וניחא השתא הא דמייתי עלה ברייתא דאבא אלעזר בן גומל. אי נמי, מודו רבנן לאבא אלעזר בן גומל דמאומד הוי תרומה, אבל אין מצוה לעשות מאומד. ואם תאמר: והיכי שרו רבנן לעשות מאומד? אם כן הוה ליה מרבה מעשרות! יש לומר: היינו במרבה במתניתין, אבל בשמתחיל לאומד יפה — לא חשיב מרבה. ומיהו, במידי דשרי מאומד, משמע פרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נד: ושם) דלא חיישינן אי מרבה אף במתניתין. דהא קתני: תורמין תאנים על גרוגרות במנין, ופריך, דהוה ליה מרבה על המעשרות. ובתרומת מעשר איירי, כדמוכח סיפא! ומשני: אבא אלעזר בן גומל היא, ומשום עין יפה. והתם במתכוין מרבה, וכל מה שירצה להרבות חשוב עין יפה. ונראה דלית ליה כדאבא אלעזר בן גומל המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין, דבמעשר נמי שרי מאומד, כדמוכח בשמעתין, כדקאמר: ומעשר קריה רחמנא "תרומה", דכתיב בו: "את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה". ובמעשר ראשון איירי, דכתיב בסיפיה דקרא: "נתתי ללוים לנחלה". וקשה אסוגיא דשמעתין: למה לי [לאוקמא] הכי דרבי אלעזר בן גומל ורבי יוסי ברבי יהודה אית להו

רש"י

ונוטל אחד מן האלולין — ולא שיכוין ויוציאנו בעשירי, דהא כתיב: "לא יבקר". אלא כמדומה, כגון שמנאן ברבוץ או עומדין, דהשתא (א"א) [אפשר] לכוונוי דליהוי אחד מן האלולין עשירי. אבל אם היה מעבירם בפתח תחת השבט — לא ידע כי נפיק ברישׁ עשׂרה. והכי נמי אמרינן לקמן: ברבוץ או עומדין — הרי אלו מעשרין. **וזאב פסורין** — דליכא מאותה שנה אלא חמשה. **מאי אמרת לצטרפו** — הנך חמשה דתשרי לגורן אחר עם אותן שילדו לאחר כן באותה שנה עצמה, יצטרפו עמהן בפרוס הפסח. **לא אפשר** — משום דעשירי ודאי אמר רחמנא דיהיה קודש, ולא ספק, כגון הכא, דשמא אלו חמשה דתשרי נפטרו כבר באותו שנטל מן האלולין, דאלול ראש השנה. **פשיטא** — דמן האלולין נוטל. דאי מהנהו דאב — לא ליהוי עשירי, דשמא אלול ראש השנה, וליכא משנה שעברה אלא חמשה, וליכא בהו דין מעשר. ואי מהנהו דתשרי אהנך עשרה דאב ואלול — דילמא תשרי ראש השנה, וליכא נמי דין מעשר בהנהו חמשה. ותו, דהנך עשרה באב ואלול לא ליהוי מעשרים. **למישקל מהנך** — דאב ותשרי. **משנה לצאת באחד** — שאם היו יוצאים באחד — יהיו תשיעי ועשירי מקולקלין, כדלקמן. **רבוצים** = שכובים. **ונטל עשרה עשרה** — כלומר, שלא מנאן "אחד" "שנים" "שלשה" "ארבעה" "חמשה" "ששה" "שבעה" "שמונה" "תשעה", והיוצא עשירי סוקר בסיקרא ואומר: "הרי זה מעשר". לא סקרו בסיקרא, ולא מנאן בשבט, או שמנאן רבוצים או עומדים - הרי אלו מתעשרין. היה לו מאה ונטל עשרה, עשרה ונטל אחד - אין זה מעשר; רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מעשר. קפץ אחד מן המנויין לתוכן - הרי אלו פטורין, מן המעושרין לתוכן - פולם יראו עד שיסתאבו, ויאכלו במומן לבעלים. ב **גמרא** תנו רבנן: באי זה צד מעשר כולנו לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת באחד, אימותיהם מבחוץ והם מבפנים, וגועות, ויוצאות לקראת אמן. ולפקינהו אינהו! - "עבר" כתיב - ולא שיעבירוהו. - ולשדי להו ירקא וליפקו לותיה! אמר רב הונא: גזירה משום לקוח ומשום יתום. תנו רבנן: "כל אשר יעבר תחת" - פרט למריפה שאינה עוברת, "תחת השבט" - מצוה למנותן בשבט. לא מנאן בשבט, או שמנאן רבוצים או עומדים מנין תלמוד לומר: "העשירי קדש" - מכל מקום. ואין לי אלא שקראו שמו "עשירי", לא קראו שמו "עשירי" מנין תלמוד לומר: "יהיה קדש" - מכל מקום. יכול היו לו מאה ונטל עשרה, עשרה ונטל אחד, יכול יהיו מעושרין תלמוד לומר: "עשירי" - ואין זה עשירי. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מעשר. מאי מעמיה דרבי יוסי ברבי יהודה סבר ליה כאבא אלעזר בן גומל. דתניא, אבא אלעזר בן גומל אומר: "ונחשב לכם תרומתכם" - בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, כשם שהתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה אף

וְנוֹטֵל אֶחָד מִן הָאֲלוּלִין – נוטל אחד מאלו שנולדו באלול, ויפרישו למעשר, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִין מִמַּה נַּפְשָׁךְ – בין כך ובין כך, שהרי אִי [–אם] בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה למעשר בהמה, נמצא שהטלאים הָאֲלוּל – שנולדו בחודש אלול וְשנולדו בִּתְשָׁרֵי מְצַטְרְפִין להתעשר ביחד, וכשהפריש אחד מהאלולין הועיל לעשר עליהם, ואילו הטלאים שנולדו בחודש אב הָאָב – ואילו הטלאים שנולדו בחודש אב אינם מצטרפים, והרי הם פְּטוּרִים לגמרי, כי הם רק חמשה משנה שעברה, ולעולם לא יוכלו להצטרף עם אחרים, ואין חייבים במעשר אלא עשרה. וְאִי בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה למעשר בהמה, נמצא שהטלאים הָאָב – שנולדו בחודש אב וְשנולדו בֶּאֱלוּל מְצַטְרְפִין להתעשר ביחד, וכשהפריש אחד מהאלולין הועיל לעשר עליהם, ואילו תִּשְׁרֵי – אותם טלאים שנולדו בחודש תשרי, אינם מצטרפים, והרי הם פְּטוּרִין לגמרי.

מַאי אָמְרַת – ואלא מה תרצה לומר, שיש לְצָרְפוֹ לְגוֹרֶן אַחֵר – שיצרפו את אותם חמשה שנולדו בחודש תשרי עם טלאים שיוולדו במשך השנה הבאה, ויתעשרו עמהם בגורן שזמנו בפרוס הפסח, אי אפשר לומר כן, שהרי נאמר בתורה לגבי מעשר בהמה (ויקרא כז לב) 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ומשמע שרק עֲשִׂירִי וַדַּאי אָמַר רַחֲמָנָא – אמרה התורה, שיהיה קדוש במעשר בהמה, וְלֹא סָפֵק, ובאופן הזה, הרי אותם חמשה שנולדו בחודש תשרי יתכן שכבר נפטרו ממעשר כשהפריש אחד מאלו שנולדו באלול, כי אם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול, הרי הצטרפו יחד עם הנולדים באלול, וטלה זה שנולד באלול ראוי להיות מעשר עליהם, ולכן מספק אינם מצטרפים שוב למעשר.

מקשה הגמרא על רבא: פְּשִׁיטָא – הרי דין זה פשוט הוא, שודאי צריך לעשר מאלו שנולדו באלול, כי אם יקח מאלו שנולדו בחודש אב, הרי יתכן שאינם חייבים במעשר, שהרי אם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול, נמצא שאין משנה שעברה אלא חמשה טלאים, ולא חל עליהם חיוב מעשר, ואם יקח מהנולדים בחודש תשרי, הרי יתכן שלא חל עליהם חיוב מעשר, שהרי אם אחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה, הרי אין משנה זו אלא חמשה טלאים, ואינם מועילים לעשר על אלו שנולדו באב ואלול, לפי שהנולדים באב ובאלול נחשבים כלפיהם כישן לגבי חדש, ואם כן למה הוצרך רבא להשמיענו דין זה.

מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היית סבור לומר, שיש לְגָזוֹר שלא יכניסם לדיר יחד ויעשרם באופן זה, אלא לא יכניסם כלל ולא יתחייב במעשר בהמה, כיון שאם יכניסם יחד יש לחשוש דִּילְמָא אָתֵי לְמִישְׁקַל מֵהָנָךְ – שמא יבא לקחת מאלו שנולדו באב או מאלו שנולדו בתשרי להפריש מהם, ולא יחול המעשר, וכיון שאינו קדוש הרי הקרבתו תחשב כהבאת חולין בעזרה. קָא מַשְׁמַע לָן – לכן השמיענו רבא שאין חוששים לכך, כי יכול למנותם כשהם רבוצים או עומדים, ויהיה ניכר לו מי מהם מהנולדים באלול, ויפרישנו ויפטור את כל חמשה עשר הטלאים שברשותו.

משנה

המשנה ממשיכה לעסוק בענייני מעשר בהמה, ומבארת כיצד מעשרים מעשר בהמה, ומה מעכב במנין הבהמות למעשר. מבררת המשנה: בְּאֵי זֶה צַד [–כיצד] מְעַשְּׂרִין את הבהמות. מבארת המשנה: כּוֹנְסָן לַדִּיר – מכניס את כל בהמותיו למקום המוקף גדר, וְעוֹשֶׂה לָהֶם פֶּתַח קָטָן להוציאם בזה אחר זה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם יְכוֹלִין לָצֵאת כְּאֶחָת ויבוא לידי טעות במנין, וכמבואר להלן (ס.), וּמוֹנִין אותם במקל, ואומר על כל אחד שיוצא מהדיר את מספרו באופן זה, אֶחָד, שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה, אַרְבָּעָה, חֲמִשָּׁה, שִׁשָּׁה, שִׁבְעָה, שְׁמוֹנָה, תִּשְׁעָה, וְאת הַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי, סוֹגֵר בְּסִיקְרָא – עובעו בצבע אדום לסימן שהופרש, וְאוֹמֵר, 'זֶה תַּחַת זֶה מַעֲשֵׂר'.

המשנה מבארת מה לא מעכב בספירה ומה מעכב: אם מנה את העשירי אולם לֹא סָקְרוֹ בַּסִּיקְרָא, וְכן אם לֹא מָנָאן לכל הבהמות ביציאתן מהדיר בַּשַּׁבָּט, אוֹ שֶׁמָּנָאן כשהן רְכוּבִים [–שוכבים] אוֹ עוֹמְדִים, ולא על ידי הוצאתן מפתח הדיר, אף באופנים אלו, הֲרֵי אֵלּוּ מְתֻעֲשָׂרִין.

אולם אם הָיָה לוֹ מֵאָה טלאים, וְלא מנאם אלא נָטַל מתוכם עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה טלאים, וחזר וְנָטַל מכל עשרה אֶחָד בלא למנותם, אֵין זֶה מַעֲשֵׂר, כיון שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כז לב), 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ומשמע שהעשירי למנין יהיה קדוש, וכשלא מנאם אינו עשירי למנין, וממילא אינו מעשר. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אף באופן זה, הטלה שהופרש נחשב מַעֲשֵׂר על שאר הטלאים, וכמבואר בגמרא להלן.

המשנה דנה באופן שהתערב אחד מאלו שנמנו עם אלו שלא נמנו: היה מוציא את הטלאים מפתח הדיר, וקודם שמנה את העשירי קָפַץ אֶחָד מִן הטלאים הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן – לתוך אלו שבדיר, ואין הבעלים מכירים מי הוא שקפץ, הֲרֵי כל אֵלּוּ הטלאים פְּטוּרִין, המנויים פטורים מחמת המנין, ואלו שבדיר פטורים, משום שאינו ידוע מי הוא שנמנה וכל אחד מהם הוא ספק חייב במעשר, שהרי אולי הוא זה שקפץ מבחוץ, וכל ספק אינו חייב במעשר, כיון שנאמר לגבי מעשר בהמה (שם) 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ומשמעו שרק עשירי ודאי מתעשר, ולא עשירי ספק. ואם כבר מנה עשרה טלאים, וחזר אחד מִן הַמְעוּשָּׂרִין – מאלו שנמנו כעשירי וקדשו בקדושת מעשר בהמה, וקפץ לְתוֹכָן, ואינו ניכר מי הוא טלה זה, כּוּלָּם יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ – עד שיפול בהם מום, וְאז יֵאָכְלוּ כְּמוֹמָן לַבְּעָלִים, כיון שנעשו כולם ספק מעשר בהמה, ואסור לשחטם ולאכלם כחולין.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שמבארת באיזה אופן מעשרים את הבהמות: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, בְּאֵי זֶה צַד [–כיצד] מְעַשְּׂרִין אדם את בהמותיו. מבארת הברייתא: כּוֹנְסָן – מכניס כל עדר מבהמותיו החייבות במעשר לַדִּיר, וְעוֹשֶׂה לָהֶם פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם יְכוֹלִין לָצֵאת כְּאֶחָד ויבוא לידי טעות במנין, ומביא את אֵימוּתֵיהֶם של הטלאים שהכניס, ומעמידן סמוך לדיר מִבַּחוּץ, וְהֵם – והטלאים עומדים מִבִּפְנִים, וְגוֹעוֹת האמהות בחוץ, וְיוֹצְאוֹת הטלאים שבפנים לִקְרַאת אִמָּן.

שואלת הגמרא: למה צריך להוציאם רק באופן זה, וְלִיפְקְינְהוּ אֵינָהוּ – ויוציאם הבעלים עצמו בידיו. משיבה הגמרא: 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט' כָּתִיב במעשר בהמה (ויקרא כז לב), ומשמע שצריך שהטלה יעבור בעצמו וְלֹא שֶׁיַּעֲבִירוּהוּ אחרים.

שואלת הגמרא: עדיין לא מובן למה צריך להעמיד את האמהות מבחוץ, וְלִשְׁדֵי לְהוּ יַרְקָא וְלִיפְקוּ לָוֳתֵיהּ – והרי ניתן לזרוק ירק לאכילה מחוץ לדיר, וכך יצאו הטלאים שבתוכו כדי לאכול את הירק. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא, חכמים קבעו שיוציאו את הטלאים באופן זה, גְּזֵירָה מִשּׁוּם לָקוּחַ וּמִשּׁוּם יָתוֹם – מחמת החשש שמא בזמן המנין יצא מהדיר טלה שלקוח מאחרים או טלה יתום שהם פטורים ממעשר בהמה, ואינם מצטרפים למנין

המשך בעמוד 79

אַף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה. ומוסיפה הגמרא ומבארת, וְסָבַר רבי יוסי ברבי יהודה שכיון שמַּעֲשֵׂר דגן, קָרֵייהּ רַחֲמָנָא תְּרוּמָה – הוזכר בתורה בלשון 'תרומה', דִּכְתִיב לגבי מעשר ראשון (במדבר יח כד) 'כִּי אֶת מַעֲשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה' וגו', ואם כן, גם מעשר דגן דינו כתרומה וניטל באומד ובמחשבה. וְאִיתְקַשׁ – והוקש מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן, כמבואר לעיל (נג.) שמלשון הפסוק (דברים יב ו) 'וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וגו', משמע שבשני מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ויש ללמוד, מַה מַּעֲשַׂר דָּגָן נִיטָּל בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, שהרי קראה התורה את שמו 'תרומה', אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה שהוקש למעשר דגן נִיטָּל בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, ולכן אפילו אם יש לפניו עשרה ונטל אחד בלא שמנאם בפיו אלא רק מנה במחשבתו, הרי זה מעשר.

הגמרא דנה האם מעשר בהמה חל מאליו, אף ללא הפרשה במחשבה: אָמַר רָבָא, עֲשִׂירֵי מֵאֲלָיו הוּא קָדוֹשׁ – אם יצאו תשע בהמות מהדיר ומנה אותם זו אחר זו, חלה על העשירי קדושת מעשר אף על פי שעדיין לא יצא מהדיר ולא מנאו.

שואלת הגמרא: מָנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא – מנין לרבא דין זה. אִילֵימָא מֵהָא דְּתַנְיָא – אם תאמר שלמד כן ממה ששנינו בתורת כהנים (בחוקותי פרק יג), אֵין לִי ללמוד שחלה קדושה על העשירי, אֶלָּא באופן שֶׁקָּרָא שְׁמוֹ 'עֲשִׂירִי', אבל אם לֹא קָרָא שְׁמוֹ 'עֲשִׂירִי', מְנַיִן שחלה עליו קדושת מעשר. מבארת הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז לב), 'עֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', מִכָּל מָקוֹם – בכל אופן שהוא, ואף אם לא קרא עליו שם, הרי שהוא קדוש מאליו. דוחה הגמרא: אין להוכיח מברייתא זו כדברי רבא שהעשירי קדוש מאליו, שהרי יש לדחות, וְדִלְמָא – ושמא יש לבאר, שכוונת הברייתא היא, 'עֲשִׂירִי' הוּא דְּלֹא קָרֵייהּ – אמנם לא קרא עליו שם 'עשירי', אבל מכל מקום 'קֹדֶשׁ' קָרֵייהּ – אמר עליו שיהיה קדוש למעשר, ורק באופן זה חלה עליו קדושת מעשר, אבל אין ראיה שחלה עליו קדושה אף אם לא אמר כלום.

הגמרא מציעה מקור אחר לחידושו של רבא: אֶלָּא יתכן שרבא למד שהעשירי קדוש מאליו, מֵהָא דְּתַנְיָא – ממה ששנינו בברייתא זו, קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי' וְאחר כך יָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא הִבְּדִּיר, הדין הוא שיהיה הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ – כאשר יפול בו מום, כי חל עליו שם עשירי בטעות, וְהָעֲשִׂירִי יהיה מַעֲשֵׂר, שהרי הוא העשירי האמיתי, ומוכח מהברייתא שהעשירי נהיה קדוש מאליו אף ללא קריאת שם כלל. דוחה הגמרא: אין להוכיח מברייתא זו כדברי רבא, וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם – משום שאפשר שהמקרה שהובא בברייתא שונה מהמקרה שהזכיר רבא, שהרי יתכן שבברייתא מדובר באופן דְּאִיבְּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי – שלבסוף יצא גם העשירי מפתח הדיר ובזה התברר שהוא העשירי, ורק באופן זה חל עליו שם מעשר בהמה, אֲי נַמִי, אפשר להעמיד שהברייתא עוסקת באופן דְּאַחֲוֵי עֲלַיְיהוּ – שהצביע על הטלה העשירי כשיצא, ומשום כך חל עליו שם מעשר, אבל באופן שבו דן רבא, יתכן שלא תחול עליו קדושת מעשר בהמה.

הגמרא מציעה מקור נוסף לחידושו של רבא: אֶלָּא צריך לומר, שרבא למד שהעשירי קדוש מאליו מֵהָא דְּתַנְיָא – ממה ששנינו בברייתא, קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי' וּמֵת עֲשִׂירִי בַּדִּיר, תְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, כי חל עליו שם עשירי בטעות, וְכוּלָּם – וכל השמונה שיצאו ראשונים, פְּטוּרִין ממעשר בהמה. ומבררת הגמרא: מַאי מַעֲמָא – ומה הטעם לכך שכּוּלָּם פְּטוּרִים, והרי לא הספיק להפריש עליהם את העשירי. לָאו – האם אין זה מִשּׁוּם דְּקָדֵשׁ לֵיהּ עֲשִׂירִי – שחלה קדושת מעשר בהמה על העשירי, אף שהוא נשאר בדיר וממילא נפטרו האחרים שהרי הופרש מהם מעשר כדין, הרי שמוכח מדברי הברייתא שקדושת מעשר חלה מאליה. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא הטעם שכל התשעה שיצאו פטורים הוא, דְּאִיפְּטְרוּ בְּמֵנֶן הָרָאוּי – שבעת שנמנו היו ראויים להפטר בעשירי שיופרש למעשר בהמה, ולפיכך אף שלבסוף לא הופרש העשירי, כולם נפטרו. ומצינו מקור לפטור מטעם זה, דְּהָאָמַר רָבָא (ב"מ ו:), מֵנֶן הָרָאוּי להתעשר, פּוֹטֵר את מי שנמנה כראוי מלמנותו שוב, אף אם לבסוף לא הפרישו עליו מעשר, ואם כן, רבא לפי דרכו אינו יכול להוכיח מברייתא זו שהעשירי קדוש מאליו.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא בהכרח יש לומר, שרבא למד שהעשירי קדוש מאליו, מֵהָא דְּתַנְיָא בברייתא זו, קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי' וְנִשְׁתַּיֵּיר הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר, הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ כיון שחל עליו שם 'עשירי' בטעות, וְהָעֲשִׂירִי קדוש בקדושת מַעֲשֵׂר, הרי שמבואר בברייתא כדברי רבא, שהעשירי קדוש מאליו אף אם לא יצא ולא קרא לו שם כלל.

כיון שהובאה ברייתא זו בדין קרא לתשיעי 'עשירי', מקשה עליה הגמרא סתירה מברייתא אחרת. מקשה הגמרא: איך ניתן לומר שאם קרא לתשיעי 'עשירי' יש לאוכלו רק אם נפל בו מום, וְהָתַנְיָא בברייתא אחרת, שאף אם קרא לתשיעי 'עשירי', הרי הַתְּשִׁיעִי כבהמת חוּלִּין, ויכול לשחטו ולאכלו מיד, ואינו צריך להמתין שיפול בו מום. מתרצת הגמרא: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב ששֵׁשֶׁת – שנה אחד מלומדי הברייתות לפני רב ששת, הָא מַנִּי – כדעת מי נשנית ברייתא זו, הלא כדעת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא שנויה. דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן,

---

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

וְהפסוקים הללו מִיבָּעֵי לֵיהּ – נצרכים להם כדי לדרוש כך, 'קָרְבָּנוֹ' וְלֹא קָרְבַּן עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שאין ישראל סומך על קרבן של גוי, וכן 'קָרְבָּנוֹ' וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵירוֹ, שאין אדם סומך על קרבן חבירו, וכן 'קָרְבָּנוֹ' לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסַמִּיכָה – שותפים שהביאו קרבן בשותפות, צריכים כולם לסמוך עליו, ואין מועיל שאחד מהם יסמוך עבור כולם. ומבארת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה, את הדין של לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסַמִּיכָה לֵית לֵיהּ – אין לו, כלומר הוא אינו סובר דין זה, ולדעתו די שאחד השותפים יסמוך. מבארת הגמרא באופן אחר: וְאִי נַמִי אִית לֵיהּ – אפשר לומר שרבי יהודה אכן סובר דין זה שצריך שכל השותפים יסמכו,

רש"י

באומד — שנאמד בדעתו: כך וכך יש בברי הזה, ולפי אומדנותו נוטל תרומה. **במחשבה** — שמחשב (ואומר): שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי זה תרומה, כראמרינן (דמאי פ"ו מ"ד) לגבי לוקח יין מבין הכותים. ולהכי קרי ליה "מחשבה" — משום דאינו מונה אותן. אי נמי, נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר. ותרייהו אומד ומחשבה נפקא לן מ"ונחשב". **איתקש** — בריש פירקין (נג,ב) "ואת מעשרותיכם" — בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן.**קדוש מאליו** — מנאו — קדוש מאליו. **ודילמא עשירי לא קרייה רחמנא** — דלימא דליהוי ליה דין מעשר להעלותו לירושלים ולהקריבו, אלא קדוש גרידא קרייה רחמנא. דקדושה חלה עליו, ואינו נאכל אלא במזמו. ענין אחר: ודילמנא עשירי לא קרייה — שלא קרא שמו "עשירי", אלא "קדש" קרא שמו, ולהכי הוי מעשר. אבל היכא דלא קראו כלל — לא ליהוי קדוש כשאר מעשר, ולא מפי המורה. **דאיבדי ליה עשירי** — שלפי שיצא בסוף תשעה נברר מעצמו שהוא עשירי, ולכך הוי כשאר מעשר אף על פי שלא קרא עליו שם. **אי נמי** — ברייתא קמיירי בגון דאתרי עליה כשיצא — הראה עליו באצבעו שיהא מעשר, אלא שלא דבר בפיו. אבל היכא דעשתייר בדיר ולא קרא לו שם — לא שמענין אבתי דליהוי קדוש כשאר מעשר. **תשיעי נאכל במומו** — הואיל וקראו "עשירי", דתמורת שם מעשר מקדש לפניו ולאחריו בדלקמן. אבל האחרים מיהא לא נפטרו אז, הואיל והוא תשיעי למנין הבהמות. **וכולם פטורין** — השמונה שיצאו בבר. **דקדש ליה עשירי** — מאליו בדיר, אף על פי שלא יצא. **במנין הראוי** — כשיצאו תשעה בפתח היה שם מנין הראוי לעשר, שעדיין היה עשירי קיים שהיה ראוי לצאת אחריהם ולפוטרן. וכיון דראוי לצאת — דמי כמאן דיצא בבר, ופטר את המנין, ולקמן מפרש טעמא. אבל אידחו גופיה מיהא לא הוה קדוש עד שיצא. **והעשירי מעשר** — אלמא, אף על גב דלא יצא — קדוש מאליו בדיר. והשתא פריך אהך ברייתא דלקתני התשיעי נאכל במומו, והתניא וכו'.

אף אַף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, וּמַעֲשֵׂר קָרֵייהּ רַחֲמָנָא "תְּרוּמָה", דִּכְתִיב: "כִּי אֶת מַעֲשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה". וְאִיתְקַשׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן, מַה מַּעֲשַׂר דָּגָן נִיטָּל בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה - אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נִיטָּל בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה. אָמַר רָבָא: עֲשִׂירִי מֵאֵלָיו הוּא קָדוֹשׁ. מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא אִילֵימָא מֵהָא דְּתַנְיָא: אֵין לִי אֶלָּא שֶׁקָּרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי", לֹא קָרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי" מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ" - מִכָּל מָקוֹם. וְדִלְמָא: "עֲשִׂירִי" הוּא דְּלָא קָרֵייהּ, "קֹדֶשׁ" קָרֵייהּ! אֶלָּא מֵהָא דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְיָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא דִּבֵּר - הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר. וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם דְּאִיבָּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי, אִי נָמֵי דְּאַחֲוֵי עֵילָּוֵיהּ! אֶלָּא מֵהָא, דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וּמֵת עֲשִׂירִי בַּדִּיר - תְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְכוּלָּם פְּטוּרִין; מַאי טַעְמָא כּוּלָּם פְּטוּרִין - רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן:

אף לָאו מִשּׁוּם דְּקָדֵשׁ לֵיהּ עֲשִׂירִי וְדִלְמָא דְּאִיפְּטְרוּ בִּמְנַן הָרָאוּי, דְּהָאֲמַר רָבָא: מְנַן הָרָאוּי פּוֹטֵר! אֶלָּא מֵהָא, דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְנִשְׁתַּיֵּיר עֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר. - וְהָתְנַיָא: תְּשִׁיעִי חוֹלִין! תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: הָא מַנִּי - רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן [כשאומר] מעשר שני לצפונו. ואם תאמר: כיון דשרינן תרומה על ידי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, אמאי אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב? הא תנן פרק "נוטל" (שבת קמב,א): מעלין המדומע באחד ומאה. ופריך: והא מתקן! ושנו: רבי אלעזר ברבי שמעון היא, דאמר: נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה. ולהכי לא חשיב מתקן, כיון דאפשר במחשבה! יש לומר: מדומע שאני, שכבר נתקן, אבל תחלת תיקון — לא שרינן מטעם דאפשר במחשבה. ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח פרק "במה מדליקין" (שם לד,א). ואף על גב דשרי ליה בנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, כדמוכח פרק קמא דחולין (ו,ב), גבי רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן. **איתקש** מעשר בהמה למעשר דגן — פירש הקונטרס: מדכתיב "עשר תעשר" כדאמרינן בריש פירקין. צריך לומר דלית ליה הא דאמר [רבא]: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר. ועוד, בריש פירקין דרשינן היקשא אחרת: "והבאתם שמה מעשרותיכם" לרבי עקיבא! ושמא לא אתקש אלא לענין הבאה. מיהו, לרבא קשה: היכי מפרש טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה? וכן בזבחים פרק "בית שמאי" (מה,א) דרשינן: קדשי גוים אין עושים תמורה, מדאיתקש תמורה למעשר בהמה, ומעשר בהמה למעשר דגן, ובמעשר דגן כתיב: "בני ישראל" ולא גוים! ויש לומר: לענין לעשר מזה על זה, כגון ממין על שאינו מינו, דהוי כענין חדש על ישן — לגבי הכי דוקא אומר: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר.

תוספות

להו דהדדי? לימא דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן: מה מעשר דגן אחד מעשרה — אף מעשר בהמה אחד מעשרה בלא העברה תחת השבט, אלא שיש עשר לפניו ונוטל אחד מהם! יש לומר: מיתיי דאבא אלעזר לומר דילפינן תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד, אף על פי שאין סברא ללמד (לגבי) הכי, דתרומה גדולה אין לה שיעור ותרומת מעשר יש לה שיעור, ומקשינן להו אהדדי אף על גב דהוי [כענין] אפשר (מאומד אפשר) משאי אפשר. והכי נמי ילפינן מעשר בהמה ממעשר דגן, דמפקינן קרא ממשמעותיה, דכתיב: "כל אשר יעבור". פירוש זה אינו מתיישב ללב. ונראה לפרש: דלרבי יוסי ברבי יהודה הוי מעשר אף על פי שאין שוין במכניס לדיר להתעשר, דמסתמא אז אין דרכם להיות שוין, ההלכך צריכה לאוקומה כאבא אלעזר בן גומל דשרי מאומד, ולא חייש למרבה במעשרות, כדפרישית. או לכל הפחות שרי בעין יפה, כדאיתא בהדיא במנחות (נד,ב). ואי לאו דאבא אלעזר אמינא: אף על גב דבמעביר לא חיישינן בשוין, בכי האי גונא שנוטל אחד מעשרה, דילפינן ממעשר דגן — בעינן שוין. ואם תאמר: כיון דאבא אלעזר שרי אפילו במעשר, אמאי איצטריך לאוקומי במנחות (שם) הא דאמר רבי אלעזר ברבי יוסי: אבא היה נוטל עשרה גרוגרות שבמקצוע על תשעים שבכלכלה, והיינו בתרומת מעשרי? לוקמה במעשר גופה! יש לומר: נהי דרבי יוסי ברבי יהודה סבר מעשר כיוצא בו אמר, דילמא אבא אלעזר לית ליה ההוא סברא. ועוד: ניחא ליה לאוקמה בתרומת מעשר משום דמוכח רישא דבתרומה איירי, מדקתני "תורמין". **אף** תרומת מעשר נטלת באומד ובמחשבה — ואם תאמר: והא עיקר מחשבה בתרומת מעשר כתיב, דכתיב: "ונחשב לכם תרומתכם" והאי קרא בלוים כתיב! יש לומר: כדכתיב "כדגן מן הגורן", דהיינו תרומה גדולה, דמשמע: דגן שישראל מפריש מגורנו — משמע שפשוט לו יותר בתרומה גדולה. ובגטין (לא,א) פירש הקונטרס: הא דיליף תרומת מעשר מתרומה גדולה — לענין אומד הוא דיליף, אבל מחשבה ילפינן בתרוייהו מ"ונחשב". ונראה דרבנן לא פליגי אאבא אלעזר לענין מחשבה, אלא לענין אומד. ואם תמצי לומר דפליגי — שמא יש בו שום טעם דלא מוקמי (ממשנה) [מחשבה] בתרומת מעשר אף על גב דכתיב בגופיה. כדאשכחן לענין מוקף, כדאמר בירושלמי פרק שני (דקראות כל התרומה כולה מלמדה ולימדה) [דתרומות: כל התורה כולה למידה ומלמדת, חוץ] חוץ מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למידה, דבתרומת מעשר כתיב "ממנו" לומר דבעינן מוקף, ומוקמינן ליה בתרומה גדולה ולא בתרומת מעשר. דבמסכת בכורים (פרק ב משנה ה) תנן: תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים: נטלת מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף, בבכורים. והא דפריך בפרק "כל הגט" (גיטין ל,ב) גבי תרומת מעשר: וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף — מעמיד רבינו הם מדבריהם, דמדאורייתא לא בעי מוקף. ומיהו נראה דלענין מחשבה לא פליגי, מדפריך בריש "האיש מקדש" (קדושין מא,ב) גבי הא דיליף שליחות מתרומה — מה לתרומה שכן נטלת במחשבה. משמע דלכולי עלמא פריך. והיינו תרומת מעשר, דכתיב בה "אתם" "גם אתם". ומיהו, לפי מה שפירש הקונטרס — במחשבה פליגי, דמשום מחשבה מוקף רבי יוסי ברבי יהודה בשמעתין כאבא אלעזר בן גמלא. ומתוך פירושו משתמע דאפילו בתרומה גדולה לית להו מחשבה. דאי אית להו מחשבה — לא הוה צריך למימר דסבר כאבא אלעזר בן גמלא. דאפילו לרבנן נמי מצינו למילף מחשבה במעשר, מדקרייה רחמנא "תרומה". ומיהו, מצי למימר דמשום תרומת מעשר שבו קרייה רחמנא "תרומה". **במחשבה** — פירש הקונטרס: נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה, ואף על פי שלא הפריש. משמע שרוצה לומר משום דכתיב "ונחשב" שרי לאכול בלא הפרשה, ושרינן נמי בשתיקה על ידי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה. וכל זה דנפקא לו מ"ונחשב". עוד פירש לשון אחר: במחשבה — מחשב ואומר: שני לוגין שאני עתיד להפריש, ואף על פי שעתה אינו מפריש כלום. ורוצה לומר דדיבור צריך, והא דשרי בלא הפרשה קרי "מחשבה". ואשכחן נמי דקרי למחשבה "דיבור", כמו (בבא מציעא מד,א) "על כל דבר פשע" דאמר: לחייב על המחשבה במעשה. ונראה דבלא דיבור נמי הוי תרומה, מדתנן במסכת תרומות (פרק א משנה ו): חמשה לא יתרומו, ואם תרמו — תרומתם תרומה, וחשיב אֵלֶם. ובירושלמי מפרש טעמא — משום ברכה. ובמסכת שבועות פרק שלישי (כו,ב) משמע בהדיא דשרי בשגמר בלבו אף על גב שלא הוציא בשפתיו, דכתיב: "כל נדיב לב". וקאמר: תרומה וקדשים הוו להו שני כתובים הבאים באחד, ולא ילפינן מיניהו שבועה. ובמה שאוכל בלא הפרשה — אין קפידא, דלכולי עלמא שרי בכל מקום אף על פי שאין מפריש עתה. כדמוכח ההוא דהלוקח יין מבין הכותים, דשרי לכולי עלמא אי לאו משום ברירה, אי משום דחיישינן לבקיעת הנוד. ויש מקומות דשרינן [כשאומר] מעשר שני לצפונו. ואם תאמר: כיון דשרינן תרומה על ידי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, אמאי אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב? הא תנן פרק "נוטל" (שבת קמב,א): מעלין המדומע באחד ומאה. ופריך: והא מתקן! ושנו: רבי אלעזר ברבי שמעון היא, דאמר: נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה. ולהכי לא חשיב מתקן, כיון דאפשר במחשבה! יש לומר: מדומע שאני, שכבר נתקן, אבל תחלת תיקון — לא שרינן מטעם דאפשר במחשבה. ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח פרק "במה מדליקין" (שם לד,א). ואף על גב דשרי ליה בנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, כדמוכח פרק קמא דחולין (ו,ב), גבי רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן. **איתקש** מעשר בהמה למעשר דגן — פירש הקונטרס: מדכתיב "עשר תעשר" כדאמרינן בריש פירקין. צריך לומר דלית ליה הא דאמר [רבא]: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר. ועוד, בריש פירקין דרשינן היקשא אחרת: "והבאתם שמה מעשרותיכם" לרבי עקיבא! ושמא לא אתקש אלא לענין הבאה. מיהו, לרבא קשה: היכי מפרש טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה? וכן בזבחים פרק "בית שמאי" (מה,א) דרשינן: קדשי גוים אין עושים תמורה, מדאיתקש תמורה למעשר בהמה, ומעשר בהמה למעשר דגן, ובמעשר דגן כתיב: "בני ישראל" ולא גוים! ויש לומר: לענין לעשר מזה על זה, כגון ממין על שאינו מינו, דהוי כענין חדש על ישן — לגבי הכי דוקא אומר: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר.

יצאו

תוספות

אף התשיעי — דכי היכי דאם קרא לאחד עשר "עשירי" אינו קדוש, אלא אם כן נעקר שם מעשר מן העשירי, שלא קרא לעשירי "עשירי" אלא "תשיעי". וכדאמרינן לקמן במתניתין: זה הכלל כל שלא נעקר וכו'. ובסיפא דקרייתא מפרש טעמא: משום דאחד עשר עושה קדושה ליקרב, אי נמי אחד עשר דאיברי כו'. אף תשיעי, אם קראו "עשירי" — לא יהא נאכל אלא במומו אלא אם כן נעקר שם העשירי מן העשירי, כגון שקראו "תשיעי". ולהכי, הכא דלא נעקר — אמרינן דהתשיעי חולין. והדין נותן גבי תשיעי נמי בעינן דליהוי נעקר שם עשירי ממנו, כלומר מן העשירי עצמו. **ליקרב** — כדאמרינן לקמן: שאם קרא לאחד עשר עשירי — קרב שלמים, ומפקינן מקרא. ואף על פי שהוא חמור כל כך — אינו קדוש אלא אם כן נעקר מן העשירי שם עשירי, כגון שקרא לעשירי "תשיעי", וכדאמרינן לקמן: זה הכלל כו'. **תשיעי שהוא** קל **כל כך שאינו עושה** קדושה **ליקרב** — אף על פי שקראו עשירי אינו קרב, אלא קדוש להא מלתא גרידא דאינו נאכל אלא במומו, כדלקמן, אינו דין וכו'. **אי לא לא** — ליהוי קדוש כלל. **היא הנותנת** — מהדר התלמוד: דודאי גבי תשיעי דין הוא, דאף על גב דלא נעקר שם עשירי הימנו — דלהוי חל עליה קדושה שלו. משום דגבי אחד עשר דין הוא דאי נעקר — אין, אי לא — לא, משום דקדושה שלו חמורה היא, שהרי קרב, כדלקמן. ולכך דין הוא דבעינן עקירה עד דתיחול על ההיא קדושה חמורה. **אבל תשיעי** דקדושתו קלה **דאינו** קדוש **לקרב** — אלא שלא יהא נאכל אלא במומו — דין הוא דההיא קדושה קלה תיחול בדבר קל, כגון דקראו "עשירי", ואף על גב דלא נעקר שם מעשר מן העשירי עצמו. **אי נמי** — איכא למימר טעמא אחרינא. **אחד עשר דאיברי ליה עשירי** — שכבר יצא העשירי קודם שיצא האחד עשר, ונברר מעצמו שהוא מעשר. ולהכי דין הוא דלא ליהוי אחד עשר קדוש אף על פי שקראו "עשירי", אלא אם כן נעקר שם מעשר מן העשירי. דלאחר עשירי גמור — היכי אפשר עשירי אחר בסמוך לו **אף על גב דלא נעקריה** — ואזיל וקראו "עשירי" לזה. **תו לא מידי** — ליבא למימר בהאי דינא, דקאמר: היא הנותנת. דודאי דין הוא דתיהוי קדוש, אף על גב דלא נעקר. **מנין הראוי פוטר** — שאם היה לו עשרה טלאים והכניסן לדיר ומנה תשעה או שמונה, ומת אחד מן הנשארים בדיר, או יצא בפתח אחר, שלא נתקדש העשירי — פטורין אלו שמנה כבר, משום דהוו מנין הראוי. דבשעה שמנאן היו ראויין אלו שבדיר לצאת ולהתעשר העשירי עם אלו למנין. דהשתא משמע לן דהיינו מאותו מנין שלא גמר עדיין, שלא מנה אלא תשעה או שמנה, כדפריישנא לעיל. **לתוכן** — בדיר, כולן פטורין משום דאיערב. דהנהו שמנין כבר פטורין, אף על פי שעדיין לא עישר עליהן. **ודילמא דעשר עלייהו** — והיינו "מן המנויין", כלומר, מאותן שמנה ועישר עליהן. **מעשר** — כלומר, מן המעשרות עצמן. **ירעו** — משום דכל חד וחד איכא לספוקי דהיינו הוא המעשר. **אלא לאו דאיפטרו וכו'** — דהכי משמע: ולא שכבר עבר ברואי, דבשעה שעבר היה ראוי להתעשר מאלו שבדיר. דההוא ודאי משום דאיפטר במנין הראוי. **ומנה חמשה** — לאו דוקא נקט חמשה. **מנויין פטורין** — משום דהוו מנין הראוי. **בפתח זה** — שהיה לדיר שני פתחים. **נוטל אחד מהם** — דהואיל ויצאו עשרה באותו פתח. **והשאר** — הארבעה שיצאו בפתח אחר, מצטרפין לגורן אחר. דבמנין הראוי לא אפשר למפטרינהו להני, משום שבשעה שיצאו בפתח אחד לא היה מנין ראוי, דלא נשתיירו בדיר אלא ארבעה, וארבעה לא אפשר לאיצטרופי לארבעה דליהוו בני עשורי. **ואם לאו** — שלא יצאו הארבעה בפתח הששה, אלא או נשתיירו בדיר, או יצאו בפתח הארבעה אחרים. **ארבעה ראשונים והששה פטורין** — משום דכי יצאו הארבעה תחלה הוו מנין ראוי, דאכתי אישתייר בדיר עשרה שראוין להצטרף להם ולעשר עליהם. וארבעה אחרונים שנשתיירו או יצאו בפתח שלישי — מצטרפין לגורן אחר. **אם אותן ששה שנשתיירו יצאו בפתח אחד** מהן — כלומר, בפתח הארבעה הראשונים או בפתח הארבעה האחרונים. **נוטל אחד מהם** — דהוו עשרה בפתח אחד. **ואם לאו** — שלא יצאו לא בפתח אלו ארבעה ולא בפתח אלו ארבעה, אלא בפני עצמן, או נשתיירו בדיר. **ארבעה ראשונים וארבעה אחרונים פטורין** — דכל ארבעה וארבעה שיצאו הניחו אחרים כדי להצטרף להן ולהתעשר עליהן, דהנהו ששה שנשתיירו שדינן בין להכא בין להכא. **ודאי מנין הראוי** — כגון שְׁמָנָה חמשה או ששה ונשתיירו בדיר כדי לצרף להן, וליכא בדיר אלא אותו פתח, דוודאי הוא דאותן שנשתיירו ראויין לצאת דרך אותו פתח עצמו, ולהתעשר עם אלו שמנה כבר. **אבל פסק מנין הראוי** — כגון שיצאו בשני פתחים, ארבעה בפתח זה וארבעה בפתח זה, דהנך ששה שנשתיירו ליכא למיקם עלייהו אי יצאו בפתח זה או בפתח זה. וכיון דפסק הוא — אימא דלא אמרינן מנין הראוי, למישדינהו בין להכא בין להכא לפטור את כולן, קמשמע לן. ענין אחר: הא דחזו הנך להכא ולהכא, דשדינן להו בין להנך ארבע בין להנך ארבע — היינו חשוב ספק, ומפי המורה. **חמשה עשר טלאים** — לא נקט משום דווקא, אלא אורחא דמילתא לצרופי חמשה בהדי חמשה.

רש"י

אַף הַתְּשִׁיעִי אֵינוֹ קָדוֹשׁ, אֶלָּא אִם כֵּן נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הַיְּמִנּוּ; וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אַחַד עָשָׂר, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיִקָּרֵב - אֵינוֹ קָדוֹשׁ אֶלָּא אִם כֵּן נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הַיְּמִנּוּ, תְּשִׁיעִי שֶׁאֵין עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיִקָּרֵב - אֵינוֹ דִּין שֶׁאִם נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הַיְּמִנּוּ - אֵין, אִי לָא - לָא - הֵיא הַנּוֹתֶנֶת, אַחַד עָשָׂר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיִקָּרֵב, אִי נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הַיְּמִנּוּ - אֵין, אִי לָא - לָא; תְּשִׁיעִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיִקָּרֵב - אַף עַל גַּב דְּלָא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הַיְּמִנּוּ. אִי נַמִי: אַחַד עָשָׂר, דְּאִיבְּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי, אִי נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הַיְּמִנּוּ - אֵין, אִי לָא - לָא; תְּשִׁיעִי, דְּאַבְּתֵּי לָא אִיבְּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי - וְאַף עַל גַּב דְּלָא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הַיְּמִנּוּ. תּוּ לָא מִידֵּי. אָמַר רָבָא: מְנָיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר. מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא אִילֵימָא מֵהָא דְּתַנַּן: קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן - כּוּלָּן פְּטוּרִין; מְנוּיִין גּוּפַיְיהוּ דְּאִיפְּטְרוּ - לָאו בְּמְנָיָן הָרָאוּי - וְדִלְמָא דְּעָשַׂר עֲלַיְיהוּ! הַהִיא לָא מְצֵית אֲמַרְתָּ, הָא תָּנֵי: מִן הַמְעוּשָּׂרִין לְתוֹכָן! - וְדִלְמָא: מַאי "מְעוּשָּׂרִין" - מַעֲשַׂר דָּוְקָא. דַּיְקָא נַמִי דְּקָתָנֵי: יִרְעוּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "יַעֲבֹר" - וְלֹא שֶׁכְּבָר עָבָר; מַאי שֶׁכְּבָר עָבַר אִי דְּעָשַׂר עֲיָלְוַיְיהוּ - צְרִיכָא לְמֵימְרָא אֶלָּא לָאו - דְּאִיפְּטְרוּ לְהוּ בִּמְנָיָן הָרָאוּי, שְׁמַע מִינָּהּ. תָּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: הָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה טָלָאִים וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וּמָנָה חֲמִשָּׁה, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, אִם מִן הַמְּנוּיִים מֵת - מוֹנֶה וּמְשַׁלֵּם עֲלֵיהֶם, וְאִם מִשֶּׁאֵינָן מְנוּיִים מֵת - מְנוּיִים פְּטוּרִין, וְשֶׁאֵינָן מְנוּיִים מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. וְאָמַר רָבָא: הָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים, וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וְיָצְאוּ שִׁשָּׁה בְּפֶתַח זֶה וְאַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה נִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם; אוֹתָם אַרְבָּעָה, אִם בְּפֶתַח הַשִּׁשָּׁה יָצְאוּ - נוֹטֵל אֶחָד מֵהֶם וְהַשְּׁאָר מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר, וְאִם לָאו - שִׁשָּׁה פְּטוּרִין, וְאַרְבָּעָה אַרְבָּעָה מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. יָצְאוּ אַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה וְשִׁשָּׁה בְּפֶתַח הַשִּׁשָּׁה יָצְאוּ - נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים, וְאִם לָאו - אַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה פְּטוּרִים, וְאַרְבָּעָה מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. יָצְאוּ אַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְנִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם שִׁשָּׁה; אִם אוֹתָן שִׁשָּׁה יָצְאוּ בְּפֶתַח אֶחָד - נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים, וְאִם לָאו - אַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה פְּטוּרִים, וְאַרְבָּעָה מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן - דְּמְנָיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר וְהָאֲמַר רָבָא חֲדָא זִמְנָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: וַדַּאי מְנָיָן הָרָאוּי - אָמְרִינַן; סָפֵק מְנָיָן הָרָאוּי, דַּחֲזוּ לְהָכָא וְדַחֲזוּ לְהָכָא - לָא אָמְרִינַן, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאָמַר רָבָא: הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְלָאִים - לֹא יֹאמַר: אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה וַאֲכְנִיסֵם לַדִּיר, וְאֶטּוֹל מֵהֶם אֶחָד וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים. אֶלָּא כּוֹנֵס לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה וְנוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד, וְהַשְּׁאָר מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְלָאִים לֹא

כשם שהאחד עשר אינו קדוש אלא אם כן נעקר מהעשירי שם
'עשירי', והיינו באופן שקרא לו 'תשיעי', **אַף הַתְּשִׁיעִי** שנקרא
בטעות 'עשירי' **אֵינוֹ קָדוֹשׁ, אֶלָּא אִם כֵּן נֶעֱקַר שָׁם עֲשִׂירִי
הַיְּמֵנוּ** [–מהעשירי], והיינו באופן שקרא לו 'תשיעי'.
ומוכיח רבי שמעון בן יהודה כדבריו: **וְהַדִּין נוֹתֵן** – ויש ללמוד
דין זה מקל וחומר, **וּמָה** היוצא **אֶחָד עָשָׂר** שהוא חמור כל כך
שֶׁאִם הוא נמנה כ'עשירי', **הוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיִקָּרֵב** – חלה
עליו קדושה להקריבו לשלמים, ומכל מקום, הוא **אֵינוֹ קָדוֹשׁ,
אֶלָּא אִם כֵּן נֶעֱקַר שָׁם עֲשִׂירִי הַיְּמֵנוּ** – מן העשירי שיצא לפניו,
כל שכן, שהיוצא **תְּשִׁיעִי** ונקרא בטעות 'עשירי', שהוא קל יותר,
שֶׁהֲרֵי אֵין הוא **עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיִקָּרֵב,** אלא דינו כ'עשירי' רק
לענין זה שלא יאכלנו כחולין עד שיפול בו מום, **אֵינוֹ דִּין** – וכי
לא נלמד בקל וחומר, **שֶׁאִם נֶעֱקַר שָׁם עֲשִׂירִי הַיְּמֵנוּ, אֵין** – אכן
תחול עליו קדושת 'עשירי', **וְאִי לֹא** נעקר מהעשירי שם 'עשירי',
לֹא תחול קדושה על התשיעי.
הרי שרבי שמעון בן יהודה סובר, שאף אם קרא לתשיעי 'עשירי',
הוא אינו קדוש אלא אם יעקור מהעשירי את שמו, והוא התנא
ששנה את הברייתא לעיל (ע"א), שאם קרא לתשיעי 'עשירי',
והעשירי נשאר בדיר, התשיעי דינו כבהמת חולין, שהרי כל זמן
שלא קרא שם אחר לעשירי האמיתי לא נעקר שמו, ואין טלה
אחר יכול להתקדש בשם 'עשירי'.
הגמרא מבארת את סברת חכמים. מבארת הגמרא: חכמים
חולקים על רבי שמעון בן יהודה וסוברים שתשיעי שקראו
'עשירי', חלה עליו קדושה גם אם לא נעקר שם 'עשירי'
מהעשירי, משום **שֶׁהֲיֵא הַנּוֹתֶנֶת** – אותה הסברא שאמר רבי
שמעון בן יהודה להוכיח שלא חלה קדושת 'עשירי' על התשיעי
אלא אם נעקר מהעשירי שם 'עשירי', היא עצמה מועילה
להכריע שלא כדבריו, שהרי מסתבר שדווקא היוצא **אֶחָד עָשָׂר,
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה** חמורה **לְיִקָּרֵב** לשלמים, רק **אִי נֶעֱקַר שָׁם
עֲשִׂירִי הַיְּמֵנוּ** – מהעשירי, **אֵין** – חלה על האחד עשר קדושה
חמורה זו, אולם **אִי לֹא** נעקר מהעשירי שם 'עשירי' **לֹא** חלה
עליו קדושה חמורה זו, אף אם חזר וקרא גם לאחד עשר 'עשירי'.
אבל היוצא **תְּשִׁיעִי** שקרא לו בטעות 'עשירי', כיון שאף אם חלה
עליו קדושה, אין קדושתו חמורה, **שֶׁהֲרֵי** הוא **אֵינוֹ עוֹשֶׂה
קְדוּשָּׁה לְיִקָּרֵב** כשלמים, אלא רק לענין זה שאסור לאכלו
בחולין בלא שיפול בו מום, משום כך **אַף עַל גַּב דְּלֹא נֶעֱקַר שָׁם
עֲשִׂירִי הַיְּמֵנוּ,** חלה על התשיעי קדושה זו.
מוסיפה הגמרא טעם נוסף: **אִי נָמֵי** – אופן נוסף בו ניתן לבאר את
החילוק בין קדושת התשיעי לקדושת האחד עשר שנקראו
בטעות 'עשירי' ולא נעקר שם 'עשירי' מהעשירי האמיתי הוא,
שהיוצא **אַחַד עָשָׂר,** כיון **דְּאִיבָּרֵר לֵיהּ עֲשִׂירִי** – שכבר התברר
מי הוא העשירי האמיתי, שהרי אף אם לא קרא לו 'עשירי',
מאליו נקבע שהוא המעשר, לכן **אִי נֶעֱקַר שָׁם עֲשִׂירִי הַיְּמֵנוּ** על
ידי שמנה את העשירי בטעות במספר אחר, **אֵין** – חלה קדושה
על היוצא אחד עשר, **וְאִי לֹא** עקר מהעשירי את שמו, **לֹא** חל
על האחד עשר שם 'עשירי', שהרי לאחר שיש עשירי גמור אי
אפשר שיהיה עשירי אחר אחריו. אולם היוצא **תְּשִׁיעִי, דְּאַבַּתְּי
לֹא אִיבָּרֵר לֵיהּ עֲשִׂירִי** – שעדיין לא הוברר מי הוא העשירי
האמיתי, **אַף עַל גַּב דְּלֹא נֶעֱקַר שָׁם עֲשִׂירִי הַיְּמֵנוּ** אלא יקרא גם
לו 'עשירי', הרי כבר חלה הקדושה על התשיעי, ואין נעקרת
קדושתו כשיקרא לעשירי 'עשירי'.
ומסיקה הגמרא: **תּוּ לֹא מִידִּי** – שוב אין מה להוסיף ולערער על
סברא זו, ובודאי כך מסתבר שתשיעי שקראו 'עשירי', חלה עליו
קדושה מיד ולא נאכל אלא כשיפול בו מום, ואפילו אם קרא גם
את הבא אחריו 'עשירי'.
הגמרא מביאה את שיטת רבא ש'מנין הראוי פוטר': **אָמַר רָבָא,
מְנַיַּן הָרָאוּי** להתעשר, **פּוֹטֵר** את אלו שנמנו מלחזור ולמנותם
שוב, אף אם לא נשלם המנין. והיינו, שאם היו לו עשרה טלאים
והכניסם לדיר ויצאו מקצתם בפתחו ומנאם כראוי, וקודם שמנה
את העשירי, מת אחד מהנשארים בדיר או שיצא בפתח אחר,
וממילא לא הופרש העשירי, אלו שמנה כבר פטורים מלחזור
ולהתעשר, משום שבזמן שמנאם היו ראויים כל עשרת הטלאים
לצאת באותו פתח, ולהפריש עליהם את העשירי למעשר.
מבררת הגמרא: **מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא** – מנין למד רבא דין זה,
אִילֵימָא מֵהָא דְּתַנְיָא – אם נאמר שלמד כן ממה ששנינו
במשנתנו, **קָפַץ אֶחָד מִן** הטלאים **הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן** – לתוך אלו
שבדיר שעדיין לא נמנו, ואינו מכיר את הטלה המנוי בין
הטלאים שבדיר, **כּוּלָּן פְּטוּרִין,** בין אלו שנמנו ובין אלו שעדיין
לא נמנו, ולכאורה יש לבאר, **מְנוּיִין גּוּפַיְיהוּ דְּאִיפְּטְרוּ** – מה
שהמנויים בעצמם נפטרו, שמחמת כן נפטרים אף אלו שלא נמנו,
לָאו – האם אין זה משום שנמנו **בְּמְנַיַּן הָרָאוּי** להתעשר בסופו,
ולכן אף שלא הגיע במניינו לעשרה, כיון שמנאם כראוי נפטרו
בכך, וכדברי רבא ש'מנין הראוי פוטר'. הרי יש לדחות ולומר,
וְדִלְמָא דְּעֲשַׂר עֲלָווֹיְיהוּ – שמא המשנה עוסקת במנויים שכבר
עישר עליהם, ולכן הם פטורים מלחזור ולעשרם, אבל אם לא
עישר עליהם הם אינם פטורים על ידי מניינם אף שהיה זה 'מנין
הראוי'.
מבארת הגמרא: אכן רבא למד את דינו ממשנתנו, **וַהֲהִיא** –
ביאור זה שהובא לצורך דחיית הראיה, שהמשנה עוסקת
במנויים שעישר עליהם, **לָא מָצֵית אָמְרַת** – אינך יכול לומר כן,
דְּהָא תָּנֵי בסיפא, שאם קפץ אחד **'מִן הַמְעוּשָּׂרִין לְתוֹכָן** כולם
ירעו עד שיסתאבו', ומלשון 'מן המעושרין', משמע שכבר עישרו
עליהם, וכיון שהסיפא עוסקת באלו שעישרו עליהם, בהכרח
שהרישא עוסקת באלו שלא התעשרו, ומכל מקום הם פטורים,
ומוכח כדברי רבא שמנין הראוי פוטר.
דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא** יש לומר, **מַאי** 'מן **הַמְעוּשָּׂרִין**' ששנינו
בסיפא, **מַעֲשֵׂר דָּוְקָא** – רק כשקפץ אחד מאלו שנמנו עשירי
והופרשו למעשר, אבל ברישא ניתן לפרש שמדובר במנויים
שעישר עליהם, ולכן הם פטורים מלמנותם שוב. ומוכיחה
הגמרא כביאור זה: **דַּיְקָא נַמִּי** מלשון המשנה שכך הוא הביאור
בסיפא, **דְּקָתָנֵי** בסוף המשנה, 'כולם **יִרְעוּ** עד שיסתאבו', ואם
מדובר בטלאים שכבר עישרו עליהם, למה כולם ירעו עד
שיסתאבו, והרי נמנו כדין והותרו באכילה, אלא ודאי מדובר
בטלאים שנמנו כעשירי והופרשו למעשר, ואם כן, אפשר לומר
שהרישא עוסקת רק במנויים שעישר עליהם, אבל אם לא עישר
עליהם הם אינם נפטרים במה שנמנו, ואין הוכחה מהמשנה
לדברי רבא.
מביאה הגמרא מקור אחר לדברי רבא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** דין זה
שמנין הראוי פוטר ממעשר בהמה, נלמד מ**דְּאָמַר קְרָא** לגבי
מעשר בהמה (ויקרא כז לב), 'כֹּל אֲשֶׁר **יַעֲבֹר** תַּחַת הַשָּׁבֶט', 100
ומשמעות לשון הפסוק הוא, שחיוב מעשר בהמה הוא על מי 101
שצריך לעבור ולהימנות תחת השבט, **וְלֹא** על מי **שֶׁכְּבָר עָבַר** 102
ונמנה. ומבאר רבא את המיעוט: **מַאי 'שֶׁכְּבָר עָבַר'** – אלו 103
בהמות הם בכלל 'שכבר עבר' למנין שמחמת כן הם פטורים 104
מלהימנות שוב, **אִי** כוונת הפסוק למנויים **דְּעֲשַׂר עֲלָווֹיְיהוּ** 105
[–עליהם], **צְרִיכָא לְמֵימְרָא** – וכי צריך להשמיענו שאינו צריך 106

המשך בעמוד 225

לֹא יֹאמַר אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה טלאים, ואכניסם לדיר, **וְאֶטּוֹל מֵהֶן** **אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר** שנותרו מחוץ לדיר, יהיו **פְּטוּרִים** ממעשר, **אֶלָּא כּוֹנְסָן** לכל הטלאים **לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה** מפתח הדיר, **וְנוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר** – והחמשה הנותרים בדיר, **מְצָטְרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר** להתעשר שוב, ואינם נפטרים מחיוב מעשר שכבר חל עליהם.

מקשה הגמרא על דברי רבא: **וְהָתַנְיָא** בברייתא, היו לו **תִּשְׁעָה עָשָׂר טְלָאִים, לֹא יֹאמַר אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה** לדיר, **וְאֶטּוֹל מֵהֶן אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר** שמחוץ לדיר יהיו **פְּטוּרִין** ממעשר, **אֶלָּא כּוֹנְסָן לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה, וְנוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִין**, ואין צריך לצרפם עם הגורן הבא, ושלא כדברי רבא. מתרצת הגמרא: **תִּרְגְּמָהּ רַב הוּנָא בַּר סְחוֹרָה** קַמֵּיהּ **דְּרָבָא בְּרֵיגְלָא** – רב הונא בר סחורה העמיד וביאר את הברייתא לפני רבא בשבת שלפני הרגל, שהברייתא ששנינו בה שהתשעה הנותרים פטורים, **בְּדִיר שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים עָסְקִינַן, וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה**, ונמצא דְּהַאי חַד – שאותו אחד שנשאר בדיר, **חָזֵי לְהָכָא וּלְהָכָא** – ראוי להצטרף לתשעה שיצאו בפתח הראשון או לתשעה שיצאו בפתח השני, ונפטרו כולם ב'מנין הראוי'.

שואלת הגמרא: למה רב הונא בר סחורה ביאר שהברייתא עוסקת באופן שיצאו בשני פתחים, **וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ** – והרי היה יכול לתרץ לרבא, שהברייתא עוסקת ביצאו מפתח אחד, **וּכְגוֹן שֶׁמָּנָה תִּשְׁעָה טלאים, וְכִי מָטָא עֲשָׂרָה** – וכשהגיע העשירי ויצא בפתח, לא קראו 'עשירי', אלא **קְרֵי חַד מֵרֵישָׁא** – התחיל למנות מתחילה אחד שנים וכו', ומנה את התשעה עשר 'עשירי' ופוטר את התשעה שלפניו, והתשעה הראשונים נפטרו ב'מנין הראוי'. משיבה הגמרא: **קָסָבַר** רב הונא בר סחורה, **עֲשִׂירִי מֵאֲלָיו קָדוֹשׁ**, ואם כן, הטלה שיצא עשירי קדוש אף אם קרא לו 'אחד', והתשעה האחרונים אינם נפטרים. אך כשיצאו בשני פתחים, האחרון ראוי להשלים לכל הטלאים שיצאו לפניו.

מוסיפה הגמרא ושואלת: **וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ** רב הונא בר סחורה לרבא, שהברייתא עוסקת **בְּגוֹרֶן** – בדיר של פתח אחד, **וּבאופן שֶׁמָּנָאן לטלאים זוגות זוגות,** והטלה התשעה עשר יוצא אחרון לבדו, ועל ידי כך כולם נפטרים ב'מנין הראוי', כיון שהמונה בזוגות הרי הוא מונה שני מניינים יחד עד תשעה, והטלה האחרון ראוי להחשב כ'עשירי' לכל אחד משני המנינים של היוצאים לפניו. משיבה הגמרא: **קָסָבַר** רב הונא בר סחורה, **עֲשִׂירִי לְמִנְיָן בְּהֶמּוֹת הוּא קָדוֹשׁ** – שאין הולכים אחר המנין שמנה בפיו 'אחד שנים שלשה', אלא אחר מספר הבהמות שיצאו, וכיון שיצאו חמש זוגות, אחד מהזוג החמישי נעשה קדוש מאליו, וכל האחרים לא נפטרים, כי ביציאתם לא היה זה 'מנין הראוי'.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, זְכַאי [–זכתה] **אִימֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בָּר סְחוֹרָה** שילדה בן כמותו, **דְּשַׁנֵּי לֵיהּ שְׁמַעְתָּא בְּרֵיגְלָא כְּשְׁמַעְתֵּיהּ** – שתירץ את הקושיא מהברייתא על רבא בזמן הדרשה שדרש לפני הרגל, והעמיד את הברייתא על פי דברי רבא עצמו לעיל (נט:) שמנין הראוי פוטר ממעשר בהמה.

משנה

המשנה עוסקת בכמה אופנים בהם נעשתה טעות במנין הבהמות למעשר: **יָצְאוּ** מפתח הדיר **שְׁנַיִם בְּאֶחָת** – שתי בהמות בבת אחת, **מוֹנֶה אוֹתָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם**, ואומר על הזוג הראשון 'שתים' ועל הזוג השני 'ארבע' ועל השלישי 'שש', וכן הלאה, וקדושת מעשר חלה על שתי הבהמות שבזוג העשירי. אבל אם יצאו שנים בתחילה ואחריהם יצאו השאר בזה אחר זה, וטעה ומָנָאן לזוג הראשון **'אֶחָד'**, ואחר כך קרא לשלישי 'שני' ולרביעי 'שלישי', נמצאו העשירי שקרא לו **'תְּשִׁיעִי'** והאחד עשר שקרא לו **'עֲשִׂירִי', מְקוּלְקָלִין** – אינם נעשים כדינם, כיון שהאמת היא שהעשירי הוא מעשר והאחד עשר קרב כשלמים, והוא סבור שהעשירי הוא חולין והעשירי הוא מעשר כמבואר בסמוך.

דין נוסף: יצאו בזה אחר זה, וטעה וקָרָא לְטלה שיצא **תְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי', וְלָעֲשִׂירִי** שיצא אחריו קרא **'תְּשִׁיעִי', וְלָאַחַד עָשָׂר** שיצא לאחר שניהם קרא **'עֲשִׂירִי', שֶׁלָּשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין.** אולם חלוקים הם בדיניהם, **הַתְּשִׁיעִי** שקרא לו 'עשירי', ירעה עד שיפול בו מום, ואז הוא **נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ** לבעלים. **וְהָעֲשִׂירִי,** הרי הוא **מַעֲשֵׂר. וְהָאַחַד עָשָׂר** שקרא לו 'עשירי', **קָרֵב** בקרבן **שְׁלָמִים, וְכֵן עוֹשֶׂה תְּמוּרָה** – אם המיר את האחד עשר בבהמה אחרת, נעשית הבהמה האחרת קדושה בקדושת תמורת שלמים, שלא כתמורת מעשר שאינה עושה קדושת תמורה על בהמה אחרת, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר** [–שאל] **רַבִּי יְהוּדָה** על דברי רבי מאיר, **וְכִי יֵשׁ** בהמה שהיא **תְּמוּרָה שֶׁעוֹשָׂה** בהמה אחרת **תְּמוּרָה** תחתיה, וכמו כן, אחד עשר שקרא לו 'עשירי' לא יעשה תמורה, כיון שקדושתו הוא מדין תמורת מעשר. דוחה המשנה: **אָמְרוּ מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אִילּוּ** האחד עשר **הָיָה** נחשב כ**תְּמוּרָה** של המעשר, הוא **לֹא הָיָה קָרֵב,** שהרי תמורת מעשר אינה קריבה, וכיון שהאחד עשר קרב כשלמים, בהכרח שהוא קדוש מחמת עצמו, ולא מחמת תמורת מעשר, ואם המיר טלה זה בבהמה אחרת, הוא עושה תמורה.

דין נוסף: **קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי'** וְגם **לָעֲשִׂירִי** קרא **'עֲשִׂירִי', וְגם לְאַחַד עָשָׂר** קרא **'עֲשִׂירִי', אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ,** כיון שקרא 'עשירי' לעשירי האמיתי, ושוב לא חלה קדושת מעשר על האחד עשר.

מסיימת המשנה: **זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מִמֶּנּוּ** – בכל אופן שלא קרא לעשירי האמיתי שם אחר ולא עקר ממנו את שמו, **אֵין הָאַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ,** כיון שלא ניתן לקרוא לשנים בשם 'עשירי'.

גמרא

שנינו במשנה: 'יצאו שנים כאחת מונה אותן שנים'. הגמרא דנה איזה טלה מתקדש למעשר: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מָנָאן** לטלאים שיצאו מהדיר **זוּגוֹת זוּגוֹת,** כלומר, שמנה כל שנים שיצאו יחד כאחד, או שמנאם **קִינְטְרִין קִינְטְרִין,** כלומר, כל מאה שיצאו יחד מנאם כאחד, **הָעֲשִׂירִי לְמִנְיָנוֹ הוּא קָדוֹשׁ.**

שואלת הגמרא: **'לְמִנְיָנוֹ' מַאי** – מה כוונת רבי יוחנן באומרו 'עשירי למנינו הוא קדוש'. משיבה הגמרא: נחלקו אמוראים בביאור דברי רבי יוחנן. **רַב מָארֵי אָמַר,** העשירי **לְמִנְיָן** שֶׁלּוֹ [–של המונה] **הוּא הַקָּדוֹשׁ,** וכיון שמנה את הטלאים בקבוצות ולא מנה כל אחד לעצמו, הרי שכל הטלאים בקבוצה העשירית נחשבים מעשר על תשעת הקבוצות שלפניה. ואילו **רַב כָּהֲנָא אָמַר,** העשירי **לְמִנְיָן הַבְּהֵמוֹת** שיצאו מהפתח **הוּא הַקָּדוֹשׁ,** וכיון שיצאו עשרה טלאים, הרי העשירי קדוש, וכן כל עשירי שיוצא הוא קדוש על אף שאינו בקבוצה שנמנית כעשירית.

הגמרא דנה במחלוקת זו. מקשה הגמרא על רב כהנא: **תָּנַן** במשנתנו, **יָצְאוּ שְׁנַיִם בְּאֶחָת מוֹנֶה אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁנַיִם,** ואם **מָנָאן אֶחָד** והמשיך למנות את האחרים כסדרן, הרי **תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקוּלְקָלִין.** ויש להקשות, **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְמִנְיָן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ, דְּמְשׁוּם הָכִי הָווּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקוּלְקָלִין** – אכן מטעם

המשך בעמוד 100

רש"י

[שייך לעמוד הקודם] **לא יאמר אברור עשרה** — הכחושים. והשאר פטורין, משום דלא נשתיירו אלא חמשה, דלאו בר עישורי נינהו. **אלא כונסן לדיר** — כולן, בין כחושים בין שמנים. ותרי מילי אשמועינן, חדא: דאינו יכול לברור הכחושים, ותדא: אף על גב דלא נשתיירו אלא חמשה — לא מצי למימר דליהוו פטורין לגמרי, אלא מצטרפין לגורן אחר. ובמדומה דלא איצטריך למימר, דהא אמרינן לעיל (נז,ב) דחמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן מצטרפין לעשרה. אלא הכי פירושו: לא יאמר וכו' והשאר ליהוו פטורין עכשיו, שלא אבניסם בדיר עם האחרים, ואף על פי שהגיע הגורן — אוכל למכרן ולשוחטם הואיל ולאו בני עשורי נינהו, דאין הגורן קובע אלא דבר הראוי למעשר, והנך חמשה לאו בני עשורי נינהו. אלא כונסן לדיר כולן ביחד ומוציא עשרה, והשאר מצטרפין לגורן אחר על כרחו, שהוקבע בדיר למעשר, ולא יוכל למכור ולשוחטם. **בריגלא** — בשבת שלפני הרגל, שבו דורשים הלכות הרגל. **דהאיך חד** — שנשתייר באחרונה, הוי מנין הראוי בין להכא ובין להכא, ופותר את כולן. והוא עצמו קדוש הוי, בין שיצא בין שנשתייר באחרונה, דעשירי קדוש מאליו. **קרא חד מריישא** — שלא קראו "עשירי", אלא התחיל למנות בבתחלה "אחד" "שנים" "שלשה", ונמצא דהתשעה עשר היה עשירי, ואפילו התשעה שמנה מתחלה נפטרו במנין הראוי. **מאליו קדוש** — אף על פי שקראו "אחד", ונמצא שהתשעה אחרונים לא יהו פטורין. **זוגות זוגות** — שנים כאחד. וזוג עשירי לא היה רק אחד, ויפטרו כולן במנין הראוי, דההוא חד בתרא חזיא להכא ולהכא! **למנין בהמות** — דלא אזלינן אחר פיו שאומר "אחד" "שנים", אלא אחר בהמות שהוציא. וכיון שהוציא חמש זוגות שהן עשרה בהמות — הוי חד מיניהו קדוש. ואינך כולן דהוציא לאחר כן במאי ליפטרי הא לא הוי מנין הראוי. **זכאי אימיה דרב הונא בר סחורה דאשנייה ליה לרבא בשמעתיה** — כלומר, זכתה אמו של רב הונא בר סחורה שילדה בן כמותו, שידע לתרץ לרבא שמועתו בתוך הדרשא ותרצה לו בשיטת שמועתו. דהא דקאמר לעיל [נט,ב]: מנין הראוי פוטר, והכי קא מתרץ רב הונא הכא: דהא חד חזי להכא וחזי להכא. **משנה תשיעי ועשירי** מקולקלין — כלומר, אותו שקרא הוא "תשיעי" דהיינו עשירי, ואותו שקרא הוא "עשירי" דהיינו אחד עשר — עומדים לקלקלה, שהוא סבור על התשיעי שהוא חולין ועל העשירי שהוא מעשר, ואם עשה כן ולא נמלך בבית דין — הרי הן מקולקלין, כדקתני סיפא: קרא לעשירי "תשיעי", ולאחד עשר "עשירי" — העשירי מעשר, ואחד עשר קרב שלמים. פירוש אחר: הויין מקולקלין — דלא חל עליהן קדושה ליקרב, אלא נאכלין במומן. דאף על גב דבעלמא אם קרא לעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי" — העשירי קרב מעשר והאחד עשר קרב שלמים, כדלקמן — הני מילי היכא דלא טעה אלא מתשיעי ואילך, אבל הכא — כל המנין למעלה מתשיעי, דקרא לשמיני "שביעי", ולשביעי "ששי", או לתשיעי "שמיני" — לא הוו עשירי ואחד עשר קדושים ליקרב, הואיל וטעה כל כך. והא דקתני: יצאו שנים כאחת — לא מיירי מתשיעי ועשירי, דהא מתשיעי ואילך קמפרש רבא דינא בגמרא. אלא הכא מיירי כגון דטעה בחשבון מתשיעי ולמעלה, כגון שיצאו שנים בשמיני וקראן "שמיני", אי נמי, יצאו שנים בשביעי וקראן "שביעי". והא דקתני לקמן: מנאן למפרע העשירי קדוש — ההוא כדמפרש טעמא, דמייתי לה במנינא דפרסאי דקרו לעשרה "חדא". ואית דמפרשי: משום הכי מקולקלין — דמיירי כגון דנתכוין למנותן אחד, ובמסכת נזירות בפרק "בית שמאי" (לב,א) אמרינן: גבי מעשר — טעותו ולא כוונתו. ולא נהירא, משום דאם כן — אפילו קרא לתשיעי "עשירי" נמי ליהוי מקולקל בלא יצאו שנים כאחת. ועוד: למאן דפליג התם, דאמר: טעותו ואפילו כוונתו, מאי איבא למימרי? ובנמוקי רבי מצאתי, ד"מקולקלין" — היינו דקדושה חלה עליהן. ומספקא ליה אמאי נקט לשון "מקולקלין". והכי נהירא טפי. ואיבא למימר דפרושי קמפרש במשנה עצמה: מאי טעמא מקולקלין — משום דקרא לתשיעי עשירי וכו'. **קרב שלמים** — בגמרא מפיק מקרא. **וכי יש תמורה** — דאחד עשר שקראו "עשירי" היינו תמורת מעשר, ובמסכת תמורה (יג,א) גמרינן דאין תמורה עושה תמורה, משום דכתיב: "תמורתו" — ולא תמורת תמורתו. **אילו היה תמורה** — אותו אחד עשר — לא היה קרב. דתמורת מעשר אינה קריבה, כדגמרינן במסכת תמורה (ה,ב) [מעשר העברה העברה מבכור, ובבכור דרשינן: הם קריבין ואין תמורתו קריבה]. אלא ודאי, מדקרב שלמים — הקדש ראשון חשבינן ליה, ולכך עושה תמורה כדין שלמים אחרים. **ממנו** — מן העשירי עצמו. **גמרא קונטרין** — למאות, שמנה כל מאה ומאה ביחד. **למנין שלו הוא קדוש** — מנין עשרה שהוא מונה, שלאחר שמנה תשע מאות — הוי המאה עשירית קודש. **למנין בהמות** — דלא אזלינן בתר מנין שלו, אלא בשמנה חמשה זוגות בהמות שהן עשרה בהמות — הוי מיד מעשר בתר מנינו. **ולעשירי "עשירי" קא קרי ליה** — האי "קא קרי ליה" לאו דוקא. אלא כלומר, אמאי מקולקלים הא אמרת דתשיעי למנין בהמות הוי תשיעי, ועשירי הוי עשירי, דלא חיישינן למנין שלו. וכיון דלא חיישינן — אחד עשר שהוא קורא "עשירי", ועשירי שהוא קורא "תשיעי", אמאי מקולקלין ליהוי אחד עשר שלמים, ועשירי מעשר! **היכא דנפק ממילא לא** — אמרינן: למנין בהמות קדוש, אלא בתר מנין שלו נמי אזלינן. **מנאן למפרע** — שהראשון שיצא קרא "עשרה", והשני "תשעה", והשלישי "שמנה", וכן כולם עד אחד, העשר שבמנין שקרא "אחד" — הוי קדוש.

וכל

תוספות

יצאו שנים כאחד מונה אותן שנים ואם מנאן אחד תשיעי ועשירי מקולקלין — פירש הקונטרס: כגון שיצאו שנים בשהגיע לששה או לשבעה, ומנאן אחד, ועל כן קרא העשירי למנין בהמות "תשיעי", והאחד עשר — "עשירי". אף על גב דבסמוך אמר: קרא לעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי", עשירי מעשר ואחד עשר שלמים — הכא מקולקלין, משום דמנה אחד בשנים שיצאו כאחד, ומספקא לן אם נעשין כאחד על ידי שמנאן אחד או לא, ואף על גב דאיכא מאן דאמר בגמרא: עשירי (למעשר בהמות) [למנין בהמות] קדוש. דמה שמנאן אחד משוי ליה ספיקא, ואותו הקרוי "תשיעי" הוי ספק תשיעי ספק עשירי, והקרוי "עשירי" הוי ספק עשירי ספק קדוש ליקרב.

לֹא יֹאמַר: אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה וְאֶטּוֹל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים. אֶלָּא כּוֹנְסָן לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה וְנוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. - וְהָתַנְיָא: תִּשְׁעָה עָשָׂר טְלָאִים, לֹא יֹאמַר: אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה וְאֶטּוֹל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִין. אֶלָּא כּוֹנְסָן לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה וְנוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִין!

עד

תַּרְגְּמָהּ רַב הוּנָא בַּר סְחוֹרָה קַמֵּיהּ דְּרָבָא בְּרִיגְלָא: בְּדִיר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים עֲסָקִינַן, וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה, דְּהָאִידָּךְ חַד חֲזֵי לְהָכָא וּלְהָכָא. וְלִישָׁנֵי לֵיהּ: בְּגוֹן שֶׁמְּנָה תִּשְׁעָה, וְכִי מִטָּא עֲשָׂרָה קְרֵי "חַד" מֵרֵישָׁא! - קָסָבַר: עֲשִׂירִי מַאֲלָיו קָדוֹשׁ. וְלִישָׁנֵי לֵיהּ בְּגוֹרֶן, וּמְנָאָן זוּגוֹת זוּגוֹת! - קָסָבַר: עֲשִׂירִי לְמִנְיַן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זַכַּאי אִימֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר סְחוֹרָה, דְּשַׁנְיֵי לֵיהּ שְׁמַעְתָּא בְּרִיגְלָא כְּשְׁמַעְתֵּיהּ.

משנה יָצְאוּ שְׁנַיִם שְׁנַיִם כְּאַחַת - מוֹנֶה אוֹתָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם; מָנָאן אֶחָד - תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקוּלְקָלִין. קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וְלְאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - שְׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין; הַתְּשִׁיעִי - נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי - מַעֲשֵׂר, וְאַחַד עָשָׂר קָרֵב שְׁלָמִים, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה - דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי יֵשׁ תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִילּוּ הָיָה תְּמוּרָה - לֹא הָיָה קָרֵב. קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "עֲשִׂירִי", וְלְאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מִמֶּנּוּ - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ.

גמרא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָנָאן זוּגוֹת זוּגוֹת, קִינְטָרָן קִינְטָרָן - עֲשִׂירִי לְמִנְיָנוֹ הוּא קָדוֹשׁ. "לְמִנְיָנוֹ" מַאי רַב מָארִי אָמַר: לְמִנְיַן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ. רַב כָּהֲנָא אָמַר: לְמִנְיַן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ. תָּנֵן: יָצְאוּ שְׁנַיִם שְׁנַיִם כְּאַחַת - מוֹנֶה אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁנַיִם, מָנָאן אֶחָד - תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקוּלְקָלִין. בְּשֶׁלָּמָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיַן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ - מִשּׁוּם הָכִי הָווּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקוּלְקָלִין, וְלָעֲשִׂירִי קָא קָרֵי לֵיהּ "תְּשִׁיעִי", וְלְאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי"; אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיַן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ, לְתַשִּׁיעִי - "תְּשִׁיעִי" קָא קָרֵי לֵיהּ, וְלָעֲשִׂירִי - "עֲשִׂירִי" קָא קָרֵי לֵיהּ! - אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי אָמְרִינָא אֲנָא - הֵיכִי דְּאִיכַּוֵּין לְאַפּוֹקֵי זוּגוֹת זוּגוֹת, הֵיכָא דִּנְפַק מִמֵּילָא - לָא. תָּא שְׁמַע: מְנָאָן לְמִפְרַע - עֲשִׂירִי שֶׁבְּמִנְיָן הוּא קָדוֹשׁ; בְּשֶׁלָּמָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיַן בְּהֵמוֹת הוּא קָדוֹשׁ - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְמִנְיַן שֶׁלּוֹ הוּא קָדוֹשׁ, עֲשִׂירִי - "חַד" קָרֵי לֵיהּ! אָמַר רָבָא: הוֹאִיל וְאִיתֵּיהּ בְּמִנְיָנָא פַּרְסָאָה, דְּקָרֵי לָעֲשָׂרָה "חַד".

"קרא

תוספות

עד שישתוק בתשיעי (אלא שלא קראו עשירי לה) — יש לפרש בשני ענינים: לאו דוקא שישתוק בתשיעי, אלא שלא קראו "עשירי", ואפילו קראו "תשיעי". דאם קראו "עשירי" — אין אחד קדוש, דשתי טעיות אין קדושין באחד, דטעות מיוחדת בעינן בהוה עצמו. ועוד יש לפרש: דאם קראו לתשיעי "תשיעי" — תו לא הוי טעות כשקרא לעשירי "תשיעי", ובאילו קראו "עשירי" דמי.

ואין אחד עשר מקודש, דלא חשיב כאילו נעקרה שם עשירי ממנו. והשתא הוי "שישתוק" דוקא, שלא ידבר כלל. ומתרצא בהכי קושיא אחת לקמן בשמעתין, דקאמר: הכא במאי עסקינן — דקדים חד מיניהו ואפיק לרישיה וקרא "אחד עשר". ומקשי עלה: כמאן? דלא כרבי, דאי כרבי — הא אמר: אחד עשר לא הוי עקירה. והשתא לוקמה (דקרוי) [דקרא] "תשיעי" להההוא דאפקיה לרישיה, דלדברי הכל הויא עקירה! ולפי פירוש זה ניחא, דלא הוי עקירה, כדפרישית. וללשון ראשון שפירשתי — להכי לא מוקי ליה דלקרייה "תשיעי" — דלא איצטריך למיתני הא, דודאי הוי עקירה. אבל הא איצטריך לאשמועינן, משום דזמנין לא הוי עקירה לרבי, היכא דאית ליה בהמות טובא.

שנים בעשירי כו' — לעיל פרק שני (יז,ב דבור המתחיל "אפשר") פירשתי דמצי סבר: אי אפשר לצמצם.

והא

"קְרָא לַתְּשִׁעִי "עֲשִׂירִי" וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁעִי", וְלַאֲחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי"". תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאִם קָרָא לַתְּשִׁעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁעִי", וְלְאֶחָד עָשָׂר "עֲשִׂירִי", שֶׁשְּׁלִשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שְׁמִינִי וּשְׁנֵים עָשָׂר אֲמַרְתָּ, הוֹאִיל וְהוּא קָדוֹשׁ וְטָעוּתוֹ מְתַקַּדֶּשֶׁת, מַה הוּא אֵינוֹ מְקוּדָּשׁ אֶלָּא בְּסָמוּךְ - אַף טָעוּתוֹ אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא בְּסָמוּךְ. וְהַתַּנְיָא: מַה הוּא מְיוּחָד - אַף טָעוּתוֹ מְיוּחֶדֶת! תָּאנִי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: הָא מַנִּי - רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ - עַד שֶׁיִּשְׁתּוֹק בַּתְּשִׁיעִי, וְיִקְרָא לָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וְלְאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי". סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: טָעוּת מַעֲשֵׂר תְּמוּרָה הֲוֵי; וְסָבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ, דְּאָמַר: אֵין מֵימַר חוֹזֵר וּמֵימַר. אָמַר רָבָא: יָצְאוּ שְׁנַיִם בַּתְּשִׁיעִי, קָרָאן "תְּשִׁיעִי" - עֲשִׂירִי וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה; עֲשִׂירִי - מֵאֵלָיו קָדוֹשׁ, לְתְשִׁיעִי - "תְּשִׁיעִי" קָא קָרֵי לֵיהּ. קְרָאן "עֲשִׂירִי" - עֲשִׂירִי וּתְשִׁיעִי מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה; מַאי טַעֲמָא - "עֲשִׂירִי" קָא קָרֵי לְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ. יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי וּקְרָאָן "עֲשִׂירִי" - עֲשִׂירִי וְאֶחָד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה, קְרָאָן "אֶחָד עָשָׂר" - עֲשִׂירִי וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה. הָא תּוּ לָמָּה לִי הַיְינוּ הָךְ! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּכָל בַּת אַחַת תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי, וְאַף עַל גַּב דִּלְא נָעֲקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ. יָתִיב רַב כָּהֲנָא וְקָאָמַר לֵיהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כָּהֲנָא: וַהֲלֹא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ, וּתְנַן: זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ! - הָנֵי מִילֵּי - בְּזֶה אַחַר זֶה, אֲבָל בְּבַת אַחַת - תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי. זֶה אַחַר זֶה - בְּהַדְיָא קָתָנֵי לָהּ: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "עֲשִׂירִי", וְלְאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ; "זֶה הַכְּלָל" לְאִיתּוּיֵי מַאי לְאו לְאִיתּוּיֵי בְּבַת אַחַת - לָא, לְאִיתּוּיֵי יָצָא עֲשִׂירִי וְלֹא דִּבֵּר, דְּהָא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הָא דְּתַנְיָא: יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי, וְלֹא קָדַם אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵירוֹ, וּקְרָאָן "עֲשִׂירִי" - עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה; וַהֲלֹא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ! אֶלָּא לְאו מְשׁוּם דְּאָמְרִינַן: כָּל בְּבַת אַחַת - תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשֵׁי. - אִי מִשּׁוּם הָא - לָא אִירְיָא; הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּקָדְמִים חַד מִינַּיְיהוּ וְאַפֵּיק לְרֵישֵׁיהּ, וְקָרְיֵיהּ "אַחַד עָשָׂר", וַהֲדַר אִיעֲרוּב וּנְפוֹק בַּהֲדֵי, וְקָרְיֵינְהוּ "עֲשִׂירִי", דְּהָא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ. - וְהָא "לֹא קָדַם" קָתָנֵי! - מַאי "לֹא קָדַם" - דַּהֲדַר אִיעֲרוּב. וּכְמַאן - דִּלְא כְּרַבִּי, דְּאִי רַבִּי - הָאָמַר: אַחַד עָשָׂר לָא הֲוֵי עֲקִירָה! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי, כִּי אָמַר רַבִּי - הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טוֹבָא, דְּאָמְרִינַן: חַד עִישׂוֹרָא קָאָמַר, הָכָא - דְּלֵית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טָפֵי. מַאי רַבִּי דְּתַנְיָא: קָרָא לָעֲשִׂירִי "אַחַד עָשָׂר", וְלְאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ. כְּלָל אָמַר רַבִּי: כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם "עֲשִׂירִי" הֵימֶנּוּ - אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ. אָמַר רָבָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמוֹת טוֹבָא, דְּאָמְרִינַן: חַד עִישׂוֹרָא קָאָמַר, תָּנָא חֲדָא: יִרְעוּ, וְתָנָא חֲדָא: יַקְרִיבוּ, וְתַנְיָא אִידָךְ: יְמוּתוּ. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּתָנָא יִרְעוּ - רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרִי: אֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפִּסּוּל.

והא

וכל **מעשר בקר וצאן** — משמע: בין שקראו הוא "עשירי", בין שהיה עשירי למנין ולא קראו "עשירי". **שמיני ושנים עשר** — אם קראם "עשירי". **מה הוא** — העשירי גמור, אינו מקודש אלא בסמוך לו, שאין לך סמוך בו יותר מגופו. **אף טעותו** — מה שהוא טעה וקרא "עשירי" — אינו מקודש אלא אם כן שטעה באותו שסמוך למעשר גמור, כגון תשיעי ואחד עשר שהן סמוכין לו, זה מלפניו וזה מלאחריו. **מיוחד** — שהעשירי אינו אלא אחד. **אף טעותו מיוחדת** — שאם טעה בתשיעי ובאחד עשר — לא היו שנים מקודשין, אלא אחד מהם. והיכי אמרת דכולהו מקודשים **עד שישתוק בתשיעי** — שאילו קראו "עשירי" — לא ליהוי אחד עשר קדוש, משום דשני טעיות של מעשר אחד איגן קדושים, דטעותו מיוחדת כהוא עצמו. וטעמא דרבי אלעזר הכי הוי, משום דסבר לה כרבי יהודה דאמר במתניתין: טעות וכו', דקאמר: וכי יש תמורה עושה תמורה ורבי שמעון אבוה דרבי אלעזר אמר בפרק ראשון דתמורה (ט,א) דאין ממירין וחוזרין וממירין, דלאחר שהמירו על הבהמה פעם אחת — אינה תופסת עוד תמורה פעם אחרת. והכא נמי, אין שתי טעיות למעשר. **בתשיעי** — כשהיה תשיעי ראוי לצאת. **עשירי וחולין** — דאחד מהן הוי תשיעי ואחד מעשר, אף על גב דקראו "תשיעי". **מעורבין** — ואין נאכלין אלא במומן. והגוזז והעובד אחד מהן — אינו סופג את הארבעים, דשמא חולין הוא. **עשירי ואחד עשר מעורבין** — כלומר, מעשר גמור ואחד עשר קדוש הויין מעורבין ביחד. ומשום דאחד עשר שהוא קדוש קרב שלמים — לכך יקרבו שניהם ויאכלו כחומר קודש שבהן, דטעונין שתי מתנות והרמת חזה ושוק כמו שלמים. **הא תו למה לי** — כיון דאשמעינן דיצאו שניהם בתשיעי וקראן "עשירי" — ממילא ידענא דכי ההיא דינא איכא ביצאו שניהם בעשירי? **בבת אחת** — דקרא שם "עשירי" לעשירי ולאחד עשר בבת אחת, אף על גב דלא נעקרה, דהא לעשירי נמי קרא "עשירי". לאיתויי יצא עשירי ולא דבר — דלא חשיבא עקירה בהך שתיקה, אלא אם כן עקרו בפירוש וקראו "תשיעי". **דאי לא תימא הכי** — דבבת אחת קדוש. ולרב אשי, דקפריך לרב כהנא: והלא לא נעקר וכו' — לא הוה שמיע ליה מה דתריצנא לעיל: הא קא משמע לן דבבת אחת כו'. **הכא במאי עסקינן** — דקתני: עשירי ואחד עשר מעורבין — דחשבינן ליה לאחד עשר מקודש, אף על גב דקרא לעשירי "עשירי" — כגון דקדים כו'. **וקרייה אחד עשר** — דהשתא נעקר שם עשירי ממנו, שלא קראו "עשירי" אלא "אחד עשר". ולהכי, אף על גב דהדר קרא אתרוייהו "עשירי" — קדוש האחד עשר. אבל היכא דמתחלה קרינהו "עשירי", אף על גב דבבת אחת — לא הוי אחד עשר קדוש. ולהכי מוקמינן כגון דקרייה "אחד עשר", דאי קרייה "תשיעי" — לא איצטריך למיתני, דהא ודאי עקירה הוי. אבל באחד עשר פליג רבי, ואמר דלא הוי עקירה כדלקמן, ואיצטריך לאשמועינן דהוי עקירה. **וכמאן** — מתרצינן דמה שקורא "אחד עשר" חשיבא עקירה **דאית ליה בהמות טובא** — לעשר. דהשתא כי מנה עשרה ראשונים וקרא העשירי "אחד עשר" — איכא למימר דבהכי לא נעקר שם עשירי ממנו. דמאי "אחד עשר" דקאמר — חד עישורא קאמר, כלומר: זה עישור ראשון. אבל היכא דלית ליה בהמות יותר מאחד עשר, או שנים עשר או שלשה עשר או ארבע עשר או חמשה עשר — ליכא למימר הכי. שאין מנהגו של עולם לומר "זה עישור אחד", אלא אם כן יודע שיהו לו עישוריות הרבה, הלכך אמרינן דאחד עשר ממש קאמר, ועקר שם עשירי ממנו. **יצאו שנים בעשירי** — היינו כגון "אמר מר". ואשמעתא דרבא קמהדר, דקאמר לעיל: יצאו שנים בעשירי קראן "עשירי" — עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. והשתא קא פריש: תנא חדא דהנהו שנים שמעורבין ירעו עד שיסתאבו, ותניא אידך כו'. [המשך בעמוד הבא]

[שיך

שנינו במשנה: **קָרָא** לַתְּשִׁיעִי ׳עֲשִׂירִי׳ וְלָעֲשִׂירִי ׳תְּשִׁיעִי׳ וּלְאַחַד עָשָׂר ׳עֲשִׂירִי׳ שלשתן מקודשין. הגמרא מביאה מקור לדין זה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, מִנַּיִן שֶׁאִם קָרָא לְתְּשִׁיעִי ׳עֲשִׂירִי׳ וְלָעֲשִׂירִי ׳תְּשִׁיעִי׳ וּלְאַחַד עָשָׂר ׳עֲשִׂירִי׳ שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז לב) ׳וְכָל מַעֲשֵׂר בָּקָר וָצֹאן, כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט, הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ׳, ומשמע מלשון הפסוק, שכל ששייך בו שם ׳עשירי׳, בין מחמת קריאת המונה, ובין מחמת שאכן היה עשירי ליוצאים, הרי הוא מעשר. שואלת הברייתא: יָכוֹל הָיִיתִי לוֹמַר, שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה בדין זה אַף את היוצא שְׁמִינִי וּשְׁנֵים עָשָׂר שטעה וקרא להם ׳עשירי׳. משיבה הברייתא: אֲמַרְתָּ – יש לך לומר ולחלק, שהוֹאִיל וְהוּא [–העשירי האמיתי] קָדוֹשׁ, וְטָעוּתוֹ גם כן מִתְקַדֶּשֶׁת, משום כך יש לדמות את הטעות לאמיתי, מָה הוּא – כשם שהעשירי האמיתי, אֵינוֹ מְקוּדָּשׁ אֶלָּא בְּפֶמְוּ – אין קדושתו חלה אלא על היוצא סמוך לעשירי, שהרי אין לך סמוך אליו יותר ממנו עצמו, אַף טָעוּתוֹ אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא בְּפֶמְוּ – גם כשקורא בטעות שם ׳עשירי׳ על בהמה אחרת, לא חלה קדושת מעשר מחמת טעותו, אלא אם טעה בבהמה הסמוכה ביותר לעשירי, דהיינו על היוצא תשיעי או אחד עשר בלבד, ולא על היוצא שמיני או שנים עשר.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לדרוש מלשון הפסוק שהתשיעי והאחד עשר קדושים אם טעה וקרא לשניהם ׳עשירי׳ ולעשירי ׳תשיעי׳, וְהָתַנְיָא בברייתא, מָה הוּא מְיוּחָד [–יחיד], אַף טָעוּתוֹ לא חלה מחמתה קדושת מעשר, אלא אם טעה בטלה מְיוּחֶדֶת [–יחידי], ולא אם טעה בשני טלאים וקרא לשניהם ׳עשירי׳.

מתרצת הגמרא: תְּאַנֵּי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שנה אחד החכמים [שהיה רגיל לשנות בברייתות] לפני רבי יוחנן, הָא מַנִּי – ברייתא זו בשיטת מי היא שנויה, בשיטת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא שנויה, דְּתַנְיָא – שכך שנינו בברייתא אחרת, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵין אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ, עַד שֶׁיִּשְׁתּוֹךְ בַּתְּשִׁיעִי, וְיִקָּרֵא לָעֲשִׂירִי ׳תְּשִׁיעִי׳ וּלְאַחַד עָשָׂר ׳עֲשִׂירִי׳, כי רק באופן שעקר שם ׳עשירי׳ מהעשירי האמיתי, וגם לא קרא שם ׳עשירי׳ לאף אחד לפני האחד עשר, חל שם ׳עשירי׳ על האחד עשר, אך אינו יכול לקדש שני טלאים בשם ׳עשירי׳. ומבארת הגמרא את סברת רבי אלעזר בן רבי שמעון: סָבַר לָהּ רבי אלעזר בן רבי שמעון כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר במשנתנו טָעוּת מַעֲשֵׂר תְּמוּרָה חַיָּי – הקורא שם ׳עשירי׳ ליוצא תשיעי או אחד עשר, חלה עליהם קדושה כתמורת המעשר האמיתי, וְגם סָבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ – כדעת אביו רבי שמעון, דְּאָמַר (תמורה ט.) אֵין מֵימַר חוֹזֵר וּמֵימַר – אם המיר מבהמת קודש על בהמת חולין, אינו יכול לחזור ולהמיר את הראשונה שוב על בהמת חולין נוספת, ולכן לאחר שטעה וקרא שם ׳עשירי׳ על היוצא תשיעי, אם יטעה שוב ויקרא שם ׳עשירי׳ על היוצא אחד עשר הוא לא מתקדש, כי אי אפשר להמיר פעמיים מקדושה אחת.

הגמרא מברר דיני הקורא בטעות שם אחד לשנים היוצאים כאחד: אָמַר רָבָא, יָצְאוּ שְׁנַיִם יחד בַּתְּשִׁיעִי – כשהיה צריך לצאת התשיעי, אם קָרָאן המונה ׳תְּשִׁיעִי׳, הרי עֲשִׂירִי [–מעשר] וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה. והיינו משום שהָעֲשִׂירִי האמיתי מֵאֲלָיו [–מעצמו] הוא נעשה קָדוֹשׁ, ואף שקרא לו ׳תשיעי׳ חלה עליו קדושת מעשר, ואילו לַתְּשִׁיעִי האמיתי, הרי ׳תְּשִׁיעִי׳ קָרָא לֵיהּ – קרא לו ׳תשיעי׳, ולא חלה עליו קדושת מעשר על אף שיצא עם העשירי. ומכיון שאינו יודע מי הוא התשיעי ומי הוא העשירי, נמצא שבהמת חולין ובהמת מעשר מעורבים זה בזה.

אולם אם קָרָאן המונה לשניהם ׳עֲשִׂירִי׳, הרי עֲשִׂירִי וּתְשִׁיעִי מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה – חלה על העשירי שביניהם קדושת מעשר להקרב, ואילו על התשיעי חלה קדושה שלא יאכל עד שיפול בו מום. שואלת הגמרא: מַאי מַעֲמָא – מה הטעם שבאופן זה גם התשיעי יש בו קדושה. משיבה הגמרא: ׳עֲשִׂירִי׳ קָא קָרֵי לֵהּ לְתַרְוַיְיהוּ – כיון שקרא לשניהם ׳עשירי׳, לכן יש בשניהם קדושה, ואף זה שהוא באמת תשיעי, אסור לאכלו עד שיפול בו מום.

דין נוסף: יָצְאוּ שְׁנַיִם יחד בָּעֲשִׂירִי – כשהיה צריך לצאת העשירי, וְקָרָאן המונה לשניהם ׳עֲשִׂירִי׳, הרי עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה – חלה על העשירי שביניהם קדושת מעשר להקרב, ואילו על האחד עשר חלה קדושה להקריבו לשלמים, אלא שאינו יודע מי מהם הוא קדוש בקדושת מעשר ומי מהם קדוש בשלמים. אולם אם קָרָאן המונה לשניהם ׳אַחַד עָשָׂר׳, חלה קדושת מעשר רק על אחד מהם שהוא העשירי, ויש לו עֲשִׂירִי – מעשר וְחוּלִּין מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה.

שואלת הגמרא: הָא תּוּ לָמָּה לִי – דין זה, למה חזר רבא ואמרו שוב, הרי הֵיינוּ הָךְ – שני אופנים אלו שאמר רבא הם בעיקרן דין אחד. שהרי באופן הראשון אמר רבא, שאם יצאו שנים בתשיעי וקרא לשניהם ׳עשירי׳, הרי עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה. ויש ללמוד שהוא הדין גם כשיצאו שניהם בעשירי שאם קרא לשניהם ׳עשירי׳, עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. משיבה הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן רבא בדין זה שיצאו שניהם בעשירי, דְּכָל בִּבַת אַחַת תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשִׁי – שבכל אופן שקרא שם ׳עשירי׳ על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם, וגם אותו שאינו עשירי נעשה קדוש, וְדין זה הוא אַף עַל גַּב דְּלֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ – אף על פי שלא עקר שם ׳עשירי׳ מהעשירי האמיתי, אלא קרא לשניהם יחד ׳עשירי׳.

הגמרא דנה בחידוש שלימדנו רבא: יָתֵיב [–ישב] רַב כַּהֲנָא, וְקָאָמַר לֵיהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא – ואמר שמועה זו, שאם קרא שם ׳עשירי׳ על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם. אָמַר לֵיהּ [–הקשה לו] רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, איך חלה קדושה על האחד עשר, וַהֲלֹא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ – מהעשירי, וּתְנַן – ושנינו במשנתנו, זֶה הַכְּלָל, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ, כיון שיש עשירי אחד שכבר קדוש ואי אפשר לקדש עוד אחד כמותו. מתרצת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי כשיצאו בְּזֶה אַחַר זֶה, שבאופן זה כבר קידש את העשירי, ולכך אינו יכול לחזור ולקדש את האחד עשר, אֲבָל כשיצאו בְּבַת אַחַת, וקרא לשניהם יחד ׳עשירי׳, תַּרְוַיְיהוּ קָא קָדְשִׁי – חלה הקדושה על שניהם.

מקשה הגמרא: והרי דין זה של יצאו העשירי והאחד עשר בְּזֶה אַחַר זֶה, בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לָהּ – כבר הובא בפירוש במשנה, שהרי שנינו במשנתנו, קָרָא לַתְּשִׁיעִי ׳עֲשִׂירִי׳ וְלָעֲשִׂירִי ׳עֲשִׂירִי׳ וּלְאַחַד עָשָׂר ׳עֲשִׂירִי׳ אֵין אַחַד עָשָׂר מְקוּדָּשׁ, ואם כן לשון ׳זֶה הַכְּלָל׳, לְאִיתּוּיֵי מַאי – מה הוא בא לרבות, לָאו – האם לא בא לְאִיתּוּיֵי שאפילו אם יצאו העשירי והאחד עשר בְּבַת אַחַת וקרא לשניהם ׳עשירי׳, שאין הקדושה חלה אלא על העשירי בלבד, ושלא כרבא.

מתרצת הגמרא: לֹא זה הוא הריבוי שיש לרבות מלשון ׳זה הכלל׳, אלא באמת באופן זה שניהם קדושים, ולשון ׳זה הכלל׳ בא לְאִיתּוּיֵי אם יָצְאָה הָעֲשִׂירִי וְלֹא דְּבַר המונה, שבאופן זה לא חלה קדושה על האחד עשר, דְּהָא לֹא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ

המשך בעמוד 181

וְהָא דְּתָנֵי – ואילו הברייתא ששנינו בה ששניהם **יְקָרֵיבוּ**, כדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** שנויה, **דְּאָמַר** בזבחים (עה:) **מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפִּסּוּל**, ולכן מותר להקריב את הטלה כדין שלמים, אף שבכך הוא ממעט באכילת החזה והשוק הניתנים לכהנים, וכמבואר לעיל.

וְהָא דְּתָנֵי ששניהם **יְמוּתוּ**, כדעת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא** שנויה, **דְּאָמַר** במשנתנו, **טָעוּת מַעֲשֶׂר תְּמוּרָה הָוְיָא** – שהאחד עשר שטעה וקראו 'עשירי', קדוש משום שנחשב תמורת מעשר, **וְקָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה**, שתְּמוּרַת מַעֲשֵׂר מֵתָה.

מקשה הגמרא: **וְכִי קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה** שתְּמוּרַת מַעֲשֵׂר מֵתָה, **וְהָתָנַן** במשנתנו, שרבי יהודה סובר שהאחד עשר שקראו 'עשירי' אינו עושה תמורה כיון שהוא תמורת מעשר, ואין תמורה עושה תמורה, ועל כך **אָמְרוּ מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אִילּוּ** האחד עשר אכן **הָיָה תְּמוּרָה** של העשירי, **לֹא הָיָה קָרֵב** כלל תמורת מעשר שאינה קריבה. **מִכְּלָל** – משמע מכך, **דְּרַבִּי יְהוּדָה** שחלק על רבי מאיר, **סָבַר** שתמורת מעשר **קָרֵב** לשלמים.

ומוסיפה הגמרא: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לפרש את המשנה באופן אחר, שרַבִּי מֵאִיר, **לְמַאי דְּסָבִירָא לֵיהּ קָאָמַר** – דבריו נאמרו לפי דעתו שהאחד עשר קרב שלמים, שבהכרח האחד עשר אינו נחשב כתמורה לעשירי, אבל אין להוכיח מדבריו לשיטת רבי יהודה, שהרי יתכן שרבי יהודה חולק על משנתנו וסובר שאכן האחד עשר נחשב תמורת מעשר ואינו קרב כשלמים, וכן אינו עושה תמורה. **וְהָתַנְיָא** – והרי יש לדחות סברא זו מחמת מה ששנינו בברייתא, **אֵין בֵּין הָאֶחָד עָשָׂר** שנקרא בטעות 'עשירי' לְשאר קרבן **שְׁלָמִים, אֶלָּא שֶׁזֶּה** – סתם קרבן שלמים, **עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיקָרֵב** – אם המירו אותו בבהמה אחרת, הרי הבהמה שהמירוהו בה קדושה וראויה להקרבה, **וְזֶה** – ואילו האחד עשר, **אֵין עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לְיקָרֵב**, ולכאורה הוא משום שטעות מעשר קדושתו כתמורה, ואין תמורה עושה תמורה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**, ומשמע, שרבי יהודה סובר שדווקא **קָדוֹשׁ לְיקָרֵב הוּא דְּלָא (הוא) עָבִיד** – האחד עשר רק אינו עושה את הבהמה שהמירו בה קדושה להקרבה, **הָא אִיהוּ גּוּפֵיהּ קָרֵיב** – אולם האחד עשר עצמו כן קדוש להקרבה, ואם כן, אין לבאר שרבי יהודה חולק על משנתנו וסובר שתמורת מעשר אינה קריבה.

ומוסיפה הגמרא ומקשה: **וְעוֹד** יש להוכיח שלא נחלק רבי יהודה על דין זה, **דְּתַנְיָא** בתורת כהנים (נדבה פט"ז), נאמר בפסוק (ויקרא ג א) 'וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ **אִם מִן הַבָּקָר**', **לְרַבּוֹת** שאם קרא **לְאַחַד עָשָׂר** בטעות 'עשירי', הרי הוא קרב **לִשְׁלָמִים**, שואלת הברייתא: **יָכוֹל שֶׁאֲנִי מֵבִיא אַף** את **הַתְּשִׁיעִי** שקרא לו בטעות 'עשירי' שיקרב לשלמים. משיבה הברייתא: **אֲמָרְתָּ** – הרי יש לך לומר בזה, **וְכִי** כל **הֶקְדֵּשׁ** שעושה תמורה, **לְפָנָיו מְקַדֵּשׁ אוֹ לְאַחֲרָיו מְקַדֵּשׁ** – האם יכול לקדש את תמורתו אף קודם שהוא עצמו נעשה קדוש, או שמא רק לאחר שהוא עצמו נעשה קדוש, **תְּיוּ אוֹמֵר** – הרי מסתבר לומר, שרק **לְאַחֲרָיו** הוא **מְקַדֵּשׁ**, וכמו כן אין התשיעי יכול להתקדש לשלמים כתמורת מעשר לפני שהעשירי עצמו התקדש, אולם האחד עשר כן נעשה תמורת מעשר וקרב כשלמים. ומוכיחה הגמרא: והרי **סְתָם סִיפְרָא מַנִּי** – ברייתא של תורת כהנים שנשנית בסתם, ללא הזכרת שם התנא ששנאה, כדעת מי היא שנויה, הרי כדעת **רַבִּי יְהוּדָה** היא שנויה, **וְקָתָנֵי** בה, 'מִן הַבָּקָר' **לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר לִשְׁלָמִים**. הרי שגם לדעת רבי יהודה אחד עשר שקראו 'עשירי' קרב לשלמים ואינו מת, ואם כן לא ניתן להעמיד שהברייתא ששנינו בה ששניהם ימותו היא כשיטתו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** תְּרַגְמָהּ [–העמידה וביארה] **רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אַבָּא** קַמֵּיהּ [–בפניו] **דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, לברייתא שבה ששניהם ימותו, **שבְּמַעֲשֵׂר בְּזְמַן הַזֶּה עָסְקִינַן** – הברייתא עוסקת במעשר בהמה שעשרו בזמן הזה, **וְהטעם שימותו הוא מִשּׁוּם** שיש לחשוש שמא יבא לידי **תַּקָּלָה**, ולפיכך מכניסם למקום סגור שימותו שם מאליהם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, שהברייתא עוסקת במעשר בהמה בזמן הזה, **מַאי אִירְיָא תְּרֵי** – למה נקטה הברייתא דין זה דווקא באופן שיצאו שנים יחד בעשירי, **אֲפִילּוּ חַד נַמִּי** – והרי אפילו אם יצא רק אחד וקבעו למעשר, דינו הוא שהולך למיתה כדי שלא יבוא לידי תקלה.

מתרצת הגמרא: **לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** – מה שהזכירה הברייתא דין זה באופן שיצאו שנים יחד, לא היה זה אלא בדרך 'אין צריך לומר', וכך הוא ביאור הברייתא, **לֹא מִיבַּעְיָא חַד** – אין צריך לומר שאם יצא רק טלה אחד, שבאופן זה ודאי גזרו חכמים שילך למיתה, כיון **דְּלֵית לֵיהּ פְּסֵידָא** בכך, שהרי בין כך ובין כך היה חייב להפרישו למעשר, ולא היה יכול לאוכלו כיון שאינו ראוי להקרבה, **אֲבָל** כשיצאו **תְּרֵי** יחד, וקרא לשניהם 'עשירי', היה מקום לומר, **כֵּיוָן דְּאם** ימיתו את שניהם **נְפִישֵׁי פְּסֵידָא** – יש הפסד ממון מרובה, אם כן, **לִישַׁהֵינְהוּ עַד דְּנִיפּוֹל בְּהוּ מוּמָא וְלֵיכְלִינְהוּ** – שיהיה מותר לבעלים להשהותם עד שיפול בהם מום ויאכלם, **קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא שגם באופן שיצאו שנים יחד, גזרו חכמים להמית את שניהם, כדי שלא יבוא לידי תקלה במעשר.

הגמרא דנה בדין שליח המפריש מעשר בהמה וטעה בהפרשתו: **אִיתְּמַר, הָאוֹמֵר לְשָׁלּוּחוֹ, צֵא וְעַשֵּׂר עָלַי** [–עבורי] מעשר בהמה, וטעה השליח במנין, נחלקו אמוראים בדינו. **רַב פָּפִּי מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא אָמַר**, אם **קָרָא** השליח **לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי'**, התשיעי **קָדוֹשׁ**, שהרי אינו קדוש אלא לענין איסור אכילה קודם שיפול בו מום, ויכול הבעלים להמתין עד שיפול בו מום ולאכלו ואין לבעלים הפסד ממון מחמת הטעות. **וְאם** קרא **לְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי'**, הוא **אֵינוֹ קָדוֹשׁ** כלל, כיון שקדושתו היא כשלמים, ואם תחול הקדושה כדברי השליח, הבעלים מפסיד את החזה והשוק שניתנים לכהנים, והבעלים לא שלחוהו על דעת שיגרום להם הפסד. **וְרַב פָּפָּא אָמַר, אֲפִילּוּ קָרָא** השליח **לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי'**, שלא הפסידו חזה ושוק, **אֵינוֹ קָדוֹשׁ** התשיעי, ומותר לאכלו אף אם לא נפל בו מום, משום **דְּאָמַר לֵיהּ** הבעלים לשליח, **לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ וְלֹא לְעַוּוֹתֵי** – לתקן שלחתיך ולא לקלקל, וכיון שמחמת קדושת התשיעי אסור לבעלים לאכלו עד שיפול בו מום, ואסור לגזזו או לעבוד בו, בטלה השליחות ואין השליח יכול לקדשו.

הגמרא מקשה על דין זה, מדין שליח שטעה בהפרשת תרומה. מקשה הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – ומה שונה דין שליח להפרשת מעשר בהמה, **מָהָא דְּתָנַן** במסכת תרומות (פ"ד מ"ד) לגבי שיעור תרומה, **הָאוֹמֵר לְשָׁלּוּחוֹ צֵא וּתְרוֹם** עבורי תרומה גדולה, **תּוֹרֵם** השליח **כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת. וְאם אֵינוֹ יוֹדֵעַ** מה היא **דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, תּוֹרֵם בְּעֵין בֵּינוֹנִית**, דהיינו **אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים**, ואם לא עשה כן, אלא **פִּיחֵת עֲשָׂרָה** – פיחת מפירותיו של בעל הבית על ידי שהפריש בעין יפה שהוא אחד מארבעים במקום אחד מחמשים, **אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה** – שהוסיף על פרותיו של בעל

המשך בעמוד 21

[שייך לעמוד הקודם] **אין מביאין קדשים לבית הפסול** — שאילו היו קריבים — צריך לאוכלן בחומר שבהם, דצריך להרים מהם חזה ושוק וליתן לכהניתץ ומתוך שהכהנים מועטין הן, אין נאכל אלא לבהנים — שמא לא יהו מצוין אוכלין לאותן חזה ושוק, ויפסלו בלינה לאחר שני ימים ולילה אחד. והשתא מביא אחד מהם, שהוא מעשר, לבית הפסול. דהא מעשר ודאי אינו צריך הרמת חזה ושוק לבהנים, אלא הכל נאכל לכל אדם, ומצויין לו אוכלין הרבה, ולא ליתי לעולם לידי פסול לינה. במסכת זבחים פרק "כל הזבחים שנתערבו" (עה,ב) גמרינן פלוגתא דרבי שמעון ורבנן, דתנן: אשם שנתערב בשלמים, רבי שמעון אומר: שניהם ישחטו בצפון ויאכל כחמור שבהן. אמרו לו: אין מביאים קדשים לבית הפסול. **תמורה הויא** — ותמורת מעשר אינה קריבה, אלא מתה. **למאי דסבירא ליה** — דהכי קאמר: לדידי דסבירא לי דתמורת מעשר אינה קריבה — לאו תמורה היא, דאילו היה תמורה לא היה קרב. **אין בין אחד עשר** — שקראו מעשר, לשלמים דעלמא — אלא שזה עושה תמורתו ליקרב, שהשלמים עושים תמורה ותמורתן קריבה. אבל אחד עשר — אין עושה תמורה ליקרב. דסבר רבי יהודה דטעות מעשר הויא תמורה, ואין תמורה עושה תמורה. ודאי "ליקרב" בתרא — לא נקט אלא משום דיוקא: הא אידהו גופיה קרב שלמים. **דתניא אם מן הבקר** — "אם זבח שלמים קרבנו מן הבקר" וגו', **לפניו קדוש** — שהוא עצמו קדוש, מסתברא דאינו עושה תמורה אלא לאחר שהוא קדוש. **תרגמה** — להא דקתני: ימותו. **בזמן הזה** — דלא סבירא ליה הא דרב הונא דאמר בריש פירקין דהאידנא לא נהוג מעשר, גזירה משום לקוח ויתום. ולהכי אין מניחין אותו לרעות עד שיפול בו מום, דדלמא אדהכי והכי אתי בדהו לידי תקלה, לידי גזיזה ועבודה, או אתי לשוחטן בלא מום. הלכך כונסן לכיפה וימותו שם מאליהם. **מאי איריא תרי** — כי יצאו שנים בעשירי וקראן "עשירי". **קרא לתשיעי עשירי קדוש** — דלא מפסיד ליה כלל, ואוכלו במומו. **אינו קדוש** — דכיון דשלמים הוא — מפסידו חזה ושוק דמטי לחלק כהנים, ומצי אמר ליה: להפסידני לא שויתיך שליח. **ולא לעוותי** — והיינו עיוות, שצריך לו להמתין עד שתומם. ועוד, שאסור לגזזה ולעבוד בה. **פיחת עשרה** — שתרם אחת מארבעים בעין יפה. **להכי אמדתיך** — שאמדתי בדעתי שכך היה רצונך לתרום כמה שתרמתי. **לא איבעיא לך למיטעי** — הלכך לא בלום הוא אותו טעות.

הדרן עלך מעשר בהמה

והא דתניא יקריבו רבי שמעון דאמר מביאין קדשים לבית הפסול — ואף על גב דשלמים טעונין סמיכה, ומעשר אין טעון סמיכה, כדתנן במנחות (צב,א)! כיון דסמיכה לא מעכבא — לא חיישינן. ובפרק "תמיד נשחט" (פסחים סב,א) אמר: כל הזבחים ערל ושמא משלחין קרבנותיהן — ליכא לאוקמא בבכור ומעשר, דהא "כל הזבחים" קאמר. ובפרק "שני נזירים" (נזיר נז,א) נמי תנן: שניהם מביאים קרבן על תנאי. ובמסכת שקלים (יא,ב) נמי תנן: בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר — זכרים עולות, נקבות זבחי שלמים, ושתיהן סמיכה. ולא משמע דאיירי במצאוה בעלים, מדקתני עלה: בראשונה היו ממשכנין מוצאיה להביא נסכים. ויורש מביא קרבן אביו אף על גב שאינו סומך. ובפרק "התערובות" (זבחים עו,א) נמי: מביא אשמו ולוגו, ואותו אשם טעון סמיכה. וההיא סמיכה באקופי, דלא גמורה היא, למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא, ובגברא איירי, כדמוכח בתוספתא. ופרק שלישי דמועד קטן (טו,ב) אמר: אבל אינו משלח קרבנותיו, דכתיב "שלמים" — כשהוא שלם, ולא בשהוא חסר. אבל אי לאו קרא — הוה משלח. ואומר התם: מנודה מדהו שישלח קרבנותיו? תא שמע: כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו, ושלחו קרבנותיהן. ובפרק בתרא דמנחות (קו,א) תנן: "פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה" — מביא פר ועגל. ובגמרא [שם עמוד ב] גבי "ששה לנדבה", אחד פר ועגל. ובפרק "כל המנחות באות מצה" (שם סב,ב): השולח קרבנותיו ממדינת הים — היה כהן מניף על ידו. מדקתני "מניף" — בשלמים איירי, דבעו סמיכה. וליכא לאוקמא בקרבן נשים, דהא קתני ליה רישא: והאשה כהן מניף על ידה. בכל הני משמע דלא חיישינן לסמיכה. ושקוה: דבפרק "כל הגט" (גיטין כח,ב) גבי השולח חשאתו ממדינת הים כו' פריך: והא בעי סמיכה! ומשני: בעוף, או בקרבן נשים. ופרק "האשה" (פסחים פט,א) תנן: חמשה שנתערבו עורות פסחיהם ונמצא יבלת באחד מהם — פטורים לעשות שני. ולא מייתי מותר פסח על תנאי — מטעם סמיכה, משום דפסח אינו טעון סמיכה, ומותר פסח טעון סמיכה, ולא התירוהו להקריב בלא סמיכה, ואף על גב דאיכא בפסח חיוב כרת. ובפרק "התערובות" (זבחים עד,ב) נמי תנן: נתערבו קדשים בקדשים, מין במינו — יקרב לשם מה שהוא. ופריך: והא בעי סמיכה! ומשני: בקרבן נשים! וצריך לומר: קרבן שאין לו תקנה ברעייה ואזלא למיתה — יקריבוהו בלא סמיכה, אבל יש לו תקנה ברעייה — אסור להקריבו בלא סמיכה. ולכך, בההיא דשקלים וביורש — קרב בלא סמיכה, אבל קדשים בקדשים — יש להם תקנה ברעייה. וכהאי גוונא נמי מפליג התם גבי אשם, דאית ליה תקנה ברעייה. וההיא דמביא אשמו ולוגו אמר התם [זבחים עו,ב]: לתקוני גברא שאני. וההיא דאבל ומנודה — איכא לאוקמה בעוף, או בקרבן נשים. ומה ששלחו ישראל קרבנותיהן במדבר — בתמיד שבכל יום קאמר. וההיא דפר ועגל — בקייץ למזבח. וערל וטמא שאני, דלאו בני סמיכה נינהו, ערל אי אפשר להמתין עד שימול, בגון שמתו אחיו מחמת מילה. וטמא — בגון זב ומצורע בקרבן הקבוע לו, בגון עולת ראייה וחגיגה (או בגון שעובר עלייהו ב"בל תאחר"). וההיא דכהן מניף על ידו — בערל וטמא ויורש, וכדרבי יהודה דאמר: יורש אינו סומך. והא דשמעתין, וההיא דשניהם מביאין חטאת אחת, וההיא דנויר שמביאין על תנאי — שאני התם, דבתחלת הפרשת הקרבנות לאו בני סמיכה נינהו, דאי אפשר לעשות בהן סמיכה. ועוד יש לומר: הך דשמעתין, כל חד בשעת הקרבתו שמא לא מחייב בסמיכה, ולא דמי לקרבן שהוא בר סמיכה. ואם תאמר: היכי קרבי הכא, כיון דאין מתנות מעשר ושלמים שוה, שזה מתן ארבע וזה מתן אחת? ומיהו, יש לומר: פלוגתא היא בפרק "תערובות" (שם פ,א): נתערבו מתן ארבע במתן אחת, רבי אליעזר אומר: ינתנו במתן ארבע, רבי יהושע אומר: במתן אחת. דכל הניתנים במתן ארבע שנתנו במתן אחת — יצא. דרבי אליעזר סבר: מסיק להו לשם עצים. מידו: בההוא פסקא משמע דרבי שמעון אית ליה דרבי אליעזר, גבי "למחרת מביא אשמו", דמסיק להו לשם עצים.

במעשר בזמן הזה — בריש פירקין (נג,א) מסקינן אינו נוהג בזמן הזה משום תקלה. ומכל מקום, אם עישר — חל עליו שם מעשר.

לתשיעי עשירי קדוש — קסבר רב פפי דלא שייך כאן "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי", כיון דנאכל במומו, אף על פי שצריך להמתין עד שיומם ואסור בגיזה ועבודה. אי נמי: היינו טעמא דאחד עשר לרב פפי, משעה שיצא עשירי — עבדיה לשליחותיה, דעשירי מאליו קדוש.

הדרן עלך מעשר בהמה וסליקא לה מסכת בכורות

ביאור מחלוקת ר"מ ור' יהודה בדין "קרא לתשיעי עשירי כו'"

הדרן על מסכת בכורות - מעובד מתוך שיחת קודש

א. במשנה סוף בכורות (ס, א) שנינו: **"קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין"**. ובגמרא למדו זאת מהפסוק (בחוקותי כז, לב) "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה'" - שתיבת "וכל" באה "לרבות את כולן".

אמנם בדין קדושתו של האחד-עשר שקראו עשירי נחלקו ר' מאיר ור' יהודה במשנה: **"התשיעי נאכל במומו והעשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים ועושה תמורה - דברי ר' מאיר, א"ר יהודה: וכי יש תמורה עושה תמורה? אמרו משום ר"מ: אילו היה תמורה לא היה קרב"**.

כלומר, ר' יהודה סובר שקדושתו של האחד-עשר היא רק בגדר **תמורה**, כי בזה שקרא לו עשירי והוא באמת האחד-עשר הרי זה כאילו אמר "יהא תמורתו של העשירי" (ראה רע"ב). ולכן אם אמר אח"כ על בהמה של חולין שהיא תמורת האחד-עשר לא תחול עליה קדושת מעשר, כי "אין תמורה עושה תמורה".

ואילו ר' מאיר סובר שהאחד-עשר אינו תמורתו של העשירי אלא הוא **קדוש מעיקרו** בקדושת מעשר (במקרה שלנו שקרא לעשירי תשיעי), ולכן גם הוא עושה תמורה.

ועל כך מביא ר' מאיר ראיה, מכך שהאחד-עשר קרב על גבי המזבח, כי אילו היה לו דין תמורה לא היה קרב, כי לדעת ר"מ אין תמורת מעשר קרבה. ודעתו של ר' יהודה מבוארת בגמרא (סא, א) שתמורת מעשר קרבה, ולכן אין הקרבתו מוכיחה שאינו בגדר תמורה.

ב. ויש לבאר את שורש מחלוקתם של ר"מ ור"י אם האחד-עשר עושה תמורה:

ר' יהודה סובר, שהקריאה לאחד עשר "עשירי" אין בכוחה **לחדש** קדושה בבהמה, כי קדושת מעשר חלה רק על מי שהוא עשירי באמת, אלא שע"י קריאה זו **מתפשטת** הקדושה של העשירי וחלה גם על האחד-עשר, ומכיוון שקדושתה נובעת רק **מהתפשטות** הקדושה של העשירי - לכן היא דומה לתמורה, שגם היא קדושתה נובעת מהתפשטות קדושת הקרבן על החולין ולא קדושה עצמית. ומטעם זה היא גם לא עושה תמורה, כי רק קדושה עצמית יש בכוחה להתפשט הלאה, אבל בהמה שכל קדושתה היא מהתפשטות של בהמה אחרת אינה יכולה להתפשט עוד ממנה והלאה[1].

ואילו ר' מאיר סובר, שהתורה חידשה כאן דין ב"גזירת מלך" (כלשון הרע"ב) שקריאה זו שקרא בטעות עשירי - בכוחה לחדש קדושה, היינו שזו קדושה עצמית ולא התפשטות (ותמורה).

והוא מביא ראיה לשיטתו, מכך שהיא קרבה על גבי המזבח. כי אילו היתה קדושתה כקדושת תמורה, לא היתה יכולה ליקרב, כשם שתמורה אינה קרבה (לדעת ר"מ) כי יש בה רק התפשטות של קדושה, ומכך שהיא קרבה - הרי זו הוכחה שיש בה קדושה עצמית.

ג. וצריך להבין: מה מכריח את ר' יהודה ללמוד שקדושת האחד-עשר אינה קדושה עצמית, הרי למדים דין זה מהכתוב "**וכל** מעשר בקר וצאן וגו'", ובפשטות כוונת הדרש ללמד שכל המעשרות (כהלכתו או בטעות) שווים זה לזה, ומניין לו לר' יהודה לחלק שהאחד-עשר אינו אלא **תמורת** מעשר?

ויש לומר שהוכחתו מדין זה גופא:

הדין הוא, שקדושת מעשר-טעות חלה רק על **התשיעי והאחד-עשר**, ולא על השמיני והשנים-עשר. והטעם על זה מבואר בגמרא: "מה הוא (עשירי) אינו מקודש אלא בסמוך [פרש"י: "שאין לך סמוך לו יותר מגופו"] - אף טעותו אינה מתקדשת אלא בסמוך [פרש"י: "כגון תשיעי ואחד עשר שהן סמוכין לו"]".

הרי מוכח מזה, שקדושת מעשר-טעות אינו חידוש דין מיוחד (היינו שעצם קריאת "עשירי" תחיל קדושה על התשיעי והאחד-עשר), כי אם כן מדוע השמיני והשנים-עשר אינם קדושים כשקראם עשירי? אלא על-כרחך שקריאת עשירי אינה פועלת קדושה **עצמית**, אלא רק ממשיכה עליו את **התפשטות** קדושת העשירי, **ולכן** "אינה מתקדשת אלא בסמוך" - אין ביכלתה של הקדושה להתפשט אלא רק בסמוך לעשירי.

על פי הדרן על מסכת בכורות. משיחת י"ט כסלו תשל"ב, נדפס בלקוטי שיחות חלק י"ב בחוקותי שיחה א, סעיף א-ב (עמ' 120 ואילך). מתוך פרוייקט "רבי מסיים בה" - בית חב"ד מרום כנען, צפת עיה"ק.

1. ועל דרך ההבדל בין אב הטומאה לראשון לטומאה - שהראשון הוא רק התפשטות מהאב ולכן אינו מטמא אדם וכלים וכו' (ראה רמב"ם הל' טומאת מת פ"ה הלכה ז-ח).

אגרות קודש

ב״ה, ו׳ כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר שלמה שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ״ה מ״ח וג׳ כסלו והמוסגרים שבהם. ובטח קבל מכתבי מענה על מכתבו הקודם, וכן המכתבים להתלמידים המוסגרים בו.

ב) בודאי צריך הי׳ להתבונן בהאפשריות לסדר, אשר בכל הכתות של התלמידים (ויש מקום לומר אפי׳ של התלמידות) ילמדו דינים והלכות הצריכות בחיי היום יומים. כיון שסוכ״ס זהו כל האדם ולא המדרש עיקר אלא המעשה. ומובן שכוונתי בזה לא רק לקסבלנקה אלא לכל המוסדות (אי איישר חילי, הייתי מנהיג זה בכל מוסדות חינוך בני ובנות ישראל אשר בכל העולם). ומהנכון שיתדברו בזה כולם יחד וינהיגו זה בבתי ספר דאהלי״י אשר במרוקה.

לדאבון אין עוד עדיין חוברת דינים מיוחדים כמו אלו. אבל יש לבחור סימנים מסוימים בהקיצור שו״ע, ובסימנים אלו גופא יש סעיפים שאפשר לדלגם. וכדי לחזק לימוד הנ״ל כדאי לערוך בחינות במיוחד בדינים הצריכים, ואל בינתם אשען.

ג) בהנוגע לעיר אגדיר, עדיין לא הגיעתני כל ידיעה בזה.

ד) בהנוגע לרשימת המאסר. נכונה סברתו לרשום למעלה ליקוט לד׳ לה׳ לו׳ ובאמצע השער חלק א׳ ב׳ ג׳. מובן מעצמו שההקדשה לזכות המנדב שנמצאה בהחוברת שנדפסה כאן אין לה מקום בהחוברות הנדפסות על ידו.

אינני יודע כמה חוברות יוצרך לו במרוקה. אבל כדאי שידפיס בכמות כזו שיוכל לשלוח 200 חוברות לאה״ק ת״ו - בתור מתנה ע״ש אגודת חב״ד, רחוב פיארברג 22, תל אביב, ועשרה אכסמפלרין לכאן.

בודאי עושים הכנות הדרושות להחגים יו״ד וי״ט כסלו הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, והשי״ת יצליחם.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

עניין הפדייה בשלום הוא שהמנגד מתבטל, כמו שהיה בימי שלמה
ממאמר שבת פרשת ויצא, ה׳תשמ״ו

פרק ראשון - הכל מעריכין

בפרשת ערכין (ויקרא כז א–ח) מבואר, שאדם שאומר על אחר 'ערכו עלי', או על עצמו 'ערכי עלי', מתחייב בזה ליתן לבדק הבית את ערכו של הנערך, שהוא סכום שקצבה התורה לפי גיל הנערך ומינו, אם זכר אם נקבה. אך האומר 'דמי פלוני עלי' או 'דמי עלי', אינו בכלל ערכין אלא בכלל נדר, ומתחייב להקדש את דמי אותו פלוני או דמי עצמו, דהיינו ששמין אותו כעבד הנמכר בשוק. בפרק זה יבואר מי רשאי להעריך ומי רשאי לנדור, וכן את מי ניתן להעריך ולנדור את דמיו.

משנה

הַכֹּל מַעֲרִיכִין – הכל רשאים לומר על אדם מסוים 'ערכו עלי', ולהתחייב בזה את ערכו, **וְכֵן הַכֹּל נֶעֱרָכִין** – על כל אדם ניתן לומר 'ערכו עלי', ובזה להתחייב בערכו, וכן רשאי כל אדם לומר 'ערכי עלי' ולהתחייב בערך עצמו. וכן הכל **נוֹדְרִין** – רשאים לומר על אחר 'דמיו עלי' ולהתחייב בדמיו, **וְכֵן נִידָּרִין** – על כל אדם ניתן לומר 'דמיו עלי', וכן כל אדם יכול לומר 'דמי עלי' ולהתחייב בדמיו, ודין זה כולל **כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים** כנענים, כולם מעריכים ונערכים, נודרים ונידרים. המשנה מפרטת אנשים היוצאים מן הכלל בדיני ערכין ונדרים: **טוּמְטוּם** – מי שאין בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** – מי שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, **נוֹדְרִין וְנִידָּרִין**, שהרי יש להם שווי, והנודר אותם מתחייב ליתן שווים, **וְכֵן מַעֲרִיכִין, אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין**, ואם אמרו 'ערכי עלי' או שאמר אדם על טומטום או אנדרוגינוס 'ערכו עלי' לא אמר כלום, **שֶׁכֵּן אֵינוֹ נֶעֱרָךְ אֶלָּא הַזָּכָר וְהַאי וּנְקֵבָה וְהָאִית** – שבפרשת ערכין (ויקרא כז א–ח) קצבה התורה ערך לזכר ולנקבה בלבד. **חֵרֵשׁ** שאינו שומע ואינו מדבר, וכן **שׁוֹטֶה וְקָטָן, נִידָּרִין וְנֶעֱרָכִין** – אם אחר אמר על אחד מהם 'דמיו עלי' או 'ערכו עלי', דבריו קיימים, **אֲבָל הם לֹא נוֹדְרִין וְלֹא מַעֲרִיכִין** אחרים **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת**, ובדי שיתחייב המעריך והנודר, צריך שתהיה בו דעת שיוכל לפרש לשם מי העריך ונדר.

גמרא

הגמרא מדייקת את לשון המשנה. שואלת הגמרא: לשון **הַכֹּל מַעֲרִיכִין**, ש'הכל' משמעו ריבוי, **לְאַתּוֹיֵי מַאי** – מה באה תיבה זו לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוֹיֵי** – לרבות **מוּפְלָא סָמוּךְ לְאִישׁ** – בן י"ב שנה ויום אחד, אף שאינו 'איש' עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד. ובאה המשנה לרבותו שגם הוא רשאי להעריך. משמעות לשון המשנה היא שתיבת 'הכל' לא נאמרה רק ביחס ל'מעריכין' אלא גם ביחס לכל שאר דיני המשנה, ולכן צריך לפרש מה מרבה התנא ב'הכל נערכין', 'הכל נודרין' ו'הכל נידרין'. שואלת הגמרא: הלשון 'הכל' **נֶעֱרָכִין, לְאַתּוֹיֵי מַאי** – מה בא לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוֹיֵי** מי שהוא **מְנוּוָל** – מטונף **וּמוּכֶּה שְׁחִין** – או מוכה שחין, **כָּלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, שכיון שבפרשת ערכין (ויקרא כז ב) **'נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ' כְּתִיב**, שהקיש הכתוב נדרי ערכין לנדרי דמים, **לפיכך כֹּל** אדם **שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדָמִים** – שיש לו שווי של דמים, שאפשר לנדור את דמיו, **יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין** – הרי הוא בפרשת ערכין, **וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים אֵינוֹ בַּעֲרָכִין**, ואם כן מנוול ומוכה שחין, שאין להם דמים, שכן אין אדם רוצה לקנותם לעבדים מפני מאיסותם, אם כן אינם בפרשת ערכין, ומי שאמר עליהם 'ערכו עלי' לא אמר כלום, לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, שכן **'נַפְשׁוֹת'** (ויקרא שם) נאמר בפרשת ערכין, שמשמע לרבות **שֶׁכָּל דְּהוּ** [–כל שהוא] 'נפש' יש לו 'ערך', אף מנוול ומוכה שחין. שואלת הגמרא: הכל **נוֹדְרִין, לְאַתּוֹיֵי מַאי**. משיבה הגמרא: לשון זה אינו מרבה דבר, אך 'הכל **נִידָּרִין' אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ** – נצרך לתנא לשנות 'הכל' על נודרין אגב שהיה צריך לשנות כך ב'נידרין'. שואלת הגמרא: הכל **נִידָּרִין, לְאַתּוֹיֵי מַאי. אִי** – אם בא **לְאַתּוֹיֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס**, לרבות שהם נידרין אף שאינם נערכים, הלא אין לומר כך, שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** – בפירוש שנינו בסיפא שטומטום ואנדרוגינוס נידרין. **וְאִי לְאַתּוֹיֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן**, לרבות שהם נידרין אף שאינם נודרין, אין לומר כך, שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** בסיפא. **וְאִי לְאַתּוֹיֵי** קטן **פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ**, לרבות שהוא נידר אף שאינו נערך, אין לומר כך, שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** להלן (ה.). **וְאִי לְאַתּוֹיֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים**, אין לומר כך שכן **בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** להלן (ה:). משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם לְאַתּוֹיֵי** קטן **פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ** וטומטום ואנדרוגינוס וחרש ושוטה וקטן ועובד כוכבים, **וְתָנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ** – משנתינו רומזת כאן לרבותם, ולהלן מובא דינם בפירוש.

אגב שפירשה הגמרא מה מרבה לשון 'הכל' במשנתינו, מפרשת הגמרא כל משנה בה שנינו לשון 'הכל': שנינו במנחות (צג.) בדין סמיכת בעלים על הקרבן קודם שחיטתו, **'הַכֹּל סוֹמְכִין'** את ידיהם על ראש הקרבן שהביאו. שואלת הגמרא: 'הכל' **לְאַתּוֹיֵי מַאי** – מה בא לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוֹיֵי יוֹרֵשׁ**, שאדם שהפריש קרבן ומת קודם שהקריבו, ויורשו מביא את הקרבן, היורש סומך עליו, **וּמִשְׁנָה זוֹ הִיא דְּלֹא כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה** הסובר שיורש אינו סומך על קרבנו של המת.

נאמר (ויקרא כז ט–י) 'וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן וגו' וְאִם תָּמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ'. זהו דין 'תמורה', שאם בעלי קרבן אמרו על בהמה אחרת של חולין 'זו תחת זו', בהמת החולין מתקדשת להיותה קרבן, ובהמת הקרבן עדיין בקדושתה עומדת. ואדם אחר, שאינו בעלי הקרבן, אינו יכול להמירו.

שואלת הגמרא: הלשון ששנינו (תמורה ב.) **'הַכֹּל מְמִירִין'** – הכל עושים תמורה, **לְאַתּוֹיֵי מַאי**. משיבה הגמרא: **לְאַתּוֹיֵי יוֹרֵשׁ** – לרבות מי שהפריש אביו קרבן ומת, והמירו היורש, שהתמורה חלה, **וְדִלְּא כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ וְיוֹרֵשׁ מֵימִר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ וְיוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימִר.** מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה טעמו **דְּרַבִּי יְהוּדָה**, נאמר לגבי סמיכת שלמים (ויקרא ג יב) **'קָרְבָּנוֹ'**, שמשמע שרק על קרבנו שלו הוא סומך **וְלֹא** על **קָרְבַּן אָבִיו, וְלֵילַף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ** – ולומד רבי יהודה תמורה, שהיא תחילת הקדש [שבה מתקדשת הבהמה] מסמיכה [שבאה לאחר שהוקדש הקרבן ובא להשחט], **מַה סוֹף הֶקְדֵּשׁ** – כשם שבסמיכה, **יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ** כנדרש מהפסוק, כך **אַף בִּתְחִלַּת הֶקְדֵּשׁ** – תמורה, **יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימִר.** מבארת הגמרא את טעמם של חכמים: **וְרַבָּנָן,** היאך הם דורשים, נאמר (ויקרא כז י) **'הָמֵר יָמִיר'**, וזהו ריבוי **לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ** שהוא ממיר, **וְיִלְפֵּינַן סוֹף הֶקְדֵּשׁ מִתְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ** – ולומדים אנו סמיכה מתמורה, **מַה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ מֵימִר, כך אַף בְּסוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ.**

הגמרא מבארת כיצד דורשים חכמים את 'קרבנו', והיאך דורש רבי יהודה את 'המר ימיר': **וְרַבָּנָן, הַאי 'קָרְבָּנוֹ'**, שממנו דרש רבי יהודה שאין היורש סומך, **מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה הם דורשים ממנו. משיבה הגמרא: נאמר שלש פעמים 'קרבנו' לגבי סמיכה,

המשך בעמוד 200

הַכֹּל

מַעֲרִיכִין וְנֶעֱרָכִין, נוֹדְרִין וְנִדָּרִין: כֹּהֲנִים, לְוִיִּם, וְיִשְׂרְאֵלִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים. טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס נוֹדְרִין וְנִדָּרִין וּמַעֲרִיכִין, אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין, שֶׁאֵינוֹ נֶעֱרָךְ אֶלָּא הַזָּכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדַּאִית. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - נִדָּרִין וְנֶעֱרָכִין, אֲבָל לֹא נוֹדְרִין וְלֹא מַעֲרִיכִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּהֶם דַּעַת. **גמרא** "הַכֹּל מַעֲרִיכִין" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי מוּפְלָא סְמוּךְ לְאִישׁ. "נֶעֱרָכִין" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי מְנָוָול וּמוּכֶּה שְׁחִין; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "עֶרֶךְ בְּעֶרְכֶּךָ" כְּתִיב, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּדָמִים - יֵשׁ לוֹ בַּעֲרָכִין, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים - אֵינוֹ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לָן: "נֶפֶשׁ" כָּל דְּהוּ. "נוֹדְרִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - "נִדָּרִין" אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ. - "נִדָּרִין" לְאָתוּיֵי מַאי? אִי לְאָתוּיֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ, וְאִי לְאָתוּיֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ, אִי לְאָתוּיֵי פְּחוּת מִבֶּן חֹרֶשׁ - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ, וְאִי לְאָתוּיֵי נָכְרִי - בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! - לְעוֹלָם לְאָתוּיֵי פְּחוּת מִבֶּן חֹרֶשׁ, וְתָנֵי וְהָדָר מְפָרֵשׁ. "הַכֹּל סוֹמְכִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - לְאָתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. "הַכֹּל מְמִירִין" לְאָתוּיֵי מַאי? - לְאָתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ מֵימֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? "קָרְבָּנוֹ" - וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו; וְלֵילַף תְּחִלַּת הַקְדֵּשׁ מִסּוֹף הַקְדֵּשׁ: מַה סוֹף הַקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, אַף תְּחִלַּת הַקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. וְרַבָּנַן: "הָמֵר יָמִיר" - לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ; וְלֵילַפְנַן סוֹף הַקְדֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַקְדֵּשׁ: מַה תְּחִלַּת הַקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ מֵימֵר, אַף סוֹף הַקְדֵּשׁ - יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ. וְרַבָּנַן, הַאי "קָרְבָּנוֹ" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? - מִיבְּעֵי לֵיהּ: "קָרְבָּנוֹ" - וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, "קָרְבָּנוֹ" - וְלֹא קָרְבַּן חֲבִירוֹ, "קָרְבָּנוֹ" - לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסַמִּיכָה. - וְרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסַמִּיכָה לֵית לֵיהּ. וְאִי נָמֵי אִית לֵיהּ,

הכל מעריכין — בנזיר (ב,א) ובנדרים (ב,א) הזכיר ביניהם, שלא להזכיר שם שמים לבטלה, כדאיתא התם. ובבאן לא חשש להזכיר, שלא היו מזכירין שם שמים על הערכין. ערך — כתוב בפרשה, נדרים — "דמי עלי", ושמין אותו כעבד הנמכר בשוק. מעריכין — אם אמר על אחד בשוק: "ערך פלוני עלי" (או אם אמר "ערך אותו פלוני עלי") — נותן לפי השנים הכתובים בפרשת שקלים, ולפי שנותיו הולכים. נערכין — אם אמר "ערכי עלי" או אם אמר אחר [עליו] "ערך פלוני עלי".

נשים ועבדים — משלמין לאחר זמן, כשנתגרשה האשה או נשתחרר העבד. כן פירש הקונטרס. אי נמי, כגון שנתנו להם על מנת שאין לרב או לבעל רשות בהם. ואפילו אין להם — נותנין עליהם מיד, כדתניא בתוספתא: נשים ועבדים נודרים ונידרים, אם יש להם בזמן הזה — גובין מהם, ואם לאו — [כותבין] עליהם, וגובין לאחר זמן. ועבד, אף על גב דגבי מצות יש לו דין אשה — לפי ערך זכר הוא נערך. דלא אישתמיט תנא דלימא אם היה נערך כאשה.

טומטום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין — שהרי יש להם דמים. ומעריכין את אחרים, אם אמרו "ערך פלוני עלי" — נותן ערך אותו פלוני. אבל לא נערכין, אם אמר אחד עליהם "ערך פלוני עלי" — לא אמר כלום, שזכר ונקבה אמורים בפרשה. לשון הקונטרס.

חרש שוטה וקטן — משמע דאית ליה דמים לחרש. והא דאמר פרק "החובל" (בבא קמא פה,ב): חרשו — נותן לו דמי כולו — בחרש שאינו יכול להתרפאות. אי נמי, פירש רבינו תם דחרש בידי שמים איתא ליה דמים.

מופלא סמוך לאיש — בן שתים עשרה שנה ויום אחד, שסמוך לאיש ואינו איש עד שלש עשרה ויום אחד. ומופלא קרי ליה על שם שבודקין אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר לשם מי הקדיש, כדקתני פרק "יוצא דופן" (נדה מה,ב). **נערכין** לאתויי מאי — כלומר "הכל" דקאי נמי אנערכין, דאבולה מתניתין קאי הכל (לאתויי נערכין). לשון הקונטרס. **לאתויי** מנוול ומוכה שחין — משמע דקאי נמי אעבדים דמתניתין. ויש להקשות: דהא מיבעיא לן בפרק "השולח" (גיטין מב,ב) עבד שמכרו רבו לקנס מהו? אלמא אית ליה דמים! ויש לומר: דהכא בטריפה איירי. ואם תאמר: ההורגו יתחייב, הואיל ואיתרבי ב"נפשות", אלמא איקרי נפש. דמהאי טעמא מרבינן להורג בן יום אחד פרק "יוצא דופן" (נדה מד,ב). ואף על גב דשמא נפל הוא! ויש לומר: דהתם בתורת כהנים מוקמינן ליה בשבלו לו חדשיו, ובן מוקמינן התם לרבן שמעון בן גמליאל דאמר: כל שלא שהה.

גוי

נדר בערכך נפשות — משמע דאיתקיש ערכין לדמים. מנוול ומוכה שחין אינו לדמים, ונודרין את אחרים אבל לא נידרין, דאין שוה לכום. **כל** שישנו בדמים נערכין בו׳ — לאו דווקא, דהא איכא דיקלא וארעא. אלא, כל אדם שישנו בדמים קאמר. **קרבנו** — גבי סמיכה כתיבי תלתא "קרבנו" ב"ויקרא", ודריש רבי יהודה לחדא מיניידה: קרבנו ולא קרבן אביו. לשון הקונטרס. ואגב חורפיה לא עיין, דהתם ליכא אלא תרי. ושמא "על ראשו" דכתיב התם חשיב ליה כמו "קרבנו". אי נמי: משאר "קרבנו" דריש. **תחלת** הקדש — תמורה, שהיא תחלת הקדישה של בהמה זו. סוף הקדש — סמיכה, שהוא סמוך לשחיטה. לשון הקונטרס. והאי דקרי ליה תמורה סוף הקדש בפרק "הזהב" (בבא מציעא נד,ב) — היינו לגבי קרבנו ראשון. ואם תאמר: לילף נמי שחיטה מסמיכה, ולא ישחוט יורש! הא ליתא, דאפילו שלוחו לא ממעט לשחיטה. [**קרבנו** ולא קרבן חבירו — ואם תאמר: ביון דאמרינן סוף פרק "שתי מדות" (מנחות צג,ב): "וסמך ידו" ולא יד שלוחו — כל שכן לא יד חבירו, ואם כן "קרבנו" למה ליה? ויש לומר:] אי לאו "קרבנו" אמינא "דידו" למעוטי חבירו אתא, אבל שלוחו סומך. ואם תאמר: לילף מהכא בכל התורה דאין שלוחו של אדם כמותו, ואמאי ליף לה בקדושין פרק שני (מא,ב) דהוי כמותו? ויש לומר: משום דסמיכה וימבה ועגלה ערופה שלשה כתובין הבאין כאחד, דכתיב ביבמה (דברים כה): "וקראו לו" — הן ולא שלוחן. ובן בעגלה ערופה: "ומדדו" — ולא שלוחם. ואם תאמר: לילף מיניידה דבכל דוכתא הוי שלוחו כמותו, מדאיצטריך למעוטינהו! ויש לומר: דאי לאו הני קראי דקדושין דאשמועינן דשלוחו כמותו — הוה מוקמינן להני תלתא קראי דסמיכה וימבה ועגלה ערופה לדרשא אחריתי. **כל** בעלי חוברין — חמשה שהביאו קרבן בשותפות, כולן צריכין לסמוך עליו, ואין אחד סומך על ידי כולן. **ליתּ** ליה — דסבירא ליה: אחד סומך לכולן. ולא הוי כסומך על קרבן חבירו, הואיל והוא שייך ביה. לשון הקונטרס. והכי משמע פרק "שתי מדות" (מנחות צד,א): ומה תנופה שנתרבתה בשותפין נתמעטה בחוברין, סמיכה שלא נתרבתה בשותפין — אינו דין שנתמעט בחוברין? תלמוד לומר: "קרבנו" לרבות כולן. אלמא, למאן דאמר דלא דריש "קרבנו" — מתנופה יליף ליה, ותנן התם: אחד מניף לכולם.

גוי

גוי וחבירו מחד כו' — דאין ישראל סומך על קרבן גוי ולא על קרבן חבירו (מהר"ם) [מחד] קרא נפקי, דהני לאו קרבנו נינהו. אבל אביו איצטריך קרא, דסלקא דעתך אמינא (דיקריב הוא לה') (ויקרא א) [נוסח אחר: ד"קרבנו" קרינא ביה] (ולא) משום דשקולים הם ויבואו שניהם, (אלא) [דכי] כי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו, סלקא דעתך שיסמוך ישראל בקרבן חבירו, ובקרבן גוי נמי סלקא דעתך [דכהן] סומך כמו שהכהן נותן לו (כדאמר בפרק קמא דתמורה) נסכים משל ציבור, כדאמר פרק קמא דתמורה (ב,ב) — להכי אתא "קרבנו" דממעט תרוייהו, דמכל מקום אינו שלו.

לרבות האשה — שאם המירה קרבנה יהא מומר. לשון הקונטרס. לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר כו'. ואף על גב דכל התורה כולה נמי בלשון זכר נאמרה, מכל מקום אמרינן דאיתקש אשה לאיש לכל עונשין. אבל בתמורה, אי לאו קרא — לא הויא שוה לאיש, כדאיתא התם פרק קמא דתמורה (ב,ב).

ורבי יהודה ואם לא דריש — כלומר, וי"ו לא דריש, כדאיתא בתמורה פרק קמא (ב,ב).

שאינו צריך לאמו — מפרש במסכת סוכה (כה,ב): כל שניעור משנתו ואינו קורא "אימא". לשון הקונטרס. **הכל** חייבין בציצית — אם יש להם טלית. ואם לא יוכל לקנות טלית — אינן חייבין, לא למאן דאמר חובת טלית, ולא למאן דאמר חובת גברא (מנחות מא,א), דליכא ביניהו אלא כלי קופסא. ואף על גב דאמר ליה מלאכא לרב קטינא: סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוונא, ציצית מה תהא עליה? כלומר, וכי אתה מבקש עלילות להפטר מציצית? כדמפרש התם אמר ליה: בעידן עשייתו (עלה) [אעשה]? אמר ליה: בעידן ריתחא ענשינן — היינו דווקא באותן הימים, דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא ענוש לאותו שמשנה אותו להיפטר. אבל בזמן הזה, שרוב הטליתות פטורין — אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות.

היודע להתעטף — משום דאמר במועד קטן (כד,א): כל עטיפה שאינה בעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה, שמעטפין טליתם עד שפמם, כדאיתא במדרש. ומצאתי בסילוק אחד שעשה הרב יוסף טוב עלם שנותן ציצית אחד מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל. היודע להתעטף — ואם תאמר: למאן דאמר חובת טלית, אפילו אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית! ויש לומר: דמכל מקום לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן המחוייבים ויודע להתעטף. והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם): ציצית חובת גברא הוא, מדקא מברכין "להתעטף בציצית". ד"ה דהכי דייק [בפרק שני דשבת] [כה,ב] דקיימא לן [הכי].

אביו לוקח לו תפלין — וגבי ציצית לא נקט לישנא ד"לוקח", דמסתמא טלית יש לו. וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו. אי נמי, משום דתפלין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה. **הכל** חייבין בראייה — פירש הקונטרס במסכת חגיגה (ב,א): חייבין בראיית פני עזרה. אבל בירושלמי אמרי עלה: הדא דאיתא בקרבן, אבל בראיית פנים בעזרה — אפילו טף חייבין, דכתיב "הקהל הנשים והטף". ואינה אלא אסמכתא בעלמא, דזראי דלא דומיא דהקהל הוא, דממעטינן התם נשים מ"זכורך". אלא ודאי נראה דאף בראיית פנים בקרבן (אמרינן) [מיירי], דתנן התם בסמוך: הראייה שתי כסף. **מי** שחציו עבד — אבל עבד גמור פטור, דכתיב (שמות לד): "את פני האדון ה'" — [מי] שאין לו אדון אלא הוא. לשון הקונטרס. והכי מסקינן, ואף על גב דתנא בסיפא דמתניתין: חורג מנשים ועבדים שאינם משוחררין, ומפרשינן התם דבאינן משוחררין כולן אלא חציין — צריך לומר דרישא דמתניתין לפי משנה אחרונה, דחזרו להם בית הלל להורות כבית שמאי. והכי אשכחן בפרק קמא דיעורבין (ו,ב) ובפרק "אלו טריפות" (חולין מג,ב): לעולם הלכה כבית הלל, והרוצה לעשות כבית שמאי עושה, ומוקמינן רישא לאחר בת קול, וסיפא קודם בת קול. **ולרבינא** דאמר כו' — בפרק קמא דחגיגה (ד,א), ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני: עבדים שאינן משוחררין וחיגר פטור מן הראיה, ד"רגלים" כתיב פרט לבעלי קבין. הניחא למאן דאמר בפרק קמא דחגיגה (ט,א) דקתני התם: חוגג ויהולך כל הרגל, משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה, שני לראשון ושלישי לשני. אלמא, כל חד וחד חשוב באפי נפשיה, דהא אית ליה תשלומין, ואיכא למימר דאמר דלא חזי בשני — תשלומין לראשון — למי שהוא ראוי ומחוייב בראשון להקריב ולא הקריב — מקריב כל שבעה ומי שלא נראה בראשון — שוב אינו חייב, דהא כולן אינן תשלומין לראשון בראשון וחזי בשני חייב. **תשלומין לראשון** — למימר? **ירא ירא** — יִרְאֶה כתיב, וקרינא יֵרָאֶה: כדרך שהקדוש ברוך הוא בא לראות אותך, והוא שלם בשתי עיניו — כך בא לירא, שיהא הוא נראה לך בשתי עיניך. **במשנה ראשונה** — קודם שהודו בית הלל היה בחזקת עבד, אבל אחר שחזרו להודות, הואיל ובידינו לשחררו — במשוחרר דמי, שאין רשות רבו עליו, ולא קרינא ביה אדון אחר. **שהגיע לחינוך** — פלוגתא היא בפרק בתרא דיומא (פב,א), חד אמר: כבר (שית) [שמונה] כבר (שבע) [תשע], וחד אמר: כבר תשע כבר עשר, שמחנכין אותו לשעות. לאתויי

גּוֹי וְחֲבִירוֹ מֵחַד קְרָא נָפְקִי, אִיצְטְרִי לְהוּ תְּרֵי: חַד - "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו, וְאִידָךְ - לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבִּרִין לִסְמִיכָה. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "הַמֵּר יָמִיר" מַאי עָבִיד לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה; דְּתַנְיָא: לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּלְשׁוֹן זָכָר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם הָמֵר יָמִיר". - וְרַבָּנַן? מ"וְאִם". - וְרַבִּי יְהוּדָה? "וְאִם" לָא דָּרֵישׁ. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּסוּכָּה" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ, דְּתָנָן: קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ - חַיָּיב בְּסוּכָּה. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּלוּלָב" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ, דְּתָנָן: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ - חַיָּיב בְּלוּלָב. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּצִיצִית" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף, דְּתַנְיָא: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף - חַיָּיב בְּצִיצִית. "הַכֹּל חַיָּיבִין בִּתְפִלִּין" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמוֹר תְּפִלִּין, דְּתַנְיָא: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמוֹר תְּפִלִּין - אָבִיו לוֹקֵחַ לוֹ תְּפִלִּין. "הַכֹּל חַיָּיבִין בִּרְאִיָּיה" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. וּלְרַבִּינָא דְּאָמַר: מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין פָּטוּר מִן הָרְאִיָּיה - לְאִיתּוּיֵי חוֹגֵג בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְנִתְפַּשֵּׁט בְּיוֹם שֵׁנִי. - הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר: כּוּלָּן תַּשְׁלוּמִין זֶה לָזֶה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: כּוּלָּן תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן, לְאִיתּוּיֵי מַאי? - לְאִיתּוּיֵי סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו; וּדְלָא כִּי הָאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה: סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּיה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵרָאֶה", בְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת - כָּךְ בָּא לֵירָאוֹת, מַה לִּרְאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו - אַף לֵירָאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם לְאִיתּוּיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ דְּרַבִּינָא - לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, כָּאן בְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה. דִּתְנַן: מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: תִּיקַּנְתֶּם אֶת רַבּוֹ וְאֶת עַצְמוֹ לֹא תִּיקַּנְתֶּם! לֵישָׁא שִׁפְחָה אֵינוֹ יָכוֹל, בַּת חוֹרִין אֵינוֹ יָכוֹל; יִבָּטֵל? וַהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְפְרִיָּה וּרְבִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ"! אֶלָּא, מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב שְׁטָר עַל חֲצִי דָּמָיו, וְחָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִינּוּךְ, דְּתָנָן: אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַקָּטָן מִלְּתָקְעַ בְּיוֹם טוֹב. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּמִקְרָא מְגִילָּה", "הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָּה" - לְאִיתּוּיֵי מאי?

גוי וחבירו — דאין ישראל סומך על קרבן גוי, ולא על קרבן ישראל חבירו. **מחד קרא נפקי** — דהני לאו קרבנו נינהו. אבל אביו איצטריך קרא, דסלקא דעתך אמינא: "קרבנו" קרינא ביה, הואיל ויורש הוא. **שכל הענין** — של תמורה. **מה סופינו** — ממה סופינו לרבות את האשה (בקרבנה), שאם המירה בקרבנה יהא מומר. **שאינו צריך לאמו** — מפרש במסכת סוכה (כה,ב): שניעור משנתו ואינו קורא "אימא". **מי שחציו עבד וכו'** — אבל עבד גמור פטור, דכתיב: "את פני האדון ה'" — מי שאין לו אדון אלא הוא. **ולרבינא דאמר כו'** — בפרק קמא דחגיגה (ד,א) ומייתי לה מסיפא דמתניתין, דהתם קתני: ועבדים שאינן משוחררין, דהתם קתני: חיגר — פטור מן הראייה, ד"רגלים" כתיב, פרט לבעלי קבין. **הניחא למאן דאמר** — בפרק קמא דחגיגה (ט,א) דהא דקתני התם: חוגג ויהולך את כל הרגל — משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה, שני לראשון ושלישי לשני. אלמא, כל חד וחד חשוב באפי נפשיה, דהא אית ליה תשלומין, ואיכא למימר דאמר דלא חזי בשני — תשלומין לראשון — למי שהוא ראוי ומחוייב בראשון להקריב ולא הקריב — מקריב כל שבעה ומי שלא נראה בראשון — שוב אינו חייב, דהא כולן אינן תשלומין לראשון בראשון וחזי בשני חייב. **תשלומין לראשון** — למימר? **במשנה ראשונה** — קודם שהודו בית הלל היה בחזקת עבד, אבל לאחר שחזרו להודות, הואיל ובידינו לשחררו — במשוחרר דמי, שאין רשות לרבו עליו, ולא קרינן ביה אדון אחר. לשון הקונטרס. והא דמייבעיא ליה (גיטין מב,ב) במעובד גו שיחרור אדון קרינא ביה — ישלחלק, דגבי עולה לגרל אינו אדונו, שאינו יכול לעבוד מלעלות לגרל כדי לעשות מלאכתו, אבל מכל מקום אדונו מיקרי. **שהגיע לחינוך** — פלוגתא היא בפרק שמיני דיומא (פב,א), חד אמר: כבר (שית), [וחד אמר] כבר תמני. ויש אומרים: כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו למצות. לשון הקונטרס. ולא נהירא, דהתם בחינוך קטן להתענות איירי, אבל בשאר מצות — כל אחד ואחד לפי דרכו, כדאשכחן לעיל גבי לולב וסוכה ותפלין. **אין** מעכבין תינוקות מלתקוע — בפרק ד' דראש השנה (לג,א) מקשה הספר: מדקתני "אין מעכבין" — הא לכתחילה (מעכבין) לא אמרינן להו "זילו תקערו". והדר תני

והדין שאין ישראל סומך על קרבן **עוֹבֵד כּוֹכָבִים** וְהדין שאינו סומך על קרבן **חֲבֵירוֹ**, שניהם **מֵחַד קְרָא נָפְקִי** – נלמדים מ'קרבנו' אחד, שמלמד שאדם סומך רק על קרבן שלו, ולכן **אַיְיתְרֵי לְהוּ תְּרֵי** – מיותרים שני 'קרבנו', **חַד** – אחד נדרש **'קָרְבָּנוֹ' וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו, וְאִידָךְ** – והשני נדרש **לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לְסַמִּיכָה.**

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי** – זה שנאמר **'הָמַר יָמִיר'** שממנו ריבו חכמים יורש, **מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה הוא דורש ממנו.

משיבה הגמרא: הפסוק **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך לו **לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה, דִּתַנְיָא** בברייתא, **לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָן** של פרשת תמורה (ויקרא כז ט–י) **אֵינוֹ מְדֻבָּר אֶלָּא בִּלְשׁוֹן זָכָר,** אם כן **מַה פּוֹפֵינוּ** – מנין לנו **לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה** לפרשת תמורה, שאם המירה את קרבנה, התמורה חלה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הפסוק **'וְאִם הָמֵר יָמִיר'** לרבות את האשה.

שואלת הגמרא: **וּמהֵיכָן** מרבים אשה, שהרי מ'המר ימיר' הם מרבים יורש (וכמבואר לעיל ע"א). משיבה הגמרא: **מִ'וְאִם',** שהוי"ו יתירה לרבות את האשה. שואלת הגמרא: **וּמה** מרבה **רַבִּי יְהוּדָה** מוי"ו זו. משיבה הגמרא: את הוי"ו של **'וְאִם' לֹא דָּרִישׁ** – הוא אינו דורש.

הגמרא ממשיכה לפרש מה בא לרבות הלשון 'הכל', במשניות וברייתות בהן שנינו לשון זה. שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּסּוּכָּה.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי מַאי** – מה בא לרבות לשון זה. משיבה הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי** – לרבות **קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ** – קטן שכשמתעורר משנתו אינו קורא 'אמא', שאף הוא כבר חייב בסוכה, **דְּתַנְיָן** – וכמו ששנינו במשנה (סוכה כח.), **קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ חַיָּיב בַּסּוּכָּה** מדרבנן, משום מצות חינוך.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּלּוּלָב.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ** בלולב, **דְּתַנְיָן** (סוכה מב.), **קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ חַיָּיב בַּלּוּלָב** מדרבנן, משום מצות חינוך.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּציצית.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף** בציצית, **דְּתַנְיָא, קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף חַיָּיב בַּציצית** מדרבנן, משום מצות חינוך.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּתְּפִילִּין.** שואלת הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמוֹר תְּפִלִּין** שלא להכנס בהן לבית הכסא, **דְּתַנְיָא, קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמוֹר תְּפִלִּין, אֲבִיו לוֹקֵחַ** – חייב מדרבנן לקנות לו **תְּפִלִּין,** לחנכו.

מצות ראייה נאמרה בתורה (שמות כג יז) 'שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאָדוֹן ה'', שבג' הרגלים חייב כל זכר לעלות לרגל למקדש, להיראות לפני ה'. ומכאן דרשו חכמים שעבדים בנענים פטורים ממצוה זו, שכן הפסוק מחייב בראיה רק את מי שה' הוא אדונו, ולא מי שיש לו אדון אחר. ועוד דרשו, שחיגר שאינו יכול ללכת ברגליו פטור, לפי שחגים אלו נקראו (שם כג יד) 'שָׁלֹשׁ רְגָלִים' מלשון רגל, ומשמע שרק איש היכול לעלות ברגליו חייב לעלות לרגל. העולה לרגל להיראות לפני ה' חייב להביא קרבן עולת ראייה ושלמי חגיגה. ושנינו (חגיגה ט.), שאמנם עיקר חיוב הקרבנות הוא ביום טוב הראשון, אך מי שלא הקריב אז יכול להשלים ולהביאם בשאר ימי הרגל. ונחלקו אמוראים (שם), שלדעת רבי יוחנן החיוב הוא רק ביום הראשון, ושאר הימים הם תשלומים ליום זה, ולדעת רבי אושעיא כל הימים הם תשלומים זה לזה, שהיום השני הוא תשלומי הראשון [אם לא הקריב בו] והיום השלישי הוא תשלומי השני וכו'. ומבואר שם שהנפקא מינה במחלוקת זו היא למי שהיה חיגר ביום הראשון והיה פטור מהקרבנות, ונתרפא באחד מימי הרגל, שלדעת רבי יוחנן, כיון שבזמן החיוב הוא לא היה ראוי, לכן אין לו גם חיוב תשלומים, אך לדעת רבי אושעיא הוא מתחייב ביום שנתרפא, שהרי זה שלכל יום יש תשלומים מוכיח שכל יום הוא חשוב, ואם כן היום שנתרפא בו מחייבו, אף אם הימים הקודמים לא חייבוהו.

שנינו (חגיגה ב.) **הַכֹּל חַיָּבִין בָּרְאִיָּיה** – לעלות להיראות לפני ה' במקדש. שואלת הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין** – עבד כנעני של שני שותפים ששחררו אחד מהם, ומלמד התנא שאף שעבד פטור מראייה, מכל מקום חצים המשוחרר מחייבו. שואלת הגמרא: **וּלדעת לְרַבָּנָן, דְּאָמַר** (חגיגה ד.) **שְׁמִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין פְּטוּר מִן הָרְאִיָּיה,** אם כן מה מרבה התנא. משיבה הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי** מי שהיה **חַיָּב בְּיוֹם רִאשׁוֹן** של הרגל, **וְנִתְפַּשֵּׁט** – ונתרפא **בְּיוֹם הַשֵּׁנִי,** שחייב עתה בראייה, שאף שביום הראשון היה פטור, ביום השני חל עליו חיוב חדש.

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא** – מובן הדבר **לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת הסובר (חגיגה ט.) **שכּוּלָּן תַּשְׁלוּמִין זֶה לָזֶה,** כמבואר לעיל, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שכּוּלָּן** – ימי הרגל האחרונים הם **תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן,** ומי שהיה פטור בו לא מתחייב בשאר הימים, אם כן 'הכל' **לְאִיתּוֹיֵי מַאי.** משיבה הגמרא: **לְאִיתּוֹיֵי סוּמְא** – עיור **בְּאַחַת מֵעֵינָיו** שחייב בראייה, אף שהסומא בשתי עיניו פטור מראייה, **וּמשנה** זו היא **דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא** – שלא כדעת התנא להלן, **דְּתַנְיָא, יוֹחָנָן בֶּן דְּהַבַּאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה, סוּמְא בְּאַחַת מֵעֵינָיו פָּטוּר מִן הָרְאִיָּיה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כג יז) **'יֵרָאֶה** כָּל זְכוּרְךָ', ומילת 'יֵרָאֶה' אינה כתובה **'יֵרֶאֶה'** כראוי לה, אלא כמילת **'יֵרָאֶה',** ואם כן בא הכתוב להקיש, **שִׁכְּרָךְ שֶׁבָּא** ה' **לִרְאוֹת** את העולה לרגל **כָּךְ בָּא** ה' **לִירָאוֹת** על ידו, כלומר, **מָה** – כמו שבא ה' **לִרְאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו,** כך **אַף** מה שבא **לֵירָאוֹת** על ידי ישראל זהו **בִּשְׁתֵּי עֵינָיו** של האדם, ולכן סומא באחת מעיניו פטור מראייה, שכן ה' אינו נראה על ידו בשתי עיניו. אך המשנה 'הכל חייבין בראייה' חולקת, ואמרה 'הכל' לרבות את הסומא באחת מעיניו.

עוד מתרצת הגמרא: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תתרץ, **לְעוֹלָם** 'הכל' **לְאִיתּוֹיֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ דִּרְבִּי נָתָן** – ומה שהיה קשה לך שזה אינו כשיטת רבינא, **לֹא קַשְׁיָא** – אין זו קושיא, **כָּאן בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה כָּאן בְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה** – דברי רבינא נאמרו לפי המשנה הראשונה, דהיינו דעת בית הלל לפני שחזרו בהם [להלן], והמשנה 'הכל חייבין בראייה' נשנתה אחר שחזרו בהם בית הלל ולכן היא מרבה מי שחציו עבד, **דְּתַנְיָן** (גיטין מא.), **מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי** לבית הלל, **תִּיקַּנְתֶּם אֶת רַבּוֹ,** שאמנם אין רבו מפסיד כלום, **וְאֶת עַצְמוֹ לֹא תִּיקַּנְתֶּם** – אך הוא עצמו אינו מתוקן לגמרי, שאף שצד הממון שבו מתוקן, מכל מקום לגבי פריה ורביה מה יהא עליו, שהרי **לִישָּׁא שִׁפְחָה אֵינוֹ יָכוֹל** מפני צד חירותו, **וּבַת חוֹרִין אֵינוֹ יָכוֹל** מפני צד עבדותו, **יַבְמָל** – וכי נשאיר אותו שיתבטל מפריה ורביה, **וַהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְפָרְיָה וּרְבִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה מה יח) **'לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ'** – לא ברא ה' את הארץ להיות ריקנית, אלא לשבת יצרה, שיהיה בה יישוב, ולא יתכן שעל העבד לא תחול חובה זו. **אֶלָּא מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם,** שיוכל לפרות ולרבות,

המשך בעמוד 15

מַאי – מה בא לרבות לשון זה. משיבה הגמרא: ׳הכל׳ בא **לְאַתּוּיֵי נָשִׁים,** לרבות **נָשִׁים,** שאף הן חייבות לשמוע מקרא מגילה, ואף יכולות לקרותה ולהוציא את האנשים ידי חובתם, **וְכִדבריו דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה לפי שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס** של פורים.

שנינו בברכות (מה.) שג׳ אנשים שאכלו יחד פת, ונתחייבו בברכת המזון, חייבים לזמן, כלומר להזדמן יחד בלשון רבים [כגון לומר ׳נברך׳] להזהיר ולהתרות זה בזה להתעורר לברכה מתוך כוונה. ונוסח הזימון מפורש שם (מט:).

שנינו בברייתא **הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן.** שואלת הגמרא: ׳הכל׳ **לְאַתּוּיֵי מַאי** – לרבות מה בא לשון זה. ומשיבה: **לְאַתּוּיֵי נָשִׁים וַעֲבָדִים** כנענים שאף הם בכלל דין זימון, **דְּתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא אחרת, שלש **נָשִׁים** שאכלו, **מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן,** וְכן ג׳ **עֲבָדִים** שאכלו, **מְזַמְּנִין לְעַצְמָן.** ואם כן, אף נשים ועבדים שייכים בזימון, ואותם בא התנא במשנה לרבות.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל מְצַטְרְפִין לְזִימּוּן.** שואלת הגמרא: **לְאַתּוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאַתּוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, דְּאָמַר רַב נַחְמָן,** קטן **הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עָלָיו.**

נאמר (ויקרא טו ב–ג) ׳אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ וגו׳ טְמֵאתוֹ הִיא׳, שאדם שזב ממנו זוב, נטמא. וכן נאמר (שם כה) ׳וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ וגו׳ טְמֵאָה הִיא׳, שראתה דם לפחות שני ימים שלא בימי נידתה, נקראת זבה, וטמאה היא. ויתר דיני הזב וטומאתו מפורשים במסכת זבים.

שנינו (זבים פ״ב מ״א) **הַכֹּל מְטַמְּאִין בְּזִיבָה.** שואלת הגמרא: ׳הכל׳ **לְאַתּוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאַתּוּיֵי תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ,** שאף הוא מיטמא אם ראה זוב, **דְּתַנְיָא** בברייתא, היה הפסוק צריך לומר רק (ויקרא טו ב) **׳אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ׳, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה באה ללמדנו הכפילות **׳אִישׁ אִישׁ׳, לְרַבּוֹת תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד** שֶׁאף הוא **מְטַמֵּא בִּזִיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** הפסוק לריבוי מיוחד לזה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** (שם טו לב–לג) ׳זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וגו׳ **וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה׳,** ומשמעות המילה ׳לְזָכָר׳ היא שכָּל שֶׁהוּא **זָכָר, בֵּין** שהוא **קָטָן וּבֵין** שהוא **גָּדוֹל,** מיטמא בזיבה, ומשמעות ׳לַנְּקֵבָה׳ היא שכָּל שֶׁהִיא **נְקֵבָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה,** מיטמאה בזיבה. **וּמִכֵּן,** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה למדנו מהכפילות **׳אִישׁ אִישׁ׳,** אכן היא אינה מלמדת דבר, אלא **דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** וזהי רגילות הלשון של בני האדם, לכפול השם לצחות הלשון, ואין לדרוש מכפילות זו דבר.

נאמר (במדבר יט יד) ׳אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וגו׳ יִטְמָא׳, שכל הנמצא באוהל שיש שם מת, נטמא. ונאמר (שם יח) ׳וְלָקַח וגו׳ אִישׁ טָהוֹר, וְהִזָּה [מאפר הפרה האדומה] וגו׳ וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם׳, שכדי לטהר את הטמא צריך להזות עליו מאפר הפרה. ואם לא נטהר הטמא, ונכנס למקדש בטומאתו, חייב כרת, שנאמר (שם כ) ׳וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא [באפר הפרה], וְנִכְרְתָה וגו׳ כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה׳ טִמֵּא׳.

שואלת הגמרא: הלשון ששנינו **הַכֹּל מְטַמְּאִין בְּטֻמְאַת מֵת, לְאַתּוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאַתּוּיֵי קָטָן,** שאם היה באוהל המת, נטמא, ואם נגע באוכלים ומשקים, נטמאו. ויש צורך לרבותו, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, כיון שנאמר (במדבר יט כ) **׳אִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא׳,** ומשמעות ׳איש׳ היא **שאִישׁ** גדול **אִין** [–כן] הרי הוא בתורת טומאת מת אך **קָטָן לֹא,** לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיע לנו הכתוב (שם יח) ׳וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם׳, שכל שהוא בכלל ׳נפש׳, נטמא במת, ואפילו קטן.

שואלת הגמרא: אחרי שלא נתמעט קטן מטומאת מת, **אֶלָּא** הפסוק **׳אִישׁ׳, לְמַעוּטֵי מַאי** – למעט מה הוא בא. ומשיבה: **לְמַעוּטֵי קָטָן מִכְּרֵת,** שהכתוב ׳וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא, וְנִכְרְתָה׳ מחייב כרת את הגדול שנכנס למקדש בטומאה, אבל קטן, אף שהוא מקבל טומאה, מכל מקום כשנכנס טמא למקדש הוא פטור מכרת, שכן אינו בכלל עונשין.

נאמר (ויקרא יג ב–ג) ׳אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת אוֹ בַּהֶרֶת וגו׳ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וגו׳ וְטִמֵּא אֹתוֹ׳, שאדם שיש בעורו אחד ממראות הנגעים הטמאים, בא אל הכהן. והכהן מסגירו, מטמאו או מטהרו, על פי ההלכות המבוארות בתורה (ויקרא יג א–יז) ובמשנה (נגעים פ״א–ח).

שנינו (נגעים פ״ג מ״א) **הַכֹּל מְטַמְּאִין בְּנְגָעִים.** שואלת הגמרא: ׳הכל׳ **לְאַתּוּיֵי מַאי.** ומשיבה: **לְאַתּוּיֵי קָטָן,** שאף הוא נטמא אם נראה בו נגע. ויש צורך לרבותו, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** ש**׳אִישׁ צָרוּעַ׳ כְּתִיב** (ויקרא יג מד), ומשמע ש**אִישׁ** גדול **אִין** [–כן] מיטמא בנגעים ונקרא ׳צרוע׳ אך **קָטָן לֹא,** לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו הברייתא שאפילו קטן מיטמא.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – ואולי נאמר שאכן זהו הדין, ש׳איש צרוע׳ משמע שרק גדול מיטמא, ומנין לברייתא לרבות קטן. ומשיבה: נאמר (ויקרא יג ב) **׳אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ׳,** ו׳אדם׳ משמע **מִכָּל מָקוֹם** – כל שהוא אדם, אף קטן, מיטמא. שואלת הגמרא: **וְאֶלָּא** הפסוק **׳אִישׁ צרוע׳, לָמָּה לִי** לכותבו, ומה הוא מלמד. ומשיבה: הפסוק בא **לְכִדְתַנְיָא** – ללמד את הדין ששנינו בברייתא, נאמר **׳אִישׁ׳,** ואם כן **אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ** שמיטמא בנגעים, אך **אִשָּׁה מִנַּיִן** שמיטמאה אם נראה בה נגע, משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא** – כשהכתוב **אוֹמֵר** (ויקרא יג מה) **׳וְהַצָּרוּעַ** אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע, בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים׳, די היה לומר ׳בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים׳, וודאי שמדובר על צרוע שכן הפסוק הקודם דיבר על צרוע, ואם כן הפסוק מרבה **שֶׁהֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם** – מדובר על שני מיני מצורעים, דהיינו איש ואשה. שואלת הגמרא: **אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה מלמדנו **׳אִישׁ׳.** ומשיבה: הפסוק נדרש **לְעִנְיָן שֶׁל מַמָּה** – לענין המוזכר בפסוק הבא (שם מה), שהצרוע טעון פרימת בגדים ופריעת ראש, ולענין זה בא ׳איש׳ למעט **שאִישׁ** מצורע **פּוֹרֵעַ** ראשו **וּפוֹרֵם** בגדיו **וְאֵין הָאִשָּׁה** המצורעת **פּוֹרַעַת** ראשה **וּפוֹרֶמֶת** בגדיה.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים** וכשרים לפסוק את דינם, דהיינו האם הם טהורים, טעונים הסגר או טמאים, ובמשנה (נגעים פ״ג מ״א) שנינו עוד **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים.** שואלת הגמרא: **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באו לשונות אלו לרבות. ומשיבה: **לְאַתּוּיֵי כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן וּבְשְׁמוֹתֵיהֶן,** שאף הוא נטמא אם נראה בו נגע. ויש צורך לרבותו, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** ש**אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים** – אסור לו לראות נגעים ולפסוק את דינם אפילו על פי תלמיד חכם ההולך עימו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא, לֹא קַשְׁיָא** – אין זו קושיא, שכן **הָא** – הברייתא שהתירה לכהן שאינו בקי לראות נגעים, מדברת בכהן **דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְקַבָּר** – שכשמסבירים לו הלכות נגעים, הוא מבין אותן, ולכן מותר לו לראות על פי תלמיד חכם המסביר לו והכהן רואה ואומר טמא או טהור, **וְהָא** – דברי רבי עקיבא אמורים על כהן **דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְלֹא קָבַר** – שאינו מבין את הלכות נגעים אף כשמסבירים לו, ולכן אסור לו לראות נגעים אף על ידי תלמיד חכם.

המשך בעמוד 155

לאתויי נשים — שחייבות במקרא מגילה, וכשרות לקרותה ולהוציא זכרים ידי חובתם. **מזמנות לעצמן** — שלש נשים, וכן שלשה עבדים. אבל אין שתי נשים או שני עבדים מצטרפין עם (שני) אנשים, לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ובעבדים, שאין הנשים אומרות ברית ואין העבדים אומרים "על נחלתנו". **איש איש** — כי יהיה זב מבשרו וגו' (ויקרא טו). **מברת** — (דברת) דהאי קרא בנבנט טמא למקדש כתיב, ומחייב ליה כרת, ולהכי כתיב "איש" — למעוטי קטן, דלאו בר עונשין הוא. אבל טמא הוא לטמא אוכלין ומשקין בגדול. **והצרוע** — משמע צרוע אחרינא, לרבות את האשה. **אם כן למה נאמר איש לענין שלמטה** — דמשמע: איש ולא אשה. ולאו "אטמא יטמאנו" קאי, דהתם אפילו אשה. אלא אקרא דלמטה קאי, דמשתעי בפריעה ופרימה. **הכל רואין והכל כשרים לראות** — חדא הוא, ולא גבי הדדי תניא. **דמסברי ליה ובסבר** — הלכות נגעים. **שאינו בקי** — והולך תלמיד חכם ישראל ורואה עמו, ואומר לו: "אמור טמא" והוא אומר, "טהור" והוא אומר. שהטומאה והטהרה תלויה במאמר הכהן. והכי תניא בתורת כהנים. **והאמר מר** — בפרק קמא דשבועות (ו,א). **לקדש** — לערב מים חיים באפר חטאת. טעמייהו דרבנן ורבי יהודה מפרש במסכת יומא בפרק "טרף בקלפי" (מג,א). **ערל** — שמתו אחיו מחמת מילה. **שהזה** — ממי חטאת על הטמא. **הזאתו כשרה** — טעמא מפרש ביבמות בפרק "הערל" (עב,ב) מידי דהוה אטבול יום, שפסול בתרומה וכשר בפרה. **תרי הכל שוחטין** — איבא בפרק קמא דחולין (ב,א. טו,ב). **הכל מעלין** — בפרק בתרא דכתובות (קי,ב).

לאתויי

**מַאי? לְאָתוּיֵי נָשִׁים, וְכַדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה, שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס. "הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי נָשִׁים וַעֲבָדִים, דְּתַנְיָא: נָשִׁים מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן, וַעֲבָדִים מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. "הַכֹּל מְצַטְרְפִין לְזִימּוּן" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: יוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין - מְזַמְּנִין עָלָיו. "הַכֹּל מַטְמְאִין בְּזִיבָה" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ; דְּתַנְיָא: "אִישׁ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"? לְרַבּוֹת תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד שֶׁמְּטַמֵּא בְּזִיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְחִבֵּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה", "לַזָּכָר" - כָּל שֶׁהוּא זָכָר, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, "לַנְּקֵבָה" - כָּל שֶׁהִיא נְקֵבָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה; אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"? דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. "הַכֹּל מַטְמְאִין בְּטֻמְאַת מֵת" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי שֶׁהוּא לְאָתוּיֵי קָטָן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "אִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא", אִישׁ - אִין, קָטָן - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. "לְמַעוּטֵי קָטָן מִבְּרֵית. "הַכֹּל מַטְמְאִין בְּנֶגָעִים" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי קָטָן; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "אִישׁ צָרוּעַ" כְּתִיב, אִישׁ - אִין, קָטָן - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ", מִכָּל מָקוֹם. - וְאֶלָּא "אִישׁ" לָמָּה לִי? - לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר: "אִישׁ" - אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַצָּרוּעַ" - הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם; אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ" - לְעִנְיַן שֶׁל מַטָּה: אִישׁ פּוֹרֵעַ, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. "הַכֹּל רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים", "הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים", לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן. - וְהָאֲמַר מָר: אֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן - אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים! אֲמַר רָבִינָא, לָא קַשְׁיָא: הָא דְּמִסְבְּרֵי לֵיהּ וְסָבַר, הָא דְּמִסְבְּרֵי לֵיהּ וְלָא סָבַר. "הַכֹּל בְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ" לְאָתוּיֵי מַאי? לְרַבִּי יְהוּדָה - לְאָתוּיֵי קָטָן, וּלְרַבָּנַן - לְאָתוּיֵי אִשָּׁה; דְּתַנְיָא: הַכֹּל בְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן; רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. "הַכֹּל בְּשֵׁירִין לְהַזּוֹת" לְאָתוּיֵי מַאי? לְאָתוּיֵי עֶרֶל, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֶרֶל שֶׁהָזָּה - הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה. "הַכֹּל שׁוֹחֲטִין" לְאָתוּיֵי מַאי? חֲדָא לְאָתוּיֵי כּוּתִי, וַחֲדָא לְאָתוּיֵי יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. "הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" לְאָתוּיֵי מַאי?

לאתויי

תני אבל מתעסקין בהן שלימדו, אפילו בשבתו! ומשני: כאן בקטן שהגיע לחינוך, כאן בקטן שלא הגיע לחינוך. כלומר, בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין. ואם תאמר: פשיטא דאין מעבירין, למאן דאמר ביבמות פרק "חרש" (קיד,א) קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו! ויש לומר: כגון שהגיע לחינוך שמירת שבת, אבל לא הגיע לחינוך תקיעת שופר, והוי קצת חידוש.

לאתויי נשים — שחייבות במקרא מגילה, וכשרות לקרות ולהוציא זכרים ידי חובתן. לשון הקונטרס. אבל בהלכות גדולות לא פסק הכי, ומביאין ראיה מן התוספתא. וזה לשונם: הכל חייבין במקרא מגילה כו' טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין הרבים ידי חובתן, אנדרוגינוס מוציא מינו ואין מוציא את שאינו מינו, טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה. עד כאן לשון התוספתא, וההלכות גדולות הוסיפו: אלא שחייבין בשמיעה, לפי שהכל היו בספק להשמיד ולהרוג ולאבד. **(פסק)** רבי יהושע הוה מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם. רבי יונה אבוה דרבי מנחם היה מתכוין לקרותה לפני נשים שבביתו, שהכל היו בספק, והכל חייבין בשמיעה. עד כאן לשון הלכות גדולות. לכך צריך לפרש בכאן דאין הנשים מוציאין אלא נשים, אבל אנשים לא. והכל חייבין במקרא מגילה כו' — לאיתויי נשים [שמוציאין נשים אחרות]. והוה מצי למימר: לאיתויי קטן אליבא דרבי יהודה, דמכשיר בקטן בפרק שני דמגילה (יט,ב). **מזמנות** לעצמן — שלש נשים וכן שלשה עבדים. אבל שתי נשים אין מצטרפין (לשני) [עם] אנשים, לפי שיש באנשים שאין בנשים ובעבדים, שאין הנשים אומרות ברית, ועבדים אין אומרים "על ארץ שהנחלת לאבותינו". וצריך לומר דרשות הוא לנשים לזמן, אבל חיובא ליכא. ותדע, מדקא מייתי מיניה סייעתא למאן דאמר בפרק "שלשה שאכלו" (ברכות מה,ב) דנשים אם רצו לזמן — מזמנין, משום דמאה נשים כתרי גברי. ואם היו חייבות, אם כן קשיא ליה, דהא "רצו לזמן" קאמר! ועל זה סמכו נשים שלנו שאינן מזמנות. **לאתויי** קטן היודע למי מברכין וכדרב נחמן כו' — ואמר נמי בברכות (מח,א): ולית הלכתא ככל הני שמעתא אלא כדרב נחמן וכו'. ואפילו הכי לא קיימא לן כוותיה, אלא כדאמר רבי יוסי בירושלמי: כמה זימנין אבלית עם אבא חלפתא ועם חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות. **דתניא** איש כי יהיה זב וגו' — והא דלא מייתי מתניתין ד"יוצא דופן" (נדה מג,ב) דתנן: תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה — משום שהברייתא מפרש יותר. **למעוטי** קטן מכרת — דהאי קרא בנבנט למקדש טמא כתיב, ומחייב ליה כרת, ולהכי כתיב "איש" למעוטי קטן, דלאו בר עונשין הוא. אבל טמא הוא לטמא אוכלים ומשקין בגדול. ויש לתמוה: למה לי קרא לפוטרו? ביון דלא מצינו קטן נענש! וכן קשה פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב,ב): "איש כי ינאף" — פרט לקטן! ומיהו התם יש לומר דמשום קלון האשה יתחייב, דומיא דבהמה הנרבעת. ושמא איצטריך, דסלקא דעתך אמינא הואיל ונתרבה לטומאה יתחייב כרת, קא משמע לן דלא.

והצרוע — משמע צרוע אחרינא, לרבות את האשה. אם כן למה נאמר "איש" — לענין שלמטה, "איש" דמשמע: ולא אשה — לאו א"טמא יטמאנו" קאי, דהתם אפילו אשה. אלא אקרא דלתחת קאי, דמשתעי בפריעה ופרימה. לשון הקונטרס. ואף על גב דבנגעי ראש וזקן כתיב (ויקרא יג) אשה — לא ילפינן מינה, דהתם איצטריך, דאף על גב שאין רגילות לצמח שיער בזקן האשה — מטמאה. ויש להקשות: אמאי לא נפקא לן אשה מ"אדם", דמשמע אשה במקום קטן, דכתיב (במדבר לא) "נפש אדם", וכיון דשקולים הן ויבאו שניהם! ויש לומר: דסלקא דעתך אמינא, מדאיצטריך קרא לרבויי אשה בנגעי (קטן) [זקן] — מכלל דשאר נגעים ליכא לטמאות אשה אם לא מן הפסוק. וקשה: הוה ליה לרבויי אשה [מ"אדם"], ו"איש" — למעוטי קטן מפריעה ופרימה, "והצרוע" — לרבות קטן לטומאה! ויש לומר: דמסתברא למעוטי פריעה ופרימה מאשה, שגנאי הוא זה. **הכל** רואין הכל בשרין לראות — חדא הוא, ולאו גבי הדדי תניא. **והאמר** מר — בפרק קמא דשבועות (ו,א). **דמסברי** ליה וסבר — הלכות נגעים — שאינו בקי, והולך תלמיד חכם ורואה עמו, הוא אומר "טמא", והוא אומר "טמא". שהטומאה והטהרה תלויה באמירת כהן, והכי תניא להם הכהן בתורת כהנים. לשון הקונטרס. והתם בתורת כהנים איתרבו ישראל, מדכתיב "או אל אחד". ומסקינן התם: מאחר שסופו לרבות ישראל, למאי הלכתא כתיב כהן? שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן, שאפילו כהן שוטה רואה נגעים. אף על גב דמסברי ליה וסבר מקרי ליה כהן שוטה, שאינו בקי בפני עצמו. ועוד יש לומר: דמסברי ליה וסבר דהבא — לאו אכהן קאי, אלא אישראל חכם דקאי גביה, מסברי ליה וסבר. ואם תאמר: פשיטא, מה לי מלמדין מאתמול למלמדין אותו היום? ויש לומר: דאף על גב שאינו בקי, אלא באותו נגע כשר לראות. **לקדש** — לערב מים חיים באפר חטאת. טעמייהו דרבי יהודה ורבנן מפרש בפרק "טרף בקלפי" (יומא מג,א). **ערל** — שמתו אחיו מחמת מילה, שהזה ממימי חטאת על הטמא — הזאתו כשרה. טעמא מפרש ביבמות פרק "הערל" (עב,ב): מידי דהוה אטבול יום, שפסול בתרומה וכשר בפרה. ומצי לאיתויי ברייתא דתניא התם הכי בפירוש, אלא דרבי אלעזר שגורה בפי כל יותר. **תרי** "הכל שוחטין" בפרק קמא דחולין (ב,א וטו,ב). **הכל** מעלין — בכתובות, פרק בתרא (קי,ב).

לאתויי

תוספות

רש"י

לְאָתְווֵי עֲבָדִים — שאם יש לו עבד בנעני מהול למכור, ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בארץ ישראל. ובכתובות (קי,ב) פירש רש"י: שיכול להעלותו [להעבד עברי בעל כרחו של עבד]. ורבינו יצחק פירש: שהעבד יכול לכוף להעלותו, או יפטרוהו. **לְאָתְווֵי** עבד שברח מחוצה לארץ לארץ — ומרישא לא שמעינן ליה למאן דתני עבדים. ואפילו לפירוש רש"י דבעבדים כנענים מיירי, דרוצה למוכרו, שאינו מוציאו מרשותו. אי נמי, דהוה ליה ברח — ניקנסיה לעבד ולא נפטר. אי נמי, סלקא דעתך דרישא — כגון שהרב הולך תדיר בארץ ישראל בלאו הכי. **מְנוֹה הֵיפֶה** — דחוצה לארץ לנוה הרעה דארץ ישראל, ואין אשתו יכולה לעבד עליו. וכן מארץ ישראל לירושלים. לשון הקונטרס. דאף על גב דתנא רישא "הכל מעלין" — תנא סיפא "אין הכל מוציאין". הכי מפרש התם בכתובות (שם). וליכא למימר: לאתויי עבדים, דליכא חילוק בין שאר ארץ ישראל לירושלים גבי עבדים. **הַכֹּל** חייבין בסוכה — עד השתא דריש "הכל" לאתויי מאי, מהשתא דריש הנך דתנא "כהנים לוים וישראלים", וקבע: פשיטא! ואי הנך לא מיחייבי מאן ליחייב? **וּבְנֵי** עבודה נינהו — ואין יכולין לדור איש ואשתו בסוכה, שאין נזקקין לנשותיהן, דרמיא עלייהו עבודת הרגל אימא לא מחייבו. לשון הקונטרס. דמטעם הולכי דרכים ליכא למיפטרינהו אלא בשדות, אבל לא בלשכת בית המקדש ושאר מקומות בית המקדש. והוא הדין דמצי למינקט נמי לוים השומרים בעשרים ואחד מקומות במקדש, כדאיתא פרק קמא דתמיד (כו,א) הכי אשכחנא לקמן גבי "הכל חייבין בתקיעת שופר", דמצי למימר: "כהנים ולוים איצטריכא ליה", דהא מייתי ליה נמי דלוים גואלין לעולם ומוכרין לעולם, ולא נקט אלא כהנים. **קַמַשְׁמַע לַן** — [אף על גב] דלא אפשר להו בעין דירה, כי היכי דאפשר להו — מיחייבי, ובעידן עבודה פטירי, שלא בעידן עבודה מיחייבי. **כהנים** אישתרי להו כלאים בעידן עבודה — דאבנט של כלאים היה, דכתיב: "ואת האבנט שש", ומדשש כתנא תכלת כו'. **הני** כהנים הואיל (ובני עבודה כו' מאן דלא) אישתרו כלאים כו' — הקשה הרב רבינו יוסף מאורלינ"ש: נשים לא לחייבו בכלאים, הואיל וליתנהו ב"גדילים תעשה לך"! ויש לומר: השוה הכתוב אשה לאיש. והא דאמר פרק "אלו עוברין" (פסחים מג,ב): הואיל ואינה בקום אכול מצה — אינה בבל תאכל חמץ, סמיך עלה אהא דילפינן "חמשה עשר" "חמשה עשר" מגג הסוכות, דכתיב: "האזרח" להוציא הנשים. ואם תאמר, ונימא: כיון דאיתנהו בלבישא שעטנז איתנהו בגדילים! ויש לומר: דאדרבה, הוקשה כל התורה לתפילין. ואם תאמר: דהכי נמי לשם מצה הוקשו! ותירץ, דאיכא למימר: הואיל ואיתרבו, לאכילת חמץ איתרבו נמי לאכילת מצה. **שלא** יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו — ותפלין על בשרו בעינן, דכתיב (שמות יג) "והיה לך לאות" — ולא לאחרים לאות. צ"ע מנהג על המצח ומצנפת על הראש ואינה מחזקת עד המצח אלא מקום התפילין נראה בגובה המצח, אלא מקום שמוחו של תינוק רופס. **יום** תרועה — משמע יום אחד בלבד. **ולברכות** — שהיו נמי אומרים ביום הכפורים של שנת היובל מלכיות זכרונות שופרות. **מוכרין לעולם** — אפילו בשנת היובל עצמה, אם מכרו קרקע שלהם — מכורה היא. ואילו גבי ישראל תניא בגמרא בפרק בתרא (ערכין כט,ב): ובשנת היובל לא ימכור, ואם מכר — אינה מכורה, והמעות חוזרין. וגבי כהנים תנן: מוכרין לעולם, דמכורה ויוצאה, והמעות שלהן. דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעייהו ביובל — דוהאי הדרא, דכתיב: "ואשר יגאל מן הלוים" ואמרינן בפרק בתרא (שם): ממכרו יוצא בחנם. [מכאן שייך לעמוד הבא] **וגואלין לעולם** — אם מכרו שדה — גואלין אותה מיד, וישראל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים, כדכתיב: "במספר שני תבואות ימכר לך".

לְאָתְווֵי עֲבָדִים. - **וּלְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהֶדְיָא, לְאָתְווֵי מַאי?** - **לְאָתְווֵי מְנוֹה הֵיפֶה לָנוֶה הָרָעָה.** "וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" - **לְאָתְווֵי עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ.** "הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם" - **לְאָתְווֵי מְנוֹה הֵיפֶה לָנוֶה הָרָעָה.** "וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" **לְאָתְווֵי מַאי? לְאָתְווֵי מְנוֹה הָרָעָה לָנוֶה הֵיפֶה.** "הַכֹּל חַיָּבִין בְּסוּכָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! אִי הָנֵי לָא מְחַיְּבִי, מַאן מְחַיְּבִי? - **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "בַּסְּכֹּת תֵּשְׁבוּ", וְאָמַר מָר: "תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים"** - **כְּעֵין תְּדִירוּ, מַה דִּירָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ - אַף סוּכָּה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וּבְנֵי עֲבוֹדָה נִינְהוּ** - **לָא לִיחַיְּבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן: נְהִי דְּפִטְרִי בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה, בְּלָא שָׁעַת עֲבוֹדָה חַיּוּבֵי מִיחַיְּבִי; מִידֵּי דַּהֲוָה אַהוֹלְכֵי דְּרָכִים, דְּאָמַר מָר: הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּיּוֹם - פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם וְחַיָּבִים בַּלַּיְלָה. "הַכֹּל חַיָּבִין בְּצִיצִית, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! - כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז... גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ", מַאן דְּלָא אִישְׁתְּרִי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהּ בִּלְבִישָׁה - הוּא דְּמַחֲיַיב בְּמִצְוַת צִיצִית, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרִי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהוּ - לָא לִיחַיְּבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן: נְהִי דְּאִישְׁתְּרִי בְּעִידָּן עֲבוֹדָה, בְּלָא עִידָּן עֲבוֹדָה לָא אִישְׁתְּרִי. "הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְפִילִּין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! - כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְקָשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוַת יָדַיִם - אִיתֵיהּ בְּמִצְוַת רֹאשׁ; וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלִיתְנְהוּ בְּמִצְוַת יָדַיִם, דִּכְתִיב: "יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ", שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין בְּשָׂרוֹ - **אֲמַר מְעַתָּה דְּרֹאשׁ נַמִּי לָא לִיחַיְּבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא מְעַכְּבִי אַהֲדֵי, כְּדִרְתַנְיָן: תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד. וּמַאי שְׁנָא יָדַיִם, דִּכְתִיב: "יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ"? רֹאשׁ נַמִּי כְּתִיב: "וְרָשַׁמְתָּ הַמַּצֵּנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ"! - תָּנָא: שָׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מְנִיחַ תְּפִילִּין. "הַכֹּל חַיָּבִין בְּתִקְיעַת שׁוֹפָר, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! - כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", מַאן דְּלֵיתֵיהּ אֶלָּא בְּתִקְיעָה דְּחַד יוֹמָא - חַיָּב, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִיתְנְהוּ בְּתִקְיעָה כּוּלֵּיהּ שַׁתָּא, דִּכְתִיב: "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם" - אֲמִינָא לָא לִיחַיְּבוּ. - מִי דָּמֵי? הָתָם חֲצוֹצְרוֹת, הָכָא שׁוֹפָר! - **אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּתְנַן: שָׁוֶה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתִקְיעָה וְלִבְרָכוֹת; דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוַת יוֹבֵל - אִיתֵיהּ בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּלֵיתֵיהּ בְּמִצְוַת יוֹבֵל - לֵיתֵיהּ בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְהָנֵי כֹּהֲנֵי, הוֹאִיל וְלִיתְנְהוּ בְּמִצְוַת דְּיוֹבֵל, דִּתְנַן: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם, וְגוֹאֲלִין**

ומדו

משיבה הגמרא: לשון 'הכל' בא **לְאָתוּיֵי** – לרבות **עֲבָדִים**, שאם יש לאדם עבד כנעני מהול ורוצה למוכרו, והעבד רוצה שלא להמכר אלא בארץ ישראל, כופה העבד את רבו להעלותו לארץ ישראל למוכרו שם. מברר הגמרא: **וּלְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהֶדְיָא** – ולדעת מי ששנה 'עבדים' בפירוש במשנה (שם), נמצא ש'הכל' לא בא לרבותם, אם כן **לְאָתוּיֵי מַאי** – מה בא לרבות.

משיבה הגמרא: **לְאָתוּיֵי מְגֻוֶּה הַיָּפֶה לַגֻּוֶּה הָרָעָה** – שיכול הבעל לכוף את אשתו או האשה לכוף את בעלה, לעלות מחוץ לארץ לארץ ישראל, אפילו ממקום טוב [נוה יפה] שבחוץ לארץ למקום רע [נוה הרעה] שבארץ ישראל. מוסיפה הגמרא לבאר: שנינו בהמשך המשנה (שם) 'וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין' מארץ ישראל לחוץ לארץ, לשון 'הכל' בא **לְאָתוּיֵי עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ**, שאין רבו יכול להוציאו חזרה לחוץ לארץ, אלא חייב למוכרו בארץ ישראל, כדי שישאר העבד בארץ משום ישוב ארץ ישראל. ובמה ששנינו (שם) 'הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם', 'הכל' בא **לְאָתוּיֵי** שיכול הבעל לכוף את אשתו או האשה את בעלה לעלות לירושלים, אפילו **מְגֻוֶּה הַיָּפֶה** שבשאר ארץ ישראל **לַגֻּוֶּה הָרָעָה** בירושלים. ובמה ששנינו (שם) 'וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין' מירושלים, מברר הגמרא: 'הכל' **לְאָתוּיֵי מַאי**, ומשיבה: **לְאָתוּיֵי** שאין הבעל מוציא את אשתו מירושלים, ולא האשה את בעלה, אף **מְגֻוֶּה הָרָעָה** שבירושלים **לַגֻּוֶּה הַיָּפֶה** שבשאר ארץ ישראל.

אחר שפירשה הגמרא מה בא לרבות לשון 'הכל' ששנינו במשניות וברייתות, מפרשת הגמרא את הלשון ששנינו בכמה מקומות 'הכל חייבין וכו' כהנים לויים וישראלים', אגב משנתנו ששנינו בה לשון זה. שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּסּוּכָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא שהם אלו שחייבים, שכן **אִי הָנֵי לֹא מְחַיְּבֵי** – אם כהנים לויים וישראלים אינם חייבים בסוכה, אזי **מַאן מְחַיְּבֵי** – מי הוא זה שמחויב בה. משיבה הגמרא: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – נצרכה הברייתא להשמיע את חיוב הכהנים בסוכה, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא** – היה עולה בדעתך לומר **הוֹאִיל וּכְתִיב** (ויקרא כג מב) **'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים', וְאָמַר מַר** בברייתא (סוכה כח:), שהפסוק נדרש **תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כְּעֵין תָּדוּרוּ**, שדירת האדם בסוכה צריכה להיות כדרך שהוא דר בביתו כל השנה, אם כן **מָה דִּירָה** של אדם בביתו היא **אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ** יחד, **אַף** דירת **סוּכָּה** צריכה להיות **אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ** יחד, **וְהָנֵי כֹּהֲנִים** – וכהנים אלו, **הוֹאִיל וּבְנֵי עֲבוֹדָה נִינְהוּ** – הואיל ומוטל עליהם לעבוד בטהרה במקדש את עבודת הרגל, ופורשים מנשותיהם שלא להטמא, אינם יכולים לשבת בסוכה כעין 'דירה', **וְלֹא לֵיחַיְּבוּ** בסוכה כלל, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו הברייתא, **נְהִי דִּפְטִירִי** – אף שפטורים מסוכה **בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה**, שאז אינם יכולים לדור בסוכה, מכל מקום **בְּלָא שָׁעַת עֲבוֹדָה חַיְּבֵי מְחַיְּבֵי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַהוֹלְכֵי דְּרָכִים** – כשם שמצינו בדין הולכי דרכים, **דְּאָמַר מַר** בברייתא (סוכה כו.), **הוֹלְכֵי דְּרָכִים** שהולכים **בַּיּוֹם** ונחים בלילה, **פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם וְחַיָּבִים בַּלַּיְלָה.** ומוכח שאף שאינם יכולים לקיים ממש 'כעין תדורו', חייבים בסוכה באופן שהם יכולים לקיימה.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בַּצִּיצִית, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהם החייבים, שהרי אם הם אינם חייבים בציצית, מי הוא שחייב בה. משיבה הגמרא: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ**, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב** (דברים כב יא) **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז'** ומיד בהמשך נאמר (שם כב יב) **'גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ** על אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ', סמיכות מצות ציצית לאיסור כלאים מלמדת **דְּמַאן דְּלֵית לֵיהּ אִישְׁתְּרֵי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהּ בִּלְבִישָׁה הוּא דְּמְחַיַּיב בְּמִצְוַת צִיצִית** – רק מי שלא הותר לו ללבוש כלאים, הוא שנצטווה בציצית, **וְאִם כֵּן הָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִשְׁתְּרֵי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהוּ** – הואיל והותר להם כלאים בבגדי כהונה בשעת עבודה, **לֹא לֵיחַיְּבוּ** בציצית, לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא, **נְהִי דְּאִישְׁתְּרֵי בְּעִדָּן עֲבוֹדָה, בְּלָא עִדָּן עֲבוֹדָה לֹא אִישְׁתְּרֵי** – אף שהותר להם כלאים בבגדי כהונה בשעת עבודה, מכל מקום שלא בשעת עבודה אסורים בכלאים, ולכן נתחייבו בציצית.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְפִילִּין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** ומשיבה: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ**, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב** (דברים ו ח) **'וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ'**, הוקשו תפילין של יד לתפילין של ראש ללמד **שֶׁכָּל דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּיָד אִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ** – כל שחייב בשל יד חייב בשל ראש, וכל הפטור משל יד פטור משל ראש, **וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ** – ובשעת עבודה אינם **בְּקִיּוּם מִצְוָה דִּתְפִילִּין** של **יָד, דִּכְתִיב** בבגדי כהונה (ויקרא ו ג) **'לִלְבֹּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ'** ללמד שֶׁיהיה הבגד על בשרו ממש **וְלֹא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ** – בין בגד הכהונה **וּבֵין בְּשָׂרוֹ**, וכיון שאינם יכולים להניח תפילין של יד, **אֵימָא בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ נַמִּי לֹא לֵיחַיְּבוּ** – תאמר שגם בשל ראש לא יתחייבו, **קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא דִּתפילין של יד ושל ראש **לֹא מְעַכְּבֵי אַהֲדֵדֵי** – אין מעכבות זו את זו. מביאה הגמרא ראיה שאינן מעכבות: **כְּדְתַנְיָן** (מנחות לח.), **תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת** את **שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת** את **שֶׁל יָד**, ולכן מכל מקום נתחייבו כהנים בתפילין של ראש. שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – ומדוע שונה דין תפילין דְּיָד שבו כהנים פטורים, **דִּכְתִיב** בבגדי כהונה **'לִלְבֹּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ'**, הרי בשל **רֹאשׁ נַמִּי** – גם יש לפוטרם, שכן **כְּתִיב** (שמות כט ו) **'וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ'**, שאסור שיהיה דבר חוצץ בין ראשם למצנפת, ואם כן אינם יכולים להניח תפילין של ראש. משיבה הגמרא: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **שָׁעֳרוֹ** של כהן גדול **הָיָה נִרְאֶה בֵּין ציץ לַמִּצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מְנִיחַ תְּפִילִּין**, ואם כן אין המצנפת חוצצת בין הראש לתפילין ואין התפילין חוצצות בין הראש למצנפת.

שנינו בברייתא: **הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** ומשיבה: **כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ**, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב** לגבי תקיעת שופר בראש השנה (במדבר כט א) **'יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם'**, שחיוב התקיעה הוא רק יום אחד, לכן **מַאן דְּלֵיתֵיהּ אֲלָא בִּתְקִיעָה דְּחַד יוֹמָא, חַיָּב** – רק מי שחייב בתקיעה יום אחד [ראש השנה] בלבד, חייב בשופר בראש השנה, **וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִיתַנְהוּ בִּתְקִיעָה כּוּלֵּיהּ שַׁתָּא** – הואיל וכל השנה חייבים הם לתקוע, **דִּכְתִיב** (במדבר י י) **'וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עוֹלוֹתֵיכֶם', אִימָא** – שמא תאמר שלֹא **לֵיחַיְּבוּ** בראש השנה. שואלת הגמרא: **מִי דָּמֵי** – האם דומה תקיעתם בכל השנה לתקיעה שבראש השנה, הרי **הָתָם** – שם לגבי תקיעות כל השנה מדובר **בַּחֲצוֹצְרוֹת, וְהָכָא** לגבי ראש השנה מדובר **בְּשׁוֹפָר**, והיאך היה מקום לפטור כהנים מתקיעת שופר משום שהם תוקעים כל השנה בחצוצרות. מתרצת הגמרא תירוץ אחר: **אִיצְטְרִיכָא** – מכל מקום נצרך להשמיע את חיוב הכהנים, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא, הוֹאִיל וְתָנֵן** במשנה (ר"ה כו:), **שָׁוֶה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לִתְקִיעָה וְלִבְרָכוֹת**, שביום כפור של שנת היובל תוקעים ומברכים כמו בראש השנה של כל שנה, שכן הקיש הכתוב את ראש השנה ליום כפור של יובל, אם כן **דְּאִיתֵיהּ** – רק מי ששייך **בְּכל המִצְוֹת** של **יוֹבֵל אִיתֵיהּ** – שייך **בְּמִצְוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה**, אך מי **דְּלֵיתֵיהּ** – שאינו שייך **בְּכל המִצְוֹת** של **יוֹבֵל לֵיתֵיהּ** – אינו שייך **בְּמִצְוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהָנֵי כֹּהֲנֵי, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ** – ואינם חייבים **בְּכל מִצְוֹת דְּיוֹבֵל, דְּתָנֵן** (להלן לג:), **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם** – יכולים למכור משדה אחוזתם אף בשנת היובל,

וְבֵן אִם מִכְּרוֹ מִשְׂדֵּה אֲחוּזָתָם, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם – יְכוֹלִים לִגְאוֹל מִיָּד, וְלֹכֵן אֵימָא – שְׁמָא תֹּאמַר שֶׁבִּמְצוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה נָמֵי לֹא לִיחַיְּיבוּ, לְכָךְ קָמַשְׁמַע לָן שֶׁהֵם חַיָּיבִים בָּזֶה, שֶׁכֵּן נָהֲגוּ דְּלִיתַנְהוּ – אַף שֶׁכֹּהֲנִים אֵינָם בְּדִין הַשְׁמָטַת קַרְקַע שֶׁל יוֹבֵל לִגְמָרֵי, מִכָּל מָקוֹם בִּשְׁאָר דִּינֵי יוֹבֵל, בְּהַשְׁמָטַת כְּסָפִים וּבְשִׁילּוּחַ עֲבָדִים, בָּזֶה מִיָּמֵא אִיתַּנְהוּ – מִכֹּל מָקוֹם הֵם שַׁיָּיבִים כְּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל, וְלֹכֵן חַיָּיבִים בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּקְשָׁה לְיוֹבֵל.

שְׁנִינוּ בְּבְרַייְתָא: הַכֹּל חַיָּיבִים בְּמִקְרָא מְגִילָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא. וּמְשִׁיבָה: לֹא צְרִיכָא – לֹא נִצְרַךְ הַתַּנָּא אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁחַיָּיבִים לְבַטֵּיל – לְבַטֵּל עֲבוֹדָתָם בְּמִקְדָּשׁ לִקְרוֹא מְגִילָה, וְכִדְּבְרִיו דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן וְיִשְׂרְאֵל בְּמַעֲמָדָן, מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָם דּוּכָנָן וּמַעֲמָדָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מְקִרָא מְגִילָּה.

שְׁנִינוּ בְּבְרַייְתָא: הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא. וּמְשִׁיבָה: לֹא צְרִיכָא, אֶלָּא כְּדִי לְלַמֵּד אֶת חִיּוּב הַזִּימּוּן בְּכֹהֲנִים דְּקָאֲכְלִי – שֶׁאוֹכְלִים קָדָשִׁים, שֶׁכֵּן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – הָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתְּךָ לוֹמַר שׁ'וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם' אָמַר רַחֲמָנָא (שמות כט לג), וְהָא כַּפָּרָה הִיא – שֶׁאֲכִילַת הַקָּדָשִׁים הִיא אֲכִילַת חוֹבָה מִשּׁוּם כַּפָּרָה, וְאֵינָהּ נַחְשֶׁבֶת קְבִיעוּת סְעוּדָה לְהִתְחַיֵּיב בְּזִימּוּן, לְכֵן קָא מַשְׁמַע לָן שֶׁאַף אֲכִילָה זוֹ חַיֶּיבֶת בְּזִימּוּן, שֶׁכֵּן 'וְאָכְלָתָּ וְשָׂבָעְתָּ' אָמַר רַחֲמָנָא (דברים ח י), שֶׁכָּל אֲכִילָה מִשְׂבִּיעָה נַחְשֶׁבֶת קְבִיעוּת סְעוּדָה לְעִנְיַן בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וּזִימּוּן, וְהָא אִיתַּנְהוּ – וְהֵרֵי אַף אֲכִילָה זוֹ מַשְׂבִּיעָה.

שְׁנִינוּ בְּבְרַייְתָא: הַכֹּל מְצַמְּרְפִין לְזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא – וְדַאי שֶׁאִם אָכְלוּ כֹּהֵן לְוִי וְיִשְׂרְאֵל יָחַד, מְצַטְרְפִין לְזִימּוּן. וּמְשִׁיבָה: לֹא צְרִיכָא, אֶלָּא בְּאוֹפֶן דְּקָאֲכְלִי – שֶׁאוֹכְלִים הִכֹּהֲנִים תְּרוּמָה אוֹ קָדָשִׁים, וְהַזָּר קָאָכִיל – אוֹכֵל חוּלִּין, שֶׁבְּאוֹפֶן זֶה סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי זָר לְמֵיכַל בַּהֲדֵי כֹּהֵן – הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי זָר לְמֵיכַל עִם הַכֹּהֵן, לֹא מָצֵי אָכִיל – אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל, שׁוּר אַסּוּר בְּתְּרוּמָה, אִם כֵּן אֵימָא – יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא לִיצְטָרֵף הַזָּר עִם הַכֹּהֵן לִזִּימּוּן, שֶׁאֵין קִבְיעוּתָם יָחַד נַחְשֶׁבֶת קִבְיעוּת וְחִיבּוּר, לְכֵן קָא מַשְׁמַע לָן שֶׁמְּצַטְרְפִים, נָהֲרִי דְּזָר בַּהֲדֵי כֹּהֵן לֹא מָצֵי אָכִיל – אַף שׁוּר אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל עִם הַכֹּהֵן בְּתְּרוּמָתוֹ, מִכֹּל מָקוֹם כֹּהֵן בַּהֲדֵי זָר מָצֵי אָכִיל בַּאֲכִילַת הַחוּלִּין.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ (ב.): הַכֹּל מַעֲרִיכִין – יְכוֹלִים לְהִתְחַיֵּיב 'עֶרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי', כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא. וּמְשִׁיבָה: אָמַר רָבָה, לֹא נִצְרְכָא לְהִשְׁמִיעַ זֹאת אֶלָּא לְדַעַת בֶּן בּוֹכְרִי, דְּתָנָן (שקלים פ"א מ"ד) לְגַבֵּי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁמְּחוּיָּב כָּל יְהוּדִי לְשַׁקֵּל אַחַת בְּשָׁנָה, שֶׁמִּכְסַף זֶה הָיוּ קוֹנִים קִרְבְּנוֹת צִיבּוּר כָּל הַשָּׁנָה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הָעִיד בֶּן בּוֹכְרִי בְּיַבְנֶה, כֹּהֲנִים אֵינָם חַיָּיבִים לְשַׁקֵּל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, אַךְ כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל אֵינוֹ חוֹטֵא בְּכָךְ שֶׁיְּבִיאוּ מִכִּסְפּוֹ בְּהֶמַת חוּלִּין לְעִזְרָה. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְבֶן בּוֹכְרִי, לֹא כֵּן הַדִּין, אֶלָּא חַיָּיבִים כֹּהֲנִים לְשַׁקֵּל, וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל, חוֹטֵא, אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים פּוֹטְרִים עַצְמָם [שֶׁלֹּא כַּדִּין] שֶׁכֵּן הֵם הוֹרְשִׁין מִקְרָא – פָּסוּק זֶה לְעַצְמָן – לְהִנָּאתָם לְפַטֵּר עַצְמָם, 'וְכָל מְנַחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל' (ויקרא ו טז), וְאִם אָמְנָם אָנוּ הַכֹּהֲנִים חַיָּיבִים לְשַׁקֵּל, יֵשׁ לָנוּ חֵלֶק בְּקִרְבְּנוֹת הַצִּיבּוּר הַבָּאִים מִכֶּסֶף זֶה, וְהוֹאִיל וְעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלְּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵם, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ חֵלֶק בָּהֶם, הֵיאָךְ הֵם נֶאֱכָלִין – הֵיאַךְ חַיֶּיבֶת הַתּוֹרָה בַּאֲכִילָתָן. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְלִדְעַת בֶּן בּוֹכְרִי נָמֵי, כֵּיוָן דְּלִכַּתְּחִילָּה לֹא מִיחַיְּיבִי כֹּהֲנִים לְאִיתּוּיֵי – לְהָבִיא מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, אִם כֵּן כִּי מַיְיתֵי – כְּשֶׁהוּא מֵבִיא וְשׁוֹקֵל, נָמֵי חוֹטֵא הוּא, דְּקָא מְעַיֵּיל – שֶׁהֵרֵי מַכְנִיס חוּלִּין לָעֲזָרָה, שֶׁכִּסְפּוֹ אֵינוֹ קָדוֹשׁ וְהַקִּרְבָּנוֹת הַנִּקְנִים מִמֶּנּוּ חוּלִּין. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מְדוּבָּר דְּמַיְירֵי לְהוּ וּמְסַר – הַכֹּהֵן מוֹסֵר כִּסְפּוֹ מַתָּנָה לַצִּיבּוּר.

מְסַיֵּים רַבָּה: לְבֶן בּוֹכְרִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב (ויקרא כז כה) 'וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ', שֶׁהוּקְשׁוּ עֲרָכִין לְשִׁקְלִים, אִם כֵּן כָּל דְּאִיתְּיהּ – מִי שִׁישְׁנוֹ בְּמִצְוֹת שְׁקָלִים אִיתְּיהּ – יִשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלִיתַנְהוּ – וְאֵינָם בְּחִיּוּב שְׁקָלִים, לֵיתַנְהוּ – אֵינָם בַּעֲרָכִין, לְכֵן קָא מַשְׁמַע לָן הַמְשַׁנֶּה שֶׁכֹּהֲנִים מְעָרִיכִים. מְקַשֶּׁה אַבָּיֵי: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַבָּה, הַאי 'וְכָל עֶרְכְּךָ' אֵינוֹ מְקִישׁ עֲרָכִין לְשִׁקְלִים, אֶלָּא לַדִּין שֶׁל כָּל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִסֶּלַע, לָזֶה הוּא דַּאֲתָא – בָּא הַפָּסוּק.

מִתַּרְגֵּם אַבָּיֵי בְּאוֹפֶן אַחֵר: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, אֵיצְטְרִיכָא הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעַ שֶׁכֹּהֲנִים מְעָרִיכִים, שֶׁכֵּן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב בְּפִדְיוֹן הַבֵּן (במדבר יח טז) 'וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ', הוּקְשׁוּ עֲרָכִין לְפִדְיוֹן הַבֵּן, שֶׁכָּל דְּאִיתְּיהּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן, אִיתְּיהּ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלִיתַנְהוּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן – שִׁפְטוּרִים מִלְּפְדוֹת אֶת בְּנֵיהֶם, לֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין, לְכֵן קָא מַשְׁמַע לָן שֶׁכֹּהֲנִים מְעָרִיכִים. מְקַשֶּׁה רַבָּא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְאַבָּיֵי, אֶלָּא מַעֲתָּה לְדַעְתָּךְ שִׁישׁ מָקוֹם לְדָרוּשׁ שֶׁכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'בְּעֶרְכֶּךָ' הוּקַשׁ לַעֲרָכִין, אִם כֵּן גַּבֵּי אִיל אָשָׁם – אִיל שֶׁבָּא לְקַרְבַּן אָשָׁם גְּזוּלוֹת, דִּכְתִיב בּוֹ (ויקרא ה כה) 'וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ', חֲכִי נָמֵי יֵשׁ לָךְ לְהָקִישׁוֹ לַעֲרָכִין, דְּכָל דְּאִיתְּיהּ בַּעֲרָכִין אִיתְּיהּ בְּאִיל אָשָׁם וְלֹכֵן טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס דְּלִיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין (ב.) לֵיתַנְהוּ בְּאִיל אָשָׁם – פְּטוּרִים מֵאָשָׁם, וְהֵיאַךְ יִתְכֵּן לְפַטֵּר יִשְׂרְאֵלִים אֲלוּ מֵאָשָׁם אִם נִתְחַייְבוּ בּוֹ. אֶלָּא וַדַּאי אֵין לְהָקִישׁ כָּךְ, וְכֵן אֵין לְהָקִישׁ פִּדְיוֹן הַבֵּן לַעֲרָכִין.

מִתַּרְגֵּם רַבָּא בְּאוֹפֶן אַחֵר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, וְאִיתֵּימָא – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָמַר זֹאת רַב אַשִׁי, אֵיצְטְרִיכָא, שֶׁכֵּן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב לְגַבֵּי עִנְיַן יְדוּ מִשְׁגַּת לְשַׁלֵּם (ויקרא כז ח) 'וְהֶעֱמִידוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן', שֶׁמְּעַמִּידִים אֶת הַנִּדְרָךְ שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַכֹּהֵן לְהַעֲרִיכוֹ וְלֹא מְעַמִּידִים כֹּהֵן לִפְנֵי כֹּהֵן, שֶׁכֹּהֲנִים אֵינָם בְּתוֹרַת עֲרָכִין, לְכֵן קָא מַשְׁמַע לָן שֶׁגַּם כֹּהֲנִים יִשְׁנָם בְּפָרָשַׁת עֲרָכִין.

לְעִיל (ב.) מְבוֹאָר שֶׁמִּשְׁנָתֵנוּ 'הַכֹּל נַעֲרָכִין' בָּאָה לְאָתוּיֵי – לְרַבּוֹת מְנוּוָּל וּמוּכֶּה שְׁחִין. מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא: מִנָּא הָנֵי מִילֵּי – מֵאֵיזֶה פָּסוּק לְמָדְנוּ זֹאת. וּמְשִׁיבָה: דְּתָנוּ רַבָּנָן, בְּפָסוּק (ויקרא כז ב) 'אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַה'', 'בְּעֶרְכֶךָ' מַרְבֶּה לְהָבִיא עֶרֶךְ סָתוּם כְּמְבוֹאָר לְהַלָּן (ע"ב).

דּוֹרֶשֶׁת הַבְּרַייְתָא עוֹד: דָּבָר אַחֵר, 'בְּעֶרְכְּךָ' נִדְרָשׁ שֶׁעֶרֶךְ כּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן – רַק הַמַּעֲרִיךְ אֶת כּוּלּוֹ, שֶׁאָמַר 'עֶרֶךְ כּוּלִּי עָלַי' אוֹ 'עֶרְכִּי עָלַי', מִתְחַייֵב, וְלֹא עֶרֶךְ אֲבָרִים – הָאוֹמֵר 'עֶרֶךְ יְדִי עָלַי' לֹא אָמַר כְּלוּם. וְאִם כֵּן יָכוֹל הָיִית לְפָרֵשׁ שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף דָּבָר [–אבר] שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, וְהָאוֹמֵר 'עֶרֶךְ רֹאשִׁי עָלַי' פָּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז ב) 'נְפָשֹׁת', שֶׁהֶעֱרֵךְ תְּלוּי בְּנֶפֶשׁ, וְהַמַּעֲרִיךְ אֵבֶר שֶׁהִנְשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ.

דּוֹרֶשֶׁת הַבְּרַייְתָא עוֹד: תֵּיבַת 'נְפָשֹׁת' מַשְׁמַע גַּם שֶׁרַק מִי שֶׁנַּפְשׁוֹ בּוֹ נֶעֱרָךְ וְלֹא הַמֵּת. וְעַדַיִין יָכוֹל הָיִית לְפָרֵשׁ שֶׁאוֹצִיא רַק אֶת הַמֵּת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַנִּסְכָּם שֶׁעֲדַיִין חַי הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז ח) 'וְהֶעֱמִידוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן', הוֹקַשׁ עֶרֶךְ לְהַעֲמָדָה לְלַמֵּד שֶׁכָּל שֶׁיְּשִׁנּוֹ בְּהַעֲמָדָה – שֶׁאִפְשָׁר לְהַעֲמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן שִׁיעָרִיכֵנוּ, יְשָׁנוֹ בְּהַעֲרָכָה – נֶעֱרָךְ, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּהַעֲמָדָה כְּגוֹסֵס אֵינוֹ בְּהַעֲרָכָה.

דּוֹרֶשֶׁת הַבְּרַייְתָא עוֹד: דָּבָר אַחֵר, תֵּיבַת 'נְפָשֹׁת' נֶאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁכֵּן אִם הָיָה כָּתוּב 'נֶפֶשׁ', הָיִיתִי יָכוֹל לִסְבּוֹר שֶׁאֵין לִי שֶׁמִּתְחַייֵב אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד, אַךְ אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה אִישׁ, מְנַיִן שֶׁמִּתְחַייֵב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'נְפָשֹׁת'.

דּוֹרֶשֶׁת הַבְּרַייְתָא עוֹד: דָּבָר אַחֵר, תֵּיבַת 'נְפָשֹׁת' נִצְרְכָה, שֶׁכֵּן

נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות — כלומר, בכל דין השמטת קרקעות, דהא תנן: מוכרין לעולם. **והך** — אבילת קדשים משום כפרה הוא, דכתיב "ואבלו אותם אשר כופר בהם", מלמד שהכהנים אובלין והבעלים מתכפרין (יומא סח,ב) — אימא לא תיבעי זימון, קא משמע לן כו'. **מצטרפין כו'** — אי אביל חד כהן וחד לוי וחד ישראל. כהן בהדי זר מצי למיכל מן החולין, הלכך מצטרפי. **לא נצרכא אלא לבן בוכרי** — בסיפא דמילתא מפרש הא דרבא. **ששוקל** — שקלים באחד באדר. **אינו חוטא** — כדמפרש לקמן, דלא הוו חולין בעזרה. אף על גב דלכתחילה לא מיחזיי, דכתיב (שמות לח): "לכל העובר על הפקודים", ושבט לוי לא נפקד. **חוטא** — מפרש במסכת שקלים (ג,א), דכתיב "זה יתנו", "זה" בגימטריא שנים עשר שבטים, דהיינו נמי שבט לוי. ד"כל העובר" מפרש: כל העובר בים סוף. **אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן** — להנאתן, ושלא כדין. **שלנו הוא** — שהרי מתרומת הלשכה הן באין, ואם אנו שוקלין ללשכה — נמצאת מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים משלנו, והיאך נאכלין? הכתיב "לא תאכל"! ולדידן לית לן הך דרשא, דהאי "בליל תהיה" — במנחת כהן גרידתא כתוב, אבל במנחת צבור — זיל בתר רובא. דמסר להו לצבור וכו' — והלכך, לבן בוכרי דפטר להו לכהנים משקלים, איצטריך מתניתין למתני דכהן שהעריך עצמו או את אחר — נותן את הערך בישראל, דסלקא דעתך אמינא כו', קא משמע לן דלא גמירי. **לא יהו פחותין מסלע** — דעני בערכין נידון בחשב יד, דכתיב (ויקרא כז): "על פי אשר תשיג יד הנודר" וגו', ופחות מסלע לא יתן לעולם, כדאמר בפרק שני (ערכין ז,ב): אין בערכין פחות מסלע, ומייתי טעמא מהאי קרא. וכיון דלהכי אתא, לא הוה סלקא דעתך למדרש לדרשא אחריתי למפטר כהנים מערכין, ומתניתין לא איצטריך! כהנים נפטרו מפדיון הבן בפרק קמא דבכורות (ד,א) מקל וחומר: אם פטרו את של ישראל במדבר — קל וחומר את של עצמן. **הבי נמי דליתנהו באיל אשם** — והא ישראל נינהו! אלא ודאי הכי לא דרשינן. ואכתי מתניתין למה לי למיתני "כהנים ולוים וישראלים"? **והעמידו לפני הכהן** — עני שהעריך את עצמו, או את אחר. **ולא כהן לפני כהן** — הלכך כהן ליתיה בערכין, דאי עני הוא — לא קרינא ביה "והעמידו לפני הכהן", קא משמע לן מתניתין. **נעריכן לאתויי כו'** — כלומר, אמר מר לעיל: הכל נערכין לאתויי מנוול ומוכה שחין. **ערך סתום** — לקמן מפרש. וכולה ברייתא מפרש לקמן. **ערך אבריו** — אמר: "ערך ידי עלי" — לא אמר כלום, דאין ערך לאיברים. אבל אם אמר: "דמי ידי עלי" — נותן דמי יד. **שהנשמה תלויה בו** — שאם אמר "ערך ראשי" או "ערך בבידי". **תלמוד לומר נפשות** — בנפש תלה רחמנא, ואם העריך דבר שהנשמה תלויה בו — נותן ערך כולו. **ולא את המת** — שאם אמר: "ערך מת זה עלי" — לא אמר כלום. **והעמיד והעריך** — גבי עני שהעריך כתיב. **דבר אחר נפשות** — למה נאמר? שאם לא נאמר "נפשות" אלא "נפש", הייתי אומר: אין לי אלא אחד שהעריך אחד, כדכתיב (ויקרא כז): "איש כי יפליא [נדר] בערכך נפשות", דהיינו אחד שהעריך אחד. **דבר אחר נפשות** — למה נאמר? שאם אמר "נפש" הייתי אומר: אין "דהעמיד והעריך" גבי נודר, דכתיב בהדהוא קרא: "על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו", ונגוסס הוא נודר ומעריך, כדתנן במסכת שמחות. ומנא לן לומר מ"והעמיד על פי" [דכתיב] בהדהוא קרא גבי מעריך, לומר שלא יהא נערך? **אחד** שהעריך מאה מנין — כגון שאמר: "ערך פלוני ופלוני ופלוני עליי" דהזכיר "ערך" בלשון יחיד, דסלקא דעתך לא הוי ערך קא משמע לן.

וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, אֵימָא בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה נַמִּי לָא לִיחַיְיבוּ, קָמַשְׁמַע לָן: נָהֵי דְּלֵיתְנְהוּ בַּהֲשָׁמָטַת קַרְקַע, בְּהַשָּׁמָטַת כְּסָפִים בִּשְׁלוּחַ עֲבָדִים מִיהָא אִיתְנְהוּ. הָכָל חַיָּיבִים בְּמִקְרָא מְגִילָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, לֵיבַטֵּל עֲבוֹדָתָם; וְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן וְיִשְׂרְאֵל בְּמַעֲמָדָן, מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָם וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה. הָכָל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא דְּקָאָכְלִי קָדָשִׁים, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא כַּפָּרָה הִיא, קָא מַשְׁמַע לָן: "וְאָכְלָתְ וְשָׂבָעְתָּ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא אִיתְנְהוּ. הָכָל מְצַטָּרְפִין לְזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּקָאָכְלִי כֹּהֲנִים תְּרוּמָה אוֹ קָדָשִׁים, וְזָר קָאָכֵיל חוּלִין; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי זָר לְמֵיכַל בַּהֲדֵי כֹּהֵן לָא מָצֵי אָכֵיל - אֵימָא לָא לִיצְטָרֵף, קָא מַשְׁמַע לָן: נְהֵי דְּזָר בַּהֲדֵי כֹּהֵן לָא מָצֵי אָכֵיל, כֹּהֵן בַּהֲדֵי זָר מָצֵי אָכֵיל. "הָכֹּל מַעֲרִיכִין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים". פְּשִׁיטָא! אָמַר רָבָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְבֶן בּוֹכְרִי; דְּתָנֵי: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הָעִיד בֶּן בּוֹכְרִי בְּיִבְנֶה: כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל - אֵינוֹ חוֹטֵא. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: לֹא כֵן, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל - חוֹטֵא, אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל", הוֹאִיל וְעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵם. הֵיאַךְ הֵם נֶאֱכָלִין? וּלְבֶן בּוֹכְרִי נַמִּי, בֵּיוָן דְּלִבְתְּחִילָּה לָא מֵיחַיְיבִי לְאִיתְוויֵי, כִּי מֵיתֵי נַמִּי - חוֹטֵא הוּא, דְּקָא מְעַיֵּיל חוּלִּין לַעֲזָרָה! - דְּמֵיתֵי לְהוּ וּמְסַר לַצִּבּוּר. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְכָל עֲרֵכְךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בִּשְׁקָלִים - אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתְנְהוּ בְּשֶׁקָלִים - לֵיתְנְהוּ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לָן. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי אִיל אָשָׁם, דִּכְתִיב: "וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ", הָכִי נַמִּי דְּכָל דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין - אִיתֵיהּ בְּאֵיל הָאָשָׁם, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס דְּלֵיתְנְהוּ בַּעֲרָכִין - לֵיתְנְהוּ בְּאֵיל הָאָשָׁם? אֶלָּא אֲמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן" - וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי כֹּהֵן, קָא מַשְׁמַע לָן. "נֶעֱרְכִין" - לְאָתְוויֵי מְנוּוָל וּמוּכֶּה שְׁחִין. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "בְּעֶרְכְּךָ" - לְהָבִיא עֵרֶךְ סָתוּם. דָּבָר אַחֵר: "בְּעֶרְכְּךָ" - עֵרֶךְ כּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן וְלֹא עֵרֶךְ אֵבָרִים; יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת", נְפָשׁוֹת - וְלֹא הַמֵּת; אוֹצִיא אֶת הַמֵּת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַנִּסְכָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד... וְהֶעֱרִיךְ", כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּהַעֲמָדָה - יֵשׁ בְּהַעֲרָכָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּהַעֲמָדָה - אֵינוֹ בְּהַעֲרָכָה. דָּבָר אַחֵר: "נְפָשׁוֹת" - אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד, אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת", דָּבָר אַחֵר: "נְפָשׁוֹת" אֵין

ומהו "גואלין לעולם"? לפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (ויקרא כה): "במספר שני תבואות ימכר לך", שאינו מותר לגאול בפחות משתי שנים — אבל לוים גואלין מיד; לפי שנאמר [בישראל המוכר בית בבתי ערי חומתו: "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה" נחלט — אבל בלוים נגאל לעולם, שנאמר]: "גאולת עולם תהיה ללוים"; לפי שנאמר במקדישו שדה אחוזתו: "ואם לא יגאל את השדה" [בעלים], "ומכר" [גזבר] "את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד", אלא מתחלקת לכהנים ביובל — והלוים גואלין לעולם. והא דאמר הכא "ליתנהו במצות יובל" — קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה, ומכרה גזבר, שאין היובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא, כדרך שמפקיע מיד ישראל. עד כאן לשון רש"י. **וגואלין** לעולם — אם מכרו גואלין אותו מיד. וישראל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים, דכתיב (שם): "במספר שני תבואות" וגו'. **נהי דליתנהו בהשמטת קרקע** — כלומר, בכל דין משפט השמטת קרקע, דהא תנן: ומוכרין לעולם. לשון הקונטרס. ובראש השנה (כט,א) לא גריס רש"י "נהי דליתנהו בהשמטת קרקע", משום דמשמע שאין חוזרת לכהנים ביובל, והא ליתא. ומיהו, הכא פירש יפה. וקצת קשה: מה שייבי השמטת קרקע גבי יובל? דהא תניא בספרי: "בשנת היובל הזאת" — זאת מוציאה עבדים (כנענים), ואין השביעית מוציאה עבדים (כנענים), קל וחומר ליובל שמשמט: ומה אם השביעית שאינו מוציא עבדים משמטת, יובל שמוציא עבדים — אינו דין שמשמט? תלמוד לומר: "וזה דבר השמטה" — שמטה משמטת ואין יובל משמט. אלמא אין יובל משמט כספים! ומיהו, יש לומר: מקצת שייך השמטת כספים גבי יובל, דאין שביעית נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. **והך** דאבילת קדשים משום כפרה היא, דכתיב: "ואכלו אותם אשר כופר בהם" וגו', מלמד שהכהנים אובלים והבעלים מתכפרים, אימא לא תיבעי זימון כו'. מצטרפין — אי אכלו חד כהן וחד לוי וחד ישראל. כהן בהדי זר מצי אביל מן החולין, הלכך מצטרפי. לשון הקונטרס. ומכאן נראה דשלשה בני אדם המודרים הנאה זה מזה אינן מצטרפין, כיון דאין אחד מהן יכול לאכול עם חבירו. ומיהו, נראה דשלשה בני אדם המודרין אינה ראיה ברורה, דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפילו בשאלה, מה שאין במודר הנאה. ובברכות (מה,א ד"ה אבל) הארכתי. **כל** כהן שאינו שוקל חוטא — דדריש: "וזה יתנו" — שנים עשר שבטים בגימטריא ז"ה. והכי נמי מצי למימר: "כל לוי שאינו שוקל", אלא משום דלא מצי למימר, משום שדורשין מקרא זה לעצמן. **ערך** כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים — דסלקא דעתך לרבויי, משום דאדם יודע דאין ערך לאברים, וגמר ואמר לשם כל האברים כולם, קמשמע לן. ועוד יש לומר: דסלקא דעתך אמינא: הואיל [ואיתנהו] אברים (ישנו) בדמים (באברים), איתנהו [נמי] בערכין.

נפשות ולא המת — ואף על גב דאסור בהנאה מן התורה ואינו בדמים — סלקא דעתך אמינא: דאיתיה בערכין, הואיל ואתרבי מנוול ומוכה שחין דליתיה בדמים.

ולא אוציא את הגוסס תלמוד לומר והעמיד והעריך — ואם תאמר: והא פרק שני דחולין (ל,א): שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת, דהויא בכלל העמדה והערכה! ויש לומר: דבהמה אית בה חיותא טפי, ויכולה לעמוד. והא דנקט "מפרכסת" — משום דלא הויא נבילה נקט לה. וצריך עיון, דפשטיה דקרא

תוספות

רש"י

וכמה פחות שבערכין שלשה שקלים — אף על גב דאמר בתוספתא דמכילתין: "הרי עלי ערך סתם" — מביא המועט, וכמה (את) המועט — חמשה שקלים (סלעים). יש לומר: דהתם בסתם ערך דזכר (ונקבה) הוא. **קרי** ביה ערך בערכך — מיתורא "בערכך", דמצי למכתב: "ערך", ומיתורא דרישׁ, ואילו ערך גופיה איצטריך.

לומר שאין נידון בהשג יד — מאי טעמא?

כמפרש דמי, דכיון דאמר: "ערך סתם עלי", ויודע הוא שזהו פחות שבערכין שלשה שקלים — כמאן דאמר: "הרי עלי שלשה שקלים". ולא דמי לאומר "ערך פלוני", דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעין שנותיו. אבל הכא דבר גלוי הוא, שהרי לא תלה בשום אדם. לכך אמר: "ערך סתם עלי", ויודע הוא שזהו פחות שבערכין שלשה שקלים — כמאן דאמר: "הרי עלי שלשה שקלים" דמי. ולא דמי לאומר: "ערכי עלי" או: "ערך פלוני עלי", דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעין את שנותיו. אבל הכא — דבר גלוי הוא, שהרי לא תלה בשום אדם. **איכא דאמרי אמר רב נחמן** — להכי אתא קרא, לומר שערך נקרא, ודינו כשאר ערכין, ונידון בהשג יד. **פשיטא** — דמאי שנא משאר ערכין? **קרי ביה ערך בערכך** — "ערך" הוה מצי למכתב, והוה מייתי ערך סתם. ומדכתב "ערכך" — למדרש נמי הא. **למימר קמן** — להביא מנוול ומוכה שחין. **הא אפיקתיה להנך** — לאחד שהעריך את מאה, ולאשה שהעריכה. **שקול הוא** — אי הוה כתיב נמי "נפש" — הוו אתו כולהו, בין דבר שהנשמה תלויה בו בין אחד שהעריך מאה, ובין אשה שהעריכה. ד"נפש" משמע אשה, ומשמע נפשות הרבה, בענין שנאמר (במדבר לא): "ונפש אדם מן הנשים ששה עשר אלף". ואף על גב דמחד "נפש" מצינו למדרש שלש דרשות — הוו אתו כולהו, דהא שקולים הן, ושוות ונשמעות ממקרא זה, ולא מצית לאוקמה להא דרשא טפי מהא, והוי מינייהו מפקת? הלכך כולהו אתו מיניה. ו"נפשות" איצטריך למנוול ומוכה שחין, דלא תימעטינהו מנדר בערכין. **שקול** = שוה, דכל הדרשות שוות למשמע ממקרא זה, ואין לך חומר בזו יותר מזו, דנימא הך קא מרבה לחודה. והך "שקולין הן" איכא נמי בבבא קמא (ג,א) כי האי גוונא בשמעתא קמייתא. **לדמים** — דאם אינו ענין לערכין, דהא זכר ודאי בעינן — תניהו ענין לדמים. **שנידון בכבודו** — שנידון כולו אחר אבר אחד שבכבודו תלוי בו, שאם אמר: "דמי ראשו עלי" — נותן דמי כולו. הכי גרסינן: **סלקא דעתך אמינא נדר בערכך נפשות כתיב כל שישנו בערכין נידון בכבודו** — אפילו כשאמר: "דמי ראשי עלי". וכל שאינו בערכין, כשאמר: "דמי ראשי עלי" — אינו נידון בכבודו, ד"נפשות" אין לי אלא איש שהעריך בין איש ובין אשה, דכתיב (ויקרא כז): "איש כי יפליא בערכך נפשות", דמשמע שהאיש מעריך נפש כל שהוא. **נפשות** — דהכי משמע "בערכך נפשות" — כל נפשות יכולות להעריך. **וכל שאינו בערכין** — כגון טומטום ואנדרוגינוס, דכתיב: "הזכר" — דמשמע זכר ודאי, נקבה ודאית. **ערך סתום** — שלא אמר: "ערכי עלי" ולא אמר: "ערך פלוני עלי", אלא אמר: "הרי עלי ערך". **שלשת שקלים** — דכתיב: "ולנקבה שלשת שקלים", וזהו פחות שבערכין. **מרובה לא תפסתה** — דיש להקשות: תפוס את המועט! **תפסתה מועט תפסתה** — דאי מקשה לך: תפוס את המרובה — אינו חולק על דבריך, אלא מוסיף, דבכלל מרובה איכא מועט. **בהשג יד** — שאם עני הוא ומך מערכך — לא יעריכנו כהן בפחות משקל. אבל דין ערך קצוב — אין מועט משלשה שקלים. **אלא קרא** — "ערכך" למאי אתא? הואיל וערך סתם אינו אלא שלשה שקלים, בלא קרא נמי ידענא, דבלא כלום לא מיפטר. ובציר מהכי לא מצי יהיב, דהא אין ערך קצוב נקרא בפחות מיכן. **שאינו נידון בהשג יד** — שאפילו אין ידו משגת לשלשה שקלים — נותן שלשה שקלים. **כמפרש דמי** — דכיון דאמר: "ערך סתם עלי", ויודע הוא שזהו פחות שבערכין שלשה שקלים — כמאן דאמר: "הרי עלי שלשה שקלים" דמי. ולא דמי לאומר: "ערכי עלי" או: "ערך פלוני עלי", דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעין את שנותיו. אבל הכא — דבר גלוי הוא, שהרי לא תלה בשום אדם. **איכא דאמרי אמר רב נחמן** — להכי אתא קרא, לומר שערך נקרא, ודינו כשאר ערכין, ונידון בהשג יד. **פשיטא** — דמאי שנא משאר ערכין? **קרי ביה ערך בערכך** — "ערך" הוה מצי למכתב, והוה מייתי ערך סתם. ומדכתב "ערכך" — למדרש נמי הא. **למימר קמן** — להביא מנוול ומוכה שחין. **הא אפיקתיה להנך** — לאחד שהעריך את מאה, ולאשה שהעריכה. **שקול הוא** — אי הוה כתיב נמי "נפש" — הוו אתו כולהו, בין דבר שהנשמה תלויה בו בין אחד שהעריך מאה, ובין אשה שהעריכה. ד"נפש" משמע אשה, ומשמע נפשות הרבה, בענין שנאמר (במדבר לא): "ונפש אדם מן הנשים ששה עשר אלף". ואף על גב דמחד "נפש" מצינו למדרש שלש דרשות — הוו אתו כולהו, דהא שקולים הן, ושוות ונשמעות ממקרא זה, ולא מצית לאוקמה להא דרשא טפי מהא, והוי מינייהו מפקת? הלכך כולהו אתו מיניה. ו"נפשות" איצטריך למנוול ומוכה שחין, דלא תימעטינהו מנדר בערכין. שקול = שוה, דכל הדרשות שוות למשמע ממקרא זה, ואין לך חומר בזו יותר מזו, דנימא הך קא מרבה לחודה. והך "שקולין הן" איכא נמי בבבא קמא (ג,א) כי האי גוונא בשמעתא קמייתא. **לדמים** — דאם אינו ענין לערכין, דהא זכר ודאי בעינן — תניהו ענין לדמים. **שנידון בכבודו** — שנידון כולו אחר אבר אחד שבכבודו תלוי בו, שאם אמר: "דמי ראשו עלי" — נותן דמי כולו. הכי גרסינן: **סלקא דעתך אמינא נדר בערכך נפשות כתיב כל שישנו בערכין נידון בכבודו** — אפילו כשאמר: "דמי ראשי עלי". וכל שאינו בערכין, כשאמר: "דמי ראשי עלי" — אינו נידון בכבודו, ד"נפשות" גבי ערך כתיב, קא משמע לן. **משמעין ביניהן** — כמה שזה, ויחלוקו דמיו. ומבעיא לי אמאי נקט התם "שותפין" והכא "משמעין". **ואמר רב פפא** — מאי טעמא דגבי פרה לא הקדיש אלא ראשה. **דהא מזדבן ריש תורא כבי טבחא** — אבל ראש עבד וראש חמור אין דרך למכור, הלכך לפלגיה זבניה, לפלגיה אקדשיה. **ואין נידון בכבודו** — דקתני: הוא והקדש שותפין בו, ולא הוי כוליה דהקדש. **והא עבד דאיתיה בערכין** — כדקתני במתניתין, וקתני בהך דברייתא גבי עבד נמי: הוא והקדש שותפין בו, דאין נידון בכבודו! **אלא לא קשיא** — הך דברייתא — דקדשי מזבח, דאמר: "ראש חמור או עבד זה לדמי עולה" אין נידון בכבודו. דכי כתיב "נפשות" — גבי ערכין כתיב, דקדשי בדק הבית נינהו. וכי קאמרינן אנו דנידון בכבודו אפילו טומטום שנדר דמיו — בקדשי בדק הבית. **תפשוט קדושה בכולה** — הואיל וחזיא להקרבה.

תימכר

אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה; אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ, אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִשָּׁה, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ". דָּבָר אַחֵר: "נֶפֶשׁ" - לְרַבּוֹת מְנֻוָּל וּמוּכֶּה שְׁחִין; שֶׁיָּכוֹל, "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ", כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּדָמִים יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים אֵינוֹ בַּעֲרָכִין - תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ". "וְהָיָה עֶרְכְּךָ" - לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לַדָּמִים; שֶׁיָּכוֹל, "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ", כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין יֶשְׁנוֹ בְּדָמִים, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲרָכִין אֵינוֹ בְּדָמִים - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ". "הַזָּכָר" - זָכָר, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. יָכוֹל לֹא יְהוּ בְּעֶרֶךְ אִישׁ, אֲבָל יִהְיוּ בְּעֶרֶךְ אִשָּׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר... וְאִם נְקֵבָה הִיא" - זָכָר וַדַּאי, נְקֵבָה וַדַּאית, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. אָמַר מָר: "בְּעֶרְכְּךָ" - לְרַבּוֹת עֶרֶךְ סְתוּם. מַאי עֶרֶךְ סְתוּם? דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר "עֶרֶךְ סְתוּם עָלַי" - נוֹתֵן כַּפְּחוּת שֶׁבָּעֲרָכִין, וְכַמָּה פְּחוּת שֶׁבָּעֲרָכִין? שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים. - וְאֵימָא: חֲמִשִּׁים! - תַּפְשָׂתָה מְרוּבֶּה לֹא תָּפְשָׂתָה, תָּפַשְׂתָּה מוּעָט תָּפַשְׂתָּה. - וְאֵימָא: שֶׁקֶל, דִּכְתִיב: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ"! - הַהוּא בְּהֶשֵּׂג יָד הוּא דִּכְתִיב. - וְאֶלָּא קְרָא לָמָּה לִי? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לוֹמַר, שֶׁאֵינוֹ נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד; מַאי טַעְמָא? כְּמַפְרֵשׁ דָּמַי. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דִּתְיֵמָא: כְּמִפְרֵשׁ דָּמַי, קָמַשְׁמַע לָן.

דָּבָר אַחֵר: "בְּעֶרְכְּךָ" - עֶרֶךְ פּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן, וְאֵינוֹ נוֹתֵן עֶרֶךְ דָּמַי אֲבָרִים. וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ לְעֶרֶךְ סְתָם! - קְרֵי בֵּיהּ: "עֶרֶךְ" "בְּעֶרְכְּךָ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא דָּבָר שֶׁהַנַּפְשָׁה תְּלוּיָה בּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ", "נֶפֶשׁ" - וְלֹא אֵת הַמֵּת. וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ! - קְרֵי בֵּיהּ: "נֶפֶשׁ" "נֶפֶשׁ". אוֹצִיא אֶת הַמֵּת וְאֶת הַמְנֻוָּל וְאֶת הַמּוּכֶּה שְׁחִין הוּא דְּאִצְטְרִיךְ. "וְהָיָה עֶרְכְּךָ" - לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לַדָּמִים. דָּמִים לָמָּה לִי קְרָא? לֹא יְהֵא א�ֶלָּא דָּמֵי דִּיקְלָא, אִילּוּ אָמַר דָּמֵי דִּיקְלָא, מִי לָא יָהֵיב? אָמַר רָבָא: לוֹמַר שֶׁנִּידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב, כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין - נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲרָכִין - אֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וּדְלָא אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין מִי נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ? וְהָתְנָיָא: "רֹאשׁ עֶבֶד זֶה הֶקְדֵּשׁ" - הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ; "רֹאשׁ עֶבֶד מָכוּר לְךָ" - מְשֻׁמָּנִין בֵּינֵיהֶם. "רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ" - הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ; "רֹאשׁ חֲמוֹר מָכוּר לְךָ" - מְשֻׁמָּנִין בֵּינֵיהֶם. "רֹאשׁ פָּרָה מָכוּר לְךָ" - לֹא מָכַר אֶלָּא רֹאשָׁהּ שֶׁל פָּרָה; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ: "רֹאשׁ פָּרָה הֶקְדֵּשׁ" - אֵין לַהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא רֹאשָׁהּ. וַאֲמַר רַב פָּפָּא: דְּהָא מְזַדְּבַן רֵישָׁא דְּתוֹרָא בִּבֵי טַבָּחָא. וְהָא חֲמוֹר וּפָרָה לֵיתְנְהוּ בַּעֲרָכִין, וְאֵין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ! - וְלִיטַעֲמֵיךְ, תֵּיקְשֵׁי לְךָ עֶבֶד, דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין וְאֵין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ! אֶלָּא לָא קַשְׁיָא: הָא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, הָא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. - בְּמַאי אוֹקֵימְתָּהּ, בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ? אֵימָא סֵיפָא: וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ אָמַר: "רֹאשׁ פָּרָה זוֹ הֶקְדֵּשׁ" - אֵין לַהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא רֹאשָׁהּ, אַמַּאי? תִּפְשׁוֹט קְדוּשָׁה בְּכוּלָּהּ! מִי לָא תָּנֵיא: הָאוֹמֵר "רגלה

אילו היה נאמר 'איש כי יפליא נדר בערכך נפש', הייתי אומר
שאין לי ללמוד **אלא שאיש שהערך בין איש בין אשה,**
שמתחייב, אך **אשה שהערכה איש או אשה שהערכה אשה,**
מנין שמתחייבת. **תלמוד לומר** – מלמדנו הפסוק 'בערכך
נפשות', שכל נפש יכולה להעריך.
דורשת הברייתא עוד: **דבר אחר,** תיבת **'נפשות'** באה **לרבות**
שגם **מנוול** – מטונף **ומוכה שחין** – או מוכה שחין, נערכים, **שכן**
יכול היית לדרוש את ההיקש (ויקרא כז ב) **'נדר בערכך'** ללמד
שהוקשו ערכין לנדר של דמים, ולכן **כל** מי **שישנו** בפרשת נדרי
דמים יש לנו גם **בפרשת ערכין וכל שאינו בנדרי דמים אינו**
בערכין, ומנוול ומוכה שחין, שאין להם דמים שכן אין אדם
רוצה לקנות עבד מאוס כזה, גם ערך אין להם, לכן **תלמוד לומר**
'נפשות', שלכל נפש יש ערך.
דורשת הברייתא עוד: מה שנאמר (ויקרא כז ג) **'והיה ערכך'** בא
לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים, שהאומר עליהם 'דמיו
עלי' חייב. ונצרך לזה ריבוי, **שכן יכול** היית לדרוש את ההיקש
'נדר בערכך' ללמד שכל **ששנו בערכין ישנו בדמים וכל**
שאינו בערכין אינו בדמים, וטומטום ואנדרוגינוס שאינם
נערכים [כמבואר להלן] אין להם דמים, **תלמוד לומר 'והיה',**
לרבותם לדמים. ומהיכן למדנו שאין להם ערך, שנאמר לגבי
ערכין **'ערכך הזכר',** ללמד **זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס,**
שאינם נערכים בערך זכר. ועדיין **יכול** היית לומר **שלא יהו**
נערכים **בערך איש אבל יהיו** נערכים **בערך אשה,** לכן **תלמוד**
לומר (שם כז ג–ד) **'והיה ערכך הזכר** וגו' **ואם נקבה היא',** שרק
לזכר ולנקבה ודאי יש ערך, **ולא לטומטום**
ואנדרוגינוס.
הגמרא מבארת את כל דברי הברייתא: **אמר מר** – שנינו
בתחילת הברייתא (לעיל ע"א) שתיבת **'בערכך'** באה **לרבות**
שהמעריך **ערך סתם,** שלא העריך אדם מסוים אלא אמר סתם
'הרי עלי ערך', חייב. מבררת הגמרא: **מאי ערך סתם** – מהו
חיובו של מי שהעריך ערך סתם. ומשיבה: **דתניא** בברייתא,
האומר ערך סתם עלי, נותן להקדש **כפחות שבערכין** – כמו
הערך הקטן ביותר שבפרשת ערכין, **וכמה** הוא **הפחות**
שבערכין, שלשת שקלים, שזהו ערך נקבה מבת חודש ועד
חמש שנים.
שואלת הגמרא: מנין לנו שמתחייב כפחות שבערכין, **ואימא** –
שמא יש לומר שיתחייב כערך הגדול ביותר שבפרשת ערכין,
דהיינו **חמשים** שקלים, שהוא ערך הזכר מבן עשרים ועד בן
ששים שנה. משיבה הגמרא: **תפשתה מרובה לא תפשתה** –
אם אתה תופס את המרובה, שערך סתם הוא חמישים שקלים,
אין דין זה ודאי בידך, שכן יש להקשות עליו שהיה לך לתפוס
את המועט, אך **תפשתה מועט תפשתה** – אם אתה תופס את
המועט, שערך סתם הוא שלשה שקלים, דין זה ודאי הוא בידך,
שאף המקשה לך שהיה לך לתפוס את המרובה, הרי אינו חולק
על המועט שתפסת, אלא רק מבקש להוסיף עליו. שואלת
הגמרא: כיון שיש לנו לתפוש את המועט, **ואימא** – אמור
שפחות שבערכין הוא **שקל** אחד, **דכתיב** (ויקרא כז כה) **'וכל**
ערכך יהיה בשקל הקדש', שיש ערך שהוא שקל אחד. משיבה
הגמרא: הפסוק **ההוא בהשג יד הוא דכתיב,** כלומר, ערך זה
נאמר רק באופן שאין משגת יד המעריך ליתן את מה שהעריך,
שאז מעריך הכהן את חיובו לפי מה שמשגת ידו לתת, ומלמד
הפסוק שמכל מקום אין ערך זה יכול להיות פחות משקל.
מקשה הגמרא: **ואלא** מאחר שיש סברא לפרש ערך סתם כפחות
שבערכין [תפשת מרובה לא תפשת וכו'], **קרא** – הפסוק 'בערכך'
למה נצרך **לי** לחייב ערך סתם, הרי ודאי שחייב לתת כפי
שדבריו מתפרשים. מתרצת הגמרא: **אמר רב נחמן אמר רבה**
בר אבוה, 'בערכך' נצרך **לומר** שהמעריך ערך סתם **אינו ניתון**
בהשג יד, אלא אף אם אין ידו משגת לתת שלשה שקלים, אין
הכהן מעריכו בפחות מזה. **ומאי טעמא** – ומהו הטעם שאינו
נידון בהשג יד, שכן האומר ערך סתם הרי הוא **כמפרש דמי** –
כאילו פירש 'הרי עלי שלשה שקלים', שהרי הוא יודע שהערך
הקצוב הקטן ביותר הוא שלשה שקלים, וודאי לזה נתכוין. ואין
זה דומה לאומר 'ערך פלוני עלי', שאין מוכח שהתכוין לערך
מסוים, שהרי אין הכל יודעים את שנותיו של אותו פלוני, ולכן
הוא נידון בהשג יד. מביאה הגמרא גירסא הפוכה בתירוץ זה:
אי אמרי – יש שאמרו תירוץ זה בלשון אחר, **אמר רב נחמן**
אמר רבה בר אבוה, 'בערכך' מלמד שאף ערך סתם **ניתון בהשג**
יד. שואלת הגמרא: **פשיטא** – הלא פשוט הוא שנידון בהשג יד
ככל ערך. ומשיבה: **מהו דתימא** – שמא תאמר שהאומר ערך
סתם הרי הוא **כמפרש דמי** – כאילו פירש 'הרי עלי שלשה
שקלים', ואין שייך להעריכו בהשג יד, לכן **קמשמע לן** –
מלמדנו הפסוק שאף ערך סתם נידון בהשג יד.
הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **דבר אחר, 'בערכך'** מלמד
שערך כולו הוא נותן – חייב רק כשהעריך את כל הנערך, **ואינו**
נותן ערך דמי אברים – ואינו מתחייב כשאמר 'ערך ידי עלי'.
מקשה הגמרא: **והא אפיקתיה לערך סתם** – הרי הברייתא
לעיל הוציאה את תיבת 'בערכך' לרבות ממנה ערך סתם, והיאך
היא לומדת ממנה דין נוסף. משיבה הגמרא: **קרי ביה 'ערך'**
'בערכך' – יכול היה הפסוק לכתוב 'ערך', והיה משמע לרבות
ערך סתם, וכתב 'בערכך' להוסיף לדרוש דרשה זו.
מוסיפה הברייתא: כיון שנתמעט שאין ערך לאברים, **יכול** היית
לפרש **שאני מוציא** אפילו **דבר** [–אבר] **שהנשמה תלויה בו,**
שהאומר 'ערך ראשי עלי' לא נתחייב, **תלמוד לומר 'נפשות',**
שהערך תלוי בנפש, והמעריך אבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך
כולו.
הגמרא מבארת את המשך הברייתא, שלמדה מ**'נפשות'** שאפשר
להעריך רק את מי שנפשו בו, **ולא את המת.** מקשה הגמרא:
והא אפיקתיה – והרי הוצאת תיבה זו ללימוד אחר, לרבות אבר
שהנשמה תלויה בו. משיבה הגמרא: **קרי ביה 'נפש' 'נפשות'** –
יכול היה הפסוק לכתוב 'נפש', לרבות אבר שהנשמה תלויה בו,
וכתב 'נפשות' ללמד עוד דין, והיינו להוציא את המת.
הגמרא מבארת את המשך הברייתא: כיון שלמדנו שלמת אין
ערך, אם כן **אוציא** רק **את המת ולא אוציא את הנוסם,** שכן
גוסס הוא בכלל 'נפש', לכן **תלמוד לומר** (ויקרא כז ח) **'והעמידו**
לפני הכהן והעריך אותו **הכהן',** שכל שאפשר להעמידו לפני
הכהן שיעריכנו יש לו ערך, וכל שאי אפשר להעמידו [כגון גוסס]
אין לו ערך. מקשה הגמרא: **אי הכי** – אם כך, **מת נמי תיפוק**
לי – גם מת עצמו נלמד **מ'והעמיד'** וגו' **'והעריך',** שהרי גם מת
אי אפשר להעמיד, ומדוע נצרכה הברייתא למעטו מ'נפשות'.
משיבה הגמרא: **הכי נמי** – אכן כך, מת מתמעט מכאן, ולא
מ'נפשות'. **ואלא 'נפש' 'נפשות' למה לי** – מדוע נכתב 'נפשות'
ולא רק 'נפש'. התשובה בדבר היא **כדבעינן למימר** קמן – כמו
שרצוננו לומר להלן, שהפסוק נצרך לרבות מנוול ומוכה שחין.
הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **דבר אחר,** תיבת **'נפשות'**
נצרכת בלשון רבים, שאם היה כתוב 'נפש' היה משמע **שאין לי**
אלא אדם **אחד שהעריך** אדם **אחד,** אך **אחד שהעריך מאה,**
מנין שמתחייב בערך כולם, **תלמוד לומר 'נפשות'** בלשון רבים.
הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **דבר אחר, 'נפשות'** נצרך,

המשך בעמוד 48

שלא ישאר זמן רב בין הגורן לחג השבועות, ומתוך כך יאכלו את מעט הבהמות שנולדו בזמן הקצר שבין פסח לשבועות, ויחסרו בהמות לעולי הרגל. והגורן השלישי הוא **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל**, משום שרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהוּ – לשיטתם הלכו בזה, דְּאָמְרִי במסכת ראש השנה (ב.) **בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה**, ולכן לא יכלו לקבוע את זמן המעשר שלפני סוכות לאחד בתשרי, כפי שקבעו את זמן הגורן הראשון לשבועיים קודם הפסח, כיון שצריך לעשות היכר בין הנולדים בשנה שעברה לנולדים בשנה זו, שלא יבואו לטעות ולעשר מבהמות שנה זו על של שנה אחרת, וכיון שאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה, עשו היכר וקבעו לעשר את הנולדים בשנה שעברה, קודם יום זה, דהיינו ביום אחרון של חודש אלול.

שנינו במשנה: רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים וכו' בעשרים ותשעה באלול, **וְלָמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב וכו'** ואי אפשר לעשר ביום טוב.

מקשה הגמרא: מדוע הוצרכה המשנה לומר שהקדימו את זמן הגורן לפני ראש השנה, משום שאי אפשר לעשר ביום טוב, **וְתִיפּוֹק לֵיהּ דִּבְעִינַן לְמֶעְבַּד הֶכֵירָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן** – הרי אף לולא טעם זה אי אפשר לקבוע את זמן הגורן לאחד בתשרי, משום שצריכים לעשות היכר בין הנולדים בשנה זו לנולדים בשנה שעברה, וכיון שאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה, יש לעשות היכר ולקבוע את מעשר הנולדים בשנה שעברה, קודם ליום זה, והיינו ביום אחרון של חודש אלול.

מתרצת הגמרא: אכן שני הטעמים נכונים, **וְחָדָא וְעוֹד קָאָמַר** – כוונת התנא במשנה שחוץ מהטעם שצריך לעשות היכר, יש טעם נוסף, וכך צריך לבאר את המשנה, **חָדָא** – טעם אחד לכך שאין זמן הגורן באחד בתשרי, הוא משום **דִּבְעִינַן לְמֶעְבַּד הֶכֵירָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן**, וכפי שהתבאר, **וְעוֹד** – וטעם נוסף, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב** של ראש השנה, **וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב**, והטעם שאי אפשר לעשר ביום טוב הוא **מִשּׁוּם סְקָרְתָּא** – שצובעים את הטלה שיוצא עשירי בסקרא, והיינו בצבע אדום, כדי לסמן שחלה עליו קדושת מעשר, ואסור לעשות כן ביום טוב, ולכן קבעו לעשר בעשרים ותשעה באלול.

שנינו במשנה: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, בֵּן עֲזַאי אוֹמֵר וכו'** האלולין מתעשרין בפני עצמם.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמו של בן עזאי: **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר בֵּן עֲזַאי, הוֹאִיל וְהַלָּלוּ** – רבי מאיר, **אוֹמְרִים כָּךְ** – שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול, **וְהַלָּלוּ** – רבי אלעזר ורבי שמעון **אוֹמְרִים כָּךְ** – שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי, יש ספק בדבר, ולפיכך **הָאֱלוּלִין** – הנולדים באלול **מִתְעַשְּׂרִין לְעַצְמָן** – בפני עצמם. ואינם מתעשרים עם הנולדים קודם אלול, שמא ראש השנה למעשר הוא באחד באלול, והקודמים לו נחשבים משנה שעברה, ואינם מתעשרים עם הנולדים אחר אלול, שמא ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי, והנולדים מאז ואילך שייכים לשנה הבאה, ואין מעשרים מן החדש על הישן או להיפך.

מקשה הגמרא: **וְלֵיחֲזֵי טַעֲמֵיהּ דְּמַאן מְסַתַּבַּר** – ויראה בן עזאי ויכריע טעמו של מי מהתנאים מסתבר יותר, ויקבע הלכה כמותו. **וְכִי תֵּימָא לֹא מָצֵי קָאֵי אַטַּעֲמֵיהוּ** – ואם תרצה לומר שבן עזאי לא יכול לעמוד על סברותיהם, ולהכריע ביניהם, **וַהֲרֵי** אין לומר כן, **דַּהֲתָנְיָא** בברייתא, **בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין עָלַי כִּקְלִיפַּת הַשּׁוּם**, שהוא דבר קל חוץ מִן הַקֶּרֶחַ הַזֶּה – רבי עקיבא, הרי שהיה בן עזאי חכם גדול, ובודאי יכל להכריע סברת מי מהתנאים נכונה יותר, ואם כן מדוע קבע לעשר את הנולדים באלול בפני עצמם מחמת הספק בין טעמי התנאים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן, רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון, **מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אֲמָרוּהָ** – כל אחד אמר את זמני הגורן כפי שקיבל מרבותיו, בשמועה שנשמעה **מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי**, ולכן לא יכל בן עזאי להכריע ביניהם, כי לא נחלקו בסברא, אלא במה ששמעו בענין זה בשם הנביאים.

הגמרא מבארת על איזה אופן אמר בן עזאי שיש לעשר את הנולדים באלול בפני עצמם: **תַּנְיָא** בברייתא, **בֶּאֱזֵה צַד** – על איזה אופן **אָמַר בֶּן עֲזַאי שֶׁהָאֱלוּלִים מִתְעַשְּׂרִין לְעַצְמָן**. ומבארת הברייתא, **נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה** טלאים **בְּאָב, וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל, אֵין מְצַטְרְפִין** זה עם זה להתעשר יחד, שמא אחד באלול הוא ראש השנה למעשר בהמה, ואין מצרפים את החדשים שנולדו באלול עם הישנים שנולדו באב. **נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי, אֵין מְצַטְרְפִין** זה עם זה, שמא אחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה, ואין מצרפים את החדשים שנולדו בתשרי עם הישנים שנולדו באלול לעשרם ביחד. **נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי וַחֲמִשָּׁה בְּאָב** שלאחריו, באותה שנה, **מְצַטְרְפִין** זה עם זה, לעשרם ביחד.

תמהה הגמרא על האופן האחרון שבברייתא: **פְּשִׁיטָא** שהבהמות של אב ושל תשרי באותה שנה מצטרפים, שהרי נולדו כולן באותה שנת מעשר. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היית יכול לומר, **כִּי הֵיכִי דְּמַפְסְקִי שָׁנִים מַפְסְקִי גְּרָנוֹת** – שכשם שראש השנה למעשר מפסיק בין הנולדים לפניו לנולדים אחריו, ומונע את צירופם, כך גם זמן הגורן יפסיק ביניהם, וימנע את צירופם, וכיון שבין חודש תשרי לאב יש את זמני הגרנות של פסח ושל שבועות, לא יצטרפו הבהמות הנולדות בתשרי עם הנולדות באב, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן השמיעה לנו הברייתא שאין הדבר כן, אלא אף באופן זה הבהמות מצטרפות להתעשר ביחד.

ומוכיחה זאת הגמרא: **כְּדְתָנֵי** במשנתנו, נולדו לו **חֲמִשָּׁה** טלאים **לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵין מְצַטְרְפִין**, כיון שהם משתי שנים שונות, אך אם נולדו כולן באותה שנה, **חֲמִשָּׁה לִפְנֵי הַגּוֹרֶן וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר הַגּוֹרֶן, הֲרֵי אֵלּוּ מְצַטְרְפִין**, כי זמן הגורן אינו מונע את צירוף הנולדים לפניו עם הנולדים אחריו.

הגמרא מביאה מימרא של רבא בדברי בן עזאי: **אָמַר רָבָא, לְדִבְרֵי בֶן עֲזַאי**, שהסתפק אם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול או באחד בתשרי, נמצא שאם **נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה** טלאים **בְּאָב, וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי**, הרי זה ספק, האם ראש השנה הוא באחד בתשרי, ועשרת הראשונים, של אב ואלול, מצטרפים למעשר, והחמשה של תשרי שייכים לשנה הבאה, או שראש השנה הוא באחד באלול, ועשרת האחרונים, של אלול ותשרי, מצטרפים למעשר, והחמשה של אב שייכים לשנה הקודמת ופטורים לגמרי, מאחר שיש עשרה שודאי חייבים במעשר, לפיכך **כּוֹנְסָן** – מכניס את כל חמשה עשר הטלאים יחד **לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר,**

לשוב ולעשר עליהם. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי הפסוק בא למעט את אלו **דְּאִיפְּטְרוּ לְהוּ בְּמִנְיָן הָרְאוּי** – שרק נמנו כראוי, ומחמת מנין זה נפטרו מלחזור ולמנותם. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּה** – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מוכיחה כדברי רבא מברייתא: **תַּנְיָא** בברייתא **כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא** – כדברי רבא שמנין הראוי פוטר ממעשר בהמה, **הָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה טְלָאִים וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וּמָנָה חֲמִשָּׁה, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם** [–מן העשרה], יש חילוקי דינים בזה, **אִם מִן הַמְּנוּיִים** הוא הטלה **שֶׁמֵּת, מוֹנֶה** את הנותרים **וּמַשְׁלִים עֲלֵיהֶם** – על החמשה הראשונים, עד שיהיה מנינם עשרה, והעשירי מפרישו למעשר על כולם, **וְאִם מֵהַטְּלָאִים שֶׁאֵינָן מְנוּיִים** הוא הטלה **שֶׁמֵּת,** ושוב לא ניתן להשלים את המנין לעשרה טלאים, הטלאים **הַמְּנוּיִים פְּטוּרִין** מלמנותם שוב, **וְאִילּוּ** ארבעת הטלאים **שֶׁאֵינָן מְנוּיִים, מְצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר** להתעשר עם הבהמות שיוולדו לו עד זמן הגורן הבא, כיון שכבר היו בעדר של עשרה והתחייבו במעשר. והיינו כדברי רבא, שהנמנים בזמן שהיו בדיר כדי להשלים לעשרה מניינם פוטרם אף אם לבסוף לא הופרש עליהם, ואילו אלו שעדיין לא נמנו או שבשעת מניינם לא היה ניתן להשלים את מניינם לעשרה, לא נפטרו וצריך לחזור ולמנותם.

הגמרא מביאה חילוקי דינים נוספים התלויים בכלל של 'מנין הראוי פוטר': **וְאָמַר רָבָא, הָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים** החייבים במעשר בהמה, **וְהִכְנִיסָן לְדִיר** שיש לו כמה פתחים, **וְיָצְאוּ** תחילה **שִׁשָּׁה בְּפֶתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה** [–בפתח אחר], **וְאַרְבָּעָה נִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם** בתוך הדיר, הדין תלוי באופן בו יצאו **אוֹתָם אַרְבָּעָה** שבדיר, **אִם בְּפֶתַח** בו יצאו **הַשִּׁשָּׁה** הראשונים **הֵם יָצְאוּ,** הם מצטרפים למעשר, **וּנְטֵל אֶחָד מֵהֶם** – את היוצא אחרון, ומפרישו, **וְהַשְּׁאָר** – והארבעה שיצאו מהפתח האחר, **מְצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר,** כיון שלא נפטרו במעשר זה שנעשה בפתח אחר. **וְאִם לָאו** – ואם לא יצאו האחרונים בפתח בו יצאו ששה הראשונים, אלא בפתח שיצאו הארבעה הראשונים או שנשארו בדיר, הרי **שִׁשָּׁה** הראשונים **פְּטוּרִין,** כי בעת שהחלו לצאת היו עשרה בדיר, והיו ראויים להתעשר, **וְאַרְבָּעָה אַרְבָּעָה** – ואותם ארבעה שיצאו ראשונים בפתח האחר, והארבעה האחרים שיצאו אחריהם או נותרו בדיר, **מְצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר,** כיון שבעת שהחלו לצאת, כבר לא היו בדיר עשרה טלאים, ובאופן זה אין מניינם פוטרם.

דין נוסף: **יָצְאוּ** תחילה **אַרְבָּעָה** טלאים **בְּפֶתַח זֶה,** ואחר כך יצאו **שִׁשָּׁה בְּפֶתַח זֶה, וְנִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם** בדיר **אַרְבָּעָה** טלאים, **אִם בְּפֶתַח הַשִּׁשָּׁה יָצְאוּ,** הרי שביציאתם השלימו למנין עשרה טלאים שיצאו מאותו הפתח, **וּנְטֵל מֵהֶם אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר** – ואותם ארבעה טלאים שיצאו תחילה מפתח אחר, **פְּטוּרִים** ממעשר על אף שלא הופרש עליהם מעשר, כי בעת שיצאו היה זה 'מנין הראוי'. **וְאִם לָאו** – ואם לא יצאו הארבעה האחרונים בפתח שיצאו בו הששה, אלא בפתח שיצאו הארבעה הראשונים או שנשארו בדיר, הרי **הָאַרְבָּעָה** שיצאו ראשונים **וְכֵן הַשִּׁשָּׁה** שיצאו לאחריהם בפתח השני, **פְּטוּרִים,** כי בעת שהחלו לצאת היו עדיין עשרה טלאים בדיר, והיה זה 'מנין הראוי' הפוטר מחיוב מעשר, **וְאילּוּ** אותם **אַרְבָּעָה** שנותרו בדיר, ויצאו בפתח שיצאו בו הארבעה הראשונים, **מְצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר,** ולא נפטרו במניינם, כי בעת שמנאם כבר לא היו בדיר עשרה טלאים, ולא היה זה 'מנין הראוי'.

דין נוסף: **יָצְאוּ אַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְנִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם** בדיר **שִׁשָּׁה** טלאים, **אִם אוֹתָן שִׁשָּׁה יָצְאוּ** כולם **בְּפֶתַח אֶחָד** מאותם הפתחים שיצאו ארבעה טלאים, **נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר** שיצאו מפתח אחר, **פְּטוּרִים** ממעשר, כי בעת שהחלו לצאת היו עדיין עשרה כבשים בדיר, והיה זה 'מנין הראוי', **וְאִם לָאו** – ואם לא יצאו הששה באחד משני הפתחים שיצאו בהם ארבעה מתחילה, הרי הקבוצות הראשונות שבכל אחת היו **אַרְבָּעָה** טלאים, **פְּטוּרִים,** כיון שבעת שהחלו לצאת היו עדיין עשרה בדיר, והיה זה 'מנין הראוי', **וְאילּוּ הַשִּׁשָּׁה** האחרונים, **מְצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר,** כיון שבעת שהחלו לצאת כבר לא היו עשרה טלאים בדיר ולא היה זה 'מנין הראוי'.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה חידש לנו רבא בשלשת אופנים אלו, וכי בא ללמדנו **דְּמִנְיָן הָרְאוּי פּוֹטֵר, וְהָאֲמָרָה רָבָא חָדָא זִמְנָא** – והרי כבר לימדנו רבא דין זה לעיל, ואין חידוש במה שחזר ואמר דין זה שוב באופן זה. משיבה הגמרא: רבא הוצרך לחזור וללמדנו את הדין באופנים אלו, כי **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, אמנם **וַדַּאי מִנְיָן הָרָאוּי אָמְרִינַן** – באופן שודאי המנין ראוי להתעשר בסופו, וכגון שהיו עשרה, והנותרים בדיר ודאי עומדים לצאת מאותו הפתח ולהצטרף לאלו שנמנו למנין עשרה, הרי שהיוצאים תחילה נפטרים על ידי המנין, אף אם בסוף מתו הטלאים בתוך הדיר ולא הופרש טלה למעשר, אבל **סָפֵק מִנְיָן הָרָאוּי** – באופן שכבר בעת המנין יתכן שלא יבואו הטלאים הנמנים לידי מעשר, וכגון שיש ארבעה עשר טלאים ויצאו ארבעה מהם בפתח אחד וארבעה בפתח אחר, שבאופן זה אין ודאות שימנה עשרה בפתח אחד, משום **דְּהנותרים חָזֵי לְהָכָא וְהָכָא** – ראויים לכאן וראויים לכאן, כלומר, הם יכולים לצאת בפתח שיצאו הארבעה הראשונים ולהצטרף עמהם לשיעור מעשר, אך יכולים גם לצאת בפתח האחר ולהצטרף לשיעור מעשר עם הארבעה האחרים, היה מקום לומר שבאופן זה **לֹא אָמְרִינַן** שהמנין נחשב כמנין הראוי ופוטר ממעשר, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבא, שגם באופן זה המנין נחשב 'מנין הראוי', וכל מי שנמנה ביציאתו והיה ראוי שבאותו הפתח יצאו עשרה, פטור ממעשר.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבא בדיני מעשר בהמה: **וְאָמַר רָבָא, הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְלָאִים, לֹא יֹאמַר אֲבָרוֹר עֲשָׂרָה** טלאים כחושים **וַאֲבָנִיסֵם לַדִּיר, וְאֶטּוֹל מֵהֶם אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר** שמחוץ לדיר יהיו **פְּטוּרִים** ממעשר, שהרי הם לא הצטרפו בדיר אחד לעדר של עשרה, **אֶלָּא כּוֹנְסָן לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה** בפתח הדיר במנין, **וְנוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד** למעשר, **וְהַשְּׁאָר** – והחמשה הנותרים בדיר, **מְצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר** להתעשר עם הבהמות שיוולדו לו עד זמן הגורן הבא ואינם נפטרים מחיוב מעשר בהמה שכבר חל עליהם.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדברי רבא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא כדברי רבא, **הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְלָאִים**

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

יג וּלְפִי סִבָּרָא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיֵּשׁ בִּשּׁוּל אַחַר אֲפִיָּה וּצְלִיָּה - יֵשׁ גַּם כֵּן אֲפִיָּה וּצְלִיָּה אַחַר בִּשּׁוּל, דְּהַיְנוּ שֶׁכָּל דָּבָר הַמְבֻשָּׁל אָסוּר לְתִּנּוֹ בְּלֹא רֹטֶב סָמוּךְ לָאֵשׁ [קכד], בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹל לְהִתְחַמֵּם שָׁם עַד שֶׁתְּהֵא הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ [קכה].

חלק ב, סימן שיח, דִּין הַמְבֻשָּׁל בְּשַׁבָּת, סְעִיף יג:

ביאורי הלכה

קכד] סמוך לאש – נזהרים שלא לחמם מאכל מבושל[213] ולמעשה, מחמירים בזה רק בחימום מול אש גלויה, ישירות על גבי קדירה או מיחם שעל הכירה או הפלטה, אבל מקילים לחמם על גבי מיחם שעל הכירה כל מאכל כי יש בחימום זה משום צליה ואפיה אחר בישול[214] שאין בו משום בישול אף שאינו אפוי או צלוי[216]. אפילו כוונתו לחימום בלבד[215], אבל קוגל וכל דבר שדינו כ"צלוי" או "אפוי" מותר להניחו על גבי המיחם.

קכה] היד סולדת בו – כי לאחר זמן מרובה יכול להתבשל שם[217].

ציונים והוספות

213) או מטוגן, כדלעיל הערה קפא שמטוגן דינו כמבושל (וראה הערה קפג גדר טיגון במעט שמן).

214) משמעות שו"ר שנזהרים לכתחילה כשיטה זו לכל דבריה (כדלעיל הערה רט), אלא שבסעיף יב ביאר הזהירות לעניין בישול אחר אפיה שנהגו ליזהר בו אפילו בכלי שני, וכאן הוסיף (ע"פ המג"א ס"ק יז) הזהירות בצליה אחר בישול (ובזה לא שייך "כלי שני").

215) בקצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק מח) כתב להזהר שלא לחמם שום תבשיל על גחלים, גם כשהוא בקדירה ואפילו כשיש הפסק בין הקדירה לגחלים, שיש בזה משום צליה אחר בישול (ורק אם התבשיל כבר התייבש במהלך בישולו מותר לחממו כך, כדלהלן הערה רכג). ואף שבאגלי טל (ס"ט ס"ק יח ד"ה והוא יבש) חילק בין כשכוונתו לצלייה לכוונתו לחמם (שאינה מלאכת מחשבת, שהרי אינו מעוניין לייבשו), בשוע"ר לא משמע כדבריו (ראה הערות וביאורים כולל צ"צ ח"ד ע' סב, ושבת כהלכה פ"ג ביאור יח).

216) שבת כהלכה (פ"ג סכ"ד): "דבר מבושל אסור לחממו כנגד האש, אלא שעם כל זאת, אם אינו גלוי לאש אלא נתון בתוך כלי, כך שאינו הופך ממש לאפוי או צלוי, אף שמתחמם היטב ובמילא מובן שמתיבש - אין בכך כל חשש. ובלבד שיקפיד להרחיקו קצת מהאש (שלא יבוא לחתות), וכמו כן כשמחמם את המבושל על גבי קדירה תבשיל או מיחם עם מים שעל האש, גם כן מותר - למרות שמתייבש מהחום, כיון שאינו הופך ממש לצלוי". ושם בהערות הביא שכן חילק בתהל"ד ס"ק כד, ובזה יישב הא דלהלן סעיף כד (מול אש גלויה) התיר דווקא אפוי, משא"כ על גבי מיחם (להלן סעיף טו) שלא חילק בין מבושל לאפוי, והוסיף, שחימום על גבי מיחם דומה לצלי קידר שאינו צלי ממש (לפי לדעתו (לעיל הערה קפה) שצלי קידר כבישול).

217) אף ששיעור בישול הוא "מאכל בן דרוסאי", כאן שכוונתו לחמם בלבד כתב שיעור חימום (כפי שהוא במשקים שחימומם הוא בישולם כדלעיל סעיף ט), ועוד, שלא ידוע לנו שיעור "בן דרוסאי" בצלייה אחר בישול (שהרי כבר ראוי לאכילה, וקשה לשער שליש בישולו במצב זה), ולכך יש לשערו על פי הגעה לחום של "יד סולדת בו" שרוב המאכלים יכולים להתבשל בו (לאחר זמן מרובה עכ"פ), וכן מפורש להלן סעיף כד (לעניין פירות הנאכלין כמות שהן חיין, שקשה לשער בהם מאכל בן דרוסאי): "במקום שיכולין להתבשל אם ישהו שם זמן מרובה דהיינו במקום שיכולין להתחמם עד שתהא היד סולדת בו"; והנה בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' יא) משמע שבהגעת המאכל לחום שהיד סולדת בו לא יתבשל כמאכל בן דרוסאי אפילו בזמן ממושך (וסבר לבאר בשוע"ר שאיסור חימום צלי אחר בישול לחום ש"יד סולדת בו" הוא משום "חצי שיעור" ולא בישול ממש), ועד"ז בשש"כ (פ"א הערה לה) הסיק שאיסור חימום לדרגת חום שהיד סולדת בו דלהלן סעיף כד נאמר דווקא בפירות החיין הראויים לאכילה גם ללא חימום דאז נחשב החימום כצלי, משא"כ שאר דברים שלא יתבשלו בחום זה. ויש להעיר, שלכאורה הם דיברו על חום שהיד סולדת בו לחומרא (כ45 מעלות) שאכן אינו מבשל, אך ראה לעיל הערה קיד שבאמת חום שהיד סולדת בו הוא לפחות חמישים מעלות (וגם לדעתם 45 מעלות אינו אלא לחומרא), וכמעט כל מאכל שמגיע לחום של 50 מעלות - מתבשל (בזמן מרובה עכ"פ); ולגוף עניין "חצי שיעור" במלאכת מבשל ראה לעיל הערה פח.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שבת ~

~ יום ראשון ~

חלק ב סימן רסו דין מי שהחשיך לו בדרך:

יח אבל אם אפשר לשומרו שם עד למוצאי שבת אסור להביאו לביתו אפילו ע"י נכרי אלא מתיר חגורה בשוק והכיס נופל ואומר לנכרי לשומרו ואם מביאו הנכרי מעצמו אין צריך לומר לו כלום:

יט ומי ששכח כיסו עליו ונזכר בשבת כשהוא בתוך הבית או בתוך החצר או אפילו בתוך עיר המעורבת יכול לילך עמו עד לתוך חדר מוצנע ושם יתיר חגורו והכיס נופל ואין בזה איסור טלטול מוקצה דכיון שהמוקצה ישנו עליו כבר הרי הוא יכול לנושאו עליו לכל מקום שירצה כמו שיתבאר בסי' ש"ח (ועוד שזהו טלטול ע"י גופו ולא בידיו ואין בו איסור כלל כמו שיתבאר בסי' שי"א):

כ וכל זה בכיסו או מציאה שבאה לידו מבעוד יום אבל אם מצא ארנקי בשבת (אפילו בתוך עיר המעורבת) אסור אפילו לומר לנכרי ליטלו אע"פ שירא פן יקדמנו אחר דכיון שאדם יכול להעמיד עצמו עליה לא התירו לו שום איסור של דבריהם (אפילו איסור טלטול מוקצה ע"י נכרי שאף שיש מתירין איסור זה במקום הפסד מרובה מכל מקום כאן אינו מפסיד כלום משלו אלא שנמנע מהריוח).

ומכל מקום מותר לישב אצלו ולשמרו עד למוצאי שבת שמותר לשמור המוקצה בשבת כמ"ש בסי' ש"[ו] וכל שכן שמותר לומר לנכרי לשומרו (ואם מביאו מעצמו אין צריך לומר לו כלום):

כא מי שבא מן הדרך בליל שבת ובהמתו טעונה (שנטל המשוי מעליה כשרצתה לעמוד והניחו עליה כשהיא מהלכת או שהחשיך כשהיא הלכה סמוך לעיר) כשיגיע לחצר החיצונה של העיר שהוא מקום המשתמר הראשון נוטל מעליה הכלים המותרים לטלטלם בשבת.

(ולכתחילה יטלם קודם שעמדה בחצר כדי שלא תעשה היא הנחה ואם עמדה אין בכך כלום שהיא הנחה בלא עקירה שהרי כשהגיע לפני פתח החצר שעמדה שם מעט קודם שנכנסה צריך היה ליטול המשוי מעליה קודם שעמדה ולהניחו עליה אחר שעקרה רגליה ליכנס לחצר כדי שלא תעשה היא הנחה ועקירה כמו שנתבאר למעלה).

ואפילו אם המשוי הוא יותר מט"ו סאין שאם היה על עגלה היה אסור להורידו ממנה בשבת כמו שיתבאר בסי' של"ג מכל מקום מעל הבהמה לא גזרו על זה מפני צער בעלי חיים:

~ יום שני ~

כב ואם יש עליה דברים המוקצים מתיר את החבלים של האוכף שהשקים קשורים בהם והשקים נופלים מאליהם:

כג היו בשקים דברים המשתברים אם יפלו כגון כלי זכוכית האסורים לטלטלם כגון שהם כוסות של מקיזי דם שאין ראוים בשבת לכלום לפי שהם מאוסים ואי אפשר להשתמש בתוכם ומוקצה מחמת מיאום כזה אינו מותר בטלטול בשבת אלא אם כן ראוי לכסות בו כלים וכיוצא בזה כמו שיתבאר בסי' ש"ח אבל אלו אינן ראוים לכך שמקפיד עליהם להשתמש בהם בענין זה שלא יפלו וישתברו כיצד יעשה ליטלם מעל החמור מביא כרים וכסתות ומניח תחתיהם ומתיר החבלים והשקים נופלים על הכרים וכסתות:

כד במה דברים אמורים בשקים קטנים שיכול לשמוט הכרים מתחתיהם (לכשירצה) ששומט כר העליון מתחתיהם ונופלים על השני ומן השני על השלישי וכן עד שמגיעים לארץ שהשקים לא נעשו בסים לדבר האיסור כיון שלא היו השקים עליהם בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת אבל אם הם שקים גדולים שאי אפשר לשמוט הכרים מתחתיהם אסור להניחן תחתיהן מפני שמבטל כלי מהיכנו אלא פורקן מן החמור בנחת שלא ישברו ואע"פ שאי אפשר לפריקה בנחת בלא טלטול קצת מכל מקום התירו לו דבר זה מפני הפסד מרובה וצריך ליזהר שלא יסמוך על הבהמה כשפורק מעליה כמו שיתבאר בסי' ש"ח:

כה ואם אי אפשר לפרוק בנחת שלא ישברו יש מתירין להניח כרים וכסתות תחתיהם שלא גזרו על ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה אבל אינו יכול להניחן על החמור עד למוצאי שבת מפני צער בעלי חיים שהוא אסור מן התורה:

כו וכל זה בכלים המוקצים שיש הפסד מרובה בשבירתן אבל אם היו חתיכות זכוכית רחבות שעושים מהן חלונות שאין בשבירתן אלא הפסד מועט שהרי סופן להחתך לחתיכות קטנות אסור להניח תחתיהן כרים וכסתות אפילו הן משאות קטנים שאפשר לשמוט הכרים מתחתיהם מכל מקום עד שיספיק לשמטם כולם בנחת שלא ישברו הכלים הרי כבר הם מבוטלים מהיכנם באותה שעה ואסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה שלא במקום הפסד וכל שכן שאסור לפורקן בנחת שאי אפשר בלא טלטול קצת אלא צריך להתיר החבלים שיפלו השקים מעל הבהמה:

~ יום שלישי ~

כז מי שחשכה לו בדרך ותפילין בראשו או שיושב בבית המדרש שבשדה וחשכה לו מותר לילך בהם לביתו אע"פ שאסור לצאת בתפילין בשבת מכל מקום משום בזיון התפילין שלא יניחן בשדה או בבית המדרש שבשדה שאינו מקום המשתמר התירו לו לילך לבוש בהן עד ביתו שיצניען שם וכשהוא מהלך בהן צריך להניח ידו עליהן לכסותן מפני

הרואים שלא יחשדוהו ואם יש בית סמוך לחומה שהן משתמרין שם חולצן ומצניען שם ולא ילך בהן עד ביתו (וכבר נתבאר זה בסי' ל'):

חלק ב סימן רסז דין התפלה בערב שבת:

א נוהגין שלא ליפול על פניהם אחר תפלת מנחה בערב שבת:

ב ונוהגים להקדים תפלת ערבית יותר מבימות החול ונכון הוא כדי להקדים קבלת שבת בכל מה שאפשר רק שיהא מפלג המנחה ולמעלה כמו שנתבאר בסי' רס"א ורס"ג.

ואף המתפללין ערבית בזמנה בצאת הכוכבים כל ימות החול יכול הוא להקדים בערב שבת להתפלל מפלג המנחה ולמעלה כדברי רבי יהודה שאומר שמפלג המנחה ואילך הוא לילה לענין תפלה ואף שלפעמים בשאר ימים מתפלל מנחה בזמן ההוא והרי הן שתי קולות הסותרות זו את זו כמ"ש בסי' רל"[ג] אין חוששים לזה בתפילת ערבית של שבת שיש מצוה כשמתפלל אותה מבעוד יום שמוסיף מחול על הקודש אלא שצריך הוא ליזהר שלא להתפלל מנחה בו ביום עצמו אחר פלג המנחה שלא יעשה ב' קולות הסותרות זו את זו בזמן אחד.

וגם צריך ליזהר לקרות קריאת שמע כמ"ש בסי' רל"ה ויכול הוא ג"כ לקרותה בלילה עם ברכותיה ומבעוד יום יתפלל התפלה של שבת בלבד בלא קריאת שמע וברכותיה ואף שאינו סומך גאולה לתפלה אין בכך כלום כיון שמתכוין למצוה להוסיף מחול על הקדש.

ומכל מקום אם רוצה להתפלל גם התפלה של שבת בלילה הרשות בידו ויוסיף מחול על הקדש בלא תפלה ואף המתפלל ערבית מבעוד יום יכול לקבל תוספת שבת קודם תפלה:

ג כשם שאמרו לענין תפלה כך אמרו לענין קידוש היום שיכול לקדש ולאכול מפלג המנחה ולמעלה אפילו אם לא התפלל ערבית עדיין ובאכילה זו שמבעוד יום יוצא ידי חובת סעודה אחת מג' סעודות שחייב לאכול בשבת (כיון שכבר קיבל עליו תוספת שבת נעשה אצלו כשבת עצמה לכל דבר) ויש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמו שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים כדי שיקיים ג' סעודות בשבת עצמה דכיון שג' סעודות אלו למדום חכמים ממה שנאמר ג' פעמים היום אצל אכילת המן בשבת לפיכך צריך לאכלן בעיצומה של יום ולא בתוספתו וטוב לחוש לדבריהם:

~ יום רביעי ~

ד (המתפלל ערבית בזמנה כל ימות החול ובערב שבת מתפלל מבעוד יום) (אע"פ שקרא גם קריאת שמע) אסור לו להתחיל לאכול כחצי שעה סמוך לצאת הכוכבים (אלא א"כ הוא שעת הדחק) (שיכבו הנרות עד הלילה) כמ"ש בסי' רל"ה (שהרי הוא לא יצא ידי חובתו כלל בקריאת שמע שקרא מבעוד יום):

ה בברכת השכיבנו לא יחתום שומר עמו ישראל כמו בחול שאין ישראל צריכין שמירה בשבת שהשבת מגינה עלינו אלא כיון שהגיע לובצל כנפיך תסתירנו יאמר ופרוס סוכת כו' ברוך אתה ה' הפורס כו' ובמדינות אלו נוהגין לומר ג"כ כי אל שומרינו כו' ושמור צאתנו כו' כמו בחול וחותמים ופרוס כו' בא"י הפורס כו' לפי שהרבים הם שאינם צריכין שמירה בשבת אבל היחיד צריך שמירה לפיכך אין חותמים שומר עמו ישראל שכללות עם ישראל אינם צריכין שמירה בשבת אבל כשאומרים ושמור צאתינו מבקשים בזה על כל יחיד ויחיד:

ו הנוהגין לומר ושמרו בני ישראל את השבת כו' יש להם על מה שיסמוכו ואין זה הפסק בין גאולה לתפלה לפי שאם שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין והרי זה מעין גאולה גם כן:

חלק ב סימן רסח דין הטועה בתפלת השבת:

א צריך לומר פרשת ויכלו בתפלת ערבית וכל המתפלל ואומר ויכלו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר ויכלו אל תקרי ויכולו אלא ויכלו כלומר הקב"ה והוא:

ב אם טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול אם נזכר באמצע ברכה צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של שבת בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול וכן ביו"ט לפי שמן הדין היה ראוי לתקן גם בשבת ויו"ט כל ברכות האמצעיות כמו בחול ולהזכיר קדושת היום בעבודה כמו בראש חודש וחולו של מועד אלא שמפני כבוד שבת ויו"ט לא הטריחוהו חכמים ותיקנו ברכה אחת אמצעית לקדושת היום א"כ זה שהתחיל ברכות אמצעיות של חול יש לו לגמור אותה ברכה שהתחיל כיון שהיא ראויה לאמרה עתה מן הדין:

~ יום חמישי ~

ג במה דברים אמורים בתפלת ערבית או שחרית או מנחה אבל במוסף אם התחיל ברכות אמצעיות של חול צריך לפסוק באמצע הברכה שנזכר בה ולהתחיל אמצעית של תפלת מוסף לפי שבתפלת מוסף לא היה ראוי כלל מן הדין להתפלל כל האמצעיות של חול אלא ברכה אחת של מוסף בלבדה שהרי אף בראש חודש וחולו של מועד שהטריחו להתפלל י"ח ערבית שחרית ומנחה ואעפ"כ במוסף אין מתפללין אלא ז' ברכות א"כ אין הטעם מפני הטורח אלא מפני שאין צריך יותר ויש חולקין על זה וספק ברכות להקל:

ד אפילו אם לא התחיל אלא תיבה אחת מהברכות אמצעיות של חול שנזכר בה צריך לגמור את כולה במה דברים אמורים בשאר כל הברכות האמצעיות חוץ מברכת אתה חונן שאם לא אמר אלא תיבת אתה בלבדה אע"פ שהיה מתכוין לומר אתה חונן שהיה סבור שהוא חול ונזכר

קודם שאמר חונן לא יגמור אותה ברכה אלא יאמר מיד קדשת את יום השביעי כו' אם הוא בערבית וכן אם הוא במנחה יאמר מיד אחד ושמך אחד כו' לפי שלא התחיל עדיין תפלת חול בפיו שתיבת אתה היא ג"כ בתפלת שבת ואף שהיתה מחשבתו על תפלת החול אין בכך כלום שאין הברכה נפסדת בשביל כוונה אחרת כמו שנתבאר בסי' ר"ט אבל אם הוא בתפלת שחרית שאין תיבת אתה באותה תפלה א"כ זה שאמר אתה שהיה סבור שהוא חול הרי התחיל בתפלת החול וצריך לגמור אותה ברכה ואח"כ יתחיל ישמח משה.

אבל אם היה יודע שהוא שבת אלא שנכשל בלשונו מחמת הרגלו כל ימות החול ואמר תיבת אתה ונזכר קודם שאמר חונן לא יגמור אותה ברכה אלא חוזר לתפלת שבת לפי שהרי זה כהחליף תפלה של שבת זו בזו כיון שיודע שהוא שבת ולא אמר אלא תיבת אתה שישנה ג"כ בתפלות השבת כגון אתה קדשת או אתה אחד ואם היה רוצה היה יכול לומר קדשת או אחד אחר תיבת אתה שאמר א"כ לא התחיל עדיין של חול ומכל מקום אין צריך לומר קדשת או אחד אלא יאמר מיד ישמח משה ויהיה פירוש דבריו אתה הקב"ה ישמח משה במתנת חלקו:

ה מי שטעה והתחיל תפלה של חול בשבת סימן רע לו ויפשפש במעשיו ויהרהר בתשובה:

ו יש נוהגים מטעם הידוע להם לומר בערבית וינוחו בה ובשחרית ומוסף וינוחו בו ובמנחה שבתות קדשך וינוחו בם:

~ יום שישי ~

ז מי שטעה להתפלל כל התפלה של חול בשבת ולא הזכיר כלל ענין קדושה של שבת בתפלתו לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהתפלל תפלה של שבת אבל אם הזכיר של שבת בתוך י"ח אע"פ שלא קבע לשבת ברכה בפני עצמה יצא ידי חובתו ובמוסף אם התפלל י"ח ולא אמר רק ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף באחת מהברכות יצא:

ח טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר של שבת אם עקר רגליו צריך לחזור לראש בכל ענין ואם לא עקר רגליו עדיין אע"פ שסיים תפלתו אלא שלא אמר עדיין התחנונים שהוא רגיל לומר אחר תפלתו כגון אלהי נצור אינו חוזר אלא לתחלת ברכה של שבת וגומר אחריה ג' ברכות האחרונות אבל אם כבר סיים תחנונים צריך לחזור לראש אף על פי שעדיין לא עקר רגליו:

ט ואם הוא מסופק אם הזכיר של שבת בתפלת י"ח שהתפלל צריך לחזור ולהתפלל שמן הסתם לא הזכיר כיון שאין כן הרגלו של אדם אבל אם הוא מסופק אם התפלל תפלת י"ח של חול או אם התפלל ז' ברכות של שבת יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל:

י הטועה בברכה אמצעית של תפלות השבת והחליף של תפלה זו בשל תפלה האחרת של שבת אם נזכר קודם שסיים ברכה זו של תפלה האחרת צריך לפסוק ולחזור לראש ברכה זו מתפלה של עכשיו ואם סיים ברכה זו אינו חוזר לפי שעיקר ברכה האמצעית הוא רצה נא במנוחתנו שהוא שוה בכל התפלות:

יא במה דברים אמורים בתפלת ערבית שחרית ומנחה אבל בתפלת מוסף אם התפלל במקומה אחת משאר התפלות לא יצא הואיל ולא הזכיר קרבן מוסף וכן אם התפלל מוסף בערבית או שחרית או מנחה לא יצא הואיל והזכיר קרבן מוסף בתוך תפלתו ואמר שקר לפני המקום:

יב אחר תפלת לחש בערבית נוהגין לחזור ולומר ויכולו משום יו"ט שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתוך התפלה וצריך לאמרו אז אחר התפלה וכדי שלא לחלק בין שבת לשבת נהגו לאמרו בכל השבתות וגם כדי להוציא את מי שאינו יודע לאמרו ונוהגין לאמרו כולם יחד בקול רם ומעומד לפי שבזה אנו מעידים להקב"ה במעשה בראשית והעדים צריכים להעיד מעומד ואם שכח לאמרו בבית הכנסת טוב שיאמר אותו שבקידוש מעומד:

~ שבת קודש ~

יג תקנו חכמים שאחר תפלת לחש יאמר השליח צבור ברכה אחת מעין שבע ולמה תקנו בליל שבת יותר משאר לילות שלא תקנו חזרת ש"ץ אחר תפלת ערבית כמו שנתבאר הטעם בסי' רל"ז לפי שבתי כנסיות שבימיהם היו בשדות ששם מצוים מזיקים וכל שאר לילות היו עסוקין במלאכתן ובגמרם מלאכתם מתפללים ערבית בביתם ולא היו באים לבית הכנסת בלילה אבל ליל שבת היו באים לבית הכנסת וחששו שיש שאינן ממהרים לבוא ושוהין לאחר תפלת הצבור ויישארו יחידים בבית הכנסת ויסתכנו לכך האריכו תפלת הצבור כדי שיהיה פנאי ליחיד לגמור תפלתו בעוד שהש"ץ אומר ברכה זו לפיכך לא תיקנוה אלא על הש"ץ בלבד ואם ירצו הצבור לאומרה עם הש"ץ צריך שיאמרו בלא פתיחה ובלא חתימה כדי שלא יברכו לבטלה וכן המנהג במדינות אלו לומר עם הש"ץ מגן אבות עד זכר למעשה בראשית ואף המתפלל ביחיד שרוצה לומר כן הרשות בידו:

יד יו"ט שחל להיות בשבת אינו מזכיר יו"ט בברכה מעין שבע לפי שאלמלא שבת אין ברכות מעין שבע ביו"ט מפני שברכה זו לא נתקנה בשבת בגלל חובת היום אלא מפני המזיקין (ובליל יו"ט לא היו באים ג"כ לבית הכנסת מפני שהיו טרודים במלאכת אוכל נפש) ואינו דומה לנעילה שביום הכיפורים שחל להיות בשבת שצריך להזכיר גם של שבת בנעילה אע"פ שאין נעילה בשבת לפי שמכל מקום יום זה הוא נתחייב בארבע תפלות דהיינו שחרית מוסף מנחה נעילה וצריך להזכיר ענין היום שהוא שבת בכל אחת מהן אבל כאן לא נתקנה הברכה בשביל חובת היום אלא בשביל סבנת המזיקין:

טו אין אומרים ברכה מעין ז' אלא בבית הכנסת קבוע דהיינו בכל מקום שמתפללין בו בעשרה בקביעות אבל מקום שמתפללין בו בעשרה באקראי בעלמא כגון אותן שעושים לפרקים מנין בביתם וכן בבית חתנים ואבלים שעושים מנין בביתם אין לומר שם ברכת מעין ז' דכיון שאין שם מנין קבוע לא שייך הטעם בשביל שיסיימו תפלתם המאחרים לבא ואף על פי שעכשיו שבתי כנסיות שלנו בישוב לא שייך כלל טעם זה אלא שתקנת חכמים לא בטלה אע"פ שבטל הטעם שבגללו תקנו מכל מקום בכל מקום שאין שם מנין קבוע לא תקנו בו חכמים מעולם ואם קובעים מקום להתפלל בו בעשרה איזה זמן כגון בירידין שרגילים לקבוע מקום על כמה שבועות יש מי שהורה לאמרה שם שגם שם יש המאחרין לבוא ובמקום שנהגו לאמרה אף במנין שהוא באקראי בעלמא אין למחות בידם (כיון שלא נזכר דבר זה בגמרא ובדברי הגאונים):

טז אף בשבת שאחר יו"ט אומרים ברכה מעין ז' אע"פ שאז אינו מצוי כל כך המאחרים לבא כמו בשאר ערבי שבתות שהם יום חול ומתעסקין בהם במלאכה עד הערב:

~ 'תורה אור' פרשת ויצא - הפרשה החסידית ~

וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת[1]

"וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת וְגוֹ'" (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, טז):

הִנֵּה לֵאָה וְרָחֵל הֵם אוֹתִיּוֹת־הַמַּחְשָׁבָה וְאוֹתִיּוֹת־הַדִּבּוּר, שֶׁהֵם עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא וְעָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא[2]. וְזֶהוּ עִנְיָן "בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים" (תְּהִלִּים קטז, ט) – ב' אֲרָצוֹת;

שֶׁבִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, הָיוּ שְׁנֵי הַבְּחִינוֹת מְאִירִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהָעִקָּר הָיָה בְּחִינַת רָחֵל (שֶׁנִּקְרֵאת "עֲקֶרֶת הַבַּיִת" (תְּהִלִּים קיג, ט)), כִּי הַמַּחְשָׁבָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הַדִּבּוּר, וְהַדִּבּוּר הָיָה מִתְגַּלֶּה. וּלְפִי שֶׁרָחֵל, שֶׁהִוא בְּחִינַת הַדִּבּוּר, הוּא עָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא, לְכָךְ הָיָה אָז בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִּילּוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ. שֶׁהָיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים, בַּעֲלֵי רוּחַ־הַקֹּדֶשׁ וּנְבִיאִים (וּכְמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י[3] גַּבֵּי יוֹנָה וְיֶחֱזְקֵאל, שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל). וּבִפְרָט: בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, וְהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְאוּרִים וְתוּמִּים, וַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת – שֶׁהָיָה יוֹרֵד אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה[4].

מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר חוּרְבַּן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל וְגָלְתָה עִמָּהֶם הַשְׁכִינָה[5], שֶׁהִיא בְּחִינַת "רָחֵל", שֶׁהִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּע' שָׁרִים וְאֵינָהּ מְאִירָה כְּלָל מֵעֲרֵךְ הַגִּלּוּי שֶׁהָיְתָה מְאִירָה בִּזְמַן הַבַּיִת, שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר מִתְגַּלֶּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַכְשָׁיו כְּתִיב (יְשַׁעְיָה נג, ז): "כָּרָחֵל לִפְנֵי גוֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה", וְהָעֲבוֹדָה הִיא בְּדֶרֶךְ בֵּירוּרִים כוּ'[6].

וּמִכָּל מָקוֹם נִשְׁאָר מֵאִיר בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בְּחִינַת לֵאָה, וְהִיא מַדְרֵגָה יוֹתֵר גְּבוֹהָה מִבְּחִינַת רָחֵל. וְכִמְשֻׁל הַמַּחְשָׁבָה שֶׁהִיא רוּחָנִיּוּת וְנַעֲלֵית מִן הַדִּבּוּר. (שֶׁהִיא אֵינָהּ בַּגָּלוּת. כִּי רָחֵל נִקְרֵאת מ"ם פְּתוּחָה – שֶׁיֵּשׁ מְמַנָּה פֶּתַח וּמְבוֹא לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים בִּזְמַן הַגָּלוּת; מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִבְּחִינַת מ"ם סְתוּמָה, וְשָׁם הוּא שֹׁרֶשׁ לֵאָה[7]).

אַךְ לְפִי שֶׁהוּא עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא וְהֶעְלֵם, לְכָךְ אֵין הַגִּלּוּי אֱלֹקוּת עַכְשָׁיו בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל מֵעֲרֵךְ הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן [שֶׁ]בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם.

וּמִכָּל מָקוֹם, הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יְכוֹלִים לְהַשִּׂיג עַכְשָׁיו בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַשָּׂגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר אֲפִילּוּ מִמַּה שֶׁהִשִּׂיגוּ צַדִּיקִים כְּמוֹתָם בִּזְמַן הַבַּיִת[8]. (מַאֲחַר שֶׁהַהַשָּׂגָה הִיא בִּבְחִינַת מַחְשָׁבָה עֶלְיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא עַדַיִן לְמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בָּעוֹלָם הַדִּבּוּר). וּכְמוֹ הָאָר"י זַ"ל, שֶׁהִשִּׂיג הַשָּׂגוֹת עֲצוּמוֹת, מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיגוּ צַדִּיקִים גְּדוֹלִים בַּדּוֹרוֹת הַקַּדְמוֹנִים.

---

1. (נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, ב' סִיוָן תקע"א בְּהַתְחָלַת הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קטז, ט): "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים").

2. (עַיֵּן לְקַמָּן (כג, ד) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלִיו", בְּפֵירוּשׁ "וְשֵׁם ה' קְטַנָּה רָחֵל").

3. (יוֹנָה א, ג: לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה. יָם שָׁשָׁמוֹ תַּרְשִׁישׁ וְהוּא בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אָמַר: אֶבְרַח לִי הַיָּם, שֶׁאֵין הַשְׁכִינָה שׁוֹרָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. יֶחֱזְקֵאל א, ג: "הָיֹה הָיָה דְּבַר ה' אֶל יְחֶזְקֵאל". – "אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: הָיָה כְּבָר, לְפִי שֶׁאֵין הַשְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל נָבִיא בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו תְּחִלָּה בָּאָרֶץ").

4. (יוֹרֵד אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה: רְאֵה יוֹמָא כא ב).

5. (מְגִלָּה כט א).

6. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "בַּמִּדְבָּר סִינַי" (לְקוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר ב, ב)).

7. עַיֵּן בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת תְּרוּמָה, דַּף קכ"ו, ב'. וְדַף קכ"ז.

8. (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת שְׁלַח עַמּוּד תט).

וּלְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, לא) "כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה כוּ'" – חֲרֵי יַעֲקֹב הִשִּׂיג וַדַּאי בְּעָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא!

אַךְ הָעִנְיָן: כִּי יַעֲקֹב נִקְרָא: "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן"[9] ה"מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה". פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא הַמַּמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִן הַקָּצֶה עֶלְיוֹנָה, (הַיְינוּ הַקָּו הַבּוֹקֵעַ הֶהָלְל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר), מִבְּחִינַת כֶּתֶר – לְמַטָּה. וְלָכֵן נֶאֱמַר בּוֹ תּוֹסֶפֶת יְו"ו – "וְאֹלֵקֵי יַעֲקֹב" (שְׁמוֹת ג, ו); וְכֵן "וְהַנּוֹרָא" (עֵקֶב י, יז) – שֶׁמְּיַיחֵד וּמְחַבֵּר חֶסֶד וּגְבוּרָה עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת וְהֶאָרַת הָאַיִן. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת בְּטוּל. וְכָל הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁלּוֹ הוּא עַד הַקָּצֶה הַתַּחְתּוֹנָה, דְּהַיְינוּ בְּבְחִינַת מַלְכוּת – עָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא.

וְזֶהוּ "וַיֶּאֱהַב (יַעֲקֹב) גַּם אֶת רָחֵל מִלֵּאָה" (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, ל):

שֶׁכָּל תְּשׁוּקָתוֹ הָיָה לִהְיוֹת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה בְּעָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכְלוּ הַכֹּל לְקַבֵּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִבְּחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא כוּ'. וְלָכֵן כְּתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, יא): "וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל", עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר עַל "וַיִּשָּׁקֵהוּ" (וַיִּשְׁלַח לג, ד), דְּהַיְינוּ שֶׁבְּחִינַת חַבַּ"ד, שֶׁהוּא "זִיווּג נְשִׁיקִין" וְ"אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא", עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל הַנְּשִׁיקִין שֶׁבָּאִין מִפְּנִימִית הָאַהֲבָה[10], וְגַם בְּחִינָה זוֹ הִמְשִׁיךְ בְּרָחֵל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, יח) "אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה":

כִּי "לָבָן" הוּא בְּחִינַת "לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן"[11], מְקוֹר הַחֲסָדִים, שֶׁכּוּלּוֹ רַחֲמִים פְּשׁוּטִים – ד"לֵית שְׁמָאלָא בְּהַאי עַתִּיקָא"[12]. רַק שֶׁלְּמַטָּה נִשְׁפַּל בְּלָבָן גַּשְׁמִי. וּמִכָּל מָקוֹם כְּתִיב: (תְּהִלִּים יז, יג) "כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן – טָהוֹר הוּא" – אֲפִילּוּ הַנֶּגַע כוּ'.

וְעַל לָבָן כְּתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ לב, א): "וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר" – שֶׁבְּכָל יוֹם מִתְגַּבֵּר וְנִמְשָׁךְ אוֹר הַחֶסֶד עֶלְיוֹן. "וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וּבְנוֹתָיו[13]" – שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּכָל פַּרְצוּפֵי הָאֲצִילוּת זְכָרִים וּנְקֵבוֹת.

וְאַחַר כַּךְ: וְלָבָן שָׁב לִמְקוֹמוֹ[14] – לְמַעְלָה מַעְלָה; "וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ" (שָׁם, ב) – לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן הַנַּ"ל לְמַטָּה מַטָּה, בְּרָחֵל בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה[15], בְּחִינַת דִּבּוּר כוּ'.

וְלָכֵן הָיְתָה רָחֵל עֲקָרָה (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, לא), כִּי הַהוֹלָדָה מִבְּחִינַת הַדִּבּוּר הוּא לִהְיוֹת הַגִּילּוּי בְּבִי"ע, וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הוֹלָדָה וְגִילּוּי בְּבִי"ע, שֶׁהֲרֵי הַנִּבְרָאִים הֵם נִפְרָדִים וְאִי אֶפְשָׁר לְהִתְנַגְּלוֹת לָהֶם בְּחִינַת לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן הַנַּ"ל[16].

אֲבָל לֵאָה, שֶׁהִיא הַמַּחְשָׁבָה, יָלְדָה שִׁשָּׁה בָנִים[17], שֶׁהֵם הַסְּפִירוֹת שֶׁבַּאֲצִילוּת[18] עִצְמוֹ, שֶׁשָּׁם הָיָה שֹׁרֶשׁ הַשִּׁבְטִים, וְלָכֵן נִקְרְאוּ (תְּהִלִּים קכב, ד) "שִׁבְטֵי יָהּ":

יְהוּדָה – "הַפַּעַם אוֹדֶה" (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, לה), בְּחִינַת בִּטּוּל וְהוֹדָאָה, חֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ וּמִסְתָּעֵף מִן הַמַּחְשָׁבָה דַּוְקָא.

וְכֵן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן – רְאִיָּה[19] וּשְׁמִיעָה[20] – הוּא גַּם כֵּן לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדִּבּוּר, אֶלָּא מִן הַמַּחְשָׁבָה הֵן נִמְשָׁכִים כוּ'[21].

וְגַם לֵוִי, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַפַּעַם יִלָּוֶה כוּ'" (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, לד), נִמְשָׁךְ וְנוֹלָד גַּם כֵּן מִן הַמַּחְשָׁבָה. כַּנִּרְאֶה בְּחוּשׁ בְּמוֹ שֶׁהוּא בַּעַל מַחְשָׁבָה, שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ כְּלָל בַּעֲמָקִים הַחוֹלְפִים לְפָנָיו מֵהֲמַת גּוֹדֶל הִתְקַשְּׁרוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּהַמַּחְשָׁבָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרָשׁ בְּעוּבְדָא דְּרַבִּי חִיָּיא רַבָּה[22]. וְכֵן גַּבֵּי רָבָא (בְּפֶרֶק "אָמַר רַבִּי

9. (תְּרוּמָה כו, כח. זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קעה, ב. חֵלֶק ג בָּלָק קפו, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

10. (עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: עַל פָּסוּק "יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת" (לְקוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד). וְעַל פָּסוּק "אֲמַצְּאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקֶךָ" (לְקַמָּן תְּרוּמָה פּ, ג)).

11. (עֵץ חַיִּים שַׁעַר הָעֲקוּדִים פֶּרֶק א).

12. (זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קכט, א).

13. (שָׁם: "וְלִבְנוֹתָיו").

14. (שָׁם: "וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקוֹמוֹ").

15. (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, יח: "בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה").

16. (וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל דְּרָחֵל נִקְרָא עָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא – מִכָּל מָקוֹם לְהִיוֹת הַגִּילּוּי עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת לֵידָה הוּא קָשֶׁה בְּיוֹתֵר כוּ'. וְיֵשׁ חִילּוּק גָּדוֹל בֵּין שְׁאָרֵי הַשְׁפָּעוֹת לִבְחִינַת לֵידָה שֶׁהוּא גִּילּוּי עֶלְיוֹן יוֹתֵר.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּזֹהַר פָּרָשַׁת פִּנְחָס דַּף רמ"ט).

17. (פָּרָשָׁתֵנוּ ל, כ: "כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים").

18. (לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאֲרִיז"ל פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא)

19. ("וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רָאָה ה' בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי". פָּרָשָׁתֵנוּ כט, לב).

20. ("וַתֹּאמֶר כִּי שָׁמַע ה' כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן לִי גַּם אֶת זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן". שָׁם, לג).

21. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "יְהוּדָה אַתָּה כוּ'" (לְקַמָּן מג, ג רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ)).

22. (יְרוּשַׁלְמִי כִּלְאַיִם, פֶּרֶק ט הֲלָכָה ג', דַּף מב, ב: רַבִּי חֲנִינָה מְתַנֵּי שִׁבְחֵיהּ דִּרְבִּי חִיָּיא רוּבָּה קוֹמֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בִּי רַבִּי יוֹסֵי. חַד זְמַן חֲמִי גּוֹ בְּנֵי וְלָא אִיתְבְּנַע מִן קוֹמוֹי. אֲמַר לֵיהּ אֲהָנוּ דְּאַתְּ מְתַנֵּי שִׁבְחֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ מָה עָבַד לָךְ? אֲמַר לֵיהּ חֲמוֹתִי גּוֹ בְּנֵי וְלָא אִיתְבְּנַע מִן קוֹמוֹי. אֲמַר לֵיהּ לְמָּה עֲבַרְתְּ כֵּן? אֲמַר לֵיהּ יֵיעוֹל עָלַי דְּאֵין סָחִית לָא יְדָעִית, בַּהֲהִיא שַׁעֲתָא אַשְׁגָּרִית עֵינַי בְּכָל סֵפֶר תִּילִים אַגָּדָה. בְּרֵאשִׁית רַבָּה לג, ג: רַבָּנוּ חֲוָה מְתַנֵּי שִׁבְחֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא רַבָּה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן רַבִּי יוֹסֵי, אֲמַר לֵיהּ: אָדָם גָּדוֹל, אָדָם קָדוֹשׁ. חַד זְמַן חֲמִיתֵיהּ בֵּי בְּנֵי וְלָא אִתְבְּנַע מִנֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: הֲהוּא תַּלְמִידָךְ דְּהַוֹת מִשְׁתַּבַּח בֵּיהּ, חֲמִיתֵיהּ בֵּי בְּנֵי וְלָא אִתְבְּנַע מִנָּאו. אֲמַר לֵיהּ: וְלָמָּה לָא אִתְבְּנַעַת מִנֵּיהּ? אֲמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא: מִסְתַּבַּל הֲוֵיתִי

עֲקִיבָא"): דַּהֲוָה מְעַיֵּין בִּשְׁמַעְתֵּיהּ כו'[23].

וְלָכֵן יָצָא מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה "כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן" (שְׁמוֹת ד, י), דְּהַיְינוּ שֶׁלְּגֹדֶל הִתְקַשְּׁרוּתוֹ בִּבְחִינַת בְּטוּל, "וְנַחְנוּ מָה" (בְּשַׁלַּח טז, ז), לֹא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת מַשְׁפִּיעַ כו', שֶׁהִיא בְּחִינַת הַדִּבּוּר כו'.

וְעִיקַּר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הִתְקַשְּׁרוּת דִּלְוַי שֶׁהוּא בְּחִינַת בְּטוּל, וּבֵין הוֹדָיָה דִּיהוּדָה שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת בְּטוּל, הוּא:

כִּי יְהוּדָה הוּא בְּחִינַת הַבְּטוּל בְּגִילּוּי, כְּעִנְיָן "מוֹדִים" – שֶׁפּוֹרֵעַ וּמְשַׁתֵּחֲוֶה. וְלָכֵן יָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַלְכֵי בֵּית־דָּוִד, שֶׁבְּטוּלָם הוּא בְּחִינַת הַבְּטוּל שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת.

אֲבָל לֵוִי, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהִתְקַשְּׁרוּת וְהַבְּטוּל בְּפָנִימִיּוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ

– הֲגַם שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת אֵינוֹ נִגְלֶה כְּלָל, וּכְעִנְיָן בְּטוּל דְּ"צְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים" (נְחֶמְיָה ט, ו), שֶׁהַהִשְׁתַּחֲוָאָה שֶׁל הַמַּלְאָכִים אֵינוֹ עִנְיָן הִשְׁתַּחֲוָאָה גַּשְׁמִיּוּת אֶלָּא שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה וּבָטֵל בְּהַשָּׂגָתוֹ בְּרוּחָנִיּוּת –

וְלָכֵן יָצָא מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה[24].

וְאַחַר כַּךְ (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, לח): "וַתַּעֲנְמוֹד מַלְדֶת" – שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת בְּחִינַת גִּילּוּי עוֹד.

(וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (שְׁלַח יד, ז) "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד"[25]:

דְּעִנְיַן דּוֹר הַמִּדְבָּר – שֶׁהָיָה מִבְּחִינַת לֵאָה, עוֹלָם הַמַּחְשָׁבָה. וְטַעֲנוּ: לָמָּה צְרִיכִים לֵירֵד בִּבְחִינַת עוֹלָם הַדִּבּוּר שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת, אֶרֶץ־תַּתְאָה, לְקַיֵּים הַמִּצְוֹת בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, הֲלֹא זֶה אֶפְשָׁר לְקַיֵּים גַּם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּרוּחָנִיּוּת, דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי הַמַּחְשָׁבָה כו'!

אַף בֶּאֱמֶת הָיוּ בְּטָעוּת גָּדוֹל. דְּעַל יְדֵי דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה דַּוְקָא נִמְשָׁךְ גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת לְאֵין קֵץ, כִּי "נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן כו'"[26]. וּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלְיוֹ־הַשָּׁלוֹם הִתְפַּלֵּל תקט"ו תְּפִלּוֹת[27] לִיכָּנֵס לָאָרֶץ כו'.

וְעַל פִּי זֶה יוּבָן עוֹד, עִנְיַן "וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת רָחֵל" דַּוְקָא, שֶׁהִיא בְּחִינַת דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, "כִּי שְׁנוּאָה לֵאָה" – הַהֵפֶךְ מִכַּוָּונַת דּוֹר הַמִּדְבָּר.

וְאָמְנָם צָרִיךְ בֵּיאוּר מַה שֶּׁאָמְרָה לֵאָה: "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי" דַּוְקָא, דְּוַדַּאי לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּהּ לַאֲפוּקֵי מִבְּחִינַת דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה.

אֶלָּא הָעִנְיָן, כִּי בֶּאֱמֶת צָרִיךְ לִהְיוֹת ב' הַבְּחִינוֹת – מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה – דְּהָא בִּלְאו הָכִי לֹא סַגִּי[28], וְלֵאָה רָצְתָה שֶׁיִּהְיֶה הָעִיקָּר עַל יְדֵי בְּחִינָה זוֹ.

עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּ"חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ שׁוֹהִין ט' שָׁעוֹת בְּכָל יוֹם בִּתְפִלָּה"[29], שֶׁהוּא כְּעִנְיָן בְּטוּל וְהִתְקַשְּׁרוּת הַנַּ"ל דְּמַחְשָׁבָה כו'; "וְאֵימָתַי תּוֹרָתָן נַעֲשֵׂית? אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁחֲסִידִים הֵן כו'"[30] הֲרֵי רוֹב עִסְקָם הָיָה עַל דֶּרֶךְ זֶה[31].

וְאָמְנָם יַעֲקֹב יָדַע שֶׁזֶּה אִי אֶפְשָׁר רַק לִבְנֵי עֲלִיָּה שֶׁהֵן מוּעָטִים[32], אֲבָל כָּל יִשְׂרָאֵל – עִיקַּר רוֹב הָעֵסֶק הוּא עַל יְדֵי דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. וְלָכֵן הָיָה "בְּאָהֳל רָחֵל" (פָּרָשָׁתֵנוּ לא, לג) עִיקַּר קְבִיעוּתוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם כֵּן מַחְשָׁבָה, שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁךְ רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה "לְאִסְתַּכָּלָא בִּיקָרָא דְמַלְכָּא כו'"[33]. וְ"כָל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה כו'"[34], אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת רָצוֹא וְשׁוֹב רַק, כִּי אָז "נָעוּץ סוֹפָן כו'"). :

בְּאַגֶּדַת תְּהִלִּים. בֵּיוָן דְּשָׁמַע בַּן מַסַּר לֵיהּ תִּרְיִן תַּלְמִידוֹי וַהֲווֹ עָיְילִין עִמֵּיהּ לַאֲשׁוּנָה, דְּלָא יִשְׁהֵי וְתִוְעַר נַפְשֵׁיהּ).

23. (שַׁבָּת פח, א וְרַשִׁ"י: "הַהוּא צְדוֹקִי דְּחַוְיֵיהּ לְרַבָּא דְּקָא מְעַיֵּין בִּשְׁמַעְתָּא, וַיְהָבָה אֲצִבְעָתָא דִּידֵיהּ (אֲצִבְעוֹת יָדָיו) תּוֹתֵי כַּרְעָא, וְקָא מַיֵּיץ בְּהוּ (הָיָה מְמַעֲכָן בְּרַגְלָיו וְאֵינוֹ מֵבִין מִתּוֹךְ טִירְדָּא), וְקָא מַבְעָן אֲצִבְעָתֵיהּ דְּמָא" [וַיְהִי אֲצִבְעוֹתָיו מוֹצִיאוֹת דָּם]).

24. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה חֵלֶק ב עַמּוּד תתקנב. וְעוֹד)).

25. (לְקוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח לח, ב).

26. (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

27. (דְּבָרִים רַבָּה יא, ו).

28. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (רְאֵה לְקוּטֵי תּוֹרָה שְׁמִינִי יח, ב) בְּעִנְיַן לְוַיְתָן וְשׁוֹר הַבָּר, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיַן ב' בְּחִינוֹת הַנַּ"ל – "לְוַיְתָן" לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת, בְּחִינַת בְּטוּל דְּנוּנֵי יַמָּא, כְּמוֹ "הַפַּעַם יִלָּוֶה כו'".

29. (בְּרָכוֹת לב, ב).

30. ("תּוֹרָתָם מְשַׁמֶּרֶת. וּמִתְקַיֶּמֶת בְּיָדָם וְלֹא מִשְׁתַּכַּחַת מֵהֶם").

31. (וּמְבוֹאָר עִנְיָן זֶה לְקַמָּן, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת כו', אַחַת הִיא יוֹנָתִי כו'" (לְקוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מ, א)).

32. (סוֹטָה מה, ב וְרַשִׁ"י: "אָמַר רַב יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה (פַּת הַמְסֻבָּלִין פְּנֵי שְׁכִינָה) וְהֵן מוּעָטִין . . אִם שְׁנַיִם הֵן אֲנִי וּבְנִי הֵן").

33. (רְאֵה זֹהַר מִקֵּץ קצט, א. בְּרֵאשִׁית לח, א־ב. פְּקוּדֵי רמז, ב. תְּרוּמָה קלד, א).

34. ("אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ". יְבָמוֹת קט, ב).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דרוש שני - ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(כב) **אך** הנה כל זה הוא כאשר הרצון הפשוט הנ"ל הוא בא לכלל הטוי' ממקומו להיות מתלב' במדות שבו שהן חו"ג כרצון של חסד או רצון של דין ע"י בחי' ד"ע זה שמט' המוחין דחו"ב שברצון כנ"ל או להטות מרצון לרצון הפוכו אבל קודם שבא הרצון לכלל הטייה ע"י הד"ע רק הוא בעצם כמו שהוא הרי הוא עדיין בחי' רצון פשוט אחד בלבד (דהיינו כח הרצון שהוא מקור לכל רצון שנק' רעוא דכ"ר כו' ונק' כתר שבכתר בכללות) שהוא למעלה מבחי' התחלקות עדיין לימין ושמאל ברצון ולא בטעם כמום לרצון שאין טעם לרצון כלל כנ"ל ואז ב' הקצוות שבחו"ג שברצון כלולים כאחד ושקולים ממש בשוה מאחר שהוא למעלה עדיין מהיות רצון של חסד או רצון של דין א"כ מה שיכול להתפשט ממנו להיות רצון של חסד או רצון של דין שניהם שוין ושקולים כאחד ממש כו' וד"ל:

(כג) **ויובן** זה עד"מ לשון המאזנים שבו תלוי הכרעת הכף הימין או הכרעת כף השמאל אך בטרם שיטה להכריע לימין או לשמאל הרי הוא עומד ביושר ובהשוואה אחת בלי נטייה כלל לב' הצדדים כו' ואז ב' הכפות שקולים בשוה כו' וכ"ה ברצון הפשוט הזה כמו שהוא בטרם שיתפשט לקוין דחו"ג שבו ע"י נטיית הדעת כנ"ל. ואמנם כאשר יטה הרצון הפשוט לאחת מן המדות שבו ע"י בחי' ד"ע שבו אז ממילא יהי' הטייה בד"ת להטות השכל הגלוי לא' מן המדות אם לחסד או לדין אבל כשאין הטייה כלל בעצם הרצון הפשוט אז ממילא אין הטייה כלל בב' מדות דחו"ג שבשכל בב' דעות הפכיים שכלולים בד"ת הנ"ל אלא שקולים ועומדים בשוה ממש דהיינו שאין השכל נוטה לא לימין ולא לשמאל כי שרש השכל נמשך מכח העלם השכל שמטה לרצון ואם אין הטייה כלל ברצון מהיכן יהיה הטייה בשכל וטעם הגלוי להטות כלפי חסד או כלפי דין כו' וה"ז כמו שאין כאן התחלקות דעות לחו"ג כלל שאין השכל נוטה לא לחסד ולא לדין כמשל עמידת המאזנים בשקול אחד. ויובן זה כמו שאין הכרע בב' קצוות רחוקים דחו"ג לאחר שנחלקו כמו ב"ד שקול זה מזכה וזה מחייב ואין להכריע ביניהם כלל שכפי שיציע זה טעמו ושכלו יחייב השכל לזכות וחסד וכפי טעם ושכל המחייב יחייב השכל להיות חייב בדין מפני שיש לדון בדבר זה לב' קצוות רחוקים או שיהיה כולו זכאי או שיהיה כולו חייב וא"כ הרי כבר נחלקו לב' קצוות רחוקים באופן שיהיה כ"א מהם או כולו חייב או כולו זכאי ואמנם מאחר שא"א להכריע כלל ביניהן לענין מעשה לפי שכמו שהשכל יחייב לזכות כך יש פנים וטעם לדון לחוב הרי הדבר שקול בלי הכרע כלל ומאחר שאין כאן הכרע כלל לענין מעשה ה"ז דומה ממש כאלו לא היה כאן התחלקות ב' דעות כלל לא לזכות ולא לחוב כי מאחר שא"א לדון למעשה כלל בדבר זה מחמת שהדבר שקול בב' דעות הללו ההפכיים הרי נשאר הדבר כמו שלא היה בא במשפט כלל שלא היה ידוע הפסק איך יהיה כמו כן עתה אף שיש טעמים לזכות ולחובה אחר שהדבר שקול שא"א להכריע ביניהם כלל בהכרח שישאר הדבר כמו שהיה תחלה בלא עיון משפט כלל בלי חילוק דעו' כלל וה"ז ממש כמו משל עמיד' ב' כפות המאזני' בשוה שאין הפרש כלל בזה בין כשעומדים בשוה מצד משקל המשא שניתן בשניהם בשוה ממש שמפני זה הן שקולים או כשאין בהם משא כלל שעומדים שקולי' ממילא מחמת לשון המאזנים שעומד בשוה שזהו כמו שלא הובא הדבר במשפט הטיית השכל לחו"ג כלל כו' וד"ל:

(כד) **וכך** יובן במה שאין הכרע בב' דעות ההפכיים בד"ת שהוא בא מצד שאין הטייה כלל ברצון הפשוט כנ"ל שזהו כעמידת המאזנים בלא משקל כלל שהן שקולים ממש בשוה מצד לשון המאזנים שעומד בשוה וכמו שלא היה התחלקות ב' דעות כלל כשלא בא במשפט כלל וזה הגם שבא במשפט כאשר שאין הכרע כלל אחר שנחלקו הב' דעות לב' קצוות רחוקי' שעומדים שקולים כמו עמיד' המאזנים בשוה מצד המשקל שהוא בשוה בשניהם שמפני זה אין הכרע בלשון המאזנים ועומד בשוה והכל אחד וד"ל ועכ"ז יש הפרש בזה כאשר הלשון שנק' קו המשקול' עומד ביושר מצד עצמו כשב' הכפות בלי משקל כלל ובין כשעמידתן ביושר בא מצד משקל השוה בב' הכפות שבלא משקל כלל אין כאן הכרעה כלל ולעולם יעמדו שקולים בשוה אבל במשא המשקל בשוה יתכן ענין ההכרעה מקו המשקולת כו' וכ"ה ההפרש בין כאשר לא בא הדבר במשפט השכל כלל שהרצון בלי נטיה כלל כנ"ל משא"כ כשבא הדבר במשפט אע"פ שהוא שקול שייך בזה ענין ההכרעה לימין או לשמאל ואמנם באמת גם בלא משקל כלל יש כח

ההכרעה לימין או לשמאל רק שהוא בכח ובמשקל שוה באה ההכרעה בגלוי (כמשי"ת) והנה הנמשל מכל זה יובן למשכיל למעלה בבחי' ד"ע וד"ת הנ"ל במ"ש כי אל דעות הוי"ה כו' שבחי' כ"ע הוא בחי' הרצה"ע הפשוט כמו שאמר ריב"א (ברכות ז, א) יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' וכן אמר (שם) הקב"ה מתפלל מאי מצלי יהי רצון מלפני שיגולו רחמי על מדותי כו' והענין הוא כנ"ל שבעצמות הרצון הפשוט עדיין אין בו נטיה לחו"ג רק ע"י בחי' ד"ע הנ"ל שמטה לרצון לזכות עפ"י שכל הנעלם דבחי' ח"ס שנק' טעם כמום כנ"ל שממנו יתהווה שכל גלוי ואז ממילא יטה שכל הגלוי עפ"י ד"ת לזכות וחסד לימין יותר מלחוב שהוא בשמאל כמו אם ישראל רובם טובים או שרבו המצות וזכיות על העונות שיכריע לכף ימין לזכות וחסד על כף השמאל וזהו שיכבשו רחמיו את כעסו ע"פ התגברות הרצה"ע להטות לחסד יותר מלדין כו' ולהיפוך כאשר קו השמאל דכח הדין גובר כשרבו העונות על הזכיות ורוב ישראל רעים וחטאים וגובר על המעוט אזי יכריע לכף השמאל על כף הימין והשיג בחי' הטייתו הרצה"ע הפשוט שיטה עפ"י בחי' ד"ע לדין יותר מלחסד שאז ממילא יש הטעי' לד"ת להטות השכל וטעם הגלוי לדון לחוב יותר מלזכות שזהו ענין ההכרעה שבד"ע ברצה"ע לימין או לשמאל דלפי אופן זה יהיה ההכרעה בד"ת בשכל וטעם הגלוי כו' ונמצא דד"ת שרשו בד"ע והא בהא תליא והכל א' ממש וד"ל וכן לענין הפוך השכל מן הקצה לקצה דהיינו גם לאחר שנטה לחוב גמור יהפך לזכות גמור וכן להפוך מהפך מזכות לחוב זהו תלוי הכל בד"ע שמהפך הרצון מזכות לחוב ומחוב לזכות שאז ממילא יהפך גם השכל הגלוי להיות מזכות חובה או מחוב זכות משום דהא בהא תליא וז"ש כי אל דעות ד"ע וד"ת שהן אחד ממש וד"ל וזהו שנק' בזהר מתקלא ל' מפעיל שעושה ההכרעה כי פי' תיקלא היינו כאשר כבר הכריע הכף האחת לאיזה צד לימין או לשמאל אבל מה שלפעמים יטה כולו לזכות ולפעמים כולו לחוב או במקצת מזה ומזה זהו נק' מתקלא שמפעיל ההכרעה כמו לשון המאזנים שהוא העושה את ההכרעה לכל צד כו' והוא בחי' ד"ע שמטה ומכריע לרצון העליון כמו שאו' יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' וכה"ג וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

דרך מצותיך - מצות ציצית

(שפ"ו) **לעשות** ציצית על כנפי כסותו. הנה להבין שרש ענין מצוה זו, עפ"י מ"ש בכוונות האריז"ל בפע"ח שהטלית הוא אור מקיף הגדול לז"א שמקיפו מראשו עד רגלו, ולפיכך נק' טלית שהוא מספר עשר פעמים מ"ה שבבחי' עשר ספירות דז"א, והציצית הם בחי' מקיף החוזר ר"ל ממוחי' דאו"א המתלבשים בז"א להיות לו מוחי' בבחי' אור פנימי בג"ר שבו ואחר כך ע"י הכאת קוצי דשערי דא"א התלויין עד רישא דז"א בערפו נגד המצח שלו שהוא מכה במוחי' דז"א ומוציא הארתם לחוץ ונק' מקיף החוזר והם בחי' שערות ונמשכים עד רישא דנוק' שהתחלתה מן החזה דז"א ולמטה ושם הם ניכרים הציצית משא"כ למעלה הם נבלעים במקיף הגדול שהוא הטלית ומן החזה ולמטה הם ניכרים כי שם הוא ג"כ מקום גילוי החסדים ועל ידיהם נעשו לבנים ומאירים אל הנוקבא דז"א ולכן נקראים תשמישי מצוה יע"ש באריכות ועוד שם ענין תכלת ולבן וציץ וציצית כו' וכמשי"ת בעזה"י: וביאור זה להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם, יש להקדים מארז"ל המפליגי' בענין מצות ציצית והוא אמרם ז"ל בפ"ד דמנחות (דף מ"ג ב') ע"פ וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' (במדבר ט"ו ל"ט) שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן ופירש"י מדכתיב את כל מצות ועוד דציצית בגי' ת"ר וחמשה קשרים וח' חוטין הרי תרי"ג, ותניא אידך וראיתם אותו וזכרתם כו' ראיה מביאה לידי זכירה כו' ולהבין זה למה בחר במצוה זו להיות על ידה דוקא זכרון כל המצות והיותה שקולה כנגד כולן, צריך להקדים תחלה ג' הקדמות. הא' הוא ביאור ענין מעלת התורה והמצות אשר בשבילם ירדה הנשמה ממקום מעלתה בעודה עומדת לפני ה' ומתענגת בהשגתה מזיו כבודו כא' מן השכליי' הנבדלים ותרד בגוף חומרי מלא תאוות גשמיי' לקיים מצות מעשיות וללמוד תורת ה' המדברת מעניני גשמיים כפיאה ותרומה ומעשרות וציצית מצמר כו' שלכאורה הוא פלאי, וכבר דיברנו מזה במצוה א' וכאן נוסיף לך ביאור קצת וד"ת עניים במקום א' ועשירים במקום אחר. הב' להבין ולהשכיל בענין השכר והוא הטובה שתגיע לאדם בעשיית המצות שצונו בהם ע"י מרע"ה והם ב' מינים א'

הוא הג"ע ב' תחיית המתים בב"א, והנה הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות במשנת כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב האריך בביאור ענין עוה"ב שלדעתו זהו הג"ע וז"ל בקוצר כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים ולא החרש שמע הקולות כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיות שהם תמידי' ועומדים לעד ואינן נפסקים ואין ביניהם ובין התענוגים גשמיים יחם וקורבה בשום פנים, ועינינו הוא מה שמשיגים באמתת הבורא ית' ובזה הם בתענוג תמידי שאינו נפסק כו' והוא העוה"ב שנפשותינו משכילות שם מידיעת הבורא ית' ואותו תענוג לא יחלק לחלקים ולא יסופר ולא ימצא משל למשול בו אותו התענוג אלא כמ"ש הנביא ע"ה כשנפלאו בעיניו גדולת הטוב ההוא ומעלתו אמר מה רב טובך כו' (תלים ל"א כ') והוא הטובה והתכלית האחרון ולהיות בכבוד הזה ובמעלה הנזכרת עד אין סוף כו'. ותח"ה הוא יסוד מיסודי מרע"ה כו' ודע כי האדם יש לו למות בהכרח ויתפרד וישוב למה שהורכב ממנו עכ"ל, ור"ל כי תח"ה הוא לפי שעה ואח"כ ישוב לג"ע שהוא התכלית האחרון והטובה האמיתית הנק' עוה"ב וביאר זה ג"כ יותר באגרת התחי' אשר לו יעו"ש. אבל הרמב"ן ז"ל נחלק עליו בראיות ברורות דהא ארז"ל צדיקים אינן חוזרין לעפרן (סנהדרין צ"ב א') ופי' דתח"ה הוא התכלית האחרון והוא הטובה הגדולה הנק' עוה"ב, והג"ע שהוא תענוג הנפשות ושכליי' נבדלים אם אמנם אמת שמעלתו נכבדת עד מאד וכמ"ש הרמב"ם ז"ל וגם יותר ממה שכתו' גבוה מעל גבוה מאד נעלה, עכ"ז אינו רק מקום לפי שעה להנפש מעת פרידתה מן הגוף דעתה עד זמן התחי' שהוא העוה"ב שטובת העוה"ב שהוא התחי' עודפת עליו לאין קץ ותכלית בענין התענוג בגילוי אלקותו ית', וכן הוא האמת עפ"י הקבלה. ולכאורה אינו מובן איך יהי' התענוג לנשמה כשהיא בגוף יותר מעולה ונכבד מן התענוג לנפש המופשטת מן החומר שהרי מעלת הרוחני' יותר שלם מהגשמיו' כנודע, ושני הקדמות אלו יתבארו בהקדים הקדמה שלישית שיעדתי לך תחלה, והוא בענין חידוש העולם והתהוותו מאין (הן בשי"ב והן בתמידי' כמאמר מחדש בטובו בכל יום תמיד מע"ב כנודע בסוד השבת) בכח הבורא ית' המחדש מאין ליש, שזהו ע"י ב' מיני המשכת החיות ממנו ית' להעולם א' החיות הנשפע בתוכיות ופנימיות הנמצאים רצוני לומר שהם משיגים אותו בכלים שלהם המוכנים לקבל אותו כמו השכל שהוא נתפס במוח האדם וכח התנועה שנתפס באברים המתנענעים ועד"ז בנמצאים העליונים כאו"א לפי מעלתו, והנה אור וחיות זה המתלבש בפנימיות המקבלים אינו מספיק להחותם מאין ליש כי בריא' וחידוש היש מאין אינו אלא ע"י כח הבלתי בע"ג ומאחר שחיות זה מתלבש בכלי המקבל אשר הוא מוגבל איך יהי' בו כח זה, אלא עיקר ההתהוות וקיום הנמצאים הוא ע"י ההמשכה השנית שממנו ית' אשר אינו מתלבש בפנימיות הנמצאים ר"ל בחכמתם ובינתם ודעתם ושארי כחות נפשיות שאינן משיגים מהותו ומציאותו כהשגת המוח את השכל, כי הוא כח וחיות בלתי מוגבל אלא הוא א"ס כי הוא אור וחיות המאיר מזיו כבודו ית' ואין בערך בעלי גבול לתופסו ולהשיגו והוא המחי' אותם ומוציאם מן האין המוחלט אל היש שהם בו ומעמידם בכל שעה ורגע, ואע"פ שאינו מושג בפנימיותם נמצא הוא בהם ומחי' אותם, ובחי' זו הוא הנק' מקיף בם' הקבלה ר"ל שאינו מתלבש בכלי המקבל כ"א ממעל לו ואעפ"כ מחייהו והוא העיקר ובחי' החיות המתלבשת בפנימיות נקרא או"פ ובלשון הזהר ורע"מ נק' סובב וממלא, וכדי שלא יפלא המשכיל איך יחי' דבר מדבר שאינו מתלבש בו, אמשיל לך משל, הנה המחשבה גילויה במוח דוקא ולא בשאר האברים לפי שכלי המוח הרכבתה מעין ודוגמת השכל משא"כ הרכבת מזג הרגל לא תקבל את המחשבה בתוכה, ולכך אם יכהו בראשו תתבלבל המחשבה שהיא בו ואם יכהו ברגל לא תתבלבל כי אין לה שייכות כ"כ עם הרגל, ואמנם אנו רואים בהיפוך מזה שיש המחשבה ברגל ג"כ והמופת לזה שמיד שעולה במחשבתו שיפשוט רגלו הנה תיכף תתפשט הרגל בלי איחור ועיכוב כלל וכלל, בו ברגע ממש, ואם לא הי' מעין המחשבה ברגל א"כ הי' צריך שהות וזמן מה עד שתלך המחשבה ותתפשט בכלי הרגל, אלא נראה שיש ממהות המחשבה ממש ברגל ע"כ אינו צריך שהות היפוך הנ"ל, והענין הוא דשניהם אמת דבגילוי אין מהמחשבה כלל ברגל אלא במוח אבל בהעלם ישנה ברגל כמו במוח ממש בשוה, והרי אע"פ שאינה בגילוי אעפ"כ פועלת ברגל הרי שהדבר מתפעל גם מדבר שאינו מתלבש בו בפנימיותו ואדרבה העלם המחשבה שברגל הוא מבחי' יחידה שבנפש המקפת כל כוחותיה שבכלי הגוף לכולם בשוה מבלי קדימה לא' על חבירו כי היא נעלית מכולם ולהיות שהארתה בבחי' מקיף לכך מאירה גם ברגל ופועלת בו כנ"ל, כמ"כ יובן למעלה שהארת זיו כבודו ית' הבלתי בעל גבול מחי' את כל העולמות מאין אע"פ שאינו מושג בתוכיותם, והוא גדול יותר לאין קץ ותכלית מן החיות המלובש בפנימי', כי בחי' האו"פ הנק' ממלא מתצמצם לפי מזג כלי המקבל כנ"ל במשל כחות הנפש באברי הגוף שברגל יהי' ההילוך בגילוי לא השכל לפי שאינו מוכן לקבל צורת השכל, ועד"ז הנה החיות שבעוה"ז בכללו מצומצם מאד דהיינו בחי' דצח"מ, ובג"ע התחתון שהוא רוחני' העולם העש' החיות בגילוי יותר כי אנחנו שעבודתינו בעוה"ז השפל הנה ג"ע התחתון הוא שכר עבודתינו כי שם גילוי השכינה יותר מבעוה"ז השפל וע"ד שביאר הרמב"ם ז"ל ענין תענוג המלאכים ושכליי' נבדלים במה שמשיגים כו' והנה אדה"ר כתיב בו

ויניחהו בג"ע לעבדה (בראשית ב' ט"ו) כי קודם שחטא הי' ג"ע זה תכלית וסוף כל ההשתלשלות העולמות במדריגת עולם השפל (אשר תמורת זה עתה העוה"ז מחמת החטא שירדו העולמות) והי' עובד ה' בג"ע זה כדרך שאנחנו עובדים בעוה"ז כדי לקבל שכר, והי' א"כ שכר עבודתו בג"ע העליון ששם זיו השכינה בגילוי יותר וא"כ נמצא שלאחר החטא שירדו העולמות נעשה בחי' עשי' דאדה"ר שכר ועונג אלינו וכמ"כ עד"ז שכר וענג דג"ע העליון הוא בחי' מעשה ועבודה בלבד לגבי אורות האצי' כי שם גילוי האלקות יותר דאיהו וגרמוהי חד וכן עד רום המעלות, ובזה יובן ענין נ' אלפים יובלות כי שנת השביעית שבת לה' עליות העולמות ותחלת השמיטה השני' כסוף הראשונה ושנת השביעית שהוא אלף הז' שלה בעילוי יותר ועד"ז עד נ' אלפים יובלות עילוי אחר עילוי כמו מעוה"ז לג"ע ע"ד הנ"ל כי אין שיעור לריבוי העליות שיוכל להיות באופן עילוי ההשגה באלקותו ית', וכ"ז בבחי' הארת האלקות המתלבשת בפנימיו' שהולכת ומתצמצמת כפי ירידת העולמות ובה יהיו העליות ממטה למעלה, ובל' הקבלה נק' גילוי זה בשם קו וחוט הנמשך מא"ס ב"ה בא"ק ובאצילות וכו'. אבל בחי' החיות שאינו מתלבש בפנימיו' הנמצאים ומקיפם הנה הוא שוה ומשוה את כולם מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין כי הרי הוא נעלם ממבחר הנמצאים כמו מפחות הנמצאים להיותו בחי' א"ס דקמי' כולא כלא חשיבי אלא הוא מחי' אותם בבחי' מקיף כמו שנת' פי' זה למעלה, ובבחי' מקיף יכול להאיר גם על דומם דעשי' ממש וכנ"ל ממשל המחשבה ברגל כו': ולזה הי' ירידת הנפש בגוף לקיים תורה ומצות שעי"ז נמשך גילוי אלקותו ית' מב' בחי' הנ"ל דסובב וממלא כי גם הסובב אעפ"י שהוא מקיף ונעלם עכ"ז ע"י המצות יכול להיות נמשך כי אורייתא מחכמה נפקת הוא בחי' האור פנימי הנ"ל והמצות הם רצון העליון בחי' סובב כנז' אצלינו במ"א שענין חיות זה המקיף את כל העולמות הוא רצונו הפשוט ית' יעו"ש באורך, והגילוי שמהאו"פ ע"י התורה הוא סוד הג"ע אבל גילוי האור מקיף הנ"ל הוא לע"ל בלבד כשיחיו המתים שאז יראו עינינו גילוי אלקותו הבבע"ג המקיף הנ"ל וכמ"ש ולא יכנף עוד מוריך וגו' (ישעי' ל' כ'), וביאור זה הנה נודע שעיקר העסק בג"ע הוא לימוד התורה כמו שארז"ל קמיפלגי במתיבתא דרקיע ס' אם בהרת קודם לשער לבן מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני (ב"מ פ"ו א') ועם שבודאי אין הכוונה על לימוד פשטי התורה כמו שהיא לפנינו שהרי אין שם גשמיות ד' רשויות לשבת או בהרת ושער לבן, אלא הכוונה על לימוד פנימיות התורה ר"ל סוד הבהרת ברוחני' שענינה מניעת השפע ושער לבן היניקה לחיצונים כמבואר במקומו, ועד"ז ענין ד' רשויות כמ"ש בליקוטי הש"ס להאריז"ל, ואעפ"כ עיקר מציאת ענין לימוד זה הוא החכמה וההשכלה ברוחניות, וזהו פי' גן עדן וארז"ל (ברכות ל"ד ב' ע"ש) יכול גן זה עדן ת"ל ונהר יוצא מעדן וגו' (בראשית ב' י') כי הגן עצמו הוא גילוי אלקות בהשגה ומהו משיג הוא בחי' החכמה הנק' עדן ע"ש התענוג המאיר ומלובש בה כמו עד"מ למטה כשהאדם משכיל איזו השכלה חדשה שמתמלא תענוג, אבל העוה"ב שהוא תח"ה הוא מתן שכרם של מצות היינו גילוי מקור התענוגים כי הם רצונו ית' שמלובש בו עצמות התענוג למעלה מעלה מהארת התענוג שבחכמה דתורה, וז"ש במצות נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני (רש"י זבחים מ"ו ב' ד"ה הנחת) ולפי שהוא נעלה יותר ע"כ יכול לירד ולהתלבש מטה מטה שיהי' הגוף נהנה ממנו משא"כ תענוג שבג"ע שאינו גבוה כ"כ א"א לו להיות נשפל ולהתגלות מטה מטה כ"כ ואינו מתגלה כ"א לנפשות שבלא גופים, כי נעוץ תחלתן בסופן דייקא ובל' הקבלה הוא ענין הארת הכתר שמגיע אורו למטה מבחי' החכמה כמ"ש במ"א ממשל הגעת חמימות השמש באויר השלישי הסמוך לארץ ביותר הרבה מאד מבאויר האמצעי העליון ממנו ועוד שם באורך:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

והי' עקב תשמעון

וברך את לחמך, לחם קאי על התורה, דהנה כתי' לכו לחמו בלחמי שהתורה נק' לחם למטה לנפש האדם וכמ"ש ותורתך בתוך מעי, וגם נק' לחם למעלה ג"כ כמ"ש בלחמי, ולכאו' אינו מובן איך שייך לומר שהתורה היא בחי' לחם למעלה בשלמא לנפש האדם י"ל לשון לחם שהתורה מחי' את נפש האדם, אבל למעלה איך שייך לומר בחי' לחם כו'. אך הענין הוא דהנה ענין הלחם הוא שמחבר את הנפש עם הגוף ובלעדו הי' נפרד הנפש מן הגוף והלחם הוא מחבר

אותם, והנה איתא בזהר איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד, והנה גרמוהי הם בחי' כלים שהוא בחי' מדות דאצי' לך הוי' הגדולה והגבורה כו', והנה כדי שיהי' בחי' איהו וגרמוהי חד שיהי' המשכת אוא"ס במדות שבאמת אין ערוך אליו כלל וכמ"ש בת"ז כולא לאחזאה איך מתנהג עלמא אבל לאו דאית לך כו' ולאו מכל אינון מדות כלל, ולכן כדי שיהי' איהו וגרמוהי חד זהו ע"י בחי' איהו וחיוהי חד שהוא בחי' חכ' כי חכ' נק' חיוהי ע"ש והחכ' תחי', ובחכ' שורה אוא"ס כי ראשית הגילוי הוא בחכ' ואורייתא מח"ע נפקת ע"כ הוא מחבר את המשכת אוא"ס בבחי' מדות ג"כ כי אורייתא וקוב"ה כולא חד, והיינו שהתורה נמשכה בבחי' מדות כשר פסול כו', ועי"ז הוא מחבר אוא"ס בבחי' מדות. וזהו משארז"ל כל הנודר כאלו נודר בחיי המלך, והיינו כי מלך הוא בחי' ז"א דאצי' וחיי המלך הוא בחי' בינה שנק' ג"כ איהו וחיוהי חד כי חכ' ובינה הם תרין ריעין דלא מתפרשין, וע"כ הנודר כאלו נודר בחיי המלך לפי שהנדרים הם בבינה שהוא בחי' חיי המלך שהוא בחי' ז"א, וזהו למשל כמו שאנו רואים למטה שהמוח הוא ממוצע ומחבר את הנפש עם הגוף שמתחלה מתלבש הנפש במוח ואח"כ מהמוח מתפשט החיות לכל האברים, וכך התורה היא מחברת את המשכת אוא"ס במדות כי התורה היא בחי' מוחין אורייתא מח"ע נפקת כו'. וזהו שהתורה נק' לחם למעלה כי כמו שהלחם הוא מחבר את הנפש עם הגוף כך התורה היא מחברת אוא"ס בבחי' מדות כו'. וגם למטה לנפש האדם הוא ג"כ בחי' לחם והיינו שיהי' התקשרות והתחברות נה"א לאלקות, זהו ג"כ ע"י התורה כי תלת קשרין מתקשראן דא בדא ישראל מתקשרין באורייתא ואורייתא בקודב"ה, נמצא שע"י התורה דוקא מתקשרין נש"י לאלקות וע"כ נק' לחם לנפש כו'. ועוד זאת שגם לנה"ב הוא ג"כ בחי' לחם והיינו שהוא מחבר את נה"ב לאלקות וכמ"ש אם רעב שונאך האכילהו לחם, מלחמה של תורה, ושונאך הוא בחי' היצה"ר שנק' שונא, וע"י לחמה של תורה או מלחמתה של תורה עי"ז גם היצה"ר ישוב לעבודת ה' כו'.

והנה לחם זה צריך לברכה, וזהו וברך את לחמך. והענין הוא דהנה כתי' מי האיש החכם ויבן את זאת על מה אבדה הארץ, וארז"ל שאלו לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי, וא"ר יהודה אמר רב על שלא ברכו בתורה תחלה. דאם כפשוטו שלא למדו תורה א"כ למה לא הבינו, אלא ודאי שעסקו בתורה אלא שלא ברכו בתורה ולכך לא פירשוהו, וכן פי' הר"י זצ"ל. ולכאו' אינו מובן איך על זה החטא קל שלא ברכו בתורה יאבד הארץ. אך הענין הוא דהנה התורה נק' זאת וכמ"ש זאת חקת התורה ות"א דא גזירת אורייתא, וכן ארז"ל במנחות יבא זה ויקבל זאת מזה כו' שהתורה נק' זאת. וכתי' וזאת התורה אשר שם משה וזאת המצוה כו' שניתוסף אות וא"ו, דהנה וא"ו הוא המשכה גבוה מאד וכמ"ש בזהר ונתתם לי אות אמת דא אות וא"ו, והיינו שהוא"ו הוא המשכה מבחי' אמת שהוא אני ראשון ואני אחרון כו' שהוא בחי' שם הוי' כו', והנה כתי' פיה פתחה בחכ' ותורת חסד על לשונה, ופריך בגמרא וכי יש תורה של חסד ותורה שאינה של חסד, ומשני כאן כשלומד לשמה היינו לשם התורה להמשיך אא"ס בתורה אז נק' תורת חסד, וכמ"ש כי עם הוי' החסד, וכשנמשך המשכה מבחי' שם הוי' בתורה נק' תורת חסד, ואז נק' התורה וזאת התורה שנמשך בה המשכת בחי' וא"ו אות אמת, וזהו כשלומד לשמה. משא"כ כשאינו לומד לשמה אז נק' זאת לבד ות"א דא גזירת אורייתא שנק' גזירות ודינין כו'. וזהו מי החכם ויבן את זאת על מה אבדה הארץ כשהיא בבחי' זאת בבחי' גזירות ודינין אז אבדה הארץ, וזהו על שלא ברכו בתורה תחלה שלא המשיכו [אוא"ס] בתורה, והיינו שלא מחמת זה החטא בלבד נאבד רק זה הוא הגורם שנאבד מחמת שאר עוונות, שאם הי' ברכו בתורה אזי לא הי' נאבד וכמארז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד ולא ויתר על ביטול תורה, והיינו לפי שע"י התורה הי' נתקן גם החטאים אלו הגדולים וכמשארז"ל המאור שבה הי' מחזירן למוטב, ואם הי' ממשיכין בתורה מבחי' שם הוי' אז הי' נמתקין הדינים ע"י החסדים של שם הוי', אבל כשלא המשיכו בתורה אז ע"ז אבדה הארץ שנתגבר בחי' תוקף הדין של אורייתא, כי שאלו לחכ' חוטא מה עונשו א"ל חטאים תרדוף רעה, וזהו כשלא המשיכו בתורה אבל אם היו ממשיכים בתורה אז היו נמתקין הדינין כי חכ' נק' לבנון מקור הלבנונית והרחמים, והיינו כשנמשך מבחי' לובן העליון שהוא בחי' כתר כח"ב, ואז נק' החכ' ג"כ לבנון ונמתקו הדינין כו', וזהו וברך את לחמך, שהלחם של תורה צריך לברכה, דהיינו להמשיך אוא"ס בתורה מבחי' אמת וזהו ע"י לימוד התורה לשמה.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני כו', ש"ת, העת"ר

אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני כו', וצ"ל מה"ע ב"פ אנכי, דבמ"ת שהי' התגלות אלקות ועכדו"ד פרחה נשמתן וכמ"ש וכל העם רואים את הקולות כו' נא' אנכי פ"א, וגבי תשובה נא' ב"פ אנכי כו'. ובזהר פ' לך דפ"ז א' א' דב"פ אנכי הוא אנכי דמ"ת ואנכי דברה"ע וכמ"ש אנכי עשיתי ארץ, וכ' המק"מ דאנכי דברה"ע הוא למעלה מאנכי דמ"ת כו', וצ"ל מה שייך ב"פ אנכי דתשובה לב' בחי' אנכי הנ"ל, ומה"ע דאנכי דברה"ע למעלה מאנכי דמ"ת כו', ומה"ע הוא באמרו אנכי אנכי הוא כו'. גם צ"ל דמאומרו אנכי אנכי משמע דבזה שמודיעים אנכי אנכי יודעים מי הוא, ובאמת הלא גם לאחר ההודעה אינו יודעים מי הוא בחי' אנכי וא"כ מה"ע אומרו אנכי כו'. גם צ"ל מש"א למעני דע"פ פשוט הוא בשבילי כו', ומה נוגע הענין למעלה הלא אם חטאת מה תפעול בו כו' אם צדקת כו', וארז"ל מה איכפת לי' להקב"ה אם שוחט ואוכל או נוחר כו', וא"כ מה"ע למעני כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל שיש ד' ענינים שהן חלוקים זמ"ז ובכאו"א יש יתרון מעלה זע"ז, והן העלם וגילוי אין ויש עצם והתפשטות כח ופועל, ונת' דהעלם וגילוי הוא שהגילוי נמצא כלול בההעלם, וכמו מוחין ומדות ומח' ודבור אין התחדשות בהתגלות הדבר ולכן הוא בבחי' הגבלה כו', והמעלה שהוא בבחי' קירוב כו'. אמנם אין ויש הרי אין היש כלול בהאין דבלא דבר לא יש מציאות דבר, ולכן הוא בבחי' בל"ג כו', אך הוא בחי' העלם שהיש עצמו הוא בחי' העלם, וכן האין האלקי הוא בבחי' העלם מהנבראים כו', ומה שיודעים ע"י הפרסא הוא שיש אין האלקי אבל מה הוא האין אינו יודעים כלל, וכמו ע"י המשל יודעים רק שיש מה שלמע' מהשגה כו', והמעלה בזה הוא שבא בבחי' התחדשות כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות

ט) **והנה** האבות הן הן המרכבה, והיינו דכמו שהיו למטה בגוף גשמי היו מרכבה לאלקות דאצי', וארז"ל (ברכות דט"ז ע"ב) אין קורין אבות (לישראל, רש"י) אלא לשלשה (אברהם יצחק ויעקב, לאפוקי שבטים, רש"י), דג' אבות הם חג"ת דאצי', דנשמת אברהם הוא מבחי' חסד דאצי' ובהיותו למטה הי' במדרי' האצי' ממש וחי' בתכלית הנדיבות, וכדאי' בפרדס בשם ס' הבהיר אמרה מדת החסד לפני הקב"ה רבש"ע מימי היות אברהם בארץ לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי (לבקש רחמים על נבראי העולם) אלא אברהם עומד ומשמש במקומי, דאברהם כמו שהי' למטה החליף מדת החסד דאצי' והוא ע"י עבודתו במדת החסד בהשפעה רבה לכל, ובהתעוררות רחמים גם עבור רשעים וכמו אנשי סדום הנ"ל, וגדולה מכולם שהי' נדיב בנפשו, דהנה שם אברהם מורה על גודל מעלתו בחכמה והשגה אלקית ועל גודל מעלתו במדות טובות, דהנה אמר רבינו הגדול נ"ע דאבר"ם הוא שכל הנעלם מכל רעיון שהוא שכל-מופלא, דהנה כתי' אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, והיינו שלא יוכל לעמוד על אמיתת החכמה ההיא, אבל מ"מ הרי אמרתי אחכמה שאפם קצה מהחכמה ההיא השיג אלא שלא-עמד על בוריו, ושכל מופלא הוא דגם אפם קצהו ג"כ א"א להביא בהשגה כלל, וזהו אברם א"ב ר"ם, אב הוא חכמה, רם הוא כמו שהיא בכתר, דכתר נק' רם, ויקרא שמו אברהם בתוספת ה', וידוע דהה' שנתוסף לאברהם הוא הה' ראשונה דשם הוי', דהד' אותיות דשם הוי' יו"ד חכמה, ה' ראשונה בינה, ו' מדות, ה' אחרונה מל', וכאשר נק' שמו אברהם היינו שנתוסף לו ה' ראשונה דשם הוי' שהוא ספי'

הבינה ונעשה משיג נפלא בהשגות אלקות בהשגות נפלאות, וזהו שפרש"י אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן, דבן הוא גילוי, ואברם אין לו בן ואברהם יש לו בן הוא דהנה כאשר נקרא אברם הי' שכלו נעלם שלא הי' יכול לגלותם, דהגם שלעצמו הבינם בהבנה גמורה הנה הבנה זו ענינה הנחה בנפש (כמבואר בד"ה מרגלא כו' תכלית חכמה דהאי שתא) אבל לא הי' יכול לגלותם לזולתו, וכמו שכל נפלא שא"א להסבירו דאפי' חכם נפלא הרי א"א לו להסביר שכל נפלא ומופשט לילד קטן, וכאשר נתוסף לו אות ה' ראשונה דשם הוי' שהיא בינה דאצי' אז נפתחו לו מעינות ההסבר שהי' יכול להסביר כל שכל נפלא, וע"ד דכתיב וידבר שלשת אלפים משל, שזהו המשכת החכ' העליונה עד המדרי' היותר נמוכה שבמקבלים דגם הפשוט ביותר יכול להבין זאת, וזהו מה שאאע"ה לימד ברבים להכיר את מי שאמר והי' העולם, שביאר והסביר דהטבע עצמו הוא אלקות, ואין זה כמו דבר הנטבע במים הרי המים הם מציאות לעצמם ומכסים על מה שבתוכם אבל בענינים הטבעים הנה כל התהותם וקיומם הוא מהאור האלקי שבתוכם, א"כ העיקר הוא האור האלקי שזהו כל מציאות העולם ומלואו.

קיצור. האבות הן הן המרכבה, דאברהם למטה החליף מדת החסד דאצי', אברם הוא שכל הנעלם מכל רעיון שהוא שכל מופלא. וכאשר נקרא שמו אברהם נתוסף לו אות הא ראשונה דשם הוי' שהוא בינה דאצי' ונפתחו לו מעיינות ההסבר להסביר דטבע עצמו הוא אלקות.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמחת תורה תרצ"א

הצמצומים של סדר השתלשלות הם בסדר והדרגה, שכן המשכה או השפעה מעליון לתחתון מן ההכרח שתהיה בדרך של צמצום העליון לפי ערך ואופן התחתון, כדי שיהיה בכוחו של התחתון לקלוט אותה. הרי הצמצום שהמשפיע מצמצם את עצמו בשביל המקבל, הוא בסדר והדרגה, שכן המשפיע רוצה הרי את טובת המקבל, ולטובת המקבל מן ההכרח שההשפעה תהיה לפי ערכו, וכדי שההשפעה תהיה לפי ערכו מוכרח המשפיע לצמצם את עצמו. במילא מובן שהצמצום של שכל המשפיע הוא בשביל המקבל, כדי שיוכל להיות בו גילוי אור.

בהתאם לכך, הרי מובן ממילא שהצמצום הראשון, שהוא כביכול סילק אורו הגדול יתברך ויתעלה, הוא בודאי בשביל טובת המקבל, שיוכל להיות לו גילוי אור עליון יותר, והכוונה בזה היא שיהיה הגילוי של אור אין סוף שלפני הצמצום, ושימשיכו זאת על ידי עבודה דוקא.

זהו חידושו של אבי בענין חזר והאיר (כבר עשר שנים שגופו של אבי אינו כאן, וצריכים לנשק את הנשאר הגשמי מהגוף, למרות שלגבי שאר בני אדם אין בכך משום מעלה (הכוונה על הנשאר מהגוף) אך בצדיקים שונה הדבר וכו').

לאמיתו של דבר הרי לא שייכת ברבי המלה "חידוש". ענינו של רבי הוא לגלות למטה מה ששמע בגן עדן. רבי הוא בבחינת "אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה'"[5], שכתוב במשה רבנו עליו השלום. "להגיד לכם" פירושו להמשיך, והיינו להגיד לכם דבר ה' – להמשיך לכם את דבר ה'. זהו משמעותו של רבי – להמשיך גילוי אור בתורה, על דרך אופן לימוד התורה בגן עדן.

"חידוש" אצל רבי היינו הענין של "ורבים השיב מעון"[6], הוא מסתכל על מישהו שחטא ונכשל בעון ר"ל, הלז יודע מה שעשה והרבי רואה זאת עליו, ובהבטה זו הוא מעלה אותו. דרכי הרפואה הן, נתינת הכוח של הרבי, שהטוב שבהלז יתגבר על הלא טוב.

שהרי גם מי שחטא ופשע ר"ל, קיים בו ה"ישראל". שזה פירוש מאמר רז"ל[7] "אף על פי שחטא ישראל הוא", ה"הוא" הוא ישראל, כלומר בגלוי הוא אמנם לא טוב, הוא חוטא ר"ל, הוא חולה ר"ל, הראש והידיים אינם בריאים, הוא אינו מניח תפילין, וכך שאר האברים ח"ו אינם בריאים, אבל ה"הוא" שלו הוא ישראל. "הוא" פירושו נסתר ונעלם, מה שטמון ונסתר עמוק עמוק, כלומר מה שנעלם ונסתר בכל יהודי הוא בריא, הרי שההבטה של צדיק מעניקה כוח שהצד הבריא של החולה ר"ל יגבר על הצד החולה.

* * *

5) דברים ה, ה.
6) מלאכי ב, ו.
7) סנהדרין מד, א. זח"ג קיד, א.

שתי דרכים בדרכי הרפואה: א) נותנים רפואות למחלה. ב) מחזקים את הכוחות של האברים הבריאים שיוכלו לעמוד במלחמה נגד האברים החולים ר"ל.

כך הדבר גם ברוחניות, כשאחד חולה ר"ל על תפילין, על שבת, על טהרת המשפחה, על מאכלות אסורות וכו', ישנם שני אופני רפואה, לרפא את המחלות ר"ל ולחזק את הצד הבריא.

זוהי דרך הרפואה האמיתית, לעשות שני הדברים. וזהו "פעולת צדיק לחיים"[8], הבטה של צדיק מעניקה כוח ב"ישראל הוא", שיתעורר בהתעוררות פנימית, ואז ייעשה החוטא והפושע ר"ל לבעל תשובה.

לאמיתו של דבר יש בהבטה על מי שיש בו רע משום מסירות נפש גדולה, ובמיוחד להביט בעין טובה ובעין יפה. שהרי ישנה הבטה שבגינה נעשה הלז ח"ו ור"ל גל של עצמות. כמאמר[9] "יהיב עיניי ביה ונעשה גל של עצמות", שבאמת אין זו דרך, רק כשצריכים לבטל את הקליפה בדרך של דחיה. שכן, גם אלה שאינם ח"ו כפי שצריך להיות, הרי גם בהם הכוונה העליונה היא שיהיה "בשוב רשע מדרכו וחי"[10], אך שיהיה ח"ו "מות המת" אין זו הכוונה העליונה. ועל כך כתוב[11] כי לא אחפוץ כו', אין השי"ת רוצה בזה. הרצון העליון הוא שיעשו תשובה, ולכן על הבטה של צדיק להיות בעין טובה ובעין יפה.

יכולות להיות לפעמים הבטה עמוקה ומספר מלים חמורות, מלים שבכוחן לחדור לפני ולפנים, כמו מלות התוכחה, שהמלים דוקרות ושורפות בפועל ממש. אך, לאמיתו של דבר הרי זו לטובה, כפי שכתוב ב"לקוטי תורה" בד"ה בשברי לכם מטה לחם[12]. ברם, הבטה של צדיק על החוטא ר"ל יש בה באופן כללי משום מסירות נפש.

חטא עץ הדעת היה הסתכלותו של אדם הראשון במקום הקליפות. לפני החטא היה מקום הקליפות והסטרא אחרא מתחת לכל העולמות. רע הוא הרי מציאות נברא, ככתוב[13] "ובורא רע", אלא הבריאה של רע היתה מתחת לכל העולמות, ולא היה לרע שום שייכות לעולם. על ידי שחוה עברה על ציווי השי"ת, התגבר הרע ונעשה תערובת טוב ורע בכל הנבראים. בא אדם הראשון והסתכל במקום הקליפות ברצותו לתקן מה שקלקלה חוה, וזה היה חטאו של אדם הראשון, שכן אדם הראשון לא היה רבי, גם פרצוף אדם קדמון אינו רבי, פרצוף הוא הרי ציור, ורבי אינו הענין של ציור (זהו מאמר המוסגר).

8) משלי י, טז.
9) ראה סנהדרין ק, א. בבא בתרא עה, א. זח"ג רכא, א.
10) יחזקאל לג, יא.
11) יחזקאל יא, לב. וראה שם.
12) ויקרא מח, א.
13) ישעיה מה, ז.

~ ספר הזכרונות ~

פרק ז' – הצדיקים הנסתרים והבעל־שם־טוב

השפעת דרשות רבי יוסף על יהודי ליובאוויטש, לאחר שנתמנה למגיד־העיירה, היתה עצומה. הוא הכניס את שומעיו לעולם חדש. הן סגנון והן תוכן דרשותיו היו חדשים ושונים לגמרי ממה שהמגידים היו משמיעים באותה תקופה.

ר' יוסף נשא בדרשותיו מטען של ידיעות ועושר למדנות, וניחן בכושר דיבור צלול ומדבר אל הלב. נוסף לכך – ר' יוסף לא היה רק נאה דורש כי אם גם נאה מקיים. כ"מגיד" הצטיין במידות טובות יותר מאשר בתקופה בה כיהן כרב העיירה. במידותיו הטובות התבטאה במיוחד אהבתו הגדולה לכל איש ישראל, יהא מעמדו כאשר יהא. בכך התחבב ר' יוסף על כל יהודי ליובאוויטש.

דרשותיו היו חדורות תמיד ברוח אהבת ישראל, ותמיד היה מדגיש בהן את סגולותיו ומעלותיו של כל איש ישראל.

חיבה יתירה הָגָה ר' יוסף לאיש ההמון היהודי, לבעל המלאכה היהודי, לרוכל היהודי, ולכל אותם אנשים פשוטים שנהנו מיגיע כפיהם. ר' יוסף ראה ביהודים אלה את פְּאֵרוֹ של עם ישראל ואת עומקה של הנשמה היהודית. למרות העובדה שבאותה תקופה נהנו הלמדנים ממעמד מיוחס בחיי הקהילות היהודיות – הוכיח ר' יוסף שלדידו תופס היהודי הפשוט מקום חשוב.

איש בליובאוויטש לא ידע מהיכן לקח רבי יוסף את דרכו החדשה בדרשותיו ובהתנהגותו. ברם, הכול ראו במוחש שדרכו זו הביאה תועלת רבה. הוא הפיח רוח חיים בעצמות היבשות והנידחות של אנשי ההמון.

השפעתו של ר' יוסף הורגשה לא רק בליובאוויטש, כי אם גם בעיירות הסביבה. ממקומות אלה, לשם הגיע שמעו של רבי יוסף, באו שליחים להזמינו לשאת אצלם את דבריו. כך היה רבי יוסף למבקר קבוע בעיירות: רודניה, קאליסק, ינוביץ, ליאזנא, דוברומיסל, בבינוביץ, דאסנא, דוברובנה, ואחרות, ורישומו היה רב בהן.

גם בהיותו "מגיד" – היה ר' יוסף נוהג את מנהגו מאז, להיעלם מן המקום לתקופה מסוימת. איש לא ידע לאן נעלם, והכול שיערו שהוא עורך "גלות". כיוון שעשה זאת דרך קבע מימים ימימה, עוד בחיי אביו הרב ולאחר מכן בהיותו רב העיירה, לא הוקדשה לדבר תשומת לב, ואיש לא ניסה לעמוד על סוד הדברים. לאמתו של דבר, היתה היעלמותו של רבי יוסף קשורה עם השיטה החדשה, שיטת החסידות, שהחלה אז להכות שורש בחיי היהדות. שמו של רבי ישראל בעל־שם־טוב היה אז חדש, ומוכר ליחידי סגולה בלבד, אך תלמידיו וחסידיו החלו להפיץ ולהחדיר בישראל את תורתו ושיטתו, ובתחילה – בדרכי חשאי.

צדיקים נסתרים היו נודדים מעיר לעיר, וכאשר היו מוצאים יהודי שניחן בנשמה גבוהה – היו משתדלים לרכוש אותו לבעל־שם־טוב ולשיטתו.

אחד מן הנסתרים האלה, מתלמידי הבעל־שם־טוב, הגיע פעם בדרכי נדודיו לליובאוויטש. היה זה בתקופה בה היה רבי יוסף אברך צעיר וישב על התורה ועל העבודה. אותו נסתר "שם עין" על רבי יוסף והתוודע אליו. כיוון שרבי יוסף עסק מעצמו בחיפוש דרך חדשה בעבודת ה' – שתה בצמא את כל גילויי הצדיק הנסתר על הבעל־שם־טוב ועל דרך החסידות.

במשך חודש ימים עסק הצדיק הנסתר, שכלפי חוץ היה איש הדיוט והמוני, בגילוי תורת הבעל־שם־טוב לפני רבי יוסף. בתום תקופה זו עזבו שניהם – מבלי שאיש ידע שיש קשר ביניהם – את ליובאוויטש, בדרכם אל הבעל־שם־טוב. רבי יוסף הפך לחסיד נלהב של הבעל־שם־טוב.

שנה שלימה שהה רבי יוסף אצל הבעל־שם־טוב, וכשחזר לא סיפר לאיש על מסעו ועל הבעל־שם־טוב, כיוון שעדיין לא הוכשרה השעה לגילוי סוד זה. בשנת תצ"ה בא רבי יוסף לראשונה אל הבעל־שם־טוב, ורק כעבור 15 שנה, בשנת תק"י, כאשר כבר היה רבי יוסף ה"מגיד" של ליובאוויטש, הטיל עליו הבעל־שם־טוב שליחות מסויימת.

היה זה בחג השבועות, רבי יוסף בילה את החג אצל הבעל־שם־טוב, הרחק מליובאוויטש, – אותה עזב, כדרכו, מבלי לגלות לאן מועדות פניו. הבעל־שם־טוב קרא את רבי יוסף לחדרו, והורה לו שבדרכו חזרה לליובאוויטש יעבור את סמרגון, ויבקר בישיבה המקומית, שהיתה אז מפורסמת לתהילה. בישיבה זו נמצא תלמיד בשם יששכר דוב מן העיירה קאבילניק, ליד מינסק, והוא אשר נועד על פי הוראת הבעל־שם־טוב להיות חתן לבתו היחידה של רבי יוסף.

רבי יוסף מילא, כמובן, את שליחות הבעל־שם־טוב. בסמרגון הכיר את יששכר דוב, באמצעות ראש הישיבה, והציע לו את השידוך, ר׳ יששכר דוב נתרצה לכך. סוכם שר׳ יששכר דוב ישאר ללמוד בישיבה שנה נוספת.

במשך שנה זו התחבר רבי יששכר דוב עם רבי מנחם מענדל, אברך גאוני שבא ממינסק ושימש אז כממלא מקום ראש הישיבה, רבי זרח אליהו קריטינגר. רבי מנחם מנדל התפרסם מאוחר יותר כאחד מעמודי התווך של החסידות.

בראשית חודש אלול תקי״א הגיע רבי יששכר דוב לליובאוויטש והיה לחתנו של המגיד רבי יוסף. רבי יששכר דוב קבע דירתו בליובאוויטש, סמוך על שולחן חותנו, והמשיך לעסוק בתורה.

מספרם של האברכים הלמדנים היה אז מועט בליובאוויטש. מי שחשקה נפשו בתורה היה יוצא מליובאוויטש וגולה לאחת הישיבות הגדולות של אותו הזמן, כגון הישיבה בסמרגון או הישיבה בוויטבסק. בליובאוויטש עצמה היו לומדים הקטנים יותר, אצל שמונה ״מלמדים״: שלש כיתות דרדקי, וחמש כיתות גמרא.

באותו הזמן בו הגיע ר׳ יששכר דוב לליובאוויטש היו חילוקי דעות בין רבי בנימין, רב העיירה, לבין גיסו ר׳ וולף, בנו של ר׳ וולף, הסנדלר הקדוש. הרקע לכך היתה העובדה שבשעה שרבי בנימין ישב על כסא הרבנות – החליט גיסו ר׳ וולף להתפרנס מיגיע כפיו, בטחנת קמח שרכש לעצמו מחוץ לעיר. ר׳ וולף הלך בדרכי אביו הקדוש. מפעם לפעם היה אף עוזב את הבית ויוצא לערוך גלות, הוא היה אז כבר אב לשתי ילדות. רבי בנימין לא היה מרוצה ממעשי גיסו, דרכיהם נפרדו.

רבי יששכר דוב הצדיק את ר׳ וולף ואת דרכו, וידידות אמיצה נקשרה ביניהם. ר׳ יששכר דוב ורבי וולף אף קבעו להם מועד לשיעור פרטי משותף.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב״ה ב׳ י״א אלול, תרפ״ח

ידידי וו״ח אי״א מוהר״ר ברוך שלום שי׳ הכהן

שלום וברכה.

במענה על מכתבו מכ״ח לחדש העבר. תורה לאל עליון שנתחזקה בריאותו, והשי״ת יחזק בריאותו, בריאות ביתו ובניו יחיו שיהיו כולם בריאים ושלמים.

ויעזור השי״ת לבנו הצעיר שי׳ שיהי׳ בתכלית הטוב בגו״ר ויהי׳ עבד ה׳ בתו״ע. ויתן השי״ת לו לביתו לבנו ר״ר וב״ב ולבנו יחיו כוח״ט בשנה טובה ומתוקה בגו״ר, און אז מי זאל לעבין בחיות אמיתי בלימוד ופועל טוב וטוב יהי׳ בגו״ר.

הדו״ש ומברכו בכוח״ט

יוסף יצחק

סוֹד הַחִנּוּךְ שֶׁל יַעֲקֹב

"בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ מְסֻפָּר דָּבָר נִפְלָא אוֹדוֹת הַנְהָגָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי (יַעֲקֹב אָבִינוּ): יְהוּדִי אֶחָד וְיָחִיד הָלַךְ אֶל אֶרֶץ זָרָה (חָרָן). בְּהַגִּיעוֹ לְשָׁם - לֹא הָיָה בִּרְשׁוּתוֹ דָּבָר.. כְּפִי שֶׁאָמַר "כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן".. וּמִבְּלִי הַבֵּט עַל כָּל זֶה - הָלַךְ יְהוּדִי זֶה בְּלֵב קַל וּמִתּוֹךְ בִּטָּחוֹן וְאֶמֶץ, כֵּיוָן שֶׁהָיָה לוֹ בִּטָּחוֹן בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

בְּבוֹאוֹ לְחָרָן נוֹדַע לוֹ, כִּי אֵין לוֹ עַל מִי לִסְמֹךְ בַּמָּקוֹם הַהוּא, גַּם לֹא עַל קְרוֹבִים. אֲפִלּוּ דּוֹדוֹ, לָבָן, רְמָה אוֹתוֹ!... אֲבָל בְּכָל זֹאת, לֹא אִבֵּד, חָס וְשָׁלוֹם, אֶת בִּטְחוֹנוֹ בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וּבְגִלַּל זֶה.. הֵרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, נָטַל אִתּוֹ רְכוּשׁ גָּדוֹל וְעֹשֶׁר רַב, וְעוֹד וְעִקָּר - שֶׁהָיְתָה "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה", כָּל צֶאֱצָאָיו הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב הָרָאוּי - תְּמִימִים וּשְׁלֵמִים.

לְאַבְרָהָם הָיָה בֵּן טוֹב - יִצְחָק, אֲבָל הָיָה לוֹ גַּם בֵּן נוֹסָף - יִשְׁמָעֵאל. לְיִצְחָק הָיָה בֵּן טוֹב - יַעֲקֹב, אֲבָל הָיָה לוֹ גַּם בֵּן נוֹסָף - עֵשָׂו. וְזֹאת, אַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם - אַבְרָהָם וְיִצְחָק - גִּדְּלוּ אֶת יַלְדֵיהֶם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא בַּגָּלוּת.. לְעֻמַּת זֹאת, יַעֲקֹב, אֲשֶׁר הוּא וּבָנָיו הָיוּ בַּגָּלוּת, וְלֹא הָיָה לוֹ עַל מִי לִסְמֹךְ - כְּפִי שֶׁטָּעַן וְאָמַר "מֵאַיִן יָבוֹא עֶזְרִי"?! (כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ: "כָּל כ' שָׁנָה שֶׁעָמַד בְּבֵיתוֹ שֶׁל לָבָן.. מָה הָיָה אוֹמֵר.. ט"ו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת שֶׁבְּסֵפֶר תְּהִלִּים.. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד.. יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל סָבָא") - דַּוְקָא אֶצְלוֹ הָיְתָה "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה"!

וְהַגַּע עַצְמְךָ: יַעֲקֹב אָבִינוּ עָבַד קָשׁוֹת אֵצֶל לָבָן, וּבוֹ בִּזְמַן הָיָה צָרִיךְ לִדְאֹג שֶׁיְּלָדָיו, הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת.. לֹא יִקְלְטוּ אֶת הַהִנְהָגוֹת (אֹרַח הַחַיִּים) שֶׁל אֶרֶץ חָרָן, וְאַדְרַבָּא, יִסְפְּגוּ בְּתוֹכָם אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא.. קִבֵּל מֵאֲבוֹתָיו וַאֲבוֹת אֲבוֹתָיו (שֵׁם וְעֵבֶר).. וּמִבְּלִי הַבֵּט עַל כָּל מְנִיעוֹת וְעִכּוּבִים אֵלּוּ - מִלֵּא יַעֲקֹב אֶת כָּל הָאָמוּר בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי כָּךְ הִגִּיעַ אֶל מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד", שֶׁנַּעֲשָׂה עָשִׁיר גָּדוֹל כִּפְשׁוּטוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, וְיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁעֲשִׁירוּת זוֹ הָיְתָה מֻצְלַחַת וּמְאֻשֶּׁרֶת בֶּאֱמֶת כֵּיוָן שֶׁבָּאָה לוֹ בְּיַחַד עִם "עֲשִׁירוּת" גְּדוֹלָה יוֹתֵר - שֶׁ"מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה", שֶׁהוֹצִיא מִן הַגָּלוּת אֶת כָּל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֵמִים!

הַנִּמְשָׁל וְהַהִשְׁתַּקְפוּת שֶׁל כָּל הָאָמוּר בְּיַחַס אֵלֵינוּ בִּזְמַנֵּנוּ זֶה - בְּרוּרִים הֵם לְמַדַּי, וּבְמִילָּה בְּיַחַס לְמַצָּבוֹ הַכְּלָלִי שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל וּמַצָּב הַחִנּוּךְ שֶׁל יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל: רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁכָּל הַהַבְטָחוֹת כו' - הֵם אֵין וְאֶפֶס. "עֶזְרִי מֵעִם ה'". "אָנוּ אֵין לָנוּ לְהִשָּׁעֵן אֶלָּא עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם", אֲשֶׁר הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָכוּת שֶׁלָּנוּ אֵלָיו הִיא רַק עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְווֹת.

כַּאֲשֶׁר נְחַנֵּךְ אֶת יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה שֶׁל "יִשְׂרָאֵל סָבָא": "עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן" - בְּ"חֶדֶר" וְ"יְשִׁיבָה" עַצְמָאִיִּים - בְּרוּחַ תּוֹרַת הַשֵּׁם, אֲשֶׁר קִבַּלְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ וַאֲבוֹת אֲבוֹתֵינוּ, תּוֹרָה בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, לְלֹא פְּשָׁרוֹת, אֲזַי תִּהְיֶה "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה", וּ"בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ", וְכַאֲשֶׁר יָבוֹא מָשִׁיחַ - נוּכַל לְהַכְרִיז מִתּוֹךְ גַּאֲוָה מְצֻדֶּקֶת: הִנֵּה הַחַיָּלִים שֶׁלָּנוּ, הִנֵּה הַצָּבָא שֶׁלָּנוּ, יְלִידֵי וַחֲנִיכֵי אָמֵרִיקָה, אֲבָל - יְהוּדִים שְׁלֵמִים, הַמּוּכָנִים לַגְּאֻלָּה!"..

(משיחה לעסקני ותומכי ישיבת תומכי תמימים, ז בכסלו תשי"ב. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת ויצא

כח יז וַיֵּצֵ֥א יַעֲקֹ֖ב מִבְּאֵ֣ר שָׁ֑בַע וַיֵּ֖לֶךְ חָרָֽנָה׃
יא וַיִּפְגַּ֥ע בַּמָּקוֹם֮ וַיָּ֣לֶן שָׁם֒ כִּֽי־בָ֣א הַשֶּׁ֔מֶשׁ וַיִּקַּ֕ח
מֵאַבְנֵ֥י הַמָּקוֹם֖ וַיָּ֣שֶׂם מְרַאֲשֹׁתָ֑יו וַיִּשְׁכַּ֖ב בַּמָּקוֹם
הַהֽוּא׃ יב וַיַּחֲלֹ֕ם וְהִנֵּ֥ה סֻלָּ֖ם מֻצָּ֣ב אַ֑רְצָה וְרֹאשׁ֖וֹ
מַגִּ֣יעַ הַשָּׁמָ֑יְמָה וְהִנֵּ֨ה מַלְאֲכֵ֤י אֱלֹהִים֙ עֹלִ֣ים
וְיֹרְדִ֔ים בּֽוֹ׃ (לוי) יג וְהִנֵּ֤ה יְהוָה֙ נִצָּ֣ב עָלָ֔יו וַיֹּ֕אמֶר
אֲנִ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהֵ֖י אַבְרָהָ֣ם אָבִ֑יךָ וֵאלֹהֵ֖י יִצְחָ֑ק
הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֤ר אַתָּה֙ שֹׁכֵ֣ב עָלֶ֔יהָ לְךָ֥ אֶתְּנֶ֖נָּה
וּלְזַרְעֶֽךָ׃ יד וְהָיָ֤ה זַרְעֲךָ֙ כַּעֲפַ֣ר הָאָ֔רֶץ וּפָרַצְתָּ֣ יָ֔מָּה
וָקֵ֖דְמָה וְצָפֹ֣נָה וָנֶ֑גְבָּה וְנִבְרְכ֣וּ בְךָ֔ כָּל־מִשְׁפְּחֹ֖ת
הָאֲדָמָ֥ה וּבְזַרְעֶֽךָ׃ טו וְהִנֵּ֥ה אָנֹכִ֖י עִמָּ֑ךְ וּשְׁמַרְתִּ֣יךָ
בְּכֹ֔ל אֲשֶׁ֥ר תֵּלֵ֖ךְ וַהֲשִׁבֹתִ֣יךָ אֶל־הָאֲדָמָ֣ה הַזֹּ֔את
כִּ֣י לֹ֤א אֶֽעֶזָבְךָ֙ עַ֣ד אֲשֶׁ֔ר אִם־עָשִׂ֖יתִי אֶת
אֲשֶׁר־דִּבַּ֥רְתִּי לָֽךְ׃ טז וַיִּיקַ֥ץ יַעֲקֹ֖ב מִשְּׁנָתֹ֑ו וַיֹּ֕אמֶר
אָכֵ֗ן יֵ֚שׁ יְהוָ֣ה בַּמָּק֣וֹם הַזֶּ֔ה וְאָנֹכִ֖י לֹ֥א יָדָֽעְתִּי׃
יז וַיִּירָ֖א וַיֹּאמַ֑ר מַה־נּוֹרָ֣א הַמָּק֣וֹם הַזֶּ֔ה אֵ֣ין זֶ֔ה כִּ֥י
אִם־בֵּ֖ית אֱלֹהִ֑ים וְזֶ֖ה שַׁ֥עַר הַשָּׁמָֽיִם׃ (ישראל)
יח וַיַּשְׁכֵּ֤ם יַעֲקֹב֙ בַּבֹּ֔קֶר וַיִּקַּ֞ח אֶת־הָאֶ֣בֶן אֲשֶׁר־שָׂ֤ם
מְרַאֲשֹׁתָיו֙ וַיָּ֣שֶׂם אֹתָ֔הּ מַצֵּבָ֖ה וַיִּיצֹ֥ק שֶׁ֖מֶן עַל־
רֹאשָֽׁהּ׃ יט וַיִּקְרָ֞א אֶת־שֵׁ֤ם־הַמָּקוֹם֙ הַה֣וּא בֵּֽית־
אֵ֔ל וְאוּלָ֕ם לוּ֥ז שֵׁם־הָעִ֖יר לָרִאשֹׁנָֽה׃ כ וַיִּדַּ֥ר
יַעֲקֹ֖ב נֶ֣דֶר לֵאמֹ֑ר אִם־יִֽהְיֶ֤ה אֱלֹהִים֙ עִמָּדִ֔י
וּשְׁמָרַ֥נִי בַּדֶּ֖רֶךְ הַזֶּ֣ה אֲשֶׁר֙ אָנֹכִ֣י הוֹלֵ֔ךְ וְנָתַ֥ן־לִ֖י
לֶ֣חֶם לֶאֱכֹ֑ל וּבֶ֖גֶד לִלְבֹּֽשׁ׃ כא וְשַׁבְתִּ֥י בְשָׁל֖וֹם
אֶל־בֵּ֣ית אָבִ֑י וְהָיָ֥ה יְהוָ֖ה לִ֥י לֵאלֹהִֽים׃ כב וְהָאֶ֨בֶן
הַזֹּ֜את אֲשֶׁר־שַׂ֤מְתִּי מַצֵּבָה֙ יִהְיֶ֣ה בֵּית֔ אֱלֹהִ֑ים
וְכֹ֗ל אֲשֶׁ֤ר תִּתֶּן־לִי֙ עַשֵּׂ֣ר אֲעַשְּׂרֶ֔נּוּ לָֽךְ׃

נקודות משיחות קודש

וַיִּשְׁכַּ֖ב בַּמָּק֣וֹם הַה֑וּא (פרשתנו כח, יא)

יֵ֫שׁ לַעֲבוֹד אֶת הַשֵּׁם לֹא רַק בִּתְפִלָּה, בִּלְימוּד תּוֹרָה וּבְעֲשִׂיַּית מִצְוֹות, כִּי אִם גַּם – כִּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם – "בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמַשְׁקֵהוּ . . וּבְמַשָּׂאוֹ וּבְמַתָּנוֹ", בְּכָל הָעִיסּוּקִים, כּוֹלֵל אֲפִילּוּ שֵׁינָה. שֶׁכֵּן יְהוּדִי צָרִיךְ לְהָכִין עַצְמוֹ לִשֵׁינָה בְּמִידָּה כָּזוֹ שֶׁגַּם הַשֵּׁינָה, תִּתְרוֹמֵם לְדַרְגָּה שֶׁל "עֲבוֹדָה", דָּבָר שֶׁהוּא אֶחָד הַהֶסְבְּרִים וְהַתּוֹכֶן הָעָמוֹק יוֹתֵר שֶׁל "קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּיטָּה".

(אגרות מלך, ח"א ע' קלט)

שני **כט** א וַיִּשָּׂ֥א יַעֲקֹ֖ב רַגְלָ֑יו וַיֵּ֖לֶךְ אַ֥רְצָה
בְנֵי־קֶֽדֶם׃ ב וַיַּ֗רְא וְהִנֵּ֤ה בְאֵר֙ בַּשָּׂדֶ֔ה וְהִנֵּה־שָׁ֥ם
שְׁלֹשָׁ֛ה עֲדְרֵי־צֹ֖אן רֹבְצִ֣ים עָלֶ֑יהָ כִּ֣י מִן־הַבְּאֵ֗ר
הַהִ֤וא יַשְׁקוּ֙ הָעֲדָרִ֔ים וְהָאֶ֥בֶן גְּדֹלָ֖ה עַל־פִּ֥י
הַבְּאֵֽר׃ ג וְנֶאֶסְפ֥וּ שָׁ֛מָּה כָּל־הָעֲדָרִ֖ים וְגָלְל֣וּ אֶת־
הָאֶ֗בֶן מֵעַל֙ פִּ֣י הַבְּאֵ֔ר וְהִשְׁק֖וּ אֶת־הַצֹּ֑אן
וְהֵשִׁ֧יבוּ אֶת־הָאֶ֛בֶן עַל־פִּ֥י הַבְּאֵ֖ר לִמְקֹמָֽהּ׃
ד וַיֹּ֥אמֶר לָהֶ֖ם יַעֲקֹ֑ב אַחַ֕י מֵאַ֥יִן אַתֶּ֖ם וַיֹּאמְר֥וּ
מֵחָרָ֖ן אֲנָֽחְנוּ׃ ה וַיֹּ֥אמֶר לָהֶ֖ם הֲיְדַעְתֶּ֣ם אֶת־לָבָ֣ן
בֶּן־נָח֑וֹר וַיֹּאמְר֖וּ יָדָֽעְנוּ׃ ו וַיֹּ֥אמֶר לָהֶ֖ם הֲשָׁל֣וֹם
ל֑וֹ וַיֹּאמְר֖וּ שָׁל֔וֹם וְהִנֵּ֥ה רָחֵ֛ל בִּתּ֖וֹ בָּ֥אָה
עִם־הַצֹּֽאן׃ ז וַיֹּ֗אמֶר הֵ֚ן עוֹד֙ הַיּ֣וֹם גָּד֔וֹל לֹא־עֵ֥ת
הֵאָסֵ֖ף הַמִּקְנֶ֑ה הַשְׁק֥וּ הַצֹּ֖אן וּלְכ֥וּ רְעֽוּ׃
ח וַיֹּאמְר֕וּ לֹ֥א נוּכַ֖ל עַד֙ אֲשֶׁ֣ר יֵאָסְפ֔וּ כָּל־
הָעֲדָרִ֑ים וְגָלְל֣וּ אֶת־הָאֶ֗בֶן מֵעַל֙ פִּ֣י הַבְּאֵ֔ר
וְהִשְׁקִ֖ינוּ הַצֹּֽאן׃ ט עוֹדֶ֥נּוּ מְדַבֵּ֖ר עִמָּ֑ם וְרָחֵ֗ל ׀
בָּ֚אָה עִם־הַצֹּ֔אן אֲשֶׁ֥ר לְאָבִ֖יהָ כִּ֣י רֹעָ֑ה הִֽוא׃
י וַיְהִ֗י כַּאֲשֶׁ֨ר֙ רָאָ֣ה יַעֲקֹ֔ב אֶת־רָחֵ֕ל בַּת־לָבָ֖ן אֲחִ֣י
אִמּ֑וֹ וְאֶת־צֹ֖אן לָבָ֣ן אֲחִ֣י אִמּ֔וֹ וַיִּגַּ֥שׁ יַעֲקֹ֖ב וַיָּ֣גֶל
אֶת־הָאֶ֞בֶן מֵעַ֣ל פִּ֣י הַבְּאֵ֗ר וַיַּ֙שְׁקְ֙ אֶת־צֹ֣אן לָבָ֔ן
אֲחִ֖י אִמּֽוֹ׃ יא וַיִּשַּׁ֥ק יַעֲקֹ֖ב לְרָחֵ֑ל וַיִּשָּׂ֥א אֶת־קֹל֖וֹ
וַיֵּֽבְךְּ׃ יב וַיַּגֶּ֤ד יַעֲקֹב֙ לְרָחֵ֔ל כִּ֥י אֲחִ֖י אָבִ֣יהָ הֽוּא
וְכִ֥י בֶן־רִבְקָ֖ה הֽוּא וַתָּ֣רָץ וַתַּגֶּ֔ד לְאָבִֽיהָ׃ יג וַיְהִ֡י
כִּשְׁמֹ֣עַ לָבָן֩ אֶת־שֵׁ֨מַע ׀ יַעֲקֹ֜ב בֶּן־אֲחֹת֗וֹ וַיָּ֤רָץ

לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיִּשָּׁק־לוֹ וַיִּבְכְּיֻ֖הוּ אֶל־בֵּיתוֹ
וַיְסַפֵּ֥ר לְלָבָ֖ן אֶת כָּל־הַדְּבָרִ֥ים הָאֵֽלֶּה: יד וַיֹּ֥אמֶר
לוֹ לָבָ֖ן אַ֣ךְ עַצְמִ֑י וּבְשָׂרִ֣י אָ֔תָּה וַיֵּ֥שֶׁב עִמּ֖וֹ חֹ֥דֶשׁ
יָמִֽים: טו וַיֹּ֥אמֶר לָבָ֖ן לְיַעֲקֹ֑ב הֲכִי־אָחִ֥י אַתָּ֛ה
וַעֲבַדְתַּ֥נִי חִנָּ֖ם הַגִּ֣ידָה לִּ֑י מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּֽךָ: טז וּלְלָבָ֖ן
שְׁתֵּ֣י בָנ֑וֹת שֵׁ֚ם הַגְּדֹלָ֣ה לֵאָ֔ה וְשֵׁ֥ם
הַקְּטַנָּ֖ה רָחֵֽל: יז וְעֵינֵ֥י לֵאָ֖ה רַכּ֑וֹת וְרָחֵ֥ל הָיְתָ֖ה
יְפַת־תֹּ֥אַר וִיפַ֖ת מַרְאֶֽה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (פרשתנו כח, יא)

בְּהֶנּוֹגֵעַ לְזִוּגָתוֹ תִּחְיֶה שֶׁכּוֹתֵב שֶׁבְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה צוֹעֶקֶת וּבוֹכָה כו', יְבַדְּקוּ מְזוּזוֹת דִּירָתָם, וְהִיא תַּפְרִישׁ אֵיזֶ[ה] פְּרוּטוֹת לְצָדָקָה קוֹדֶם הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת וּבְכָל יוֹם חוֹל בַּבּוֹקֶר, וְלִפְנֵי הַשִּׁינָה תִּקְרָא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, וְלֹא תֹּאכַל מַאֲכָלִים קָשִׁים לְעִכּוּל שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם לִפְנֵי הַשִּׁינָה.

(אגרות קודש, חט"ו ע' שו)

שלישי יח וַיֶּאֱהַ֥ב יַעֲקֹ֖ב אֶת־רָחֵ֑ל וַיֹּ֗אמֶר אֶֽעֱבָדְךָ֞
שֶׁ֤בַע שָׁנִים֙ בְּרָחֵ֣ל בִּתְּךָ֔ הַקְּטַנָּֽה: יט וַיֹּ֥אמֶר לָבָ֖ן
ט֣וֹב תִּתִּ֥י אֹתָ֛הּ לְךָ֖ מִתִּתִּ֣י אֹתָ֑הּ לְאִ֣ישׁ אַחֵ֔ר
שְׁבָ֖ה עִמָּדִֽי: כ וַיַּעֲבֹ֥ד יַעֲקֹ֖ב בְּרָחֵ֑ל שֶׁ֣בַע שָׁנִ֔ים
וַיִּהְי֤וּ בְעֵינָיו֙ כְּיָמִ֣ים אֲחָדִ֔ים בְּאַהֲבָתֽוֹ אֹתָֽהּ: כא וַיֹּ֥אמֶר יַעֲקֹ֖ב אֶל־לָבָ֑ן הָבָ֤ה אֶת־אִשְׁתִּי֙ כִּי֙
מָלְא֣וּ יָמַ֔י וְאָבֹ֖אָה אֵלֶ֑יהָ: כב וַיֶּאֱסֹ֥ף לָבָ֖ן אֶת־
כָּל־אַנְשֵׁ֣י הַמָּק֑וֹם וַיַּ֖עַשׂ מִשְׁתֶּֽה: כג וַיְהִ֣י בָעֶ֔רֶב
וַיִּקַּ֖ח אֶת־לֵאָ֣ה בִתּ֑וֹ וַיָּבֵ֥א אֹתָ֖הּ אֵלָ֑יו וַיָּבֹ֖א
אֵלֶֽיהָ: כד וַיִּתֵּ֤ן לָבָן֙ לָ֣הּ אֶת־זilpָ֔ה שִׁפְחָת֖וֹ לְלֵאָ֥ה
בִתּ֖וֹ שִׁפְחָֽה: כה וַיְהִ֣י בַבֹּ֔קֶר וְהִנֵּה־הִ֖וא לֵאָ֑ה
וַיֹּ֣אמֶר אֶל־לָבָ֗ן מַה־זֹּ֣את עָשִׂ֔יתָ לִּ֖י הֲלֹ֣א בְרָחֵ֑ל
עִמָּ֣ךְ עָבַ֔דְתִּי וְלָמָ֥ה רִמִּיתָֽנִי: כו וַיֹּ֥אמֶר לָבָ֖ן
לֹא־יֵעָשֶׂ֣ה כֵ֑ן בִּמְקוֹמֵ֕נוּ לָתֵ֥ת הַצְּעִירָ֖ה לִפְנֵ֥י
הַבְּכִירָֽה: כז מַלֵּ֣א שְׁבֻ֣עַ זֹ֔את וְנִתְּנָ֥ה לְךָ֖ גַּם־אֶת־
זֹ֑את בַּעֲבֹדָ֕ה אֲשֶׁ֥ר תַּעֲבֹ֖ד עִמָּדִ֥י עֽוֹד שֶׁ֣בַע־
שָׁנִ֖ים אֲחֵרֽוֹת: כח וַיַּ֣עַשׂ יַעֲקֹ֔ב כֵּ֖ן וַיְמַלֵּ֣א שְׁבֻ֣עַ
זֹ֑את וַיִּתֶּן־לוֹ֙ אֶת־רָחֵ֣ל בִּתּ֔וֹ לִ֖ו לְאִשָּֽׁה: כט וַיִּתֵּ֥ן

לָבָ֛ן לְרָחֵ֥ל בִּתּ֖וֹ אֶת־בִּלְהָ֣ה שִׁפְחָתּ֑וֹ לָ֖הּ
לְשִׁפְחָֽה: ל וַיָּבֹ֣א גַּם֮ אֶל־רָחֵל֒ וַיֶּאֱהַ֣ב גַּם־אֶת־
רָחֵ֣ל מִלֵּאָ֔ה וַיַּעֲבֹ֥ד עִמּ֖וֹ עֽוֹד שֶׁ֣בַע־שָׁנִ֥ים
אֲחֵרֽוֹת: לא וַיַּ֤רְא יְהוָה֙ כִּי־שְׂנ֣וּאָ֔ה לֵאָ֖ה וַיִּפְתַּ֣ח
אֶת־רַחְמָ֑הּ וְרָחֵ֖ל עֲקָרָֽה: לב וַתַּ֣הַר לֵאָ֗ה וַתֵּ֙לֶד֙
בֵּ֔ן וַתִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ רְאוּבֵ֑ן כִּ֣י אָמְרָ֔ה כִּֽי־רָאָ֥ה יְהוָ֖ה
בְּעָנְיִ֑י כִּ֥י עַתָּ֛ה יֶאֱהָבַ֥נִי אִישִֽׁי: לג וַתַּ֣הַר עֽוֹד֮
וַתֵּ֣לֶד בֵּן֒ וַתֹּ֗אמֶר כִּֽי־שָׁמַ֤ע יְהוָה֙ כִּֽי־שְׂנ֣וּאָ֔ה
אָנֹכִ֖י וַיִּתֶּן־לִ֣י גַּם־אֶת־זֶ֑ה וַתִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ שִׁמְעֽוֹן:
לד וַתַּ֣הַר עֽוֹד֮ וַתֵּ֣לֶד בֵּן֒ וַתֹּ֗אמֶר עַתָּ֤ה הַפַּ֙עַם֙
יִלָּוֶ֣ה אִישִׁ֔י אֵלַ֕י כִּֽי־יָלַ֥דְתִּי לּ֖וֹ שְׁלֹשָׁ֣ה בָנִ֑ים
עַל־כֵּ֥ן קָרָֽא־שְׁמ֖וֹ לֵוִֽי: לה וַתַּ֣הַר עֽוֹד֮ וַתֵּ֣לֶד בֵּן֒
וַתֹּ֗אמֶר הַפַּ֙עַם֙ אוֹדֶ֣ה אֶת־יְהוָ֔ה עַל־כֵּ֥ן קָרְאָ֖ה
שְׁמ֣וֹ יְהוּדָ֑ה וַתַּעֲמֹ֖ד מִלֶּֽדֶת: **ל** א וַתֵּ֣רֶא רָחֵ֔ל
כִּֽי לֹ֥א יָלְדָ֖ה לְיַעֲקֹ֑ב וַתְּקַנֵּ֥א רָחֵ֖ל בַּאֲחֹתָ֑הּ
וַתֹּ֣אמֶר אֶל־יַעֲקֹ֗ב הָבָ֤ה לִּי֙ בָּנִ֔ים וְאִם־אַ֖יִן מֵתָ֥ה
אָנֹכִֽי: ב וַיִּֽחַר־אַ֤ף יַעֲקֹב֙ בְּרָחֵ֔ל וַיֹּ֣אמֶר הֲתַחַ֥ת
אֱלֹהִ֖ים אָנֹכִ֑י אֲשֶׁ֥ר מָנַ֛ע מִמֵּ֥ךְ פְּרִי־בָֽטֶן:
ג וַתֹּ֣אמֶר הִנֵּֽה־אֲמָתִ֤י בִלְהָה֙ בֹּ֣א אֵלֶ֔יהָ וְתֵלֵ֕ד
עַל־בִּרְכַּ֖י וְאִבָּנֶ֣ה גַּם־אָנֹכִ֑י מִמֶּֽנָּה: ד וַתִּתֶּן־לוֹ֙
אֶת־בִּלְהָ֣ה שִׁפְחָתָ֔הּ לְאִשָּׁ֖ה וַיָּבֹ֥א אֵלֶ֖יהָ יַעֲקֹֽב:
ה וַתַּ֥הַר בִּלְהָ֖ה וַתֵּ֣לֶד לְיַעֲקֹ֑ב בֵּֽן: ו וַתֹּ֣אמֶר רָחֵ֗ל
דָּנַ֤נִי אֱלֹהִים֙ וְגַם֙ שָׁמַ֣ע בְּקֹלִ֔י וַיִּתֶּן־לִ֖י בֵּ֣ן עַל־כֵּ֥ן
קָרְאָ֖ה שְׁמ֣וֹ דָֽן: ז וַתַּ֥הַר עֽוֹד֙ וַתֵּ֣לֶד בִּלְהָ֔ה
שִׁפְחַ֥ת רָחֵ֖ל בֵּ֥ן שֵׁנִ֖י לְיַעֲקֹֽב: ח וַתֹּ֣אמֶר רָחֵ֗ל
נַפְתּוּלֵ֤י אֱלֹהִים֙ | נִפְתַּ֣לְתִּי עִם־אֲחֹתִ֔י גַּם־יָכֹ֖לְתִּי
וַתִּקְרָ֣א שְׁמ֔וֹ נַפְתָּלִֽי: ט וַתֵּ֣רֶא לֵאָ֔ה כִּ֥י עָמְדָ֖ה
מִלֶּ֑דֶת וַתִּקַּ֞ח אֶת־זilpָ֤ה שִׁפְחָתָהּ֙ וַתִּתֵּ֣ן אֹתָ֔הּ
לְיַעֲקֹ֖ב לְאִשָּֽׁה: י וַתֵּ֥לֶד זilpָ֛ה שִׁפְחַ֥ת לֵאָ֖ה
לְיַעֲקֹ֑ב בֵּֽן: יא וַתֹּ֥אמֶר לֵאָ֖ה כתיב בגד קרי בָּ֣א גָ֑ד
וַתִּקְרָ֥א אֶת־שְׁמ֖וֹ גָּֽד: יב וַתֵּ֥לֶד זilpָ֛ה שִׁפְחַ֥ת
לֵאָ֖ה בֵּ֥ן שֵׁנִ֖י לְיַעֲקֹֽב: יג וַתֹּ֣אמֶר לֵאָ֔ה בְּאָשְׁרִ֖י כִּי
אִשְּׁרֻ֣נִי בָנ֑וֹת וַתִּקְרָ֥א אֶת־שְׁמ֖וֹ אָשֵֽׁר:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (פרשתנו כח, יא)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבְךָ. הִנֵּה תְּדַקְדֵּק בַּאֲמִירַת קְרִיאַת שְׁמַע קוֹדֶם שֶׁתֵּלֵךְ לִישׁוֹן וְכֵן גַּם בְּעֵת הַשֵּׁינָה תִּהְיֶה לָבוּשׁ בְּטַלִּית קָטָן וְשֶׁתְּבַדּוֹק הַצִּיצִיּוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁכְּשֵׁרוֹת הֵן וּשְׁמוֹנָה חוּטִים בְּכָל אַחַת וְאַחַת, וְלִפְנֵי אֲמִירַת הַקְּרִיאַת שְׁמַע הֲרֵי מִלְבַד לֵיל שַׁבָּת וְלֵילֵי יוֹם טוֹב, תִּרְשׁוֹם לְעַצְמְךָ אִם חִסַּרְתָּ מָה בְּלִימּוּדְךָ בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם שֶׁלֹּא לִשְׁכּוֹחַ לְמַלֹּאוֹת הֶחָסֵר לְמָחָר, וּכְשֶׁתַּעֲשֶׂה כָּל זֶה – תִּשְׁכַּב וְלֹא תִּפְחַד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ.

(אגרות קודש, חי"ג, ע' כט-ל)

רביעי יז וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְנֵךְ: יח וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ: יט וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ בְּדוּדָאֵי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא: כ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי: כא וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר: כב וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב: כג וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים | אֹתִי זֶבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן: כד וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה: כה וַיְזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ: כו וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי: כז וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר: כח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלְאַרְצִי: כט תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (פרשתנו כח, יא)

פְּשִׁיטָא אֲשֶׁר הַשֵּׁינָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּלַּיְלָה (עַל פִּי נִגְלֶה וְעַל פִּי נִסְתָּר. וְכַנִּרְאֶה גַּם בְּטִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם) וְרַק בְּמִקָּרִים יוֹצְאִים מִן הַכְּלָל שֵׁינָה קַלָּה בַּיּוֹם (וצ"ע במה שכתוב בספר מנהגי החתם סופר [סימן א, אות כח: "שינת הצהריים שלו נמשכה כשתי שעות"]).

(אגרות קודש, חי"ב ע' תמח)

חמישי כח וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה: כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי: ל כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי: לא וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר: לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה | נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי: לג וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי: לד וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ: לה וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֵאִים וְאֶת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלָאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו: לו וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת: לז וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלְּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת: לח וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת: לט וַיֵּחַמּוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת

וַתֵּלֶדְן הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלָאִים: מ וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן: מא וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרָהָטִים לְיַחֲמֵנָּה בַּמַּקְלוֹת: מב וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הֶעָטֻפִים לְלָבָן וְהַקְשֻׁרִים לְיַעֲקֹב: מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:

לא א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה: ב וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ: ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ: ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי: ו וְאַתֶּנָּה יְדַעְתֶּן כִּי בְכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן: ז וַאֲבִיכֶן הֵתַל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: ח אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים: ט וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי: י וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעֲתֻדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעֲתֻדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ: יג אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ: יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: טו הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ: טז כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (פרשתנו כח, יא)

בְּמָה שֶׁכָּתַב אוֹדוֹת הַחֲלִישׁוּת שֶׁלּוֹ, וְכֵן מֵהַפְּרָעוֹת בְּעֵת הַשֵּׁינָה, יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים הוּא מֵהַבְּלִתִּי סֵדֶר וְהֶעְדֵּר זְמַנִּים קְבוּעִים לַאֲכִילָה שְׁתִיָּה שֵׁינָה וְכוּ', וַהֲרֵי יָדוּעַ עַד כַּמָּה דָּרְשׁוּ וְגַם הִיזְּקוּ וְהִקְפִּידוּ רַבּוֹתֵינוּ עַל סֵדֶר חַיִּים מְסוּדָּרִים וּבְיֹאזְרוּ וְהִסְבִּירוּ שֶׁמְּוֹנֵעַ – הַבְּלִתִּי סֵדֶר – לְהַצָּלָחָה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת וּבִפְרָט בְּנִדּוֹן כָּזֶה שֶׁנּוֹגֵעַ לְמַלְאכְתּוֹ בַּקֹּדֶשׁ מְלֶאכֶת זְבוּלוּן שֶׁקָּדַם לְיִשָּׂכָר, וְאוֹפֶן מְלַאכְתּוֹ הָרֵי מְקֹרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב "שְׂמַח זְבוּלוּן בְּצֵאתֶךָ", וק"ל.

וּמֵהֲנָכוֹן שֶׁיִּשְׁאַל דַּעַת רוֹפֵא בִּכְדֵי לְהַשְׁקִיטוֹ מֵהִתְרַגְּשׁוּת מֵהַנַּ"ל, וִיבַקֵּשׁוּ לְקַבּוֹעַ לוֹ זְמַנֵּי הָאֲכִילָה שְׁתִיָּה וְכוּ', וְעַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר יִשְׁתַּדֵּל לִשְׁמוֹר עֲלֵיהֶם וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַחֲלִימֵהוּ וִיחַזְּקֵהוּ.

(אגרות קודש ח"ז ע' קסט)

ששי יז וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים: יח וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן: יט וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ: כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא: כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד: כב וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: כג וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: כד וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע: כה וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן

תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד: כו וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבָּבִי וַתְּנַהֵג
אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב: כז לָמָּה נָחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ
וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה
וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר: כח וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק
לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עָשׂוֹ: כט יֶשׁ־לְאֵל יָדִי
לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ | אָמַר
אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מְדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב
עַד־רָע: ל וְעַתָּה הָלוֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה
לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי: לא וַיַּעַן יַעֲקֹב
וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל
אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי: לב עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־
אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי
וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבַתַם: לג וַיָּבֹא
לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב | וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי
הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא
בְּאֹהֶל רָחֵל: לד וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים
וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן
אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא: לה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ
אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ
כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־
הַתְּרָפִים: לו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב
וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ
אַחֲרָי: לז כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ
מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ
וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: לח זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ
רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא
אָכָלְתִּי: לט טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי
אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה:
מ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד
שְׁנָתִי מֵעֵינָי: מא זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ
עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ
שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת

מֹנִים: מב לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד
יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי
וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (פרשתנו כח, יא)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבָהּ בּוֹ כּוֹתֶבֶת אוֹדוֹת בִּתָּם... שתליט"א, שֶׁגַּעוּרָהּ מִשְׁנָתָהּ אֵיזֶה פְּעָמִים בַּלַּיְלָה, וְאַף שֶׁאֵין זֶה מַזִּיק כְּלָל לִבְרִיאוּתָהּ אֲבָל מַפְרִיעָה לִשְׁאָר בְּנֵי הַבַּיִת וּבִיחוּד לָהּ.

וּבְטַח יֶשְׁנָהּ מְזוּזָה בְּדִירָתָם הַצְּרִיכָה חִילּוּף אוֹ תִּיקּוּן (וּבִכְתִיבָה אוֹ בְּמִקּוֹם הַנָּחָתָהּ, שֶׁתִּהְיֶה כְּדִין תּוֹרָתֵנוּ תּוֹרַת חַיִּים) וְכֵיוָן שֶׁיִּבְדְּקוּ הַמְּזוּזוֹת, כְּדַאי הָיָה שֶׁיִּבְדְּקוּ גַּם הַתְּפִילִּין שֶׁל בַּעֲלָהּ הָרַב שְׁלִיט"א, וּבְטַח מַנִּיחַ גַּם תְּפִילִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם וְיִבְדְּקוּ גַּם אוֹתָם.

וְהָעִיקָּר דְּעִיקָּר בִּכְגוֹן דָּא הוּא, לְהִיטִיב מַצַּב הַחִינּוּךְ דְּהַבָּנוֹת אֲשֶׁר בַּהַמּוֹסָד בּוֹ מְכַהֲנִים בַּקֹּדֶשׁ הִיא וְכֵן בַּעֲלָהּ שֶׁיִּחְיוּ, וּבְוַדַּאי כְּשֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל הַנ"ל יִרְאוּ גַּם בְּעֵינֵי בָּשָׂר שִׁינּוּי בְּהָאָמוּר בְּקָרוֹב. וּלְמוֹתָר לוֹמַר שֶׁזֶּה שֶׁכּוֹתֶבֶת שֶׁנָּתְנוּ לְבִתָּם דְּרַאגְס [סממנים], כַּנִּרְאֶה מֶשֶׁךְ אֵיזֶה זְמַן, הִנֵּה טוֹב בִּמְאֹד שֶׁפָּסְקוּ לַעֲשׂוֹת זֶה.

(אגרות קודש חי"ב ע' תמג)

שביעי מג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי
וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ
לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ: מד וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית
אֲנִי וָאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב
אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה: מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ
אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם
עַל־הַגָּל: מז וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: מח וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי
וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד: מט וְהַמִּצְפָּה
אֲשֶׁר אָמַר יִצֹף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִפָּתֵר אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ: נ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים
עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי
וּבֵינֶךָ: נא וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה | הַגַּל הַזֶּה
וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: נב עֵד
הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבָר

אֵלֶיךָ אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לָרָעָה: נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק: נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָהָר: **לב** א וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ: ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

נקודות משיחות קודש

וַיַּשְׁכֵּם בַּמָּקוֹם הַהוּא (פרשתנו כח, יא)

וּבְמָה שֶׁכָּתַב אוֹדוֹת בְּנָם... שְׁלִיטָ"א אֵיךְ שֶׁשִּׁינָתוֹ קַלָּה בְּיוֹתֵר וּמִתְעוֹרֵר כְּמַעַט כָּל לַיְלָה וְכוּ'.

יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁחָסֵר לוֹ מָה בְּמִזּוֹנוֹ, וּכְשֶׁיְּמַלְאוּ הֶחָסֵר בְּוַדַּאי יִתְחַזְּקוּ הָעֲצַבִּים (נ"ערוועז שֶׁלּוֹ) לִישֹׁן בְּמִנּוּחָה יוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְבַדּוֹק גַּם הַמְּזוֹנָה בְּחַדְרוֹ בּוֹ יָשֵׁן, וְכֵן לְדַקְדֵּק בְּכַשְׁרוּת הַמַּאֲכָלִים וּמַשְׁקִים אֲשֶׁר נוֹתְנִים לוֹ, שֶׁעַל יְדֵי כָּל זֶה יֵלֵךְ מַצָּבוֹ הָלוֹךְ וְטוֹב.

(אגרות קודש, ח"ז ע' רמה)

מפטיר **לב** א וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ: ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

ספר קמ"ח **פסוקים**. חלק"י, מחני"ם סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם

הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ז וְעַמֵּי תְלוּאִים מְסוּפָּקִים לְמֻשׁוּבָתִי אֲלֵיהֶם וּמַמְתִּינִים שֶׁאָשׁוּב אֲלֵיהֶם תְּחִלָּה לְהָטִיב עִמָּהֶם. אֲבָל וְאֶל־עַל הָעֲלִיּוֹן בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵיכֶם לָשׁוּב תְּחִלָּה יִקָּרְאֻהוּ לָהֶם הַנְּבִיאִים כֻּלָּם, בְּכָל זֹאת יַחַד לֹא יְרוֹמֵם אֵין בָּהֶם מִי שֶׁיְּרוֹמֵם אוֹתוֹ הָעֲלִיּוֹן לְבַדּוֹ לָשׁוּב אֵלָיו תְּחִלָּה: ח אַיֵּךְ אֶאֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם בְּיַד הַבַּבְלִיִּים אֵיךְ אַמַּגֶּנְךָ אֶמְסָרְךָ בְּיַד יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ לִהְיוֹת הַפּוֹכָה כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבוֹאִים מֶעֱרֵי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה (בראשית יד) עִם כִּי בָּעֲסָתִי עֲלֵיהֶם הִנֵּה נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי לְרַחֵם אוֹתָם יַחַד נִכְמְרוּ נִתְחַמְּמוּ נִחוּמַי כָּל מְדוֹת תַּנְחוּמִין שֶׁיֵּשׁ בִּי: ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב מִדְּבָרַי הַטּוֹב אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי הַמְקֻיָּם דִּבּר טוֹבָתִי וְלֹא־אִישׁ לְהַנְחֵם עַל הַטּוֹב. אֲשֶׁרָה בְּקִרְבֶּךָ קָדוֹשׁ שְׁכִינָתִי וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אַחֶרֶת לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי: י אָז בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ אַחֲרֵי יְהֹוָה יֵלֵכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אַרְצָם, כַּאֲרָיֵה יִשְׁאַג כְּמוֹ שֶׁעַל־יְדֵי שַׁאֲנַת הָאֲרָיֵה מִתְאַסְּפִים אֲלָיו כָּל הַחַיּוֹת, כֵּן יֵאָסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹל שַׁאֲנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ כִּי־הוּא יִשְׁאַג בְּקוֹל לְיִשְׂרָאֵל וְיֶחֶרְדוּ בָּנִים יְעוֹרֵר הַלֵּבָבוֹת וִימַהֲרוּ לָבוֹא מַיָּם מִמַּזְרָח וּמִמַּעֲרָב: יא יֶחֶרְדוּ יִמַּהֲרוּ לָבוֹא כְּצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה הַמְמַהֲרִים לָעוּף מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהֹוָה: יב א סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֵד רָד עִם־אֵל וְעִם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: ב אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל־הַיּוֹם כָּזָב

הפטרה לפרשת ויצא לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בהושע פרק יא־יב

יא ז **וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם: ח אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבוֹאִים נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי: ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: י אַחֲרֵי יְהֹוָה יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־הוּא יִשְׁאַג וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם: יא יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהֹוָה: יב א סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֵד רָד עִם־אֵל וְעִם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: ב** רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל־הַיּוֹם כָּזָב

שי למורא

ז) וְעַמִּי תְלוּאִים לְמֻשׁוּבָתִי, עַמִּי תְּלוּיִים וּמְסֻפָּקִים בְּדַעְתָּם אִם לָשׁוּב אֵלַי, וּמַמְתִּינִים עַד שֶׁאָשׁוּב אֲלֵיהֶם תְּחִלָּה לְהֵיטִיב עִמָּהֶם. וְאֶל עַל יִקָּרְאֻהוּ, הַנְּבִיאִים כֻּלָּם קוֹרְאִים אֶל הָעָם שֶׁהוּא יָשׁוּב תְּחִלָּה אֶל עַל, כְּלוֹמַר לַה' הָעֶלְיוֹן. יַחַד לֹא יְרוֹמֵם, הִנֵּה כֻּלָּם יַחַד לֹא יְרוֹמְמוּ וְלֹא יוֹעִילוּ תְּשׁוּבָה לַעֲשׂוֹת. ח) אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁחָטָאתָ לְפָנַי, אֲנִי מְרַחֵם, וְאוֹמֵר אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם בְּיַד אוֹיֵב. אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל, אֵיךְ אֶמְסֹר אוֹתְךָ יִשְׂרָאֵל בְּיַד צוֹרְרֶיךָ. נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי, אַף על פִּי שֶׁבָּעַסְתִּי, נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי לְרַחֵם עָלֶיךָ. יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי, כָּל מִדּוֹתַי בְּיַחַד הִתְחַמְּמוּ וְהִתְעוֹרְרוּ לְהַנְחֵם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר הָיָה רָאוּי לַעֲשׂוֹת. ט) כִּי אֵל אָנֹכִי, הַמְקֻיָּם דִּבַּר הַבָּטָחָתִי לְטוֹבָה, וְאֵין מִדָּתִי לְהִנָּחֵם עַל הַטּוֹבָה. בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ, בְּבָר הִבְטַחְתִּי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי בְּקִרְבֶּךָ. וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר, וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אַחֶרֶת לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, כִּי־אִם בִּירוּשָׁלַיִם. י) כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג, עוֹד יִשְׁאַג לָהֶם כְּאַרְיֵה שֶׁיִּצְאוּ מִן הַגְּלִיּוֹת, וְיֵלְכוּ אַחֲרָיו. וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם, וְיִתְנוֹעֲעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב מִן הַגָּלִיּוֹת שֶׁבְּמַדִּינוֹת הַמַּעֲרָב. א) סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם, הִנֵּה מַלְכוּת אֶפְרַיִם סָבְבוּ אוֹתִי כְּאִלּוּ הֵם שָׂבִים אֹתִי, אֲבָל יְכַחֲשׁוּ בִּי, כִּי לִבָּם בַּל עִמָּם. וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל, אֲבָל מַלְכוּת יְהוּדָה עֲדַיִן הִיא מוֹשֶׁלֶת עִם הָאֵל, כְּלוֹמַר מַכְרִיחָה אֶת הָעָם לְלֶכֶת עִם הָאֵל בְּדָתֵי הַתּוֹרָה. וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן, וְעִם אֱלֹהִים

שי למורא

קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן. **ב)** **רוֹעֶה** רוּחַ **וְרוֹדֵךְ קָדִים,** כְּלוֹמַר, עוֹסֵק הוּא בְּדִבְרֵי הֶבֶל. **וְשָׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל,** מוֹבִילִים שֶׁמֶן לְמִצְרַיִם, לְשַׁחַד אוֹתָם שֶׁיָּבוֹאוּ לַעְזֹר מִן הָאוֹיֵב. **ג)** **עִם יְהוּדָה,** כִּי אַחַר־כָּךְ גַּם יְהוּדָה הֵרִיעוּ מַעֲלֵיהֶם. **וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב,** כְּלוֹמַר, עַל יְהוּדָה וְעַל כָּל הַשְּׁבָטִים. **ד)** **בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו,** מִפְּאַן מוֹנֶה חַסְדֵי הקב"ה עִם יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְהָאוֹתוֹת שֶׁהֶרְאָה לוֹ עַל זַרְעוֹ אַחֲרָיו. וּמַה שֶּׁהָיְתָה יָדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, הָיָה לְסִימָן שֶׁיַּעֲקֹב יִהְיֶה גִּבּוֹר עַל עֵשָׂו. **וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים,** וּבְכֹחוֹ נַעֲשָׂה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ שֶׁהָיָה שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, כְּשֶׁהָיָה נֶאֱבָק עִמּוֹ וְהִתְגַּבֵּר עָלָיו. **ה)** **וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל,** הָיָה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ וּנְצָחוֹ. **בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ,** הַמַּלְאָךְ בָּכָה אוֹ לְפָנָיו וְהִתְחַנֵּן לְיַעֲקֹב שֶׁיִּתֵּן לוֹ לְלֶכֶת. וְאָמַר הַמַּלְאָךְ "בֵּית אֵל יִמְצָאֵנוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ", הִנֵּה בְּבֵית אֵל יִמְצָא ה' אוֹתָנוּ, וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשָׁם יְבָרְכֶךָּ וַאֲנִי אוֹדֶה לְךָ שָׁם עַל הַבְּרָכוֹת. **ו)** **ה' זִכְרוֹ,** כְּפִי שֶׁהָיִיתִי מֵאָז, כֵּן אֲנִי עַתָּה; וְאִם הֱיִיתֶם הוֹלְכִים עִמִּי בְּתְמִימוּת כְּיַעֲקֹב אֲבִיכֶם, הָיִיתִי נוֹהֵג עִמָּכֶם כְּפִי שֶׁנָּהַגְתִּי עִמּוֹ. **ז)** **וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב,** בְּהַבְטָחָתוֹ וּבְמִשְׁנָתוֹ שֶׁהוּא מַבְטִיחֲךָ, אַתָּה יָכוֹל לְסָמֹךְ וְתָשׁוּב אֵלָיו. **ח)** **כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה,** כְּלוֹמַר, אֲבָל אַתָּה כְּסוֹחֵר רַמַּאי אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה וְאוֹהֵב לַעֲשֹׁק אֶת הַבְּרִיּוֹת. **י)** **עַד אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד,** עוֹד יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה וְאוֹשִׁיב אוֹתְךָ בְּדַרְכְּךָ בְּאֹהָלִים, כְּמוֹ בִּימֵי הַזְּמַן הַהוּא שֶׁיָּצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **יא)** **וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה,** אֲדַמֶּה לָהֶם דְּבָרַי עַל יְדֵי מְשָׁלִים, כְּדֵי לְיַשְּׁבָם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם. **יב)** **אִם גִּלְעָד אָוֶן,** אִם גִּלְעָד הֵחֵל לַעֲשׂוֹת אָוֶן. שֶׁהֵם הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע תְּחִלָּה, וְהֵם גָּלוּ תְּחִלָּה. **אַךְ שָׁוְא הָיוּ,** רַק דִּבְרֵי שָׁוְא וְהֶבֶל הָיוּ מַעֲשֵׂיהֶם. **בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זָבֵחוּ,** לַעֲבוֹדָה־זָרָה. **גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים,** גַּם הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁעָשׂוּ לַעֲבוֹדָה־זָרָה הָיוּ מְרֻבִּים וְנִרְאִים בְּגֹבַהּ, כְּמוֹ הַגַּלִּים שֶׁהֵם עַל תַּלְמֵי הַשָּׂדֶה. **תַּלְמֵי שָׂדָי,** הַתְּלָמִים שֶׁבַּשָּׂדֶה. הֵם הַנְּבִיאִים **אֲדַמֶּה** לָהֶם דְּבָרַי עַל־יְדֵי מְשָׁלִים כְּדֵי לְיַשְּׁבָם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם: אֲבָל כָּל זֶה לֹא הוֹעִיל, לָכֵן...: **יב אִם** בָּא אֶל **גִּלְעָד אָוֶן** שֶׁבֵּר וְאוֹנָם **אַךְ־שָׁוְא** לֹא בָּא בְּמִקְרֶה, כִּי הָיוּ **בַּגִּלְגָּל** מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בְּתִחִלָּה **שְׁוָרִים** אֲשֶׁר **זָבֵחוּ** לַבַּעַל **וְגַם מִזְבְּחוֹתָם** שֶׁעָשׂוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיוּ מְרוּבּוֹת **כְּגַלִּים** שֶׁל אֲבָנִים

עטרת מרים

הַתּוֹדָה **וְעִם־** אֱלֹהִים **קְדוֹשִׁים** וְהוּא לְבַד **נֶאֱמָן** לְקַיֵּם מַאֲמָרוֹ: **ב אֶפְרַיִם** **רֹעֶה** מִתְחַבֵּר עִם דִּבְרֵי **רוּחַ** לְעַבּוֹדָה־זָרָה **וְרֹדֵף קָדִים** רוּחַ בְּעֲבֹדוֹ הָעֲנָגִים, **כָּזָב** מַרְבֶּה לְדַבֵּר, **וְשֹׁד** עוֹשֶׂק **יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ** לְהִיוֹת בְּעֶזְרָתוֹ כְּשֶׁתָּבֹא אֵלָיו צָרוֹת הָאוֹיֵב **וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל** לִשְׁחַדוֹ לַעֲזֹר לוֹ מוּל הָאוֹיֵב: **ג** הוֹאִיל **וְגַם יְהוּדָה** סָרַח אַחַר־כָּךְ לָכֵן **וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב** עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים **כִּדְרָכָיו** שֶׁהָיוּ מַלְכֵיהֶם רָעִים כִּי לֹא זָכְרוּ חַסְדֵי עַמָּהֶם **כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ:** **ד** הֲלֹא **יַעֲקֹב** אֲבִיהֶם עוֹדוֹ **בַּבֶּטֶן** אִמּוֹ **עָקַב אֶת־אָחִיו** אָחַז בַּעֲקֵב עֵשָׂו אָחִיו **וּבְאוֹנוֹ** וּבְכֹחוֹ **שָׂרָה** נַעֲשָׂה שַׂר **אֶת־אֱלֹהִים** עַל הַמַּלְאָךְ שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הַנֶּאֱבָק עִמּוֹ כִּי יַעֲקֹב הִתְגַּבֵּר עָלָיו: **ה וַיָּשַׂר** נַעֲשָׂה שַׂר **אֶל־מַלְאָךְ וַיֻּכָל** נִצְחוֹ, אוֹ **בָּכָה** הַמַּלְאָךְ **וַיִּתְחַנֶּן** לוֹ לְהַנִּיחוֹ לָלֶכֶת, וְכֹה אָמַר הִנֵּה בְּבֵית־אֵל יִמְצָאֵנוּ ה' **וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ** וְשָׁם יְבָרְכֶךָּ וְאֶהְיֶה שָׁם גַּם אֲנִי וְאוֹדֶה לְךָ עַל הַבְּרָכוֹת וּמֵהֵיעַ אִם כֵּן לֹא תִּבְטְחוּ בִּי וְתֵלְכוּ לְבַקֵּשׁ עֶזְרָה מִמִּצְרַיִם וּמֵאַשּׁוּר: **ו** הֲלֹא **יְהוָה** הוּא אֱלֹהֵי עַל **הַצְּבָאוֹת יְהוָה** הוּא **זִכְרוֹ** וּשְׁמוֹ הַמּוֹרֶה שֶׁהוּא אָדוֹן הַכֹּל: **ז וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ** בְּעֶזְרָתוֹ **תָּשׁוּב** לְמַדְרֵגָתְךָ, רַק **חֶסֶד** **וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר** אִם כְּךָ תַּעֲשֶׂה **וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד** כִּי בָּטוּחַ תִּהְיֶה שֶׁיְּמַלֵּא תִּקְוָתְךָ: **ח** אֲבָל אַתֶּם כְּסוֹחֵר **כְּנַעַן** הָרַמַּאי **אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה** כִּי **לַעֲשֹׁק** אֶת הַבְּרִיּוֹת **אָהֵב** וְאִנְּךָ חָפֵץ בְּחֶסֶד וּבְמִשְׁפָּט: **ט** וְעוֹד יוֹסִיף פֶּשַׁע כִּי, **וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ** הַסִּבָּה שֶׁעָשַׁרְתִּי הוּא בַּעֲבוּר כִּי **מָצָאתִי** כֹּחַ לֶאֱסוֹף **אוֹן** הוֹן הַבָּא לִי בְּגַלַל **כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־לִי** בָּזֶה שׁוּם **עָוֹן אֲשֶׁר־חָטָא** כִּי יַחְשׁוֹב שֶׁאֵין הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא מֵפִיר בְּמַעֲשָׂיו: **י** אֲבָל הֵלֹא **וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** מֵעֵת הוֹצִאתִיךָ **מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** וּמֵאָז אֲנִי בְּעַצְמִי מַשְׂפִּיעַ לְךָ טוֹבָה וּמַשְׂגִּיחַ בְּמַעֲשֶׂיךָ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית **עָד** יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה **וְאוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד** צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: **יא וְדִבַּרְתִּי עַל** עִם **־הַנְּבִיאִים** לְהוֹכִיחַ אֶתְכֶם וּלְהַחֲזִיר אֶתְכֶם לְמוּטָב **וְאָנֹכִי חָזוֹן** בִּדְמְיוֹן וּבְמָשָׁל **הִרְבֵּיתִי** דִּבְרֵי **וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה** לָהֶם דִּבְרֵי עַל־יְדֵי מְשָׁלִים כְּדֵי לְיַשְּׁבָם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם: אֲבָל כָּל זֶה לֹא הוֹעִיל, לָכֵן...: **יב אִם** בָּא אֶל **־גִּלְעָד אָוֶן** שֶׁבֵּר וְאוֹנָם **אַךְ־שָׁוְא** לֹא בָּא בְּמִקְרֶה, כִּי הָיוּ **בַּגִּלְגָּל** מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בְּתִחִלָּה **שְׁוָרִים** אֲשֶׁר **זָבֵחוּ** לַבַּעַל **וְגַם מִזְבְּחוֹתָם** שֶׁעָשׂוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיוּ מְרוּבּוֹת **כְּגַלִּים** שֶׁל אֲבָנִים

וְשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל: ג וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ: ד בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת־אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים: ה וַיָּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצָאֵנוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: ו וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זִכְרוֹ: ז וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד: ח כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב: ט וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־לִי עָוֹן אֲשֶׁר־חָטָא: י וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד: יא וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה: יב אִם־גִּלְעָד אָוֶן אַךְ־שָׁוְא הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זָבֵחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי

עטרת מרים

עַל תַּלְמֵי שָׂדָי: יג וַיִּבְרַח יַעֲקֹב מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר: יד וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר:

אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר:

שי למורא

הָעֲרוּגוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בַּחֲרִישָׁה. יג) וַיִּבְרַח יַעֲקֹב, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר נַחֲזֹר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁדִּבַּרְנוּ לְמַעְלָה. שְׂדֵה אֲרָם, אֶרֶץ אֲרָם. בְּאִשָּׁה, רָחֵל. וּבְאִשָּׁה, לֵאָה. יד) וּבְנָבִיא, עַל יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאוֹ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בקריאת שמע שעל המטה של כל לילה, עדיין נמצאים בעיצומו של היריד, ואפשר עדיין לפעול היום יום ו' כסלו

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: ה וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה: ו וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ: (לוי) ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ח וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: (ישראל) י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: יא קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים: יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב:

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מבדר"ח חשון, נהניתי לקרות בו ע"ד הטבת מצב בריאותו וכיון שכבר נכנס לבית הבראה הרי בטח יתנהג בזה כהוראת רופא מומחה והתורה נתנה רשות לרופא לרפאות, ומ"ש שצר לו על הזמן, הרי לפלא הדבר כי הרי נמצא הוא בין יהודים אשר אין כל ספק אשר בתעמולה המתאימה יתקרבו יותר לתורה ומצותי'.

ואם בשביל טובה אחת ליהודי אחד בגשמיות או ברוחניות כדאית ירידת הנשמה למטה למשך 80-70 שנה, וכפתגם הבעל שם טוב הידוע, הרי עאכו"כ שבאם ירצה באמת יצליח בתעמולתו בין אלו הנמצאים אתו בבית הבראה שיבריאו ג"כ ברוחניות, וגדול זכות זה להגדיל הסייעתא דשמיא בעבודתו בעצמו, עבודה מלשון עורות עבודים, כמבואר בדא"ח בכמה מקומות.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל ולבשו"ט מבריאותו ההולך וטוב.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:08	6:13	8:10	8:12	8:45	8:48	9:39	9:42	11:55	11:57	16:43	16:40	17:10	17:08	16:20	17:18
חיפה (ח)	6:10	6:15	8:10	8:13	8:45	8:49	9:40	9:42	11:55	11:56	16:42	16:39	17:07	17:04	16:06	17:15
ירושלים (ח)	6:07	6:13	8:08	8:11	8:43	8:47	9:38	9:41	11:54	11:55	16:44	16:42	17:07	17:05	16:02	17:16
תל אביב (ח)	6:10	6:15	8:10	8:13	8:45	8:49	9:40	9:43	11:55	11:57	16:41	16:38	17:09	17:06	16:17	17:17
אוסטריה, וינה (ח)	7:01	7:10	8:32	8:36	9:18	9:23	10:06	10:10	12:09	12:10	16:16	16:10	16:53	16:47	15:53	17:01
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:00	5:56	8:47	8:45	9:31	9:29	10:43	10:43	13:40	13:42	20:11	20:17	20:41	20:48	19:57	21:01
אוקראינה, אודסה (ח)	6:59	7:07	8:34	8:38	9:18	9:23	10:07	10:11	12:12	12:13	16:24	16:18	16:59	16:54	16:01	17:07
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:47	6:56	8:17	8:22	9:04	9:09	9:52	9:56	11:54	11:56	16:01	15:55	16:37	16:32	15:37	16:46
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:19	7:28	8:44	8:48	9:32	9:38	10:19	10:23	12:20	12:21	16:21	16:14	16:59	16:52	15:57	17:07
אוקראינה, קייב (ח)	7:12	7:22	8:36	8:41	9:25	9:31	10:12	10:16	12:12	12:14	16:12	16:05	16:51	16:44	15:48	16:59
איחוד אמיריות, אבו דאבי (ח)	6:38	6:42	8:48	8:50	9:21	9:23	10:17	10:20	12:37	12:38	17:36	17:34	18:01	18:00	17:14	18:10
איטליה, מילאנו (ח)	7:22	7:30	8:59	9:03	9:43	9:48	10:32	10:36	12:38	12:39	16:55	16:50	17:27	17:22	16:31	17:36
אקוואדור, קיטו (ח)	5:55	5:56	8:25	8:26	8:55	8:56	9:57	9:59	12:29	12:30	18:02	18:04	18:26	18:27	17:46	18:37
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:40	5:37	8:27	8:25	9:08	9:06	10:19	10:19	13:13	13:15	19:38	19:43	20:06	20:13	19:24	20:25
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:17	6:12	9:04	9:01	9:51	9:50	11:06	11:05	14:06	14:08	20:43	20:51	21:17	21:25	20:31	21:39
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:50	6:57	8:39	8:43	9:18	9:22	10:11	10:14	12:21	12:22	16:52	16:48	17:22	17:19	16:30	17:30
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:43	6:49	8:29	8:33	9:09	9:13	10:01	10:04	12:10	12:12	16:38	16:33	17:09	17:05	16:16	17:17
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:43	6:50	8:30	8:34	9:10	9:14	10:02	10:05	12:11	12:12	16:38	16:34	17:09	17:06	16:17	17:18
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:23	7:30	9:07	9:10	9:48	9:52	10:39	10:42	12:47	12:48	17:10	17:05	17:42	17:38	16:48	17:51
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:46	6:51	8:50	8:52	9:24	9:27	10:19	10:22	12:36	12:37	17:26	17:24	17:52	17:50	17:05	18:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:24	6:30	8:22	8:25	8:58	9:02	9:52	9:55	12:07	12:08	16:48	16:46	17:17	17:14	16:28	17:25
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:39	6:43	8:47	8:49	9:20	9:23	10:17	10:19	12:35	12:37	17:32	17:30	17:58	17:56	17:12	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:40	6:47	8:26	8:29	9:06	9:10	9:57	10:01	12:06	12:08	16:32	16:28	17:04	17:00	16:10	17:12
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	6:49	6:56	8:33	8:37	9:14	9:18	10:05	10:08	12:14	12:15	16:38	16:34	17:10	17:06	16:16	17:18
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:06	7:13	8:53	8:57	9:33	9:37	10:25	10:28	12:35	12:36	17:02	16:58	17:34	17:30	16:41	17:42
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:40	6:47	8:25	8:29	9:06	9:10	9:57	10:00	12:05	12:06	16:30	16:25	17:01	16:57	16:08	17:10
בוליביה, לה-פס (ח)	5:51	5:50	8:30	8:30	9:02	9:02	10:08	10:09	12:49	12:51	18:44	18:47	19:08	19:12	18:29	19:22
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:59	8:09	9:21	9:26	10:11	10:17	10:57	11:02	12:57	12:58	16:54	16:47	17:33	17:27	16:30	17:42
בלגיה, בריסל (ח)	7:58	8:08	9:21	9:26	10:10	10:16	10:57	11:01	12:57	12:58	16:56	16:48	17:34	17:28	16:31	17:43
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:14	5:12	7:56	7:55	8:31	8:30	9:39	9:39	12:24	12:26	18:33	18:37	18:55	18:59	18:15	19:10
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:03	5:01	7:45	7:44	8:19	8:19	9:27	9:28	12:12	12:14	18:16	18:20	18:42	18:46	18:01	18:56
בריטניה, לונדון (ח)	7:18	7:28	8:40	8:44	9:30	9:35	10:16	10:20	12:15	12:16	16:13	16:05	16:50	16:44	15:50	16:59
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:34	7:45	8:49	8:54	9:42	9:48	10:27	10:31	12:23	12:25	16:12	16:04	16:53	16:46	15:50	17:02
גרמניה, ברלין (ח)	7:28	7:39	8:46	8:51	9:37	9:43	10:23	10:28	12:21	12:22	16:15	16:07	16:54	16:47	15:49	17:02
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:38	7:48	9:04	9:08	9:52	9:57	10:39	10:43	12:40	12:41	16:41	16:34	17:19	17:13	16:17	17:27
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:10	5:08	7:53	7:52	8:29	8:29	9:38	9:38	12:25	12:27	18:40	18:45	19:01	19:06	18:20	19:16
הודו, מומבאי (ח)	6:46	6:49	9:01	9:03	9:32	9:35	10:31	10:33	12:53	12:54	18:00	17:59	18:25	18:24	17:41	18:34
הודו, פונה (ח)	6:41	6:44	8:57	8:59	9:28	9:30	10:26	10:28	12:49	12:50	17:57	17:56	18:22	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:48	6:57	8:21	8:25	9:06	9:11	9:55	9:59	11:58	12:00	16:08	16:02	16:43	16:38	15:44	16:52
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:48	6:55	8:34	8:38	9:14	9:18	10:06	10:09	12:15	12:16	16:42	16:37	17:13	17:09	16:20	17:21

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ח)	7:06	7:12	8:57	9:01	9:36	9:39	10:28	10:31	12:40	12:41	17:13	17:10	17:43	17:40	16:52	17:52
מולדובה, קישינב (ח)	7:08	7:16	8:41	8:46	9:26	9:31	10:15	10:19	12:19	12:20	16:30	16:24	17:05	17:00	16:07	17:14
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:44	6:47	8:58	9:01	9:30	9:33	10:28	10:30	12:50	12:52	17:57	17:56	18:21	18:21	17:38	18:30
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:43	4:38	7:31	7:28	8:27	8:26	9:45	9:44	12:53	12:55	19:49	19:57	20:27	20:35	19:37	20:52
נפאל, קטמנדו (ח)	6:24	6:29	8:31	8:33	9:04	9:07	10:00	10:03	12:18	12:19	17:12	17:10	17:38	17:36	16:52	17:46
סין, בייג'ין (ח)	6:59	7:06	8:47	8:51	9:27	9:31	10:19	10:22	12:29	12:30	16:58	16:54	17:29	17:25	16:35	17:37
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:49	9:16	9:17	9:46	9:47	10:49	10:50	13:19	13:21	18:51	18:52	19:14	19:16	18:34	19:25
פולין, ורשא (ח)	6:57	7:07	8:16	8:20	9:06	9:12	9:52	9:57	11:51	11:52	15:44	15:36	16:24	16:17	15:19	16:33
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:10	8:41	8:41	9:46	9:47	12:25	12:26	18:13	18:16	18:37	18:40	17:57	18:49
צרפת, ליאון (ח)	7:40	7:48	9:17	9:21	10:01	10:05	10:50	10:54	12:55	12:57	17:10	17:04	17:44	17:39	16:47	17:52
צרפת, פריז (ח)	8:00	8:09	9:28	9:33	10:15	10:20	11:03	11:07	13:05	13:07	17:12	17:05	17:47	17:41	16:47	17:56
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:46	8:10	8:12	8:40	8:42	9:42	9:43	12:11	12:12	17:38	17:39	18:01	18:02	17:21	18:12
קנדה, טורונטו (ח)	7:12	7:19	8:53	8:57	9:35	9:39	10:25	10:29	12:32	12:33	16:55	16:50	17:25	17:21	16:30	17:33
קנדה, מונטריאול (ח)	6:53	7:02	8:30	8:34	9:14	9:19	10:04	10:07	12:09	12:10	16:25	16:19	16:58	16:53	16:01	17:06
קפריסין, לרנקה (ח)	6:20	6:25	8:16	8:19	8:53	8:56	9:46	9:49	12:00	12:01	16:40	16:37	17:09	17:06	16:19	17:17
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:27	8:39	9:37	9:43	10:32	10:38	11:16	11:21	13:11	13:12	16:54	16:45	17:37	17:29	16:28	17:46
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:05	8:17	9:11	9:17	10:07	10:14	10:51	10:56	12:44	12:45	16:26	16:17	17:07	16:59	15:57	17:16
רוסיה, פטבורג (ח)	8:56	9:11	9:43	9:49	10:47	10:55	11:27	11:33	13:13	13:14	16:30	16:18	17:22	17:12	16:00	17:31
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:25	7:33	8:58	9:02	9:43	9:48	10:32	10:36	12:36	12:37	16:46	16:40	17:21	17:16	16:23	17:30
שוויץ, ציריך (ח)	7:30	7:39	9:03	9:07	9:48	9:53	10:37	10:41	12:40	12:42	16:54	16:49	17:26	17:20	16:27	17:34
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:18	6:21	8:38	8:39	9:08	9:10	10:08	10:09	12:33	12:34	17:48	17:47	18:11	18:11	17:29	18:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377